

K¹⁰⁷ 406
3

GEORGICA

5

უცხოური წყაროები საქართველოს შესახებ

წიგნი XII

ბეორგოკა ტ. V

СВЕДЕНИЯ ВИЗАНТИЙСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ О ГРУЗИИ

ТОМ V

Греческие тексты с грузинским переводом издал и примечаниями снабдил
С. Г. Каучишвили

GEORGICA

SCRIPTFORUM BYZANTINORUM EXCERPTA
AD GEORGIAM PERTINENTIA

TOMUS V

Leonem Grammaticum, Georgium Cedrenum,
Typicon Gregorii Paeuriani, Nicephorum Bryennium,
Cecaumeni Strategicon continens

Textum graecum cum versione iberica edidit commentariisque instruxit
Sim. Kauchtschischwili

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია

საქართველოს შესახებ არსებული
ოცნოფური წყაროების კომისია

ფ. ჯავახიშვილის საბელობის
ისტორიის ინსტიტუტი

გეორგიკა

ბიზანგიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ

ტომი მეხუთე

ტიპეტები ქართული თარგმანიფური გამოსცა და განმარტებები დაურთო
ნიმონ შაუხჩიფილიშა

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა

თბილისი 1963

მთავარი რედაქცია: ი. აბულაძე, ვლ. ფუტუჩიძე, ს. შაუხჩიშვილი,
გ. შიჩინაძე (მთ. რედაქტორი), ს. ჯინძია

ბერძნულ-რომაული წყაროების
სერიის რედაქტორი
ს ი მ. ყ ა უ ხ ჩ ი შ ვ ი ლ ი

შინაარსი

წინასიტყვაობა	V
ლეონ გრამატიკოსი	1
<p>იაფეტის მოდგმა 3. — იბერიელთა და სომეხთა გაქრისტიანება 4. — იბერიელი კუროპალატი კონსტანტინოპოლში 5. — ბაი- ბერდის ციხე-სიმაგრე 6.</p>	
გიორგი კედრენე	7
<p>იაფეტის სამფლობელო 10. — არგონავტების ლაშქრობა კოლ- ლხეთში 11. — ჰერაკლეს (გმირის) მოგზაურობა კოლხეთში 12. — კასპიის კარები 12. — ლაზთა მეფე წათე 13. — სპარსელების ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ 15. — იბერთა მეფე დამანარძე 16. — ლაზები და აბაზგები ბიზანტიის ჯარში 22. — ირაკლი კეისრის ხასვლა ლაზეთში 26. — ფაზისის ეპისკოპოსი კვიროსი 28. — ლაზეთის პატრიკიოსი სერგი 29. — ბარდა სკლეროსის ამბოხება 30 — ბასილი კეისარი იბერიაში 45. — ნიკიფორე ქსოფიასის და ნიკიფორე ფოკას ძის აჯანყება. ქართლის მეფე გიორგი პირველი 46. — იბერიის კატეპანი ნიკიტა 52. — ბერ- ენთა მეფის ძმისწული ელენე — საქართველოს დედოფალი 54. — გიორგი I-ის მეფე ალდე 58. — იბერიის კატეპანი იასიტე 58. — თბილისი გამო და გიორგი მეფე 59. — ლიპარიტ ერის- თავი 67. — თბილისი და იბერია. ლიპარიტ ერისთავი 68. — იბერიის მტრად მიანია ბიზანტია 79. — იბერიის ციხე-სიმაგ- რეები 80. — ყარსის გარემოცვა, იბერიის დარბევა 80. — იბე- რები ბიზანტიის ჯარში 81. — იბერია მდიდარი ქვეყანა 82. — ფარესმანე იბერი 82.</p>	
პეტრიწონის წესდება	83
<p>შესავალი 83. — პეტრიწონის ტიპიკონი. ტექსტი და თარგმანი 97—256. — კონიექტურები ბერძნული ტექსტისათვის 257. — ბერძნულისა და ქართული ტექსტების ურთიერთობა 267. — ქიოსური ნუსხის დათარიღება 276. — შემოკლებანი ქიოსურ ხელნაწერში 276. — ქიოსური ნუსხის გრაფიკული საშვაულები 286 — ლექსიკონი 287. — საკუთარ სახელთა საძიებელი პეტრი- წონის წესდებისათვის 300.</p>	

ნიკიფორე ვრიენიოსი	302
ნიკიფორე ვრიენიოსის მიზანი 303. — თურქთა ტომი 303. — მარიამ დედოფალი, შართა-ყოფილი 304. — მარიამის დისწვილი ირინე 305. — ბრძოლა თურქებთან 307. — ალექსი კონსტანტინოსის ლაშქრობა 309. — ნიკიფორე ბოტანიაცი და მარიამ დედოფალი 311. — ალექსი კონსტანტინოსის მარიამ დედოფლის ნაშვილებია 313.	
კეკავმენოხი	314
იბერიის დაბეჭერა მძიმე გადასახადებით 315.	
დამატება: ბაკურიანისძეთა მოღვაწეობის ისტორიიდან	316
საკუთარ სახელთა საძიებელი	318
Addenda et corrigenda	331
ბაბულები	I—XII

წინასწარმეტყველება

წინასწარ შედგენილი გეგმის თანახმად „გეორგიკის“ მეხუთე ტომში უნდა შესულიყო XI—XII საუკუნეთა ბიზანტიური მასალები საქართველოს შესახებ. მაგრამ ეს გეგმა ვერ განხორციელდა და წინამდებარე ტომში მოთავსდა მხოლოდ მცირე ნაწილი ამ საუკუნეთა ბიზანტიელი მწერლების ცნობებისა საქართველოს შესახებ, დიდი ნაწილი ამ ცნობებისა გადაიდო შემდეგი ტომისათვის: ასე, მაგალითად, იმულებული ვიყავით VI ტომში გადაგვეტანა მიხაელ პსელოსის, ანნა კომნენეს, ნიკიტა ხონიატას, იოანე კინამოსის და სხვათა თხზულებებში მოპოვებული მასალა.

ეს გამოიწვია შემდეგმა გარემოებამ: როდესაც მეხუთე ტომის მასალას ვამზადებდით სასტამბოდ, ამასობაში ქიოსიდან მივიღეთ ახალი ბერძნული ნუსხა 1084 წელს გრიგოლ ბაკურიანის-ძის მიერ პეტრიწონის სავანისათვის შედგენილი „ტიპიკონისა“. მართლაც, „ტიპიკონის“ ბერძნული ტექსტი უკვე გამოცემული იყო 1904 წელს, მაგრამ ეს ტექსტი, ლ. პტის მიერ გამოქვეყნებული XVIII საუკუნის ბუბარესტული ნუსხის მიხედვით, საკმაოდ ნაკლებეფანი აღმოჩნდა, ხოლო ახლად მოპოვებული ქიოსური ნუსხა, რომელიც XI—XII საუკუნეში უნდა იყოს გადაწერილი, ბუბარესტული ნუსხის თითქმის ყველა ხარვეზს ავსებს. ასეთ ვითარებაში ჩვენ საშუარო საქმედ მივიჩნიეთ პეტრიწონის წესდების ახალი ტექსტის გამოქვეყნება (რასაკვირველია, ქართული თარგმანით და სათანადო განმარტებებით), რაზეც „გეორგიკის“ წინამდებარე ტომის ორი-მესამედი მოითხოვა.

გარდა „პეტრიწონის წესდებისა“ XI საუკუნის მასალებიდან შევიდა ლეონ გრამატიკოსის, გიორგი კედრენეს და ნიკიფორე ვრიენიოსის შრომებიდან ამოკრეფილი ნაწყვეტები. ნიკიფორე ვრიენიოსის ცნობები საქართველოს შესახებ დაებეჭდეთ უგანძარტებებოდ, ვინაიდან ეს ცნობები (კერძოდ, მარიამ დედოფლის შესახებ ცნობები) მეტწილად ემთხვევა ანნა კომნენეს „ისტორიაში“

არსებულ მასალას, და მომდევნო ტომში ანნა კომნენოსთან ერთად ნიკიფორე ვრიენიოსის ცნობებსაც დავურთავთ განმარტებებს.

რაც შეეხება გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიას“, ქვემოთ თავის ადგილას (გვ. გვ. 7—9) ჩვენ წარმოვადგინეთ ჩვენი მოსახრებები იმის შესახებ, თუ რაოდენ გართულდებოდა ამ „ქრონოგრაფიით“ სარგებლობა იმის გამო, რომ ჯერჯერობით არც კია საბოლოოდ დადგენილი ბერძნული ტექსტი, არ არის გამოკვეთილი კედრენეს და სკილიცეს შრომათა ურთიერთ მიმართების საკითხი. აქ კი, გარდა ამისა, დავსძენთ შემდეგსაც:

მკითხველს დაარწმუნებენ გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიიდან“ მოყვანილი ნაწყვეტები (გვ. გვ. 10—82), რომ იქ არსებული ცნობები ეხება საქართველოს ისტორიის უალრესად საყურადღებო ხანას (XI საუკუნის პირველ ნახევარს), როდესაც — საქართველოს გაერთიანების შემდეგ — ფეოდალური მონარქიის საფუძვლები უაღიზღებოდა, როდესაც ამ ნიადაგზე მეტად გართულდა ბიზანტია-საქართველოს ურთიერთობა. ამ ურთიერთობის საკითხის გარკვევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება არა მარტო იმ ცნობებს, რობლებიც უშუალოდ საქართველოს ეხება, არამედ „ქრონოგრაფიის“ იმ ცნობებსაც, რომლებშიც ასახულია ბიზანტიის უროიერთობა საქართველოს მეზობელ ქვეყნებთან, ამიერკავკასიის და მცირეაზიის იმ ხალხებთან, რომლებიც ქართველებთან ერთად და ქართველებთან კავშირში ებრძოდნენ ბიზანტიის აგრესიულ პოლიტიკას.

ამიტომ ჩვენ საჭიროდ მიგვაჩნია, რომ კედრენე-სკილიცეს შრომა მთლიანად იყოს გამოქვეყნებული ქართულად, რის განხორციელებასაც ვცვდებით ახლო მომავალში.

ლეონ გრამატიკოსი

ლეონ გრამატიკოსი XI საუკუნის ქრონოგრაფოსია. მისი სახელით მოღწეული „ქრონოგრაფია“ (Λέοντος Γραμματικῶν Χρονογραφία) იწყება ადამის გაჩენით და შეიცავს მსოფლიო ისტორიას (ებრაელთა ისტორია, ბაბილონის და სპარსეთის მეფეთა ისტორია, ალექსანდრე მაკედონელისა და პტოლემეიოსთა მმართველობის შემდეგ რომაელ და ბიზანტიელ კეისართა ხანის ისტორია) ვიდრე რომანოზ ლეკაპენის (919—944) გარდაცვალებამდე),

ლეონ გრამატიკოსის თავისი „ქრონოგრაფია“ დაუმთავრებია 1013 წელს. ეს ჩანს ანდერძ-მინაწერიდან, სადაც ვკითხულობთ: ἐτελεσθη ἡ τῶν νέων βασίλειων χρονογραφία, πληρωθεῖσα παρὰ Λέοντος γραμματικῶν, μητὶ Πουλίου ὀγδοῦ, ἐορτῆ τῶν ἀγίων μαγάλου μάρτυρος Πραξιπίου, ἔτους ρϛα', ἡμῶν: ἐνθεακτῆ — და მთავრდა ახალი მეფეების ქრონოგრაფია, შესრულებული (თუ: შევსებული) ლეონ გრამატიკოსის მიერ, ივლისის თვის რვაში, წმინდა მთავარმოწამის პროკოპის დღესასწაულის დღეს, 6521 წელს, ინდიქტიონის მეთერთმეტე წელს¹. აქ აღნიშნული თარიღი უჩვენებს 1013 წელს (6521—5508=1013); მეთერთმეტე ინდიქტიონი; ხვდება სწორედ 1012/13 წელს.

გამოთქმა *πληρωθεῖσα* მოწმობს იმას, რომ ლეონი თავის თავს „ქრონოგრაფიის“ ავტორად კი არ თვლის, არამედ მხოლოდ რედაქტორად (თუ შემავსებლად). ანდერძ მინაწერში რომ სწერია „დაუმთავრდა ახალი მეფეების ქრონოგრაფია“, ესეც იმას მოასწავებს, რომ ლეონს თუ რამე ეკუთვნის ამ „ქრონოგრაფიიდან“, ეს შეიძლება იყოს მხოლოდ უკანასკნელი ნაწილი.

მართლაც, ლეონ გრამატიკოსის „ქრონოგრაფია“ დღესაც არ არის საკმარისად შესწავლილი, მაგრამ ის რაც გამოკვლეულია,

¹ ეს ანდერძ-მინაწერი მოიპოვება „ქრონოგრაფიის“ ტექსტის ბოლოში: იხ. Leonis Grammatici Chronographia, ex recognitione Im. Bekkeri. Bonnæ 1842, გვ. 331.

უფლებას გვაძლევს ვთქვათ, რომ „ლეონის ქრონოგრაფია“ წარმოადგენს კომპლექსურ ნაშრომს და რომ თვით ლეონს არაფერი აქვს საერთო „ქრონოგრაფიის“ იმ ნაწილის ავტორთან, სადაც მოთხრობილია ისტორია ქვეყნის გაჩენიდან მიხაელ I რანგავემდე (811—813)¹.

ამ კომპილაციის თანავტორებად მიჩნეული არიან თეოდოსი მელიტენელი და ფსევდო-პოლიდევექე², მაგრამ ამ საკითხის გადაწყვეტასაც ის აძნელებს, რომ ამ ქრონისტთა ნაშრომების რაობაც ბურუსით არის მოცული.

ქვემოთ მოყვანილი მასალის დამუშავების დროს ხელთ გვქონდა შემდეგი გამოცემები და გამოკვლევები:

Leonis Grammatici Chronographia, et recognitione Im. Bekkeri. Bonnae 1842, გვ. გვ. 1—331.

Leonis Grammatici Chronographia...: Migne, Patrologia graeca 108, 1037—1164.

Б. Мелиоранский, Из семейной истории Аморийской династии: Виз. Врем. 8 (1901), 1—37 (განსაკუთრებით გვ. გვ. 26—32).

Edwin Patzig, Leo Grammaticus und seine Sippe: BZ 3 (1894), 470—497.

Th. Preger, Der Chronist Julios Polydenkes: BZ 1 (1892), 50—54.

C. de Boor, Die Chronik des Logotheten: BZ 6 (1897), 233—284.

С. Шестаков, Парижская рукопись хроники Симеона Логофета: Виз. Врем. 4 (1897), 167—183.

В. Васильевский, Хроника Логофета на славянском и греческом: Виз. Врем. 2 (1895), 78—151 (განსაკუთრებით 119—140).

Edwin Patzig, Über einige Quellen des Zonaras: BZ 5 (1896), 24—53. აქ ლეონ გრამატიკოსის წყაროებზე გვ. გვ. 26—51).

K. Praechter, Die römische Kaisergeschichte bis auf Diokletian in cod. Paris. 1712 und cod. Vatic. 163: BZ 5 (1896), 484—537 (ლეონის და სხვა ქრონისტების საერთო წყაროებზე).

¹ E. Patzig, Leo Grammaticus und seine Sippe: BZ 3 გვ. 497.

² იბ. K. Krumbacher, BLG 9, 362—364.

იანფეთის მოღვა

Τῷ δὲ Ἰάφεθ τῷ τρίτῳ υἱῷ τοῦ Νῶε ἔλαχον χώραι: κατ' ὄνομα αὐτοῦ Μηθία, Ἀλβανία, Ἀμάζονις, Ἀρμενία μικρὰ τε καὶ μεγάλη, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Γαλατία, Καλχίς, Βοσπόρη, Μαίωτις, Δερβίς, Σαρματίς, Ταυριανίς, Βαστρανίς, Σκυθία, Θράκη, Μακεδονία, Δαλματία. Μολοσσίς, Θεσσαλία, Λοκρίς, Βοιωτία, Αἰτωλία, Ἀττικὴ, Ἀχαΐα, Πελλήγη, ἢ καλουμένη Πελοπόννησος, Ἀρκαδία, Ἡπειρωτις, Ἰλλυρίς, Λυχνίτις, Ἀδριακὴ, ἀπ' ἧς τὸ πέλαιγος τὸ Ἀδριακόν, ἐπὶ αὐτῷ καὶ νῆσοι αὐτοῦ, Βρετανία, Σικελία, Εὐβοία, Ρόδος, Χίος, Λέσβος, Κύθηρα, Ζάκυνθος, Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Κέρκυρα καὶ αἱ Κυκλάδες, καὶ μέρος τι τῆς Ἀσίας ἢ καλουμένη Ἰωνία. Ποταμοὶ δ' ἔσταιν ἐν τοῖς αὐτοῖς μέρεσι: Τίγρις ὁ διορίζων μεταξὺ Μηθίας καὶ Βαβυλωνος.

ამ მხარეებში არის მდინარე ტიგროსი, რომელიც ჰყოფს ერთმეორისაგან შილიასა და ბაბილონს.

Ἐκ δὲ τῶν τοῦ Ἰάφεθ υἱῶν ἀπὸ μὲν τοῦ Γόμιερ Γομαρεῖς οἱ νῦν Γαλάται, ἐκ δὲ τοῦ Μαγῶθ οἱ νῦν Σκύθαι, καὶ ἀπὸ Μάδου Μῆδοι, ἐκ δὲ Ἰωνος Ἴωνες καὶ οἱ λοιποὶ Ἕλληνες, ἐκ δὲ τοῦ Θόβελ Θοβηλοὶ οἱ νῦν Ἰβηρες, ἀπὸ δὲ Μεσχῶ Μεσχηνοὶ οἱ νῦν Καππαδοκες, οὗ καὶ Μάζακα ἢ παρ' αὐτοῖς μητρόπολις, ἀπὸ δὲ

ნოს მესამე ვაჟს იანფეთს წილში ხედა ქვეყნები, რომელთა სახელებია: შილია, ალბანია, ამაზონისი, არმენია, რომგორც მცირე ისე დიდი, კაპადოკია, პაფლაგონია, გალატია, კოლხიდა, ბოსპორო, მეოტისი, დერბისი, სარმატისი, ტავრიანისი, ბასტრიანისი, სკვითთა, თრაკია, მაკედონია, დალმატია, მოლოსისი, თესალია, ლოკრისი, ბეოტია, ეტოლია, ატიკა, ახაია, პელენე, ეგრეთწოდებული პელოპონესი, არკადია, ეპიროტისი, ილირისი, ლიზნიტისი, ადრიაკე, რომლისაგანაც ადრიაკის ზღვის სახელი მომდინარეობს. მასვე მიეკუთვნა შემდეგი ქუჩბულებიც: ბრიტანია, სიცილია, ეგბეა, როდოსი, კიოსი, ლესბოსი, კითერა, ზაქინთოსი, კეფალენია, ითაკე, კერკირა და კიკლადები, და ერთი ნაწილი აზიისა, ეგრეთწოდებული

იანფეთის ვაჟთაგან მომდინარეობენ: გომერისაგან — გომარელნი, რომელთაც ახლა გალატელები ეწოდებათ, მაგოსისაგან — ისინი, რომელთაც ახლა სკვითები ეწოდებათ, მადისაგან — მიდელნი, იონისაგან — იონელნი და დანარჩენი ელინები, თობელისაგან — თობელელები, რომელთაც ახლა

იანფეთის ვაჟთაგან მომდინარეობენ: გომერისაგან — გომარელნი, რომელთაც ახლა გალატელები ეწოდებათ, მაგოსისაგან — ისინი, რომელთაც ახლა სკვითები ეწოდებათ, მადისაგან — მიდელნი, იონისაგან — იონელნი და დანარჩენი ელინები, თობელისაგან — თობელელები, რომელთაც ახლა

Θήρα Θράκες, ἀπὸ δὲ Θάρρου
Θαρσεῖς οἱ νῦν Κίλικες ἀφ' οὗ
καὶ Ταρσοῦ ἢ παρὰ Κίλιξ· πό-
λις ἀξιολογωτάτη¹ (Leonis Gram-
matici Chronographia: CB,
16—17).

ლები, რომელთაც ახლა კილიკიელები ეწოდებოდათ, ამისგან არის ტარსისი, კილიკიელების ღირსშესანიშნავი ქალაქი.

იბერიელთა და ხომეხთა გაქრისტიანება

Ἐπὶ αὐτοῖς πολλὰ τῶν ἐθ-
νῶν τὸν χριστιανισμόν προσεδέξαν-
το, ἀπὸ τε Κελτῶν καὶ Γαλατῶν
τῶν ἐσπερίων, ἀλλὰ καὶ Ἴνδοι οἱ
ἐνδοτέρω, ἐπίσκοποι παρὰ Κων-
σταντινουπόλεως ἀποσταλέντες
πρὸς αὐτούς ἄμα μὲν καὶ ἐπὶ Ἰσ-
τορίᾳ τῶν τόπων, ἄμα δὲ καὶ
τὴν πίστιν κηρύξαν. Ὁσαύτως
καὶ Ἰβήρες καὶ Ἀρμένιοι χρισ-
τιανίζουσιν, ἀρχὴν ἐκ Τηριδάτου
τοῦ ἐκ Πάρθων καταγομένου λα-
βόντες, καὶ Πέρσαι· ὁμοίως ἐπὶ
Συμῶν ἐπισκόπου Κτησιφῶντος·
μεθ' οὗ καὶ Οὐσταζᾶδος εὐνοῦ-
χος παυσαγωγὸς Σαβῶρου ἑμαρ-

იბერი ეწოდებოდათ. მესხო-
საგან—მესხები, რომელთაც
ახლა კაპადოკიელები ეწოდებოდათ.
საიდანაც არის მახაკა², მათი
ღვთაქალაქი; თერასაგან — თრა-
კიელები, თაროსისაგან — თარსე-

ლები, რომელთაც ახლა კილიკიელები ეწოდებოდათ, ამისგან არის ტარსისი, კილიკიელების ღირსშესანიშნავი ქალაქი.

მის (ე. ი. კონსტანტინეს)
ღროს მრავალმა ტომმა მიიღო
ქრისტიანობა, როგორც კელტ-
თა ისე დასავლეთის გალატელ-
თაგან; აგრეთვე შინავანმა ინდებ-
მა; მათთან კონსტანტინოპოლი-
დან გაგზავნილ იქმნენ ეპისკო-
პოსები, რომელთაც ერთი მხრით
ის აღვლები უნდა შეესწავლათ,
ხოლო მეორე მხრით სარწმუნ-
ოება ექადაგათ. აგრეთვე გა-
ქრისტიანდნენ იბერიელებიც
და არმენიელებიც, რომ-
ელთაც დასაბამი მიიღეს ტი-
რიდატესგან, პართელთა შთა-
მომავალისაგან; სპარსელებმაც

¹ ამ გენეალოგიურ სიაში ჩვენს ყურადღებას იპყრობს პირველ რიგში
ძპო ძე *Μεσχω* *Μεσχηνοί* οἱ νῦν *Κασιμάδοκες*. აქ ბიბლიური *Μοσχο*-ის ნაცუ-
ლად „მესხთა“ ტომის სახელი მოყვანილია სხვა ფორმით: ძპო *Μεσχω*. ჩვენ ამ-
ენამად ვერაფერს ვიტყვით, თუ რატომ სწერია ბოლოში *ω* (იქნებ გადაშფერის
შეცდომაა და უნდა ეწეროს ძპო *Μεσχωσ* ან ძპო *Μεσχωσ*), მაგრამ ის კი
საყურადღებოა, რომ აქაც, მსგავსად იოსებ ფლავიოსისა, სწერია „მესხ...“ და
არა „მოსხ...“.

ფლავიოსი	ლეონი	სხვა ტექსტებში
<i>Μεσχω</i>	<i>Μεσχω</i>	<i>Μοσχο</i>
<i>Μεσχηνοί</i>	<i>Μεσχηνοί</i>	<i>Μοσχηνοί</i>

ამის შესადაარებელი მასალა იხ. ჩვენს გამოცემაში „გეორგიკა“, ტ. I, თბ.
1961, გვ. გვ. 34, 35, 271, 272.

² *Μαζακα* — მესხთა დედაქალაქი კაპადოკიაში. შდრ. გეორგიკა, ტ. I
(თბ. 1971 წ.), გვ. გვ. 34, 271, 272.

τάρησαν (Leonis Gram. Chronographia; CB, 89—90). აგრეთვე მიიღეს ვაქრისტიანე-
 ბა სვიმეონისგან, ქრესტიფონტის
 ეპისკოპოსისგან, რომელთან ერთადაც იწამა საჭურისი უსტაქსა-
 დე, საბოროს (= შაჰურის) მასწავლებელი.

იბერიელი კუროპალატი კონსტანტინოპოლში

Εἰχάμι δὲ Φεβρουαρίου μηνός, δεκάτης ἡμετέρας. Θεοδώρα σύμβυτος Ῥωμανὸν τελευτήσῃ, καὶ κατετέθη τὸ σῶμα αὐτῆς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. Τῷ δὲ αὐτῷ μηνὶ στέφεται: Σοφία ἡ τὸν βασιλέως Χριστοφόρου γυνή. Τηνηχάντα δὲ κουργαλάτης Ἰβήρ ἐν τῇ πόλει παρεγένετο, καὶ διὰ μέσης διελεθῶν κακοσημημένης λαμπρῶς. Ὅν καὶ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ θρασυ Σοφίᾳ εἰσήγαγον: καὶ τὸ κάλλος αὐτῆς καὶ τὸ μέγεθος θαυμάμενος, καὶ τὸν πηλυτελῆ κόσμιον ὑπερψαυμάσας, αὐμὸς ὑπέστρεψεν εἰς τὰ Ἱεῖα (Leonis Grammatici Chronographia; CB, 307).
 ძვირფასმა მორთულობამ; შემდეგ ის თავის ქვეყანაში გაბრუნდა უკან¹.

თებერვლის თვის ოცში, ინდიქტიონის მეათე წელს, გარდაიცვალა რომანოზის მეუღლე თეოდორა, და მისი ნეშტი დასვენებულ იქმნა მის (რომანოზის) სახლში. იმავე დროს გვირგვინი დაიდგა სოფიომ, ქრისტეფორე მეფის ცოლმა. იმ ხანებში ქალაქში (ე. ი. კონსტანტინოპოლში) იყო იბერიელი კუროპალატი და გაიარა შუა ქალაქში, ბრწყინვალედ მორთულში. იგი (კუროპალატი) შეიყვანეს აგრეთვე წმ. სოფიოს ტაძარში; მან ნახა მისი სილამაზე და მისი სიდიდე და უალრესად განაცვიფრა იგი ტაძრის

¹ ამ ნაწყვეტში მოთხრობილია, რომ 20 თებერვალს გარდაიცვალა რომანოზ ლეკაენის (919—944) მეუღლე; დედოფალი თეოდორა, და რომ იმავე თვეში გვირგვინი დაიდგა ქრისტეფორე მეფის (რომანოზის შვილის) მეუღლემ სოფიო. იმ დროს კონსტანტინოპოლში ჩასულა იბერთა კუროპალატი, რომელიც, როგორც სხვა წყაროები უმატებენ, დიდის პატივითა და დიდებით მიუღიათ (μετὰ δόξης πηλοῦ καὶ τιμῆς ὑπέστρεψεν).

ეს იბერიელი კუროპალატი არის აშოტი, რომელიც 922 წელს, მისი მამის ადარნასე კუროპალატის (ადარნასე I ქართველთა მეფის) გარდაცვალების შემდეგ, გაწვეულ იქმნა კონსტანტინოპოლში. იხ. „გეორგიკა“, IV, გვ. 329—333.

ეს ეპიზოდი მოჰყავს აგრეთვე გიორგი კედრენესაც: «თებერვლის თვის ოცში, მეათე ინდიქტიონში, გარდაიცვალა რომანოზის მეუღლე თეოდორა და დასაფლავებულ იქმნა მიჩელეოში; ხოლო დედოფლად (Αἰρησιμα) იკურთხა ქრისტეფორე მეფის მეუღლე სოფიო.

ხოლო ამ დროს იბერიიდან ჩამოვიდა იბერიელი კუროპალატი და მან რომ გაიარა შუა მოედანზე, რომელიც ბრწყინვალედ იყო მორთული, დიდის

ბაიბერდის ციხე-სიმაგრე

Ἄδριανὸς δὲ τὴν Χαλδίαν, πρὸς δὲ καὶ Τατζάτης Ἀρμένιος πλοῦσιος πάνυ, τῇ συνθήκῃ καὶ συμβουλῇ Βάρδα τοῦ Βοηλᾶ στρατηγούοντος ἐν Χαλδίᾳ, τυραννίδα καὶ ἀνταρσίαν κατὰ Ῥωμαίων βασιλείῳσ συσκευάζουσι, τὸ Παῦπερτε λεγόμενον ὀχύρωμα κατασχόντες· οὗς ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν Ἰωάννης ὁ Κουρκούας καταπολεμήσας τοὺς μὲν κατέσχευεν, ὧν τοὺς περιφανεστέρους ἀποτυφλοῖ, τὴν οὐσίαν δημιούσας· Τατζάτης δὲ ἐν ἑτέρῳ ὀχυρωτάτῃ καστελλίῳ διαφυγὼν καὶ λόγον τοῦ μή τι κακὸν παθεῖν δεξιόμενος ἐν τῇ πόλει εἰσεληλύθει, καὶ τῇ τοῦ μαγγλαβίτου ἀξία τιμηθεὶς ἐν τῷ οἴκῳ τῶν Μαγγάων διετάτο τηρούμενος. Δρασμον δὲ βουλευσάμενος ἀλίσκεται· καὶ τῶν ὀμμάτων στερίσσεται. Βάρδαν δὲ τὸν Βοηλᾶν ἀπέχειραν μοναχὸν (Leonis Grammatici Chronographia; CB, 308—309).

ერთმა ხალდეველმა, სახელად აღრიანემ, და ძალიან მდიდარმა არმენიელმა ტაძატემ, ხალდის სტრატეგოსის ბარდა ვოილის რჩევითა და მასთან შეთანხმებით, მოაწყეს ტირანობა და აჯანყება რომანოზ მეფის წინააღმდეგ და დაიკავეს ეგრეთწოდებულ ბაიბერდის ციხე-სიმაგრე; ისინი დაამარცხა ბრძოლაში სხოლათა დომესტიკმა იოანე კურკუანი და ზოგიერთები შეიპყრო; უფრო წარჩინებულებს მათ შორის თვალები დათხარა და ქონება ჩამოართვა. ხოლო ტაძატე სხვა ძალიან გამაგრებულ ციხეში გაიქცა და, როდესაც სიტყვა მისცეს ცუდი არაფერი შეგემთხვევად, ქალაქში დაბრუნდა; მანკლავიტის წოდება მიიღო და მანვანის სასახლეში ცხოვრობდა ზედანხედველობის ქვეშ. გაქცევა რომ განიზრახა, შეიპყრეს და თვალები დათხარენ. ბარდა ვოილა კი ბერად აღკვეცეს.

პატუიოთა და დიდებით შეზღვრენ მას; იგი მეფემ გაჯავანა ღმრთის წმინდა სიბრძნეში (გ. ი. აია სოფიას ტაძარში), რათა ეხილა თავისი თვალით მისი სილამაზე და სიდიადე.

კამიტომ ის წავიდა ტაძრის სიმშვენიერით განცვიფრებული და მისი ძვირფასი მორთულობით იმდენად გაკვირვებული, რომ თქვა: კერპობად ღმერთის ბინა ყოფილა ეს წმინდა ადგილით, და კვლავ თავის ქვეყანაში გაემგზავრა.

კედრენე-სკილიცეს ტექსტი განსხვავდება ყველა სხვა ტექსტისაგან თავისი ლექსიკური შემადგენლობით და ზოგიერთი დეტალით. ასე, მაგალითად:

1) რომ თვადორა დამარბული იქმნა შირელეთში (ἐν τῷ Μυρδαίῳ), ეს მხოლოდ კედრენეს ტექსტშია (მირელეთს მონასტერი კონსტანტინოპოლში);

2) ახლად ნაყურთხ დედოფალ სთფიის ეწოდება Ἀγιοσθένεα, რაც არც ერთ სხვა ვარიანტში არაა.

გიორგი კედრენე

გიორგი კედრენე (Γεώργιος ὁ Κεδρηγός) XI საუკუნის ქრონოგრაფოსია. იმ შრომას, რომელიც მისი სახელით არის მოღწეული, ეწოდება „ისტორიული მიმოხილვა“, ხოლო მისი სრული სათაურია: Σύντομος ἱστοριῶν ἀρχομένων ἀπὸ κτίσεως κόσμου καὶ μέχρι τῆς βασιλείας Ἰσαάκ τοῦ Κομνηνοῦ, συλλεγείσθαι παρὰ κέρου Γεωργίου τοῦ Κεδρηγοῦ καὶ Νεαφύρου βιβλίων — „ისტორიული მიმოხილვა, დაწყებული ქვეყნის გაჩენით და ვიდრე ისააკ კომნენეს მეფობამდე, შედგენილი უფალ გიორგი კედრენეს მიერ სხვადასხვა წიგნების მიხედვით“. ამ სათაურის მიხედვით გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფია“ წარმოადგენდა მსოფლიო ისტორიას ქვეყნის გაჩენიდან 1059 წლამდე (ისააკ კომნენე მეფობდა 1057—1059 წლებში).

თუ რის მიხედვით შეადგინა თავისი „ისტორიული მიმოხილვა“ გიორგი კედრენემ, ამის შესახებ ის თვითონ ლაპარაკობს თავისი შრომის შესავალში, სადაც ის აღნიშნავს, რომ „ბევრ ღვთისმოსავსა და ისტორიაში გათვითცნობიერებულ (φεισώτρων) მოღვაწეს უმუშავია ისტორიული მიმოხილვის შედგენაში“, და პირველ რიგში იხსენიებს გიორგი სინგელოზს, თეოფანე ეამთაალმწერელს და სხვებს, განსაკუთრებით კი პროტოვესტიარის იოანეს, მეტსასახელად თრაქესიელს. ეს იოანე არის იოანე სკილიციე (Μαυλιτζής), კუროპალატი და მცველთა დრუნგარი (ἐπιστολάριος καὶ βίβλος), რომელსაც დაწერილი ჰქონდა „ისტორიული მიმოხილვა“ 811—1079 წლების ამბებისა. რამდენადაც იოანე სკილიციეს „ისტორიული მიმოხილვის“ ძირითადი ნაწილი შესულია გიორგი კედრენეს „მიმოხილვაში“, ხოლო თვით სკილიციეს შრომის სრული ბერძნული ტექსტი ჯერ გამოვლენილი არ არის, ამდენად გიორგი კედრენეს ტექსტი დღემდე ინარჩუნებს თავის მნიშვნელობას.

ამგვარად, საქმის ვითარება ასეთია:

1) ჩვენს განკარგულდებაში არის გიორგი კედრენეს სახელით მოღწეული „ქრონოგრაფია“, რომელიც შეიცავს მსოფლიო ისტორიას დასაბამიდან 1059 წლამდე.

2) გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიის“ გარდა მოღწეულია 1059—1079 წლების „ისტორია“, რომელიც ეკუთვნის იოანე სკილიცეს, მაგრამ იოანე სკილიცეს მარტო ამ იგი წლის „ისტორია“ კი არ დაუწერია, არამედ მის მიერ დაწერილი საისტორიო თხზულება მოიცავდა 811—1079 წლების ამბებს.

3) გიორგი კედრენეს თავისი „ქრონოგრაფიისათვის“ ძირითადად გამოუყენებია:

გიორგი სინგლოზი	} დასაბამიდან 811 წლამდე
თეოფანე ეამთაალმწერელი	
იოანე სკილიცე 811—1059 წლებისათვის.	

4) რადგან იოანე სკილიცეს თხზულებიდან 811—1059 წლების „ისტორია“ უკვე შესული იყო მთლიანად გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“, ამიტომ გამომცემლებს არც კი უზრუნველი იოანე სკილიცეს შრომა გამოეცათ ცალკე; მხოლოდ 1059—1079 წლების შემცველ ნაწილს დაურთავდნენ ხოლმე კედრენეს შრომას ბოლოში და ამით კმაყოფილდებოდნენ.

5) ამგვარად, იოანე სკილიცეს შრომიდან 811—1059 წლების ისტორია შესულია გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ (1059 წლის შემდეგ გიორგის არ დაუწერია), ხოლო 1059—1079 წლების „ისტორია“ ცალკეა დაბეჭდილი. მაშასადამე, ჩვენ არ მოგვებოვება იოანე სკილიცეს შრომის სპეციალური გამოცემა და იძულებული ვართ დავკმაყოფილდეთ იმით, რაც კედრენეს შრომაშია შესული.

რაც შეეხება თვით იოანე სკილიცეს წყაროებს, დღეს-დღეობით გამორკვეულია¹, რომ:

1) სკილიცემ თავისი „ისტორია“ დაგეგმა როგორც ვაგრაძე-ლება თეოფანე ეამთაალმწერელის „ქრონოგრაფიისა“, რომელიც 811 წლით ამთავრებდა ამბების თხრობას. ესე იგი: სკილიცემ 811—1079 წლების ისტორია დაწერა.

2) 811 წლიდან რომანოზ ლეკაპენის მეფობამდე, ე. ი. 944 წლამდე, სკილიცე სარგებლობს ე. წ. „თეოფანეს ვაგრაძელებით“ Theophaues Continuatus), განსაკუთრებით კი ვენესიოსის შრომით.

¹ იხ. G. Ostrogorsky, Geschichte des Byz. Reiches, 83. 147.

3) 944 წლის შემდგომი ამბები აღწერილი აქვს სკილიცეს. უპირატესად, იმ პირველწყაროების მიხედვით, რომლებიც ჩვენამდე მოღწეული არაა. ამიტომაც არის რომ სკილიცეს „ისტორიის“ ამ მონაკვეთს განსაკუთრებული ნიშნავლობა ენიჭება.

ზემოთქმულიდან ცხადია, თუ რამდენად გართულებულია კედრენე-სკილიცეს „ქრონოგრაფიით“ სარგებლობა: სანამ ხელთ არ გვექნება იოანე სკილიცეს „ისტორიის“ დადგენილი ტექსტი, შეუძლებელია ზედმიწევნით გარკვევა იმისა, თუ საიდან მომდინარეობს ამ „ისტორიის“ (ან კედრენეს „ქრონოგრაფიის“) ესა თუ ის ცნობა.

კონკრეტულად ზეენ განსაკუთრებით დაინტერესებული ვართ კედრენე-სკილიცეს შრომის იმ ადგილით, რონელშიც მოთხრობილია ნიკიფორე ქსიფიასის და ნიკიფორე ფოკას ძის აჯანჯების ამბავი ქართლის მეფესთან (გიორგი I-თან) დაკავშირებით და რომელიც გამოცემული აქვს აგრეთვე „მატიანე ქართლისას“ ავტოოს. ბერძნული და ქართული ტექსტების ურთიერთ მიმართების გარკვევა საშუალებას მოგვცემდა უფრო ზედმიწევნით გვეცოდნოდა (ვიდრე დღეს ვიცით) როგორც კედრენე-სკილიცეს „ისტორიის“, ისე „მატიანე ქართლისას“ დაწერის თარიღები.

გამოყენებული გვაქვს შემდეგი გამოცემები და გამოკვლევები:

Georgius Cedrenus, Ioannis Scylitzae ope ab Immanuel Bekkero suppletus et emendatus. I—II. Bonnæ 1888—89.

Migne, Patrologia Graeca, t. 121—122.

М. Сюзюмов, Об источниках Льва Диякона и Скилицы: Виз. Обзорник 2 (1916), 106—150.

Karl Praechter, Quellenkritische Studien zu Kedrenos: SB der philosophisch-philologischen und der historischen Classe der Akademie d. W. zu München. 1897. Bd. II, Heft 1, 83—106—150.

C. de Boor, Zu Iohannes Skylitzes: BZ 13 (1904), 356—369.

C. de Boor, Weiteres zur Chronik des Skylitzes: BZ 14 (1905), 409—467; დამატება: 757—759.

Kurt Schweinburg, Die ursprüngliche Form der Kedrenochronik: BZ 30 (1929/30), 68—77.

В. Васильевский: Виз. Врем. 6 (1899), 33. 45—49 (სკილიცეს წყაროების შესახებ).

იაფეტის სამფლობელო

Ἰάφεθ δὲ τῆ τρίτῃ αὐτοῦ
 υἱῷ, ἄγοντι ἔτος οὐκ ἄν, ἀπὸ Μη-
 θίας τὰ πρὸς ἄρκτον καὶ θυσιαίς
 ἕως Γαδείρων καὶ Βρεττανικῶν
 νήσων Ἀρμενίαν, Ἰβηρίαν, Πόν-
 τον, Κόλχους καὶ τὰς κατ'
 Ἰόπην¹ χώρας καὶ νήσους ἕως
 Ἰταλίας καὶ Γαλιῶν, Ἰσπανίας
 τε καὶ Κελτιβηρίας καὶ Λυσिता-
 νῶν (CB I 24, 7—11).

ბოიომდე, კელტიბერიომდე და ლისიტანიამდე² (CB I, 24, 7—11).
 Αἱ δὲ χῶραι αὐτῶν Μηθία,
 Ἀλβανία, Ἀρμενία μικρὰ
 καὶ μεγάλη, Ἀμαζονίς, Παφλα-
 γονία, Καππαδοκία, Γαλατία,
 Κολχίς, Βοσπορηνοί, Μαιῶτις,
 Δέρρις, Σαρματία, Ταυριανοί,
 Βακτριανοί, Σκυθία, Θράκη, Μα-
 κεδονία, Ἑλλάς, Θετταλία, Βοιω-
 τίς, Λοκρία, Αἰτωλία, Ἀχαΐα,
 Πελοπόννησος, Ἀκαρνανία, Ἡπει-
 ρῶται, Ἰλλυρίς, Λυχνίται, Ἀδ-
 ριακὴ, ἀπ' ἧς τὸ Ἀδριατικὸν πέ-
 λαγος ἐκλήθη, Καλαβρία, Ἰτα-
 λία, Γαλλία, Θουσακηνή, Λυσिता-
 νία, Κελτικὴ, Μασσαλία, Κελτο-
 γαλλία, Ἰβηρία, Ἰσπανία ἢ με-
 γάλῃ καὶ μικρᾷ. Ἐνταῦθα κατα-
 λήγει τὰ ἔρια τοῦ Ἰάφεθ, ἕως
 Βρεττανικῶν νήσων τὰ πρὸς βορ-
 ρᾶν βλέποντα. Ἐχει δὲ νήσους

ნოემ თავის მესამე ვაჟს ია-
 ფეტს, რომელიც 425 წლისა
 იყო, მისცა ჩრდილოეთისა და
 დასავლეთის ქვეყნები მიდიიდან
 ვიდრე ლადირთამდე და ბრიტა-
 ნიის კუნძულებამდე, არმენია,
 იბერია, პონტო, კოლხეთი
 და მათ იქით მდებარე¹ ქვეყნე-
 ბი და კუნძულები ვიდრე იტა-
 ლიამდე და გალიებამდე, ისპა-
 ნიამდე² (CB I, 24, 7—11).

მათი ქვეყნები კი შემდეგია:
 მიდია, ალბანია, მცირე და დიდი
 არშენია, ამაზონისი, პაფლაგო-
 ნია, კაპადოკია, გალატია, კოლ-
 ხისი, ბოსპორინი, მეოტისი დერ-
 რისი, სარმატია, ტავრიანი, ბაკ-
 ტრიანი² სკვითია, თრაკია, მა-
 კედონია, ჰელლასი, თეტრალია,
 ბეოტისი, ლოკრია, ეტოლია,
 აქაია, პელოპონნესი, აკარნანია,
 ილირიისი, ლიხნიტისი, ადრია-
 კე, საიდანაც მოდის სახელწო-
 ლემა ადრიატიკის ზღვა, კალაბ-
 რია, იტალია, გალლია, თუსკი-
 ნე, ლისიტანია, კელტიკე, მასსა-
 ლია, კელტოგალია, იბერია, დი-
 დი და მცირე ისპანია, აქ თავსდე-
 ბა, იაფეტის საზღვრები, ვიდრე
 ბრიტანიის კუნძულებამდე, ჩრდი-
 ლოეთისაკენ. ამ საზღვრებში შე-

¹ კატ' Ἰόπην—სხვა დაბეჭდილ ტექსტში; უნდა იყოს κατόπιον („იქით-
 მდებარე“).

² ეს ცნობა კვერცხეს მიერ მთლიანად ამოღებულია გიორგი სინჯელაძის
 „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. გეორგიკა IV, გვ. 60).

³ Βασιάνη გიორგი სინჯელაძის.

Βρετανίαν, Σικελίαν, Εύβοιαν, Ῥόδον, Χίον, Λέσβον, Κύθηραν, Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν, Ἰθάκην, καὶ τὰς Κυκλάδας, καὶ μέρος τῆς Ἀσίας τὴν Ἰωνίαν καλουμένην, ποταμὸν δὲ Τίγγριν, διορίζοντα μεταξὺ Μηθίδας καὶ Βαβυλωνίας (CB I 25, 8—22).

ვარს წარმოადგენს¹ (CB I, 24, 8—22).

არგონავტების ლაშქრობა კოლხეთში

Ἐν τοῖς χρόνοις τῶν κριτῶν καὶ οἱ Ἀργωναῦται οἱ περὶ Ἰάσονα τὸν Θεσσαλονικέα καὶ Πολυδεύκην καὶ Ὑλαν καὶ Τελαμῶνα καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὴν Κολχίδα ἐκπλέοντες, καὶ διὰ τοῦ ἀνάπλου πρὸς πῆν Ποντικὴν θάλασσαν διαβῆναι: θάλλοντες ἀντιστάντος αὐτοῖς Κυζίκου τοῦ ἐν Ἑλλησπόντῳ τοπαρχοῦντος ἐν γαυμαχίᾳ, τὸν μὲν ἐφόνευσαν, τὴν δὲ Κύζικον ἔλαβον, μητροπολιν οὖσαν Ἑλλησπόντου (CB I, 209, 10—16).

Μετὰ δὲ τὴν νίκην Ἀμύκου οἱ Ἀργωναῦται μεθ' Ἡρακλέους ἐπὶ τὴν Ποντικὴν θάλασσαν ἐκπλεύσαντες πόλιν ἐδείμαντο ἐπὶ τῷ τοῦ Ἡρακλέους ὀνόματι. Εἶτα διὰ τὸ χρυσοῦν δέρας ἐπὶ τὴν Κολχίδα διαπεράσαντες αὐτὸ τε καὶ Μῆδειαν τὴν τοῦ βασιλέως Κολχίδος θυγατέρα, Ἰάσο-

დის კუნძულები ბრეტანია, სიკელია, ევბოეა, როდოსი, ქიოსი, ლეზბოსი, კითერა, ზაკინთოსი, კეთალენია, ითაკე და კიკლადები და აზიის ერთი ნაწილი, ეგროეთწოდებული იონია, აგრეთვე მდინარე ტიგროსი, რომელიც მიდიისა და ბაბილონის საზღ-

ვარს, როდესაც მსაჯულნი მეთაურობდნენ ისრაელს, კოლხეთში გასცურეს სალაშქროდ არგონავტებმა იაზონ თესალიელის, პოლიდეკეს, ჰილასის, ტელამონის და სხვათა მეთაურობით, და როდესაც დაამირეს სრუტის გავლის შემდეგ პონტოს ზღვაში გადასვლა, მათ წინააღმდეგობა გაუწია საზღვაო ბრძოლით ჰელესპონტის მმართველმა კვიზიკოსმა და არგონავტებმა იგი მოკლეს, ხოლო ჰელესპონტის დედაქალაქი კვიზიკი დაიპყრეს.

ამიჯოსი რომ დაამარცხეს, არგონავტებმა შესცურეს პონტოს ზღვაში და დააარსეს ქალაქი, რომელსაც ჰერაკლეს სახელი მიაკუთვნეს. შემდეგ ოქროს ტყავის (ე. ი. საწმისის) გულისთვის კოლხეთში გაემართნენ და ოქროს საწმისთან ერთად მოიტაცეს კოლხეთის მეფის ასუ-

¹ ამოღებულია გიორგი სინგლოზის „ქრონიკოგრაფიიდან“ (იხ. გეორგიკა IV, 83-63).

νος ἐρασθεῖσαν, ἀνελόμενοι ὑπεστρεψαν. Τότε καὶ Τρώς τῆς Φρυγῶν χώρας ἦρχεν, ὁ Ἴλου καὶ Γανυμήδους πατήρ (CB I, 210, 20,—211, 3).

ლი მედევც, რომელსაც იაზონი შეუყვარდა, და უკან დაბრუნდნენ. მაშინ ფრიგიელთა ქვეყანას მართავდა ტროსი, ილოსის და განიმედეს მამა.

ჭერაკლეს მოგზაურობა კოლხეთში

Ἡρακλῆς δὲ καὶ αὐτός, ὁ τοῖς θῆλοις¹ πολυθῆρ' ἄλητος, μετὰ τὴν ἀπὸ Κολχίδος μετὰ τῶν Ἀργωναυτῶν ὑποστροφὴν ἐν Διβύη γενόμενος καὶ Ἀνταίω συμφυλῶν θαυματοῦν τινὰ καὶ μυστρά φάσματ' ἀτελοῦντι, καὶ νικήσας αὐτὸν νόσῳ λουιῶνται περιπίπτει, καὶ μανεῖς εἰς πύρ ἕαυτὸν βίψας τελευτᾷ (CB I 214, 16—20).

გადავარდა და მოკვდა (CB I 214, 16—20).

ჭერაკლე, რომლის საგმირო საქმეები საყოველთაოდ განთქმულია, არგონავტებთან ერთად კოლხეთიდან დაბრუნების შემდეგ² ლიბიაში იყო; აქ ის შეხვდა ანტიკოსს, რომელიც რაღაც დემონიურსა და საძაგელ ამბებს სჩადიოდა, და იგი რომ დიაიმარცხა, გადამდებ სენს შეეყარა. გაცოფებული ცეცხლში

კასპიის კარები

Τῷ κα' ἔτει Οὐγγοὶ οἱ λεγόμενοι Σαβήρ, τὰς Κασπίας

ოცდამეხუთე წელს³ ეგრეთ-წოდებულმა საბირის ჰუნებმა გა-

¹ თანახმად არგონავტების შესახებ არსებული მითისა, იმ 50 მოლაშქრე-ში, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს იაზონის მოგზაურობაში ოჭროს საწმისის მოსაპოვებლად, იყო ცნობილი ღმერთ-გმირი ჭერაკლეც.

² ეს ნაწივეტი ეხება ანასტასი I-ის დროინდელ ამბებს. ანასტასი მეფობდა 491—518 წლებში. მისი მეფობის 25-ე წელი ზედება 516 წელს. სწორედ ამ დროისათვის არის აღწერილი ისტორიკოსთა მიერ საბირის ჰუნთა შემოსევა (იხ. იოანე მალალას ცნობა: გეორგიკა, ტ. III, გვ 270—271; აგრეთვე გვ. 296—297). ამ ჰუნთა შემოსევის ამბავი. ისევე როგორც ყოფილ პატრიარქ მაკედონიოსის უკანასკნელი წლების თავგადასავალი (მისი გადასახლება ეგვიპტაში, განჯრაში გაქცევა და მისთვის თვალყურის დევნება) სწორედ ისევე, როგორც კედრენს, გადმოცემული აქვს თეოფანე ქამთაადმწერელს („ქრონოგრაფია“, დე ბოთრის გამოცემა გვ. 161—162), რომელიც კედრენსს წყაროს უნდა წარმოადგენდეს.

მაკედონიოსის შესახებ დაწერილებით აქვს მოთხრობილი ი. კულტოვის (История Византии, том I, Киев, 1913, გვ. 497 და შდრ. განსაკუთრებით გვ. 513).

πύλας παράσαντες, τὴν Ἀρμενίαν ἐξέδραμον, Καππαδοκίαν τε καὶ Γαλατίαν καὶ Πόντον ληϊζόμενοι, ὡς καὶ τὰ Εὐχάϊτα μικροῦ παραστήσασθαι: ὅθεν καὶ φυγὼν ὁ ἱερεὺς Μακεδόνιος σχεδὸν κινδυνεύων εἰς Ἰάγγραν διεσώθη. Ὅπερ μαθὼν Ἀναστάσιος πικρῶς αὐτὸν ἐκαί προσέταξεν φυλάττεσθαι, πέμψας, ὡς φασίν, καὶ τὸν ἀναιρήσοντα αὐτὸν (CB I, 633, 8—9).

დალახეს ქასპიის კარები¹ და სომხეთის გზით თავს დაესხნენ და დაარბიეს კაპადოკია, გალიტია და პონტო, ცოტაღა დააკლდა, რომ კინილამ ევხაიტაც დაიმორჩილეს; საფრთხეში ჩავეარდნილი წმინდა მაკედონიოსი აქედან გაიქცა და თავს უშველა განგრაში. ეს რომ შეიტყო ანასტასიმ, ბრძანება გასცა მისთვის იქ ფხიზლად ედევნებინათ თვალებური და, როგორც ამბობენ, კაციც გაგზავნა იქ მის მოსაკლავად.

ლაზთა მეფე წათე

Ἰουστίνος ὁ μέγας βασιλεὺς Ῥωμαίων ἔτη θ'. (CB I, 636).

Ἐφ' ἔτει Ἰζάθιος ὁ τῶν Λαζῶν βασιλεὺς ἀποστατήσας τῆς τῶν Περσῶν βασιλείας ἤλθε πρὸς Ἰουστίνον εἰς τὸ Βυζάντιον, καὶ παρεκάλεσε γενέσθαι χριστιανὸν καὶ ἵπ' αὐτοῦ ἀναγορευθῆναι βασιλεῖα τῶν Λαζῶν. Ὁ καὶ μετὰ χαρᾶς ἐποίησε καὶ υἱὸν ἀνηγόρευσε, καὶ γυναῖκα εὐγενῆ Ῥωμαίαν δέδωκεν, ἣν καὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἀπεκόμισε μετὰ χαρᾶς, καὶ δῶρα ἔλαβε πολλά.

რომაელთა დიდი მეფე იუსტინე მეფობდა ცხრა წელს (518—527).

იუსტინეს მეფობის მეხუთე წელს² ლაზთა მეფე წათე ჩამოშორდა სპარსთა ძალაუფლებას და მოვიდა იუსტინესთან ბიზანტიონში; მან სთხოვა იუსტინეს ქრისტიანობა მიმალებინეო და ლაზთა მეფედ დამამტკიცეო³. იუსტინემ ეს სიხარულით შეუხარულა: იშვილა კიდევაც წათე და კეთილშობილი რომელიც ქალიც მისცა, რომელიც წათემ თავის ქვეყანაში წაიყვა სიხა-

¹ კასპიის კარების შესახებ იხ. ზენი გეორგიკა, ტ. II (1934), გვ. 99—101; 201—203; აგრეთვე გეორგიკა, ტ. I (1961), გვ. 256—260, 274—276. ი. კულაკოვსკის აზრით (იხ. ამის წინა შენიშვნა) ზემოთაყვანილ ტექსტში იგულისხმება დარუბანდის კარო.

² ესე იგი 523 წელს.

³ სიტყვა-სიტყვით: ქრისტიანი გამზადეო, და ლაზთა მეფედ გამომაცხადეო.

Ἰνους δὲ τοῦτο Καβάδης
 θελοῖ Ἰουστίνῳ ὅτι φιλίας καὶ
 εἰρήνης μεταξὺ ἡμῶν ὄψεαι τὰ
 ἐχθρῶν πράττεις καὶ τοὺς ὑπὸ
 τῆν ἐξουσίαν τῶν Περσῶν ὄντας
 προσλαμβάνει.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀντιθελοῖ
 αὐτῷ: ἡμεῖς τινὰ τῶν ὑποκαυμέ-
 νων τῆ βασιλείᾳ σου οὐ προσε-
 λαβόμεθα. Ὁ δὲ Ἰζάθιος προσ-
 ῆλθεν ἡμῖν...¹ ῥυσθῆσαι: τοῦ μυσ-
 σαροῦ ἐλληγισμοῦ καὶ τῶν ἀσε-
 βῶν θυσιαῶν καὶ τῆς τῶν δαιμό-
 νων πλάνης καὶ γενέσθαι: Χρισ-
 τιστῶν, καὶ τὸν ἀληθινὸν ἐπιγνώσαι
 θεόν. Τοῦτον ἡμεῖς βαπτίσαντες
 ἀπαλύσαμεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν*.

Ἐκτοτε λοιπὸν πάλιν γέγονε
 ἐχθρὰ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ
 Περσῶν² (CB I, 638, 17—639, 7).

ლეთ და ისე გავისტუმრეთ მის საკუთარ ქვეყანაშიო.

აი, ამ დროიდან დაიწყო მტრობა რომაელებსა და სპარსე-
 ლებს შორის.

¹ [და გვთხოვა] ჩვენი კონიექტურაა; მას უფროდ შეესაბამებოდა ბერძ-
 ნულ ტექსტში καὶ ἐδεήθη, რაც, ალბათ, გადამწერის დაუდევრობით არის გა-
 შორებული. თვითნავე გამოთარგმნის „ქრონოგრაფიაში“ ამ ადგილას სწე-
 რთა: ἐλθόντος Ἰζαθίου εἰς τὰ ἡμέτερα βασιλεία ἐθεήθη προσοικειῶν ἡμῖν
 ῥυσθῆσαι μισαροῦ καὶ ἐλληγικοῦ δόγματος καὶ ἀσεβῶν θυσιαῶν καὶ πλάνης
 δαιμόνων... (de Boor 169; გეორგიკა IV, 1 გვ. 79).

² ეს ეპიზოდი 525 წელს ლაზთა მეფის წათყა ჩახელის შესახებ ბიზან-
 ტიონში (ე. ი. კონსტანტინოპოლში) და მისი გაქრისტიანების შესახებ გადმო-
 ცემული აქვთ იოანე მალალას (გეორგიკა III, 263—268), Chronicon Pa-
 schale-ს (გეორგიკა IV, 1, 11—12), და თვითნავე გამოთარგმნის წყაროებს
 (გეორგიკა IV, 1, გვ. 77—79). ტექსტების შედარება გვარწმუნებს იმაში, რომ
 კედრენეს წყარო თვითნავე უნდა იყოს. ამას წინა შენიშვნაში მოყვანილი ტექს-
 ტიც (თვითნავე „ქრონოგრაფიიდან“) გვარწმუნებს იმაში.

ხელოვნურად ნაწყვეტში მოთხრობილია იმის შესახებ, რომ ლაზთა მე-
 ფე წათე 523 წელს ჩავიდა იუსტინესთან, სთხოვა მას დახმარება სპარსელების
 წინააღმდეგ და ქრისტიანად მონათლავ. ქრონოგრაფისების ეს ცნობა გახდა

რულით; მან დიდძალი საჩუქრე-
 ბიც მიიღო.

ეს რომ ვაიგო სპარსელთა მე-
 ფემ კავადმა, შეუთვალა იუსტინე-
 ნეს: „თუმცა ჩვენ შორის მეგობ-
 რობა და ზავია, შენ მაინც
 მტრულად იქცევი; შენ იფარებ
 სპარსთა ძალაუფლების ქვეშ
 მყოფთ“.

მეფემ (იუსტინემ) მას უპასუ-
 ხა: „ჩვენ შენი სახელმწიფოს
 ქვეშევრდომთაგან არავინ გად-
 მოგვიბირებია. ხოლო წათე მო-
 ვიდა ჩვენთან [და გვთხოვა]¹
 გვეხსნა იგი საზიზლარი წარმარ-
 თობისაგან, უწმინდური მსხვერ-
 პლებისაგან და ეშმაკთა ცთუნე-
 ბისაგან, და გავვექრისტიანებინ-
 ა იგი, რათა შეეცნო ჭეშმარი-
 ტი ღმერთი. ჩვენ ის მოენათ-

სპარსელების ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ

Κόσμου ἔτος, καὶ τῆς
θείας σαρκώσεως φιλί. Ἰουστινιανὸς ἔ
μέγας βασιλεὺς Ῥωμαίων
ἔτη λη' μήνας ζ' ἡμέρας ιγ' (CB I,
642, 10—11).

Τῷ θ' αὐτῷ ἔτει ἔ βασι-
λεὺς Περσῶν ἐπολέμει Ἰζάθω ὡς
προσρῦντι Ῥωμαίοις. Πέμπει οὖν
αὐτῷ Ἰουστινιανὸς βοήθειαν στρα-
τὸν καὶ στρατηγούς τρεῖς, Βελι-
σάριον, Κήρυκον καὶ Πέτρον, οἱ
καὶ κατὰ ψιθόνον ἀλλήλων πολε-
μήσαντες ἤττήθησαν. Λυπηθεὶς
οὖν ὁ βασιλεὺς αὐτούς μὲν διεβέ-
ξατο, ἀπέστειλε δὲ Πέτρον τὸν
νοτάριον αὐτὸν στρατηλάτην. Καὶ
συμφαλὸν μετὰ τῶν Ἀαζῶν τοῖς
Πέρσαις ἐνίκησε καὶ πολλοὺς ἀνε-
λεν (CB I 643, 3—9).

სპარსეთის იმპერატორის იზათისგან დასაბამითგან 6021 წელს, ლეთების განკაცებითგან 527 წელს გამეფდა იუსტინიანე. რომელითა დიდმა მეფემ იუსტინიანემ იმეფა 38 წელი, 7 თვე და 13 დღე.

ამავე წელს¹ სპარსთა მეფემ ომი დაუწყო წათეს იმის გამო, რომ უკანასკნელი რომელითა მხარეზე გადავიდა, იუსტინიანემ გაუგზავნა წათეს დასახმარებლად ხარი სამი სტრატეგოსის — ველისარის, კვირიკეს და პეტრეს² შეთაურობით. ესენი ომის დროს ერთმანეთის ჯიბრსა და შურს მოუხდნენ და ამიტომ დამარცხდნენ. ამით ნაწყენმა მეფემ ისინი გადააყენა და თავისი ნოტარი პეტრე გაგზავნა სტრატეგოსად. პეტრე ლაზებთან ერთად შეებრძოლა სპარსელებს, დაამარცხა ისინი და მრავალი სპარსელი გაჟლიტა (CB I, 643, 3—9).

წყარო იმ დებულებისა, რომელიც მიღებულია თანამედროვე ქართულ ისტორიოგრაფიაში და რომლის მიხედვითაც დასავლეთი საქართველო ქრისტიანობაზე მოიქცა VI საუკუნეში (527 წელს), რომ სხვა წყაროები ამ დებულების საწინააღმდეგო ცნობებს გვაწვდიან და რომ ქრისტიანობა დასავლეთ საქართველოშიც IV საუკუნეში ჩანს უკვე ოფიციალურ სარწმუნოებად, ამის შესახებ იხ. გეორგიკა I (1961). გვ 243—248.

¹ ე. ი. იუსტინიანეს გამეფების წელს, 527 წელს.

² „პეტრეს“ ნაცვლად ყველა დანარჩენი წყარო (მაღალა, Chr. Paschale) მესამე სტრატეგოსად ასახელებს Βιργησιῶς-ს (იხ. გეორგიკა III 257; IV 14—15, 79). საუბრებელია, რომ თვით კედრენეს ან ხელნაწერის გადაწერის შეცდომა მოუვიდა და მომდევნო წინადადებაში დასახელებული „ნოტარი პეტრეს“ სახელი აქ გადმოიტანა.

იბერთა მეფე ძაგანარძე

Τῷ ἡ' ἔτει ὁ τῶν Ἰβήρων βασιλεὺς Ζαβαναρζὲς πρὸς Ἰουστινιανὸν τὸν βασιλέα ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει: μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν συγκλητικῶν αὐτοῦ, αἰτούμενος σύμμαχος Ῥωμαίων καὶ φίλος γνήσιος γενέσθαι. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦτο ἀποδεχόμενος πολλὰ αὐτῷ τε καὶ τῆς συγκλήτου αὐτοῦ ἐφιλοτιμήσατο. Καὶ ἡ Ἀγούστα δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ κόσμια παντοῖα διὰ μαργαριτῶν ἐχαρίσατο, καὶ ἀπέλευσεν αὐτοῦς ἐν εἰρήνῃ εἰς τῆς ἰδίου βασιλείαν¹ (CB I, 650, 17—23).

იუსტინიანეს მეფობის მერვე წელს¹ იბერთა მეფე ძაგანარძე შოვიდა კონსტანტინოპოლში იუსტინიანე ნეტესთან თავისი მეუღლითა და დარბაისლებითურთ, და სთხოვდა გაეხადა იგი რომაელთა მოკავშირედ და ქეშმარიტ მეგობრად. ხოლო მეფემ (იუსტინიანემ) შეიწყნარა ეს მისი თხოვნა და დიდი პატივი სცა მასაც და მის დარბაისლებსაც. დედოფალმაც აჩუქა მის მეუღლეს მრავალნაირი სამკაულები, ნარგალიტებით მოჭედლი, და გაისტუმრა ისინი მშვიდობით მათ საკუთარ სახელმწიფოში.

* * *

კედრენეს ამ ცნობით, რომლის წყაროა თეოფანე ჟამთააღმწერელი, 535 წელს ქართლს ნეფე ჰყავს და ეს მეფე (ძაგანარძე) კონსტანტინოპოლში მიდის იბერიის სახელმწიფო საქმეების მოგვარების მიზნით. რადგანაც პროკოპი კესარიელს ნათქვამი აქვს, რომ 523 წლის შემდეგ სპარსელებმა ქართველებს ნება აღარ მისცეს საკუთარი ნეფე ჰყოლოდათ და მეფობა გააუქმესო, ქართულ ისტორიოგრაფიაში განმტკიცდა ის აზრი, რომ 523 წლის შემდეგ ქართლს მეფე აღარ ჰყავს. იოანე მალალას და თეოფანე ჟამთააღმწერლის (და აქედან მომდინარე კედრენეს) ცნობასაც

¹ ესე იგი 535 (527+8) წელს.

² იბერთა მეფის ძაგანარძეს შესახებ მოთხრობილი აქვთ აგრეთვე იოანე მალალას (იხ. გეორგიკა III, 268) და თეოფანე ჟამთააღმწერელს (იხ. გეორგიკა IV, 1, გვ. 80). გიორგი კედრენეს ტექსტი თითქმის სიტყვა-სიტყვით ემთხვევა თეოფანეს ტექსტს; მათ შორის მხოლოდ უმნიშვნელო განსხვავებებია, მაგალითად:

თეოფანე	კედრენე
ἐπιβέσταιον βασιλέα	βασιλέα
παραικίων	αἰτούμενος
προαίρεσιν ἀποδεχόμενος	τοῦτο ἀποδεχόμενος
τοὺς αὐτοῦ συγκλητικοὺς	τῆς συγκλήτου αὐτοῦ

გარდა ამ აღნიშნული ადგილებისა, ტექსტები ემთხვევა ერთმეორეს.

ჩვენი ისტორიკოსები არავეითარ ანგარიშს არ უწევენ. 1941 წელს, თეოფანე ეამთაალმწერელის „ქრონოგრაფიის“ ტექსტიდან ამოღებულ საქართველოს შესახები ცნობების გამოკვეყნების დროს, ჩვენ ვრცელი მსჯელობა გავმართეთ VI საუკუნის იბერიაში მეფობის გაუქმების საკითხის გარშემო (იხ. გეორგიკა, ტ. IV, ნაკვეთი I, გვ. 80—84). რანდენადაც ამ საკითხს, ჩვენის აზრით, დღესაც არ დაუქარგავს თავის მნიშვნელობა, საქიროდ ვთვლით აქაც გავიმეოროთ ის მსჯელობა.

[სამეცნიერო ლიტერატურაში განმტკიცებულია ის აზრი, რომ 523 წლის შემდეგ ქართლში მეფობა გაუქმდა. „მას შემდეგ, რაც ქართველები გურგენ მეფის მეთაურობით სპარსელებს აუჯანყდნენ, და ბიზანტიის მფარველობას მიჰპართეს, მაგრამ კეისრის მხრივ პირობის აუსრულებლობის გამო ძლეულ იქნენ, ხოლო სამეფო სახლობა და ამბოხების მოთავე დიდებულები იძულებული იყვნენ ბიზანტიაში გაქცეულიყვნენ, ამის შემდგომ სპარსელებმა, როგორც პროკოპი კესარიელი მოგვითხრობს, ქართველებს ნება აღარ მისცეს საკუთარი მეფე ჰყოლოდათ და მეფობა გააუქმეს“ (იხ. ჯაეახიშვილის ქ. ერის ისტ. I^o, 245). „ქართლში მეფობის უფლება გაუქმდა მაშინვე, როცა გურგენი თავისი შვილითა და სახლობით ბიზანტიაში გაიხიზნა, ესე იგი 523 წ., მაგრამ საბოლოოდ ეს გაუქმება 532 წლის „საუტუნო ზავის“ ხელშეკრულებამ დააკანონა“ (იქვე, 246).

მაგრამ ამ აზრს თითქოს ეწინააღმდეგება ბიზანტიელი ისტორიკოსების ორი ცნობა. იოანე შალალა წერს: „ამ ხანებში, როგორც ზემოთ ვთქვი, მეფობდა ღმრთიერი იუსტინიანე. ხოლო სპარსელთა მეფე იყო კოადი დარასთენი. ძე პეროზისა, რომში კი აღარიბი... აფრიკის მეფე იყო გილდერიბი... ხოლო ივერიელთა— ზამანაზი (CB 429, 10—15; გეორგიკა III, 268). ხოლო თეოფანე ეამთაალმწერელის ცნობით 535 წელს კონსტანტინეპოლში ჩასულა იბერიელთა მეფე ძამანარძე.

ი. მარკვარტი (Straitz, 432) თქვობს, რომ მალალას ცნობა ეკუთვნის იუსტინიანეს ნეფობის პირველ წელს, ხოლო თეოფანეს ცნობა — თანახმად ქრონოგრაფში მოცემული თარიღისა — 535 წელს, და ამბობს; „მალალას ცნობა რომ არ ყოფილიყო, შეიძლებოდა გვეფიქრა, რომ ძამანარძე გურგენ მეფის მმა იყო, რომელიც ზავის დადების შემდეგ [532 წ.] დაბრუნდა და სპარსელების მიერ ამამასახლისადა იქნა დაყენებული“.

ივ. ჯავახიშვილი ამბობს: „აღბათ გაქცეული მეფის გურგენის შოადგილედ იბერიისში დამანარსე დამჯდარა, რომელიც 527 წ. კონსტანტინოპოლში წასულა... და იუსტინიანე კეისრისთვის აღუთქვამს რომაელების მოკავშირეები და მეგობრები ვიქნებითო“ (ქ. ერის ისტ. I⁰, 244), ხოლო იქვე შენიშვნაში დასძენს: „ცნობა ძალიან საეჭვოა იმიტომ, რომ დამანარსე ახლად გაქრისტიანებულად არის მოხსენებული და ვანა ამის თქმა ქართლის მეფეზედ შეიძლებოდა? იქნებ იგი იბერიის მეფე არც-კი ყოფილიყოს“.

არც მალალას და არც თეოფანეს ტექსტებიდან არ ჩანს, რომ დამანარძე „ახლად გაქრისტიანებული“ იყოს; არც ის არის სწორი, თითქოს ეს ამბავი მომხდარიყოს 527 წელს. რადგან თეოფანეს თარიღებში „ქრისტესით“ თვლაში ყველგან მისამატებელია 8 წელი. ვინაიდან თეოფანე პანოდორეს წელთაღრიცხვით ანგარიშობს; თანაც თეოფანეს იქვე აქვს აღნიშნული, რომ ეს მოხდა იუსტინიანეს მეფობის მე-8 წელს, ე. ი. (527+8=) 535 წელს.

ი. მარკვარტის ეჭვი, თითქოს მალალას ცნობა ხელს გვიშლიდეს იმაში, რომ თეოფანეს ცნობის მიხედვით რაიმე დასკვნა გამოვიტანოთ დამანარძეს შესახებ, უსაფუძვლოა. იოანე მალალა გადმოგვცემს, თუ სხვადასხვა ქვეყანაში ვინ მეფობდა იუსტინიანეს მეფობის დასაწყისში. სახელდობრ:

სპარსეთში—კოადი (488—531)

რომში—(ათ)ალარიხი 526—534)

აფრიკაში—ჰილდერიხი (523—530)

ივერიაში—დამანარძე.

ამ ცნობაში თეოფანეს ცნობის საწინააღმდეგო არაფერია. მალალა გვიამბობს, რომ 527—530 წლებში იბერიის მეფე იყო დამანარძე, ხოლო თეოფანე გადმოგვცემს, რომ ეს მეფე დამანარძე 535 წელს კონსტანტინეპოლში ჩასულა იუსტინიანე მეფესთან, რომ მალალას და თეოფანეს ცნობები ერთსა და იმავე ამბავს ეხებოდეს, შეიძლებოდა კაცს ეფიქრა, რომ ერთხელ მალალას მიერ დაშვებული შეცდომა ბრმად იქმნა განმეორებული თეოფანეს მიერ. მაგრამ ამ ორი ტექსტის შესწავლა უძველესყოფს, რომ ჩვენი ავტორები ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელნი არიან. რაც შეეხება მესამე ავტორს, გიორგი კედრენეს, რომელსაც აგრეთვე მოგპოვება ცნობა იბერიის მეფის დამანარძეს შესახებ, ის

მთლიანად იმეორებს თეოფანეს: რქ η' ζ:α:..... (CB: Georgius Cedrenus, Tomus I, 650).

ამრიგად, მაღალას და თეოფანეს ტექსტების გაცნობიდან და ამ ტექსტების შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული აზრების გადასინჯვიდან ცხადი ხდება, რომ 527—535 წლებში იბერიაში მეფედ მჯდარა ძამანარძე. ეს ფაქტი დადგენილად უნდა ჩაითვალოს, მიუხედავად იმისა, რომ პროკოპი კესარიელის ცნობის მიხედვით (BP II, 28) სამეცნიერო ლიტერატურაში განმტკიცებულია ის აზრი, რომ გურგენ მეფის გაქცევის (523 წ.) შემდეგ იბერიაში მეფობა ნოისპო.

როგორ უნდა შევათანხმოთ ერთმანეთს ეს ორი ცნობა: ერთი მხრით 523 წლის შემდეგ იბერიაში მეფობა გაუქმდა, ხოლო მეორე მხრით 527-535 წლებში იბერიის მეფედ არის ძამანარძე.

მართალია, პროკოპი კესარიელის გარდა, რომელიც 523 წლის შემდეგ იბერიაში მეფობას მოსპობილად თვლის, მისი მომდევნო ისტორიკოსებიც, აგათია და მენანდრეც, რომლებიც თავიანთ „ისტორიებში“ ეხებიან აგრეთვე იბერიასაც, არსად არ იხსენიებენ იბერიის მეფეს, — მაგრამ მეორე მხრით ქართული საისტორიო წყაროები VI საუკუნის ქართლის ისტორიისათვის სულ სხვა სურათს იძლევიან:

ა) „ქართლის მოქცევის“ მატყანით ვახტანგ გორგასალის შემდეგ (გარდ. 502 წელს) ქართლის მეფეებად იყვნენ:

დაჩი უფარმელი,
ბაკურ, ძმ მისი,
ფარსმან,
ფარსმან სხუაჲ,
ბაკური

„და მის ბაკურის-ზევე დაესრულა მეფობაჲ ქართლისაჲ... სპარსნი უფლებდეს ქართლს და სომხითს, და სივნიეთს და გუასპურაჯანს“ (Описание II, 722—724). ხოლო კელიშის ვარიანტი ფარსმან მეორის მეფობაში სდებს იოანე ზედაზადენელისა და მისი მოწაფეების ნოაცლას შუამდინარიდან ქართლში, რაც მემატყანის აზრით მოხდა ქართლის მოქცევითგან მეორასესა წელსა (იქვე, გვ. 723).

ბ) ისტორიკოსი ჯუანშერიც, რომელიც ამ ეპოქისათვის უთუოდ „მოქცევაჲ ქართლისაჲთ“ სარგებლობს, ქართლის მეფეებად იმავე პირებს და იმავე თანმიმდევრობით ასახელებს (დაჩი, ბაკური, ფარსმანი, ფარსმანივე, ბაკური) და იოანე ზედაზადენელ-

საც ფარსმან მეორის მეფობაში მოსულად თვლის. თანაც დასძენს: ბაკურის დროს სპარსეთში ურმიხდი მეფობდაო (მარიამ დედოფლ. ვარ. გვ. 400—404; ქ. ცხ. ტ. I [1955], 204—215).

მკლევარნი იოანე ზედაზადენელის მოსვლას ქართლში VI საუკუნეში წლებში სდებენ (ქ. კეკელიძე: თბ. უნ. მოამბე VI, 100; ივ. ჯავახიშვილი, ქ. ერის ისტ. I^ბ, 349), ხოლო ჰორმიზდა, როგორც ცნობილია, 579—590 წლებში მეფობდა. მაშასადამე, ის მეფეები, რომლებსაც ასახელებენ ქართული საისტორიო წყაროები, 502—590 წლების მოღვაწეებად ჩანან.

პროკოპი კესარიელის მიერ გამოთქმული აზრი, რომ გურგენ მეფის შემდეგ სპარსელები იბერიელებს აღარ აძლევდნენ ნებას მათ მეფე ჰყოლოდათო, საბუთს აძლევს მკლევართ კატეგორიულად უარპყონ ქართული საისტორიო წყაროების ცნობა VI საუკუნეში ქართლის მეფეთა არსებობის შესახებ. მართალია, ჩვენ მიერ ზემო მოყვანილი ქართული საისტორიო ძეგლები გვიანი დროისაა (IX—XI საუკუნეებისა), მაგრამ, როგორც ეს უკვე დამტკიცებულია, მათ (განსაკუთრებით „მოქცევა ქართლისაჲს“ მატეიანეს) ძველი სანდო წყაროები მოეპოვებოდათ (იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ძველი ქართული საისტორიო მწერლობა, მეორე გამ. 1920, გვ. 86). გარდა ამისა, საკმარისია ერთმანეთს შევადაროთ ერთისა და იმავე ძეგლის („მოქც. ქართლ.“) ორი ვარიანტი, რომ დაკრწმუნდეთ იმაში, თუ რაოდენ სახეშეცვლილად არის ჩვენამდე მოღწეული ეს ძეგლი. და, თუ მემატეიანეს თავის ნაწარმოებში შეტანილი აქვს VI საუკუნის ქართლის მეფეთა სია, მიუხედავად პროკოპი კესარიელის ცნობისა, ეს იმას ნიშნავს, რომ მემატეიანეს მართლაც რაღაც ძველი წყარო, ძველი ნუსხები ჰქონდა ხელთ, ხოლო ის ჩვენამდე შერყვნილი სახით არის მოღწეული. რომ ეს ასე არ იყოს, რატომ არ არის ამ სიაში მოხსენებული გურგენ მეფე, რომლის არსებობა არავის არ ეეჭვება, ვინაიდან ის ჰყავს მოხსენებული თანამედროვე ისტორიკოსის პროკოპი კესარიელს.

ჩვენის აზრით „მოქცევა ქართლისაჲს“ მატეიანის სია VI საუკუნის ქართლის მეფეებისა უკუსაგდები არაა, ხოლო ის ნაკლულევანია და აღრეულია.

ქართლში მეფის არსებობას ამ ხანებისათვის ჰგულისხმობს აგრეთვე შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ შეტანილი ცნობა იმის შესახებ, რომ ქართლის მეფემ ფარსმანმა დახმარება აღმოუჩინა იუსტინიანე კეისარს, როდესაც ეს უკანასკნელი ებრძოდა აჯანყ-

ბულ აბაზგებს (ჩვენის აზრით ეს ეხება 550 წლის აჯანყებას: იხ. გეორგიკა II, 130—132).

მაშასადამე, ქართლში მეფეების არსებობა VI საუკუნის მანძილზე დასტურდება: 1) მაღალას და თეოფანე ქამთაილმწერელის ქრონოგრაფებით, 2) „მოქცევაჲ ქართლისაჲს“ მატიანით (და მისგან დამოკიდებული ჯუანშერთ), 3) შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებული ეპიზოდით.

საკითხი შეიძლება ეხებოდეს მხოლოდ იმას, თუ რა უფლების მატარებელი იყვნენ ეს მეფეები იმ დროს, როდესაც ქართლში გაბატონებული იყვნენ სპარსელები. ევსტათი მცხეთელის მარტილობის მიხედვით ივ. ჯავახიშვილი წერს: „ქვეყნის ბატონპატრონად შაჰის წარმომადგენელი მარზპანი ჩანს, ხოლო შინაურობაში მხოლოდ ქართლის მთავარი, კათალიკოზი, მამასახლისი და პიტიახში გვხვდება“ (ძვ. ქ. საისტ. მწერლობა, 1920, გვ. 20). მართლაც, ქართლის სამმართველო აპარატი ამ დროს მოსპობილი არაა, და ამ სამმართველო აპარატში, როგორც ჩანს, სამეფო გვარის წევრები არიან. ევსტათი მცხეთელის განთავისუფლებისათვის სათხოვნელად მარზპანთან მივიდნენ „ქართლის მთავარი“ — ნათქვამია ევსტათის „ცხოვრებაში“: „რაგამს აღმხედრდებოდა ჩარზპანი იგი, აღდგეს მთავარი ქართლისანი და სამოელ ქართლისა კათალიკოზი და გრიგოლ ქართლისა მამასახლისი და არშუშა ქართლისა პიტიახში და სხუანი სეფეწულნი და მარზპანსა ჰრქუეს...“ (საქ. სამოთხე 315). ყურადღებას იპყრობს თანამიმდევრობა მოხსენებული პირებისა: 1) ქართლისა კათალიკოზი, 2) ქართლისა მამასახლისი, 3) ქართლისა პიტიახში და სხუანი სეფეწულნი. ქართლის მამასახლისს ამ რიგში ის ადგილი უჭირავს, რომელიც მეფეს განეკუთვნებოდა, და მართალი უნდა იყოს მარკვარტი, რომელიც ფიქრობდა, რომ სპარსელებმა მეფის ადგილას მამასახლისი დააყენესო (Streifzflge 432).

ამრიგად, ირკვევა, რომ ქართლში VI საუკუნის მანძილზე, როდესაც იქ სპარსელები ბატონობდნენ, ადგილობრივი სამმართველო აპარატი მოსპობილი არ ყოფილა; ის გარეგნულად დარჩა ისევე, როგორც იყო — მეფე (მამასახლისი) და [მისი მოადგილე] პიტიახში, ხოლო მათი მოქმედება შეზღუდული იყო მარზპანის ძალაუფლებით. საგულისხმოა, რომ შიო მღვიმელის „ცხოვრებაში“ მოხსენებულ ფარსმან მეფესაც ჰყავს თავისი „მოადგილე“. იქ ნათქვამია: ისმინა უკუე ფარსმან ვედრებაჲ ბერძენთა მეფისაჲ, და დაუტევა ევაგრე მცველ საშეფოსა თჳსისა; ხოლო თჳთ

წარვიდა... დაიმორჩილა ნათესავი იგი ტასკუნთაჲ (ხელთნაწერი A — 160, გვ. 691 — 692). და რომ სპარსელებმა ვერ მოახერხეს ქართლის მესვეურთა მთლად მოშორება, ეს ჩანს პროკოპი კესარიელის სიტყვებიდანაც, რომელიც ამბობს: «იმ დროიდან არც სპარსელები აძლევდნენ ნებას მათ მეფე ჰყოლოდათ, არც იბერიელები ემორჩილებოდნენ სპარსელებს თავისი ნებითა» (ὁὐτε ἀντιογνασιονιστες Περσῶν κατ'ἑκοίσι. *Iჭყვძე ἦσαν BP II, 28; გეორგიკა II, 66). ეს უკანასკნელი სიტყვები იმას მოასწავებს, რომ იბერიელები ებრძოდნენ სპარსელებს მმართველობის საკითხებში და, როგორც ჩანს, შინაურ მმართველობაში შეუწარმუნებიათ საკუთარი აპარატი, მეფითა და პიტიახშით.

ერთ-ერთი მეფეთაგანი უნდა იყოს ძამანარძე, რომელიც, სპარსელების ბატონობით უკმაყოფილო, 535 წელს იუსტინიანესთან ჩასულა კონსტანტინეპოლში: ამავე პერიოდის მეფედ ჩანს ფარსმანიც, რომელმაც 550 წელს დახმარება აღმოუჩინა იუსტინიანეს აბაზგთა აჯანყების ჩაქრობაში].

ლაზები და აბაზგები ბიზანტიის ჯარში

Τῆρ ἰδ' ἔτε: Χοσρόης ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς Σαρβαραζῆν ἀλλαν στρατηγὸν ἐξῆρξισαε μετὰ λαοὺς πρὸς Σαρβαραγκῶν ἀπέστειλεν, ἄς ἐνωθῆνται ἀμφοτέρους πολεμήσαι Ῥωμαίοις.

Τοῦτο γινούε ὁ βασιλεὺς ἔσπευσε σμβαλεῖν πῆλεμον μετὰ Σαρβάραικα πρὸ τοῦ ἐνωθῆναι αὐτὸν τῆρ Σαρβαραζῆ, καὶ πολλὰς ἐκδρομάς κατ' αὐτοῦ ποιησάμενος εἰε δειλίαν αὐτὸν ἐνέβαλεν. Ὅπισθεν δὲ ἀμφοτέρους ἐάσαε κατὰ Χοσρόου μετὰ σπουδῆς ἤλασεν. Ἀὐτομολοῦσι δὲ δῶα τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Πέρσαι, καὶ

ირაკლის მეფობის მეთოთხმეტე წელს¹ სპარსთა მეფემ ხოსრომ მისცა ჯარი სხვა სტრატეგოსს სარგარაზას და გავზავნა იგი სარგარანკასთან, რათა ორივეს, შეერთებული ძალებით, ეომა რომაელების წინააღმდეგ.

ეს რომ შეიტყო რომაელთა მეფემ, ომი დაიწყო სარგარანკასთან, სანამ იგი სარგარაზას შეუერთდებოდა: მრავალი თავდასხმა მოაწყო მის წინააღმდეგ და დიდ შიშში ჩაავდო იგი. ორივენი რომ უკან მოიტოვა, სწრაფად გაემართა ხოსროს წინააღმდეგ. ორი რომაელი სპარსელების მხარეზე გადავიდა თავისი

¹ ესე იგი 624 წელს.

πειθουσιν αὐτοὺς ὅτι ἐκ δειλίας
φεύγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι. Ἦλθε δὲ
αὐτοῖς καὶ φήμη τὴν Σαῖν στρα-
τηγὸν Περσῶν καταλαμπάνειν¹
μεθ' ἑτέρου στρατεύματος· εἰς
βοήθειαν.

Τοῦτο μαθόντες Σαρβαραγ-
κᾶς τε καὶ Σαρβαραζᾶς ἡγωνί-
σαντο συμβαλεῖν πόλεμον Ἡρακ-
λείῳ πρὸ τοῦ φθάσαι τὸν Σαῖν,
καὶ τὴν νίκην ἐπ' αὐτοὺς μετε-
νεγκεῖν. Πιστεύσαντες δὲ καὶ τοῖς
αὐτομόλοισι ἐχώρησαν κατὰ Ἡρακ-
λείου. Καὶ πλησιάσαντες αὐτῷ
κατεσκήνωσαν, βουλόμενοι ἅμα
πρῶτ' συμβαλεῖν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος
ἀπάρας ἄψ' ἐσπέρας ἔδουσε δὲ
ἔλης τῆς νυκτός, μακρὰν τε γε-
νόμενος ἄπ' αὐτῶν εὐρίων πεδίον
χλοηφόρον, ἡπλήκυσσε. Νομίσαν-
τες δὲ οἱ βάρβαροι αὐτὸν ἐκ δει-
λίας φεύγειν ἀκρόσμως ἐδίωκον·
αὐτὸς δὲ ὑπαντιάσας αὐτοῖς ἐκρῶ-
τησε πόλεμον, καὶ τῆ τοῦ θεοῦ
συνεργίᾳ τρέπει τοὺς βαρβάρους,
καὶ τοὺτους διὰ τῶν φαράγγων
διώξας πλήθη πολλὰ ἀνείλεν. Ἐν
τῷ μεταξὺ δὲ τῶν ἀγώνιων ὄντων
ἔφθασε καὶ ὁ Σαῖν σὺν τῷ ἑαυτοῦ
στρατῷ. Συμβαλὼν δὲ καὶ μετ'
αὐτοῦ ὁ βασιλεύς, καὶ τοῦτον
τρέψας πολλοὺς ἀνείλε καὶ τοὺς
λοιποὺς διέσπειρε φεύγοντας, πα-
ρέλαρε δὲ καὶ τὸ τοῦλθον αὐτῶν.

Ὁ δὲ Σαρβαραζᾶς ἐνωθεὶς
τῷ Σαῖν ἐπισυνήξε τοὺς ὑπολειψ-

ნებით და ირწმუნებდა მათ —
რომაელებს შეეშინდათ და გარ-
ბიანო. ხმებიც მივიდა — სპარს-
თა სარდალი საინი შოლის სხვა
ახალი ჯარით სამველადო.

ეს რომ შეიტყვეს სარვარან-
კამ და სარვარაზამ, დაუჩქარეს
ომი გაემართათ ირაკლისათვის,
სანამ საინი მოვიდოდა, რათა
გამარჯვების დიდება მათ რგე-
ბოდათ. იმათ ირწმუნეს იმ ორი
რომაელის სიტყვები და გაემარ-
თნენ ირაკლის წინააღმდეგ. მას
რომ მიუახლოვდნენ, დაიბანაკეს,
რათა დილით ადრე შეებმოდნენ.
ირაკლი საღამოთი აიყარა ბანა-
კიდან და მთელი ღამე იარა;
კარგა მოშორებით რომ იყო
მათგან, ერთ ანწვანებულ მინ-
დორში დაიბანაკა. ბარბაროსებ-
მა გადაწყვიტეს ირაკლი შიშით
გაიქცათ და უწესრიგოდ დიდდევ-
ნენ. ირაკლი კი შედგრაღ და-
უხვდა მათ და შეებრძოლა და
ღმრფის თანადგომით მოიგერია
ბარბაროსები, ნაპრალ-ნაპრალ
სდია მათ და ბევრიც გაჟლიტა.
შუა ბრძოლაში რომ იყვნენ, მო-
ვიდა საინიც თავისი ჯარით. შე-
ფე მასაც შეებრძოლა და მოიგე-
რია; ბევრი დაუხოცა, დანარჩე-
ნები გააქცია და გაფანტა; მათი
ბარგიც ხელში ჩაიგდო.

სარვარაზა შეუერთდა საინს
და თავი მოუყარა დარჩენილ

¹ ერთ-ერთი ნუსხის აზიანზე სწერია — აღბათ უნდა იყოსო *καταβαίνειν*.

θίντας βαρβάρους, καὶ πάλιν δι-
 ενουόντο κατὰ τοῦ βασιλείως χω-
 ρεῖν. Ὁ δὲ Ἡράκλειος ἐπὶ τῆν
 τῶν Οὐγγῶν χώραν καὶ ταῖς τού-
 των δυσχωρίαις ἤλαυνεν ἐν τό-
 ποις τραχέσι καὶ δυσβάτοις. Οἱ
 δὲ βάρβαροι ὀπίσω αὐτοῦ ἤκολού-
 θουν. Οἱ μὲντοι Ἀἰζοὶ ἄμα τοῖς
 Ἄβασγοῖς δευλιάσαντες ἀπέσπα-
 σαν ἑαυτοὺς τῆς τῶν Ῥωμαίων
 συμμαχίας καὶ οἴκαδε ἀνεχώρη-
 σαν. Ὁ δὲ Σαῦν ἡσθίεις ἐπὶ τού-
 τῃ θυμῷ πολλῇ σὺν τοῖς βαρβά-
 ροις ἐχώρει κατὰ Ἡρακλείου.

Ὁ δὲ βασιλεὺς λόγοις τὸν
 στρατὸν ἀναπτέρωσας παρήγει λέ-
 γων. „Τὸ πλεῖθος ὑμᾶς, ἀδελφοί,
 μὴ ταρᾶτέτω· θεοῦ γὰρ θέλον-
 τος εἰς θῶξαι χιλιούς. Θύσωμεν
 οὖν τῷ θεῷ ἑαυτοὺς ὑπὲρ τῆς
 τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν σωτηρίας.
 Δάξωμεν στέφη μαρτύρων, ἵνα ὁ
 μέλλων ἡμᾶς ἐπαινήσῃ χρόνος“.
 ἴσασα მომავალმა თაობებმა შეგვაქონ ზენ“.

Τούτοις καὶ ἄλλοις πλείοσι
 παραθαρρύνας τὸν στρατὸν φαιδ-
 ρῶ τῷ προσώπῳ ἐξαρτῦει τὸν πό-
 λεμον. Καὶ στάντες ἐπ' ἀλλήλοις
 ἀπὸ μικροῦ διαστήματος ἕσθιν
 μέχρις ἐσπέρας ἀλλήλοις οὐ συν-
 ἔβαλον. Ἐσπέρας δὲ καταλαβού-
 σης ὁ βασιλεὺς τῆς ὁδοπορίας
 εἶχετο, καὶ οἱ βάρβαροι πάλιν
 ὀπίσω αὐτοῦ ἤκολούθουν. Ἐναλ-
 λάξαντες δὲ τὸν ὁδόν, προλαβεῖν
 τοῦτον βουλόμενοι, ἐμπίπτουσιν

ბარბაროსებს: ისინი კვლავ ფიქ-
 რობდნენ მეფის წინააღმდეგ გა-
 მართულებებზე. ირაკლი კი წა-
 ვიდა ჰუნების ქვეყნისაკენ და
 იქაური ძნელსავალი ადგილები-
 კენ, კლდოვანი და ძნელად გა-
 დასავალი გზებით. ბარბაროსები
 მათ უკან მისდევდნენ. ლაზები
 და აბაზგები შეშინდნენ, გა-
 მოეთიშნენ მოკავშირე რომაე-
 ლებს და შინ გაბრუნდნენ. საინს
 ძალიან გაუხარდა ეს ამბავი და
 დიდი აღფრთოვანებით წაასხა
 ბარბაროსები ირაკლის წინა-
 აღმდეგ.

ხოლო მეფე ჯარის აღფრთო-
 ვანების მიზნით შემდეგი სიტყვე-
 ბით აქეზებდა მას: „ძებო, დე,
 ნუ შეგაშინებთ მტრის სიმრავ-
 ლე; თუ ღმერთი ინებებს, ერთი
 კაციც აოტებს ათასს. შევწი-
 როთ ღმერთს საკუთარი თავი
 ზეენი ძმების ხსნის გულისთვის.
 მივილოთ წამების გვირგვინი,

ასეთი და სხვა მრავალი სიტყ-
 ვებით ამხნევებდა ჯარს და
 გაბრწყინებულს სახით ემზადე-
 ბოდა საომრად. მოწინააღმდეგე-
 ნი ერთიმეორის პირისპირ და-
 დგნენ პატარა მანძილით დაშო-
 რებულნი, და საღამომდე არ
 შებშიან ერთმანეთს. საღამო რომ
 დადგა, მეფე ვზას გაუდგა: ბარ-
 ბაროსები კვლავ უკან მისდევდ-
 ნენ მას. როდესაც მათ ვზა შე-
 ცვალეს და მოინდომეს მისთვის

εις τόπον τελματώδη. και ήγαγ-
κάσθησαν εξέλθειν.
გიორგი. და იძულებული იყვნენ უკან გასულიყვნენ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν γῆν
Περσακριανῆα παρέτρεχε. Τῆς γῆς
δὲ ἐκείνης ὑπὸ τῶν Περσῶν κρα-
τουμένης πολλοὶ συνέτρεχον τῷ
Σαρβαραζῆ, καὶ ἠύξετο ὁ λαὸς
αὐτοῦ· χειμῶνος δὲ ἐπιγενομένου
ἐσχωρήσθη ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον
τόπον.

Τούτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς
διανοεῖτο ἐν νυκτὶ κλέψαι τὸν πό-
λεμον. Καὶ ἐπιλεξάμενος ἔππους¹
εὐσθινεῖς, καὶ τοὺς στρατῶν τοῦς
ἀνδρειοτέρους διαλῶν, προάγειν
τοῦς μὲν ἐκέλευσε κατὰ τοὺς βάρ-
βάρου, αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἑτέροις
ὀπίσσω τούτων εἶπετο. Σπεύσαντες
δὲ κατέλαβον χωρίον Ἀλβανῶν
ὄρη θ' τῆς νυκτός.

Τὸν δὲ Περσῶν γόνυτων
τὴν ἔφοδον καὶ ὀριησάντων κατ'
αὐτῶν, οἱ Ῥωμαῖοι τοῦτους πάν-
τας ἀνεῖλον, πᾶραξ ἑνὸς τῶν
λόγου πυρφόρου. ὃς καὶ τῷ βάρ-
βάρῳ ἐμίγησεν. Ὁ δὲ βάρβαρος
γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος ἔπει-
βᾶς φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπαινή-
σεται (CB I, 722,18—724,22).

(ე. ი. ძეგისთვის) გზა გადაღჭ-
რათ, ჩავარდნენ ჰაობიან აღ-
გიორგი.

მეფემ პერსარმენიის ქვეყა-
ნას ჩაუარა. რადგან ეს ქვეყანა
სპარსელებს ეპყრათ, ზევრნი
სარვარაზას მხარეზე გადავიდ-
ნენ და, ამრიგად, მისი ლაშქა-
რი გაიზარდა; ზამთარი რომ
დადგა, ყველა ისინი თავთავიანთ
სახლებში დაიფანჯნენ.

ეს რომ შეიტყო ირაკლი მე-
ფემ, გადაწყვიტა ღამით მიეტა-
ნა იერიში. მან გამოარჩია ოლი-
ერი ცხენოსნები, გამოპყო ჯა-
რიდან უმამაკენსი და უბრძანა
ბარბაროსთა წინააღმდეგ გა-
მართულიყვნენ, თვითონ კი და-
ნარჩენი ჯარით მათ უკან მისდევ-
და. ასე, გაეშურნენ ბერძნები და
ღამის ცხრა საათზე დაიკავეს
ალბანთა ციხე.

სპარსელებმა რომ შეიტყეს
ეს იერიში და მათ წინააღმდეგ
გაემართნენ, რომელებმა ისინი
ყველანი გაგლიტეს: გადარჩა,
როგორც იტყვიან, მხოლოდ ერ-
თი, რომ ბარბაროსისათვის უბე-
ღურება ეუწყებინა. ხოლო ბარ-
ბაროსი ტიტველა და ფენშიშ-
ველა ცხენს მოახტა და ვაქცე-
ვით თავს უშველა².

¹ ალბათ, ნახმარია როგორც *ἔππους* („ცხენთანები“).

² გამოთქმა *γυμνὸς καὶ ἀνυπόδητος* („ტიტველი და ფენშიშველა“) მი-
ემართება, ჩვეულებრივ, სრულიად დამარცხებულ მტერს. ძველი გრამატიკოსე-
ბი უმართებულად თვლიან *ἀνυπόδητος*-ს (საპირთა ἡ და *ἄρα* +).

³ სპარსეთ-მიხანტიის ეს საომარი თავრეკიები მოთხრობილი აქვს თეო-
ფანესა (de Boor 308—311; გეორგიკა IV, 1, გვ. 94—97).

ირაკლის ჩახვლა ლაზეთში

16 (626) წელს

Ἰὼν ἰσ' ἔπει: ὁ Χοσρόης νέαν ἐποίησατο στρατιάν ἀπὸ τε ξένων καὶ πολιτῶν καὶ οἰκετῶν καὶ παντὸς γένους. Καὶ ἐκ τούτων ἐκλεξάμενος καὶ τῷ Σαῖν παραδούς στρατηγῶν, ἄλλας τε ἢ χιλιάδας ἐκ τῆς φάλαγγος τοῦ Σαρβάρου τούτοις συνήψεν, οὓς καὶ χρυσολόχας¹ ὠνόμασε καὶ κατὰ τοὺς βασιλείας ἀπέστειλε. Τὸν δὲ Σάρβαρον σὺν τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ στρατεύμασι κατὰ Κωνσταντινουπόλεως ἐπεμψεν, ὅπως τοῖς ἐκ δύσεως Ὀύννοις, οὓς καὶ Ἄβαρας καλοῦσι, μετὰ καὶ Σθλαβίνων καὶ Γηπέδων συμφωνήσας κατὰ τῆς πόλεως χωρήσῃσι καὶ ταύτην πολιορκήσῃσι. Ἰνούς δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν εἰς τρεῖς διαιρέσας ἐχώρισε, καὶ τοὺς μὲν ἐπεμψεν εἰς φυλακὴν τῆς πόλεως, τοὺς δὲ παραδούς Θεοδῶρω τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ κατὰ τοῦ Σαῖν πολεμεῖν ἐκέλευσε. Τὸ δὲ τρίτον μέρος αὐτὸς λαβὼν ἐπὶ Λαζικήν ἐχώρει, καὶ τοὺς Τούρκους τῆς ἐφῆς, οὓς καὶ Χαζάρους ὀνομάζουσιν, εἰς συμμαχίαν ἐκάλεσε.

ბოლო მესამე ნაწილს თვითონ ჩაუდგა სათავეში და ლაზეთში კენ გაემართა და მოკავშირეობა სთხოვა თურქებს, რომელთაც ხაზარებსაც უწოდებდნ.

Ὁ δὲ Σαῖν σὺν τῷ νεολεκτηρῷ στρατῷ τὸν τοῦ βασιλείας

მეთექვსმეტე წელს ხოსრომ ახალი ჯარი შეკრიბა უცხოელთა, მოქალაქეთა და მონათაგან და მთელი მოდგმიდან. ამათგან რომ **ჯარი** შეადგინა და სარდალ საინს გადასცა, სხვა ორმოცდაათი ათასი სარბაროსის ფალანგიდანი ამათ შეუერთა, უწოდა მათ ქრისოლოქები¹ („ოქროს რაზმეულები“) და გაგზავნა მეფის წინააღმდეგ სამარჯოლველად. ბოლო სარბაროსი თავისი დანარჩენი ჯარითურთ კონსტანტინებოლის წინააღმდეგ გაგზავნა, იმ ვარაუდით რომ ის უნდა შეთანხმებოდა დისავლეთის ჰუნებს, რომელთაც ავარებსაც ეძახიან, და, სთლავინებთან და გეპიდებთან ერთად, ისინიც წასულიყვნენ ქალაქის (ე. ი. კონსტანტინეპოლის) წინააღმდეგ და მისთვის ალყა შემოერტყათ. ბოლო ეს რომ ირაკლი მეფემ შეიტყო. თავისი ჯარი სამ განაყოფად დაანაწილა: ერთნი გაგზავნა ქალაქის (კონსტანტინეპოლის) დასაცავად, მეორენი კი თავის ძმას თეოდორეს ჩააბარა და უბრძანა საინის წინააღმდეგ ებრძოლა.

ბოლო საინი ახლად შეკრებილი ჯარით თავს დაესხა მეფის

¹ თეოფანე: χρυσολόχους „ოქროსშუბონდები“.

ἀδελφὸν Θεόδωρον καταλαβὼν πρὸς πόλεμον ὤκλισατο. Τοῦ δὲ θεοῦ διὰ πρεσβειῶν τῆς θεοτόκου συνεργήσαντος, πολέμου κροτηθέντος χάλαζα παραδόξως κατὰ τῶν βαρβάρων κατηνέχθη καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἐπάταξεν, ἣ δὲ τῶν Ῥωμαίων παράταξις γαλήνης ἀπήλαυσε. Τρέπουσι δὲ Ῥωμαῖοι τοὺς Πέρσας, καὶ ἀναιροῦσι πλήθη πολλὰ.

Ὅπερ μαθὼν ὁ Χοσρόης ὀργίζεται κατὰ τοῦ Σαῦν, ὃς ἐκ πολλῆς ἀθυμίας νόσῳ περιπεσὼν τελευτᾷ. Τοῦτου τὸν νεκρὸν Χοσρόης πολλὰς αἰκίαις ὑπέβαλεν.

Οἱ δὲ Χάζαροι διαρρήξαντες τὰς Κασπίας πύλας τῆ Περσίδι εἰσβάλλουσιν ἐν τῇ χώρᾳ τοῦ Ἀνδρογγᾶ¹ σὺν τῷ στρατηγῷ αὐτῶν Ζεβεήλ, δευτέρῳ ὄντι τοῦ χαγάνου τῆ ἀξίᾳ· καὶ ἐν οἷς ἂν τόποις διέβαινον, τοὺς τε Πέρσας ἠχμαλώτευσεν καὶ τὰς κώμας καὶ πόλεις πυρὶ παρεδίδουεν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπάρας ἀπὸ Λαζიკῆς τοῦτοις συνήτησεν. Ὁ δὲ Ζεβεήλ μετὰ πολλῆς ἀγάπης καὶ χαρᾶς ἤσπασατο τὸν βασιλέα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. Προσήνεγκε δὲ καὶ τὸν σῖτον αὐτοῦ τῷ βασιλεῖ πρὸς συμμαχίαν, καὶ αὐτὸς ὑπέστροφεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν.

ძმას თეოდორეს და საომრად განეწყო. ღვთის შეწყვენით და ღვთისმშობლის შუამდგომელობობით, ომი რომ გამწვავდა, ბარბაროსებს მოულოდნელად სეტყვა დაატყდათ, რომელმაც ბევრი მათგანი დაანარცხა, ხოლო რომაელთა რაზმი გადარჩა მშვიდად. რომაელებმა სპარსელები აოტეს, დიდძალი ხალხიც გაუგლიტეს.

ეს რომ ხოსრომ შეიტყო, განრისხდა საინზე, რომელიც დიდი მწუხარებდისაგან ლოგინად ჩავარდა და გარდაიცვალა, მის გვამს ხოსრომ ბევრნაირი შეურაცხყოფა მიაყენა.

ხოლო ხაზარებმა გადმოლახეს კასპიის კარები და შეიჭრნენ სპარსეთში, ანდროგის ქვეყანაში, თავიანთი სარდლის ზებეილის მეთაურობით; ხაჯანის შემდეგ მეორე კაცი იყო თავისი პატვიით; რომელ ადგილებშიც კი გადავიდნენ, სპარსელებიც დაატყვევეს და სოფლები და ქალაქებიც ცეცხლს მისცეს.

ხოლო ირაკლი მეფე წავიდა ლაზეთიდან და მათ შეეგება, ზებეილი დიდის სიყვარულითა და სიხარულით მიესალმა მეფეს და მის მხლებლებს. მან თავისი ვაჟი ჯარითურთ მოკავშირედ გადასცა მეფეს და თვითონ საკუთარ ქვეყანაში გაბრუნდა. ირაკ

¹ თეოფანე: Ἀδραγγάν (ადარბაგანი?).

Λαβῶν δὲ τούτους ὁ βασιλεὺς κατὰ Χοσρόου ἐχώρει¹.

Ὁ δὲ Σάρβარος τῆ Χαλκηδόνι προσβαλὼν, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἄβαρες ἐκ τῆς Θράκης τῆ πόλει πλησιάσαντες, ταύτην ἐλεῖν ἐβούλοντο, μηχανὰς κατ' αὐτῆς ποιήσαντες (CBI, 727,7—728,17).

ლი მეფემ ჩაიბარა ისინი და ხოსროს წინააღმდეგ გაემართა.

ხოლო სარბაროსი თავს დაესხა ქალკედონს; ავარებიც თრაქიის მხრიდან ქალაქს (ე. ი. კონსტანტინეპოლს) მოუახლოვდნენ და ლაშობდნენ მის ალებას: მანქანებიც მოიმარჯვეს მის წინააღმდეგ.

ფაზისის ეპისკოპოსი კვიროსი

Τῷ κ' ἔτει ὄντος Ἡρακλείου ἐν Ἱεραπόλει ἐρχεται πρὸς αὐτὸν Ἄθανάσιος ὁ πατριάρχης τῶν Ἰακωβιτῶν, δεινὸς ἀνὴρ καὶ κατοῦργος τῆ τῶν Σύρων ἐμψύτη πανουργία, καὶ κινεῖ πρὸς τὸν βασιλέα λόγους περὶ πίστεως, καὶ ὑποσχενταὶ αὐτῷ Ἡράκλειος, εἰ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ἀποδέξει, πατριάρχην αὐτὸν ποιῆσαι Ἀντιοχείας. Ὁ δὲ ὑποκριθεὶς ἐδέξατο τὴν σύνοδον, ὁμολογῆσας τὰς δύο ἐν Χριστῷ ἡνωμένας φύσεις ἡρώτησέ τε τὸν βασιλέα περὶ τῆς ἐνεργείας καὶ τῶν θελημάτων, πῶς δεῖ ταύτας λέγειν ἐν Χριστῷ, διπλὰς ἢ μοναδικὰς. ნებათა შესახებ, თუ როგორ უნდა ნება ორმაგია თუ ერთიანად.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γράφει πρὸς Σέργιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως, προσκαλεῖται δὲ καὶ Κύρρον τὸν Φάτιδος, μονοθελήταις ἀμφοτέ-

ორაკლის მეფობის მეოცე წელს (ე. ი. 629/30 წ.), ირაკლი რომ იერაზოლისში იყო, მასთან მოვიდა იაკობიტების პატრიარქი ათანასი, კაცო საშინელი და სირიელებისათვის თანდაყოლილი ბოროტებით აღსავსე, და აღძრა მეფის წინაშე სიტყვები სარწმუნოების შესახებ; ირაკლი შეჰპირდა მას, თუ ქალკედონის სინოდის დადგენილებას მიიღებ, ანტიოქიის პატრიარქად დაგაყენებო. მან უპასუხა: ვლებულობ სინოდის დადგენილებასო, და აღიარა ორი ბუნება, ქრისტეში გაერთიანებული; ის შეეკითხა მეფეს მოქმედებითი ძალისა და ითქვას ესენი ქრისტეს მიმართ:

მეფემ მისწერა ამის შესახებ კონსტანტინეპოლის ეპისკოპოსს სერგის, მოიწვია აგრეთვე ფაზისის ეპისკოპოსი კვი-

¹ ეს თხრობა „ირაკლი კვისარო საქართველოში“ ამოღებულია თეოფანე-დან „ქრონოგრაფიიდან“ (იხ. ჩვენი გეორგიკი IV, 1, გვ. 98—100). გიორგი კვარცხელია თითქმის სიტყვა-სიტყვით იმეორებს თეოფანეს.

ροισ οἰσι, καὶ εὐρεν αὐτοὺς ἑμ-
φρονας 'Αθανασίου' (CB I 736,
4—15).

როსიცი — ესენი ორივენი მო-
ნოთელიტები იყვნენ, — და ნახა,
რომ ისინი იმავე აზრისა იყვნენ,
როგორც ათანასი¹.

ლაზეთის პატრიქიოსი სერგი

Κόσμου ἔτος ,ερπη', τῆς
Χριστοῦ παρουσίας ἔτος χγδ'.
Αεόντιος βασιλεὺς 'Ρωμαίων ἔτη
γ'. Τοῦτου τῷ α' ἔτει πάντοθεν
εἰρηναίως διατέλεσε.

Τῷ β' ἔτει ἐπεστράτευσεν
'Αλιεὶ τῆν 'Ρώμην, καὶ πολλοὺς
αἰχμαλωτίσας ἰπέστρεψεν.

'Εστασίασε δὲ καὶ Σέργιος
ὁ πατριάρχης τῆς Ἀαζιᾶς, καὶ
τάχτην τοῖς "Αραβῶν ἰπέταξε"
(CB I 776, 6—11).

ჭვეყნის დასაბამიდან 6188
წელს, ქრისტეს მოსვლიდან 694
წელს, რომაელთა მეფე ლეონ-
ტი მეფობდა სამ წელს. მისი
მეფობის პირველ წელიწადს
ყველგან სიმშვიდე იყო.

მეორე წელს ალიდიმ ილა-
შქრა რომის წინააღმდეგ, ბევრ-
ნი დაატყვევა და უკან გაბრუნდა.

ამ წელს აჯანყდა ლაზეთის
პატრიარქი სერგი, და ლა-
ზეთი დაუქვემდებარა არაბებს².

¹ ეს ცნობა გადმოცემული აქვს თეოფანეს (იხ. de Boor, გვ. 329—330; გეორგიკა IV, 1, გვ. 101—102).

² ცნობა ამოღებულია თეოფანეს „ქრონოგრაფიიდან“ (de Boor 370, 1—3; გეორგიკა IV, 1, გვ. 105), ხოლო თეოფანეს „ლაზეთის პატრიქიოსის სერგი“ კედრენეს ტექსტში დამახინჯებულია.

ლაზეთის პატრიქიოსის სერგის აჯანყება ბიზანტიის წინააღმდეგ თარიღდება 6189 წლით ჭვეყნის გაჩენიდან. ასეთი თარიღი უწერია თეოფანე ეამთაალმწერელს (იხ. გეორგიკა IV, 1, გვ. 105); გიორგი კედრენეს კი უწერია 6188. რადგან თეოფანე მისდევს პანოდორუს წელთაღრიცხვას, ამიტომ აჯანყების თარიღი ქრისტესით იქნება (6189—5492=) 697 წელი. კედრენეს მიერ მოყვანილ თარიღში ორნაირი განსხვავებაა (თუ შეცდომაა): ა) 6189-ის მაგიერ მას უწერია 6188; ბ) ქრისტესით გამოანგარიშების დროს დაწერილი 694 არ შეესაბამება არც ერთ წელთაღრიცხვას: არც პანოდორუსას (492), არც ალექსანდრიელს (5500) და არც ბიზანტიურს (5508). ამიტომ ის-ღა დაგვრჩენია, რომ სარწმუნოდ მივიჩნიოთ თეოფანეს თარიღი, ე. ი. 697 წელი.

ბარდა სკლეროსის ამბობება

Ἐκείθεν οὖν ὁ Φωκᾶς, ὡς εἶχε, διὰ ταχέων ἀνεισιν εἰς τὴν Ἰβηρίαν, καὶ Δαβίδ τῶ τῶν Ἰβήρων ἀρχόντι προσελθὼν εἰς ἐπικουρίαν ἤτει στρατὸν τὸν δὲ μετὰ προθυμίας ὑπηρετοῦντος (ἐπεφιλίωτο γὰρ τῶ Φωκᾶ ἕξ οὗ θοῦνξ ἦν ἐν Χαλδίᾳ) λαὸν ἐκείθεν εἰληφώς οὐκ ὀλίγον, ἀθροίσας δὲ καὶ τοὺς μετ' αὐτῶν ἐσκευασμένους θύτας ἐκ τῆς τροπῆς, κάτεισιν εἰς Παγκάλειαν, ἐνθα στρατοπεθευσάμενος ἦν ὁ Σκληρός.

სადაც სკლეროსი იყო დაბანაკებული.

Τόπος δὲ ἡ Παγκάλεια, πεδῖον ἀναπεπταμένον τε καὶ ἱππήλατον, ἔγγυστά που τὸν ποταμὸν Ἄλυος κείμενον.

Καὶ γίνεται πάλιν καρτερός ἀγών. Ἐνταῦθα τὸν ἐξυτὸν λαὸν θεασάμενος ὁ Φωκᾶς κατὰ μικρὸν

ამ ბრძოლის შემდეგ¹ ფოკა დაუყოვნებლივ, რაც შეეძლო სწრაფად გაემართა იბერიაში, მივიდა იბერთა არქონტთან² დაკითხვით და სთხოვა მას დამხმარე ჯარი; იმანაც სიამოვნებით აღუთქვა დახმარება (დავითი შეგობრობდა ფოკას იმ დროიდან, რაც ეს ხალდისი დუკი იყო); ფოკამ წამოიყვანა იქიდან ხალხი არა მცირე, შეკრიბა თავისი, ლტოლვის დროს დაფანტული ჯარიც და ჩავიდა პანკალიაში,

ხოლო ადგილი პანკალია, დაბლობი გაშლილი და ცხენთა საჯიროთო, მდებარეობს მდინარე ლალისის მახლობლად.

და კვლავ გაჩაღდა ფიცხელი ბრძოლა. მაშინ ფოკამ თავის ხალხს რომ შენიშნა, რომ ცოტ-

¹ ამის წინ მოთხრობილია იმის შესახებ, რომ სკლეროსმა დაამარცხა ფოკა ე. წ. „სამეფო აბანოებთან“ (Βασιλικὰ θέγμα).

² აქ კედრენე „არქონტს“ უწოდებს დავით კერაპალატს, თუმცა დავითი მქონე იყო მეფის სწორი ძალაუფლები. ამის შესახებ ივ. ჯავახიშვილი უწერს: „სახაგადოდ, ბიზანტიის მთავრობა ცნობილია თავისი შედიდურობით და თავის მიწერ-მოწერაში ყოველთვის ცდილობდა შეზღუდული მფლობელებისათვის, რომელნიც თავიანთ ქვეყანაშია და ყველგანაც შეეყებად ითვლებოდნენ, მეფის სახელი არ გწოდებინა. ქართველთა და სომეხთა შეფეების შესახებაც ამ ხანის ბიზანტიელი მწერლები არას დროს არ ხმარობენ სახელწოდებას «მეფე» (ბაზილევს), არამედ მხოლოდ ან «მთავარი» (არხონ), ან არა-და «ეკსუსიასტეს», ესე იგი მფლობელი. სომეხთა შეფეებს ბერძნები უწოდებდნენ «არხონტეს არხონტონ», რაც უდრის ერისთავთ-ერისთავს, ან სომეხთა «იშანაც იშანა»-ს, და არა მეფეს, საქართველოს მეფეთაგან-კი ამ დროს მხოლოდ აფხაზთა მეფე გახადეს ღირსი «ეკსუსიასტეს»-ის სახელწოდებისა. მესხეთის მფლობელს მარტივად მთავარს, «არხონა»-ს უძახდნენ“ (ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წ. II [1948], გვ. 106—107; აქვე იმთავითვე ჯიორჯი კედრენეს ზემოთ მოყვანილ ადგილს).

ἐνδεδόντα καὶ πρὸς φυγὴν βλέπονται, βέλτιον εἶναι κρίνας τὸν ἐνκλειθὴ θάνατον τῆς ἀγενοῦς καὶ ἐπονειδίστου ζῆσιν, τὰς τῶν ἐναντίων συγκόψας φάλαγγας πρὸς αὐτὸν μετὰ σφοδρότητος ἵεται τὸν Σκληρον.

Εὐρώστως δὲ κάκεινου τὴν αὐτοῦ ὑποδεξαμένου ὀρμὴν, καὶ μηδενὸς τῶν στρατιωτῶν ἐπιβοήθειοντος, ἀλλὰ τῷ τῶν ἀρχηγῶν ἀγῶνι κριθῆναι τὰ πράγματα βουλευομένων (καὶ γὰρ οἱ καὶ ἐφαίνετο πάγκαλόν τι θέαμα καὶ κατάπληξιν τοῖς ὀρθῶσι ἐπάχρον ἀνδρῶν δὺο μονομαχίᾳ ἐπ' ἐπιτολμῆα καὶ ῥώμῃ ψυχῆς μέγα φρονούντων), ὑποστάντες ἀλλήλους; συστάθην ἐμάχοντο.

Καὶ ὁ μὲν Σκληρὸς τοῦ ἔππου τοῦ Φωκῆ τὸ δεξιὸν οὐδὲ σὺν τῷ χαλινῷ παῖσαι; ἀποκόπτει τῷ ξίφει; ὁ δὲ Φωκῆς τῆ κορύνῃ πατάξας αὐτὸν κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦτον μὲν ἐπὶ τοῦ τραχήλου τοῦ ἔππου ῥίπτει; τῷ βάρει; τῆς πληγῆς κατενεχθέντα, αὐτὸς δὲ τὸν ἔππον κεντρίσας καὶ τὰς τῶν ἐναντίων διατεμῶν φάλαγγας ἔξεισι, καὶ πρὸς τινὰ λόφον ἀνεκλιθὼν τοὺς ἐκ τῆς τροπῆς ἀνεκάλειτο.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Σκληρὸν κακῶς ἔχοντα τοῦτον ἐκ τῆς πληγῆς θεασάμενοι καὶ ἦδη λειποψύχοῦντα τῷ τραύματι ἐπὶ τινὰ πη-

λοῦτα ლალატობდნენ და გაქცევაზე ეჭირათ თვალი, უმჯობესად ჩათვალა სახელოვანი სიკვდილი, ვიდრე ლაჩრული და ნაძრახი სიცოცხლე, გაარღვია მოწინააღმდეგის თვალანგები და სწრაფად მიიჭრა სკლეროსთან.

რადგან (სკლეროსი) მაგრად შეხვდა მის შემოტევას, არავის ჯარისკაცთაგანს დახმარება არ უთქორია, არამედ მხედართმთავართა შებნით, მათი აზრით, უნდა გადაწყვეტილიყო საქმე (ვინაიდან საუცხოვო და შემადრწუნებელი სანახაობა იშლებოდა მაყურებელთათვის, როდესაც ორი ვაჟკაცის პირისპირ შებრძოლება დიდად გამომეგლავნებდა მათ გაბედულებას და სულიერ ფოკა ერთიანეორის პირისპირ დაგაიმართა.

და სკლეროსმა ფოკას ცხენს მახვილით ჩამოჭრა მარჯვენა ყურის ოლევირითურთ და თან დასცინოდა; ხოლო ფოკამ ლახტი დაჭრა მას თავში და ცხენის ქედზე გადააგდო სკლეროსი, ძლიერი დარტყმის მიყენების წყალობით, თვითონ კი ფოკამ დეხი ჰკრა ცხენს, გაარღვია მტრის თვალანგები და გავიდა; ავიდა ერთ ბორცვზე და თავის გაქცეულ შემბრძოლებს უკან მოუხებო.

სკლეროსის თანამებრძოლებმა რომ დაინახეს, რომ ის ცუდად გამხდარიყო დარტყმის მიყენების გამო და უკვე გულწა-

γῆν ἄγουσι τὸν λῆθρον ἀποσιφόμενον· ὑπόπτειον γὰρ καὶ τὸν Φωκῶν τελεῖν ἵβη παρὰδῶθηται ἀφανισμῷ.

Τὸν δὲ ἱππὸν ἀποστῆρτίσαντος καὶ τὸν κατέχοντα ἀποδράντος καὶ διὰ τῶν στρατευμάτων ἐπιβάτου χωρὶς θέοντος ἀτάκτῳ ῥύμῃ, καὶ τῷ ἀίματι περυσμένῳ (Αἰγύπτου τὸν ἱππὸν ἐκάλουν), καὶ καταμαθόντες οὗ τινὸς ὁ ἱππὸς, καὶ νομίσαντες τὸν ἐαυτῶν ἄρχοντα πεπρωκέναι, ἀκρόμας τρέπονται πρὸς φυγὴν, κρημνοὺς καὶ "Αλυ: τῷ πρῶτῳ ῥιπτοῖντες ἐαυτοὺς καὶ ἀκλεῖς ἀποκλύμενοι, μηδὲν ὄντος τῶν διώκοντος (CB II, 431—433)

სული იყო ქრილობისაგან, იქვე წყაროსთან მიიყვანეს ის სისხლის მოსაბანად; ფოკას შესახებ კი თექრობდნენ, რომ ის საბოლოოდ დაიღუპა.

სკლეროსის ცხენი დაფრთხა და გაექცა იმას, ვისაც ეჭირა, და შუა რაზმებში დარბოდა უნებდროდ და უწესრიგო ძალით, სისხლში ამოსვრილი (მას ეგვიპტურ ცხენს ეძახდნენ); იცნეს ვისი ცხენიც იყო; იფიქრეს, რომ მათი არქონტი¹ (ე. ი. სკლეროსი) დაიღუპა და არეულ-დარეულნი გაიქცნენ. კლდე-ღრეებში და მდინარე ღალისში ჩაცვივდნენ და უსახელოდ ამოწყდნენ, თუმცა მათ არავინ არ მისდევდა.

ზემოთ მოყვანილ ნაწყვეტში გიორგი კედრენე ეხება ბიზანტიის ისტორიის უალრესად მნიშვნელოვან ხანას: მსხვილ ფეოდალთა ბრძოლას სამეფო ხელისუფლების წინააღმდეგ.

976 წელს მცირეაზიელმა დიდმა ფეოდალმა ბარდა სკლეროსმა, მთელ მცირე აზიაზე გაავრცელა თავისი ძალაუფლება და დიდძალი ჯარით მიუახლოვდა დედაქალაქის მისადგომებს მცირე აზიიდან. ამ დროს სამეფო ტახტზე რეგენტობდა მცირეწლოვანი უფლისწულების, რომანოზ II-ის ვაჟების ბასილის და კონსტანტინეს დედა თეოფანო.

ბარდა სკლეროსის შემოტევამ დამლუპველი პირობები შეუქმნა ხელისუფლებას. მკოდნე პირების რჩევით გადაწყვიტეს დახმარებისათვის მიემართათ იბერიის მეფისათვის, დავით კურაპალატისათვის, რომელსაც ზურგიდან, აღმოსავლეთიდან, შეეძლო შეეტია აჯანყებულ სკლეროსის ჯარისათვის და ამით გადაერჩინა

¹ კედრენე იმავე ტიტულით (მეჯარ) იხსენიებს ბარდა სკლეროსს, როგორითაც ზემოთ მოიხსენია საქართველოს მეფე დავით კურაპალატი.

ბიზანტიის სამეფო ტახტი კატასტროფისაგან. რადგან კონსტანტინეპოლში იცოდნენ, რომ ათონის მთაზე იმყოფებოდა დავით კურაპალატის სახელგანთქმული სარდალი, ამ დროს უკვე ბერად აღკვეცილი თორნიკე ერისთავი, დედოფალმა დაიბარა იგი სატახტო ქალაქში და სთხოვა დავით კურაპალატთან გამგზავრებულიყო დედოფლის დავალებით.

დავით კურაპალატი გამოეხმაურა ბიზანტიის მთავრობის შეამდგომლობას: ამისცა კურაპალატმან თორმეტი ათასი ზნედარი რჩეული თორნიკს. და შეწევნითა ქრისტიანთა აოტა სკლია-როსი და ვიდრე სპარსეთამდე მეოტად წარიქცია (ცხოვრება იოვანესი და ეფთემესი, თბ. 1946, გვ. 19).

ასე, იბერთა მეფისა და ჯარის დახმარებით ბიზანტიის მთავრობა გადარჩა განადგურებას.

გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილი ცნობა სრულე-ბით არ ითვალისწინებს იბერიის მეფის ასეთ დახმარებას და თორნიკე ერისთავის დიდ ღვაწლს ბიზანტიის მთავრობის წინაშე.

რადგან სამეცნიერო ლიტერატურაში იბერიის როლი ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში თითქმის სრულიად უგუ-ლებელყოფილია, ჩვენ საკიროდ მიგვაჩნია დაწვრილებით შეფერ-დეთ ამაზე, თუმცა განსვენებული მკვლევარი მიხ. კახაძე ერთხელ უკვე შეეხო ამ ფაქტს და ნათელყო გიორგი კედრენეს მიერ ის-ტორიული ფაქტის დამახინჯება¹.

პირველ რიგში შევხებით იმას, თუ როგორ არის ეს ფაქტი ბარდა სკლეროსის ბრძოლისა სამეფო ტახტის წინააღმდეგ გაშუ-ქებული სამეცნიერო ლიტერატურაში. ზოგადად შეიძლება ახლავე ითქვას, რომ ბიზანტიის ისტორიის სახელმძღვანელოებში და მო-ნოგრაფიებში, ძირითადად, ემყარებიან გიორგი კედრენეს ცნო-ბას, თუმცა ზოგიერთი მკვლევარი უგულებელყოფს კედრენეს ცნო-ბის იმ ადგილს, სადაც ლაპარაკია იბერიაზე და დავით კურაპა-ლატზე.

ჩვენ მოვიყვანთ როგორც ძველი, ისე ახალი ისტორიკოსე-ბის შეხედულებებს ამ საკითხზე.

ა. ვასილიევი, უკანასკნელი დიდი წარმომადგენელი ძვე-ლი რუსული ბიზანტინისტიკისა, ძალიან მოკლედ ეხება ბარდა სკლეროსის აჯანყებას:

¹ იხ. მ. კახაძე, ქართველები ბიზანტიის პოლიტიკურსა და კულტუ-რულ ცხოვრებაში, თბ. 1954, გვ. 33-45.

„Представители малоазиатских владетельских фамилий, Варда Фоа и Варда Склир, восстали против императора и чуть не лишили его трона. Только вмешательство русского вспомогательного войска, посланного князем Владимиром, спасло императорский трон“¹.

ახალ რუსულ სახელმძღვანელოში ვკითხულობთ:

„Один из наиболее популярных военачальников империи Варда Склир немедленно после смерти Цимисхия провозгласил себя императором. В течение 3 лет (976—979) Малая Азия являлась ареной ожесточенной гражданской войны. Склир два раза разбил армию центрального правительства, возглавленного внуком Василием, и собирался осадить Константинополь. Центральное правительство было вынуждено противопоставить Склиру другого представителя малоазиатской феодальной знати Варду Фоку, вызванного из монастырской кельи, куда он попал после неудачного восстания против Цимисхия. Только в 979 г. удалось подавить восстание Склира, бежавшего к арабам“².

დღეს დასავლეთ ევროპაში საყოველთაოდ იხმარება, როგორც ბიზანტიის ისტორიის სახელმძღვანელო, გ. ოსტროგორსკის გერმანულად დაწერილი „ბიზანტიის სახელმწიფოს ისტორია“, რომელიც გერმანულ ენაზე ორჯერ გამოიცა, ხოლო 1956 წელს ინგლისურადაც დაიბეჭდა. აქ ვკითხულობთ:

ბარდა სკლეროსმა „ერთ-ერთი უძველესი და უმდიდრესი ბიზანტიური გვარის წარმომადგენელმა, გამოჩენილმა გენერალმა, რომელსაც თავისი სიძის ციმისხის დროს აღმოსავლეთის ღომესტიკოსის უმაღლესი სამხედრო თანამდებობა ეკავა, 976 წლის ზაფხულში თავის ჯარებს კეისრად გამოაცხადებინა თავი. მის წინააღმდეგ გაგზავნილი გენერლები მან ზედოზედ დაამარცხა და თანდათან დაიმორჩილა მთელი მცირე აზია და 978 წლის დასაწყისში, ნიკეის აღების შემდეგ, მიუახლოვდა დედაქალაქს (კონსტანტინეპოლს). ამ უდიდესი საფრთხის პირობებში“ მთავრობამ „მომართა ბარდა ფოკას, ნიკიფორე კეისრის ძმისწულს, გაბედულ მეომარს, დევივით წარმოსადგეს, რომელმაც თვითონაც იოანე ციმისხის დროს სცადა ძალაუფლების უზურპაცია მოეხდინა. და როგორც მაშინ ბარდა სკლეროსმა, იოანე ციმისხის სამსახურში მყოფმა, ის დაამარცხა, ახლა მას უნდა მოეთოკა სკლეროსი ახალი ბატონების სამსახურში მყოფს. მართლაც, ბარდა ფოკამ თავისი ყოფილი მეტოქე დაამარცხა, უფრო როგორც წარმომადგენელმა ძლიერი ფოკათა-გვარისა, ვიდრე როგორც კანონიერი კე-

¹ А. Васильев, Лекции по истории Византии, т. I (1917), гл. 323. ვლადიმერის დახმარებას ადგილი ჰქონდა 967—988 წლებში, როდესაც სკლეროსი ხელმეორედ აჯანყდა.

² М. В. Левченко, История Византии. М.—Л. 1940, стр. 165—166.

ისრების მსახურმა. მან არ მოუშვა იგი საბრძოლველად კონსტანტინეპოლში, გამაგრდა კესარიაში, ფოკათა ციტადელში (Hochburg), და აიძულა უზურპატორი გაბრუნებულიყო. პირველი ბრძოლები სკლეროსმა მოიგო, მაგრამ 979 წლის 24 მაისს პანკალიის დაბლობში, ამორიონის მახლობლად, ფოკამ დაამარცხა თავისი მეტოქე ჯერ ორთაბრძოლაში, ხოლო შემდეგ მისი არმიაც საბოლოოდ გააცამტვერა. სკლეროსი ვიქცა ხალიფთა კარზე და ამით დამთავრდა სამი წლის ბრძოლების შემდეგ პირველი სამოქალაქო ომი¹.

როგორც ლევჩენკოს, ისე ოსტროგორსკის ძირითადად კედრენეს მიხედვით აქვთ გადმოცემული სკლეროსის აჯანყებისა და მისი ჩაქრობის ამბები, ოღონდ არა ჰყავთ მოხსენებული დავით კურაპალატი, რომელთანაც, კედრენის თქმით, წაივდა ფოკა დამხმარე ჯარის სათხოვნელად (εἰς ἐπιχοίρειαν ἤξει στρατῶν).

გერმანელი ბიზანტიტი ჰ. გელცერიც კედრენეს მიხედვით აღწერს სკლეროსის აჯანყების ისტორიას და დავით კურაპალატსაც იხსენიებს. ის წერს: ბარდა სკლეროსმა „ორჯერ დაამარცხა ბიზანტიური არმიები, ხელთ იგდო მთელი მცირე აზია და სერიოზულად ემუქრებოდა დედაქალაქს... ასეთ პირობებში გამოწვეულ იქნა... დიდი ხნის წინ გაძევებული ქიოსის ერთ-ერთ მონასტერში სკლეროსის მეტოქე ბარდა ფოკა... მაგრამ სკლეროსი, როგორც ტაქტიკოსი, სჯობდა ფოკას. იმპერიის გენერალმა (ე. ი. ფოკამ) წააგო ორი ბრძოლა, ამორიონთან და ბასილიკა-თერმასთან (ხარსიანონის თემი კაპადოკიაში). იგი უნდა წასულიყო იბერიაში, რომ შეეკრიფა დაქირავებული ჯარი ბიზანტიის მოკავშირის, დავით კურაპალატის, ქვეყანაში. მესამე ბრძოლა, ლალისზე, პანკალიასთან, აგრეთვე უბედურად დაიწყო; მაგრამ ორთაბრძოლაში ფოკამ ცხენიდან ჩამოაგდო სკლეროსი. რადგან ცხენი უმხედროდ დარბოდა აჯანყებულთა რიგებში, ამათ ჩასთვალეს თავისი ბელადი დაღუპულად და გაიქცნენ. 979 წლის ზაფხულის ბოლოს სკლეროსი იძულებული იყო გაქცეულიყო არაბთა ტერიტორიაზე“².

¹ G. Ostrogorsky, Geschichte des byzantinischen Staates. München, 1940, გვ. 211—212.

² H. Gelzer, Abriss der byzantinischen Kaisergeschichte (კრუმბახერის „ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორიაში“), München 1897, გვ. 991; იგივე რუსულად ვ. ბენეშევიჩის რედაქციით გამოსულ წიგნში Очерки по истории Византии, вып. I. СПб 1912, გვ. 100.

როგორც ვხედავთ, არც ერთ სახელმძღვანელოში არ არის მოხსენებული, რომ ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩამქრობ მთავარ ძალას წარმოადგენდა დავით კურაპალატის 12-ათასიანი არმია და მისი მხედართმთავარი თორნიკე ერისთავი. მაგრამ ყველა ეს „ისტორია“ ემყარება როგორც ძირითად წყაროს გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიას“, სადაც იბერთა ჯარის და თორნიკე ერისთავის როლი მიჩქმალულია. მაგრამ რის მიხედვით ვამბობთ ჩვენ, რომ კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ იბერთა ჯარის როლი მიჩქმალულია?

ჩვენს განკარგულებაში არის რამდენიმე დოკუმენტი, რომლებიც თარიღდება ბარდა სკლეროსის აჯანყების ახლო ხანებით. ამ დოკუმენტებში გარკვევით არის აღნიშნული დავით კურაპალატისა და თორნიკე ერისთავის როლი სკლეროსის აჯანყების ჩამქრობის საქმეში.

მაგრამ სანამ ამ დოკუმენტებზე ვილაპარაკებდეთ, საჭიროდ ვთვლი მოვიგონოთ ერთი ნარატიული წყარო, რომელიც აკაკი წერეთლის „თორნიკე ერისთავის“ ძირითად წყაროს წარმოადგენდა. ეს ნარატიული წყაროა გიორგი მთაწმინდელის ნაშრომი „ცხოვრება იოვანესი და ეფთჳმესი“, რომელიც დაწერილი უნდა იყოს XI საუკუნის შუა წლებში¹. ესე იგი: გიორგი მთაწმინდელის მიერ მოწოდებული ცნობები ბარდა სკლეროსის აჯანყების შესახებ სულ რაღაც 60 წლით არის დაშორებული, თვით აჯანყების თარიღს. რასაკვირველია, ამ 60 წლის მანძილზე კარგად ეხსომებოდა ყველა მთაწმინდელს თორნიკეს თავგადასავალი. ამ გარემოების მოგონება საჭიროა, რომ ნდობის ღირსად ჩავთვალოთ გიორგის მიერ მოწოდებული ცნობები.

ამ თხზულებაში გიორგი მთაწმინდელი მოგვითხრობს ჩვენ სკლეროსის აჯანყების ამბავს იმგვარად, როგორც ჩვენ ამ ნარკვევის დასაწყისში გადმოვეციოთ იგი:

მას ეამსა იქნა განდგომილება სკლიაროსისა და კმელით კერძი ყოველი დაიპყრა და შეფენი² და დედოფალი შეწყუდებულად იყვნეს ქალაქსა შინა დიდითა ჭირითა და იწროებითა. და ამას რაა შინა იყვნეს, განიხრახეს, ვითარმედ: „ჩუენი შემწე დავით კურაპალატისა გან კიდე არაენ არს“. და ვინათგან ზხანი ყოველნი სკლიაროსისა დაეპყრნეს, კაცისა წავლენაჲ

¹ გიორგი მთაწმინდელმა ეს შრომა დაწერა «ვიდრელა იყო დეკანოზად», ხოლო დეკანოზად იგი 1043—1044 წლებში იყო (იხ. კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1960, გვ. 219 და 235).

² მცირეწლოვანი შეფენები: ბასილი და კონსტანტინე.

არა ეგებოდა, და დიდსა ზრუნვასა შინა იყენეს, რამეთუ არცა ვინ იყო ეგვიპტოსარი კაცი, რომელმანმცა სრულ-ყო ნებაჲ გულისა მათისაჲჲ.

ასეთ პირად მოიპოვეს თორნიკე, რომელიც დაითანხმეს, რომ დავით კურაპალატთან წასულიყო.

და ესრეთ წიგნები ვედრებისაჲ დაწერეს (დედოფალმან და პარაკი მანოსმან) კურაპალატსა თანა. და ესრეთ იჯმნა მეფეთაგან და რომლითაცა სახითა კურაპალატსა წინაშე მიიწია თორნიკე.

ხოლო იხილა რაჲ იგი კურაპალატმან, ფრიად განიზარა და წიგნები მეფეთაჲ მიითულა, და ყოველივე საქმე თორნიკე გააცადა. რომლისათჳსცა განზრახებაჲ ქმნეს, რაჲთა ლაშქარნი წარმგზავნენ საბერძნეთს, და სპასალარად თორნიკე განაჩინეს...

რომლისათჳსცა მისცა კურაპალატმან თორმეტი ათასი მკედარი რჩეული თორნიკს. და შეწყენითა ჭრისტესითა აოტა სკლიაროსი და ვიდრე სპარსეთამდე მეოტად წარიქცია. და მერმე შეიქცა და სიტყუსაებრ მეფეთაჲსა დატყუენნა ყოველნი დიდებულნი საბერძნეთისანი და მონაგები მათი იავარ-ყო და რომელიმე ლაშქართა განუყო და რომელიმე თჳთ დაიშკირა ნატყუენავი დიდძალი ფრიად: ოქროჲ და ვეცხლი და სტაგრაჲ და სხუაჲ ესევითარი. და უკუნ იქცა და მოიკითხა კურაპალატი და დიდად მოიზადლა და იჯმნა და მეფეთაჲე წინაშე მოვიდა.

ხოლო იგინი დიდითა პატივითა მიეგებნეს და მოწოდდნენ მოიკითხეს. იჯმნა უკუე მათგანცა და გამოეთხოვა, და კჳლად მთაწმინდასგე მიიქცა (ცხ. იოვანესი და ეფთჳმესი, თბ. 1947, გვ. 17—19)¹.

მართალია, გიორგი მთაწმინდელის ეს შრომა დოკუმენტურ წყაროს არ წარმოადგენს, მაგრამ ძნელი საფიქრებელია, რომ იქ მოთხრობილი ამბავი ისტორიულ სინამდვილეს არ შეეფერებოდეს. ამის სასარგებლოდ ლაპარაკობს გიორგი მთაწმინდელის სამწერლობო მეთოდი: ჩუენ თავით თჳსით არარაჲ აღგუწერია—ამბობს გიორგი,—არამედ რაჲ იგი ვისწავეთ კაცთა სარწმუნოთაგან და სულიერთა მამათა, რომელთა-იგი ენილვნეს, აგრეთვე თჳთ მებრ მათ საქმეთაგან, რომელნი-იგი დუმილით წამებენ და ვმა-მალლად ქადაგებენ ლუაწლთა და შრომათა მათთა (ცხოვრება, გვ. 14).

ამგვარად, უნდა ვიფიქროთ, რომ გიორგი მთაწმინდელის შრომაში სანდო წყაროების მიხედვით არის გადმოცემული სკლეროსის აჯანყების ამბავი.

მაგრამ, ამ ნარატიული წყაროს გვერდით ჩვენ მოგვეპოვება დოკუმენტური მასალაც.

1. პირველ ასეთ დოკუმენტურ მასალას წარმოადგენს ზარზმის წარწერა, რომელსაც სპეციალისტი მკვლევარები 979 წლის

¹ ამის შემდეგ მოთხრობილია, რომ ვიწროდ იყვნენ ქართველები (ათანასეს ლავრაში) და გადაწყვიტეს საკუთარი საფანის აგება, რაც სისრულეში მოიყვანეს.

მახლობელი ხანით ათარიღებენ. ეს წარწერა ამოკრილია ზარზმის ეკვდერზე:

«სახელითა ღმრთისათა და წმიდისა ღმრთისმშობელისა მეობებითა, მე ივანე, ძემან სულაჲსმან აღვაშენე წმიდაჲ ეგუტერი. მას ეამსა ოდეს საბერძნეთს გადაგა სკლიაროსი, დავით კურაპალატი ადიდენ ღმერთმან, უშველა წმიდათა მეფეთა, და ჩუენ ყოველნი ლაქშარსა წარგვაველინნა. სკლიაროსი გავაქციეთ მე² მას ქუეყანასა, რომელსა ჰქვიან ზარსანანი, ადგილსა, რომელსა ჰქვიან სარვენისნი, მუნ ესუენა ტახტი...»³.

რადგან წარწერა სკლეროსის აჯანყების მახლობელი ხანებით თარიღდება, ცხადია ამ წარწერის აზრი: ერთ-ერთ მოლაშქრეს, რომელსაც მონაწილეობა მიუღია დავით კურაპალატის მიერ სკლეროსის წინააღმდეგ მოწყობილ ლაშქრობაში, გამარჯვების შემდეგ მოპოებული ნადავლის ერთი ნაწილი შეუწირავს ზარზმის საგანისათვის და აუგია ეგუტერი. წარწერაში მოხსენებული ადგილები «ზარსანანი», «სარვენისნი» — ეს ის ისტორიული ადგილებია, რომელთა მიდამოებში ხდებოდა ბრძოლები ბიზანტიურ არმიასა და აჯანყებულებს შორის.

2. მეორე დოკუმენტს წარმოადგენს ერთ-ერთი ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერი. სახელდობრ, ათონის მონასტრის ხელნაწერს № 9, რომელიც გადაწერილია 977 წელს, ბოლოში მე-375 გვერდზე აქვს შემდეგი მინაწერი:

«მე ივანე თორნიკ ყოფილმან და ძმან ჩემან ივანე ვარაზეარე ძეთა სულქურთხეულისა ჩორდვანელისათა მოვიგეთ და დავწერეთ წმიდაჲ ესე წიგნი, რომელსა ეწოდების წმიდათა მამათა მიერ სამოთხჲ, რომელსა შინა იპოვებიან მრავალფერნი მადლნი მკურნალნი სულისანი, სალოცველად და სადიდებელად პირველად ძლიერისა და ღმრთის-მსახურისა კურაპალატისა დავითისისა.»

«და მათსა შემდგომად სალოცველად თავთა ჩუენთა, პირველად ივანე თორნიკ ყოფილისათჳს და აწ წმიდათა მეფეთა მიერ ივანე სწგელოზისთჳს, რომელმანცა სიყუარულისათჳს ღმრთისა დაუტყვე დაიდებაჲ ქუეყანისაჲ და პოვა ზეცისაჲ, რამეთუ ღმრთისა მიერ ზეგარდამო დიდებასა შინა მათსა და პატივსა წმიდათა მეფეთა მიერ მწრაფლ შეიცვალა ხატი ერისა კაცობისაჲ და შეიმოსა სახმ შეუდაბნოვეთაჲ, არამედ აშასცა სახესა შინა დიდად და ერთგულეობით ჰმსახურა ძელსა ცხოვრებისასა და წმიდათა მეფეთა. რაჟამს-იგი გამოიზნდა ქუეყანასა საბერძნეთისასა კაცი განლალებული და მკდომად აღუდგა წმიდათა მეფეთა, ამან ისწრაფა და მოიწია ძლიერისა და ყოვლით-კერძოვე უძ-

¹ მ. კახაძის აზრით (დასახ. შრომა გვ. 35) „მე“-ს მაგიერ უნდა ყოფილიყო „რე“ (გავაქციეთ-რე).

² Е. Такайшвили, Археологические экскурсии, разыскания и заметки. Выпуск I. Тифлис 1905, გვ. 19.

ლეველისა დავით კურაპალატისა, და ბრძანებითა ამათითა დაამკუა განზრახვა მისი, და განამტკიცა წმიდანი მეფენი, ლმერთმან დაიციენ სულით და კორციით...

«დაიწერა წმიდაჲ ესე წიგნი დიდებულსა ლაერასა ოშკს საყოფელსა წმიდისა ნათლისმცემელისასა შამაობასა საბაჲსა — ქრისტემან აქურთხენ — კელითა სტეფანე დეკანოზისაჲთა და მისითავე კელითა შვიმოსა — ლმერთმან აქურთხენ — ქრონიკონსა იყო რ: ე: ხ [197+780=977]. ესე ანდერძი მე უღირსმან დავით დისწულმან ლმერთშემოსილია შამისა მიქაელ მოდრეკილისამან დაეწერაგ...¹.

ამ დოკუმენტის მნიშვნელობა უალრესად დიდია, იგი მოგვითხრობს იმასვე, რაც ასე ფართოდ აქვს გადმოცემული გიორგი მთაწმინდელს, ხოლო გიორგის შრომას ეს დოკუმენტი ორმოცდაათი წლით მაინც წინ უსწრებს.

დოკუმენტი გადმოგვცემს შემდეგს:

ა) თორნიკე ერისკაცობაში დიდი თანამდებობის მქონე იყო, ხოლო ღვთის სიყვარულისათვის დასთმო ამკვეყნიური დიდება («დიდებაჲ ქუეყანისაჲ») და აღიკვეცა ბერად («შვიმოსა სახს მესუდაბნოვეთაჲ»).

ბ) მაგრამ ამ სახითაც (ესე იგი ბერად ყოფნის დროსაც) არ დაუგდია მეფეთა სამსახური; ერთგულებით ჰმსახურა... წმიდათა მეფეთაჲ რომ არის ნათქვამი ამ დოკუმენტში, ამით იგულისხმება ის ღვაწლი, რომელიც დასდო თორნიკემ მეფეებს ბასილის და კონსტანტინეს. თუ რა ღვაწლი იყო ეს, განმარტებულია მომდევნო წინადადებაში:

გ) როდესაც საბერძნეთში გამოჩნდა კაცი ბოროტი და თავხედი («განლალებული», იგულისხმება ბარდა სკლეროსი), რომელიც წინააღმდეგე მეფეებს (ბასილის და კონსტანტინეს), თორნიკე მაშინვე გაეშურა დავით კურაპალატთან და ამის ბრძანებით (იგულისხმება დავითის მიერ მოცემული ჯარით) შეებრძოლა აჯანყებულ (სკლეროსს) და მისი გეგმები ჩაფუშა («დაამკუა განზრახვაჲ მისი»), ხოლო მეფეთა (ბასილის და კონსტანტინეს) მდგომარეობა განამტკიცა.

¹ R. Blake, Catalogue des manuscrits géorgiens de la Bibliothèque de la Laure d' Iviron au mont Athos. Paris (Revue de l' Orient Chrétien, 1931—34); გვ. 49—50, ხელნაწერი № 9.

ეს ხელნაწერი, რომელიც ათონის ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკაშია დაცული, 1915 წელს გადმოუწერია ილია ბანძელს (ფანტელაიას) და საქართველოში ჩამოუტანია. იხ. საჭ. სახ. მეხუთმის ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, A კოლექცია, ტომი IV, თბ. 1954, გვ. 179—188, ხელნაწერი № 1142, ანდერძი მე-186 გვერდზე.

ამგვარად, ნათელია, რომ ეს დოკუმენტი, ხელნაწერის ანდერძ-მინაწერი, მოგვითხრობს სკლეროსის აჯანყების შესახებ და იმის შესახებ, თუ როგორი სამსახური გაუწიეს ბიზანტიის სამეფო კარს დავით კურაპალატმა და თორნიკე ერისთავმა.

მაგრამ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ამ დოკუმენტს იმის გამო, რომ იგი წარმოადგენს ანდერძ-მინაწერს 977 წელს გადაწერილი ხელნაწერისას.

ხელნაწერი წარმოადგენს იოანე ოქროპირისა და ეფრემ ასურის პომილიათა კრებულს; უკანასკნელი 58 ფურცელი უჭირავს იოანე მესხის „სამოთხეს“. ხელნაწერი, მართალია, ათონის ქართველთა საგანის ბიბლიოთეკაშია, მაგრამ ის ოშკშია გადაწერილი და თარიღი 977 წელი (ქორონიკონსა იყო 197, ე. ი. 977 წ.) ეხება ხელნაწერის გადაწერას, და ის არ არის თარიღი ანდერძ-მინაწერისა. ანდერძ-მინაწერიც შესრულებული უნდა იყოს იმავე საგანში. რომ ეს ანდერძ-მინაწერი ათონზე ყოფილიყო შესრულებული, მაშინ იქ უთუოდ იქნებოდა მოხსენებული რომელიმე ათონელი მოღვაწე (იოანე, ექვთიმე...). ჩანს, სკლეროსის დამარცხების შემდეგ თორნიკეს შეუვლია ოშკში, სადაც მისი ძმა იოანე ვარაზ-ვაჩე მოღვაწეობდა, წიგნი შეუძენიათ და მინაწერიც დაურთავთ.

* * *

თორნიკე ერისთავის დამსახურება ბიზანტიის სამეფო კარის წინაშე, როგორც ჩანს, კარგად ახსოვდათ ათონის ქართველთა საგანში. ჩვენ საჭიროდ ვთვლით მკითხველს გავაცნოთ შემდეგი მასალაც.

1903 წელს ბერძნულ ენაზე გამოიცა წიგნი „მთაწმინდა“¹, რომელშიც დაწვრილებით არის მოთხრობილი ათონის მთაზე არსებული ყველა მონასტრის ისტორია, მათ შორის ქართველთა საგანის დაარსებისა და თავგადასავლის შესახებაც (გვ. 460—480).

აქ ფართოდ არის გაშუქებული თორნიკე ერისთავის ცხოვრება და მოღვაწეობა, თორნიკეს როლი ბიზანტიის ისტორიაში და მისი საქმიანობა ქართველთა საგანის დაარსებისათვის. სახელდობრ, მოთხრობილია, რომ ბარდა სკლეროსის აჯანყების დროს მკირეწლოვანი მეფეების (ბასილის და კონსტანტინეს) დედამ, დი-

¹ Γεωδ. Σμυρνέκης, Τὸ Ἅγιον Ὄρος. Ἐν Ἀθήναις 1903.

დებულთა რჩევით, ბერად აღკვეცილი თორნიკე მიავლინა დავით კურაპალატთან და რომ დავითის ბრძანებით შეკრებილი ლაშქრით თორნიკემ დაამარცხა ბარდა სკლეროსი. თორნიკეს დიდძალი ნადავლი ერგო. თორნიკეს ღვაწლის დასაფასებლად დედოფალმა შეაძლია მას საჩუქრები, მაგრამ თორნიკემ უარი განაცხადა.

შემდეგ ამ წიგნში ნათქვამია: რადგან ქართველები ვიწროდ იყვნენ ლავრაში¹, ამიტომ იოანე იბერიმა გადაწყვიტა საკუთარი ლავრა აეშენებინათ, დამოუკიდებელი, არა მთაწმინდის უფროსის იურისდიქციისადმი დაქვემდებარებული, არამედ უშუალოდ ელინთა მეფეების მფარველობაში მყოფი. ბასილი კეისარი სწყალობდა თორნიკეს და კეთილგანწყობილად შეხედა ქართველთა ამ სათნო სწრაფვას. ამიტომ იოანე იბერი ჯერ გადავიდა ათონის მონიღრიონში, ხოლო 980 წელს გამოითხოვა ბასილისაგან ლეონტიას მონასტერი თესალონიკეში, იოანე კოლოზის მონასტერი ჰიერისოში და წმ. კლემენტის მონასტერი ათონზე ყველა მათი მამულებით და შემოსავლით ათონის მონიღრიონის შესანახავად და ახალი ლავრის დასაარსებლად, რომლისთვისაც თორნიკემ გამოიყენა ბარდა სკლეროსზე გამარჯვების წყალობით მოპოვებული ნადავლი. 985 წელს ქართველთა ლავრის აშენება დამთავრდა კეისრების თანხებით.

ასეა მოთხრობილი გერასიმე ზმირნაკის წიგნში („მთაწმინდა“) ქართველთა სავანის დაარსების ისტორია თორნიკე ერისთავის მოღვაწეობასთან დაკავშირებით. კეისარი ბასილი, რომელიც სამეფო ტახტზე იჯდა სწორედ თორნიკეს წყალობით, მზად იყო შეესრულებინა ათონელ ქართველთა ყოველგვარი თხოვნა: ნათქვამია ისიც, რომ კონსტანტინეპოლიდან სავანეებო ოსტატები გაუგზავნეს ათონის ქართველებს სავანის შენობის ასაგებად.

ამის გამო იყო, რომ თორნიკეს დიდი სახელი ჰქონდა მოხვეჭილი ათონის მოღვაწეთა შორის; ქართველთა სავანეში თორნიკეს ხსოვნას თაყვანს სცემდნენ. ქართველთა სავანის ისტორიის დამწერი (ზმირნაკის წიგნში) ასე ამთავრებს თავის აღწერას:

Ἐν τῇ βίβλῳ ἰσθῆκῃ τῶν Ἰβήρων
 διατηρηται ἐπιστὴ ἀνηγορευμένη
 ἡν ἰστέριος τῶν ἀγασθῶτων θύρα-
 κος τῶν γυνοῦσῶτων τῶν πῶ-

ქართველთა [მონასტრის] ბიბლიოთეკაში დღემდე ინახება ამ უმაჟავესი მებრძოლის თორნიკეს ჯაჭვის ჰერანგის შესაკრავი (? ἀνηγο-

¹ ქართველებს ზომ საკუთარი მონასტერი არ მოეპოვებოდათ და ისინი ათანასეს ლავრაში იყვნენ შეკედლებული.

λεμματοσ Τονυχιῶσ καὶ βέλοσ τημένον μέροσ) და შინი ისარი
σχήματοσ Ταταριχοσ ἐν μέρει τοσθρული σαხისα, ხაწილობრიჯ
συντεμλιკμένου (Тѣ дѣ. брод, შეჭკვლვტილი.
გვ. 463)

ამ რელიკვიების შესახებ ლაპარაკობს აგრეთვე ტიმოთე
გაბაშვილი: ამონასტრისა შის საგანძურსა ძეს მრავალნი ქარ-
თველთაგან შემოწირულნი საყდრისა სამკაულნი თუ შესამოსელნი.
და კვალად ძეს თორნიკის საკურველნი: ზუჩი, ჯაქვინი
და აბჯარი და ჯრმალი, რაემს-იგი მონაზონებასა შინა შე-
იმოსნა და შებმა უყო სპარსთა და განიოტნა ივინთა¹.

რაოდენ დიდი უნდა ყოფილიყო თორნიკეს სახელისადმი და
ხსოვნისადმი მოწიწება, რომ საუკუნეთა მანძილზე გამოეცარებინათ
მოგონება მის ნახმარ ჯაქვის პერანგზე და საბრძოლო იარაღზე.

* * *

ზმირნაკის წიგნში მოხსენებული ფაქტები ქართველთა მო-
ნასტრის ისტორიიდან ემყარება დოკუმენტურ წყაროებს. ასე,
მაგალითად, იქ მოხსენებულია, რომ ქართველთა საგანეს შეუერთ-
და სამი მონასტრის ადგილ-მამული მთელი მათი შემოსავალით
ქართველთა ახლად დაარსებული ლავრის გასაძლიერებლად. მართ-
ლაც, ჩვენამდე მოღწეულია 980 წლით დათარიღებული და ბიზან-
ტიის კეისრის ბასილი II-ის მიერ გაცემული სიგელი (χρυσόβουλα
λαὸσ ἀγιῶσ), რომლის ძალითაც ქართველთა მონასტერში გაერთი-
ანდნენ თავთავიანთი მამულებით იმ სამი მონასტრის ბერები,
რომლებიც ზემოთ იყვნენ მოხსენებული. ჩვენ ხელთ არ არის ამჟამ-
ად ამ ქრისობულის ტექსტი, ტექნიკურ დაბრკოლებათა გამო,
მაგრამ ამ სიგელის აღწერილობას აქვე მოვიყვანთ.

980 (6488). *Chrysob. des K. Basilius II Porphyrogenitus
über die Vereinigung der Bewohner des Klosters Leontias in
Thessalonich, des Klosters Iohannes Kolovus in Hierissus und*

¹ ტიმოთე გაბაშვილი, მიმოსლვა. ელ. მეტრეველის გამოცემა, თბ.
1956, გვ. 22, 16—21. ამ ტექსტის ვარიანტულ სხვაობებში ვკითხულობთ: ამო-
ნასტრისა შის სალაროსა (ამას უნდა უდრიდეს *ἐν τῇ βίβλῳσὶσ τῆσ*) ძეს მრავალნი
შემოწირულნი ქართველთაგან საყდრის სამკაული თუ შესამოსელნი და ძეს კვა-
ლად თორნიკის საკურველი და აბჯარი და ჯაქვი, რაემს-იგი
მონაზონებასა შინა შეიმოსა და განიოტნა და იავარ ყო სპარსნი, საკურველნი
კვალად მუნვე ძეს (იქვე, გვ. 106).

*des Klosters des heiligen Klemens auf dem Athos im Kloster Iviron*¹.

იგივე სიგელი აღნუსხული აქვს ფრ. დელგერს თავის „კორპუსში“:

980. — Χρυσόβουλλος λόγιος: *Über die Vereinigung der In-sassen des Klosters Leontias in Thessalonike, des Johannes-Kolobuklosters in Hierissos und des Klosters des heiligen Klemens auf dem Athos im Kloster Iberon*².

ამ ქრონოპულის ტექსტს ასე გადმოგვცემს პორფირი უსპენსკი, რომელმაც 1845-სა და მომდევნო წლებში იმოგზაურა ათონის მთაზე.

...Καὶ τοῦ πανασιδίου βασιλέως Κυρ Βασιλείου τοῦ Πορφυρογενήτου Χρυσόβουλλος γεγονῶς κατὰ τὸ „συή“ (980) ἔτος τῷ μοναχῷ Ἰωάννῃ καὶ συγγέλῳ τῷ Τορνικίῳ κατὰ τρόπον ἀνταλλαγῆς ὑπαγορεύων αὐτῷ διαρηθῆναι τὴν μονὴν τὴν Λεοντίας ἐν τῇ Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κολοβῶν ἐν Ἐρισσῷ, πρὸς δὲ καὶ τὴν μονὴν τοῦ Κλημεντος, ἥτις ἐπ’ ὀνόματι μὲν τοῦ τιμίου προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου καθύδριται, κατὰ δὲ τὸ ὄρος τὸν Ἄθωνα διαχειεται, ἀνθ’ ὧν παρητήσατο δῶμα μονῶν, τῆς τε μονῆς τῆς Ἰβηρίσσης, τῆς ἐν τῇ βασιλίῃ τῶν πόλεων τυγχανούσης, καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἀγίου Φωκά, τῆς ἐν Τραπεζοῦντι διακειμένης...³

ფოკას მონასტერი, რომელიც

...და ნეტარხსენებული მეფის უფალ ბასილი პორფიროგენეტის მიერ 6488 (6488 — 5508 = 980) წელს იოანე ბერისა და თორნიკე სინგელოზისადმი გაცემული ოქრობეჭედი („ქრისობული“), რომლითაც მეფე სანაცვლოდ აღუთქვამს მას, რომ მოძებული იქნება ლეონტიას მონასტერი თესალონიკში, და კოლობოს მონასტერი ერიოსში, გარდა ამისა კლემენტის მონასტერიც, რომელიც დაარსებულია პატრიოსანი წინამორბედის და ნათლისმცემლის იოანეს სახელობაზე, ხოლო მოიპოვება ათონის მთაზე, რომელთა სანაცვლოდ გამოთხოვილია ორი მონასტერი: ერთი მონასტერი იბერისისა, რომელიც არის სამეფო ქალაქში, და მეორე წმინდა მდებარეობს ტრაპეზუნტში...

¹ Josef Müller, *Historische Denkmäler in den Klöstern des Athos*: Slavische Bibliothek. I Band. Wien 1851, გვ. 148.

² Fr. Dölger, *Corpus der griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit*. Reihe A: Regesten... 1. Theil. München 1924-გვ. 98.

³ П. Успенский, *Восток христианский*, Киев 1877 (часть III), гв. 333.

დავით კურაპალატის დროინდელი ამბები აღწერილი აქვს აგრეთვე სომეხ ისტორიკოსს ასოლიკს (XI ს.), რომელიც თავის ისტორიაში ეხება ბარდა სკლეროსის აჯანყებას და დავით კურაპალატის როლს ამ აჯანყების ჩაქრობაში¹. თავისი ისტორიის მესამე თავში ასოლიკი გადმოგვცემს, რომ ათონის ბერი იოანე-თორნიკე, კურაპალატ დავით იბერიელის ყოფილი მხედართმთავარი, ბიზანტიის მეფეთა მიერ გაიგზავნა დავით კურაპალატთან: დაგვეხმარე ბარდა სკლეროსის წინააღმდეგ ბრძოლაში და მთელი ნადავლი თქვენი იქნება, გარდა ამისა იბერიას გადაეცემა შემდეგი ადგილები: ხალტოძარბიჭი, კლესურა, ჩორმაირი, კარინი (არზრუმი), ბასიანი, ციხე სეფუგი, რომელიც მარდალში იყო, აგრეთვე ჰარკი და აპაჰუნისი. სტეფანე ასოლიკი იქვე დასძენს: ბასილ კეისარმა ეს ქვეყნები მართლა გადასცა დავით კურაპალატსაო².

ამგვარად, როგორც ძველი ნარატიული წყაროები (გიორგი მთაწმინდელი, ასოლიკი), ისე თავისდროინდელი სიგელ-გუჯრები ამტკიცებენ დავით კურაპალატისა და თორნიკე ერისთავის გა-

¹ თუ რა თავხარდამცემი იყო ის შესვლათება, რომელიც გამოიწვია სკლეროსის აჯანყებამ, ჩანს ერთი ქართული ზელნაწერის გადამწერის ანდერძიდან: ზელნაწერი 978 წელს არის გადაწერილი ულუმბოა შთაზე. კრანის საგანეში, სწორედ მაშინ, როდესაც სკლეროსი მჭვინეარებდა მცირე ახიაში. ამ ანდერძში ვკითხულობთ:

«დაიწერა საბერძნეთს, მთასა წმიდასა ოლიმპოსს, საყოფელსა წმიდისა ღმრთის მშობელისასა, ლავრასა შინა სახელით კრანისა, მეფობასა ბასილისა და კონსტანტინესა, პატრიაქობასა ანტონისა და ფიცხლად განდგომილებასა ვარდასკლეროსისა, კირსა დიდსა საბერძნეთისასა, ოკრებასა გლახაკთასა და აწყუფდასა კაბუკთასა უწყალოდ ურთიერთას მახლითა; ძმა ძმასა ზედა და მამამა შვილსა ზედა.

ესე ყოველი იქმნებოდა, ამას რაა წიგნსა ვწერდი, ხოლო თუ ძლევად ვის მივცემოდა, არავინ უწყოდა, თანერ ღმრთისა, ყოველნივე ურთიერთას ეკუთვებოდეს, სიტყვით და საქმით, მცირენი და დიდნი ყოველნი იბრძოდეს.

«დასაბამითგანნი წელნი იყვნეს ხეპბ [6582], ქრონიკონი იყო რეც [198]» (ზელნაწერთა აღწერილობა, H კოლექცია, ტომი III, 1948, გვ. 203; თ. ერიქიანი, ქრონიკები I, 123; მ. კახაძე, ქართველები ბიზანტიის პოლიტიკურსა და კულტურულ ცხოვრებაში, თბ. 1954, გვ. 33—34).

² სტეფანე ტარონელი ასოლიკი, *Պատմութիւն Տիգրեակա», III, 15; სტ. მალბასიანის გამოც., პეტერბურგი 1835, გვ. 192; ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია II (1948), 126.*

დამწვეტ როლს ბარდა სკლეროსის აჯანყების ჩაქრობის საქმეში¹.

ზახილი კეისარი იბერიაში

Ἀπολυθεὶς δὲ τῶν ἐμφυλίων πολέμων καὶ φροντίδων ὁ βασιλεύς, πῶς ἂν διαθήηται τὰ κατὰ τὸν Σαμουήλ ἐσκόπει καὶ τοὺς λοιποὺς τοπάρχας, οἵτινες ταῖς ἀποστασίαις ἐνασχολούμενου ἄδειαν εἰληφόρες οὐ μικρὰ τὰς τῶν Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἐλύπησαν. Ἐξείσιν οὖν εἰς τὰπὶ Θράκης καὶ Μακεδονίας χωρία, καὶ κάτσειν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀποδύσων. τὰ εὐχαριστήρια τῷ μεγαλομάρτυρι: Δημητρίῳ ἔκαίσε τε Γρηγόριον μάγιστρον τὸν Ταρωνίτην ἀρχεὶν λιπῶν, δούς αὐτῷ καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον ἐφ' ᾧ εἶργειν καὶ ἀνακόπτειν τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ, αὐτὸς ὑποστρέψας ἂν τῇ βασιλίδι γενόμενος ἄνεισιν εἰς Ἰβηρίαν ἥδη γὰρ καὶ ὁ κουροπαλάτης ἐτεθνήκει: Δαβίδ, κληρονομὸν τῶν αὐτῷ προσηχόντων γράψας τὸν βασιλέα. Ἐκαίσε δὲ γενόμενος, καὶ τὴν δοθείσαν αὐτῷ κληρονομίαν καταστησάμε-

შინაურ ომთა და ზრუნვათაგან რომ განთავისუფლდა მეფე, დაიწყო იმაზე ფიქრი, თუ როგორ დაესაჯა სამუელი და დანარჩენი ტოპარქები, რომლებმაც ძალიან აიშვეს თავი იმით, რომ მეფის წინააღმდეგ აჯანყებაში მონაწილეობა მიიღეს და რომაელთა სახელმწიფოს არა მცირედი ზიანი მიაცენეს. ის გაემართა თრაქიისა და მაკედონიის მხარეებში და ჩავიდა თესალონიკეში, სადაც მრავალი მადლი შესწირა ღიღ მოწამე დემეტრეს, იქ მმართველად დასტოვა შავისტროსი გრიგოლ ტარონელი და მისცა მას დიდძალი ჯარი, რათა სამეფლის იერიშები შეეკავებინა, თვითონ კი გამობრუნდა და სატახტო ქალაქზე გავლით იბერიაში ავიდა; დავით კურაპალატი გარდაცვლილიყო და თავისი სამფლობელოების მემკვიდრედ მეფე დაეწე-

¹ ერთადერთი მკვლევარი, რომელმაც ამ ზენს დროში ანგარიში გაუწია ქართველ წყაროებს, ეს იყო ერნსტ ჰონიგმანი, რომელმაც ბარდა სკლეროსის აჯანყების შესახებ მსჯელობის დროს გამოიყენა ზარხმის წარწერა. Ernst Honigmann, Die Ostgrenze des byzantinischen Reiches. Bruxelles 1935, გვ. 150. ზარხმის წარწერასვე იცნობს, სკლეროსის აჯანყებასთან დაკავშირებით, G. Schlumberger, L'épopée byzantine, Paris 1896, გვ. 424—427.

νος, και τον τον κουροπαλάτου
 Δαβίδ [ἀδελφόν] Γεώργιον τον
 της ἐνδοτέρω Ἰβηρίας ἄρχοντα
 τοῖς οἰκείοις ἀρχειοῦθι παῖσας
 και μη ἐπιβάνειν τοῖς ἄλλοις τοῖς
 σπεισάμενός τε αὐτῶ και ἄλλοις
 εἰληφῶς τον τουτου σῖόν, ἀπεισιν
 εἰς Φοινίκην, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ
 και τοὺς ἐν τῇ κατ' αὐτὸν Ἰβη-
 ρία κατὰ γένος πρωτεύοντας, ὧν
 ἦσαν κορυφαῖοι: ὁ Πακουριάνος
 και Φεβδάτος και Φέρσης οἱ
 αὐτάδελφοι, οὖς και εἰς τον τῶν
 πατρικίων ἀνεβίβασε θῶκον (CB
 II 447,5—448,1).

რ ა. იბერიაში რომ ჩავიდა, მი-
 ცემული მემკვიდრეობა დაიდგი-
 ნა. ხოლო კურაპალატის [ძმა]
 გიორგი, შიდა იბერიის მმართველი,
 დაარწმუნა დაკმაყოფი-
 ლებულობა თავისი საკუთარი
 სამფლობელოთი და სხვისას არ
 შესეოდა, შეკრა მასთან ზავი,
 მძველად მისი ვაჟი შილო და
 ფინიკიაში წავიდა; თან წაიყვან-
 ნა იბერიის დიდგვარიანები, რომ-
 ელთავან უმთავრესნი იყვნენ
 ბაკურიანი, ფეფდატე და ფერსი,
 ღვიძლი ძმები, რომელნიც მან
 პატრიკიოსთა ხარისხში აიყვანა.

ნიკიფორე ქსიფიანის და ფოკას ძის ნიკიფორეს აჯანყება.

ქართლის მეფე გიორგი I

Γεωργίου δὲ τοῦ ἄρχοντος
 Ἀβασγίας τὰς πρὸς Ῥωμαίους
 ἀφιετήσαντος συνθήκας και τὰ
 ἄλλα κατατρέχοντος, ἔξῃσιν κατ'
 αὐτοῦ ὁ βασιλεὺς πανστρατί, κα-
 τόπιον λιπῶν Νικηφόρον πατρικίον
 τον Ἐφίαν και Νικηφόρον πατρι-
 κίον τον σῖόν Βάρδα τον Φωκᾶ.
 Οἱ δὲ διὰ τὸ της στρατείας ἀπο-
 λελεῖσθαι: δεινοπαθήσαντες οὐ
 μικρῶς, λαὸν ὧς ἔτυχεν ἡθροικώ-
 τες ἀπὸ τε Καππαδοκίας και
 Ῥοδάντου και τῶν πέριξ χωρίων
 ἀποστασίαν κινούσιν.

რადგან აბაზგის მთავარმა
 გიორგიმ დაარღვია რომაელებ-
 თან დადებული ხელშეკრულება
 და რომაელთა საზღვრებში იჭ-
 რებოდა, მეფემ მთელი ჯარით
 გაილაშქრა მის წინააღმდეგ, ხო-
 ლო პატრიკიოსი ნიკიფორე ქსი-
 ფიანის და პატრიკიოსი ნიკიფო-
 რე, ბარდა ფოკას ძე, შინ და-
 სტოვა, ამათ კი ძალიან ეწყი-
 ნათ, რომ ისინი ლაშქრობას გა-
 მოთიშეს; შეკრიბეს, როგორც
 იყო, ჯარი კაპადოკიიდან, რომ-
 დანტიდან და მეზობელი მხა-
 რეებიდან და აჯანყება მოაწყეს.

Ὅσπερ ἀγγεληθέντος τῶ βα-
 σιλεῖ ταραχή κατεῖχε τὴν παρεμ-
 βολὴν και ἀγωνία, δεδοικυῖαν μὴ

ეს ამბავი რომ აღუწყეს მეფეს,
 მისი ბანაკი შიშმა და ძრწოლამ
 მოიცვა: ეშინოდათ, ვაი თუ

πως ἐν μέσῳ Ἀβασγῶν τε καὶ τῶν ἀποστατῶν συνελημμένοι (δεδებდოთ გარ კალი ლოგოზ ოს იპერი ტონ ზიფიან დიეკჰრუკუსანტო პერი ტούτου პრὸς τὸν ἀρχοντα Ἀβασγίας) ἀνήκεστόν τι πάθωσιν.

Ὁ δὲ βασιλεὺς γράμματα γράφας πρὸς τε τὸν Ἐπιφάν καὶ τὸν Φωκῆν ἐξέπεμψε, παραγγელίας τῆ λαβόντι: σπουδάσαι πάντα τρόπον λαθεῖν καὶ ἐκάστη ἀσυγγνώστως δεδωκέναι τὸ γράμμα. Τοῦ δὲ ὡς ἐκελεύσθη ποιήσαντος καὶ τὰς ἐπιστολάς ἐγγχειρίσαντος λεληθῆτος, ὁ μὲν Φωκῆς εὐθὺς ἐπανέγνω τὴν ἑαυτοῦ τῆ Ἐπιφάν, ἐκεῖνος δὲ τὴν ἑαυτοῦ ἀποκρύψας καὶ γράμμα δέξασθα: ἔλωσ ἀπαρησάμενος ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν καλεῖ τούτων ἐπὶ κοινολογίαν, καὶ ἀλθόντα, λόχους ἔχων προεுτρεπισμένους, ἀποκτίνυσαι. Καὶ ἡ ἐπισύστασις τῶν ἀποστατῶν εὐθὺς διεσκεδάσθη.

Τοῦ δὲ θανάτου τοῦ Φωκῆ γνωσθέντος τῆ βασιλεῖ πέμπεται: Θεοφύλακτος ὁ Δαμιανὸς τοῦ Δαλασσηνοῦ υἱός, καὶ τὸν Ἐπιφάν οὐλλαβῶν ἐκπέμπει δέσμιον πρὸς τὴν βασιλίδα πρὸς Ἰωάννην τὸν πρωτονοτάριον, ὃς ἐν τῇ νήσῳ τοῦ Ἀντιγόνου μοναχὸν αὐτὸν ἀποκείρει.

Ὁ δὲ βασιλεὺς τοῦ τῶν ἀποστατῶν ἀπολυθείς: δέους συμβάλλει: τοῖς Ἀβασγοῖς, καὶ πολλοὶ πίπτουσι τῶν Ῥωμαίων.

აბაზგებსა და აჯანყებულთა შუა მოვემწყვედეთ და ცუდი დღე დაგვადგესო (ხმები დადიოდა, ქსიფიას კაცები ამის შესახებ მოლაპარაკებას აწარმოებენ აბაზგიის მთავართან).

მეფემ წერილები გაუგზავნა ქსიფიასს და ფოკას და შიკრიკს დაავალა ყოველნაირად ცდილობო, რომ ერთიმეორის ჩუმიად გადაეცა წერილები. შიკრიკმაც შეასრულა დავალება და ჩუმიად ჩააბარა წერილები; ფოკამ მაშინვე გააცნო ქსიფიასს თავისი წერილი, ამან კი თავისი წერილი არ განოუჩინა და სრულიად უარყოფდა წერილი არ მიმიღიო; ერთ დღეს ქსიფიასმა მოსალაპარაკებლად უხმო მას და, რომ მოვიდა, წინასწარ ჩასაფრებულ კაცებს მოაკვლევინა იგი. მემამბონეთა კავშირი მაშინვე დაიშალა.

მეფეს რომ აცნობეს ფოკას სიკვდილი, მან გაგზავნა დამიანე დალასენოსის შვილი, თეოფილაქტე, რომელმაც დაატყვევა ქსიფიასი და შებოროცილი მიჰგვარა სატახტო ქალაქში იოანე პროტონოტარს. იოანემ იგი ბერად აღკვეცა და ანტიგონეს კუბიძულზე გადაასახლა.

მემამბონეთაგან განთავისუფლებული მეფე ეკვეთა აბაზგებს: თუმცა რომაელთაგან ბევრნი დილუბნენ, მაგრამ ორივე მხარის

Ομως διελύθησαν ἀμφω τὰ στρατεύματα, καὶ ἡ νίκη ἀμφίβολος ἦν.

Μετὰ δὲ ταῦτα δευτέρως συμπλοκῆς γενομένης, τῆ ἰα' τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἰνδικτιῶνος ς', κατὰ τὸ ςφλα' ἔτος, πίπτει μὲν ὁ Λικαρίτης (οὗτος γὰρ ἦν ἀρχιστράτηγος τῆ Γεωργίου) καὶ σὺν αὐτῷ πᾶν τὸ κρατιστεῦον ἐν Ἀβασγοῖς, φεύγει δὲ καὶ ὁ Γεώργιος εἰς τὰ ἐνδότερα ἔρη τῆς Ἰβηρίας.

Μετ' ὀλίγον δὲ διαπρεσβευσάμενος, καὶ τῷ βασιλεῖ ἐκστὰς χώρας ὀπόσης ἐβούλετο, σπένδεται, ἔμμηρον θοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Παγκράτιον· ὃν μάλισταρον ποιήσας ὁ βασιλεὺς ὑπέστρεψεν.

Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους τῶν τῷ Σιφίᾳ συναραμένων καὶ τῷ Φωκᾷ τῶν ὑπαρχόντων γυμνώσας καθείρξεν, μόνον δὲ τὸν πατρικιον Φέρσην ἀπέκτεινεν, πρὸ πάντων τε προσρῦέντα τοῖς ἀποστάταις, καὶ τέσσαρας ἀρχόντων γειτόνων κούράτωρας ἀποκτείναντα, καὶ ἐκτομίαν τινὰ βασιλικὴν αὐτοχείρως καρτομήσαντα. Ἐδόνθη δὲ καὶ λέουσι βασιλικαῖς τις θαλαμηπόλος βρῶμα, ἐλεγχθεὶς φαρμάκοις ἐπιβουλεύων τῷ βασιλεῖ δια τὸν Σιφίαν (CB II, 477—478).

ჯარები რომ დაიშალნენ, აღმოჩნდა, რომ გამარჯვება არავის არ ჰრგებია.

ამის შემდეგ მოხდა მეორე ბრძოლა. სექტემბრის თერთმეტს, მეექვსე ინდიქტიონს, 6531 წელს; ამ ბრძოლაში დავით აღმაშენებელი (იგი ჰყავდა გიორგის მთავარსარდლად) და მასთან ერთად აბაზგების ჯარის საუკეთესო ნაწილი; თვითონ გიორგი გაიქცა იბერიის შიდა მთებში.

ცოტა ხნის შემდეგ მან მოლაპარაკება გამართა, მეფესთან, დაუთმო თავისი ქვეყნის ის ადგილები, რომლებიც მეფეს სურდა, და შეკრა ზავი; თავისი ვაჟი ბაგრატიც მძევლად მისცა. მეფემ მაგისტროსობა უბოძა ბაგრატს და უკან გაისტუმრა.

სხვებს კი იმათი რიცხვიდან, ვინც ქსიფიასისა და ფოკას ეხმარებოდნენ, ქონება ჩამოართვა და დაატუსაღა; სიკვდილით მხოლოდ პატრიკიოსი ფერსი დასაჯა, რომელიც ყველაზე უწინარეს მიეკვდლა აჯანყებულებს. მეზობელ მთავართა ოთხი კურატორი მოჰკლა და მეფის ერთ საჭურისს საკუთარი ხელით თავი მოჰკვეთა: ერთი საჭურისიც შესაქმელად მიეცა მეფის ლომებს: მას ბრალად ედებოდა, რომ ქსიფიასის დავალებით მეფის მოწამლვა ჰქონდა განზრახული.

კედრენე-სკილიცა ერთადერთი ბიზანტიური წყაროა, რომელსაც მოეპოვება ქსიფთა-წარვეზის განდგომის ისტორია. სხვა ძეგლი, რომელიც ამავე საკითხს ეხება, არის „მატიანე ქართლისა“. ქართველი ისტორიკოსი წერს:

«მას ეამსა იქმნა დიდი განდგომილება საბერძნეთს—შეიერთნეს სპასპეტი და წარვეზი და წარიდგინეს ქვეყანა აღმოსავლეთისა. და დიდად შეძრწუნდა ამხსთჳს ბასილი. გარნა პატივ-სცა ღმერთმან მასვე, და მოკლა წარვეზი ქაიფე; და გადგეს რომელნი მირთულ იყვნეს, ზოლო ქსიფეს მიეგო ცრუობა წარვეზისა. რამეთუ შეიტყუეს ციხესა და აღასანოსთა სისილისათჳს ფოკას ძისა, შეიპყრეს და მოჭყუარეს ბასილი მეფესა. და მან ექაორია ყო კენძელსა რომელსამე, და მისთანათა მრავალთა მოჭყუეთა თავი მახულითა, რომელთა თანა იყო ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ნათესავით ტაოელი, და სხუანი იყვნეს ბერძენნი» (ქ. ცხ. I [1955], გვ. 285, 17—287, 3).

ასეთივე ცნობა გადმოცემული აქვს სუმბატ დავითისძესაც¹. ჩვენ ამჟამად არ ვეხებით „მატიანე ქართლისას“ და სუმბატის „ქრონიკის“ ურთიერთობის საკითხს², ზოლო ქართული და ბერძნული ტექსტების ურთიერთობის შესახებ ვიტყვით შემდეგს:

საზოგადოდ, ბერძნული წყაროს და, კერძოდ, კედრენე-სკილიცას „ისტორიის“ ქართველი ისტორიკოსის მიერ გამოყენების ექვები აღძრა ჩვენში ზოგიერთი ბერძნულის მსგავსი გამოთქმის ხმარებამ „მატიანე ქართლისა“-ში. ასე, მაგალითად:

1) „მატიანე ქართლისა“ წერს: «ხოლო რომელთა არა უნდა ყოფად მშჯღობისა, იწყეს განმზადებად ბრძოლად. და მოვიდეს ბასილი მეფესა ზედა დაბანაკებულსა, რომელსა უწოდიან სჯუნდაქსადა» (CT; სჯუნდაქსადა A, სუნდაქსარ Mm) (ქ. ცხ. I, 287, 9-11). ერთი შეხედვით შეიძლება კაცმა იფიქროს, რომ ლაპარაკია იმ ადგილზე, სადაც დაბანაკებული იყო ბასილი მეფე. ქალაშვილისეულ (C) ნუსხაში ამოკითხული ვარიანტი «სჯუნდაქსადა» საბუთს იძლევა ვიფიქროთ, რომ აქ გვაქვს ბერძნული სიტყვა *σπυαζή*, რომლის *γ*, საშუალო ბერძნულის ფონეტიკის ნიხედვით, უდრის *ნდ-ს*. ბერძნული *σπυαζή* კი ნიშნავს: „შეწყობას“ (აქედან გრამატიკული ტერმინი „სინტაქსი“), „დარაზმვას“, „საბრძოლველად დარაზმვას“.

¹ „ქართლის ცხოვრება“, ტ. I (1955), გვ. 383—384.

² ამ საკითხზე არსებობს შემდეგი შრომები: ვ. თაყაიშვილი, სამი ისტორიული ქრონიკა, თბ. 1890, გვ. 4; ვ. თაყაიშვილი, სუმბატ დავითის ძის ქრონიკა, თბ. 1946, გვ. 14—15; კ. გრიგოლია, ახალი ქართლის ცხოვრება, თბ. 1954, გვ. 225—235; ს. ყაუხჩიშვილი, ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბ. 1955, გვ. 034—038; გ. გელაშვილი, სუმბატ დავითის-ძე და „მატიანე ქართლისა“, თბ. სახ. უნ. შრომები, ტ. 87, 1960, გვ. 239—258.

ჩვენს ისტორიკოსს ბერძნულ წყაროში ამოუკითხავს „სჯნდაქსი“ და კიდევაც უხმარია იგი, ხოლო საჭიროდ დაუნახავს ქართულადაც განემარტა: „იწყეს განმზადებად ბრძოლად, რომელსა უწოდიან სჯნდაქსად“.

2) ასევე ბერძნული წყაროს გავლენას უნდა იმიწეროს ხმა-რობა სიტყვისა „კატაბანი“ (ὁ κατεπάνω).

ბაგრატს, რომელიც მძვინვარეობდა იყო ბიზანტიაში და ბრუნდებოდა „მამულსა და სამეფოსა თვისა, მოჰყვა თანა კატაბანი აღმოსავლეთისა ვიდრე საზღვართამდე მამულისა თვისისა“ (289, 4).

«მოღწია სწრაფით მანდატური და მთართუა კატაბანსა წიგნი კონსტანტინე მეფისა» (289, 6).

კედრენეს ეს სიტყვა ბევრგან აქვს ნახმარი და ერთ იმ ნაწყვეტშიც, რომელიც საქართველოს ამბებს ეხება:

Παγκρατίου δὲ τὸν ἐξουσιαστοῦν Ἀβασγίας σφοδρῶς ἐπικαιμένου τῷ κατεπάνω Ἰβηρίας τῷ Ἰασίτῃ, ὁ Ἰωάννης μετὰ τῶν ταγματῶν τῆς ἕως πάντων τῶν δομέστικων Κωνσταντινον τῶν σχολῶν, τὸν αὐτὸν ἀδελφόν, ἐκπέμψει, καθυποσχόμενος συνεχπέμψαι τούτῃ καὶ τὸν Δαλασσηνόν, ὃς ἂν ἔχη τούτων σύμφουλον καὶ παραστατήν ἐν τοῖς πολέμοις (იხ. ქვემოთ გვ. 57).

რადგან აფხაზეთის მთავარი ბაგრატი ძალიან მტრობდა იბერიის კატეპანს იასიტეს, იოანემ გაუზავნა მის წინააღმდეგ თავისი ძმა, სხოლათა დომესტიკი კონსტანტინე, აღმოსავლეთის ყველა რაზმებითურთ (ტალმეგბითურთ), დაჰპირდებოდა, რომ თანვე გაუგზავნიდა მას დალასენოსსაც, რათა ჰყოლოდა იგი მრჩეველად და თინამდგომელად ბრძოლებში.

3) ერთნაირ კონტექსტში არის ნახმარი როგორც კედრენეს „ისტორიაში“, ისე „მატიანე ქართლისა“-ში ემანდილი წმიდა (287, 13), რომელშიც გახვეულია „ძელი ცხოვრებისა“, და ჰყვით მაინდსიონ (Cedrenus II, 516, 6).

4) ერთიმეორეს ემთხვევა „მატიანე ქართლისა“-ს მოთხრობა ლიპარიტის გამგზავრების შესახებ ბერძენთა საშველად თურქთა წინააღმდეგ და შებმა „ორდროსა და უკუმბასა ქუემოთა“ (302, 10) და გიორგი კედრენეს აღწერა ლიპარიტის ჯარისა და ბერძნების შეერთებისა ერთ დაბლობში, რომელსაც ეწოდება Ὀσσιρეთა (v. l. Ὀბრეთა) (Cedrenus II 576, 4; იხ. ქვემოთ გვ. 70).

5) თვით სახელი თურქთა მეთაურისა აბარაჰიმ-ილიმა (302, 7-8) უთუოდ მიაგავს ამ სახელის ბერძნულ ფორმას *Ἀβραάμιας ἄλκιμα*.

ქსიფიასის და ფოკას-ძის განდგომის ამბავი გადმოცემული აქვს არისტაკეს ლასტივერტელს, რომელიც ფოკას-ძეს ეძახის. მსგავსად ქართველი ისტორიკოსისა, „წრავიზს“ *ირაკუნ ჭიკითაჲ, ვირ შიამქიჲს ღიჯქს* (აქვსა ფოკასისსა, რომელსა უწოდებდნენ წრავიზს: არისტაკეს ლასტივერტელის ისტორია, 1963 წლის გამოცემა, გვ. 33, 9). ეს „წრავიზ“ (ანუ „წარვიზი“) ფოკას-ძის მეტსახელი უნდა იყოს; ის ნიშნავს „კისერ-მოდრეცილს“ : *ბილი (ბილი) „მოდრეცილი“, ქიჯ კისერი“*.

ქართველი ისტორიკოსის „წარვიზი“ უნდა მომდინარეობდეს სომხური წყაროდან.

ნიკიფორე ქსიფიასიც სომხურ წყაროში იმავე ფორმით არის მოხსენებული („ქსიფენ“), როგორც ქართულში.

„კისერ-მოდრეცილს“ ეძახის ფოკას-ძეს აგრეთვე არაბი ისტორიკოსი მაჰმა ანტიოქელიც (გარდ. 1066 წელს), რომელიც ასე გადმოგვცემს ამ განდგომილების ამბავს (მოგვყავს ვ. როზენის რუსული თარგმანიდან): «И дошло в то самое время до царя, что патриций Никифор, известный под именем Ксифия, правитель области Анатолика, соединился с Никифором кривошейным, сыном Варды Фоки, и сговорился с ним восстать против него»¹.

მაჰმა ანტიოქელის მიხედვით ქსიფიას და ფოკას-ძის (წარვიზის) განდგომა 1022 წელს უნდა მომხდარიყო². ეს განდგომა, მისი გამომწვევი მიზეზები და მისი მიმდინარეობა დაწვრილებით აქვს გადმოცემული მაჰმა ანტიოქელს, უფრო დაწვრილებით, ვიდრე კედრენე-სკილიცას.

როგორც გიორგი კედრენე-სკილიცა, ისე მაჰმა ანტიოქელი და სომეხი ისტორიკოსები გამოყენებული აქვს ქსიფია-წარვიზის განდგომილების აღწერისთვის ვ. შლომბერგისა ც³.

¹ В. Розен, Император Василий Болгаробойца. Извлечения из летописи Яхья Антиохийского. СПб 1883, стр. 63.

² ვ. როზენი, დასაბ. ნაშრომი, გვ. 375.

³ G. Schlumberger. L' épopée byzantine à la fin du dixième siècle. Seconde partie. Paris 1900, p. 514—522.

იბერიის კატეპანი ნიკიტა

Ἀναξασάμενος δὲ τὴν ἄπασαν δυναστείαν ὁ Κωνσταντῖνος, καὶ πράττειν ὃ τι καὶ βούληται ἐξουσίαν λαβών, καὶ ταῖς ἐκδοθηγημέναις χαίρων τῶν πράξεων, πολλῶν κακῶν αἴτιος ὑπήρξε τῶ πολιτεύματι, αὐτὸς μὲν πράττων οὐδὲν ἢ βουλευόμενος τῶν θεόντων, ἰσποδρομίαις δὲ χαίρων καὶ μίμοις καὶ γελωτοποιοῖς, καὶ κύβοις καὶ κοττάβοις ἐννουκτερεύων, ἄρχοντας καθιστὰς ἐν τε πολιταρχίαις καὶ στρατηγίαις οὐ τοὺς ἔργῳ καὶ λόγῳ τὸ δόκιμον ἑαυτῶν παρεχομένους, ἀλλ' οἰνόληπτα ἐκτετημημένα ἀνδράποδα καὶ πάσης μιαρίας καὶ βδελυρίας ἐμπεπλησμένα, ἀνάγων αὐτοὺς εἰς τὰς τῶν ἀξιωμάτων ὑψηλοτάτας περιωπὰς, τοὺς δὲ γένει καὶ ἀρετῇ καὶ πείρῃ προέχοντας παρατρέχων.

თა და ვამოცდრილებით გამონიხნობლებს გვერდს უვლიდა.

ნიკოლაონ γὰρ τὸν πρῶτον τῶν αὐτοῦ θαλαμηπόλων δομέστικον προεβάλετο τῶν σχολῶν καὶ παρακοιμώμενον, Νικηφόρον δὲ τὸν μετ' ἐκείνον τὰ δευτερεῖα φέροντα πρωτοβεστιάριον, Συμαῶν δὲ τὸν κατὰ τὴν τάξιν τρίτον δρουγγάριον τῆς βίγλας, προέδρους τοὺς πάντας τιμήσας, Ἐβστάθιον τε τὸν πολλοστών μετ' ἐκείνους μέγαν ἑταιρειάρχην. Προεβάλετο δὲ καὶ δοῦκα Ἀντιοχείας εὐνοδοχόν τινα Σπονδύλην λεγόμενον, καὶ Ἰβηρίας Νικήταν τὸν ἐκ

კონსტანტინე რომე სამეფო ტახტზე ავიდა და უფლება მიიღო გაეკეთებინა ის. როც სულდა, ხელი მიჰყო მრუდე საქმეებს და სხელმწიფოს ბეგრი უბედურება დაატება. იგი არც ავეთებდა და არც ზრუნავდა საჭირო საქმეებზე, არამედ გართული იყო იზოდრომის, მიწებისა და ტაკიმისხარების სანახაობებით, ღამეებს ათევედა უძაბთლისა და კოტაბის თამაშში; სამოქალაქო და სამხედრო არტონტებად ნიშნავდა არა მათ. ვინც საქმითა და სიტყვით დიანტკიცა თავისი უნარი, არამედ ლოთ დასაქუროსებულ მონებსა და ყოველგვარი სისაძავლით სავსე არამზადებს აღაზევებდა ხოლმე უმაღლეს თანამდებობებზე, ხოლო გვაროვნობით, ვაჯაკობით

ასე მაგალითად, თავისი სავოლთ-უხუცესი ნიკოლოზი მან დანიშნა სხოლათა დონესტიკად და პარაკიმომენად; ნიკიტორე, ნიკოლოზის შემდეგ მეორე ადგილის მქონე, პროტოვესტიარად; სიმეონი, წესით მესამე, ვიგლის დრუნგარად (ყველა მათ პროედროსის პატივი მთანიქა); ევსტათიკი, მათზე უფრო გაცილებით დაბლა მდგომი, დიდ ჰეტერიარხად განაწესა. ანტიოქიის დუკადაც ერთი საქურისი დანიშნა, სპონდილედ წოდებული, ხოლო

Προσβιάς, και ἄμφω ἐπιρρήτους
ἀνθρόπων; και πονηροῦς; ὅτινες
παράχῃ; και πουργασίαις τὰ πάν-
τα πλερώσαντες μικροῖς τῆν βα-
σιλείαν ἀνέτρεψαν ἡμῶν καλῶν;
ἀγαθῶν ἀπὸ τε τῆς ἀνταρξα-
ρίας; Ῥωμαῖοι τὸν τοῖν βασιλέως
πατρὸς; Νικηφόρου θὲ και Ἰωάν-
νου και Βασιλείου τῶν κατὰ δια-
δοχὰς θεομαύτων τὰ πικύματα
και φοβερῶν καμπαταμίων τοῖς
πλησιάζουσιν ἕμεις; (CB II,
480-481).

იბერიის დუკად—ნიკიტაპი-
სიდიელი; ორივენი თავიანთი
სიბოროტისა გამოქმეული აღა-
ციანები იყვნენ; ამით ზეოთითა
და მღვდღარებით ააგეს ქველ-
ფერი და ცინალამ დაღუპვა ა-
ხელმწიფო, რომელიც ბრწყინ-
ვალად იმართებოდა რომაზო-
ნის¹, ამ ორი ბეთის ნამის
თვითმპყრობელობის დროიდან
როგორც ნიკიტაპოუს, ისე იოანეს
და ბასილის² მეორე, რომელთაც
შიდღეს მონაცვლეობის წესით
სკიპტრი, და მენობელ ტომებს შიშის ზარსა სუემდნენ.

¹ იოანეს II (959—963). ის მოხანებულსა აქ როგორც არს. ბეთის ნა-
სი (τὸν τοῖν βασιλέως πατρὸς, ვ. ი. ბასილის და კონსტანტინე-
ის (რომაელნი წყევბი; ბასილი II და კონსტანტინე VIII).

² აქ მოხანებული ბიასი ნიკიტორე II ფიკა (სეფობა: 953. 959 წლებში),
იოანე ციოტა (969—976) და ბასილი II (976—1025).

³ ამ თავში მოხანებული ანბები კარგად არის ცნობილი თითქმის ბა-
სანტიურ. ისე კარგად ისტორიოგრაფიაში. კონსტანტინე VIII-ის ანბილენ
სეფობა (1025—1028) ცნობილია როგორც უსახიხლოესი ანბ. წინააღმდეგ წინა
მმართველობისა აგეაგებელი მდგომარეობისა, რომესაც უკანასკნელი სამი წე-
ფის (ნიკიტორე II ფიკა, იოანე ციოტის და ბასილი II-ის) გენერალური რულ-
ვაწობის წყალობით შიგნით ქვეყანაშიც შედარებით მწვიდობა სეფედა და
გარეთ მტრსაც თავხარი ჰქონდა დაცული, ანბა კონსტანტინეს მეფობით
იწყება ეპიფონური ანბ, რომესაც ახელმწიფოს ეკონომიურა და სოციალურ
წყობაში აგება დიდი (ქლილები). ეს არის ანბა ინტოგებისა და დიეტრო-
მელი ბრძოლისა ეგმანსულ არისტოკრატისა და სასხედრო დიდებულთა ში-
რის. ამ ბრძოლამ მიიყენა ქვეყანა სასხედრო ძლიერების დაცემად და სა-
გადასახადო სიტუციის რღვევამდე (იხ. G. Ostrogorsky, Geschichte des
Byzantinischen Staates, München 1940, გვ. 225).

კონსტანტინე VIII, რომელიც მხოლოდ სიბერეში ეღირსა სასეფო ტახტა,
თავისი ძმა ბასილი II-ის გარდაცვალების შემდეგ, სრულებით არ უგდებდა
გურს სახელმწიფო საქმეება, რომლებიც მან იხეება, სასეფო კარზე აღხეებულ
ფილის მთებლებსა გაფაბარა, თეთონ კი დროს ჩიხოდროსზე და ჰეიფში ატარებ-
და, მან იაფის ფავორიტები დანიშნა ცალკეული კუთხების მმართველებად (გურ-
ძილ, საქეთისა აპონდილე ანტიოქიაში) და საქართველოშიც „დააარსა ივე-
რისის თენი — საქარაქანო, რომელიც თავდაპირველად დიეთ კეროქალატის
სახელდობელ რაგან შედგებოდა, მაგრამ მერე სხვა მიწებიც მიემატა“ (იხ. გ. ა.

ბერძენთა მეფის ახალი ელენე—საქართველოს
დედოფალი

Ὁκτωβρίου δὲ μηνὸς λα΄
χρῆσις ἀστέρος ἐγένετο, ἐκ δεσ-
μῶν πρὸς ἀνατολὴν τὴν πορείαν
ποιούοντος, καὶ κατ’ αὐτὴν τὴν
ἡμέραν πῦσιν οὖν μικρὰ γέγονε
τὸν Ῥωμαϊκὸν στρατὸν ἐν Συ-
ρίᾳ, στρατηγούοντος τῆς μεγάλης
Ἀντιοχείας Μιχαὴλ τοῦ Σπονδύ-
λη. Ἐγένετο δὲ καὶ ἑμψύων ἐπι-
κλυσίς, ἐπικρατήσασα ἕως τοῦ
Μαρτίου μηνός, τῶν ποταμῶν
ὑπερχυθέντων καὶ τῶν κοίλων
πελαγισθέντων, ὡς ἀποπνεύσιναι
σχεδὸν πάντα τὰ ζῷα καὶ τοὺς
καταβλήθοντας καρπούς τῆ γῆ,

ოქტომბრის თვის 31-ს გა-
მოწინდა შუქი ვარსკვლავისა, რო-
მელიც მიემართებოდა დასავლე-
თიდან აღმოსავლეთისაკენ, და
იმ დღეს რომაელთა ჯარმა სი-
რიაში არა მცირედი დამარცხე-
ბა განიცადა: დიდი ანტიოქიის
სტრატეგოსი იყო მიხეულ სპონ-
დილეს ძე. დიდი წყალდიდობა
იყო, რამაც მარტის თვემდე გა-
სტანა; მდინარეებისა და ტბე-
ბის აღიდების გამო თითქმის
მთელი საქონელი დაიხრჩო და
მიწის ნათესებიც განადგურდა,
რის გამოც მომავალ წელს საში-

ვახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წიგნი მეორე, თბ. 1948, გვ. 135).
იგერიის თემის ეს მმართველი, კატეპანი, იყო ნიკიტა პისიდიელი.

ნიკიტა პისიდიელის შესახებ ქართველი ისტორიკოსები წერენ:

ს უ მ ბ ა ტ დ ა ვ ი თ ი ს ძ ე

და წელსა მეორესა გამოგზავნა
კოსტანტინე მეფემან პარკიმანოსი თვისი
მიუწოდამელისა ძალითა ლაშქრითა
თვისისათა და განძითა ურიცხვითა ვოე-
ლად უძლიერესად ბასილი მეფისაცა.
მოკლო და მოაოჯრა ქვეყანანი იგი,
რომელნი პირველ მოეოჯრნეს ქვეყანა-
ნი ბასილი მეფესა, და უმეტესცა (ქარ-
თლის ცხოვრება, ტ. I, 1955, გვ. 385).

მ ა ტ ი ა ნ ე ქ ა რ თ ლ ი ს ა

ზოლო კოსტანტინე მეფემან მოქ-
ცევასა ოდენ წელიწდისასა გამოგზავნა
პარკიმანოსი ლაშქრითა ურიცხვითა. მო-
ვიდა და ჩამოადგა, და მოაოჯრნა იგივე
ქვეყანანი, რომელნი ბასილი მეფესა
მოეოჯრნეს (ქართლის ცხოვრება, ტ. I,
1955, გვ. 291—292)

ამ ამბებს კარგად იცნობს აგრეთვე სომეხი ისტორიკოსი ა რ ი ს ტ ა -
კ ე ს ლ ა ს ტ ი ვ ე რ ტ ე ლ ი, რომელიც ნიკიტა კატეპანის გამოგზავნას საქარ-
თველოში ათარიღებს 1028 წლით და ამბობს: «იმან (ე. ი. კეისარმა კონსტან-
ტინემ) გაგზავნა აღმოსავლეთის კატეპანად (*καρακίσιος*) ერთი საქურისი ნი-
კიტა (*Νικήτω ἰσὴ Νικητῆς*), რომელიც ჩავიდა იბერიელთა ქვეყანაში და,
ერუ დაპირებების წყალობით, აიძულა ხოციერთი დიდებული დაეტოვებინათ
თავიანთი სამფლობელოები და წასულიყვნენ კეისრის კარზე (ა რ ი ს ტ ა კ ე ს ი,
ისტორია თავი V).

καὶ διὰ τοῦτο λιμὸν κατὰ τὸν ἐπιόντα χρόνον ἐπακολουθήσαι. ნელი სიმშლი მოელოდა. დეინόν.

Βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς τὸ γεγονός ἐν Συρίᾳ ἀτύχημα ἐξιάσασθαι, ὠρμητὸς κατὰ τῆς Βερροίας ἐκστρατεύσας, Ἐκπέμπει γοῦν μετ' ἐυζώνου θυνάμεως Κωνσταντίνου πατρίκιον τὸν Καρπαντηνὸν τὸν ἐπ' ἀδελφῆ τούτου γαιμβρόν, ἀπελθεῖν ἐπισκήψας καὶ κατασκοπήσας τὰς εἰσόδους καὶ κατὰ τὸ δυνατόν πημαίνεσθαι τοὺς ἐχθρούς, παρατάξεις δὲ καθολικῆς ἀπέχεσθαι μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας.

Ἐν ὅσῳ δὲ ὁ στρατὸς αὐτῷ συνηθροίζετο, ὁ μὲν τῆς Ἀβασγίας ἀρχὸν Γεώργιος νόσῳ τελευτᾷ, ἣ δὲ τούτου συνοικὸς πρέσβεις εἰς βασιλεῖα στείλασα μετὰ δῶρων σπονδὰς τε εἰρηγικὰς ἐλήθει καὶ τῷ αὐτῆς υἱῷ Παγκρατίῳ τὴν συνοικήσουσαν.

Ἦς τὴν πρεσβείαν ἀποδείξάμενος ὁ βασιλεὺς τὰς τε σπονδὰς ἐκύρωσε, καὶ Ἑλένην τὴν ἑαυτοῦ ἀνεψιάν, τὴν θυγατέρα τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Βασιλείου, νύμφην εἰς Ἀβασγίαν ἀπέστειλε, τὸν νυμφίον Παγκράτιον ἐς τῶν κούροπαλάτων ἀναβιβάσας τὸ σῆος (CB II 488,8—489,6).

ამ ნაწივეტში ჩვენს ყურადღებას, პირველ რიგში, იპყრობს ცნობა იმის შესახებ, რომ საქართველოს დედოფალი მარიამი (გიორგი პირველის ქვრივი) მოლაპარაკებას აწარმოებს ბიზანტიის კეისართან სახელმწიფო საქმეებზე.

მეფეს უნდოდა სირიაში მომხდარი უბედურების შედეგები აეცდინა და ვადაწყვეტა ბეროიას წინააღმდეგ ლაშქრობა მოეწყო, ამ მიზნით მან გაგზავნა თავისი დისიძე (ე. ი. დის ქმარი) პატრიკიოსი კონსტანტინე კარანტენოსი და გაატანა მსუბუქად შეიარაღებული ჯარი, რათა მას დაეხვეწრა და დაეთვალიერებინა მისასვლელი ადგილები და შეძლებისდა გვარად ზარალი მიეყენებინა მტრისთვის, ხოლო მის თიანი ბრძოლისგან.

სანამ იგი შეკრებდა ჯარს, ამა სომაში ავადმყოფობისაგან გარდაიცვალა აფხაზეთის მთავარი გიორგი, ხოლო მისმა მეუღლემ მეფესთან ელჩები გამოგზავნა საჩუქრებით და სთხოვდა საზავო ხელშეკრულებას და თავისი ვაჟისათვის, ბაგრატიონისათვის, საცოლეს.

მეფემ მისი თხოვნა შეიწყნარა, ზავი ვანუშტიცა და თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი აფხაზეთში გაგზავნა სარძლოდ, ხოლო სასიძო ბაგრატი კუროპალატის წოდებაში აღაზევა.

ქართველი ისტორიკოსი ასე გადმოგვცემს ამ ამბავს:

«შემდგომად ამისა, წელსა მესამესა, წარვიდა დედოფალი ნარიამ, დედა ბაგრატიისი, აფხაზთა მეფისა, საბერძნეთად¹ ძიებად ნშკდობისა² და ერთობისა. და კჳალად ძიებად პატივისა კურაპალატობისა ძისათჳს თჳსისა, ვითარცა არს ზეუღლება და წესი სახლისა მათისა, და მოყუანებისათჳს ძის ცოლისა».

«და ვითარცა მიიწია საბერძნეთად წინაჲე ბერძენთა მეფისა, აღუსრულა ყოველი სათხოველი სიხარულით: მისცნა ფიკნი და სიმტიკიკენი ერთობისა და სიყუარულისათჳს, დაუწერნა ოქრობეჭედნი, მოსცა პატივი კურაპალატობისა, მოსცა ცოლად ბაგრატისთჳს ელენე დედოფალი»³.

კედრენეს და ქართველ ისტორიკოსს, როგორც ვხედავთ, სხვადასხვანაირად აქვთ გადმოცემული ცნობა ქართველთა ელჩობისა კონსტანტინოპოლში:

1) ქართული წყაროს მიხედვით თვით დედოფალი მარიამი გაემგზავრა კონსტანტინოპოლში საქართველოს სახელმწიფო საქმეების მოსაგვარებლად, იმ დროს როდესაც კედრენეს მიხედვით მარიამი თვითონ კი არ წასულა, არამედ ელჩები გაუგზავნია ბიზანტიის კეისართან.

2) კედრენეს არ უწერია, თუ რომელი მეფეა იმ დროს ბიზანტიაში, ნაგრამ მისი სიტყვები: «მეფემ თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი» გაგზავნა ბაგრატის საცოლედო. ისეთ შთაბეჭდილებას ჰქმნიდა, რომ ელენე თითქოს ბასილი II-ის (კონსტანტინე VIII-ის ძმის) შვილი ყოფილიყო. ამიტომაც არის, რომ «საქართველოს ისტორიის» სახელმძღვანელოებში სწერია: «კეისარმა თავისი ასული ელენე ბაგრატ მეოთხეს ცოლად მიათხოვა»⁴. სინანდელია კი არსად არ სწერია, არც ბერძნულ წყაროში, არც ქართულ მატიაწეში, რომ ელენე კეისრის ასული იყო.

3) წყაროებში მოხსენებული «მეფე» არის კეისარი რომანოზ III არგიროსი, კონსტანტინე VIII-ის შემდეგ ბიზანტიაში მეფობდა რომანოზ III (1028—1034 წ.წ.). ქართული წყარო რომ შემთხვევით არ წერს «მესამე წელსაო», იქიდან ჩანს, რომ «ქართ-

¹ შდრ. კედრენეს სიტყვები: *οπισθεν ειρηνας; ελθει* («დბიებდა სამშვიდობო ხელშეკრულებას»). იხ. ზემოთ გვ. 54.

² ქართლის ცხოვრება, ტ. I (1955), გვ. 294, 4-14.

³ საქართველოს ისტორია, I, თბ. 1958, გვ. 143.

ლის ცხოვრების“ ზოგიერთ (საკმაოდ სანდო) ნუსხაში ხაზგასმულია, რომ მარიამ დედოფალი სწორედ რომანოზ კეისარს ეახლა კონსტანტინოპოლში: «წარვიდა კონსტანტინოპოლედ წინაშე რომანოზ კეისარისა ძიებად მშუდობისა» (ნუსხა D), ან «წარვიდა საბერძნეთად კოსტანტიპოლედ წინაშე რომანოზ მეფისა ვედრებად მისსა და ძიებად მშუდობისა» (ნუსხა T+სუმბატი). ამავდროს კედრენეს უწერია, რომ მარიამის მოციქული ჩავიდა კეისართან, რომელმაც ბაგრატის საცოლედ გამოგზავნა «თავისი ძმისწული ელენე, თავისი ძმის ბასილის ქალიშვილი».

საკითხს საბოლოოდ არკვევს ის ცნობა, რომელსაც გვაწვდის ნ. სკაბალანოვიჩი. არგიროსთა გვარის ერთ-ერთ წარმომადგენელს ლეონ არგიროსს ჰყავდა ვაჟი (სახელი უცნობია), რომლის შვილები იყვნენ: რომანოზი, ბასილი, მარიამი, პულხერია და კიდევ ერთი ქალიშვილი. შემდეგ ნ. სკაბალანოვიჩი წერს: ლეონის ამ შვილთაგან «ბასილი იმით არის ცნობილი, რომ მისი ერთი ასული, ელენე, მიათხოვეს ქართველ მეფეს ბაგრატს, 1029—1030 წელს»¹. ხოლო ლეონის შვილთა შორის მოხსენებული რომანოზი არის კეისარი რომანოზ III არგიროსი².

მაშასადამე, ბაგრატ IV-ის მეუღლე ელენე იყო არა კეისრის ასული, არამედ კეისარ რომანოზ III-ის ძმის, ბასილის, ასული³.

აქვე საჭიროდ ვთვლით აღვნიშნოთ შემდეგი: ქართველი მემატიანე ამბობს, რომ რომანოზ კეისარმა მარიამ დედოფალს ამოსცნა ფიცნი და სიმტკიცენი ერთობისა და სიყუარულისათვის, დაუწერნა ოქრობეჭედნია. ფრ. დელგერის რეგესტებში ეს ოქრობეჭედნი ანუ *χρυσάβητος* არ არის მოხსენებული⁴.

¹ Н. Скабаланович. Византийское государство и церковь в XI веке. СПб 1884, гл. 12—13. გ. შლომბერგეე წერს: «ამ ბასილის ერთი ქალიშვილი, ელენე, მისმა ბიძამ, კეისარმა რომანოზმა (III) მიათხოვა საქართველოს მეფეს ბაგრატ IV-ს» (G. Schumberger, L'empire byzantine, III [1905], 62, n. 2).

² რომანოზ III-ის დებიდან მარიამი ცოლად ჰყავდა ვენეციელ იოანე ორსეოლეს; პულხერია (რომლის ქმრის სახელი არ ვიცით) იყო ცნობილი სარდლის კონსტანტინე დიოგენეს დედა; ხოლო შესამე და, რომლის სახელი არ ვიცით, მიათხოვეს პატრიკიოს კონსტანტინე კარანტენოსს (იხ. ზემოთ გვ. 54).

³ ამიტომ ზედმეტია იმაზე ფიქრი, რომ «ბასილი» თითქმის ბასილი II იყო.

⁴ Fr. Delger, Corpus... 2. Teil, გვ. 2 (1030 წლის თარიღით).

გიორგი I-ის მეუღლე ალდე

Τότε δὴ καὶ Ἀλδῆ ἡ Γεωργίου τὸν Ἀβασγοῦ γυνή, τὸν γένουσι οὖσα τὸν Ἀλεξάνδρον, προσερχομένη τῷ βασιλεῖ, παρανοήσα καὶ τὸ ἐχθρότατον φροῦριον τῆν Ἀνακαστήν ἤς τὸν υἱὸν Δημήτριον ὁ βασιλεὺς τῷ τὸν μαγίστρων τετίμηκεν ἀξίωματι (CB II, 503,9—12).

მაშინ გიორგი აფხაზის¹ მეუღლე ალდე, ტომით ალანი, მიემხრო მეფეს და გადასცა მას უმტკიცესი ციხე ანაკლფე²; მის ვაჟს დემეტრეს მეფემ უბოძა ნავისტროსის პატივი³.

იბერიის კატეპანი იასიტე

Παγκρατίου δὲ τὸν ἐξουσιαστοῦ Ἀβασγίας σφοδρῶς ἐπικαιμένου τῷ κατεπάνω Ἰβηρίας τῷ Ἰασίτῃ, ὁ Ἰωάννης μετὰ τὸν ταγματῶν τῆς ἕως πάντων τὸν δομῆστικὸν Κωνσταντῖνον τῶν σχολῶν, τὸν αὐτὸν ἀδελφόν, ἐκπέμπει, καθυποσχόμενος συνεκπέμψαι τοῦτω καὶ τὸν Δαλασσηγόν, ἕς ἂν ἔχῃ τοῦτον σύμβουλον καὶ πα-

რადგან აფხაზეთის მთავარი ბაგრატი ძალიან მტრობდა იბერიის კატეპანს იასიტეს, იოანემ გაგზავნა სხოლათა დომესტიკი კონსტანტინე, თავისი ძმა, აღმოსავლეთის მთელი რაზმებით და ჰპირდებოდა, რომ ამასთანავე გაუგზავნიდა მას დალასენოსსაც, რათა ის ჰყოლოდა მრჩეველად და თანამდგომელად ბრძოლებ-

¹ საქართველოს მეფე გიორგი I (1014—1027 წ. წ.). ² ე. ი. ანაკლფია.

³ ამ ხაწყვეტში მოყვანილი ტექსტი გადმოგვცემს შემდეგ ამბავს:

გიორგი I-ის მეორე ცოლი იყო ოვსთა მეფის ასული ალდე (ეს საბელო შენაბულია მხოლოდ კედრენესთან), მასთან შეეძინა გიორგის ვაჟი დემეტრე. გიორგის გარდაცვალების შემდეგ ალდე და დემეტრე ცხოვრობდნენ ანაკლფიაში, ამის შესახებ ქართველი მემატიანე, გადმოგვცემს: «სხუცა ძე დარბა გიორგი მეფესა ანაკლფიას შინა, ოვსთა მეფისა ასულსა მეორესა ცოლსა თანა, და აზნაურთაგან იყო მათ შუა მი-და-მო საუბარი, და ყრმა მცირე იყო, სახელით დემეტრე, ვერცა გააზიფეს, თუცა ვის გულსა ედგა, და ვერცაღა გამოინდევს ბაგრატი მეფემან და დედამან მისმან (ე. ი. ბაგრატი IV-მ და დედოფალმა მარია მამა), არცაღა თავადთა დიდებულთა ამის სამეფოსათა, და ვერლარა დაიდგნა და წარვიდა სამეფოსა მისგან, და მიმართა ბერძენთა მეფესა, და წარუტანა თანა ანაკლფია, და მიერთიჲან წარუტადა ანაკლფია აფხაზთა მეფესა მოაჭაჲსადმდე» (მატიანე ქართლისა; ქ. ცხ. I, 1955, გვ. 295). აქედან ჩანს, რომ დიდებულებს უნდოდათ გამოეყენებინათ ბაგრატის წინააღმდეგ მისი ნახევარ-ძმა დემეტრე, მაგრამ ვერაფერს გაბდნენ (იხ. ივ. ჯავახიშვილი, ქართველი ერის ისტორია, წ. II, 1948, გვ. 138).

გიორგი კედრენეს ზემოთ მოყვანილი ცნობა ზედმიწევნით ადასტურებს იმას, რასაც ქართველი მემატიანე მოგვითხრობს.

ραττάτην ἐν τοῖς πολέμοις. Τοῦ-
το δὲ οὐκ ἐποίησα, καὶ λοιπὸν
ἄπρακτος ἔθυστικός ἦκανόσθη-
σεν (CB II 519, 5-11).

წი. მაგრამ მან ეს არ შეიძლე-
ლა და ანტიკონ დომესტიკი უკან
დაბრუნდა დავალების შეუსრუ-
ლებლად.

ომი ანისის გამთ და გიორგი მეფე

Ἰνδικτιῶνος δὲ ιγ' ἔ κατὰ
τοῦ Ἁγίου ἀρχὴν ἐλάμβανε πόλε-
μος, ἀλλὰ ῥητὴν ἀνωθεν πῶς
καὶ διὰ τίνα τρόπον ἡσυχίαν
ἄγονται τῷ τοῦ Ἁγίου τοπάρχῃ
καὶ μηδὲν ἀπαίσιον διαπραττο-
μένῳ Κωνσταντίνος ἔ βασιλεὺς
πολεμεῖν ἐπεχείρησεν. Ὅτι Γεωρ-
γίος ὁ Ἀβασγῶν ἀρχηγὸς ἦπλα
κατὰ Ῥωμαίων ἐκίνησε, συμια-
χῶν ἦν αὐτῷ καὶ Ἰωβανεσίχης ὁ
τῆς τοῦ Ἁγίου κυριεύων χώρας.
Ἐπεὶ δὲ, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν
εἰρήται, Βασιλείος ὁ βασιλεὺς
ἀνεληθὼν ἐν Ἰβηρίᾳ παρατάξασιν
ἡγωνίσαστο κατὰ τοῦ Γεωργίου
καὶ τοῦτον ἐτρέψατο καὶ συνέ-
ριψε, φοβηθεὶς ἔ Ἰωβανεσίχης
μὴ πῶς ὁ βασιλεὺς μηνῶν διὰ
τὴν συμμαχίαν ἀνήκεστόν τι ἐς
αὐτὸν διαπράξῃται, τὰς κλείς τῆς
πόλεως εἰληφῶς αὐτομολεῖ πρὸς
τὸν βασιλέα καὶ ἑαυτὸν ἐγχειρί-
ζει: ἐθέλοντῆς καὶ τὰς κλείς πα-
ραδίθασιν.

შეცამეტე ინდიქტიონს¹ და-
იწყო ომი ანისის წინააღმდეგ;
მაგრამ საჭიროა ამთავითვე ით-
ქვას, თუ როგორ და რა საბა-
ბით აღტენდა ომი კონსტანტინე
მეფემ ანისის ადგილისმთავარს,
რომელიც წყნარად იყო და არა-
ფერს ცუდს არ სხადიოდა. რო-
დესაც აფხაზთა მთავარმა გიორ-
გიმ იარაღი ააგლარუნა რომა-
ელთა წინააღმდეგ. მისი მოკავ-
შირე იყო იოვანესიყეც, რომე-
ლიც ფლობდა ანისის ქვეყანას.
ხოლო როდესაც, როგორც ხე-
სოთ ითქვა, ბასილი მეფე იბე-
რიაში გაემგზავრა და ბრძოლა
გაუმართა გიორგის, აოტა იგი
და გააცამტვერა, იოვანესიყეს
შეეშინდა, ვაი თუ მეფემ განრი-
სხებულმა, რომ გიორგის მოკავ-
შირე ვიყავი, საშინელი რან არ
დაემართოსო. ქალაქის გასაღე-
ბებით ეახლა მეფეს, დანებდა
მას და გასაღებებიც გადასცა.

Ὁ δὲ τῆς συνέσεως τοῦτον
ἀποδεχάμενος μάχιστρόν τε τιμᾶ
καὶ ἄρχοντα διὰ βίου τοῦ Ἁγίου
καὶ τῆς λεγομένης μεγάλης Ἀρ-

მეფემ მოუწონა მას ეს ვა-
ჭიობობა, უბოძა მას მაგისტ-
როსის პატივი და უთხრა, სანამ
ცოცხალი ხარ, ანისის და ეგროთ-

¹ თარიღი უფროს 1044 სექტ.—1045 აგვისტოს. ამოსტაყეს ფასტიფიკატე-
ლია მიხედვით ანისი დაეცა 1045-1046 წელს.

μενίας προβάλλεται, έγγραφον ἀπαιτήσας ἀπ' αὐτοῦ γραμματεῖον ὡς μετὰ τὴν αὐτοῦ τελευτὴν ἐπανήξει: πᾶσα ἢ τοιαύτη ἀρχὴ εἰς τὸ δίκαιον αὐτοῦ καὶ μέρος ἔσεται τῆς Ῥωμαϊκῆς.

გულენბაში და რომაული სახელმწიფოს ნაწილი იქნებოდა.

Ἐγενετο ταῦτα.

Καὶ θνήσκει μὲν ὁ βασιλεύς, θνήσκει δὲ μετὰ χρόνους ἰκανοὺς καὶ ὁ Ἰωβανεσίκης· καὶ θανόντος αὐτοῦ Κακίχιος ὁ τούτου υἱὸς διαδεχόμενος τὴν ἀρχὴν εἰρήνην μὲν διετῆρει: πρὸς Ῥωμαίους καὶ ὁμαιοχμίαν, κατείχε μόντοι τὴν πατρίαν ἀρχὴν, καὶ ἀποδοῦναι Ῥωμαίοις οὐκ ἠθέληεν, ὡς τὸ πατρικὸν ἐβούλετο γραμματεῖον.

Εὐρώων οὖν ἐν τοῖς ἀνακτόροις τὸ γραμματεῖον ὁ Μονομάχος ἀπῆτει: καὶ τὸ Ἄνιον καὶ τὴν πᾶσαν μεγάλην Ἀρμενίαν ὡς Βασιλείου τοῦ βασιλέως διάδοχος. Τοῦ δὲ δοῦλον μὲν ἑαυτὸν ἀνομιλοῦντος Ῥωμαίων, ἀποστῆναι δὲ τῆς πατρίδας, ἀρχῆς μὴ ἐθέλοντος, πολεμητέον ἐδόκει τῷ βασιλεῖ. Καὶ δὴ στρατὸν ἀγείρας καὶ Μιχαὴλ βέστη τῷ Ἰασίτη ἔγχευρίσας, ἀρχοντὶ φθάσαντι προβληθῆναι τῆς Ἰβηρίας, πολεμεῖν ἐπεσκόπει τῷ Κακίχιῳ ὁ δὲ

წოდებული დიდი არმენიის მმართველად იყავიო, ხოლო მოსთხოვა წერილობითი საბუთი, რომ მისი ვარდაცვალების შემდეგ მთელი ეს სამფლობელო გადავიდოდა მისი (მეუვის) განკარგულებაში.

მოხდა ასე.

გარდაიცვალა მეფე ბასილი; დიდი ხნის შემდეგ გარდაიცვალა იოვანესიკეც. ეს რომ გარდაიცვალა, მისმა ვაჟმა ვაგიკმა ჩაიბარა მმართველობა, რომელლებთან მშვიდობას და კავშირს იკავდა; მაგრამ მამის სამფლობელო რომ მიიღო, არ ისურვა მისი გადაცემა რომაელებისათვის, თანახმად მამის მიერ გაცემული საბუთისა.

მონომახოსმა ეს საბუთი რომ ნახა საბუთთა საცავებში, მოსთხოვა ანისიკ და მთელი დიდი არმენიაც, როგორც ბასილი მეფის მემკვიდრემ. ვაგიკმა თავისი თავი აღიარა რომაელთა მონად, ხოლო მამის სამფლობელოს დათმოდა არ ისურვა; ამიტომ მეფემ გადაწყვიტა ომი. მეფემ შეკრიბა ჯარი და ჩააბარა ის ვესტის¹ მიხეელ იასიტეს², რომელიც დანიშნული იყო იბერიის მთავრად, და მოუწოდა მას ვაგიკის წინააღმდეგ ეომა. იასი-

¹ შდრ. „მატიანე ქართლისა“: «მოვროთ ვესტი ცბრითა ციხითა ანისისათა» (ქ. ცხ. I [1955], 299, 2).

² ეს ის კატეპანი იასიტე უნდა იყოს, რომელიც ზემოთ იყო მოხსენებული (გვ. 58).

ἀπελθῶν, καθ' ὅσον οἶόν τ' ἦν, ἔσπευθεν ἐκκληροῦν τὰ προστα-
ταγμένα.

Ὅπερ γνοῦς ὁ Κακίχιος, καὶ ὅτι ἀντὶ φίλου καὶ συμμάχου πολέμιος κέκριται, καὶ αὐτὸς τὰς αὐτοῦ δυνάμεις ἀγροχῶς κατὰ τὸ ἐγχωροῦν αὐτῆ τούς ἐπιόντας ἤμυνετο.

Κακῶς δὲ φερομένων τῶν πραγμάτων τῆ Ἰασίτῃ, πέμπεται καὶ ὁ Νικόλαος πρόεδρος ὁ δομέ-
στικός τῶν σχολῶν, ὁ τοῦ βασι-
λέως Κωνσταντίνου παρακοιμώ-
μενος, μετὰ βαρέας χειρὸς, ὥστε
τῆ πλήθει καὶ τῆ δυνάμει κατ-
αγωνίσασθαι τὸν Κακίχιον. Στέλ-
λονται δὲ γράμματα τοῦ βασι-
λέως πρὸς Ἄπλησφάρην¹ τὸν ἄρ-
χοντα τοῦ Τιβίου καὶ τῆς περὶ
τὸν Ἀράζην ποταμὸν Περσαρμε-
νίας, παρακαλοῦντα τοῦτον κατὰ
τὸ δυνατόν θυροῦν τὴν μεγάλην
Ἀρμενίαν καὶ τὴν ὑποκειμένην
χώραν τῷ Κακίχιῳ.

Ἀπελθῶν οὖν ὁ Νικόλαος
ἐκεῖνος μὲν ἔργου εἶχετο, τὰ δὲ
γράμματα πέμπει πρὸς τὸν Ἀπ-
λησφάρην, γράψας καὶ αὐτὸς καὶ
παροτρύνας καὶ δῶροις καὶ ὑποσ-
χέσεσιν ἐρεθίσας ἐνεργοῦς θέσθαι
τὰς βουλήσεις τοῦ βασιλέως.

ტეც ვემგზავრა და, რამდენა-
დაც შეეძლო, ცდილობდა მეფის
ბრძანება შეესრულებინა.

ეს რომ ვაივო გავიცმა, მი-
ხვდა, რომ ნაცვლად მეკობრისა
და მოკავშირისა უკვე მტრად
თელიდნენ რომაელები, და თვი-
თონაც შეკრიბა თავისი ჯარები
და, შეძლებისდა გვარად, იცავ-
და თავს მომხდურთვან.

ხოლო რადგან იასიტეს საქ-
მეები ცუდად მიმდინარეობდა,
გაიგზავნა აგრეთვე დიდძალი
ჯარით წინამძღოლი ნიკოლოზი,
სხოლათა დომესტიკოსი და კონ-
სტანტინე მეფის პარაკიმომენი,
რათა გავიცი დაემარცხებინა
მრავალრიცხოვანი ჯარის შემ-
წობით. გარდა ამისა მეფემ წე-
რილი გაუგზავნა აპლესფარეს¹,
დვინისა და მდინარე არაქსის
გარშემო მდებარე პერსარმენის
მთავარს, რომელსაც მეფე მო-
უწოდებდა, შეძლებისდა გვარად,
დაერბიო დიდი არმენია და გა-
ვიცის ქვემდებარე ქვეყანა.

ჩავიდა თუ არა ნიკოლოზი
დანიშნულ ადგილას, მაშინვე შე-
უდგა საქმეს, წერილი გაუგზავნა
აპლესფარესს და თვითონაც მი-
სწერა და თუ საჩუქრებით აგუ-
ლიანებდა მას და თუ დაპირე-
ბებით აქეზებდა, რომ მეფის სურ-
ვილები სისრულეში მოეყვანა.

¹ Ἄπλησφάρης ანუ Abul Sevar. იხ. G. Schlumberger, Épopée III, 482.

Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξι-
 μανος ἀμείραται: ἐπιτελεῖ ποιῆσαι
 τὰ κεκλευσμένα, εἰ γράμμα πεμ-
 ψῆται· τούτῳ βασιλικὸν ἀσφάλειαν
 παρέχον αὐτῷ πάντα ἔχειν ἐν βα-
 ραίῳ δεσποτικῶς τὰ εὐρύσια καὶ
 χωρὶς ὄσαπαρ ἰσχύσειε νόμιμ πο-
 λέμου κτήσασθαι ἀπὸ τῶν διαφε-
 ρόντων τῷ Κακικίῳ. Ἐδέξατο
 τὸν λόγον ὁ βασιλεὺς, καὶ χρο-
 σσομένῳ γράφαις ἐπιρροχαιοῖς
 ὄσα ὁ Ἀπλησφόρος ἠτήσατο καὶ
 δεξιόμενος οὗτος τὸ γράμμα ἔργου
 ἤπειτο, καὶ πάλιν τῶν τοῦ Κα-
 κικίου ἐκπολιორησῆς κατέσχευ
 ἰσχυρώματα καὶ χωρὶς.

ბილო, მადონვე შეუღდა საქმეს,
 ვაგივის მრავალი ცხიე-სიშავრე.

Ὁ δὲ Κακικίος: ὑπὸ τε τῆς
 Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως πολεμούμε-
 νος: ὑπὸ τε τοῦ ἀρχοντος τοῦ Τι-
 βίου λεηλατούμενος, καὶ τοῖς πᾶ-
 σιν ἀπαγωγῶς, σπάνδεται πρὸς
 τὸν παρακοιμώμενον καὶ προσχω-
 ρεῖ τῷ βασιλεῖ δι' αὐτὸν, παρ-
 ὄντος τῆς πόλιν. Καὶ ὁ μὲν ἐξ τῶν
 βασιλέα ἐλθὼν καὶ μάχιστρος τι-
 μηθεῖς, καὶ χωρὶς πολυπρόσοδα
 κατὰ τε Καππαδοκίαν καὶ Χαρ-
 σιανὸν καὶ τὸν Δικανδρὸν εἰλη-
 φῶς, εἰρηγικὸν καὶ ἀτάραχον τὸν
 ἀπὸ τούδε ἔζησα βίον.

ის მშვიდობიანსა და უმღელვებო

Ὁ δὲ Μονομάχος τὰ ἐκπο-
 λιორηθῆντα φρασῖα παρὰ τῶν
 Τιβιάτου καὶ χωρὶς ὡς μέρη τῶν
 Ἀνίου ἐπιζητῶν, ἐπαί: ἐκὼν γε
 ἔκεινος οὐ μεθίστο τούτων, ἀλλ'

ხოლო მან სამღესფარცე, სი-
 ილი: თუ არა წესილი, უმასუა.
 რომ ის ზედნიწვენით სესარუ-
 ლებდა მეფის მოახნებას, სოე მან
 მეფისსამესათ მოუკიდოდა, რომ-
 ლითაც მას სიეტეოდა დასი-
 რება. რომ უეცველ მთლონელი
 ბაში ექნებოდა ყველა ის ციხე
 სინაჯრე და ის აღვილენი, რომ
 ლებდაც ის იმის ძალით ვაგვის
 ვაართმევდა და მითთვისებდა.
 მეფეცაც მისცა მან ეს მოთმა
 და წერილობით ოქრობეცვებით
 დაუდასტურა ამღესთაოესა ყვე-
 ლაფერი, მოსაც ის მოითხოვდა;
 ამღესფარცმა რომ ეს სამეოი
 ალყა შენითარტყა და დაიპყრო

ბოლო ვაგიკა, რომეღესა
 ჯაიის მიერ დალაშქრული და
 დვინის მსაგრის სიგოაც დარ-
 ბეული, სასოწმარკვეთილცბაში ჩა-
 ვარდა, დაუხავდა მარაკიომენს
 (ე. ი. ნიკოლოზს) და, დახებდა
 რა მეფეს. ჩააბარა მას ქალაქი.
 როდესაც ის მეფესთან გამო-
 ცხადდა, მან აღაჩევა ის მავისტ-
 როსის პატევი; მეფისგან ბილო
 მან შენოსავლიანი აღვილები
 როგორც კააბლოკიანი. ისე ხარ-
 სიანის მხარეში და ლიკინდრეს-
 თან, და ამ დროიდან ეწეოდა
 ცხოვრებას.

მონომახოსმა დვინელისაგან
 მოითხოვა დამიბრუნე ალყაშე-
 მორტყმული ციხე-სიწავრეები და
 აღვილები, როგორც ანისის ნა-
 წილებით, ხოლო როდესაც იმან

ἀντιέχετο τῆς χερσὺς ὀπίσθῃσιν ἕρ-
 ούσῃ, ἀναιρείται: πόλεμον πρὸς
 αὐτὸν καὶ πάλιν παρατάττει: τὴν
 παρακωλυμένω μετὰ τε τῆς Ῥω-
 μαϊκῆς χειρὸς τοῦ τε Ἰσχυρικῶς
 στρατοῦ καὶ τῆς ἐν τῇ μεγάλῃ
 Ἀρμενίᾳ θύναμειος, ἣς κατήρχεν
 ὁ Ἀνιώτης, τὴν Ἀπλησφάρην πο-
 λεμίην. Πάσας οὖν οὐτοῖς ἡθρο-
 κῶς τὰς θύνας, καὶ ἄρχοντα
 αὐταῖς: ἐπιστήσας Μιχαήλ τὸν
 βροτάρχη τὸν Ἰακώβον καὶ τὸν
 ἑαυτοῦ θροῶν Κωνσταντίνον μά-
 ριστρον τὸν Ἀλανόν, κατὰ τοῦ
 Ἰβήτου ἐκπέμψει.

ქვემოთ (შობის) კონსტანტინე მაგისტროსი, ალანი, და ვაგხაენა
 ობიე დეზინის წინააღმდეგ.

Ὁ δὲ Ἀπλησφάρης στρατη-
 γικώτατος ἀνὴρ ὡς ὢν, εἰσέρ-
 τις ἄλλοις, καὶ ἔργα πολεμικὰ καὶ
 βουλιὰς ἐχθρῶν διακτεδέσσει: θύνα-
 μειος, πρὸς μὲν τὴν Ῥωμαϊκὴν
 θύναμιν εἰθῶς ἑαυτὸν μὴ ἀξιοχ-
 ρεῖων οὐκ ἀντιπαρατάσσεται, εἶσω
 δὲ τειχῶν συγκλείσας ἑαυτὸν καὶ
 τὸν παραρρέοντα μετοχτείνσας
 ποταμόν, καὶ πᾶσαν ἐπικλίσσας
 τὴν πεδιάδα καὶ ἀποτακματώσας
 πηλῶν τε οὐσων καὶ τεναγῶν,
 προσέμεινε τὴν ἐπέλευσιν τῶν
 ἐναντίων, παρασπίρρας ἐν τοῖς
 κύκλωθεν τῆς πύλῃος οὐσων ἀμ-
 πελώσι τοξότας πεζοὺς, καὶ κρύ-
 πτεσθα: καὶ προσμένειν κελύσας,
 ἄχρως ἂν αὐτὸς τῆ σάλπιγγι: ἐπι-
 στημῆνται τὸ ἐνυάλιον.

(ე. ი. დეინელმა აპლესფარენმა)
 თავისი ნიჯით არ დაათმო ისი-
 ნი — წერილობითი ხრიზობულით
 მაქეს ობიე მოცენულსო — ობი
 წამოიწყო მის წინააღმდეგ, და
 კვლავ უბრძანა პოაკინომენსა
 როსაული ძალენობა, იბერიის
 ჯარითა და დიდ არმენიამი
 ინდგარი ნაწილენობი, რომელთაც
 წინათ ანელი (ვაგეიკი) თეთაუ-
 რომდა, ეოცა აბლესფარენსა წი-
 ნააღმდეგ, ამან (ნიკოლოზ პოა-
 კინომენსა) შეჯრიბა ძალენი, ნათ
 შთაყოლ დააყენა ნიათელ ვეს-
 ტარანი იასიტე და თავისი ბელ-
 ტარანი იასიტე და თავისი ბელ-

აბლესფარენა აალიან განო-
 ცდელი აარდალი იყო სხვას
 არავის ჩამოუყვარდებოდა და
 დიდი უნარი მქონდა მტრის
 სამხედრო საქმეები და განხრახ-
 ვები ჩაეშალა. მარამ, რადგან
 რომაული ჯარის ბიშარი თავის
 თავს უძლეურად თვლიდა, არ
 გაჰყვა მას ბრძოლაში. არამედ
 კედლების შიგნით ჩაიკეტა. იქვე
 ჩამომავალი მდინარე გადაკეტა
 და მთელი დაბლობი წყლით გა-
 დალესა, მთლიანად ქაობად აქ-
 ცია. ნოწინააღმდეგის მოლო-
 დინში ქალაქის გარშემო არსე-
 ბულ ვენახებში ქვეითა მწვილ-
 დოსნები ჩააყენა და უბრძანა
 დანალული ყოფილიყვნენ და
 ელოდინათ, მანამ ის საყვიროთ

არ ანიშნებდა საბრძოლველად გამოსვლას.
 * „იასიტებზე“ იხ. ქვემოთ გვ. 66, შენიშვნა.

Οἱ δὲ τῶν Ῥωμαίων ἄρχον-
τες τὸν τε εἰς τὴν πόλιν συγκλεισ-
μὸν καὶ τὴν τῆς πεδιάδος ἐπί-
κλυσιν θαλείας ἔργον καὶ ἀπογνώ-
σεως κρίναντες, ἄτακτοι καὶ σπο-
ράδην ἄλλοι μὲν τοὺς ἵππους ἀπο-
βάντες, ἄλλοι δὲ καὶ ἐρ.πποι, ὡς
πῃ ἕκαστος ἐβούλετο, πρὸς τὴν
πόλιν ἔτρεχον ὡς αὐτοβοεῖ ταύ-
την αἰρήσοντες. Ἐπεὶ δὲ ἔνδον
ἐγένοντο τῶν ἐν μέσῳ τῶν ἀμπε-
λώνων ὁδῶν καὶ ἄχρ: τῆς πό-
λεως ἔφθασαν, τότε δὴ τῇ σάλ-
πιγγι σημήνας ὁ Ἀπλησφάρης
ἔργου ἐκέλευσεν ἔχεσθαι, καὶ
ἐξαναστάντες ἀπὸ τῶν λόχων οἱ
πεζοὶ οἱ μὲν τόξοις οἱ δὲ λίθοις
ἐβαλλον, ἄλλοι δὲ ἐτίτρωσκον ἀπὸ
τῶν θυριγγῶν, τῶν Ῥωμαίων κω-
λυομένων ὑπὸ τούτων τοὺς πολέ-
μους ἀμύνασθαι.

ეს ქონგურები ხელს უშლიდნენ მტერი მოეგერებოდა.

Γίνεται οὖν τροπὴ μεγάλη,
καὶ σφάζεται Ῥωμαίων ἀπείρων
πλήθος, φυγεῖν μὴ δυνάμενων
τῶν ἵππων, ἀλλ' ἐμπίπτόντων εἰς
τὸν πηλόν καὶ τὰ τέλματα. Μό-
λις οὖν σωθεῖς ὁ Ἰασίτης σὺν
τῷ Κωνσταντίνῳ ἐν τῷ Ἀνίῳ
αὐτάγγελοι τῆς συμφορᾶς τῇ Ni-
κολάῳ γεγονόςιν.

Ἀγγελθέντος δὲ τοῦ συμ-
βάντος ἀτυχήματος τῷ βασιλεῖ,
ὁ μὲν Νικόλαος καὶ ὁ Ἰασίτης
ἀφαιροῦνται τὰς ἀρχάς, προχειρι-
ζονται δὲ ἀντ' ἑαυτῶν τοῦ Ἰασίτου
δοῦξ Ἰβηρίας ὁ Κεκαυμένος, ἀντ'
δὲ τοῦ Νικολάου στρατηγὸς αὐτο-

ხოლო რომაელმა წინამძღო-
ლებმა იფიქრეს. რომ ის (აპლეს-
ფარესი) შიშისა და სასოწარკვე-
თილების გამო ჩაიკეტა ქალაქში
და დაბლობიც დაატბორა, და
უწყესოდ და დაქსაქსულად ზოგი
ქვეითად, ფეხით, ზოგიერთი ცხე-
ნით, რანაირადაც თოთოეულმა
მოისურვა, ქალაქისკენ გაიქცენ
იმ განზრახვით, რომ პირველი
იერიშითვე მას აიღებდნენ. რო-
დესაც ისინი იმ გზამდე მივიდ-
ნენ, რომელიც შუავენახებში გა-
დიოდა, და ქალაქს მიუახლოვდ-
ნენ, მაშინ აპლესფარესმა საყვი-
რით ანიშნა ბრძოლის დაწყება,
და ჩასაფრებული მეომრებიც გა-
მოვიდნენ, ქვეითებმა დაუშინეს
რომაელებს ისრები და ქვები,
სხვებმა კიდევ დასჭრეს ისინი
ქონგურებიდან, რომაელებს კი

დაიწყო დიდი ლტოლვა, და
მოისრა უსაზღვრო სიძრაველ
რომაელებისა, რადგან ცხენებმა
ვერ ირბინეს და ჩაეფლნენ ჭა-
ობში და ტბორებში. ძლივს გა-
დარჩნენ იასიტე და კონსტან-
ტინე და ამ უბედურების თვით-
მაცნეებად მივიდნენ ანისში ნი-
კოლოზთან.

მეფეს რომ აუწყეს მომხდარი
უბედურების ამბავი, ნიკოლოზიც
და იასიტეც გადააყენა თანამ-
დებობებიდან; იასიტეს ნაცვლად
იბერიის დეჟად დაინიშნა კეკავ-
მენი, ხოლო ნიკოლოზის ადგი-
ლას თვითმპყრობელ სარდლად

κράτωρ Κωνσταντίνος ὁ τῆς μεγάλης ἑταιρίας ἄρχων, εὐνοεὺχος ἄνθρωπος, ἐκ Σαορακηνῶν ἔλκων τὸ γένος καὶ τῷ βασιλεῖ ὑπηρετήσας πρὸ τῆς βασιλείας καὶ πιστὸν τηρῶν ἐς αὐτὸν. Οἱ δὲ καὶ κατὰ χώραν γενόμενοι καὶ τὰς δυνάμεις συνηθροικότες ἔργου εἶχοντο.

Καὶ τῆ μὲν πόλει τοῦ Τιβίου, ἧτις ἦν τοῦ παντὸς ἔθνους μητρόπολις, προσβαλεῖν οὐκ ἠθέλησαν, ἀποπειρῶνται δὲ τῶν λοιπῶν φρουρίων τῶν ἑσα τῇ Ἀνίῃ ὑπόκειται. Καὶ αἶρουσι μὲν τὴν ἁγίαν Μαρίαν καὶ τὸ λεγόμενον Ἀμπίερ καὶ τὸν ἄγιον Γρηγόριον, λίαν ἐρυμὰ καὶ ἀπόκρημνα ὄχυράματα¹, τοῦ Ἀπλησφάρη πολλάκις ἐπιχειρήσαντος βουθῆσαι αὐτοῖς πολιορκουμένοις, καὶ τοσαυτάκις ἠττηθέντος.

Ἔρχονται δὲ καὶ ἐπὶ τὸ φρούριον τὸ καλούμενον Σελιδόνιον, ἐπὶ ρουρὸν τε ἀποκρίμνου καὶ οὐ πόρρω κείμενον τοῦ Τιβίου καὶ κυκλωσάμενοι τοῦτο τάφρῳ καὶ χάραξιν διὰ προσεδρίας ἠπειρόντο παραστήσασθαι· καὶ γὰρ δὴ καὶ ἐσπάνιζον τῶν ἀναγκαιῶν οἱ εἶπαι τοῦ τείχους, μὴ φθάσαντες εἰσχωρίσασθαι· τὰ ἐπιτήδεια δὲ τὸ τῆς προσβολῆς ἐξῆρρον.

სამის გამო ვერ მოესწროთ სურსათის მოძიარაგება.

დააყენა კონსტანტინე, „დიდი საზოგადოების“ მთავარი. საქურისი. ტომით სარკინოზი, რომელიც ჯერ კიდევ გამეფებამდე ჰყავდა მსახურად და რომელსაც ენდობოდა. ისინი თავთავიანთ ადგილებზე მივიდნენ, შეკრიბეს ჯარები და საქმესაც შეუდგნენ.

მათ არ ისურვეს იეროში მიეტანათ ქალაქ ღვინზე, რომელიც იყო მთელი ტომის დედაქალაქი, არამედ სცადეს დაეპყროთ ანისის ქვემდებარე დანარჩენი ციხე-სიმაგრეები: აიღეს წმინდა ნარინი, ეგრეთწოდებული ამპიერი და წმინდა გრიგოლი, ძალიან მტკიცე და ციკაბო კლდეზე მდებარე სიმაგრეები; აჯლესთარესმა რამდენჯერმე სცადა დახმარებოდა მათ, ალყაშემორტყმულებს, და ამდენჯერვე უკუქცეულ ოქმნა.

შემდეგ ისინი მოადგნენ ერთ ციხეს, რომელსაც ეწოდებოდა ხელიდონიონი და რომელიც აგებული იყო ციკაბო ბორცვზე, მდებარეობდა ღვინის მახლობლად: მათ შემორკალეს ის თბრილებით და ხნარცვებით, და ალყის შემორტყმის მეშვეობით აიძულებდნენ დახორჩილებას, ვინაიდან კედლის შიგნით მყოფნი სურსათის ნაკლებობას განიცდიდნენ: მოულოდნელი თავდასმის გამო ვერ მოესწროთ სურსათის მოძიარაგება.

¹ ბონის კოტაქსის ვახოცვანში შეცდომით აწერია: ὄχυράματα.

Καὶ παρεστῆσαντο ἂν καὶ τοῦτο, εἰ μὴ αἰφνιδίως ἢ τοῦ πατρικίου Λέοντος τοῦ Ἰσθρικίου ἐξ ἑσπέρας ἀνίφθη ἀποστασία. Οὗτος γὰρ στρατηγῶν ἐν Ἰβηρίᾳ καὶ διαβληθεὶς ὡς τυραννῶν τῆς τε ἀρχῆς παραστέλλεται καὶ μοναχὸς ἀποκείρεται καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀχθεῖς οἴκοι μένειν ἐν Ἀδριανουπόλει προστάττεται...

Καὶ διὰ τοῦτο ἄγγελος ἐς τὸν Κωνσταντῖνον ἐν Ἰβηρίᾳ πέμπεται. δημοσίοις ἔποχος ἔποιος μετὰ γραμμάτων βασιλικῶν κελουόντων τῶν ἐν χερσὶν ἀφέμενον ἔργων ἀφικέσθαι ὡς τάχος μετὰ τῶν δυνάμεων ἐς τὴν βασιλίδα. Δεξάμενος δ' οὗτος τὰ γράμματα, καίτοι ἐν χερσὶν ἔχων τὸ φρούριον, λυεῖ μὲν τὴν πολιορκίαν. σφένδαται δὲ τῇ Ἀπλεσφάρῃ, ἀσφαλισάμενος αὐτὸν ἀραιῶ καὶ θρῆκοις ὡς εὐνοίαν διαφυλάξει τῇ βασιλεῖ καὶ οὐδέποτε μελετήσει φασίαν κατὰ Ῥωμαίων (CB II, 556, 15—562, 14).

ამ ციხესაც დაიმორჩილებდნენ, რომ მოულოდნელად ლეონტი თორნიკის განდგომილება არ გაჩაღებულყო დასავლეთში¹. ეს ლეონტი იბერიაში იყო სტრატეგოსად და, რადგან დაბრალდა ძალუფლების მიმძღავრება, გადაყენებულ იქმნა და ბერადაც აღკვეცილი; ის ქალაქში ჩამოიყვანეს და უბრძანეს შინ ყოფნა, აღრიანოპოლში...

ამის გამო გაგზავნილ იქმნა იბერიაში კონსტანტინესთან, მთავრობის ცხენებით, შიკრიკი, რომელსაც გაატანეს მეფის მიწერილობა: ებრძანა კონსტანტინეს დაეტოვებინა ყოველგვარი საქმეები და სასწრაფოდ წამოსულიყო მთელი თავისი ჯარით სატახტო ქალაქში. როგორც კი ამან წერილი მიიღო, თუმცა თითქმის ხელში ჰქონდა ციხესიმაგრე, მაგრამ ალყა მოხსნა, დაუზავდა აპლესფარესს, რომელსაც პირობა ჩამოართვა ფიცით, რომ მეფისადმი კეთილგანწყობილებას დაიცავდა და არასოდეს რომაელთა წინააღმდეგ ცუდს არაფერს განიზრახავდა².

¹ ლეონტი თორნიკის განდგომილება მოხდა 1047 წელს.

² ამ ნაწყვეტში მოხსენებული „იასიტე“ (იხ. ზემოთ გვ. 62) უნდა იყოს მეტსახელი ან წარმომავლობის აღმნიშვნელი სიტყვა. სეცი და ს. განმარტებით *Ἰασίτης* ნიშნავს *Ἰασος*-ის მცხოვრებს (ს. ვ.). ხოლო *Ἰασος* ან *Ἰασος* არის სახელი რამდენიმე ქალაქისა, მათ შორის სომხეთის ერთ-ერთი ქალაქისა. ასე რომ კედრენესთან მოხსენებული *Μιχαὴλ τὸν Ἰασίτην* უნდა იყოს „მიახელ იასელი“ (შდრ. Joseph le Jasite—წინამძღვარი პატროსხე: BZ I, 501).

G. Schlumberger (ბოპრე III, 482, n. 2) გფრეზერის შრომაზე მითითებით აღნიშნავს: შეიძლება იბერიული წარმოშობისა იყვნენ იასიტები.

ლიპარიტ ერისთავი

Παγκράτιος δὲ ὁ τῆς Ἰβηρίας ἀρχηγός, ἀκόλαστος ἀνθρώπος, ἐξ τοῦ Λιπαρίτου τὴν κοίτην ἐξυβρίσας (τὴν δὲ ὁ Λιπαρίτης οὐδὲς τοῦ ἐπὶ τοῦ βασιλείου Βασιλείου ἐν τῷ πρὸς τὸν Γεώργιον πολέμῳ ἀνακρεθάντος Ὁρατίου τοῦ Λιπαρίτου, ἐπὶ συνέσει τε καὶ ἀνδρῶν βεβουλημένος καὶ μαγάλα μετὰ τὸν Παγκράτιον θυνάμενος ἐν τοῖς Ἰβηρίαις) ἠνάγκασε τοῦτον ἐπὶ τῷ γεγονότι δεινοπαθεῖσάντα θύλα κατ' αὐτοῦ κινήσαι. Καὶ πολέμῳ τοῦτον τρεψάμενος εἰς τὰ Καυκάσια καὶ τὴν ἔνθον ἀπελάσας: Ἀβασγίαν, ἐν τοῖς βασιλείου τε γενόμενος τῆ ἐαυτοῦ μίγνυται πρὸς βίαν δεσποίνῃ, τῆ μητρὶ τοῦ Παγκράτιου, καὶ τῶν ἄλλων τῆς Ἰβηρίας πραγμάτων κύριος γίνεται.

რა, ბაგრატიის დედაზე, და მთელი

Γράμματα τε εἰς τὸν βασιλέα πέμψας φίλος καὶ σύμμαχος ἔδειχται γενέσθαι Ῥωμαίων· οὗ τὴν προαίρεσιν δεξάμενος οὗτος κοινοπραγεῖται μετ' αὐτοῦ.

Μετὰ δὲ τινα χρόνον καὶ ὁ Παγκράτιος διὰ τοῦ Φάσιδος ποταμοῦ καὶ Σουάνων καὶ Κόλχων ὀδοπορίσας ἔρχεται εἰς Ἰραპεζούοντα, κἀκεῖθεν ἀγγέλους ἐκπέμπει πρὸς βασιλέα, δηλῶν ὡς ἔφεσιν ἔχει εἰσελθεῖν ἐν τῇ βασιλίᾳ· καὶ αὐτῷ ἐντυχεῖν.

იბერიის მთავარმა ბაგრატიმ, კაცმა საკმაოდ თავაშვებულმა, შეურაცხყო ლიპარიტის საწოლი (ლიპარიტი იყო იმ ჰორატი ლიპარიტის ძე, რომელიც მოკლულ იქნა ბასილი კეისრის მიერ გიორგის წინააღმდეგ წარმოებულ ომში; ის იყო ქვეითი და ვაჯაკობით სახელგანთქმული და იბერთა შორის, ბაგრატიის შემდეგ, ყველაზე უფრო ძლიერი), და ამ ჩადენილი საქმით (ე. ი. ლიპარიტის მუდღის გაუპატიურებით) აიძულა შეურაცხყოფილი ლიპარიტი იარაღი აეღო ხელში ბაგრატის წინააღმდეგ. ლიპარიტმა დაამარცხა იგი ომში და გააქცია კავკასიის მთებში და შიდა ამაზგიანში სემელო სასახლეში რომ მოხვდა, თავის დედოფალზე ძალა იაკობიბერიის პატონ-პატრონი გახდა.

აქედან ლიპარატმა წერილი გაუგზავნა მეფეს და რომაელებთან მეგობრობა და მოკავშირეობა შესთავაზა; მეფემ მისი ელჩები მიიღო და იმანაც მოლაპარაკება გაძარტა მასთან.

კოტა ხნის შემდეგ ბაგრატი მღაბრე თაზისის, სვანთა და კოლხთა ქვეყნის გზით გაემართა და ჩვიდა ტრაპეზუნტში. და იქიდან მაცნეები გაუგზავნა მეფეს და აუწყებდა, რომ სურს სამეფო ქალაქში ჩასვლა და მასთან შეხვედრა.

Προσταχθεὶς οὖν εἰσεῖσι,
καὶ τῷ βασιλεὶ ἐντυχὼν πρῶτον
μὲν ὀνειδίξει: πολλὰ δὲ περ βασι-
λεύς ἦν καὶ πρὸς ἀρχηγὸν οὐ
μικρὰς χώρας τῆς Ἀβασγίας
σπονδὰς ἔχων ταύτας μὲν ἠθέ-
τησε, προσέθετο δὲ ἀνδρὶ ἰδιώτῃ
καὶ δοῦλῳ ἀποστάτῃ, ἔπειτα καὶ
καταλλάξει ἀλλήλους παρακαλεῖ.
შემდეგ ის თხოვდა ისინი (მაგრადი და ლიპარიტი) მოერიდებინა.

Ὁ δὲ καὶ γέγονε τῆ σπου-
δῆ τοῦ βασιλέως, σπείσασμένων
ἀλλήλοις ὥστε τὸν μὲν Παγκρά-
τιον κύριον εἶναι καὶ ἀρχηγὸν
πάσης τῆς Ἰβηρίας καὶ Ἀρα-
γίας, αὐτὸν δὲ μέρους ἀρχοντα
τῆς Μεσχίας διὰ βίου κύριον
ἐκείνον ἔχειν καὶ βασιλέα. Καὶ
τὰ μὲν κατὰ τὴν Ἀβασγίαν κα-
τήτησεν εἰς τοῦτο (CB II,
572, 17—573, 18).

თბილისი და იბერია, ლიპარიტ ერისთავი

Ἀσὴν δὲ ἔ κατὰ Ῥωμαίων
πεμφθεὶς παρὰ τοῦ σουλτάνου,
παρελθὼν τὸ Ταβრῆιον καὶ τὸ
λεγόμενον Τεφλίς ἦλθεν εἰς
Βασσπρακανίαν, πάντα κείρων
καὶ πυρπολῶν καὶ τοὺς προσπίπ-
τοντας ἀναιρῶν, καὶ μηδὲ τῆς
παιδικῆς φειδόμενος ἡλικίας. Ὁ δὲ
τῆς χώρας ἀρχὼν Ἀαρὼν βέσ-
της, ἔ τοῦ Βλαδισθλάβου υἱὸς
καὶ τοῦ Προυσιανοῦ ἀδελφός, μὴ
ἀξιόμαχον εἰδὼς ἑαυτὸν μὴδὲ θυ-
νάμενον ἀντιστῆναι πρὸς τοσαύ-
την Τούρκων πληθύν, γράμματα

როდესაც მან ეს ნებართვა
მიიღო, ჩავიდა ბიზანტიონში; შე-
ფეს რომ შეხვდა, ჯერ დიდი
საყვედურო ეოახსენა, შეფე ხარ
და არა ბატარა ქვეყნის. აბაზ-
გიის, მთავართან დადებული
გქონდა ხელშეკრულება და ის
დაარღვიეო, ხოლო კერძო კაცი,
ვანდგომილი მონა დაიხლოვეო.

მართლაც, მეფის ნეტადინე-
ობით ასეც მოხდა; იმათ ერთ-
მანეთში ზავი შეკრეს იმ პირო-
ბით, რომ მაგრატი იქნება ბა-
ტონი და მთავარი მთელი იბე-
რიისა და აბაზგიისა, ხოლო ლი-
პარიტი—ერთი ნაწილის, მესხე-
თის, მთავარი იქნება სიკვდილა-
მდე, ხოლო მაგრატს სცნობს ბა-
ტონად და მეფედ. აი, ასე დამ-
თავრდა აბაზგიის საქმეები.

ასანი, რომელიც ვაგზავნილ
იქმნა სულტანის მიერ რომაელ-
თა წინააღმდეგ, თავრებისა და
ეგრეთწოდებული თბილისის
(„ტფლისი“) ვაჯლით ჩავიდა
ვასპურაკანში; ვაზზე ყველაფერს
ანადგურებდა და სწვავდა; ვინც
ვაზში ხედებოდა, სპობდა, სა-
ბავშვო ჰასაკის ყმაწვილებსაც არ
ზოგავდა. ხოლო ამ ქვეყნის მთა-
ვარი იყო მართნ ვესტი, ვლა-
დისთლავის ძე და პრუსიანეს
ძმა; რადგან მან თავისი თავი
არ ჩასთვალა ბრძოლის უნარის

ἐκπειμαί: πρὸς τὸν Βέστην κατα-
καλῶν¹ τὸν Κεχαυμένον τὸν
Ἄνιου καὶ τῆς Ἰβηρίας κατάρ-
χοντα, καὶ ὀπίσθη θύναμις παρα-
καλεῖ βουθεῖν.

ეწოდებოდა, და სობოვა მოეშველ

ელებინა რამდენიც შეეძლო ჯარი.
Ὁ δὲ τὰ γράμματα δεξά-
μενος, καὶ θάττον ἢ λόγος τὸν
ἀμφ' αὐτὸν ἀγείρας λαόν, ἀπεισι
διὰ ταχέων καὶ ἐνοῦται τῇ
Ἄαρων. Καὶ συμβουλή:ς προτε-
θείσης, πρότερον νυκτομαχί:ς χρησ-
τέον ἢ φανερόν μάχην ἀναδεκ-
τέον, πρὸς οὐδέτερον ὁ Κεχαυμέ-
νος κατένευεν, ἐγνώκει δὲ τρόπον
ἄλλον καταστρατηγήσαι τοὺς ἐχ-
θρούς: συμβούλευε γὰρ τὴν πα-
ρεμβολή:ν καταλιπόντας ὡς εἶχε
μετὰ τῶν σκηνῶν καὶ τῶν ὑπο-
ζυγίων καὶ τῆς ἄλλης ἀποσκευῆς,
λόχους νυκτὸς ἐν ἐπικαιροτάτοις
στῆσαι χωρίοις, κάπειθάν οἱ Τοῦρ-
κοὶ ἀφίκωνται καὶ ἔρημον ἀνδρῶν
εὐρόντες τὸν χάρακα πρὸς διαρ-
παγὰς τῶν ἔνδοσ χωρήσασσι, τό-
τε δὴ τῆς ἐνέδρας ἀπαναστάντας
ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. Καὶ γε οὐ διε-
ψεύσθη τὸν σκόπου.

საფაროდან გამოსულიყვნენ და თავს დასხმოდნენ მათ. და ეს რჩე-
ვა არც ვამტყუნდა.

Ἐωθεὶν γὰρ ὁ Ἄσάν ἀνασ-
τὰς ἐκ τῆς οἰκείας παρεμβολῆς
κατὰ τὸν Στραγγα κειμένης πο-
ταμὸν ἀπεισιν ὡς πρὸς πόλεμον
ὡς δὲ οὐδεὶς ὑπήντα, ἐπλησίασε

მქონედ, რომ წინააღმდეგობა გა-
ეწია თურქთა ასეთი სიმრავლი-
სათვის, წერილი გაუგზავნა ანი-
სისა და იბერიის მმართველს
ვესტის, რომელსაც კეკევემნი

ხოლო ამან მიიღო თუ არა
წერილი, სიტყვის თქმაზე უფრო
ჩქარა შეკრიბა თავისი ხალხი,
სასწრაფოდ გაემართა და შე-
ჯეროდა აარონს. მოაწყეს თათ-
ბირი იმის შესახებ, თუ როგორ
მოქცეულიყვნენ: ღამის ბრძოლა
გაემართათ, თუ ცხადად წასუ-
ლიყვნენ იერიშით; კეკევემნი
არც ერთ წინადადებას არ და-
ეთანხმა და განაცხადა, რომ
სხვანაირად უნდა მოველოთ
მტრისათვის; მან ურჩია ბანაკი
დაეტოვებინათ და ყველაფერი
რაც კი იყო, კარავები, საბარ-
გო საქონელი და სხვა ალალი,
და ღამით მოსაიერებებელ ადგი-
ლებში რაზმები ჩაეყენებიათ; და
როდესაც თურქები მოვიდოდ-
ნენ და იპოვიდნენ ბანაკს დაცა-
რიელებულს საძარცვავად და
შიგნით შევიდოდნენ, მაშინ უკვე

დილით ისანი დაიძრა საკუ-
თარი ბანაკიდან, რომელიც მდი-
ნარე სტრავენის ვასწვრივ იყო
გაშლილი, და გაემართა საომ-
რად; ხოლო რადგან არავინ არ

¹ არა არის ნათელი, თუ რას ნიშნავს κατακαλῶν (თუ κατακαλῶν).
К. Гаи-и ეტიმოზს (Известия... часть II, Тифлис 1890, გვ. 45). რომ ეს საკუ-
თარი სახელია.

δὲ καὶ τῇ χάρακι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὔτε φυλακὴν εἶχεν οὔτε φωνὴν ἐξηκούετο, ἀλλὰ κενὸς ἦν πάσης θυνάμειος, τότε δὲ φεγγεῖν ὑπονοήσας τοὺς Ῥωμαίους ῥίγγυσι τε διὰ πολλῶν τόπων τὴν παρεμβολὴν καὶ διαρπαγὴν ποιέσθαι τῶν λαφύρων κελεύει.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι περὶ δεῖλην ὁπίαν ἀναστάντες τῶν λόχων, ἀσυντάκτοις συνεταχμένοι προερίγγυνται τοῖς Τούρκοις, καὶ παραχρημα τρέκουσι τὸ ἀνυπόστατον μὴ ἐνεγκόντας τῆς Ῥωμαϊκῆς ὀρμῆς. Πίπτει μὲν οὖν πρῶτος ὁ Ἀσὴν ἐν τοῖς πρώτοις ἀγωνιζόμενος, πίπτει δὲ καὶ ἕσπον ἀλκιμον τοῦ στρατοῦ. Οἱ δὲ περισπέντες λίαν ὀλίγοι καὶ γυμνοὶ διὰ τῶν ὀρέων ἕς τὰς τῶν Περσαρμενίων διασώζονται πόλεις.

Ὁ δὲ σουλτάνος διὰ τῶν ἀποδράντων μεμαθηκὼς τὸ συμβῆν ἀτόχημα εἰς μεγάλην ἐνέπενσεν ἀγωνίαν, καὶ ἐν σπουδῇ ἐποίητο ὅπως ἂν τὴν γενομένην ἐπανορθώσῃται: ἀκληρίαν. Καὶ δὲ λαὸν ἐπίλεκτον συστησάμενος ἐκ τε Τούρκων καὶ Καβείρων καὶ Διμιτιῶν περὶ τὰς ρ' χιλιάδας, καὶ Ἀβραμίφ Ἀλεῖμ τῷ ἑτεροθαλεῖ ἀδελφῷ αὐτοῦ παραδοὺς ταύτας, κατὰ Ῥωμαίων ἐκπέμπει.

Ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἐφόδου, ἐνωθέντες πάλιν οἱ ἄνωθεν ῥηθέντες ἄρχοντες τῶν στρατευ-

დახვდა, ის ნიუახლოვდა რომაელებთა ბანაკს, და იქ არც სადარბაჯო რახნი იყო და არც რამე ხმა ისმოდა (დაკარგული იყო ჯარისკაცანი); მაშინ ასანინა იფიქრო გაქცეულან რომაელებით და ბევრ ადგილას მანაკში შეიქრა და უმრძანა დაგობიას და სადავლი წამოეღოთ.

ხოლო რომაელები საუბროვამს განოვიდნენ საუბროდამ და მწყობრი რახნებით ედგებოდნენ დაფანტულ სურტებს, და უშალვე გააქციეს ისინი, რადგან ვერ გაუძლეს რომაელებთა შენობეებს. პირველი დაეცა ასანი. რომელიც პირველ ოცებში იბრძოდა, დაეცა რაც კი უმანაკური მებრძოლი იყო, ხოლო ვინც გადარჩა (და ასეთი ცოტანი იყვნენ და ისიც ტიტყვლნი) მთებზე გადავიდნენ და თავს უწველეს პერსარმენიელთა ქალაქებში.

ამ გამოქცეულთაგან რამე შეიტყო სულტანმა მოხდარი უბედური ამბავი, დიდ მწყუხარებაში ჩავარდა და იმის ზრუნვაში იყო, თუ როგორ გამოესწორობინა ეს უბედურება. და, აი, მან შეადგინა რჩეული ჯარი თურქთა, კაბიტთა და ლინინიტთაგან დაახლოვებით ასი ათასი, ჩაბარა ეს ჯარი თავის ნახევარძმას აბრამ ალიშს და გაგზავნა რომაელების წინააღმდეგ.

როდესაც მტრის მოსულა შეიტყვის, კვლავ შეერთდნენ ზემოთ მოხსენებული მხედართ-

μάτων βουλήν προσέθεσθαι, καὶ
θεσκοποῦντο τὴν πρακτικόν.

Καὶ τῆ μὲν Κεκρυμένῳ ἐδό-
κει μετὰ τῆς παρούσης δυνάμεως
ὑπαγεῖν τοῖς Τούρκοις ἕξοθεν
τῶν Ῥωμαϊκῶν ἔριων, κἀκαίσε
διαγωνίσασθαι, ἔτ. τῶν πλειόνων
ἀντιπάλων ἀνίππων ὄντων καὶ
τῆς ἄλλης δυνάμεως κακῆηκείας
ἀπὸ τῆς πλείστης ἐδοικερίας, ἐπι-
λελοιπότητων δὲ καὶ σιδηρίων τοῖς
Τούρκοις, οἷς τὰς χηλὰς τῶν
ζῆρων εἰώθηται περιστέλλειν, ἐπὶ
μῶν δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων καὶ
θαρραλέων ὄντων ἀπὸ τῆς προ-
ηγησμένης νίκης, καὶ πρῶτου-
μῶν συμειξαι τοῖς πολεμίοις.

აღვროთგანებდით შუბმებოღენ

Τούναντιον δὲ ὁ Ἄαρὼν
ἀπεφαίνετο, ἐπέχων τὰς δυνάμεις.
λέγων ὀχυρῶσαι τε τὰς πέλεις
καὶ τὰ φρούρια καὶ εἶσω τευχῶν
συγκλείσαι τὰ πάντα, μηνύσαι τε
τῆ βραυλαί καὶ μὴ ἄνευ γνώμης
ἐκείνου μετὰ δυνάμει μισθῶς
πρὸς τοσοῦτον πληθὸς πολεμῆσαι
βαρβάρων.

Ὄντω δὲ τῶν στρατηγῶν
ἀποφηνάμενων ἐνίκησεν ἡ τοῦ
Ἄαρῶν γνώμη.

Καὶ αὐτοὶ μὲν μετὰ τῆς
στρατιᾶς ἀπελθόντες ἐν Ἰβηρίᾳ
κατὰ τινα κεδιάδα ἐγχωρίως
Ὁσοῦτρον λεγόμενην ἕμενον
ἰσχυράζοντες ἐν τοῖς ἡκαίθροις,
πάντα πρότερον τὸν ἀγρότην λαόν

შთავრებნი (აარონსა და კეკრემენი),
წოხესეს თათბიროს, თუ როგორ
წოქცუელთყვენ.

კეკრემენი იმ აზრისა იყო,
რომ თურქებს შესვენდობდენ
არსებული ჯარით რომანელთა
საზღვრების ვაჭრთა, და იქ მო-
ეწყობოთ ბრძოლა, რადგან რომა-
ნაზღვრეგეთა მეტი წილი უცარ-
ნოდ იქნებოდა და დანაოჩენი
ჯაროდ დალილი იქნებოდა დი-
დი გზის ვავლის განო, თურქებს
არ ექნებოდათ რკინის ხალხი,;
რომლებითაც. ჩვეულებრივ, სა-
ქონლია ჩლიქებს სკვდავენ, ხო-
ლო რომაელენი, ამის წინ მო-
პოვებული გამარჯვენის ვაჭო,
ფრთაშესხმული იქნებოდენ და
ბტერს.

აარონი ეო, პირიქით, იმ აზ-
რისა იყო, რომ ჯარი უნდა შე-
ეკავებინათ, ქალაქები და ციხე-
ები გაემარებინათ და ყველა-
ფერი კედლების მივნიოთ ჩაეკე-
ტათ, მეფისთეისაც ეცნობები-
ნათ და მისი გადაწყვეტილების
გარეშე მცირერიცხოვანი ჯარით
არ შენბროლებოდენ ანე მრავალრიცხოვან ბარბაროსებს.

სარდალთა ასეთი აზრთა
სხვადასხვაობის შედეგად გაიმარ-
ჯვა აარონის აზრმა.

და ეს სარდლები ჯარითურთ
გაემართნენ იბერიისა და
დაბნაკდენ ლია ცის ქვეშ ერთ
დაბლობში, რომელსაც ადგი-
ლობრივ ოსურტრუს ეძა-
ხიან, ხოლო ჯერ სინავრებში

καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ πᾶν
ὃ τι τίμιον συγκλείσαντες ἐν τοῖς
ὀχυρώμασιν· ἔγραψαν δὲ καὶ τῷ
βασιλεῖ διὰ ταχυδρόμου, δηλοποιή-
σαντες τὴν τῶν ἐναντίων ἐπέ-
λευσιν.

Δεξάμενος οὖν οὗτος τὰ
γράμματα ἐκείνοις μὲν ἐπέχειν
ἐκέλευεν, ἕως ἂν ὁ Ἀπαρίτης
μετὰ τῆς τῶν Ἰβήρων δυνάμεως
ἔλθῃν τοῖς Ῥωμαῖοῖς ἐνωπῆ στρα-
τεύμασι· πέμπει δὲ πρὸς ἐκείνων
γράμματα διοριζόμενα τὴν ταχίστην.
εἴπερ σύμμαχον ἑαυτὸν καὶ φίλον
κρίνει· Ῥωμαίων, ἀνεληφότα πάν-
τα τὸν περὶ αὐτὸν λαὸν ἀφικέσ-
θαι· καὶ συμμιζᾶται τοῖς στρατη-
γοῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ μετ'
αὐτῶν διαπολεμῆσαι πρὸς τοὺς
βαρβάρους.

Οἱ μὲν οὖν στρατηγοὶ τὰ
γράμματα δεξάμενοι· ἠρέμουν ὡς
ἐκελευσθήσαν, καὶ τὴν τοῦ Ἀ-
παρίτου προσέμενον ἄφιξιν,
ἐκείνος δὲ τὸ βασιλικὸν δεξάμε-
νος πρόσταγμα τὸν ἑαυτοῦ μετὰ
σχολῆς ἦιθροσε καὶ καθάπλιξε
λαόν.

Ἐν ὅσῳ δὲ οὗτος τὰς οἰκείας
συνεκρότει· δυνάμεις καὶ ὁ χρο-
νὸς ἐτρέβετο, ὁ Ἀβράμιος τὴν
Βασπρακανίαν καταλαβών, καὶ
μαθὼν ὅτι περ οἱ Ῥωμαῖοι ἐν-
τασθῆα συνειλεγμένοι· ὄντες καὶ
τὴν αὐτοῦ μαθόντες· ἐπέλευσιν
ὑπενόστησαν εἰς Ἰβηρίαν, δε-
λίαν, ὅπερ ἦν εἰκόσ, τὸ πρῶγμα

ჩაქეტეს მთელი სოფლის მოსა-
ლეობა, ქალები და ბავშვები და
ყველაფერი, რაც ძვირფასი ჰქონ-
დათ. მეფესაც მალენსობოლის მე-
შვეობით წერილი გაუგზავნეს:
ატყობინებდნენ მტრის მოახლო-
ვებას.

მეფემ ეს წერილი რომ მი-
იღო, უბრძანა მათ იე. ი. სარდ-
ლებს) თავი შეეკავებინათ, სა-
ნამ ლიპარიტი მოვიდოდა
იბერთა ჯარით და რომაულ
ჯარებს შეუერთდებოდა; ხოლო
ლიპარიტს შეუთვალა; თუ რომ
მაეღოთა მოკავშირედ და შეგობ-
რად თვლი თავს, სასწრაფოდ
წამოიყვანე მთელი ჯარი, რაც
კი შენ ხელთაა, მოდი და შე-
უერთდი რომაელთა სარდლებს
და მათთან ერთად იომე ბარბა-
როსების წინააღმდეგო.

სარდლებიც, ნიიღეს თუ არა
მათ ეს წერილი, გაჩერდნენ, რომ
გორციყო ნაბრძანები. და ელოდე-
ბოდნენ ლიპარიტის მოსე-
ლას; იმან კი მიიღო თუ არა მე-
ფის დავალება, წყნარად შეკრიბა
თავისი ხალხი და შეაიარაღა
იგი.

სანამ ლიპარიტი საკუთარ
ჯარებს შეაგროვებდა და დროც
მიდიოდა, აბრამი ვასპურაკანში
ჩავიდა; შეიტყო თუ არა, რომ რომ-
მაელები, რომლებიც იქ იყვნენ
შეკრებილი და რომლებმაც მისი
მოახლოვება გაიგეს, იბერთაში
გაბრუნებულან, შიშის გამო, რომ
გორცი სათიქრებელი იყო, საქმე

ὑπονοήσατε, παρ' οὐδὲν θέμενος
καὶ λείαν καὶ λαφυραγωγίαν,
ἐθίωκεν ἑπίσθεν αὐτῶν, ἐπειγόμενος
συρράξαι τοὺς παρῶσι πρὸς
τοὺς καὶ ἐτέρων συναθροιστήναι
δύναμιν.

Ὅσοι μακρόντες οἱ στρατη-
γοὶ τῶν Ῥωμαίων, καὶ πτοηθέν-
τες μὴ πως ἀναγκασθῶσι καὶ
ἀκόντες πολεμήσαι πρὸς τοὺς τῶν
Λιπαρίων καταλαχεῖν, ὑποδύναται
τινὰ δυσχωρίαν ἀπόκρημον καὶ
φάραγγι πάντοθεν κυκλωμένῃν
ἡσύχαζον, γράψαντες πρὸς τὸν
Λιπαρίων ἕκειν καὶ μὴ ῥα-
δύνειν.

მისწერეს, მესარა მთლი, ნუ იგვიანებო.

Ὁ δὲ Ἀβράμος τῆς Ῥω-
μαϊκῆς ἱστορικῶς στρατιᾶς ἔρ-
χεται: εἰς τὸ λεγόμενον Ἄρτζε.
Κωμόπολις δὲ τὸ Ἄρτζε μυრიαν-
δρος καὶ πολλὴν πλοῦτον ἔχουσα.
ὄκουν γὰρ ἐν αὐτῇ ἰθαγενεῖς τε
ἐμποροὶ καὶ Σύρων καὶ Ἀρμενίων
καὶ ἄλλων ἐθνῶν πληθύς οὐκ ὀλί-
γη ὄντινες τῇ αἰκείᾳ θαρροῦντες
πληθύς οὐ κατεδέξαντο εἰσοῦ τει-
χους γενέσθαι, καὶ ταῦτα τῆς
θεοδοσιουπόλεως ἐκ γειτόνων κει-
μένης, μεγίστης πόλεως καὶ τει-
χος ἔχουσῆς ἰσχυρὸν καὶ ἀνάλω-
σων, πολλὰ τοῦ Κεκαυμένου διὰ
γραμμιάτων καὶ ἀπειλήσαντος καὶ
παρκαλέσαντος.

Καταλαβόντων οὖν τῶν Τούρ-
κων καὶ ἀποτομένων ἔργου, οἱ
ἐν τῇ Ἄρτζε τὰς δυνάμεις συγ-

იან გაიანრა, რომ არ ღირდა
ნადავლის აღებას შესდგომოდა,
უკან დაედევნა მათ და ჩქაროდ-
და ახლაკე შებნოდა მათ, სანამ
სხვა ჯარიც იქნებოდა შეკრე-
ბილი.

ეს რომ რომაელთა სარდ-
ლებმა შეიტყვეს, და რადგან შე-
ეშინდათ, ვაი თუ ძალაუფლებურად
იძულებული გავხდეთ ვიომოთ
ლიპარიტის მოსვლანდემო, თავი
შეაფარეს ერთ ინგლძისასეღულ-
სა და ციციამო ადგილს, რომე-
ლიც ყოველი მხრიდან გარემო-
ცული იყო თხრილებით, და იქ
დადგნენ. ხოლო ლიპარიტს
მისწერეს.

ხოლო აბრამი არ დაედევნა
რომაულ ჯარს და მივიდა ეგ-
რეთონოდებულ არძენი. დანაქა-
ლაქი არძე მჭიდროდ-დასახლებუ-
ლია და დიდი სიმდიდრის მქონე;
აქაური მკვიდრი მცხოვრებლები
არიან ვაჭრები, და აგრეთვე არა
მცირედნი არიან სირიელები,
არმენიელები და სხვები; ისინი
საკუთარი სიმრავლით გათავა-
მებულნი არ შეიბიზნენ (?) კელ-
ლის შიგნით, თანაც შეზობლად
მდებარეობდა თეოდოსიუპოლი,
დიდი ქალაქი, აულეგელი მაგა-
რი კელლის მქონე, თუმცა კე-
კავმენი წერილის საშუალებით
ძალიან ეშუქრებოდა და სთხო-
და კიდევ.

როდესაც თურქებმა ეს დაჰა-
აილეს და საქმეს შეუდგნენ. არ-
ძეს გზები ჩაკეტეს, ავიდნენ სა-

κλείσαντες καὶ ἐπὶ τῶν θωμαίων ἀναβάντες λίθοις καὶ ξύλοις καὶ τόξοις τοὺς ἐπιόντας ἤμυνοντο. Καὶ διετέλεσαν μαχώμενοι ἕφ' ἕλας ἡμέρας ἕξ.

Ἄγγελθέντος δὲ τούτου τοῖς στρατιγόις, ὁ Κεκαυμένος πολὺς ἦν ἐγκείμενος καὶ παρακαλῶν ἀπελθεῖν καὶ συμβάλλειν τοῖς Τοῦρκοῖς τὸν νοῦν ἔχουσι πρὸς τῆς πολιορκίᾳ, καὶ μὴ καθῆσθαι τήν ἄλλως καὶ τρίβειν τὸν χρόνον, τὴν συκίνην προσιμένοντας ἐπικουρίαν τὸν Λιπαρίτην, καὶ τὸν ἐπιτήθειον παρατρέχοντα βλέπειν καιρὸν, οὐ τυχεῖν πάλιν οὐ ρῆθιον. Ἀντιπίπτοντος δὲ τοῦ Ἄαρῶν, καὶ μηδὲν τι διαπράξασθαι λέγοντος παρὰ τὸ βασιλικὸν βούλημα, ἴσυχίαν καὶ αὐτὸς ἔγεν. უძობლად, თვითონაც მშვიდად

Ἄρράμιος δὲ μὴ κατὰ σκοπὸν χωρῶντων αὐτῶ τῶν πραγμάτων, μὴ θυνάμενος πολιορκίᾳ τὴν κωμόπολιν παραστήσασθαι, ὑπεριδὼν καὶ πλούτου τοῦ λείας πῦρ ἐνεῖνα: τοῖς δώμασιν ἐγκελεύεται, καὶ εὐθύς οἱ Τοῦρκοι: θαλοὺς αἶροντες καὶ ἕλην εὔπρηστον ἐξάπτοντες ἐρρίπτουν ἐν τοῖς δώμασιν ἀναφθίντος δὲ τοῦ πυρὸς πανταχόθεν καὶ πυρκαϊᾶς μεγίστης ἀνεγερθεῖσθαι, οἱ Ἄρτζηνοὶ πρὸς τε τὸ πῦρ πρὸς τε τᾶς ἐκ τῶν τόξων βολὰς μὴ θυνηθέντες ἀντέχειν ἐνέκλιναν εἰς φυγίην.

ვერც მშვილდთა ისრებისათვის და გაქცევას მისცეს თავი.

ხუროვებზე და ქვებით, ჯოხებით და მშვილდისრით ებრძოდნენ შემომტევთ. და ასე გაგრძელდა ბრძოლა მთელი ექვსი დღე.

ეს რომ სარდლებმა შეიტყეს, კეკავშენი დაჯინებით წოთხოვდა, რომ წასულ იყვნენ და შებმოდნენ თურქებს. რომელიც ალყის შემორტყმით იყვნენ გატაცებული: ტყუილ-უბრალოდ დროს ნუ ჰქარგავთ—ეუბნებოდა ის—ლიპარიტის ფუქი დაანარცხის მოლოდინშიო, იელიდან ნუ უშვებთ ამ ხელსაყრელ შემთხვევას, რომელიც კვლავ აღარ გეწვევათო. რადგან აარონი ეწინააღმდეგებოდა კეკავშენს და ამბობდა არაფერი არ უნდა მოვიმოქმედოთ მეფის სურვილის ოყო.

აბრამმა, რადგან საქმეები არ წაუვიდა მას დასახული ნიშნის მიხედვით და ვერც დაბის ალყის შემორტყმით შესაძლო დაბის აღება, არად ჩააგდო ნიდავლია სახით მოსალოდნელი სიმდიდრე და ბრძანება გასცა სახლებისთვის ცეცხლი წაეკიდათ: თურქებმაც მათხვევ აიღეს მუგუხლები, ადვილად საწვავ მასალას მოაბეს და ისროლეს სახლებში; ცეცხლი რომ ყოველმხრივ მოედო და ძალიან დიდი ხანძარი გაჩნდა. არძენელებმა ვერ შესძლეს წინააღმდეგობის გაწევა ვერც ცეცხლისათვის და

Καὶ λέγεται ἀπολέσθαι περὶ τὰς ρν' χιλιάδας ἀνδρῶν, τῶν μὲν μαχαίρας τῶν δὲ πυρὸς παρανάλωμα γεγονότων· οὗτοι γὰρ ἐπεὶ κατισχυμένοι ἔγνωσαν ἀποσφάττεσθαι, γυναικῶς τε καὶ τέκνα ἑαυτῶν εἰς τὸ πῦρ ἀπερρίπτουν.

Ὄντω τοῦ Ἄρτζε ληφθέντος, πολὺ χρυσίον εὐρῶν ὁ Ἄβράμιος καὶ ἕπλα καὶ ἄλλα τινὰ χρειώδη, ὅποσα μὴ τῷ πυρὶ κατέστησαν ἀχρηστα, περιβαλλόμενος δὲ καὶ ἔπουν εὐχ ὀλίγην καὶ ὑποζύγια, καὶ τὸν ἑαυτοῦ λαὸν καθοπλίσας ὡς ἔδει, ὑπέστρεψεν ἀναζητῶν τὴν Ῥωμαϊκὴν δύναμιν.

Αὐτῇ δὲ καταλαβόντος ἡδῆ καὶ τοῦ Λιπαρίτου καταβῆσα ἀπὸ τοῦ ῥηθέντος ὀχυρώματος ἔκειτο ἐν τῇ πεδιάδι· κατὰ τοῦς πρόποδας τοῦ βουνοῦ ἔνθα περ ἴδρυται τὸ Καπετρον φρούριον.

Ἐρχομένων οὖν τῶν Τούρκων σποράδην, συναβούλευε πάλιν ὁ Κεκαυμένος συμβαλεῖν αὐτοῖς διεσπαρμένοις οὕσι· καὶ ἀσυντάκτοις ἔτι. Ἄλλ' ὁ Λιπαρίτης οὐκ ἠθέλε διατῆν ἡμέραν· ἦν γὰρ σάββατον, ἢ ἄγοντος τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, τῆς β' ἐπινεμήσεως, ἐν ταῖς ἀποφράσι δὲ τῶν ἡμερῶν τῷ Λιπαρίτῃ τὸ σάββατον ἐνομιζέτο, ὅπερ ἀποτροπιαζόμενος ἀνεδύετο πολεμεῖν.

ამ დღეს ომის წარმოებაზე უარი

და ამბობენ, რომ დაახლოვებით ასორმოცდაათი ათასი კაცი დაიღუპა, ზოგი მახვილის მსხვერპლი გახდა, ზოგიც ცეცხლისა. როდესაც ამათ, დამარცხებულებმა, შეატყეს, რომ ამოქლეტილი იქნებოდნენ, თავიანთი ცოლები და შვილები ცეცხლში ჩაყარეს.

არბე რომ ამნაირად იქმნა აღებული, აბრამმა დიდძალი ოქრო იპოვა, იარაღიც და ზოგი სხვა რამ სასარგებლოც ნახა, რაც ცეცხლს გადარჩენოდა; ხელთ იგდო აგრეთვე ცხენი არამცირელი და სახეღრები. შეაიარაღა თავისი ხალხი, როგორც საჭირო იყო, მობრუნდა და დაედევნა რომაულ ჯარს.

ხოლო რომაული ჯარი, როდესაც უკვე ლიპარიტი მოვიდა მათთან, ჩავიდა ხსენებული სიმაგრეიდან და დაბანაკდა დაბლობში მთის ძირთან, სადაც მდებარეობს კაპეტრონის ციხე.

თურქები რომ მოდიოდნენ დაფანტულად, კეკაემენმა კვლავ ურჩია რომაელებს შებმოდნენ მათ, სანამ ჯერ კიდევ დაფანტულად და უმწყობროდ იყვნენ. მაგრამ ლიპარიტმა არ მოინდომა იმ დღეს ბრძოლა, ვინაიდან შაბათი იყო, სექტემბრის თვის თვრანეტი რიცხვი, მეორე ინდიქტიონისა, ხოლო ლიპარიტი უბედურ დღეთა რიცხვს მიაკუთვნებდა შაბათს, და უნდა თქმულიყო.

Καὶ τὰ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἐν τούτοις, ὁ δὲ Ἀβράμιος διὰ τῶν προδρόμων μαθὼν ἔποιε τε οἱ Ῥωμαῖοι ἠθλίζοντο καὶ ὅτι ἤρα-
μασται, συντάξας τὰς ἑαυτοῦ θυ-
νάμεις ἤρχετο συντεταγμένως πρὸς
μάχην.

Τούτοις δὲ καὶ ἡ ἀντίπαλος
θύναμις ἰδοῦσα ἀκουσίως καὶ αὐτὴ
ἀντιπαρετάττετο, τὸ μὲν δεξιὸν
ἔχοντας κέρως τοῦ Κεκαυμένου,
τοῦ δὲ Ἀαρῶν τὸ εὐώνυμον, ἐν
τοῖς μέσοις δὲ ὁ Λιπαρίτης
ἐτάττετο. Ἦν δὲ καὶ ἡ ἰσραὴλ περὶ
βουλατόν.

Τῶ μὲν οὖν Κεκαυμένῳ ἀν-
τιμέτωπος ἦν ὁ Ἀβράμιος, τῶ
δὲ Ἀαρῶν Χωροσανίτης ἄτερος
στρατηγός, κατανικῶν δὲ τοῦ
Λιπαρίτου Ασπᾶν Σελάριος
ὁ τοῦ Ἀβραμίου ἑτεροθαλής
ἀδελφός.

Συμπλοκῆς δὲ γενομένης ὁ
μὲν Κεκαυμένος καὶ ὁ Ἀαρῶν τὰ
κατ' αὐτοὺς ἐτρέψαντο κέρματα
καὶ μέχρι φωνῆς ἀλεκτρῶντων
ἐβίωκον. ὁ δὲ Λιπαρίτης, πε-
σόντος αὐτῶν τοῦ ἀνεψίου δεινο-
παυθήσας καὶ μεθ' ὀργῆς βιαίως
ἐλάσας, τοῦ Ἰππου αὐτοῦ τρω-
θέντος καὶ πεσόντος ἀλίσκεται.

Ἰδὼν ῥα ὁ βίβη ὑβη ὑβη ὑβη ὑβη

Καὶ ὁ μὲν ἦν ἐν τούτοις, οἱ δὲ
Ῥωμαῖοι παυθέντες ἐκ τῆς διώξεως
καὶ τῶν Ἰππων ἀποβάντες καὶ
τῶν θεῶν θόντες ὕμνους ἐπινικίους,
ἐν μιᾷ φωνῇ βόησαντες τὸ τίς

და რომაელებს საქნებში
რომ ასე იყო, აბრამმა მოწინა-
ვე მომართა მეშვეობით შეიტყო,
თუ სად იყვნენ რომაელები და-
ბანაკებული და რომ ისინი მო-
სვენებდნენ არიან, შეკრიბა თავი-
სიჯარები და დარაზმული მიაღვა
მოწინააღმდეგეს საბრძოლველად.

ეს რომ მოწინააღმდეგე ჯარ-
მა დაინახა, ძალაუხლებურად ისიც
ჩადგა იწყობრში: მარჯვენა
ფრთას შეთაფრობდა კეკავენი,
მარცხენას — აარონი, ხოლო შუა
რაზმებს ლიპარიტი სარდ-
ლობდა. იყო საღამო უბი, გუთ-
ნულის გამოხსნის დრო.

კეკავენს დაუპირისპირდა აბ-
რამი, აარონს — თურქთა სხვა
სარდალი, ხვიარასნელი, ხოლო
ლიპარიტის წინააღმდეგ კი
დადგა ასაან სელარი, აბრამის
ნახევარ-ძმა.

ბრძოლა რომ დაიწყო, კეკავ-
ენმა და აარონმაც მათ პირის-
პირ განლაგებული რაზმები ვა-
იქციეს და სდიეს მამლის ყივი-
ლაძღე. ხოლო ლიპარიტი,
რომელიც ძალიან განიცდიდა
თავისი ბიძაშვილის დაღუპვის
და ძლიერი შეტევით ეძგერა
მტერს, ტყვედ ჩავარდა, მის შემ-
ნოკვდა.

ასეთი რომ იყო საქმის ვითარ-
ება, რომაელებმა შეწყვიტეს
ღევნა და დამრუდდნენ, ჩამოხდ-
ნენ ცხენებიდან და მადლობა
უძღვნეს ღმერთს გამარჯვებისა-

θεός μέγας ὡς ὁ θεός ἡμῶν, προσέ-
 ἔμενον τὸν Ἀ:παρίτην, ἐλπίζοντες
 καὶ αὐτὸν διώκειν ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν. Ἐπεὶ δὲ ἐφάινετο
 οὐδαμοῦ, ἐν ἀμυχανίᾳ ἦσαν, διαπορού-
 ντες ὅ τι καὶ γένοιτο.

ხოლო ῥαδὸν ἀρῆσαδ ἄρ ἡνδρα, საგონებელში ჩაეარდნენ: ვერ
 გაერკვეათ, რა უნდა მომხდარიყო.

Ὅτῳ δὲ διαπορουμένοις αὐτοῖς
 ἐρχεται τις στρατιώτης τῶν ὑπ' ἐκείνη
 τακτομένων, καὶ μὴνύει τοῖς στρατηγοῖς
 τὴν ἐκείνου τροπὴν καὶ τὴν ἀλωσίν, καὶ
 ὅπως ὁ Ἀβράμης ἐκ τῆς φυγῆς ἐπα-
 νελθὼν καὶ τῷ οἰκείῳ ἐνωθεὶς ἀδελφῷ
 (ὃ γὰρ Ἀσάν ἔπεσεν ἐν τῷ πολέμῳ)
 ἀναλαβὼντες τὸν Ἀ:παρίτην καὶ τοὺς
 ἀλόντας τῶν Ἰβήρων ὑπενόστησαν
 εἰς τὸ λεγόμενον Καστροκώμιον,
 σπουδαίαν τὴν ὁδοπορίαν ποιούμενοι.
 Ἀπεγάγησαν πρὸς τὴν ἀκοήν
 οἱ ἄρχοντες τοῦ στρατοῦ.

Ὅμως διανυκτερεύσαντες ἄγρυπνοι,
 ἐπεὶ ἡμέρα ἐπέλαμψε καὶ βουλὴ
 προετέθη καὶ τοῖς πᾶσι συμφέρον
 ἐνομήσθη ἕκαστον οἰκᾶδε ἀπελθεῖν,
 ὁ μὲν Ἀαρὼν τὸν οἰκεῖον ἀνελήψως
 λαὸν ἄπεισιν εἰς τὸ Ἰβαν (μητρόπολις
 δὲ αὕτη τοῦ Βαασπρακάν), ὁ δὲ
 Κεκαυμένος μετὰ τῶν ἰδίων ἐπα-
 ἦλθεν εἰς τὸ Ἀνίον.

Ὁ δὲ Ἀβράμης τῆ τοῦ Ἀ:παρίτου
 ἀρχεσθεὶς ἀλώσει, καὶ ὀβριώτερον
 ἑαυτὸν κρίνας παντὸς ἀνθρώπου
 διὰ τὸ παρὸν εὐτύχη-

თვის და ერთხმად შესძახეს: „რომელი
 ღმერთია ისე დიდი როგორც
 ჩვენი ღმერთი“, და ელოდებოდნენ
 ლიპარიტს: იმათ იმედი ჰქონდათ,
 რომ ლიპარიტიც უკან დაედევნა
 მტერს.

ასეთ გაკირებულ მდგომარეობაში
 რომ იყვნენ, მოვიდა ერთი
 ჯარისკაცი ლიპარიტის რაზმიდან
 და აცნობა სარდლებს, რომ ლიპარიტი
 დამარცხდა და ტყვედ ჩაეარდა;
 და როდესაც აბრაამი, გაქცევის შემდეგ,
 დაბრუნდა და თავის ძმას შეუერთდა
 (ასანი ხომ თმში დაიღუპა), იმათ
 თან წაიყვანეს ლიპარიტი და
 დატყვევებული იბერი, და დაბრუნდნენ
 ეგრეთწოდებულ კასტროკომიონში,
 მის შემდეგ რაც დიდის
 რუღუნებით გაიარეს ვზა.
 ამ ამბის გაგონებაზე ჯარის სარდლებს
 თავზარი დაეკათ.

როგორც იქნა ღამე გაათიეს უძილოდ
 და, როგორც კი გათენდა,
 საბჭო მოიწვიეს და ყველამ
 ჩათვალა უფრო მისაღებად, რომ
 ყოველი მათგანი შინ გაბრუნებულყო.
 აარონმა თავისი ჯარი
 წაასხა და წავიდა ივანში
 (ის არის ვასპურანაკის დედაქალაქი),
 ხოლო კეკაემენი თავისიანებით
 ანისში დაბრუნდა.

ხოლო აბრაამი, ლიპარიტის
 დატყვევებით კმაყოფილი,
 თავის თავს ყველა აღამიანზე უფრო
 ბედნიერად თვლიდა მო-

μα, μηδὲν ἕτερον κλυπραγμανό-
σας, ἀλλ' ἐπιτείνας τὴν ἐδοικου-
ρίαν, διὰ πάντε ἡμερῶν παραγι-
νεται εἰς τὸ λεγόμενον Ἰέ, κα-
κείθεν ἄπεισιν εἰς τὸν σουλτάνον
προπέμψας τὰ εὐαγγέλια καὶ τὴν
τοῦ Λιπαρίτου μηνύσας κα-
τάσχεσιν.

Ὁ δὲ τῷ δοκεῖν μὲν ἡψ-
ράνθη καὶ ἠγαλλιάσατο ἐπὶ τῇ
άλώσει τοῦ Λιπαρίτου, ἐφθύ-
νησε δὲ τῷ ἀδελφῇ τοιαύτου κα-
ταξιοθέντι τοῦ εὐτυχήματος, καὶ
διὰ παντὸς ἐμελέτω· καὶ πρόφασιν
ἐζήτησε τοῦτον ποιήσασθαι ἐκποδῶν.

Τὸν μὲν οὖν Λιπαρίτην,
ὡς ἐπύθετο τὴν τούτου κατάσχε-
σιν ὁ βασιλεὺς, ὄλος ἐγένετο
ἀναρρῦσασθαι, καὶ θῶρα πολυτε-
λῆ καὶ λύτρα πέμψας τῷ σουλ-
τάνῳ διὰ Γεωργίου τοῦ λεγομέ-
νου Δρόσου (ὑπογραμμιατὴς δὲ
ἦν ὁ Δρόσος τοῦ Ἄαρων) ἐξαι-
τεῖται τὴν ἐλευθερίαν καὶ σπον-
δὰς εἰρήνης.

Ὁ δὲ σουλτάνος τὰς πρεσ-
βείας δεξάμενος, καὶ μεγαλοπρε-
πῆς θέλων εἶναι βασιλεὺς μᾶλλον
ἢ κάπηλος ἀνελευθερος, ἀποδί-
δωσι τοῦτον θῶρον τῷ βασιλεῖ,
λαβὼν μὲν τὰ λύτρα, πάντα δὲ
τῷ Λιπαρίτῃ παρεσχηκῶς, καὶ
μεμνησθαι τῆς παρουσίας ἡμέρας
διὰ παντὸς παρεγγυησάμενος, καὶ
μηδέποτε ὄπλα θελῆσαι τὸ ἀπὸ
τουδὲ κινήσαι κατὰ τῶν Τούρκων
(CB II, 572, 17—581, 6).

მხდარი კარგი ამბით და სხვა
არაფერზე არ უზრუნვია, არა-
მედ ვხად გაემართა და სუთი
დღის შემდეგ ჩავიდა ეგრეთწო-
ლებულ რეში, ხოლო იქიდან
გაემართა და სულტანს ცნობა
გაუგზავნა, ატყობინებდა ლი-
პარიტის შემყრობას.

სულტანს მოაჩვენა ისე, თით-
ქოს ძალიან გაიხარა ლიპარი-
ტის დატყვევებით, ხოლო ძმის
ასეთი ბედნებრი წარმატება
შურდა, და ყოველნაირად ცდი-
ლობდა და საბაძსაც ეძებდა,
რომ ის თავიდან მოეშორებინა.

როდესაც მეფემ გაიგო ლი-
პარიტის დატყვევების შესა-
ხებ, მთლად იმის ცდაში იყო,
რომ განთესყიდა; ამიტომ მან
ძვირფასი საჩუქრები და განო-
სასყილი გაუგზავნა სულტანს
გიორგის (დროსოსად სახელდუ-
ბულის) ხელით (დროსოსი რომ
აარონის მდივანი იყო) და სთხოვ
და ლიპარიტის განთავისუფლე-
ბას და ზავის დადებას.

სულტანმა მიიღო ელჩები და
მოინდობა ეჩვენებინა, რომ ის
უფრო დიდსულოვანი მეფეა,
ვიდრე ულირსი ვაჭარი, და მე-
ფეს საჩუქრად გაუგზავნა იგი
(ლიპარიტი): გამოსასყილი აიღო,
ხოლო ნთლიანად ლიპარიტს
ნისცა და თან ურჩია: ეს დღე
სამუდამოდ დაიხსომე და არას-
დროს არ მოინდომო იარაღის
ხელში აღება თურქების წინააღ-
მდეგო.

იბერიას შტრად მიანნის მიზანტია

Ὁ δὲ βασιλεύς τὴν τῶν αὐτοῦ πρέσβειον ἀπρακτον ὑπαπαρροφὴν μὴ φέρων. τὰς ἐν Περσίῃ: πάσας θυνάμεις καὶ τὰς Βαβυλωνίους ὑφ' ἐν ἀθροίσας εἰσβολὴν ποιεῖται κατὰ Ῥωμαίων. Τούτοι δὲ προακηχῶς ὁ Μονομάχος ἔσπευθε μὲν καὶ διὰ τῶν οἰκείων θυνάμειον ἀντιπαράταξιν στῆσαι: τῷ πολέμῳ, ὠπλίσε δὲ καὶ ἀπὸ τῶν Πατρῴων χιλιάδας ἑ. καὶ ἡγεμόνας: τέσσαρας ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει: Πατρῴων αὐτοῖς ἐπιστήσας, τὸν Σουλῆσον, τὸν Σελῆ, τὸν Καρχαῖν καὶ τὸν Καταλείμ, δῶροις τε φιλοτιμησάμενος οὐ μικροῖς, καὶ ἄρματα κάλλιστα θοὺς καὶ ἵππους διαπρεπείς, περαιοὶ ἐν Χρυσουπόλει, θοὺς αὐτοῖς ἰδὲ, γόν τὸν ἀπάξαι μέλλοντα τούτους εἰς Ἰβηρίαν Κωνσταντῖνον τὸν Πατρῴιον, ἢ Ἀδριανῶν τὸ ἐπώνυμον.

Παρακωθέντας δὲ οὗτοι καὶ τοὺς ἵππους ἀναβάντες καὶ τῆς πρὸς ἀνατολὴν φεροῦσης ἀψάμενοι καὶ προελθόντες ἄχρι Μελετηνῆς: καὶ τῷ λεγομένῳ Δαματρῷ: προσεγγίσαντες ἐπέσχαν τὴν πορείαν, καὶ στάντες ἐπὶ τῆς ἰδῶν συμβολῆν προσετίθεσαν, ἦτις παρ' αὐτοῖς κείμενον ὠνόμασται. Τῶν μὲν οὖν ἰδῶναι: πορευτέα εἶναι καὶ μὴ ἀντιβαίνειν ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ βασιλέως τοῖς βασιλικῶς

სულტანნი ვერ აიტანო თავისი გლზების უშედეგოდ დაპროვება, შეავროვა სპარსეთში და ბაბილონიში ძეგლი ვეღვა ჯარები და იერიში მიიტანა რომელებზე. ეს რომე შეიტყო მონომახოსნა, მოწინააღმდეგის საბრძანებოდ დარაზნა საკლთაონ ძალები და აგრეთვე შეიარაღდა თხუთმეტი ათასი ბაქინჯი. წინამძღოლუდად დაუყენა მათ კონსტანტინოპოლში მყოფ ბაქინჯთაგან ოთხი კაცი: სულჯუნი, სელტე, ყარაძენი და კატალინი არა მცირე სახეებები უბოძა მათ. საუკეთესო საქურველიც მესეა და საუცხხოც ცხენბიცი, და გადასაბა ხრისოპოლისში: ნეგებორად გააყოლა მათ ბატრიკოსი კონსტანტინე, რომელიც მათ იბერიისი ნიაცილებდა; შეტსახელად მას ადროვალანისი ეწოდებოდა.

გაღნა რომ გავიდნენ ესენი და ცხენებზე შესდნენ, აღმოსავლეთისაკენ გაენართენ და ნელიტენმდე ნივიდნენ: ეგრეთწოდებულ დამატრის რომ ნიუაბლოვდნენ, შეჩერდნენ და გზაზე გამართეს თათბირი, რომელსაც მათ ენაზე კონენტონი ეწოდება. ზოგიერთების აზრით საქიროს განავრძონ ლაშქრობა და შეფის ქვეყანაში არ გაუწიონ წინააღმდეგობა ნეფის ბრძანებებს ...

1 Μελετηνῆς| μάλιον τιτων v. l.

προστάγμασι, ... Ἄλλοις πάλιν ἐβόκει, κατασχούσιν ὄρη τινὰ τῆς Βιθυνίας, ἐν τούτοις παραμένειν καὶ τοὺς ἐπιόντας ἀμύνασθαι, ἀναλθεῖν δὲ μηδαμῶς εἰς Ἰβηρίαν, ἐς χώραν μακρὰν καὶ ἀλλόκοτον, ἔνθα μέλλουσιν ἔξειν πολεμίους οὐ μόνον τοὺς ἐχθρούς Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς Ῥωμαίους (CB II, 587, 20 — 588, 20),

იბერიის ციხე-სიმაგრეები

Ὁ δὲ σουλτάνος, ὡς εἶπομεν, βαρუθυμήσας διὰ τὴν τῶν αὐτοῦ καταφρόνησιν πρέσβειων καὶ τὴν τῶν θελημάτων ἀστοχίαν, ἄρας μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔξεισι κατὰ τῆς Ἰβηρίας Ῥωμαίους· καὶ κατελθὼν ἄχρηστον λεγομένον Κωμοῦν, καὶ μηδὲν ἔτι καὶ λόγου ἄξιον διαπράξασθαι δυνήθει; (ἐφθασαν γὰρ οἱ τῆς χώρας προασφαλίσασθαι· ἐαυτοὺς τε καὶ τὰ αὐτοῖς ἀνγκαιότατα ἐν τοῖς φρουρίοις· γέμει δὲ ἡ Ἰβηρία φρουρίων ἐρυμνοτάτων), προσωτέρω δὲ προβῆναι μὴ θαρρήσας τῷ συθέσθαι τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐν Καισαρείᾳ δυνάμεις ἀθροίζεσθαι, ὑπέστρεψε τῇ θυμῷ φλεγμαίνων καὶ μέγα τι ζητῶν κατεργάζεσθαι (CB II, 590, 7-16).

ყარსის გარემოცვა. იბერიის დარბევა

Καὶ ἐλθὼν πρὸς τὴν Περσαρμενίαν καὶ τὸ λεγόμενον Κάρσε προσέμενε τὰς τῆς πρεσβείας

სხვეები კიდევ ფიქრობდნენ, რომ საჭირო იყო ბითონიის მთების დაკავება, იქ დარჩენა და თავდასხმელთა მოგერიება, არავითარ შემთხვევაში იბერიის მიხვლა არ იყო საჭირო, ამ შორეულ და უცხო ქვეყანაში, სადაც მტრებად თვლიან არა მარტო რომაელთა მტრებს, არამედ თვით რომაელებსაც.

სულტანი, როგორც ვთქვით, განროსხდა მისი ელჩების შეურაცხყოფის და მისი გვეგების ჩაშლის გამო და მთელი თავისი ჯარებით გაემართა რომაელთა ქვეშევრდომ ქვეყნის წინააღმდეგ; როცა ჩავიდა ეგრეთწოდებულ კომიონამდე და ლიონშესანიშნავი ვერაფერი ვერ გააკეთა (ამ ქვეყნის ნიკოვრებნი ხომ თვითონაც შეიხიზნენ და თავიანთი უსაჭიროესი საგნებიც დააბინავეს ციხე სიმაგრეებში: იბერიის აუარებელი ძალიან გამაგრებული ციხე კოშკებია). ველარ გაბედა უფრო შორს წასვლა, რადგან შეიტყო, რომეული ჯარებია კესარიისი თავმოყრილი, და უკან გაბრუნდა ძალიან გაჯავრებული და რაღაც დიდი ბოროტების ჩადენის მსურველი.

პროსარმენიასი რომ მივიდა, ეგრეთწოდებულ ყარსთან დაელოდა სულტანი ელჩების პა-

ἀποκρίσεις· ἐν τῇ μεταξὺ δὲ πο-
λιορκίᾳς τὸ Κάρσει, πλὴν τῆς
ἀκροπόλεως, παρελήφει τὴν πόλιν.

Κατόπιν δὲ τούτου διώκων
ὁ σουλτάνος ἦλθε μετὰ τῶν αὐτοῦ
δυνάμεων ἐν Ἰβηρίᾳ· ὅπερ μαθὼν
ὁ Κουτλουμοῦς ἔφυγε πρὸς τὰ
Σαβᾶ καὶ τὴν εὐδαίμονα Ἀρα-
βίαν. Ὁ δὲ σουλτάνος ἐν Ἰβηρίᾳ
γενόμενος ἐληΐζετο τὰ παρατυ-
χόντα καὶ ἐπυρπόλει.

Διὸ καὶ κατὰ σπουδὴν ὁ βα-
σιλεὺς τὴν Ἀκόλουθον Μιχαὴλ
μεταπειψάμενος ἐκ τῆς ἐσπέρας
ἐς Ἰβηρίαν ἐκπέμπει· ὃς ἐκεῖ γε-
νόμενος καὶ τοὺς διεσπαρμένους
ἐν τῇ Χαλδίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ Φράγ-
γους καὶ Βαράγγους ἀγηοχῶς,
κωλύειν ἠπειγέτο τὸν ἐνόντα τρό-
πον τὰς ἐκδρομὰς τοῦ σουλτάνου
(CB II, 606, 9-20).

იბერები ბიზანტიის ჯარში

Μοναστήριον δὲ οἰκοδομῶν
ὁ βασιλεὺς κατὰ τὰ λεγόμενα
Μάγγανα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου
μεγάλου μάρτυρος Γεωργίου, καὶ
ἀφαιδῶς τὰ δημόσια καταναλισ-
κων ἐν ταῖς οἰκοδομαῖς χρήματα,
νῦν μὲν οἰκοδομῶν, νῦν δὲ κατα-
στρέφων, εἰς μεγάλην ἤλασεν ἔν-
δειαν, ὡς πᾶσαν ἐπινοῆσαι· διὰ
τοῦτο καπηλείαν καὶ ἀτόπους καὶ
σεσοφισμένους εἰσπράξεις ἐφευρη-
κέναι· δημοσίους τε γὰρ προσχει-
ρῆζετο φροντιστάς ἀσεβεῖς καὶ
ἀλάστορας, καὶ δι' αὐτῶν χρήμα-
τα ἐξ ἀδίκων πόρων συνήθιροῦσεν.

სუხს. ამასობაში ალყა შემო-
არტყა ყარსს და ქოლაქი აიღო,
გარდა აკროპოლისისა.

სულტანი მას უკან დაედევნა
და თავისი ჯარებით იბერია-
ში მივიდა; ეს რომ ყუთლუმუს-
მა შეიტყო, გაიქცა საბასკენ და
ბედნიერი არაბეთისაკენ. სულ-
ტანი რომ იბერიაში ჩავიდა, რაც
კი შეხვდა გზაზე დაარბია და
გადასწვა.

ამიტომ მეფემ სასწრაფოდ
დაიბარა დასავლეთიდან მიხეელ
აკოლუთოსი და იბერიაში
გაგზავნა. ეს რომ იქ ჩავიდა, შე-
კრიბა ხალხისა და იბერიაში
გაბნეული ფრანგები (მრანჯები)
და ვარანგები და იქიაროდა რა-
მენაირად შეეფერხებინა სულტა-
ნის თავდასხმები (სულტანი აიყა-
რა და თავრეზისკენ წავიდა).

მეფე რომ აშენებდა დიდი
მოწამის წმინდა გორგის სახე-
ლობის ეგრიტწოდებულ მანგა-
ნის მონასტერს და უხვად ხარ-
ჯავდა ამ მშენებლობისთვის სა-
ხელმწიფო ფულებს (თუ აშენე-
ბისთვის, თუ დანგრევისთვის),
ისეთ გაჭირებაში ჩავარდა, რომ
ამის გამო ყოველგვარ შევსებო-
ბას მიმართავდა და უმართებუ-
ლო და გამოგონილ გადასახა-
ლებს ადებდა ხალხს; ჩააყენა
უღვთო და უწმინდური გადასა-
ხადის-ამკრეფლები და მათი შეშ-
ვეობით აგროვებდა ფულს უსა-

Κατέλυσε δὲ καὶ τὸν Ἰβηρικὸν στρατὸν ἀμφὶ τὰς πεντήκοντα χιλιάδας ἀριθμούμενον διὰ Δέοντος τοῦ Σεργίου, καὶ ἀντὶ στρατιωτῶν φόρους πολλοὺς ἐπορίζετο ἀπὸ τῶν χωρίων ἐκείνων (II, 608).

მართლო წყაროებიდან. დაშალა აგრეთვე იბერიული ჯარი, დაახლოვებით ორმოცდაათი ათასი კაცისაგან შენდგარი. ლეონტი სერგლის მეშვეობით, და ნაცვლად ჯარისკაცებისა ამ (იბერიის) მხარეებიდან დიდძალს გადასახადებს კრეფდა.

იბერია — მდიდარი ქვეყანა

Προσκειμένου δὲ αὐτοῦ τοῖς τοιοῦταις διηγεσῶς, τῶν δὲ στρατιωτικῶν ἡμεληχότος καὶ βραθυμῆσαντος, τὰ τῆς ἀνατολῆς, καὶ μᾶλλον τὰ ἐν τοῖς ἔρμασι τῶν μερῶν τῶν Ῥωμαίων, ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐφέροντό τε καὶ ἤγοντο, καὶ ἐληίζοντο καὶ διεφθείροντο ἅπαντα τῆ τε τῶν Τούρκων ἐπιδρομῆ καὶ κατισχύσει καὶ τῆ βίαϊ ὑποχωρήσει καὶ δειματώσει τῶν ἡμελημένων στρατιωτῶν· συνεχεῖς γὰρ ὑπήρχον ἐκδρομαὶ καὶ λεηλασίαι συχναί, ἀφανιζομένου τοῦ προστυχόντος παντός. Διὸ καὶ ἡ εὐδαίμων χώρα τῆς Ἰβηρίας ἠρίπωτο παντελῶς καὶ ἠφάνιστο, ἦδη προκατειργασμένη καὶ ἠσθενηκυῖα (CB II, 652, 20—653, 5).

როდგან ის ასეთ საქმეებზე იყო გადაყოლილი და სამხედრო საქმეებზე სრულიად არ ზრუნავდა, აღმოსავლეთის მხარეები, განსაკუთრებით კი რომაული ქვეყნის მოსაზღვრე მხარეები მტრის ლუკმად იყო გამხდარი, ყველაფერი ირბეოდა და ნადგურდებოდა თურქთა თავდასხმებისა და ძალადობის გამო, აგრეთვე იმის გამო რომ აღვირახნილი ჯარისკაცები ძალმომრეობას ხმარობდნენ და თავზარსა სცემდნენ ხალხს. განუწყვეტელი თავდასხმებისა და ძარცვა-გლეჯის გამო ყველაფერი ნადგურდებოდა. ამიტომ იბერიის მდიდარი ქვეყანაც, რომელმაც უკვე წინათაც განიცადა რბევა და დასუსტებული იყო, საბოლოოდ დაეცა და განადგურდა.

ფარესმანე იბერი

Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπανελθὼν εἰς τὸν χάρακα μετὰ τῆν τῶν ἐχθρῶν ἀποσώρησιν ἔγνω τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ἰεραπόλεως ἐνοικῆσαι. Καταστήσας οὖν τὸν Φαρესμάνην ἐκείνον βέστην τὸν Ἀποκάπης, ἐξ Ἰβήρων τὸ γένος ἔλκοντα... (CB II, 675, 21—676, 1).

ხოლო მეფე ბანაკში რომ დაბრუნდა მტრის უკუქცევის შემდეგ, გადაწყვიტა აეგო იერაპოლის აკროპოლისი. და აი, მან დანიშნა ამ აკროპოლისის უფროსად ფარესმანე, ვესტი ამოკაპისა, ტომით იბერი.

პეტრიწონის წესდება

მეთერთმეტე საუკუნის ბრწყინვალე ძეგლთა რიცხვს მიეკუთვნება „პეტრიწონის წესდებაც“. იგი დაწერილია 6592 წელს ქვეყნის გაჩენიდან, ხოლო ქრისტესით (6592—5508 =) 1084 წელს¹. თვით პეტრიწონის საფანე დაარსებულია XI საუკუნის ცნობილი სახელმწიფო და საზოგადო მოღვაწის გრიგოლ ბაკურიანის ძის მიერ 1083 წელს. დაარსებულია ზიხანტიაში, ახლანდელ ბულგარეთის ტერიტორიაზე, იმ ადგილას, სადაც აწეამად არის სოფ. ბაჩკოვო, ქალაქ ფილიპოპოლის (პლოვდივის) მახლობლად, როდობის მთის კალთებზე.

დაარსების მეორე წელსვე (1085 წ.) გრიგოლ ბაკურიანისძემ შეუდგინა საფანეს ტიპიკონი. თვით გრიგოლი წერს ამის შესახებ ტიპიკონის დასაწყისში: ფიწყოთ საუბარი ...შესახებ ამ მონასტერში (ე. ი. პეტრიწონის მონასტერში) არსებული მონაზვნების რიცხვის განსაზღვრისა და მცნებისა და კანონისა, რომელთაც ისინი ექვემდებარებიან..., შესახებ პეტრიწონად წოდებული ციხის (თან აბაჟათა თან Περσιζიმ აჯლესმესია) ადგილსამყოფელში შეკრებილ მონაზვნებისა, რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან და მოთავსებული არიან ...ახლახან აშენებულ მონასტერში, რომელიც აღვაშენე მე გრიგოლმა, ღვთის ნებით სევასტოსმა და მთელი დასავლეთის დომესტიკოსმა, ლვიძლმა შვილმა ნეტარი ბაკურიანისა, ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავისა, რომელიც წარმოშობით ვარ აღმოსავლეთი მხარეებიდან, იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდანა (იხ. ტექსტი A 148).

როგორც ვხედავთ, გრიგოლ ბაკურიანისძე საკმაოდ ვრცელ იგტობიოგრაფიულ ცნობებს გვაწვდის, სახელდობრ, რომ ის არის:

1) იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან; 2) ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავის ბაკურიანის შვილი; 3) დაჯილდოებულია „სევასტოსის“ პატივით; 4) უჭირავს თანამდებობა დასავლეთის დომესტიკოსისა; 5) მან დააარსა პეტრიწონში საფანე.

ქვემოთ, ტიპიკონის სხვადასხვა მუხლებში ის იხსენიებს. იმასაკ, თუ სად უმსახურია მას სხვადასხვა დროს და რა ნამულები შეუქმნია ან მოუპოვებია:

¹ ეს თარიღი იხ. ქვემოთ A 215 ჯვრადზე.

1) უმსახურია ყარსში; 2) თეოდოსიუპოლში, შეიძლება აგრეთვე ზმოლენის თემში; 3) უმსახურია სომხეთში, იბერიასა და სირიაში; 4) მამულები ჰქონია: ანისის მხარეში, ტაოს მხარეში, არმენიაკთა თემში, მოსინოპოლში, ფილიპოპოლში, ახრიდონში, სოფელ სიკონში და სოფელ ხარპეტიკიონში, ვოლგრონში.

ყველაფერ ამის შესახებ მას მოეპოვება უმაღლესი მთავრობის სიგელები, ხრიზობულები ანუ ოქრობეჭედნი: ამ საბუთებით მტკიცდება ის, რომ გრიგოლ ბაკურიანისძეს კეთილსინდისიერად უმსახურია და კეთილსინდისიერი საძსახურისათვის მთავრობას მამულები უბოძებია მისთვის და ეს მამულები შეუვალობის გუჯრებით დაუმტკიცებია მისთვის; გრიგოლი ჩამოთვლის ამ საბუთებს, მაგ.:

1) ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად ჩემი მოღვაწეობის დროს არაფერი ბრალი არ მედგება (A 201);

2) სამი ოქრობეჭედი კიო შიხაელისა ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც მოსინოპოლში არის (A 231);

3) სხვა ოქრობეჭედი შეუვალობისა ფილიპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი მამულებისათვის.

მრავალი ასეთი საბუთის შესახებ ლაპარაკობს გრიგოლ ბაკურიანისძე ტიპიკონის ბოლო თავებში, ხოლო ტიპიკონის პირველ თავებში ჩამოთვლის გრიგოლი, თუ რა მამულებს აძლევს მის მიერ დაარსებულ პეტრიწონის საფანეს.

გრიგოლ ბაკურიანისძე, როგორც ვხედავთ, გამოჩენილი პიროვნება ყოფილა: ბიზანტიის სახელმწიფოში მას ეჭირა ხელმძღვანელი თანამდებობები და უმაღლეს მთავრობასთან დაახლოვებული ყოფილა.

მაგრამ გრიგოლ ბაკურიანისძეს კარგად იცნობდა აგრეთვე საქართველოს მაშინდელი მთავრობაც, მეფე გიორგი მეორე (1072—1089). დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი გადმოგვცემს:

«და წარვიდა მეფე გიორგი მამულსა თუსსა ტაოს, და მოვიდა ბანას. ხოლო მუნ მოვიდა წინაშე მათსა ხორვარი აღმოსავალი სიგრიგოლ ბაკურიანისძე, რომელსა ჰქონდეს ოლთისნი, და კარნუ-ქალაქი, და კარი, და დიდად განიხარეს და განისუენეს; და მოსცა გიორგი მეფესა კარის ციხე-ქალაქი და მისი მიმდგომი ქუეყანა და განიყარნეს» (ქართლის ცხოვრება, ტ. 1, თბ. 1955, გვ. 318).

გავიცნოთ ახლა თვით ტიპიკონის შინაარსი.

«წესდება» შედგება 33 თავისაგან, რომლებიც დასათაურებულია, და რამდენიმე დამატებითი თავისაგან, რომლებიც ცალკე თავებად არ არის გამოყოფილი.

პირველ თავებში გარკვეულია პეტრიწონის საეპისკოპოსოს მიზანი და ამოცანები; აღნუსხულია, თუ რა მამულები, რა სოფლები და რა განძი ეძლევა ამ საეპისკოპოსოს შესაწირავის სახით მისი პირადი, გრიგოლის, ქონებიდან და მისი ძმის, აბაზის, შემგვიდრეობიდან: *თ ა ვ ი მ ე ო რ ე*: იმის შესახებ, თუ რა შესაწირავი შეეწირეთ ამ წმინდა ეკლესიას ჩემი ქონებიდან და ჩემი ლეიძლი ნეტარი იმის ქონებიდან, უძრავი, მოძრავი და თვითძრავია¹.

მესამე თავში ლაპარაკია იმის შესახებ, რომ ეს მამულები თავისუფალია ყოველგვარი გადასახადისაგან: *თ ა ვ ი მ ე ს ა მ ე*: იმის შესახებ, რომ ჩვენ მიერ აგებული წმინდა მონასტერი თავისუფალია ყოველგვარი სამსახურისა და გადასახადისაგან, როგორც საშეფო ისე საპატრიარქო, და რაიმე გამოსაღებთაგან. ეს შეღავათები დამტკიცებულია სათანადო ოქრობეჭდებით².

შემდეგ თავებში განსაზღვრულია საეპისკოპოსოში და სენიარიაში მისაღებ პირთა (როგორც ბერების, ისე მოსწავლეების) რიცხვი, დადგენილია საეპისკოპოსოს თანამდებობის პირთა (წინამძღვარის, ეპიტროპოს იკონომოსის, კელარის [აბარმადის] და სხვათა ფუნქციები. თანამდებობის პირთა წესების დადგენისას გრიგოლ ბაკურიანისძე კატეგორიულად მიუთითებს პეტრიწონის საეპისკოპოსოს ძმებს, რომ თვალყური ადევნონ — ბოროტმოქმედება არაფერი ჩაიდინონ წინამძღვარმა ან სხვა პირებმა: პირველი შემჩნევისთანავე გააფრთხილონ, ხოლო თუ არ გამოსწორდებიან და ბოროტებას არ დაიშლიან, გააძევიან ისინი საეპისკოპოსოდან: *თ ა ვ ი მ ე ც ხ რ ა მ ე ტ ე*: ...თუ რამე მიზეზით ვინმე აშკარად შესცდება და ნამდვილ დასკვნას არ გააკეთებს, არამედ საშფყსოს მგლად მოეგლინება ნაცვლად მწყემსისა და მონასტრის წმინდა ქონებას უხეიროდ და დაუზო-

¹ ეს მამულებია: ფილიპოპოლის თემში მდებარე პეტრიწონი, მისითა ყანებითა; აგარაკები იანოვა, ბაჩოკოვა, დობროლინგი, დობროსტანი, ბურსეოსი, ლალეუვა, აეროვა, აგრეთვე მათ გვერდით მდებარე სტენიშახი...

² ძველქართული რედაქციით: «აზნაურებისათვის მონასტრისა ჩემისა ყოველთაგან საშეფოთა და სამღვდელთაგანთა ხარკთა და მისაქველთაგან გამოსავალთა ჩემთაგან მონაგებთა და ძმისა ჩემისა აბაზისთაგან, რომელ არიან მოძრავნი და უძრავნი და თვითძრავნი, «და ეგრეთვე ყოველთაგან მთავართა და ქელმწიფეთა მსოფლიოთა არს თავისუფალ მონასტერი ჩემი დიდთაგან ვიდრე მიმცირეთადმდე, ვითარ იგი სარწმუნოთა მიერ საშეფოთა ოქრობეჭდითა არს დამტკიცებულ ესე ყოველი» (თარხნიშვილის გან. გვ. 3, 29-30 და 33, 18, 3-7).

გავად დახარჯავს, ისე რომ საქმეს წიიყვანს მოსპობამდე და მხეცურ განადგურებამდე, ჰირველად სიტკობებით და ღვთის წიშით დაყვავებით არის საქირო ასეთების დარიგება; შემდეგ კი. ...თუ არ გამოსწორდა, უნდა განიდევნოს წმინდა საეანიდან ძმათა ერთობლივი თანხმობით და დამოწმებული განაჩენით» (იხ. A 248 — A 249).

იმ თავებში, სადაც საეანის მამულების მოვლანება ლაპარაკი, მოცემულია ნდიდარი ცნობები ეკონომიური ისტორიისათვის.

რამდენიმე თავი ეხება ბერების ყოფაცხოვრებას. მათთვის დაწესებულ ულუფას, სტუმართა მიღებას ბერების წიერ და სხვა ანგვარს.

ოცდამეოთხე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე უკრძალავს საეანის გამგეობას ბერძნების ჩარიცხვას საეანეში. ასეთ ბრძანებას იმის გაშო ვცემ ასე მტკიცედ — ამბობს გრიგოლ ბაკურიანისძე — რომ ბერძნები მოძალადენი არიან, უპირონი და ანგარნი, და მონასტერს რამე ვაკიობებას და ვნებას შეამთხვევენ, ან ისეთ ვინმეს, მოწინააღმდეგეს, დაყენებენ ადგილზე, რომელიც შეეცდება იქ ვაბატონდეს, ან მამასახლისობა (წყაყყვიან) თვით მიითვისოს, ან სხვა რაიმე დაწყველილი საბაბით მონასტერს მიიჩემოს. რაც ჩვენ ხშირად გვინახავს მათგან ჩადენილი ჩვენი ტომის გულუბრყვილობისა და გულმართლობის წყალობით» (იხ. A 263).

ცალკე თავი (მე-31 თავი) განეკუთვნება სემინარიაში მოსწავლეებისა და მათთან მეცადინეობის საკითხს. მისწავლებლის გასამრჯელოს და მოსწავლეთა კვებას (იხ. A 279 — A 281).

სემინარიაში, რასაკვირველია, მეცადინეობა წარმოებდა ქართულ ენაზე. სამართლიანად წერს ნ. მარო ამის შესახებ: «...в этой византийской семинарии (ე. ი. პეტრიწონის სემინარიაში) для нас более всего своеобразно обучение грузинскому языку и преподавание если не всех, то части предметов на грузинском языке. Эта любопытная черта не может подлежать никакому сомнению, так как семинария готовила по приведенному параграфу устава (е. ი. თავი 31) перомонахов для главного монастыря, куда доступ был открыт по другому параграфу того же устава лишь лицам, «знающим грузинское письмо и язык»¹.

¹ Н. Марр, Иоанн Петрицкий... стр. 56.

მართლაც, თუ გულისკუთით გავსინჯავთ წესდების თავებს, დავრწმუნდებით ნ. მარის დასკვნის სისწორეში, სახელდობრ:

1) ოცდამეთერთმეტე თავში სწერია, რომ წმ. ნიკოლოზის ტაძარში არის მოთავსებული სკოლა (სემინარია), სადაც ყრმები სწავლობენ «საღმრთო წიგნს, აგრეთვე მღვდელმსახურებას» (A 280), და სწავლობენ მანამ, ვიდრე საბოლოოდ არ განისწავლებიან და არ მიაღწევენ ნღვდლობის ასაკს (A 281). ხოლო როგორც კი ისინი დაასრულებენ სწავლას, რომელი მათგანიც ღირსია ნღვდლობის ხარისხში ავიდეს, ესენი კანონის მიხედვით უნდა დადგინდნენ მონასტერში დანარჩენ მღვდლებთან ერთად განისწორვის შესასრულებლად (A 281).

მაშასადამე, ყრმებს ასწავლიან იმ მიზნით, რომ შემდეგ ისინი პეტრიწონის მთავარ ტაძარში მღვდლებად აკურთხონ და ეამისწირვა შეასრულებინონ. რა ენაზე უნდა შეასრულონ იმათ მღვდელმსახურება? რასაკვირველია, ქართულ ენაზე. ეს გამომდინარეობს უკვე 24. თავიდან.

2) ოცდამეოთხე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე სასტიკად უკრძალავს პეტრიწონის მონასტერში ბერძნების მიღებას: «არასოდეს ამ ჩემს მონასტერში ბერძენი ხუცესი არ იქნეს დამკვიდრებული, გარდა ერთი მდივნისა (γερμανος), რომელმაც იცის წერა და რომელიც ხანდახან მთავრებთან ვაგზავნის წერილს წინამძღვრისაგან, და მათთან ვაგზავნილს ამისგან უკან დაიბრუნებს, და მონასტრის საქმეებს წარმართავს» (A 262 — A 263). მაშასადამე, პეტრიწონის მონასტერში მხოლოდ და მხოლოდ ქართველები არიან, და ცხადია, რომ ნღვდელმსახურებაც ქართულად იქნება: თუ ეს ასეა, მაშინ იმ ყრმებმაც, რომლებმაც სწავლის დასრულების შემდეგ მთავარ ტაძარში ეამისწირვა უნდა შეასრულონ, სკოლაში ქართულ ენაზე უნდა ისწავლონ მღვდელმსახურება.

3) ამ დებულების ნათელსაყოფად შეიძლებაოდა ტიპიკონის ანდერძიც გამოგვეყენებია. ჩვენ გვაქვს ამ ანდერძის ორი რედაქცია: ერთია ბერძნული ტექსტის რედაქცია, ხოლო მეორე — ქართული ტექსტის რედაქციაა.

ა) ბერძნული რედაქციის ტექსტში ასეთი სახის ანდერძია: «დაიწერა [ტიპიკონი] ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც, ხოლო სიმტიკიცე — ვაწესებო ჩვენ — უნდა ჰქონდეს ამ შემთხვევაში საყოველ-

თაო ბერძნულ დაწერილობას, ისე რომ მისი ნაქსოვის ბოლოში მას ეკუთვნის ხელმოწერა (A. 296).

ბ) ტიპიკონის ქართული რედაქციის ტექსტში კი ვკითხულობთ: «ამისთვის დაიწერა ბერძნულად და ქართულად [რამეთუ] ქართველნი არიან და არა იციან ბერძნული წარკითხვა და ჯერ არს, რამთა ქართულად წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულისწმა ჰყოფდენ აღწერილსა განსაზღვრებულსა ამას შინა ტიპიკონსა. ხოლო სიმტკიცისა ქონებად უბრძანებთ ბერძულსა წერილსა, რამეთუ დასასრულსა საქმისასა ქუშმო წერილი მას უპყრიეს» (თარხნიშვილის გამოც. 80, 15-22).

მიუხედავად იმისა, რომ ამ რედაქციებს შორის საგრძნობი განსხვავებაა (ბერძნულ ტექსტში, ქართულთან შედარებით, ზედმეტი „სომხურად“ სწერია, რაზედაც ჩვენ ქვემოთ გვექნება ლაპარაკი), — მიუხედავად ამ განსხვავებისა ორივე რედაქციის ტექსტში გარკვევით სწერია, რომ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა. მონაზონებმა, რა თქმა უნდა, იცოდნენ ბერძნული კითხვა, მაგრამ ამ ტიპიკონის ავტორი ამას მაინც ხაზს უსვამს მხოლოდ იმ მოსაზრებით, რომ აღნიშნოს მათი ქართველობა, აღნიშნოს ის, რომ მათთვის მთავარი იყო ქართულად წაკითხვა («რამთა ქართულსა წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულისწმა ჰყოფდენ») ¹; ბერძნულად დაწერილ ტიპიკონს კი მხოლოდ ოფიციალური მნიშვნელობა ეძლეოდა.

ამგვარად, ცხადია, რომ მონასტრის მცხოვრებლები ქართულ ენას მეტყველებდნენ, ქართულ ენაზე ისმენდნენ ჟამისწირვას და, მაშასადამე, სემინარიის მოსწავლეებიც ქართულ ენაზე სწავლობდნენ სამეცნიერო დისციპლინებს.

ამ მასალების შესაბამისად კ. კეკელიძეც წერს: «ეს (ე. ი. პეტრიწონის) სემინარია ამზადებდა მღვდლებს მონასტრისათვის, რომელშიაც შესვლა შეეძლოთ მხოლოდ ისეთებს, ვინც ქართული ენა და წერა-კითხვა იცოდა, სწავლა ამ სემინარიაში, უმკველია, ქართულ ენაზე წარმოებდა» ².

მეტად საგულისხმოა ტიპიკონის 28. და 29. თავები, რომლებშიაც გადმოცემულია ცნობები მოხუცთა თავშესაფარისა და სასტუმროების აგების შესახებ.

¹ ტიპიკონის შესავალშიც (A 148) ზომ სწერია, რომ მონაზონები «ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან».

² კ. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია I (1960) გვ. 106.

ოცდამეორე თავში გრიგოლ ბაკურიანისძე საგანგებო მხრუნველობას იჩენს მოხუცებზე და სენით შეპყრობილებზე. «თუ ძმათაგან რომელიმე გაპირებაში ჩავარდებიან და სიძნელეებში, ან სიბერით ან ავადმყოფობით ან სხვა რამ სატიკვარიით დაუძღურდებიან, საჭიროა უმეტესად მათზე ფიქრი და ზრუნვა და ნუგეშისცემა» (A 270 — A 271).

ოცდამეცხრე თავი მიძღვნილი აქვს მგზავრთა და ღარიბთათვის აშენებული სასტუმროების მოვლის საკითხს. სამი სასტუმრო (ექსენადოშია) აუგია გრიგოლს: სტენიმახის ქვემოთ, მარმარისა (ხიდის მახლობლად) და წმ. ნიკოლოზის სასტუმრო. თითოეული ამ სასტუმროსათვის დაწესებულია სურსათის გარკვეული რაოდენობა (მაგალითად: «ორი მოდი დიკა და ორი მეტრო ღვინო»); სასტუმროში მუდამ უნდა იყოს «ფურნე და თორნე (ძინავიჯ ჯა: ჯსქავიჯ) ორივე გახურობული, რათა, როდესაც ზამთრის დღეებში მოვა სტუმარი, ამ სასტუმროში ის გათბეს, გაშრეს და წოისვენოს» (A 274). თითოეულ სასტუმროს მიჩენილი ჰყავს ყველა სხვა სამსახურებრივი მოვალეობისაგან განთავისუფლებული გლეხი (ძაქავიჯ): «ის მარტო ამ სასტუმროს სამსახურში იყოს, მაგალითად შეშა მოჭკონდეს, წყალს უზიდავდეს და ყოველგვარ საჭირო სამსახურს უსრულებდეს სასტუმროებს; მისი ხელითვე უნაწილდებოდეს გლახაკებსა და მგზავრებს ეს საზრდო. ის უნდა იყოს აღჭურვილი წმინდა გონებით და ღვთის მოშიშობით, და მიუდგომლად უნდა უყოფდეს საჭირო საზრდოს» (A 278).

თუ კი სასტუმროში გაჩერებული მგზავრი ავად გახდება. მას უნდა მოუარონ: «ასეთი სამი დღის განმავლობაში უნდა შოასვენო; ხოლო სამი დღის შემდეგ გააგზავნო ის, და თუ ვინმე ეთლად დაუძღურდეს და ვერ შეძლოს მგზავრობა, ასეთი მანამდე უნდა დააკაეო და მოასვენო, სანამ საბოლოოდ გამომთელდებოდეს» (A 274)¹.

¹ ამ სასტუმროების საკითხს საგანგებო ყურადღება მიიქცია შ. დიღმა თავის, ბიზანტინისტთა III კონგრესზე 1929 წლის აპრილში წაკითხულ მოხსენებაში: *La société byzantine à l' époque des Comnènes* და თავისი მსჯელობა ამ საკითხზე ასე დააბოლოო: «tout cela était absolument gratuit, et on a calculé que le nombre de voyageurs ayant reçu asile dans cette institution variait 15 et 20.000 par an» — «ყველა ეს იყო სრულიად უფასოდ, და გამოთვლილია, რომ იმ მგზავრთა რიცხვი, რომლებიც თავშესაფარს ჰპოვებდნენ ამ დაწესებულებაში, 15-დან 20.000-ს აღწევდა წლიურად». იხ.

ტიპიკონში უხვად არის გაბნეული ცნობები თვით გრიგოლის და მისი ნათესაების შესახებ. აქამდე ცნობილი იყო, რომ გრიგოლის დედამ შვილების აღზრდას მოახდინა თავისი სინდიდრე¹. ტიპიკონის ქართული ტექსტით კი გრიგოლი უჩივის დედას: „მანა იდრე გარდაგვეცვალა. დედამ შთელი ქონება სხვა-თავის წვილებს, ქალებს მზითებში გაატანა, ხოლო მათმა ქმრებმა ეს ქონება გაანიავეს; ჩვენ კი, მე და ჩემი ძმა აბასი, მიშველნი დავრჩით და დიდი გაჭირვებით მოგვიხდა შემდეგ ცხოვრების განაწე ბრძოლის გადატანა, სანამ კაცად გავხდებოდით და ქონებას შევიყვებოდით“ (იხ. A 244 — A 245).

წესდების ბოლო მუხლებში ჩამოთვლილია ის დოკუმენტები, ოქრობეჭდები, რომლებიც ინახება პეტრიწონის სავანეში: 57 დოკუმენტებით მტკიცდება პეტრიწონელთა უფლებები იმ მიწულებზე და იმ განძზე, რომლებიც სავანის განკარგულებაშია. მტკიცდება შეუვალობა ამ მიწულებისა (თავი მესამე, A 158 და A 175 — A 179).

ამ დოკუმენტებს შორის გრიგოლი ასახელებს ორ ოქრობეჭედს იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად მოღვაწეობის დროს მას არაფერი ბრალი არ ედება (A 291), ე. ი. მას ჰქონია ორი სიგელი, გაცემული ბიზანტიის მთავრობისაგან, რომ მას თავისი მოვალეობა დიდისა დომესტიკოსისა შეუსრულებია პირნათლად და, ამიტომ, მას არავითარი ბრალი არ ედება.

დიდ ინტერესს იწვევს აგრეთვე წესდების ბოლო თავებში დართული სია იმ ნივთებისა და განძეულობისა, რომლებიც გრიგოლ ბაკურიანისძემ შესწირა მის მიერ დაარსებულ სავანეს: სამღვდელმსახურო სამოსელი, ძვირფასი ქსოვილებისაგან შეკერილი (სკარამანგი, ომფორი, გადასაფარებლები), ინვენტარი (კანდელი, დრაკონტარი), ბროლისა და მინის ქურქელი და სასმისები.

პეტრიწონის წესდების ბერძნული ტექსტის მოპოების ისტორია ასეთია: პირველი ცნობა „პეტრიწონის წესდების“ შესახებ ეკუთვნის პ. ბეზობრაზოვს, რომელმაც 1887 წელს მოათავსა „სახალხო განათლების სამინისტროს ჟურნალში“ გამოკვლევა, სადაც შეესო რამდენისამე სამონასტრო წესდების შემცველ ხელნაწერს, კუნძულ ხალკის ბიბლიოთეკიდან (კონსტანტინოპოლის ნახლობლად). ეს ხელნაწერი XVIII საუკუნისაა, მაგრამ შეიცავს XII—XIII საუკუნეთა სამონასტრო წესდებებს, მათ შორის პეტრიწონის წესდების ნაწყვეტებსო.

Revue historique du Sud-Est Européen. Juillet-Septembre 1921. Paris—Bucarest. 33. 83. 198—280 (სატურბოების შესახებ გვ. 247)

¹ ს. კეკელიძე, ქართული ლიტერატურის ისტორია I (1960), გვ. 105.

თვით წესდება პეტრიწონისა არ არის ამ ხელნაწერშიო წერს პ. ბეზობრაზოვი, არის მხოლოდ წინასიტყვაობა და ბოლოსიტყვაობა¹, და მოჰყავს წინასიტყვაობა Ἀρχιμειμα — Ἱερῶν πατριαρχευστικῶν φιλίης (იხ. ჩვენი გამოცემის A 148)² და ბოლოსიტყვაობა Το δὲ παρὸν ταπεινὸν ἐγράφη, — Φιλισσαριακῶς ἀσκημασι μισ (იხ. ჩვენი გამოცემის A 295-A 296).

3. ბეზობრაზოვი იცნობს თვით პეტრიწონის წესდების მუხლებსაც, რომლებიც მას ამოუწერია და რომლებიც, მისი თქმით, ცნობილი იყო ბატრიარქ დონსიოფოსისთვის. ბეზობრაზოვი გადმოგვცემს ამ წესდების ანოწერილ მუხლებზე დაყრდნობით, რომ ბანკოვოს (ე. ი. პეტრიწონის) მონასტრის მანგნებელი გრიგოლ ბაკურიანი იყო ალექსი კომნენის დროინდელი ცნობილი სარდალი და დასავლეთის დომესტიკოსი: რომ ის არის ქართველი და რომ მონასტერიც განკუთვნილი იყო ქართველებისთვის³.

ხალკის ბიბლიოთეკის ეს ხელნაწერი გამოუყენებია ა. დმიტრიევსკის თავის წრომაში Ἱστορία (კიევი, 1895). მაგრამ შემდეგ მისი კვალი აღარსად არ ჩანს.

ამის შემდეგ მეორე წყარო ჩვენი ცოდნისა „პეტრიწონის წესდების“ შესახებ იყო 1888 წელს გიორგი მუსხეოსის მიერ მის სადოქტორო დისერტაციაში გამოქვეყნებული ახალბერძნული თარგმანი „პეტრიწონის ტიბიკონისა“⁴. თვით მთარგმნელი უცნობია, ხოლო მას ეს თარგმანი შეუსრულებია 1782 წელს. რასაც მოწმობს ანდენი-მინაწერი, რომელიც ტიბიკონის სათაურის ბოლოსშია მიწერილი: μετεφράσθη δὲ τὸ ἐπιγραφῶν ταπεινὸν εἰς τὴν ἀπλήν Ἑλληνικῶν ὑλῶσαν ἐν ταῖς σπηραῖς ἀψιπῆ⁵ („ხსენებული ტიბიკონი გადაითარგმნა მარტივ ბერძნულ ენაზე ქრისტეს აქვთ 1782 წელს“).

¹ П. Безобразов, Материалы для истории Византийской империи. I: Ненаданные монастырские уставы: ЖМНП 1887, т. 254, Ноябрь, стр. 65—78. პეტრიწონის წესდებაზე იხ. 55, 76-77.

² ბეზობრაზოვია ტექსტს აკლბს ჩვენი ტექსტის სიტყვები τὰς ἀσκητικῶν μὲν τῶν ἀρχόντων ὑποτῶν τε καὶ διακόνων.

³ პ. ბეზობრაზოვის ამ შრომაზე იხ. Ed. Kurtz-ის რეცენზია: BZ 2, 627—631.

⁴ Ἱστορία Πατριαρχεῦσ, ὑφ' ἑσθ. ἀσκητικῶν τῆς Ἀσσίας, καὶ τῶν αὐτῶν Ταπεινῶν τῆς Μοσῆς τῆς Θεοτόκου τῆς Πρωτοκλιμακίας, ὑπὸν Γεωργίου Μοσχοπίου Σερραζίου. Lipsiae 1888, 23. 131—210 (გამოქვეყნდა როგორც იენის უნივერსიტეტის დისერტაციათა IV ნაკვეთი).

⁵ დ. ბეჭდილია კორექტორული შეცდომით: „აჟიპ“.

მესამე და უკანასკნელ ეტაპს პეტრიწონის ტიპიკონის შესწავლის საქმეში წარმოადგენდა ლუი პეტის მიერ (Louis Petit) 1904 წელს გამოცემული ბერძნული ტექსტი, რომელიც დაიბეჭდა „ვიზანტიისკი ვრემენიკის“ XI ტომში (№ 1 დამატების სახით)¹. ლ. პეტიმ თავის გამოცემას საფუძვლად დაუდო მის მიერ დიდის ძიებითა² და გაკვირებით მოპოვებული ბუხარესტის ხელნაწერი, რომელიც გადმოწერილია XVIII საუკუნეში რომელიღაც ძველი ნუსხიდან. ძველ ნუსხას დაბეჯითებით მალავდნენ საპატრიარქო ბიბლიოთეკის მესვეურებიო.

ბუხარესტის ეს ნუსხა მთლად სანდო არ აღმოჩნდა. რამდენიმე ფურცელი დაკარგულიყო და ლუი პეტიმ ხარვეზები შეავსო გ. მუსეოსის მიერ გამოცემული ახალბერძნული თარგმანის შემწეობით. გარდა ამისა, ზოგიერთი წინადადებები (კიდურმსგავსების შეცდომით თუ სხვა მიზეზის გამო) გამორჩენოდა გადამწერს; დასასრულ, ცალკეული სიტყვებიც დამახინჯებული იყო³. ამიტომ თვით ლ. პეტი ამ თავის გამოცემას უყურებდა როგორც წინასწარს, რომელიც მომავალში უფრო სრულყოფილმა უნდა შეცვალოსო.

L. Petit წერდა თავის გამოცემის წინასიტყვაობაში: «Le copiste anonyme s'était fort mal acquitté de sa besogne. Ses omissions n'étaient pas rares: elles portaient, ici sur un feuillet entier, là sur une page, ailleurs sur deux ou trois lignes. Certaines leçons évidemment vicieuses trahissaient en plus d'un endroit son inexpérience paléographique, ajoutant ainsi aux embarras déjà nombreux du style exotique de Pacourianos. Plusieurs passages paraissaient entièrement corrompus. Mais à ce mal, que je suis le premier à déplorer, nul remède, tant que le patriarchat oecuménique n'aura pas exhumé de ces catacombes le codex original. Et comme cette époque tardera sans doute à venir, on me pardonnera, je l'espère, de livrer au public même dans son imperfection ce curieux monument...» —
„უსახელო გადამწერმა ძალიან ცუდად შეასრულა თავისი სამუშაო. ხარვეზები იშვიათი არ არის: ზოგჯერ მთლიანი ფურცელია გამოტო-

¹ *Textes* de Grégoire Pacourianos pour le monastère de Pétritzos (Bačkovo) en Bulgarie. Texte original publié par Louis Petit. *Casopis Peregbypr* 1904, XXXII+63.

² ამ ძიებაზე მოგვითხრობს თვით ლ. პეტი (იხ. მისი გამოცემის გვ. IV—V).

³ იხ. E. K[urtz]-ის რეცენზია ამ გამოცემაზე: *BZ* 14 (1905), 358.

ვებული, ზოგჯერ — ერთი გვერდი, აქა-იქ კი აკლია თითო-ორი სტრიქონი. ზოგიერთი, აშკარად შერყვნილი, კითხვა-სხვაობა, არაერთგან, ამჟღავნებს გადამწერის პალეოგრაფიულ გამოუცდელობას, რაც კიდევ ზედ ემატება ბაკურიანის უცხოური სტილით გამოწვეულ ისედაც მრავალრიცხოვან ჩავარდნას. რამდენიმე ნაწყვეტი მთლად დამახინჯებული ჩანს. მაგრამ ამ უბედურებას, რომელსაც მე პირველი ვარ რომ დაეტირი, არაფერი ეშველება, სანამ მსოფლიო საპატრიარქო მზის სინათლეზე არ გამოიტანს თავისი კატაკომბებიდან ტიპიკონის დედანს. და რადგან ამას, რასაკვირველია, დაუგვიანდება, იმედია მაპატიებთ, რომ ამ შენანიშნავ ძეგლს ვაქვეყნებ მისი ნაკლულევანი სახითაც კი“ (L. Petit, გვ. V—VI).

ლ. პეტის თქმისა არ იყოს, მართლაც ძალიან დაუგვიანდა პეტრიწონის ტიპიკონის ძველი ნუსხის მოპოვებას.

1954 წელს მ. თარხნიშვილმა გამოაქვეყნა „პეტრიწონის წესდების“ ძველქართული რედაქცია¹ და წინასიტყვაობაში წერდა: ამავე ტიპიკონის სხვა ქართული ნუსხა მოიპოვება № 1598 ხელწერში, რომელიც დაცულია კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში კუნძულ ქიოსზე, ხოლო მე ის ვერ მოვიპოვეთ (თარხნიშვილის გამოცემა გვ. III).

მ. თარხნიშვილის მიერ მოწოდებული ცნობის მიხედვით აკად. აკაკი შანიძემ, რომელიც ამზადებდა „პეტრიწონის წესდების“ ძველქართული რედაქციის ტექსტის გამოცემას, გადადგა სათანადო ნაბიჯები და მიაკვლია ამ ქართული ნუსხის მოპოვების შესაძლებლობას. ხოლო საქ. მეცნ. აკადემიის ფუნდამენტალური ბიბლიოთეკის დირექტორის, პედაგოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატის, ვლ. უზნაძის მიერ მიღებული ენერგიული ზომების წყალობით კუნძულ ქიოსიდან მიღებულ იქმნა ორი ხელნაწერის (№ 1598 და № 1599) მიკროფილმები; № 1598 ხელნაწერში ტიპიკონის იმ ძველქართული ტექსტის გარდა აღმოჩნდა ბერძნული ტექსტიც, რომელიც თავისი პალეოგრაფიული ნიშნებით XI—XII საუკუნით თარიღდება.

¹ Typicon Gregorii Pacuriani, edidit Michael Tarchnigvili. Louvain 1954. მოთავსებულია სერიაში: Corpus scriptorum christianorum orientaliū. Scriptores Iberici, tomus 3 (ქართული ტექსტი), tomus 4 (ქართული ტექსტის ლათინური თარგმანი).

პეტრიწონის მონასტრის ბერძნული სახელწოდება სამი ვარიანტით არის ცნობილი:

Μονή τῆς Θεοτόκου τῆς Παναγίας καὶ τῆς Ροδῆπης („პეტრიწონის ღვთისმშობლის მონასტერი როდოპის კალთაზე“);

Μονή Μπαλασκήσας („ბაჩკოვოს მონასტერი“);

Μονή τῆς Γρηγορίας Παλαστρινῆς („გრიგოლ ბაქურიანის მონასტერი“).

პეტრიწონის მონასტერს ჰქონდა საკუთარი ბიბლიოთეკა: მისი ხელნაწერები მხოლოდ ნაწილობრივ, თითო-ოროლა, არის აღწერილი (იხ. BPhWoch. VII [1887]—სამი ხელნაწერის აღწერილობა; Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπιστημολογίας τῆς ἐτίας 1887 — აქ აღწერილია 1 ხელნაწერი, ორი ხელნაწერი, ქიოსზე მოხვედრილი, აღწერილია კ. ამანტოსის შრომაში).

პეტრიწონის მონასტრის ბიბლიოთეკის კოლექცია გადატანილ იქმნა სოფიაში, სინოდალურ ბიბლიოთეკაში. M. Richard-ი ამის შესახებ წერს: *Comme nous l'avons signalé plus haut* cette collection (იგულისხმება პეტრიწონის კოლექცია) aurait été transférée (en totalité ou en grande partie) à la bibliothèque de Saint-Synode à Sofia (Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs, par Marcel Richard, Paris 1948, გვ. 101).*

რომ პეტრიწონის მონასტერს მდიდარი ბიბლიოთეკა ჰქონია, ეს ნათლად ჩანს მოღწეული მასალებიდან. იმპერიალისტური ომის წინა წლებში (თუ ომის წლებში) ამ ბიბლიოთეკის წიგნები წაპოულებია.

ერთი ნაწილი ამ წიგნებისა (უმთავრესად ბერძნული ხელნაწერები) მოუთავსებიათ სოფიის სინოდალურ ბიბლიოთეკაში (M. Richard ი წერს 1948 წელს გამოცემულ წიგნში „ამ რამდენიმე წლის წინათ“ (il y a quelques années. — იხ. აქვე, შენ. 1). ამ კოლექციაში ხომ აღმოჩნდა ის ქართული ხელნაწერი, რომელიც შეიცავს „პეტრიწონის ტიპიკონს“.

სხვა ბერძნული ხელნაწერები გადაუტანიათ რილის მონასტერში. პროფესორმა გომეშმა უამბო 1949 წელს ბულგარეთში

* ამავე შრომის წინა გვერდზე (გვ. 100) სოფიის ბიბლიოთეკის აღწერისას M. Richard-ი წერს: *Cette bibliothèque se serait enrichie, il y a quelques années, de la collection de manuscrits grecs du monastère bulgare de Bačkovo, près de Stanimaka (სტენიმაქას ამჟამად ასე ნოვგრაადი ეწოდება — იხ. ნ. ბერძენის შეიღ. ძლევა, გვ. 24).*

მივლინებულ ქართველ მეცნიერთ — ბაჩკოვოდან რომ ხელნაწერი წამოვიღე „სულ ბერძნული ხელნაწერებია და ეხლა ყველა ეს რილის მონასტერში ინახებაო“. ქართველი მეცნიერი რილის მონასტერს ეწვივნენ და ნახეს აქ გადმოთხზული „პეტრიწონული წიგნები“, ბერძნული ხელნაწერები¹.

როგორც ჩანს, რამდენიმე ხელნაწერი მოხვედრილა ქიოსზე, კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში, მათ შორის ხელნაწერები:

№ 1598 — შეიცავს პეტრიწონის ტიპიკონის ქართულ ტექსტს (გვ. 1 - 145) და ამავე ტიპიკონის ბერძნულ ვარიანტს (გვ. 146 - 298),

№ 1599 — შეიცავს პეტრიწონის ტიპიკონის ახალბერძნულ ტექსტს.

ამ ორ ხელნაწერს ეხება K. Amantos-ის ქვემოთ დასაბულებული შრომა.

კორაის სახელობის ბიბლიოთეკაში კუნძულ ქიოსზე მოიპოვება პეტრიწონის წესდების ბერძნული ნუსხა, რომელიც ბიბლიოთეკის მიერ ახლად შექმნილი ჩანს² და რომელიც, როგორც ქვემოთ დავრწმუნდებით, XI—XII საუკუნეშია გადმოწერილი. ამ ბერძნულ ნუსხასთან ერთად აკინძულია ამ ნუსხის ქართული თარგმანი; იქვე აღმოჩნდა მეორე ხელნაწერიც, რომელიც შეიცავს ახალბერძნულ თარგმანს. ორივე ბერძნული ხელნაწერი (როგორც ბიზანტიური ტექსტი, ისე ახალბერძნული) აღწერილი აქვს K. Amantos-ს ქვემოთ, შენიშვნებში. დასაბულებულ შრომაში, რომელიც, სამწუხაროდ, ჩვენთვის უშოვარი შეიქმნა და რომლის შინაარსს BZ-ში მოთავსებული ბიბლიოგრაფიული ანოტაციის მიხედვით ვიცნობთ.

ქიოხისა (A) და ბუხარესტის (B) ნუსხათა ურთიერთობა. AB ნუსხათა ურთიერთობის გარკვევისათვის მნიშვნელობა აქვს ასეთ დაკვირვებას:

1) B-ს აკლია წესდების ტექსტის ის ადგილი, რომელიც ქიოსურ ნუსხაში მოთავსებულია 191—194 გვერდებზე, სიტყვებიდან *ἀρχαίως* *ἔσθιενται* (A 191) ვიდრე სიტყვებამდე *ἰασηται* *ταῦ*

¹ ია. ნ. ბერძენიშვილი, ძველთა, გვ. 42 და გვ. 50.

² ასე წერს კ. ამანტოსი თავის შრომაში *Μικρὰ Ἑλληνικὰ Μελετήματα*. B. *Χειρόγραφα τῆς μονῆς Γρηγορίου Παλαιολογοῦ παρὰ τὸν Σαντομαζον*. Ἑλληνικὰ 10 (1938), 234—252. F. D[öbiger]-ი ამანტოსის ამ შრომაზე დაწერილ ბიბლიოგრაფიულ შენიშვნებში გაუმოკვევს: *Die Korais-Bibliothek auf Chios besitzt auf Grund neuerer Erwerbung eine Abschrift des bekannten... Typikons des... Ibererklosters*, იბ. BZ 39 (1939) გვ. 231.

მედი (A 195). ეს უდრის L. Petit-ს გამოცემის გვ. 19, 19—20, 27, ქიოსური ნუსხის სრული ოთხი გვერდი (ზედმიწვევით, 191 გვერდის პირველი სიტყვიდან 194 გვერდის უკანასკნელ სიტყვამდე).

ეს არ შეიძლება მომადარიყო შემთხვევით. ესე იგი: ის გარემოება, რომ B-ს ხარვეზი ზედმიწვევით ემთხვევა A-ს ორ ფურცელს, იმას ნიშნავს, რომ B-ს გადამწერს (ან მის წყაროს) ხელთ ჰქონდა A, ხოლო რალაც მიზეზის გამო გადამწერს გამოჩენია ორი ფურცელი.

2) ანალოგიურია მეორე შემთხვევაც. B-ს აკლია ბერძნული ტექსტის ის ადგილი, რომელიც მოიპოვება ქიოსური ნუსხის 207—208 გვერდებზე, სიტყვებიდან *παρ' ἧμαυ ἔστασθη* (A 207) ვიდრე სიტყვებამდე *ἦα ἰν' ἀρῖα[φει:σῶμας]* (A 209). რაც უდრის L. Petit-ს გამოცემით გვ. გვ. 24, 34—25, 18.

ზემოთ მოყვანილი ორივე შემთხვევა ნხოლოდ იმით მიიძღვება აიხსნას, რომ B-ს წყაროა ისეთი ტექსტი, რომელიც მომდინარეობს A ნუსხიდან.

პეტრიწონის ტექსტის ბეჭდვის დროს L. Petit-მ ეს ხარვეზები შეავსო გ. მუსეოსის მიერ გამოცემული ახალბერძნული თარგმანიდან, ხოლო ამ დროს მან ჩაატარა ერთგვარი ტექსტუალური ოპერაციები: პირველი ხარვეზის შევსებისას მან *ყუჩჟოუჯ*: (რომლითაც იწყება ნამდვილი ტექსტი იმ ხარვეზის შემდეგ) მოათავსა ახალბერძნული ტექსტის წინ (და არა შემდეგ), ხოლო მეორე ხარვეზის შევსებისას ანოაგლო სიტყვა *ჯამაჯ*.

პეტრიწონის ტიპიკონი

ტექსტი და თარგმანი

Ἄρχῃ σὺν θεῷ

Τὸ τυπικὸν τὸ ἐκτεθὲν παρὰ τοῦ μεγάλου δομestίκου τῆς δύσεως κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Πακουριάνου πρὸς τὴν παρ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονὴν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς

5 Πετριτζιωτίσης.

1. Ἐπικουρία καὶ ἀγαθότητι τῆς πάντα τεκταναμένης τε καὶ συνεχούσης σεπτής καὶ ζωαρχικῆς τριάδος τοῦ προανάρχου πατρὸς καὶ τοῦ συνανάρχου υἱοῦ καὶ λόγου αὐτοῦ καὶ τοῦ ζωαρχικοῦ καὶ ὁμοουσίου αὐτοῦ πνεύματος, τὴν μίαν θεότητά τε καὶ δύναμιν, εἰς
10 ἦν βεβαπτίσμεθα καὶ ἣ ἐκ προγόνων λατρεύομεν, ἐλπίδι καὶ πίστει τῇ εἰς αὐτὴν βεβαία τεθαρρηγότες.

2. (A 148) Ἀρξόμεθα λέγειν τε καὶ γράφειν περὶ τοῦ προκειμένου ἡμῖν ἐφετοῦ τε καὶ εὐκταίου ἔργου ἦτοι τῆς συστάσεως τῆς παρ' ἡμῶν νεωστὶ ἰδρυμένης μονῆς, καθὼς ἐν τοῖς ὑποτεταγμένοις καθ-
15 εξῆς δηλωθήσεται, περὶ τε ὄρου καὶ ἀριθμοῦ τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων καὶ περὶ τύπου καὶ κανόνος, δι' ὧν πολιτεύονται εἰς δόξαν τε καὶ τιμὴν τῆς πανυπεράγνου θεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ κάτρου τοῦ Πετριτζιοῦ καλουμένου πάντων τῶν μοναζόντων τὴν ἱβηρικὴν ἐπισταμένων γραφὴν καὶ διάλεκτον συναθροισ-
20 θέντων τε καὶ συνταχθέντων εἰς τὴν προνοία καὶ βοήθεια τοῦ θεοῦ τῶν ὄλων νεωστὶ κτισθεῖσαν μονὴν παρ' ἑμοῦ Γρηγορίου τοῦ εὐδοκία θεοῦ σεβαστοῦ καὶ μεγάλου δομestίκου πάσης τῆς Δύσεως γνησίου τε υἱοῦ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει Πακουριάνου, τοῦ ἀρχοντος μὲν τῶν ἀρχόντων ὄντος τε καὶ διαπρέποντος, τὴν γέννησίν τε ἐκ
25 τῶν ἐφών ἔχοντος ἐκ τῆς τῶν Ἰβήρων παμφαναστάτης φυλῆς, προστίθημι |(A 149) δὲ ὅτι καὶ κτίτορος τῆς θεοδημίτου καὶ νεοδημίτου ταύτης μονῆς καὶ κοιμητηρίου τῆς ἐμῆς ἀναπαύσεως, τῆς καὶ ὀνομασθεῖ-

2 τὸ τυπικὸν A. 2 εκτεθ > A. 2 μεγ' λ A. 3 Γρηγ' ο A. 5 Πετριτζιωτίσης AB. 6 τεκταναμένης A. 6 τὴ A. 7 σεπτής A. 7 ζωαρχικῆς A. 7 προαναρχ' A. 9 τῆς μί-
ας τε καὶ δυνάμεως Petit. 9-10 εἰς ἦν < B (Petit: εἰς ἦν est omis, mais il y a dans le ms. un espace vide où il aurait dû figurer. 13 τὸ A. 13 ἦτοι A. 14 νεωστῆ A. 14 καθὼς A. 14-15 καθ' ἐξῆς A. 15 ὄρου A. 15-16 μοναζόντων A.

ვიწყოთ ღმრთის მიერ

A 147

ტიპიკონი, შედგენილი დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის უფალ გრიგოლ ბაკურიანისძის მიერ მის მიერვე დაარსებული პეტრიწონის ყოვლად-წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის მონასტრისათვის.

1. შეწევნითა და კეთილისყოფითა ყოველთა შემქმნელისა და შემცველისა წმინდა და ცხოველმყოფელისა სამებისა, წინადაუსაბანო მანისა და თანადაუსაბამო იისა და სიტყვისა მისისა და ცხოველმყოფელისა და თანაარსისა მისისა სულია (წმინდისა), სასოებითა და მისდამი ჰუმარატი რწმენით მიეწოდებით მხოლოსა ღმერთსა და ძალსა, რომელსა შინა მოვინათლენით და რომელსაც წინაპართა დროიდან ვემსახურებით.

2. ვიწყოთ ჩვენ საუბარი და წერა შესახებ წინამდებარისა, ჩვენთვის სანუკვარი და სანატრელი საქმისა, ანუ ჩვენ მიერ ახლახან დაფუძნებული მონასტრის საკრებულოსა, როგორც ეს ნათელყოფილი იქნება ჰუმოთ მოხსენებული დებულებებით. შესახებ ამ მონასტერში არსებული მონაზვნების რიცხვის განსაზღვრისა და მცნებისა და კანონისა, რომელთაც ისინი ექვემდებარებიან სადიდებლად და საპატივცემლოდ ყოვლად წმინდისა დედოფლისა ჩენისა ღვთისმშობლისა, შესახებ ადგილსამყოფელისა მის პეტრიწონად წოდებულისა ციხისა შეკრებილ მონაზვნებისა, რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან და მოთავსებული არიან ყველანი ღმრთის განგებით და დახმარებით ახლახან აშენებულ მონასტერში, რომელიც აღვაშენე მე გრიგოლმა, ღვთის ნებით სევასტოსმა და მთელი დასავლეთის დომესტიკოსმა, ღვიძლმა შვილმა ნეტარი ბაკურიანისა, ბრწყინვალე ერისთავთ-ერისთავისა, რომელიც წარმოშობით ვარ აღმოსავლეთი მხარეებიდან, იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან. ხოლო დავსძენ, რომ ვარ დამფუძნებელი ამ ღვთივშენებული და ახალი მონასტრისა და ჩემი განსავენებელი სამარხისა, რომელსაც ეწოდოს სახელი საპატიოდ და სადიდებლად ქრისტეს, ჩვენი ღმერთის, დედისა, და ამ სახელ-

A 148

A 149

σης εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῆς μητρὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καὶ τοῦ ταύτης ἀμφιβοήτου καὶ ὄραιοτάτου ἁγίου ναοῦ καὶ τῆς ὄραιοτάτης ἐν τούτῳ σκηπῆς τοῦ Θεοῦ τῆς ἀνισταμένης εἰς ἀρωγὴν καὶ λύτρωσιν καὶ σωτηρίαν ἡμῶν, πρὸς δὲ καὶ τοῦ μακαρίτου ἀταδέλφου μου τοῦ μεγίστου Ἀπασίου.

5 3. Καθὼς περ δὲ κατὰ ἀδελφότητα καὶ φιλίας ὑπερβολὴν συνημμένος ὑπῆρχον ψυχικῆ διαθήσει τοῖς ἐν τῇ εὐαγεστάτῃ μονῇ τῶν Παναγίου μονάζουσι, τῇ οὐσῃ τε καὶ διακειμένη ἐντὸς τῆς μεγαλοπόλεως τῆς τοῦ μεγίστου καὶ ἁγίου Κωνσταντίνου ὀνομαζομένης καὶ
10 Νίας Ῥώμης, καὶ λίαν κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ καὶ τῶν ἐν ἀληθείᾳ ἀγαπώντων αὐτὸν ἐφαίνετό τε καὶ ἦν πᾶσα μοναδικὴ τάξις αὐτῶν καὶ τὸ πολίτευμα, ἔδοξε κάμοι τοῖς τύποις αὐτῶν καὶ ταῖς τάξεσι παντοίῳ τρόπῳ συστήσασθαι καὶ κατοχυρῶσαι ἐν ταύτῃ τῇ νεωστὶ κτισθείσῃ σὺν | (A 150) θεῷ παρ' ἡμῶν μονῇ καὶ τῇ εἰρημένῃ ἁγίᾳ
15 ἐκκλησίᾳ, τὴν τε ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν ἄπασαν καὶ τὸν τῆς διαίτης τῶν μοναζόντων τρόπον καὶ τῆς ἐστίασεως, ἵνα κατὰ μέμησιν ἐκείνων καὶ οὗτοι προνοίᾳ Θεοῦ πολιτεύσονται, ὃ τε τῆς μονῆς προϊστάμενος καὶ οἱ τῇ παναγεστάτῃ ἱερωσύνη τελοῦμενοι μετὰ πάσης τῆς λοιπῆς ἀδελφότητος, καθὼς παρακατιῶν οἱ τύποι αὐτῶν
20 καθεξῆς δηλωθήσονται.

4. Καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνοι οἱ ἀστυάτατοι ἄνδρες καὶ τὴν εὐζωίαν κατὰ συνήθειαν ἔχοντες καὶ κατὰ μέσον τῆς εὐδαίμονος πόλεως ἐκείνης καὶ πολυανθρώπου ἀνατραπέντες, οὕτω δὲ τυπωθέντες ὑπὸ τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἰσαγγέλου αὐτῶν κτίτορος, τὴν ἐπιτεθεισάν
25 αὐτοῖς τάξιν ἀσφαλῶς καὶ βεβαίως διατηροῦσιν ἀσάλευτον, πόσῃ μᾶλλον ἡμεῖς, ὡ πατέρες καὶ ἀδελφοί, οἱ ἐν τῇ νεωστὶ ταύτῃ κτισθείσῃ ἁγίᾳ μονῇ θεόθεν ταχθῆναι λαχόντες, Ἰβηρῆς τε ὑπάρχοντες καὶ στρατιωτικὴν παντοίαν διαγωγὴν κεκτημένοι καὶ τραχυτάτην | (A 151) βιώσεως πεῖραν ἔχοντες, καὶ τὰ νῦν ἐν τόπῳ ἐπιτηδείῳ καὶ πόρρω πάσης αἰτίας τοῦς μονάζοντας βλέπτειν πεφυκυίας
30 ὑπάρχοντι μῆτε πρὸς κωμοπόλεις ἔχοντες πλησιασμόν μῆτε παρ' ἄλλου τινὸς τῶν οὐ προσηκόντων περικοπτόμενοι, ὕδατων τε διειδεσο-

2 ἀμφιβοήτου A. 2 ὄραιοτάτου A. 2-3 ὄραιοτάτης A. 3 ἀρωγῆν A. 5 μεγίστου A. 6 ἁγίου B. 8 φιλίας A. 8 ὑπερβολὴν A. 6-7 συνημμένοι B. 7 ὑπῆρχον A. 7 ψυχικῆ A. 8 παναγίου A. 8 μονάζουσι A. 8 οὐσῃ A. 8 τὴν A. 9 ἁγίου A. 9 κωνσταντίνου A. 11 ἀγαπώντων A. 11 τάξις A. 12 τὸ <B>
12 κάμοι A. 13 συστήσασ A. 13 κατοχυρῶσαι A. 14 κτισθείσαν A. 15 ἐκκλησία A. 15 ἄπασαν A. 19 παρακατιῶν A. 20 καθεξῆς A. 21 ἐπεὶ A. 21 ἐκεῖνοι A. 22 κα-

განთქმული და მშვენიერი ტაძრისა, და მასში არსებული ღვთის უმშვენიერესი კარავისა, რომელიც აღმართულია ჩემ დასაცავად, სახსრად და სახსნელად, (და არა მარტო ჩემი, არამედ) ჩემი სანატრელი ღვიძლი ძმის მაგისტროს აბაზისა.

3. ვინაიდან ძმობა და მეგობრობა მაკავშირებს სულიერად პანაგის უპატიოსნესი მონასტრის მონაზონებთან, იმ მონასტრის, რომელიც არის მოთავსებული დიდი და წმინდა კონსტანტინეს სახელის მატარებელ ქალაქში, ახალ რომში, და მე ღვთის წესით და იმათი შეწეობით, რომელთაც კეშმარიტად უყვართ იგი, ძალიან მომწონდა მთელი მათი მონაზვნური წესი და მოქალაქობა და მე გადავწყვიტე მათი სახე და წესი ყოველნაირად გამოგვიყენებინა და განგვემტკიცებინა ამ ახლახან ღვთის შეწევნით აშენებულ მონასტერში და ზემოხსენებულ წმინდა ეკლესიაში, ყოველი საეკლესიო მიმდევრებით და მონაზვნური ცხოვრების და ქცევის წესით, რათა მათი მიბაძვით მოქალაქობდნენ ესენიც ღვთის განგებით. ხოლო მონასტრის წინამძღოლი და ყოველად წმინდა მღვდელმსახურების შემსრულებელნი მთელ დანარჩენ ძმობასთან ერთად (ისევე იქცეოდნენ,) როგორც ქვემოთ მოყვანილი მათი წესები ნათელყოფენ.

4. და რადგან ისინი, როგორც უალრესად დაწინაურებული აღამიანები, კეთილ ცხოვრებას არიან ჩვეულნი და იმ მდიდარი და ერმრავალი ქალაქის შუაგულში ტრიალებენ, ასევე უნეტარესი და ანგელოზთსწორი მათი მაშენებლის მიერ დაფუძნებულნი იცავენ მტკიცედ და დაბეჯითებით მათთვის შემუშავებულ ურყევ წესს; მით უფრო ჩვენც, მამებო და ძმებო, რომელთაც ღვთივ წილად გვხდათ ახლახან აგებულ ამ წმინდა მონასტერში დამკვიდრება, ვინაიდან ქართველები ვართ და ყოველგვარი მხედრული ცხოვრება გამოვლილი გვაქვს და ცხოვრების ჰირვეული გამოცდილება გვაქვს, ამჟამადაც ისეთ მოხერხებულ ადგილას ვცხოვრობთ, რომ შორს არის ყოველგვარი მიზეზი მონაზონთათვის ვნების მიყენებისა, არც დაბა-ქალაქებთან მეზობლობაში ვართ, და სხვა შეუფერებელ რამესაც მოწყვეტილი ვართ, შემთხვევით ისეთ ადგილას ვართ დაბინავებული, სადაც არის ანკარა წყალი და ყოველგვარი

τασκήθειαν Α. 23 θπσ Α. 24 ταγγέλιον Α. 24 κήτορος ჩვ. კონ., κήτορος ΑΒ. 25 τὰξιν Α. 25 διὰ τηροθσιν Α. 27 ἀγία < Β. 27-28 θπάρχοντες Α. 28 κεχτιμένοι Α. 29 βιφσσας Α. 29 πείραν Α. 29 τάνον Α., τάνον Β (Petit). 31 ἐπάρχουτι Α. 32 περικόπτομενοι Α. 32 τὲ.

τάτων καὶ καρπῶν παντοίων, πρὸς δὲ καὶ λαχάνων τῶν παρ' ἡμῶν
 ἐκ παιδότητος ἢ ἐκ προγόνων ταμειουλκουμενων τετευχότες κατασκη-
 νῶσαι, πῶς οὐχὶ καὶ ἡμεῖς τοὺς τύπους ἐκείνων ὑποφέρωμεν ἀγαλλ-
 λόμενοι, φυλάττοντες τὴν τάξιν τῶν παρηκαλουθηκότων τῶν κατὰ
 5 τύπον αὐτοῖς ἐντολῶν;

δ. Εἰ δ' (ὅπερ ἀπεύχομαι) παρὰ τὰ παρ' ἡμῶν τυπωθέντα νυ-
 νι καὶ τοῦ τύπου τῆς ῥηθείσης εὐαγγελιστικῆς μονῆς τῶν Παναγίου
 ὑπερβάλλοντος τρυφηλοῦ βίου ἢ ὀρεγεται ἀναπαύσεως, ἐν εἰρήνῃ πο-
 ρευέσθω οὗτος ἔνθα καὶ βούλοιο καὶ εὐρήσοι τὴν ἑαυτοῦ ἀνάπαι-
 10 σιν· καὶ γὰρ ὁ προμνημονευθεὶς ἐν δοιδίμῳ τῇ λήξει κτίτωρ καὶ
 καθηγούμενος τῶν Παναγίου, σοφώτατος ὢν τὰ θεῖα τὴν | (A 152)
 ὑπερβολὴν καὶ τὴν ἑλλειψίν τῆς βιοτεύσεως καταλελοιπώς, κατὰ τὴν
 μέσῃ καὶ βασιλικωτάτῃ ὁδῶν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ μαθητευομένους βα-
 15 δίζκειν ἐθέσπισεν· αἱ γὰρ παρεχβάσεις αἰεὶ σφαλεραὶ εἰσι καὶ χαλε-
 πώταται.

ε. Τὰ οὖν περιεχόμενα ἐν τῇ ἱερῇ τεύχει τῇ τῷ μοναχικῶν ὄντως
 ὠραίζοντι βίον, τῇ καὶ παρεκβληθέντι παρ' ἡμῶν ἐκ τοῦ τυπικοῦ
 τῆς πολλάκις ῥηθείσης εὐαγγελιστικῆς τῶν Παναγίου μονῆς, κεφαλαι-
 20 ωδῶς τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν μοναζόντων θεωρεῖσθαι καὶ πράτ-
 τεσθαι καὶ ὄλως κατ' αὐτὰ πολιτεύεσθαι, περιέχει οὕτως, ὡς ἰδοῦ ὑπο-
 τέτακται, οἷς μικρὰ τινὰ τὰ δοκοῦντα ἡμῖν εὐ ἔχειν παρ' ἡμῶν προ-
 σετέθη ···

Σύνοψις ἤτοι πίναξ τῶν ἐν τῇ
 παρόντι τυπικῷ θεσπιζομένων σαφῶς
 25 κεφαλαίων πρὸς εὐσύνοπτον εὐρεσιν

Κεφάλαιον α

Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθη ἡ εὐαγγελιστικὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων αὐτῆς.

1 οἱ εὐαγγελιστῶν Α. 2 ταμειουλκουμενων Α. 3 υποφερωμεν Α, υποφε-
 ρομεν Β, 4 τάξιν Α. 4 παρ' ηκολουθηκότων Α. 4 τῶν Α. 7 νυνι Α. 7 ῥηθείσης Α. 8
 8 ὑπερβάλλοντος ὑπερβάλλοντος Α. ὑπερβάλλει τις Β. 8 ὀρεγεται Α. 8 —να-
 παύσεως Α. 8-9 προπορευέσθω Β. 9 εὐρήσοι Α. 10 προμνημονευθεὶς Α. 10 κτί-
 τωρ ἢ β. 3 ε β, κτίτωρ ΑΒ. 11 παναγιου Α. 12 ὑπερβολὴν Α. 12 ἑλλειψίν Α.

ნაყოფი, აგრეთვე ბოსტნეული, რომელიც ჩვენ ბავშვობიდან და ათადან-ბაბადან მოგვყავს, ნუ თუ ჩვენ არ უნდა ვიკისროთ მათი წესების გადმოღება და არ უნდა დავიცვათ ის წესები, რომლებსაც ისინი მისდევენ თანახმად მათი მცნებებისა?

5. თუ კი (მაშორის უფალმა!) ჩვენ მიერ ახლა დადგენილი და ხსენებული ყოვლად წმინდა პანაგიის მონასტრის წესზე უფრო მეტი ფუფუნების შემცველი ცხოვრება მოუნდეს ვინმეს და უფრო მეტი დასვენება, მშვიდობით წავიდეს ის იქ, სადაც უნდა და სადაც იპოვის თავის დასვენებას; ვინაიდან წინახსენებულ საუკუნო განსვენებაში მყოფ დამფუძნებელს და წინამძღვარს პანაგიისას, რომელიც იყო საღმრთო საქმეებში სრულიად ბრძენი, არც სიკარბე და არც ნაკლოვანება ცხოვრებისა არ სწამდა; მან უქადაგა თავის მოწაფეებს ევლოთ საშუალო და უაღრესად ჰატონკაცური გზით: რამეთუ მუდამ მოლიპულია და ძალიან ძნელი ყოველგვარი გადახვევა.

6. (ქვემოთ მოგვყავს) შინაარსი ამ წმინდა წიგნისა, რომელიც ჭეშმარიტად ასახავს მონაზვნურ ცხოვრებას და რომელიც გადმოღებულა ჩვენ მიერ ხშირად ხსენებული ყოვლად წმინდა პანაგიის მონასტრის ტიბიკონიდან; (მოგვყავს) თავიანდაც, რაც უნდა გაითვალისწინონ მონაზონებმა და ისე იმოქმედონ, სრულიად მათ მიხედვით უნდა მოიქცნენ; წიგნი ასეთი შინაარსისა, რაც, აი, ქვემოთ მოგვყავს; ხოლო მცირედი რამე ჩვენ მიერ არის დამატებული, ისე როგორც ჩვენ საჭიროდ დავინახეთ.

**მიმოხილვა ანუ პინაკი წინამდებარე ტიპიკონში
განხილული თავებისა, რათა ადვილად მპოვონ
(ხაძიებელი თვისი)**

თავი პირველი

იმის შესახებ, თუ როგორ აღიშენა წმინდა ესე მონასტერი იბერთა.

12 βιωτέσεως ΑΒ. 12 μέσιν Α. 13 Βασιλικωτάτην Α. 13 ὄσον Α. 13 ἑπαύ-
του Α. 14 εἰσι' Α. 15 χαλαιπότεραι Α. χαλεπότεραι Β. 16 ἱερῶ Α. τὸ < Β.
20 πολιτεύεσθαι Α. 21 ἴσον Α. 21 ἔπο τέτακται Α. 23 σύνουρις Α. ἦτοι Α.
23 πῖναξ Α. 24 τυπικῶν Α. 24 κεφαλαίων Α. 27 Ἰβήρων Α. 27 αὐτῆ Α.

Κεφάλαιον β'

5 Περὶ τοῦ ὅπως καὶ τίνα ἀναθήματα ἀνετέθησαν ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ἕκ τε τῆς ἐμῆς | (A 158) ὑπάρξεως καὶ τοῦ μακαρίτου καὶ γνησίου μου ἀγαθέλφου ἀκινήτων, κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων.

Κεφάλαιον γ'

Περὶ τοῦ εἶναι ἐλευθέραν τὴν τοιαύτην μονὴν ἀπὸ παντοίας ὑπηρεσίας τε καὶ ἐνοχλήσεως βασιλικῆς τε καὶ πατριαρχικῆς καὶ τιγῶν τῶν ἐν αὐτῇ ἀφαιρέσεων.

10 Κεφάλαιον δ'

Περὶ τοῦ καθόλου διακωλύεσθαι τοὺς μονάζοντας ἦτοι ἀπασαν τὴν ἀδελφότητα τοῦ μὴ τίνα τούτων ἰδίως διάγειν ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ ἦτοι ἰδιοπράγειν ἢ διατροφᾶς ἢ ἄλλῳ τι κεκτησθαι τὸ σύλογον.

15 Κεφάλαιον ε'

Περὶ τοῦ προσετώτος ὅπως ὀφείλει ἐκλέγεσθαι εἰς τὴν τῶν μοναζόντων προστασίαν καὶ ὅπως ὁ μετ' αὐτὸν ὀφείλει ἀνάγεσθαι εἰς τὴν τοιαύτην ἀρχὴν καὶ διακονίαν τῆς τοιαύτης μονῆς.

Κεφάλαιον ς'

20 Περὶ τῆς ποσότητος ἦτοι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόντων, ὅτι ὀφείλει ἀνελλιπῆς εἶναι ἢ παρ' ἡμῶν ταχθεῖσα τούτων ποσότης, καὶ περὶ τοῦ μὴ λαβεῖν ἐξ αὐτῶν προσέγεξις καὶ ὅπως καὶ ὅσοι ὀφείλουσι ἐξ αὐτῶν τετάχθαι εἰς τὰς δια|(A154)κονίας καὶ ὑπηρεσίας τῆς μονῆς.

25 Κεφάλαιον ζ'

Περὶ τῶν ἱερουργούντων ἱερέων, ὅπως τε χρὴ ἐκλέεσθαι τούτους καὶ τάξει, καὶ ὅπως ὀφείλουσι καθ' ἑβδομάδα λειτουργεῖν ἢ πόσας καὶ ποίας ἡμέρας καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα λειτουργεῖν καὶ μνημονεύειν ἡμῶν τε καὶ τῶν παρ' ἡμῶν μνημονευομένων.

2 ὅπως A. 2 ἀνετέθησ A. ἀνέθηκεν B. 3 ὑπάρξεως A. 4 γνησίου A. 4 ἀκινήτων κινήτων A. 4-5 αὐτοκινήτων A. 7 τοιαύτην μονὴν A. 8 τῆ A. 8 ὑπηρεσίας B 33 6 0 3 6 0 3 3 3 3 3 3 3 3, ἐπηρείας AB. 8 πατριαρχικῆς A. 9 ἐτών. 11 διὰ κωλύεσθαι A. 12 ἰδίως A. 12 κέλλῃ B. 13 διὰ τροφᾶς B.

თავი მორა

იმის შესახებ, თუ რა შესაწირავნი შეეწირეთ იმ წმინდა ეკლესიას ჩემი ქონებიდან და ჩემი ღვიძლი ნეტარი ძმის ქონებიდან, **A 153** უძრავი, მოძრავი და თვითძრავი.

თავი მისაგი

იმის შესახებ, რომ ეს მონასტერი თავისუფალი იყოს ყოველგვარი სამსახურისაგან და გადასახადისაგან, როგორც სამეფო ისე საპატრიარქო, და რაიმე ვამოსალებთაგან.

თავი მიოთხა

იმის შესახებ, რომ სრულიად აეკრძალოს მონაზონებს და მთელ ძმობას არავინ მათგან საკუთრივ არ შეუშვან თავის სენაქში, არც მოისაქმონ ან საზრდელი და სხვა რამ შეამზადონ.

თავი მახუთა

შესახებ წინამძღვრისა, თუ როგორ უნდა ამოირჩიონ ის მონაზონთა უფროსად და თუ როგორ უნდა დაიყენონ მეორე მის შემდეგ ამ მონასტრის სამსახურში ამავე თანამდებობაზე.

თავი მუჰჰა

მონაზონთა რაოდენობის ანუ რიცხვის შესახებ, რომ საკიროა უკლებლივ იყოს ჩვენ მიერ დაწესებული მათი რაოდენობა, და იმის შესახებ, რომ არ აიღონ მათგან მონაძღვენი, და თუ როგორ და რამდენნი უნდა დააყენონ მათგან მონასტრის მსახურად და ხელისუფლად. **A 154**

თავი მუჰვიღა

უამისმწირველი მღვდლების შესახებ, თუ როგორ არის საკირო მათი ამორჩევა და დაყენება, და თუ კვირაში რამდენჯერ უნდა სწირონ ან რამდენი და რომელი დღეები თითოეულ კვირაში უნდა სწირონ და მოვეიხსენიონ ჩვენ და ჩვენ მიერ მოხსენებულნი.

16 ბφείλει A. 17 προσιαιον A. 17 ბφείλει A. 21 διελλεπής A. 22 προσενης A. 23 ბφείλουთ A. 23-24 εθηροτας A. 27 ბφείλουთ A. 27 κατεβησάδα A. 28 η πρσας — λειροσργειν < B (ex homoioteleuto). 28 4βδο-
μάδα A. 29 ει A.!

Κεφάλαιον η'

Περὶ τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ περὶ τῆς τῶν ὑπηρετούντων σιωπῆς τε καὶ ἡρεμίας.

Κεφάλαιον θ'

- 5 Περὶ ἐνδυμάτων ἢ τοῦ τούτων τιμήματος τὸ πότε καὶ ὅπως εὔφειλει διανεῖμαι τοῦτο ὁ προσετῶς τοῖς μονάζουσιν.

Κεφάλαιον ι'

- 10 Περὶ τῆς ἐγκρατείας τῶν τριῶν ἀγίων τεσσαρακοστών, ὅπως τε ἐγκρατῶς ὀφείλωμεν διανύσαι ταύτας καὶ τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς εὐποιῆσαν τε καὶ ἐλεημοσύνην ἐνδείξασθαι.

Κεφάλαιον ι"α

- 15 Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς τε καθ' ἡμᾶς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν περιωνύμων καὶ περιδόξων δεσποτικῶν ἑορτῶν, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἀθλοφόρων ἀγίων μαρτύρων καὶ τῶν λοιπῶν πάντων ἀγίων, ὅπως λαμπρῶς ὀφείλουσι καὶ εὐαγῶς τελεῖσθαι.

Κεφάλαιον ι"β

- 20 Περὶ | (A 155) τῆς φωταγωγίας τῆς ὀφειλομένης γενέσθαι ἐν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ καὶ περὶ τῆς προσευχῆς καὶ ὕμνωδίας, ὅπως ἡσύχως τε καὶ ἀταράχως προσεύχεσθαι δεῖ.

Κεφάλαιον ι"γ

- 20 Περὶ τοῦ ὅτι δεῖ κατὰ πᾶσαν ἡμέραν πάντας τοὺς ἀδελφοὺς τὰ παραπτώματα αὐτῶν τῷ προϋσταμένῳ ἐξαγορευοῦσαι καὶ πάντας τοὺς λογισμοὺς κατὰ τε πράξιν καὶ λόγον συμβαίνοντας καὶ κατ' ἔννοιαν.

Κεφάλαιον ι"δ

- 25 Περὶ τοῦ ἐργοχείρου τῶν μοναζόντων καὶ κόπου, καὶ ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πονεῖν δεῖ ψάλλειν ἐπιμελῶς.

2 ἐτοιμασίας A. 2-3 ὑπηρετούντων A. 3 σιωπῆς A. 3 τὸ A. 5 τιμήματος A. 5-6 εὔφειλει A. 6 προσετῶς A. 6 μονάζουσι B. 8 τριῶν A. 8 τὸ A. 9 ὀφείλωμεν A. 9 ταύτας A. 10 τὸ A. 12 ἀγίας A. 13 δεσποτικῶν A. 14 ἀθλ

თავი მარჯო

შესახებ კრაპეზის მომზადებისა და ღუმლით და სიმშვიდით მომსახურებისა.

თავი მაცხრა

შესახებ შესამოსელთა ანუ მათ შეფასებისა ოდესმე და თუ როგორ უნდა გაუყოს ის წინამძღვარმა მონაზონებს.

თავი მათე

შესახებ სამი წმინდა მარხვის მარხულობისა, თუ როგორ ამტანად უნდა შევინახოთ ისინი, და კრისტეს მიერ ძმების მიმართ ქველმოქმედებისა და წყალობის გამოხატვა.

თავი მეთერთმეტი

შესახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულისა და დანარჩენი სახელოვანი და ბრწყინვალე საუფლო დღესასწაულებისა, აგრეთვე ღვაწლმოსილი წმინდა მოწამეებისა და ყველა დანარჩენ წმინდანთა თუ როგორ უნდა ვიდღესასწაულოთ ისინი ბრწყინვალედ და უწმინდესად.

თავი მეთორმეტი

შესახებ გაჩირაღდებისა, რომელიც უნდა მოხდეს წმინდა A 155 ეკლესიაში, და შესახებ ლოცვისა და გალობისა, თუ როგორ უნდა ილოცონ წყნარად და უღელველად.

თავი მმცამეტი

იმის შესახებ, რომ საჭიროა: ყოველდღე ყველა ძმა უნდა გამოუტყდეს წინამძღვარს მათ შეცოდებებში და ყველა გულისზრახვაში, როგორც საკმით ისე სიტყვით შემთხვეულში და ფიქრად გატარებულში.

თავი მეთოთხმეტი

შესახებ მონაზონთა ხელთსაქმისა და შრომისა და რომ მუშაობის დროს საჭიროა გულდასმით გალობა.

თუ A. 14. ἀγίων A. 15 ἁγέλουςι A. 17 περι<A. 18 ἀγία A. 18 ἁγιοδίας A. 19 τῆ A. 23 περιδῆν A.

Κεφάλαιον ε΄

Περὶ τοῦ μὴ περιέρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς ἐξωθεν τῆς μονῆς ἀνευ προτροπῆς τῶν προϊσταμένων καὶ περὶ τῶν καθ' ὑπόκρισιν προσευχομένων ἐν μέσῳ τῆς συναγωγῆς.

5

Κεφάλαιον ε΄

Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς τῶν κατὰ τύπον τεταγμένων καὶ οὕτως ὀνομαζομένων, ὥστε γνησίως ποιῆσθαι τὴν τῶν ψυχῶν ἐπιμέλειαν.

Κεφάλαιον ε΄

10 Περὶ τοῦ ἀκρίβειαν ἔχειν καὶ παραγγέλειαν ποιῆσασθαι τὸν προσετώτα, ὥστε ἀσφάλειαν θέσθαι καὶ κωλύειν τὴν τῶν εὐνούχων εἰσόδον | (A 156) ἐν τῇ μονῇ, πρὸς δὲ καὶ τῶν νεογνῶν παιδίων.

Κεφάλαιον ε΄

15 Περὶ τοῦ ἐλευθέρως διάγειν τὴν μονὴν ἀπὸ τῆς τῶν συγγενῶν ἡμῶν ἐξουσίας τε καὶ βλάβης καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων εἰσπράξεως τῶν ὄντων ἐν αὐτῇ παντοίων εἰδῶν.

Κεφάλαιον ε΄

20 Περὶ τοῦ εἰ γέ τι σφάλει ὁ προσετώς τῆς μονῆς ἢ ἑτερός τις τῶν τὰς διακονίας ταύτης μετιόντων ἢ ἀπειθῶς ἐκδαπανώντων ταύτης τὰ χρήματα, οὐ μόνον ἀπείργειν αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἐκδιώκειν καὶ τελείως ἀπώσασθαι.

Κεφάλαιον ε΄

25 Παραίνεσις περὶ τοῦ γινῶναι ἀφ' ὧν δεῖ κοσμικῶν προσώπων δέξασθαι προσενέξεις ὑπὲρ σωτηρίας ψυχῶν καὶ προσφέρειν ὑπὲρ αὐτῶν ἱερὰς λειτουργίας.

Κεφάλαιον ε΄

Παραγγελία πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς γινομένη περὶ μνήμης ἑμῆς τε καὶ τῶν ἡμῶν καὶ περὶ τοῦ γενέσθαι ἀγάπην τοῖς ἀδελφοῖς καὶ

2 μονῆς; A. 6 ἐπιτρόπων A. 6 καταπέπων A. 8 ἐπιμέλειαν A. 10 παραγγέλειαν B. 14 διάγειν A. 15 τῶν A. 15 ἀπάντων A. 18 τί A. 18 προσετώς A. 18 ἑτερος A. 19 τίς 19 μετιόντων A. 19 ἀφ' εἰδῶς A. 19 ἐκδαπανώντων A.

თავი მეთხუთმეტი

იმის შესახებ, რომ ძმები არ უნდა გავიდნენ მონასტრის გარეთ წინამძღვართა ნებართვის გარეშე, და იმათ შესახებ, რომელნიც პირმოთნედ ლოცულობენ შუა საკრებულოში.

თავი მეთექვსმეტი

მონასტრის მნეთა შესახებ, რომელნიც დაყენებული არიან წესის მიხედვით და ასე ეწოდებათ, რომ მართლიად შეასრულონ სულზე ზრუნვა.

თავი მეთამბმეტი

იმის შესახებ, რომ წინამძღვარმა ზედმიწევნით დასრულოს მცნება, რომ უძველად აიკრძალოს საჭურისთა შემოსვლა მონასტერზე, აგრეთვე ახალგაზრდა ყმაწვილთა.

A 156

თავი მეთვრამეტი

იმის შესახებ, რომ მონასტერი თავისუფალი იყოს ჩემი ნათესავების მხრით რაიმე უფლების გამოცხადებისაგან და ზიანისაგან და ყველა დანარჩენი ყოველგვარი სახის მასში არსებული გამოსაღებისაგან.

თავი მცხრამეტი

იმის შესახებ, თუ წინამძღვარი მონასტრისა ან სხვა ვინმე ან მონასტრის მსახურებაში მონაწილეთაგანი რამეს იცრუებს, ან უწყალოდ გაფლანგავს მის ქონებას, არა თუ გადადგნენ ისინი, არამედ დევნილ იქმნენ და საბოლოოდ გაძევებულ იქმნენ.

თავი მორცი

დარიგება იმის საცოდნელად, თუ რომელ საერო პირთაგან შეიძლება მიღება შესაწირავისა სულის საცხონებლად და წმინდა ჟამის წირვა მათთვის.

თავი ოცდამეერთი

ბრძანება ძმების მიმართ, გაცემული ჩემი ხსოვნისათვის და ჩემიანების სახსენებლად და რომ ძმებმა ალაპი შეასრულონ და

23 παραίσεις A. 23 κομίων A. 24 παροίσεις A. 24 ἕπερ A. 24 πρὸς φέρειν A. 24 ἕπερ A. 25 ἑρδς A. 27 γινόμενῃ A. 28 τὲ A. 28 ἤμων B, ἄμων A.

νομίσματα διανεῖμαι· κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ μνημοσύνου ἡμῶν, πρὸς δὲ καὶ εὐποιῶν δαψιλῆ πρὸς τοὺς πένητας.

Κεφάλαιον κ'β

5 Περὶ τῶν τελευταίων κατηγουμένων τε καὶ λοιπῶν ἀδελφῶν, ὅπως δεῖ αὐτοὺς συστήλλειν καὶ | (A 157) μνημονεύειν διηνεκῶς εὐχαίς καὶ δεήσεσιν.

Κεφάλαιον κ'γ.

10 Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν ἄδειαν γυναῖκα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγίαν ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν ἢ γυναικίαν μονὴν ἐν τοῖς ὁρίοις ἐκείνοις συστήσασθαι.

Κεφάλαιον κ'δ

Περὶ τοῦ μὴ κατατάξαι· Ῥωμαῖον μοναχὸν ἢ πρεσβύτερον ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ καὶ δι' ἤντινα τὴν αἰτίαν.

Κεφάλαιον κ'ε

15 Περὶ τῶν συγγενῶν τε καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν τῶν Ἰβήρων τῶν μονάσαι· αἰρετισαμένων ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ, ὅπως τε ὀφείλουσιν δεξασθαι· τούτους οἱ ἐν τῇ μονῇ, καὶ ὅπως αὐτοὶ ὀφείλουσιν εὐγνωμονεῖν καὶ εὐσχημόνως καὶ καλῶς διάγειν ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ.

Κεφάλαιον κ'ς

20 Περὶ τοῦ λογαριάζεσθαι· παρὰ μὲν τοῦ κατηγουμένου τὸν οἰκονόμον τε καὶ τοὺς λοιποὺς διακονητάς, παρὰ δὲ τῆς κοινότητος τῶν ἀδελφῶν τὸν κατηγουμένον.

Κεφάλαιον κ'ζ

25 Περὶ τοῦ μνημονεύειν διηνεκῶς τοὺς κεκοιμημένους καὶ δι' ἱερῶν λειτουργιῶν ἐξελείψασθαι· τὸ θεῖον ἀλήκτως ὑπὲρ τῶν ψυχῶν αὐτῶν.

Κεφάλαιον κ'η

30 Περὶ τοῦ εἶναι· ἐντὸς τῆς μονῆς γηροκομεῖον, καὶ περὶ τοῦ ὅπως ὀφείλουσιν τοὺς ἐν τῇ μονῇ | (A 168) γέροντας διαναπαύσαι πρεπόντως καὶ παρηγορῆσαι.

1 διὰ νεῖμαι A. 4 τέ A. 5 αὐτοὺς A. 5-6 διηνεκῶς A. 6 δεήσει B. 8 μη A. 8 ἄδειαν A. 8 ἀγίαν A. 9 ἐκκλησίαν A. 9' γυναικίαν AB. 9-10 συστήσασθαι A. 13 τοι αὐτῇ A. 13' ἤντινα A. 16 τέ A. 16 ὀφείλουσιν A. 17 ὀφεί-

მათ ფული დაურიგდეს ჩვენი ხსოვნის დღეს, აგრეთვე ღარიბთა მიმართ მოხდეს უხვი ქველმოქმედება.

თავი ოცდამოცოდე

შესახებ გარდაცვლილი წინამძღვრებისა და დანარჩენი ძმებისა, თუ როგორ უნდა მათი დასაფლავება და მათი ხსოვნისათვის განუწყვეტლივ ლოცვა და ვედრება. A 157

თავი ოცდამეცამედი

იმის შესახებ, რომ ქალს არ ჰქონდეს უფლება ჩვენს წმინდა ეკლესიაში შესვლისა, ან და არ შეიძლებოდეს დედათა მონასტრის დაარსება ამ მონასტრის საზღვრებში.

თავი ოცდამეოთხე

იმის შესახებ, რომ ბერძენი მონაზონი ან ხუცესი არ იქნეს დაყენებული ამ მონასტერში და რა მიზეზით.

თავი ოცდამეხუთე

შესახებ ჩვენი ქართველი ნათესავებისა, რომელთაც აირჩიეს ამ მონასტერში შემონაზონება, თუ როგორ უნდა იქნენ ისინი მიღებული მონასტერში და როგორ უნდა იყვნენ ისინი კეთილგონიერად, და კეთილსახედ და კარგად იქცეოდნენ ამ მონასტერში.

თავი ოცდამეექვსე

იმის შესახებ, რომ იკონომისი და დანარჩენი მსახურნი ანგარიშს აბარებენ წინამძღვარს, ხოლო წინამძღვარი ანგარიშს აბარებს ძმათა საზოგადოებას.

თავი ოცდამეშვიდე

იმის შესახებ, რომ განუწყვეტლივ იხსენიებოდნენ მიცვალებულნი და წმინდა ჯამისწირვის მეშვეობით მუდამ გამოთხოვილ იქნეს ღმრთის წყალობა მათი სულებისათვის.

თავი ოცდამეცხე

იმის შესახებ, რომ მონასტრის შიგნით იყოს მოხუცთა თავშესაფარი, და შესახებ იმისა, თუ როგორ უნდა მოასვენონ მონასტერში მყოფი მოხუცები ჯეროვნად და ნუგეშინისცემით. A 158

„λοισ“ A. 18 *εὐσεβείας* A. 18 *διδῆναι* A. 20-21 *οἰκονόμον* A. 24-25 *δι-τερόν* A. 25 *λειτουργίαν* A. 25 *ἐν ἰερώσασθαι* A. 25 *ἐπιε* A. 25 *γῆραικομείων* A. 29 *ἀφείλοισιν* A. 29 *διδναπαιδοαι* A. 30 *πρετόντος* A.

Κεφάλαιον κ'θ

Περὶ τῶν οἰκοδομηθέντων παρ' ἡμῶν τριῶν ξενοδοχείων ἐν τῷ Στενιμάχῳ, παρὰ τὸν Μάρμαρον καὶ τῷ Πριλόγκῳ, καὶ ὅπως παρ' ἡμῶν ἐτυπώθησαν.

5

Κεφάλαιον λ'

Περὶ τοῦ ταχθέντος παρ' ἡμῶν πρώτου καθηγουμένου Γρηγορίου τοῦ Βανινοῦ, ὅπως τε μετὰ τελευτὴν αὐτοῦ ὀφείλει μνημονεύεσθαι καὶ ἐν ποίᾳ ἡμέρᾳ.

Κεφάλαιον λ'α

10

Περὶ τῶν νεωτέρων ὅπου τε διάζειν ὀφείλουσι καὶ ὅπως παιδεύεσθαι, καὶ εἶθ' οὗτος εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ μεγάλῃ μονῇ, καὶ περὶ τοῦ ἱερέως τοῦ ἱερουργούντος ἐν τῷ τοῦ ἀγίου Νικολάου ναῷ.

Κεφάλαιον λ'β

15

Περὶ τοῦ διαγωγῆν καὶ κατάστασιν τὸν καθηγουμένον μὴ παρασχεῖν τῶν ἀδελφῶν τινὶ ἢ ἑτέρῳ ἐκτὸς τούτων ἢ ἐκποιήσασθαι τινὰ τῶν τῆς μονῆς πραγμάτων.

Κεφάλαιον λ'γ

20

Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς διατηρῆσαι τὸν τόμον τοῦ παρόντος τυπικοῦ καὶ ἀπαρασάλευτα καὶ ἀλώβητα διαφυλάττεσθαι τὰ τούτῳ ἐμὴ (A 159) περιεχόμενα.

Κεφάλαιον α'

Περὶ τοῦ ὅπως ἐκτίσθη ἡ εὐαγεστάτη
μονὴ αὐτῆ τῶν Ἰβήρων

25

1. Ἐπεὶπερ συμφέρον τε καὶ ὀφειλόμενόν ἐστι παντὶ χριστιανῷ καὶ ὀρθόδοξῳ πιστῷ καὶ βεβαπτισμένῳ εἰς τὸ ἅγιον καὶ φρικτὸν ὄνομα τῆς σεβασμίας τριάδος, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου πνεύματος, ἅς ἐν προσδοκίᾳ ἔχειν τὴν κοινὴν τῶν ἀπάντων τελευτὴν καὶ φροντίζεῖν τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ προσ-

2 οἰκοδομηθέντων A. 3 στενιμάχῳ A. στανιμάχῳ B. 3 πριλόγκῳ A. 6-7 Γ'ορίον τοῦ Βανινοῦ A. 7 τέ A. 7 ὀφείλει A. 10 τέ A. 10 ὀφείλουσι A. 14 μη A. (conf. 1,4,8) 15 τινὶ A. 15 ἑτέρῳ A. 14-15 ἐκποιήσασθαι τινὰ A.

თავი ოცდამეცხრა

შესახებ ჩვენ მიერ აშენებული სამი სასტუმროსი: ერთი სტენიმახისა, მარმარისა და პრილონგისა, და თუ როგორ განიწესნეს ისინი ჩვენ მიერ.

თავი ოცდამეათე

შესახებ ჩვენ მიერ დაყენებული პირველი წინამძღვრისა, გრიგოლ ვანელისა, და თუ როგორ უნდა იქნეს იგი მოხსენებული სიკვდილის შემდეგ და რომელ დღეს.

თავი ოცდამეთერთმეტე

შესახებ ჭაბუკებისა, თუ სად უნდა ატარებდნენ დროს და როგორ იზრდებოდნენ, და მერმე ის შედიოდეს დიდ მონასტერში, და შესახებ მღვდელისა, რომელიც სწირავს წმ. ნიკოლოზის ტაძარში.

თავი ოცდამეთორმეტე

შესახებ იმისა, რომ წინამძღვარი არ აძლევს (მონასტრის) ქონებას ვინმეს ძმათაგანს ან სხვას ამათ გარდა, არც რომ მონასტრის ქონებათაგან რამე გაიყიდოს.

თავი ოცდამეცამეტე

შესახებ იმისა, რომ სიფრთხილით უნდა მოგუაროთ წინამდებარე ტიპიკონის წიგნს, და ურყევად და შეურყვნელად დავიცვათ რაც მასში სწერია.

A 159

თავი პირველი

იმის შესახებ, თუ როგორ აღიშენა წმინდა ესე მონასტერი იბერთა

1. რადგან სასარგებლო და საჭიროა ყველა ქრისტიანისა და მორწმუნე მართლმადიდებლისათვის, რომელიც მონათლულია წმინდა და ზარდამცემი სახელით პატიოსანი სამებისა, მამისა, ძისა და სული წმიდისა, მუდამ ელოდეს ყველასათვის საერთო სიკვდილს და იზრუნოს თავისი სიკვდილის დღეზე, სასოებით ელოდეს

18 διατηρεῖσθαι B. 18-19 ἐπιτιθεῖσθαι A. 19 διὰ φυλάττεσθαι A. 23 ἐβήσθαι A. 23 τὸν Ἰβήην, ἀπὸ τῶν Ἰβήρων B. 24 ἡ A. 24 ὀφειλομένον A. 24 ἵσταν A. 24 παντὶ A. 24-25 χωριστά A. 26 τριμῶς A. 27 βίβλου A. 27 ἀπάντων A.

δοκᾶν τὴν πάντων τε καὶ ἑαυτοῦ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ διανοεῖσθαι: τὴν φοβερὰν τε ἐκείνην καὶ φρικτὴν ἐξέτασιν τῆς δικαίας κρίσεως Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ Σωτῆρος καὶ ἐκάστου τῶν πεπραγμένων τὴν δικαίαν ἀντίδωσιν, καὶ ὀφειλόμενόν ἐστιν ἐν πάσῃ
 5 δυνάμει φροντίζειν περὶ τούτων, ἕως οὐ περιερχόμεθα ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ παντοίως σπεύδειν ἐμπρόνως ζῆν καὶ σώζεσθαι: ἐκ τῆς φοβερᾶς ἐκείνης καὶ αἰωνίου κολάσεως καὶ τῆς ἀπειλῆς τοῦ τῆς γενέ-
 10 ἐν | (A 160) νης πυρὸς κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν ἐκείνην ἀγίαν ἐντυχούσαν φωνήν, καὶ διδόναι ἐντεῦθεν τῷ θεῷ ἕκαστον τὸ λύτρον τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς καὶ ὡσπερ τινα ἀφορμὴν παρέχειν τῇ ἀνεικάστῳ τοῦ θεοῦ ἀγαθότητι: καὶ φιλανθρωπίᾳ, ὥστε τούτων τυχεῖν, καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐργάζεσθαι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δυνάμιν ἕκαστον καὶ οὕτως ἀγωνιζομένους ἀπαλλαγῆναι: τῶν ματαίων λίνων τοῦ μαμωνᾶ, φίλους νοητούς μετ' εὐνοίας προσδεχομένους* ἐν τοῖς μέλλουσιν αὐτοῦ
 15 αἰῶσι: καὶ γὰρ ταῦτα οὕτως ἐργαζόμενοι ἐκείνων ἀξιωθησόμεθα συγκληρονόμοι γενέσθαι τῶν τὰς αἰωνίους κατασχόντων κληρουχίας ἐντυγχάνειν τε τῷ Χριστῷ καὶ λύσιν λαμβάνειν τῶν ἐπιτακτιμένων.

2. Τούτων οὖν πάντων ἕνεκα ἐγὼ πολλάκις ῥηθεὶς Πρηγόριος σεβαστὸς καὶ μέγας δομῆστικος, ὁ πολυμαρτύρητος καὶ τοῦ Χριστοῦ
 20 δοῦλος ἀνάξιος ἐξ ἀρχῆς νεότητός μου καὶ μέχρι: τοῦ παρόντος καιροῦ τοῦ γήρωός μου, κανός τε καὶ μάταιος ὢν ἐκ πάσης ἀγαθῆς ἐργασίας, μόνην λείψανον ζωῆς ἔχων τὴν ἡς ἠξιώθη ἀληθῆ καὶ ὀρθόδοξον πίστιν τῶν Χρι- (A 161) στιανῶν κατὰ τὴν παράδοσιν τούτων Ἰβήρων γένους τοῦ ὁμοφρονούντός τε καὶ συστοιχοῦντος κατὰ πᾶσαν δογματικὴν παράδοσιν τῷ ὀρθοδοξοτάτῳ καὶ ἐνθεωτάτῳ τῶν Ῥωμαίων
 25 γένει καὶ τῇ κατ' αὐτοὺς μεγάλῃ τοῦ θεοῦ ἐκκλησίᾳ, εἰ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐγγλιχόμεν ἔτι ὢν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τῇ αὐτῇ συνεχόμενος ἐπιθυμία κατέλαβον τὰ ἐσπέρια καὶ ἕως τοῦ νῦν ἐπιέμην τοῦ κτίσαι ναὸν τε περικαλλῆ καὶ περὶ αὐτὸν μοναστῶν καταγώγιον καὶ ἐν αὐτῷ

* Luca 16:9: ποιήσατε φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίθῃ ὁ ἐξ ὧν τὰ εἰς ἡμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς.

1 προσδοκᾶν A. 1 τὲ A. 1 ἑαυτοῦ A. 2 φοβερὰν τὸ A. 3 ἐκάστου A. 4 ὀφειλόμενόν A. 5 φροντίζειν A. 5 ἕως A. 5 οὐ A. 8 ἀγίαν A. 9 ἕκαστος A. 10 ὡσπερ τινα A. 10 ἀνηκάστω A, ἀνεικάστω corr. K. 12 ἕκαστος A. 13 ἀγωνιζομένους A. 13 λίνων A. 14 μέλλουσιν A. 14 αὐτοῦ A. 15 διῶσι A. 16 κληρουχίας A. 17 τὲ A. 18 ἕνεκα A. 18 ἐγὼ A. 18 πολλά-

ყველასი და თავისი მკედრებით აღდგომის დღეს, იფიქროს იმ საზარელ და თავზარდამცემ განკითხვაზე ჩვენი ქრისტე ღმერთისა და მაცხოვრის სამართლიან განსჯისა, ყოველი საქმისათვის სამართლიან მიგებაზე. — ამიტომ საქირთა ყოველი ძალღონით ვიზრუნოთ ამათ შესახებ, ვიდრე ვტოიალვით საიქაო ცხოვრებაში, და ყოველნაირად ვეცადნეთ გონიერულად ვიცხოვროთ და ვიხსნათ თავი იმ საშინელი და საუკუნო სატანჯველისაგან და გვენის ცეცხლის საშიზროებისაგან, სასარების წმინდა ხმის მიხედვით, და თითოეულმა მივსცეთ აქ ღმერთს სასყიდელი ჩვენი სულისათვის, და როგორც ერთგვარი მიზეზი მივანიჭოთ ღვთის შეუღარებელ სიკეთეს და კაცთმოყვარეობას, რათა ამათ შეგვამთხვიოს, რათა თითოეულმა ქმნას სიკეთე ძალისაებრ თვისისა, და ამაირი მოღვაწეობის წყალობით განთავისუფლებულ ვიქმნეთ მაშინას ფუჭი ნათურებისაგან, რომ წარმოსახულმა შეგობრებმა კეთილგანწყობით მიგვიღონ მომავალ საუკუნეში*; ამას რომ ამაირად მოვიღვაწებთ, ღირსნი ვიქნებით თანაზემკვიდრენი გავხდეთ იმათი, რომელნიც ფლობენ საუკუნო ქონებას; და ქრისტეს მიერ მივილოთ მიტევება შეცოდებათა.

2. ყველაფერ ანის გამო მე, ხშირად ხსენებული გრიგოლ სევასტოსი და დიდი დომესტიკოსი, ფრიად ცოდვილი და ქრისტეს უღირსი შონა, რომელიც იმთავითვე სიყრმიდან ვიდრე სიბერის დღევანდელ დღემდე ამაო და ფუჭი ვარ ყოველგვარი კეთილი საქმიანობისაგან, რომელიც ვარ მქონებელი სიცოცხლის ნაშთისა — მხოლოდ ჭეშმარიტი და მართლმადიდებელი რწმენისა, რომლისა ღირს ვიქმენ, რწმენისა ქრისტიანეთა, როგორც ეს გადმოცემული აქვთ ქართველებს, რომლებიც არიან ტომი თანახმიერი და თანავარი უმართლმადიდებელესი (მთელი სარწმუნოებრივი გადმოცემის მიხედვით) და უღვთისნიერესი რომაელთა ტომისა და მათი ღვთაებრივი დიდი ეკლესიისა, — და, აი, იმთავითვე ვცდილობდი ჯერ კიდევ აღმოსავლეთში ყოფნისას და იმავე გულისზრახვით დავემკვი-

* იხ. ლუკა 16,9.

პიჯ A. 18 ἰσχυρός A. 19 δομῆστικός A. 19 πολυάμφοτος A. 20 ἐξ ἀρχῆς A. < B. 20 μέγιστος A. 21-22 ἐργασίας A. 23 πίστιν A. 28 χριστιανόν A. 28 παράδοσιν A. 24 βήρων A. 21 δημοφανερός A. 25 παράδοσιν A. 25 ὁμοδοξοτάτος A. 25 καὶ ἐν τῷ αὐτῷ A. < B. 27 αὐτὸν AB. 28 ἐπίστα A. 28 ἐπίστη A. 29 μονάτων A. 29 καταγώνιον A. 29 αὐτὴν AB.

κοιμητήριον εἰς ἀνάπαυσιν τῶν ἐφαμιάρτων ὁστέων μου, διὰ δὲ τὸ
 πλῆθος τῶν πεπραγμένων μοι δεινῶν σφαλμάτων καὶ τῆς τοῦ κόσ-
 μου ταραχῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως καὶ τῆς ἐμῆς τόπον ἐκ τόπου ἀμεί-
 ψεως καὶ φιλοζώου διαγωγῆς οὐκ ἤξιώθην εἰς πέρας ἀγαγαῖν τὸ
 5 θέλημα τῆς καρδίας μου.

3. Τανῶν δὲ κατὰ τοῦ γήρους μου καιρὸν οὐ κατ' ἐμὴν σύ-
 νεσιν ἢ ἐπιστήμην, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀφατον φιλανθρωπίαν καὶ ἀγα-
 θότητα τοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ τὸν πρὸς μὲ τὸν ἀνάξιον ἀμέτρητον οἰκ-
 τον τὸν πάντη μηδαμινὸν καὶ ἔσχατον οἰκίτην τοῦ κράτους αὐτοῦ
 10 | (A 162) ἀνανηφαί με τοῦ βαρυτάτου ὕπνου καὶ τῆς λυσιμελοῦς
 ῥαθυμίας τοῦ βίου τούτου ἤξιωσε καὶ ἐνθυμηθῆναι τὴν ἡμέραν τῆς
 ἐντεῦθεν ἀποδημίας μου καὶ τὸν προκείμενον φόβον τῶν πονηροτά-
 των μου πράξεων καὶ διαλογίσασθαι καὶ ὄραν ἑμαυτὸν τοῖς ἔνδο
 ὀφθαλμοῖς κενὸν καὶ ἄμοιρον θεαρέστου ἀπάσης πράξεως. Διόπερ
 15 καὶ προσέδραμον τῇ ἐμῇ τε καὶ πάντων τῶν κατ' ἐμὲ ἀμαρτῶντων
 βεβαίᾳ ἐλπίδι καὶ πάντων τῶν χριστιανῶν μετὰ θεὸν ἀντιλήψει τε
 καὶ βοηθείᾳ, τῇ ὑπερευλογημένῃ μητρὶ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν τῇ
 ἀειπαρθένῳ Μαρίᾳ καὶ ἀχράντῳ θεοτόκῳ, πρὸς δὲ καὶ τῇ ὑπερεν-
 δόξῳ καὶ μεγίστῳ προδρόμῳ τῇ βαπτιστῇ, τοῦ Χριστοῦ καὶ ὑπερβε-
 20 βηκότι πάντας τοὺς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν, τῇ ἀγίῳ Ἰωάννῃ ὁμοίως
 δὲ καὶ τῷ φαεινωτάτῳ μεγαλομάρτυρι καὶ ἀκροτάτῳ ἀθλητῇ τοῦ
 Χριστοῦ Γεωργίῳ τῷ θειοτάτῳ, τούτους πεποιηκῶς ἑμαυτῷ ὁδηγούς
 τε καὶ πρέσβεις πρὸς Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ
 τῆς κρίσεως καὶ σὺν πᾶσιν ἄλλοις ἀγίοις καὶ φίλοις τοῦ Χριστοῦ,
 25 | (A 162) ὀικοδόμησα ἐξ ὅλης καρδίας καὶ προθυμίας μου μόχθῳ
 πολλῷ καὶ δαπανημάτων ὑπερβολῇ ἐκκλησίας τέμενος καὶ οἶκον
 δόξης θεοῦ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τῶν τριῶν τούτων, ὧν
 ἀνωτέρω μεμνήμεθα ὑπερπεριδόξων ὠραίων τε καὶ μεγαλοπρεπέστα-
 30 καὶ κατὰ τὴν ἐνουσάν μοι δύναμιν καὶ κατὰ τὴν τῶν χρόνων φορὰν
 καὶ κατὰ τὸ ἀνδρῦτον ἔθνος τῶν οἰκούντων τὸν θέμα τῆς Φιλίπ-

1 κοιμητήριον A. 1 ἀνάπαυσιν A. 1 ὁστέων A. 2 πλῆθος A. 4 διὰ γω-
 γῆς A. 6 τάνων A. τανὼν Petit. 6 γήρους A. γήρωσ B (Petit). 6-7 σύνεσιν A.
 7 ἐπιστήμην A. 7 φιλανῶν A. 8 πρόσμοι A. 8 ἀνάξιον A. 9 μηδαμινὸν AB.
 9 οἰκίτην A. 11 ῥαθυμίας A. 11 ἐνθυμηθῆναι A. 13 διαλογίσασθαι A.
 13 ὄραν A. 14 ἀπάσης A. 14 δι ὀπερ A. 16 ἐλπίδι A. 16 ἀντιλήψει A. 16 τὸ A.

დრე დასავლეთში და ვიდრე დღემდე მოწადინე ვიყავ ამეშენებია ტაძარი უმშვენიერესი და მის გარშემო მონაზონთა თავშესაფარი, აქვე სამარხი დასასვენებლად ჩემი ცოდვილი ძელებისა, ხოლო ჩემ მიერ ჩადენილ მრავალ საშინელ ცთომათა გამო და ქვეყნის ლელვათა და ცვალებათა ვანო და ჩემი გადანაცვლების გამო აღგვილიდან აღვილას და სიცოცხლისადმი სიყვარულის გამო ვერ ველირსე ბოლომდე მიმეტანა ჩემი გულის საწადელი.

3. ხოლო ახლა, ჩემი სიბერის ჟამს, არა თუ ჩემი გავებით ან ცოდნით, არამედ ჩვენი ღმერთის გამოუთქმელი კაცთმოყვარებისა და სიკეთის წყალობით და იმის წყალობით, რომ განუზომელი წყალობა წოილო ჩემდამი, რომელიც ვარ მისი სამეუფოს უღირსი და უკნინესი ბინადარი, და გამომაფხიზლა ღრმა ძილისა-
 გან და ამ ცხოვრების მდოვრე უზრუნველობისაგან, და ნომავონა
 დღე ჩემი აქედან გამგზავრებისა (საიქიოს) და მოსალოდნელი ში-
 ში ჩემი ბოროტი საქმებისათვის; და მე დაეუკვირდი ჩემ თავს და
 დავინახე ჩემი შინაგანი თვალებით, რომ ვარ ფუჭი და უმონაწი-
 ლეო ღვთის მოსაწონი რამე საქმისა. ამიტომ მე მიემართე ჩემს
 და ყველა ჩემნაირი შეცოდებულის ქეშმარიტ იმედსა და ყველა
 ქრისტიანეთა — ღმერთის შემდეგ — შემგედრებელსა და დამხმარეს,
 ჩვენი ღმერთის ქრისტეს უმეტეს კურთხეულსა დედას, მარადის
 ქალწულსა მარიამს და უმანკო ღვთისმშობელს, აგრეთვე უმეტეს
 საკვირველსა და დიდებულსა წინამორბედს, ქრისტეს ნათლისმცე-
 ნელს წმინდა იოანეს, ისევე როგორც უბრწყინვალეს მთავარმო-
 წამეს და ქრისტეს უზეშთაეს თანამოღვაწეს ღვთაებრივ გიორგის;
 ესენი გავიხადე ჩემს მეგზურებად და მოციქულებად ქრისტე
 ღმერთთან დღესა მას საშინელს განკითხვისასა და ქრისტეს ყველა
 სხვა წმინდანთა და საყვარელთა თანა, და ავაშენე მთელი გულითა
 და სულით, მრავალი შრომითა და დიდძალი ხარჯების გაღებით
 ეკლესიის გალავანი და მასზე სახლი ღმრთის დიდებისა, პატივად
 და სადიდებლად სამთა ამათ, რომლებიც ზემოთ მოვიხსენიე, უაღ-
 რესად საკვირველთა, (სახლი) საუცხოო და დიდად მშვენიერი ძა-
 ლისაებრ ჩენისა და დროთა შესაფერისი, ფილიპოპოლის თემის

17 *ὁπὲρ ἐβλογημένη* A. 18-19 *ὑπερέβδξω* A. 19 *μεγιστῶ* A. 19 *βαπτιστῆ* A. 19-20 *ὑπερβεβηκότι* A. 20 *ἐκγενηθεῖς* A. *ἐν γυνήτοισ* B. 20 *ἀγία ἰωάννη* A. 21 *μεγαλομάγιστρι* A. 22 *πεποιηκώς* A. 22 *δόγους* A. 26 *ὑπερβολῆ* Petit, *ὁπὲρ βολῶν* A, *ὑπερβολῶν* B. 27 *ἐπὶ* A, *ἐπεὶ* B. 27 *εἰς δόξαν καὶ τιμὴν* B. 27 *εἰῶν* A. 27 *ὦν* A. 28 *ὁραῖον τὲ* A. 29 *ἰνοῦσθαι μοι* A. 29 *ὀνόμαϊν* A. 30 *οἰκοῦντων* A.

πουπόλεως ἐν τοῖς βορειοτέροις μέρεσι τούτου, ἐν χειμάρρῳ τινὶ ὄχυρῷ, ἐν τοῖς ὄρειοις τε τοῦ χωρίου διακειμένου, ὃ παρὰ τῶν ἐπιχωριαζόντων ὀνομάζεται Πετριτζός, Βασιλικὴς δὲ ἐπικέκληται,

4. ὅπερ δι' εὐσεβοῦς τε καὶ τιμίου χρυσοβούλλου λόγου τῶν κρα-
 5 ταιῶν καὶ ἀγίων ἡμῶν βασιλέων ἐδωρήθη ἡμῖν ἀντὶ πολλῶν ἐμῶν καὶ
 μεγάλων δι' αἵματος ἀγόνων καὶ σπουδασμάτων, οὕς ἐκ νεαρᾶς ἡλι-
 κίας μέχρι τοῦ παρόντος τοῦ γήρως χρόνου διήνυσσα καὶ μηδέ ποτε
 τοῦ αἵματός μου φεισάμενος μήτε τῶν συνόντων μοι συγγενῶν,
 10 | (A164) πρὸς δὲ μήτε τοῦ πολλοῦ πλήθους τῶν ὑπ' ἐμὲ ὑπὲρ εὐαρε-
 στήσεως τοῦ κράτους τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἐν οἷς ἂν προσετέγγην
 ἐν τε τοῖς ἐφόις καὶ τοῖς ἐσπερίοις εἰς ἐπικουρίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς
 ἐπικρατείας, ὥστε καὶ ἐν αἰχμαλωσίαις θειναῖς κρατηθῆναι, ἐφθην
 μετ' οὐκ ὀλίγων συγγενῶν τε καὶ πιστῶν προσφιλεστάτων ἀνθρώπων
 μου, τῶν συσχεθέντων τούτων πάντων ἅμα ἐμοῖ· εἰς χεῖρας ἐθνῶν,
 15 ἐὰν οὖν εἶπω, ὅτι σπανίως τις τῶν γένει· τε προσηκόντων καὶ τῶν
 ἐνθέῳ ἀγάπῃ ἐκδουλεύοντων ἐπὶ κλίνης ἰδίας φυσικῆ· θανάτῳ τέθ-
 νηκεν, οὐδαμῶς ψεύσομαι· ἅπαντες γὰρ διὰ ζήφους καὶ χειρὸς τῶν
 τοῦ θεοῦ σταυροῦ ἐχθρῶν καὶ τῆς Ῥωμανίας τὰ ἑαυτῶν ἐκένωσαν
 αἵματα.

20 δ. Νῦν οὖν ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἀξιὸν με πεποιήκε τελειῶσαι τὴν ἐφε-
 σιν τῆς καρδίας μου, καὶ ἀπηρτίσθησαν αἱ ἀγίαὶ ἐκκλησίαι· σὺν τῇ περὶ
 αὐτὰς τετειχισμένη μονῇ καὶ τοῖς ἐν αὐτῇ κελλίοις ἐξ οἰκείων μου
 πλείστον τε καὶ διαφόρων ἀναλωμάτων· τολμῶ γὰρ λέγειν, ὡς οὐκ
 25 ἐξ ἐτέρων ἀλλοτριῶν τινῶν* | (A 165) [χρημάτων ἢ ἀδικημάτων
 τινῶν, ἔτι δὲ ἐξ ἀγγαρείας καὶ παρολκῆς καὶ ὑπηρεσίας τῶν ἐμῶν
 παροίκων, βιαζομένων αὐτῶν εἰς τὰς τῶν ἀγίων ἐκκλησιῶν κτίσεις
 κακοπαθεῖν ἢ εἰς τὴν τῆς περὶ αὐτὰς εἰρημένης μονῆς, ἀλλ' ἐξ
 ἐμῶν δικαίων καὶ ἰδιοκτητῶν πόνων τε καὶ σπουδασμάτων προσγε-
 νομένων μοι.

* ճնն Պեթրոճ Ա-Յո հոյճ Յորճ Յուլեթուլ ՊուճուհանճճՅլեթոճ ճլեոճ տնոճ
 ճըրճուո (165, 166). ՊըճճՅլեթո B-տո.

1 βορειωτέροις A. 1 μέρεσι A. 1 τινί A. 2 ὄρειοις A. 2 τέ A. 2 διακει-
 μενον Petit, διακειμένου AB. 3 ἐπιχωφραζόντων A. 3 Βασιλικίς A. 4 τέ A-

მოსახლეთა დაუმკვიდრებელი ტომის შესაფერისი, ფილიპოპოლის უფრო ჩრდილო მხარეში, ერთ მთავარ ხევში იქ მდებარე იმ სოფლის საზღვარზე, რომელსაც ადგილობრივი მცხოვრებლები უწოდებენ პეტრიწონს, ხოლო მეტსახელად ვასილიკისი ჰქვია.

4. რომელიც მოგვენიჭა ჩვენ ჩვენი თვითმპყრობელი მეფეების სარწმუნო და პატიოსანი ორქობეჭდით ნაცვლად ჩემი მრავალი დიდი სისხლდამღვრელი ბრძოლებისა და მსახურებისა, რომლებიც მე ვაეწიე კაბუქური ასაკიდან დაწყებული ვიდრე აწინდელ სიბერემდე; არასოდეს არ დამიზოგავს სისხლი ჩემი, არც ჩემთან A 164 მყოფ ნათესავებისა, აგრეთვე არც ჩემი ხელქვეითი მრავალი ერი-სა, რომ კარვად ყოფილიყო მათი მეფობის ძალაუფლება, როდესაც ვე შებრძანა, როგორც აღმოსავლეთის ისე დასავლეთის მხარეებში სამსახური გამეწია რომაული სახელმწიფოსათვის, ისე რომ საშინელ ტყვეობაშიც ჩავვარდნილვარ არა მცირედი ნათესავებითურთ და ერთგული მახლობლებითურთ; ყველა ესენი ჩემთან ერთად წარმართთა ხელში მოხვედრილან, თუ ვიტყვი იმასაც, რომ იშვიათად თუ ვინმე ჩვენი ტომისიგანი და ღვთივჩაგონებული სიყვარულით მსახურთაგანი საკუთარ სარეცელზე ბუნებრივი სიკვდილით მომკვდარა, —არ ვიტყუებ: ყველამ თავისი სისხლი დაღვარა ღვთიური ჯვარისა და საბერძნეთის ნტერთა მახვილით და ხელით.

5. ახლა, როდესაც ღმერთმა ღირს მყო ამესრულებინა ჩემი გულის წადილი, გასრულდნენ წმინდა ეკლესიები მათ გარშემო მოზღულდვილი მონასტრითურთ და სენაკებით ჩემი საკუთარი დიდძალი ხარჯით, ვაგებდავ და ვიტყვი, რომ არა სხვა რაიმე თანხებით ან რაიმე უსამართლობით, არც კიდევ ჩემი გლეხების შრო- A 165 მის და სამსახურის გამოყენებით, რომლებიც წმინდა ეკლესიების აშენებაზე იწვალდნენ ან მათ გარშემო ხსენებულ მონასტრის აშენებაზე, არამედ ჩემი მართალი საკუთრივ შეძენილი შრომით და გარჯით მოხდა ეს.

4 χρυσοβόλλου Α. 5 ἀγίων Α. 6 ἐκ νεδράς Α. 7 μέχρι Α. 7 χρόνον Α. 9 δε" Α. 9 ἐπ' ἐμέ Α. 9 ὑπερ Α. 11 ἐβίωσ Α. 11 ἐπιτερίως Α. 11 ἐπιχοῦριαν Α. 13 τὲ Α. 13 πιστῶν Α. 14 ἀμα Α. 14 ἐμοί Α. 15 εἶπω Α. 15 τις Α. 15 τὲ Α. 17 ἀπαντες Α. ἐαυτῶν Α. 20 ἐπει" Α, ἐπειθὶ Β. 21 ἐφασιν Α. 21 ἀγίαι Α. 22 τεταχισμένη Α. 23 τὲ Α. 24 εἶσαν Α. 25 ὑπὲρ διαφρείας Β, ὑπερσειάζ ზვენი ძონიექტურა.

Κεφάλαιον β'

Περὶ δωρεῶν τε καὶ ἀναθημάτων τῶν
ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ
καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁ λόγος

5 1. Δεδώκαμεν τε καὶ ἐβεβαιώσαμεν ἐκ τῶν δι' εὐσεβῶν χρυσο-
βούλλων διορηθέντων ἡμῖν κτημάτων πατρικῆς κατασχέσεως λόγῳ
ἐπὶ ἀναφαιρέτῃ καὶ τελείᾳ δεσποτείᾳ καὶ ἀληθεῖ ἐξουσίᾳ, ἅτινα καὶ
λογίσματα γεγονότα τοῖς εὐσεβέσι χρυσοβούλλοις λόγοις ὑπεβεβαιώθησαν,
ὧν πρῶτον τε καὶ ἀρχόμενον ἐν τῇ αὐτῇ θεματιμῆν Φιλιππουπόλεως
10 διακειμένον κάστρον ἦτο· τὸ χωρίον τὸ ἐπονομαζόμενον Πατριτζός, ὃ
Βασιλικῆς ὀλοκλήρως ἐγχωρίοις ἐπιλέγεται, σὺν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀγρι-
δίοις, τῇ τε ἀγρῇ τῇ λεγομένῃ Ἰάννωβα, ὅπερ νῦν μετωκοδομήθη
εἰς μοναστήριον, καὶ τῇ ἀγρῇ Βάτζακοβα καὶ τῇ ἀγρῇ Δοβρολόγκη
καὶ τῇ ἀγρῇ Δοβραστάνη καὶ τῇ ἀγρῇ Βουρσέως καὶ τῇ ἀγρῇ
15 Λάλλκουβα σὺν τῇ λεγομένῃ Ἄβροβα, καὶ οὗτοι οἱ ἀγροὶ πάντες με-
τὰ τοῦ προλεχθέντος κάστρου σὺν πάσῃ τῇ τούτων περιοχῇ καὶ
διορισμένη διακρατήσῃ καὶ ἀρχαίᾳ κατασχέσει καὶ παντοίῳ προνο-
μίῳ καὶ πάσῃ προσόδῳ κατὰ τὴν περίληψιν τοῦ προβάντος τούτων
περιορισμοῦ.

20 2. Πρὸς τούτοις δέδωκα καὶ τὸ παρακειμένον αὐτοῖς χωρίον
τὸ ἐπονομαζόμενον Στενίμαχος σὺν τοῖς παρ' ἐμοῦ κτισθεῖσιν ἐν
αὐτῇ δυσὶ κάστροις, πρὸς δὲ καὶ τοῖς ἀγριδίοις αὐτῶν ἤγγουν τοῦ τε
Λικιτζοῦ καὶ τοῦ ἀγροῦ τοῦ λεγομένου τῆς Ἀγίας Βαρβάρης τοῦ
25 παρακειμένου τῇ Πρενέζῃ σὺν τοῖς ἡσυχαστηρίοις αὐτοῦ, τοῦ τε
ἀγίου Νικολάου, τοῦ ἀγίου Ἡλιοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Γεωργίου τοῦ δια-
κειμένου ἄνω, ὁμοίως καὶ τὸ διακειμένον κάτω πλησίον τοῦ χωρίου
καὶ ταῦτα ὁμοίως ἐξ ὀλοκλήρου μετὰ πάσης τῆς ἀρχαίας τούτων
περιοχῆς καὶ διακρατήσεως καὶ κατὰ τὸν παρ' ἐμοῦ] [(A 167) γενόμε-
30 νόν αὐτῶν περιορισμὸν ἀναμεταξὺ ἐκείνων καὶ τοῦ κάστρου μου τῶν
Βοδινῶν.

3. Πρὸς τούτοις δέδωκα καὶ τὸ κάστρον τὸ ὀνομαζόμενον Βά-
νισκα σὺν τῇ βρύσει καὶ τοῖς λοιποῖς αὐτοῦ πάσι χωρίοις τε καὶ

11 ὀλοκλήρως B. 11 ἐγχωρίοις 123320, Ἱεροσολίτικα Ἔθνη 3333020 3333333
ἐγχωρίοις Petit. 12 τοῦ τε ἀγροῦ τοῦ λεγομένου B. 31 βοδινῶν Δ, βοδι-

თავი მეორე

შესახებ საჩუქრებისა და შესაწირავთა, რაც
შეეწირეთ ჩვენ წმინდა ეკლესიას, რომელზედაც
გვაქვს საუბარი

1. მივეცით და დავუმტკიცეთ ჩვენდამი უწმინდეს ოქრობეჭდებით მონიჭებულ მამულთაგან, მამისეული მფლობელობით რომ ნეკუთუნის მე განუსხვისებელი სახით, საბოლოო პატრონობით და ჰეშმარიტი ხელისუფლობით, ის მამულები, რომლებიც ანგარიშდებულა უწმინდესი ოქრობეჭდებით და დამტკიცებულია. ამათგან პირველ რიგშია იმავე ფილიპოპოლის თემში მდებარე ციხე თუ სოფლად წოდებული პეტრიწონი, რომელსაც ადგილობრივი მცხოვრებნი საყოველთაოდ უწოდებენ ვასილიკისს, მისითა ყანებითა; აგარაკი, რომელსაც ეწოდება იანოვა, რომელიც ახლა გადაკეთდა მონასტრად; აგარაკი ბაჩოკოვა და აგარაკი დობროლონგი, აგარაკი დობროსტანი და აგარაკი ბურსეოსი, აგარაკი ლალკუვა და მასთან ერთად ეგრეთწოდებული აგროვა. ეს აგარაკები ყველანი წინათ ხსენებული ციხითურთ მთელი მოცულობით და შემოსაზღვრული მამულებით, ძველი ქონებით და ყოველგვარი უფლებითა და ყველა შემოსავლით წინდაწინ შედგენილი მათი სიის მიხედვით.

2. ამათ გარდა მივეცი აგრეთვე მათ გვერდით მდებარე სოფელი, რომელსაც სტენიშაბი ეწოდება, იქ ჩემ მიერ აგებული ორი ციხითურთ, აგრეთვე მათი აგარაკებითურთ, სახელდობრ: ლიპიწონის აგარაკი; ეგრეთწოდებული წმინდა ბარბალეს აგარაკი, რომელიც პრენეზის გვერდით მდებარეობს, მისი სობასტრებითურთ; წმინდა ნიკოლოზის, წმინდა ელიას და ზემოთ მდებარე წმინდა გიორგის აგარაკი, ისევე როგორც ქვემოთ მდებარე (აგარაკი), რომელიც სოფელს აკრავს; და ესენი ისევე სრულად მათი მთელი ძველი მოცულობით და მამულებით, მათი ჩემ მიერ შემოწერილი საზღვრით, რომელიც გავავლე ვოდინის ციხესა და მათ შორის. A 167

3. ამათ გარდა მივეცი აგრეთვე ციხე ეგრეთწოდებული ვანისკა წყაროთურთ და მისი ყველა სოფლით და აგარაკებით
სან B. ვოტანასა Q. 32-33 Βάνισκα A, Βάνισκα B*, ვანაკა Q. 33 იხუ რჳ
Βούσα] ახალ ციხითურთ ვრისით Q. 33 παρὶ A. 33 τὲ A.

* L. Petit: წერა Βάνισκα-ს ბოლო გაურკვეველია; უფრო Βάνισκα ან Βάνισκα ან Βάνισκα უნდა იკითხებოდეს

ἀγριδίοις ἔτι τε καὶ ταῖς πλανηταῖς μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς περιο-
χῆς καὶ ἀρχαίας διακρατήσεως.

4. Ὅμοίως δέδωκα καὶ ἐν τῇ Τοπολινίτζῃ τὸ πραιτώριον τὸ
ὀνομαζόμενον χωρίον Γέλλαβα μετὰ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ
5 διακρατήσεως.

5. Ἐπι δέδωκα εἰς τὴν δηλωθεῖσαν μονὴν ἡμῶν καὶ τὰς ἐν
αὐτῇ ἀγίας ἐκκλησίας ἐν τῷ θέματι τοῦ Βολεροῦ κατὰ τὴν τοποθε-
σίαν τοῦ βάνδου Μουσυνούπολεως τὸ προάστειον τὸ ὀνομαζόμενον τοῦ
Ζαούτζη μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς περιοχῆς καὶ ἀρχαίας διακρατή-
10 σεως, καὶ ἐντὸς δὲ τοῦ κάστρου Μουσυνούπολεως τὰ ἀγορασθέντα παρ'
ἑμοῦ οἰκοστάσια καὶ τοὺς οἰκείους ἀναλώμασιν ἀνοικοδομηθέντας ἐν
αὐτοῖς οἴκους, πρὸς δὲ καὶ τὰ παρὰ τοῦ Βαρδάνη τοῦ ἀνθρώπου
ἡμῶν καὶ γεγονότος προνοητοῦ ἐξ ἡμετέρου λογαρίου ἀγορασθέντα
δοσπότης ὡσαύτως ἐντὸς | (A 168) τοῦ κάστρου Μουσυνούπολεως με-
15 τὰ καὶ τοῦ ἐκτὸς μοναστηρίου, τοῦ ἐπ' ὀνόματι καὶ τιμῇ τοῦ ἀγίου
Γεωργίου ἰδρυμένου κατὰ τὸ ὄρος τὸ Παππίκιον, μετὰ τῶν ἀμπελιώ-
νων αὐτοῦ καὶ τῶν χωραφιαίων καὶ τοπίων ἀπάντων καὶ τῶν κή-
πων καὶ τῶν λοιπῶν ὄλων ἀκινήτων αὐτοῦ δικαίων καὶ τοῦ μετο-
χίου τοῦ ἐντὸς τοῦ κάστρου Μουσυνούπολεως.

20 6. Ὅμοίως ἐν τῷ αὐτῷ θέματι κατὰ τὸ βάνδον τὸ Περιθεωρίον
τὸ ἐν τε καὶ διακειμένον καὶ λεγόμενον προάστειον τοῦ Μηνά καὶ
τὰ προστεθέντα εἰς τοῦτο χωραφιαῖά τε καὶ παντοῖα τόπια, καθὼς
ἐν τῷ τῆς παραδόσεως πρακτικῇ περὶ τούτων σαφέστατα γέγραπται.

25 7. Καὶ ἐντὸς δὲ τοῦ κάστρου τοῦ Περιθεωρίου τὴν διακειμέ-
νην αὐλήν καὶ δεσποζομένην παρὰ Ἀπασίου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ
Ἀχσαρτάνου τοῦ τοπάρχου ἐκείνου καὶ ἡμετέρου γαμβροῦ μετὰ πάν-
των τῶν οἰκοδομημάτων αὐτοῦ καὶ τῆς παντοίας διακρατήσεως.

30 8. Ταῦτα δὲ πάντα, ὧν προγέγραπται ἀνωτέρω τὰ ὀνόμα-
τα, ἐδωρησάμην, ἀπεντεῦθεν ἐν τῷ Ἰβηρικῷ μοναστηρίῳ μου
τῷ ναφ τῆς ὑπεραγίας | (A 169) θεοτόκου τῆς Πετριτζονίτισσης
μετὰ πάσης αὐτῶν τῆς ἀρχαίας περιοχῆς τε καὶ διακρα-
τήσεως καὶ πάντων τῶν ἀκινήτων δικαίων, πρὸς δὲ καὶ τῶν
ἐν αὐτοῖς ζευγαρίων, ἔτι τε καὶ ἀπάσης τῆς οὐσης ἐν τούτοις κα-

1 ἔτι ἐπὶ Α. 1 πάσης Α. 1-2 περιοχῆς Α. 2 διὰ κρατήσεως Α. 4 περιο-
χῆς Α. 6 μονὴν Α. 7 ἀγίας Α. 7 θέματι Α. 8 Βουσυνούπολεως Β. 9 Ζαούτζη Α.
9-10 διὰ κρατήσεως Α. 10 Βουσυνούπολεως Β. 11 οἰκοστάσια Α. 11 οἰκείους Β.
11 ἀνοικοδομηθέντας Α. 14 δοσπότης Α. 14 Βουσυνούπολεως Β. 15 τιμῇ 18 ἀκη-

თურთ, საძოვრებით, და მთელი მათი შემცველი ძველი მამულებით.

4. აგრეთვე მივეცი ტოპოლინიწში მდებარე პრეტორიონი, ეგრეთწოდებული სოფელი გელოვა მთელი მისი ზღვრითა და ნამულებითა.

5. აგრეთვე მივეცი ჩვენს ხსენებულ მონასტერს და იქ მდებარე წმინდა ეკლესიებს ვოლერონის თემში მოსინოპოლის ვანდის ადგილმდებარეობაში ეგრეთწოდებული ზაუწის პრასტინი მთელი თავისი საზღვრებით და ძველი მამულებით, ხოლო მოსინოპოლის ციხის შიგნით ჩემ ნიერ ნაყიდი სამოსახლო ადგილები და აქ ჩემი საკუთარი ხარჯით აშენებული სახლები; გარდა ამისა ჩვენი ყმის, ყოფილი მოანგარიშის ხელით ნაყიდი სახლები, ისევე როგორც მოსინუპოლის ციხის შიგნით მონასტრის გარეთ დაფუძნებული მონასტრითურთ წმინდა გიორგის სახელობისა და პატივისა პაპიკიონის მთის ძირში, მისი ვენახებითურთ და ყანებითურთ, მთელი ადგილებით და ბალებითურთ და ყველა დანარჩენი უძრავი ქონებით და მოსინუპოლის ციხის შიგნით მეტოქითურთ. A 168

6. აგრეთვე იმავე თემში პერითეორიონის ვანდის მხარეში მდებარე ეგრეთწოდებული მინას პრასტინი და მასთან დაკავშირებული ყანებით და ყოველგვარი ნიწებით, როგორც ეს ამათ შესახებ ნათლად სწერია გადაცემის ოქმში.

7. აგრეთვე პერითეორიონის ციხის შიგნით მდებარე კარმიდამო, რომელიც ჩემი ძმის აბაზის მოურავის და ჩვენი სიძის ახსართანის მფლობელობაში იყო, ყველა იქ არსებული შენობებით და ყოველგვარი ქონებით.

8. ყველაფერი ეს, რაც ზემოთ ჩამოვთვალე სახელდებით, მივუძღვენი ამიერიდან ჩემს ქართულ მონასტერში არსებულ პეტრიწონიტის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის ტაძარს მთელი მათი ძველი საზღვრებით და მამულებით და ყველა უძრავი სამართალითა, აგრეთვე მათში არსებული უღლებითა, ისევე როგორც მთელი იქიური ნათესებითა და ყოველგვარი სხვა მოძრავი და თვით-

νητων A. 18-19 μετοχειον A. 19 βοσνουπόλεως B. 21 τὸ ἄν A. 21 τὴ A. 21 διακείμενον A. 22 χωραφια τὴ A. 22 παντοία τόποι A. 22 καθῶς A. 23 παραδώσεως A. 24-25 διὰ καμμένην A. 25 παραδωστων A. 26-27 πάντων των A. 27 διὰ κρατήσεως A. 30 Περρεζουτίσης AB. 31 περιούχης A. 31 τὴ A. 32 διὰ κρατήσεως A. 33 τὴ A. 33. ἀπόσης A.

τασποράς καὶ λοιπῶν παντοίων κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων εἰδῶν, καὶ ἀπαξιαπλῶς πάσης προσόδου καὶ προνομίου τούτοις ἀρμοζομένου.

9. Ὁ δὲ μακάριος καὶ γνησιώτατός μου ἀδελφός ὁ ἀποιχόμενος μάλιστα Ἀπάσιος ἐτύπωσεν ἐν τῇ ἐγγράφῳ αὐτοῦ διατυπώσει, 5 ὅτι ἐνθά ἐν θηλήσῃ ὁ αὐτάδελφός μου ὁ Γρηγόριος κτίσαι ἐκκλησίαν καὶ μοναστήριον αὐτοῦ, πρὸς δὲ καὶ τάφον ἐν ᾧ τεθήσεται, ἐκεῖσε κήμου τὸ σῶμα ταφίτω». Πρὸς τούτῃ δὲ καὶ ἄλλοις πολλοῖς οἷς ἔγραψε, μερίδα τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἐνέφηγε τὸ χωρίον αὐτοῦ, ὃ Πριλόγκιον λέγεται, τὸ διακείμενον τῷ θέματι τῆς Θεσσαλονίκης κατὰ 10 τὴν ἀρχοντίαν τὴν ὀνομαζομένην Στεφανιανᾶ, ὅπερ καὶ εὐσεβοῦς χρυσοβούλλου ὑπάρχει· δεδωρημένον αὐτῷ εἰς ἀντάμειψιν τῶν κτημάτων αὐτοῦ, | (A 170) ὡν περ ἐν τῇ μεγάλῃ καταλέλοιπεν Ἀντιοχείᾳ.

10. Καὶ οὕτως ἐτύπωσεν ἐν τῇ θηλωθείσῃ ἐγγράφῳ αὐτῷ διατυπώσει, ὅτι καὶ μὲν οὐχ εὖρη καιρὸν ὁ αὐτάδελφός μου τοῦ οἰκοδομήσαι ἐκκλησίαν καὶ μοναστήριον, ἐνθά ἀεὶ θάπτηται· τὸ ἐμὸν σῶμα, 15 ἐκεῖσε δοθήτω τὸ τοιοῦτον χωρίον μου τὸ Πριλόγκιον».

11. Ἐπεὶ δὲ θεοῦ ὀδηγοῦντός με ὠκοδομήθη περ' ἐμοῦ ἡ εἰρημένη σептὴ ἐκκλησία καὶ ἡ μονή, ἐποιήσαμεν ἡμεῖς κατὰ τὴν ἐκείνου προτροπὴν καὶ διάταξιν, ἀγαγόντες τὸν τύμβον τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ εἰς τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν ἡμῶν τὴν οὖσαν ἐν τῇ μονῇ, καὶ ἐν τῷ κοιμητηρίῳ ἡμῶν τούτῳ τεθήκαμεν, ἐνταφιάσαντες 20 αὐτὸν ὡς θέμις ἐκ τῆς συνεχούσης με διαπύρου συναχῆς τε καὶ λύπης περὶ τῆς ἐκείνου ἐντεθῆεν ἀποδημίας, τὰ εἰκότα ὑπὲρ αὐτοῦ πάντα πεποιηκότες ἐντίμως τε καὶ φιλοτίμως, πᾶν σέβας καὶ πάντα 25 πόθον ἡμῶν, ὃν εἶχομεν πρὸς αὐτὸν ἐνδεικνύμενοι καὶ πάντα τὰ πρὸς ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἐν ἀκριβείᾳ γνησίως τυπώσαντες, | (A 171) ἅπαντα τὰ διανεμηθέντα ὑπὲρ ψυχικῆς σωτηρίας αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐμαῖς χερσὶ διανείμαντες ἐκ τῶν ἐμῶν θησαυρῶν καὶ χρημάτων εὐ τε καὶ καλῶς διαπράξαντες, ἔτι ἐν τῇ Θεοδοσιουπόλει 30 ὑπάρχοντες.

12. Ἐνὸν δὲ εἰς τὰ ἐσπέρια παραγενόμενοι· τὸ εἰρημένον χωρίον αὐτοῦ τὸ Πριλόγκιον κατὰ τὴν ἐκείνου διάταξιν δεδώκαμεν εἰς τὴν πολλάκις εἰρημένην καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίαν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ κοι-

1 κατασποράς A. 1 τί A. 2 ἀπαξ ἀπλῶς A. 2 ἀρμοζομένου A. 3 γνησιώτατός μου A. 4 μάλιστα A. 5 θηλήσει A. 5 Γρηγόριος A. 6 μοναστήριον A. 7 κτίσαι A. 7 σῶμα A. 9 Πριλόγκιον A. 10 ἀρχοντίαν A. ἀρχοντίαν B. ἀρχοντείαν Petit. 10 δι' εὐσεβοῦς A. 11 κτημάτων ε3. 3. 5. κτιμάτων A. κτισμάτων B. 13 οὕτως ex οὕτως A. 15 ἐνθά

ძრავი რამეებითა და, საერთოდ, ყოველი შემოსავლითა და მათთან დაკავშირებული უფლებებითა.

9. ხოლო ნეტარსა და ღვიძლ ამას ჩვენსას, განსვენებულ აბაზ წავისტროსს, თავის წერილობითს ანდერძში ასე დაეწერა, რომ „სადაც ინებოს ჩემმა ძმამ გრიგოლმა თავისი ეკლესიისა და მონასტრის აშენება, აგრეთვე საფლავისა, სადაც დაიმარხოს, იქ დაიმარხოს ჩენი გვამიც“. ამას გარდა სხვა ბევრი რამეც დაეწერა, თავისი სულის ნაწილად დაეწესა თავისი სოფელი, რომელსაც პრილონგიონი ჰქვია და რომელიც მდებარეობს თესალონიკის თემში სტეფანიანას საარქონტოში, რომელიც მას ბოძებული ჰქონდა პატიოსანი ოქრობუქლით ნაცულად მისი მამულებისა, რომლებიც დაუტოვებია დიდ ანტიოქიაში.

A 170

10. ესეც დაწერა ზემოხსენებულ ანდერძში, რომ „თუ ჩემი ძმა დროს ვერ იპოვის, რომ ააშენოს ეკლესია და მონასტერი, სადაც სამუდამოდ დაიმარხოს ჩემი გვამი, იქ მიეცეს ეს ჩემი სოფელი პრილონგიონი“.

11. ხოლო რადგან ღვთის წინამძღოლობით ჩემ მიერ აგებულ იქნა ხსენებული წმინდა ეკლესია და მონასტერი, მოვიტყეცით მისი სურვილისა და ბრძანების მიხედვით და მოვიტანეთ მისი ლარნაკი ამ ჩვენს ეკლესიაში, რომელიც მონასტერშია, და ჩვენს სამარხში დავდეთ და დავასაფლავეთ იგი, როგორც ეს შეეფარება ჩემს სწველ მწუხარებასა და ტკივილს მისი ამ ქვეყნიდან წასვლის გამო; ყველაფერი გავაკეთეთ მისი შესაფერისი პატივით და სიყვარულით, გამოვიჩინეთ მის მიმართ სრული მოწიწება და სრული სიყვარული, და დავაწესეთ ზედნიწევნით მისი სულის სამსახურისათვის ყველაფერი, ყველაფერი დავანაწილეთ მისი სულის ხსნისათვის და ჩემი ხელით გავუნაწილე ჩემი საგანძურებიდან და საფასეებიდან და კარგად მოვიმოქმედეთ ჯერ კიდევ, როდესაც თეოდოსიუპოლში ვიყავით.

A 171

12. ახლაც დასავლეთში რომ მოვედი, ზემოთ ხსენებული სოფელი მისი პრილონგიონი, მისი ბრძანების მიხედვით, მივეცი თ ჩემ მიერ ხშირად ხსენებულ ეკლესიას და იქაურ სამარხს, რო-

δέξ τράπεζαι A, ἐνθα ἐστράπεζαι B. 17 δόχυστος με A. 17 ἀποδομήθη A. 18 μοῦν A. 19 διδάξαν A. 20 τοῖς ποτε A. 22 τίμιος A. 23 ἕπερ A. 24 τὸ A. 25 ὅν A. 27 ἀπαντα A. 27 ψευχοῦ; A. 29 διὰ ἀρδῆαντες A. 29 Θεοδοσιου-πίδαι A. 31 τὰ ἕν A. 31 ταῖς A. 32 Περιδύκτων A. 33 πολλὰς A. 33-30,1 καιροῦθρον A.

μητήριον, ἐν ᾧ τέθραπται τὸ σῶμα αὐτοῦ τὸ ἐμοὶ λίαν ποθεινόν
καὶ ἐτύπωσάμεν γενέσθαι ὑπὲρ αὐτοῦ εὐχὰς διηγεσθεὶς τε καὶ ἐκτε-
νεῖς καὶ ἱερὰς λειτουργίας ὁσημέραι ἐκτελουμένας, ὡς παρακατιῶν
γέγραπται. Ἐδόθη δὲ τὸ τοιοῦτον χωρίον τὸ Πριλόγκιον μετὰ τῶν
5 παλαιῶν κάστρων αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸ ἀγριδίων καὶ ξενοδοχείων
καὶ πάσης τῆς περιοχῆς αὐτοῦ καὶ ἀρχαίας διακρατήσεως μετὰ πάν-
των τῶν δικαίων αὐτοῦ.

18. Πρὸς τούτοις καὶ ταῦτα προσέθηκεν ἐν τῇ ἐγγράφῃ δια-
τυπῶσαι αὐτοῦ ὁ μακαρίος μου ἀδελφός, λόγῳ ληγάτου μοι δεδω-
κῶς | (A 172) ἐκ τῶν δεδωρημένων αὐτῷ δι' εὐσεβοῦς χρυσοβούλ-
λου τοπίων τὸ χωρίον, ὃ Ἀρχίδιον λέγεται, σὺν τῇ Καισχροπόλει
τῇ διακειμένη ἐν τῷ θέματι τῶν Σερρῶν ἐν τῇ τοποθεσίᾳ τοῦ βάν-
δου Ζαβάλτας μετὰ τῆς λίμνης αὐτῆς καὶ τῶν ὄψαροτοπίων καὶ τοῦ
ὑπ' αὐτὴν ἀγριδίου τοῦ λεγομένου Γλαύνωνος, δεσπότην τέ με ἐποί-
ησεν κληρονόμον τε καὶ ἀρχοντα ἑστατον τοῦ τοιοῦτου κάστρου
καὶ τοῦ χωρίου. Ἐγὼ δὲ διὰ τὸν πρὸς ἐκεῖνον ἀφόρητον πόθον μου
καὶ διὰ τὸ μὴ τινος χριζεῖν με τῶν βιωτικῶν πραγμάτων (χάριτι
γὰρ θεοῦ καὶ εὐδοκίᾳ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος ἀντιλήψει τε καὶ χαρᾷ
τῶν κρατικῶν καὶ ἀγίων ἡμῶν βασιλέων καὶ διὰ τῆς ἐμῆς ὑπερβαλ-
λούσης σπουδῆς οὐδενὸς ἐχρηζόν, ὡσπερ εἶρηται), διόπερ τὸ εἰρημέ-
20 νον κάστρον τε καὶ χωρίον, ὃ λόγῳ ληγάτου μοι κατατέλοιπον, ἐτύ-
πωσα καὶ αὐτὸ εἰς τὸ δηλωθέν ἡμῶν μοναστήριον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ
ἀγίαν ἐκκλησίαν καὶ εἰς ὃ τέθραπται κοιμητήριον ὑπὲρ | (A 173)
ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας.

25 14. Τῶν δὲ προειρημένων κάστρων τε καὶ χωρίων καὶ προσ-
τείων ἀπάντων τῶν καὶ δωρηθέντων εἰς τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν ἡμῶν
καὶ τὸ μοναστήριον τὸ Ἰβηρικὸν τὸ καλούμενον Μετροζὺς αἱ ὀνομα-
σίαι πᾶσαι ἐν τῷ εὐσεβεῖ καὶ τιμῷ χρυσοβούλλῳ, ὃ γέγονε τῇ μονῇ,
πάντα ἀνατίθονται.

30 15. Πολλὰ δὲ καὶ ἕτερα εἰρηκῆ τε καὶ ἐτύπωσεν ὁ δηλωθεὶς
μακαρίτης ἀδελφός μου ἐκ τε τῶν κτημάτων καὶ τῶν χρημάτων
αὐτοῦ ταῖς ἐμαῖς χερσὶ διανεμηθησῶν ὑπὲρ ψυχικῆς αὐτοῦ σωτη-
ρίας ἀπὸ τε νομισμάτων καὶ παντοίων χρημάτων ἀσημίων τε καὶ

1 κοιμητήριον A. 2 ὑπὲρ A. 2 τέ A. 3 ἱερὰς A. 3 ὁσημέραι A. 3 πα-
ρακατιῶν A. 4 Πριλόγκιον A. 6 πάσης A. 10 δεδωκῶς A. 12 ἐμαῖς A.
13 ὄψαροτοπίων A. 14 Γλαύνωνος A. Γελαύνωνος B. δεσπότης (ὁσπότης?) Q.
15 ἐποίησε B. ἐποίησεν A. 15 τί A. 15 κάστρον τε καὶ B. 16 ἐγὼ A. 18 τέ A.

მელშიც დასაფლავებულია მისი გვამი, ჩემ მიერ ძალიან დატირებული, და დავაწესეთ მისთვის სათანადო ლოცვა მრავალი და ეამისწირვა, ყოველდღე შესასრულებელი, როგორც ეს სწერია ქვემოთ. ხოლო მიეცა ეს სოფელი პრილონგიონი მისი ძველი ციხეებითურთ და მისი კუთვნილი აგარაკებითა, სასტუმროებითა და მთელი მისი საზღვრებითა და ძველი მამულებით და ყველა მისი ქონებითა.

13. გარდა ამისა ესეც დაემატა თავის ანდერძში სანატრელ ჩემ ძმას და მოეცა ჩემთვის ლელატის სახით მისთვის პატიოსანი ოქრობეჭდით ბოძებული ადგილებიდან სოფელი, რომელსაც ზრავიკი ეწოდება, კესაროპოლითურთ, რომელიც მდებარეობს სერის თემში, ზაბალტის ვანდის სანახებში, მისი ტბითურთ და სათევზებითურთ და აგარაკითურთ, რომელსაც ეწოდება ლლენონი, და მე გამომაცხადა მემკვიდრე პატრონად და ამ ციხისა და სოფლის მუდმივ მთავრად. ხოლო მე მისდამი აუტანელი მწუხარებისა გამო, რომ არა ნაქვს სურვილი საცხოვრებელი ქონების მოხვეჭისა (ვინაიდან ღვთის ნებით და მისი სიკეთის წყალობით, თვითნებურად ჩვენი წმინდა მეფეების დახმარებითა და მეოხებით, და ჩემი უზომო მეცადინეობით არაფერი მაკლდა, როგორც ვთქვი). ამიტომ ზემოხსენებული ციხე და სოფელი, რომელიც ლელატის სახით იყო ჩემთვის დატოვებული, განვაწესე და მივეცი იმავე ხსენებულ ჩვენ მონასტერს და იქ მყოფ წმინდა ეკლესიას და სამარხს, სადაც იგი არის დამარხული, მისი სულის საცხოვრებლად.

14. ჩვენი წმინდა ეკლესიისა და იბერთა პეტრიწონის სახელობის მონასტრისადმი შეწირული ყველა ზემოხსენებული ციხეების, სოფლებისა და პრასტინთა სახელები — ყველა აღნუსხულია პატიოსანსა და სარწმუნო ოქრობეჭედში, რომელიც მიეცა მონასტერს.

15. ბევრი საეც თქვა და განუწესა ხსენებულმა ნეტარმა ღმრამა ძმამ თავის მამულთა და განძთავან, რომლებიც ჩემი ხელით იქნენ განაწილებული მისი სულის საცხოვრებლად, ფული და ყოველგვარი ჭურჭელი ვერცხლისა და შესამოსელი და სხვა ყოველგვა-

18 *χαρά* A. 20 *ἄτις βασιλείου* A. 21 *τὸ* A. 21 *λέγω* B. *λέγου* A. 24 *ψυχοποι* A. 25 *τὸ* A. 26 *παύσαν* A. 28 *γέρου* A. *γέρου* B. *ἐγέρου* Petit. 30 *ἔπει* A. 30 *δεικνύει* A. 32 *χαρίον* A. 32 *διασευθησάν* A. *διασευθησάν* B. 32 *ἔτι*. 33 *ἀσπίον* A. *ἀσπίον* B.

ἰματισμοῦ καὶ ἄλλων παντοίων εἰδῶν, πρὸς δὲ καὶ τετραπόδων (καὶ γὰρ εὐδοκίᾳ Θεοῦ πάντῃ πλούσιος ἦν καὶ παντοίων εἰδῶν ἀδιάλειπτος).

16. Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἐμῶν χρημάτων τε καὶ νομισμάτων, ὧν εἶχε παρακαταθήκης λόγῳ, ἀπέλαβον, ὧν τὰ μὲν ἐκ τῶν ἐμῶν ἐδέξατο ἀρριθῆλως χειρῶν, τὰ δὲ ἐν τῷ προβληθῆναι με δοῦκα Θεοδοσιουπόλεως καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐξελεῖν πάντων τῶν κτημάτων | (A 174) μου τὰς προνοίας καὶ διοικήσεις παρ' ἐμοῦ διενεργεῖν προτραπεῖς, τὰς προσόδους τούτων αὐτὸς συναγάγετο καὶ εἶχε παρ' ἐκυτῆ τῶν ἐνιαυτῶν πάντων, ἐν οἷς ἐγὼ ἔπραττον ἐν τῇ Ἀνατολῇ· οὐ γὰρ εἶχον ἐκείνου τινὰ πισυότερον ἢ ποθεινότατον καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς ψυχῆς μου φροντίζοντα, οὔτε δ' αὖ πάλιν αὐτὸς τινα εἶχεν ὑπὲρ ἐμέ. Ἦν δὲ πᾶν τὸ παρ' αὐτῷ φυλαττόμενον παρακαταθήκης λόγῳ καὶ αἱ τῶν κτημάτων μου πρόσοδοι παλαιὸν λογάριον βρωμανάτων τραχὺ μονομαχάτων δομαχάτων τε καὶ σκηπράτων, πρὸς δὲ καὶ μαχαλάτων· ἐξ ὧν μετὰ τὴν τελευταίην τοῦ αὐταδέλφου μου ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς ἐνταῦθα παραγενόμενος εὔρον οὐδὲν ἐκ πάντων τὸ σύνολον ὡς οὐδὲ ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων τίποτε, ἅτινα δὲ ἐτυπώθησαν παρ' αὐτοῦ διανεμηθῆναι ὑπὲρ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ.

17. Τὰ τοιαῦτα δὲ κτήματα, ὧν τὰ ὀνόματα ἀνωτέρω ἐν τῷ παρόντι τυπικῇ προτέτακται, ἐν τῇ ὀηλωθείσῃ μονῇ παρ' ἡμῶν σὺν τοῖς οὖσιν ἐν αὐτοῖς πᾶσιν ἀπλῶς πα|(A 175)ρεδόθησαν ἡγουν δεσποτικῶν ζευγαρίων, παροίκων καὶ τῶν αὐτοῖς ἀνηκόντων παντοίων ζῳων, γῆς παντοίας θραϊνῆς τε καὶ πεδινῆς, πρὸς δὲ καὶ τῶν πλανητῶν, νομαδικίας τε γῆς καὶ ἀροσίμου καὶ ἀμπελώνων, φυτῶν παντοίων καρπίμων τε καὶ ἀκάρπων, μυλικῶν ἐργαστηρίων ὑδροκινήτων τε καὶ ζροκινήτων, λιμνῶν τε καὶ τῶν περὶ αὐτὰς χερσαίων γαιῶν, κάστρων τε καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς παντοίων οἰκοδομημάτων καὶ παντοίων πραγμάτων τε καὶ προσόδων τῶν ἐκ τῶν ἐντός τε καὶ τῶν ἐκτός ἀκινήτων κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων.

18. Πρὸς τούτοις μορφώματα τίμηκα, ἀπεικονίσματα τοῦ σωτήρος Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων πάντων, πρὸς δὲ καὶ τίμησι σταυροῖ

1 ἰματισμοῦ A. 3 τὰ A. 4 τὰ μὲν B, ταμ' ἐν A. 5 ἀρριθῆλως A. ἀριθῆλως B. 6-7 Θεοδοσιου πόλεως A. 6 πάντων τε A. 7 διενεργεῖν A. 9 ἐνιαυτῶν A. 9 ἐγὼ A. 10 ἐκείνου A, ἐκείνου B. 10 τινά A. 10 ποθεινότερον Petit, ποθεινότατον A, ποθεινότατον B. 10 τῶν B, τῶν A. 11 ψυχῆς A. 11 αὐτὸς τινά A. 12 αὐτὸ A. 14 δομαχάτων τε A, δομαχάτων τε B. 14 σκηπράτων A.

რი სახნარი. აგრეთვე ოთხეუხი (ღვთის შეწევნით ის, საერთოდ, მდიდარი იყო და უკლებლად ჰქონდა ყველაფერი).

16. მაგრამ; არც იმ ჩემი სახსრებიდან და ფულიდან ავიღე, რომლებიც მას შეტანილი ჰქონდა; ამათგან ნან ზოგი ჩემი ხელიდან ჩაიბარა აშქარაღ, ხოლო ზოგი, როცა თეოდოსიუაოლის დუკად ვიქმენ დაწინაურებული და აღმოსავლეთში წავედი, ყველა ჩემი მამულების მართვა და ზრუნვა ჰქონდა ჩემგან მინდობილი, მათ შემოსავალსაც თვითონ კრეფდა და ყველგან წლების განმავლობაში, რაც მე აღმოსავლეთში ვმოღვაწეობდი, თაყისთან ინახავდა; მე სხვა არავინ მყავდა იმაზე უფრო სანდო და მოჭირნახულე და ჩემს სულზე მზრუნველი; არც იმას ჰყავდა ვინმე ჩემზე უარესი. მის ნაწარხევედ იყო შემონახული როგორც ჩემი მამულების შემოსავალი, ძველი განძი: რომანატი მტკიცე, მონომახატი, დუკატი და სპეტრატი (ექვსთავედი), აგრეთვე მიხაილატი, რომელთაგან, ჩემი ძმის გარდაცვალების შემდეგ რომ დაებრუნდი იქ აღმოსავლეთიდან, სრულიად აღარაფერი დამხვდა, ისევე როგორც არაფერი დამხვდა მისი ქონებიდანაც, რომლებიც მას განეწესა დასარიგებლად მისი სულის საცხოვნებლად.

17. ხოლო ეს მამულები, რომელთა სახელები ზემოთ არის წინამდებარე ტიპიკონში ჩამოთვლილი, ხსენებულ მონასტერს ჩვენ მიერ გადაეცა მათში არსებული ყველაფრით, ესე იგი საბატონო უღლებითა, გლეხებითა და მათი კუთვნილი ყოველგვარი ცხოველითა, ყოველგვარი მთიანი და დაბლობი მიწითა, აგრეთვე საძოვრებითა, სახნავითა და ვენახებითა, ყოველგვარი ხილნარითა, ნაყოფიანი და უნაყოფოითა, წისქვილებითა (წყლით საბრუნავი და ცხოველით საბრუნავი), ტბებითა და მათ გარშემო განლაგებული ხმელი მიწებითა, ციხეებითა და ყველა იქაური შენობებითა და ყოველგვარი მამულებითა, შემოსავლითა, რომელიც შოაქეს იქაურ შიგნითა და გარეთა უძრავ, მოძრავსა და თვითძვრად ქონებას.

18. ანათ გარდა წევწირეთ პატიოსანი ხატები, ქრისტე მაცხოვრის და ყველა წმიდანის გამოსახულებანი, აგრეთვე პატიოსანი

15 *μικροῦ* A. 16 *ἐν τῶν* A. 17 *οὐδὲ* A, *οὐδὲν* B. 17 *τίποτε* A, <H (სამაგიეროდ B-ს უწერია *οὐδὲν* და არა *οὐδὲ*). 19 *ταῦτοι ἄντα* A. 20 *προσερχεται* A. 21 *ἀπλῶς* A. 23 *δρῆσιν* *τε* A. 24 *σομαδιαίας* *τέ* A. 25 *καρπίμων* *τέ* A. 25-26 *ἀποχρισθέν* *τέ* A. 26 *λιμῶν* *τέ* A. 27 *κάστρων* *τέ* A. 27 *οἰκοδομημάτων* A. 28 *πραγμάτων* *τέ* A. 29 *κιστρῶν* *τέ* A.

- μετὰ τῶν τιμίων λευφάνων τοῦ ζωοποιοῦ καὶ θεοῦ σταυροῦ, ἔτι δὲ
καὶ ἱερὰ εὐαγγέλια κατὰ τὴν ἑλλάδα φωνὴν καὶ γραφὴν καὶ τὴν
τῶν Ἰβήρων, ἅτινα πολλοὶς πάνυ ἀναλώμασιν κατεσκευάσθη διὰ
διαφόρων λίθων τε καὶ μαργάρων καὶ χυμεύσεως· | (A 176) ὁμοίως
5 καὶ ἱερὰ σκευὴ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, δυσκοποτήρια τε καὶ πολυκάν-
δηλα ἀργυρᾶ διάφορα καὶ κανδήλας παντοδαπὰς, ἱμάτια τε βασιλικά
τιμαλφέστατα ἐν τῷ νῶ ἀνακειμένα, ἔτι τε καὶ τὰ παρὰ τοῦ κρα-
ταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν βασιλέως κυρίου Ἀλεξίου, ἐξ ὧν ἐνεδιδύσκε-
το τὸ πανευγενὲς καὶ τιμιώτατον σῶμα αὐτοῦ δωρηθέντα μοι ἱμάτια,
10 καθ' ἓν καιρὸν διὰ τῆς μεγάλης βοηθείας καὶ δυνάμεως τῆς θείας
αὐτοῦ δεξιᾶς καὶ δι' εὐτυχίας καὶ χαρᾶς τοῦ βασιλέως ἡμῶν τοῦ
ἁγίου τοῦ εὐλαβεοῦ καὶ θρασυτάτου ἐχθροῦ αὐτοῦ συνέντριψά
τε καὶ καταπάταξα, τοὺς ἀντικατασσομένους οὐ μόνον τῇ Ῥωμανίᾳ,
ἀλλὰ καὶ παντὶ τῷ γένει τῶν χριστιανῶν, φημί δὴ τοὺς Πατζινάκους,
15 ὧν τὴν συντριβὴν καὶ παντελῆ ἐξολόθρευσιν γρηφῆ παραδοῦναι πάν-
τη τῶν χαλεποτάτων ἐστὶ· πέπεισμαι γάρ ὅτι καὶ μετ' ἐμὴν παρέ-
λευσιν διὰ πολλῶν χρόνων ἢ τότε γενομένη θυματουργία τοῦ παν-
τοδυναμοῦ θεοῦ ἐπιλανθάνεται οὐδαμῶς.

19. Σὺν τούτοις δὲ καὶ ἕπερ | (A 177) μοι ἐδωρήσατο ὁ παμ-
20 μέγιστος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν ἀναξ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Κομάνων πα-
ραγεγονότι βασιλικὰ πολύτιμα ἱμάτια, καὶ [2] ὁ τούτου πανευτυχέ-
στατος ἀδελφὸς ὁ σεβαστοκράτωρ ἐν ταύτῃ δίδωκεν.

20. Ἔτι τε καὶ ἕτερα βαρύτιμα ἱμάτια ἄρραφα καὶ ἄλλα τινὰ
διάφορα παντοῖα σκευὴ πρὸς κόσμον τε καὶ εὐπρέπειαν τῆς ἐκκλη-
25 σίας συντείνοντα ἐδωρησάμεθα οὐκ ὀλίγα, πίνακας φυλίνας ἐμποροῦ-
σας ἐκτυπώματα ἁγίων διαφόρων τερπνότατα οὐκ εὐαρίθμητα, πο-
λυκάνδηλά τε χαλκὰ καὶ μανουάλια οὐκ ὀλίγα,

21. ὧν ἀπάντων τὰ κατ' εἶδος τούτων ἐν τῇ παρούσῃ βιβλίῳ
λεπτομερῶς ἀνατάττονται, πρὸς δὲ καὶ τῶν παντοίων κινητῶν καὶ

2 ἱερὰ εὐαγγέλια A. 2 ἑλλάδα A. 3 Ἰβήρων A. 3 κατεσκευάσθησαν B,
κατεσκευάσθη A. 4 χυμεύσεως A. 5 ἁγίας A. 5 δυσκοποτήρια A. 6 βασιλι-
κα A. 7 ἔτι τε A. 8 βασιλέως A. 8-9 ἀνεδιδύσκετο B. 9 τιμιώτατον σῶμα A.
11 χαρᾶς A. 11 βασιλέως A. 14 παντὶ τῷ γένει A. 14 Πατζινάκους A, Που-
νίκους B, Ἰβηρογενεῶν Q. 16 χαλεποτάτων A. 17 διὰ A. 17 θυματουρ-

ნი ჯვარნი ცხოველყოფელი და ღვთიური ჯვარის პატიოსანი ნაწილებითურთ, აგრეთვე წმინდა საბარებები, როგორც ბერძნულ, ისე ქართულ ენაზე, რომლებიც, დიდძალი ხარჯების გაღებით, შევამკობინეთ სხვადასხვა ქვეებით, მარგალიტებით და შენარეფებით; აგრეთვე წმინდა ჭურჭელი წმიდისა ეკლესიისა. ბარძიმ-ფეხულები და საცეცხურები ვერცხლისა, სხვადასხვანაირი, ნაირნაირი ქორაკანდლები, შესამოსლები სამეუფონი ძვირფასნი, ტაძარში ჩამოკიდებულნი, აგრეთვე თვითმპყრობელი და ჩვენი წმინდა ნეტის კირ ალექსისაგან ჩემდამი ბოძებული შესამოსლები, რომლებიც ემოსა მის ყოვლად კეთილშობილსა და უპატიოსნეს ტანს; ეს მაჩუქა მან მაშინ, როდესაც მისი ღვთაებრივი მარჯვენის დიდი დამპარებითა და ძალით და ჩვენი წმინდა მეფის ბედკეთილობით და წყალობით გავაცამტვერე და დავამხე მეტად საშინელი და თავწასული მისი შტრები, რომლებიც დარაზმულიყვნენ არა მარტო რომანიის (საბერძნეთის) წინააღმდეგ, არამედ ქრისტიანთა მთელი მოდგმის წინააღმდეგ, მე ვგულისხმობ პაწინაკებს, რომელთა გაცამტვერება და სრულიადი მოსპობა ძალიან ძნელია წერილობით გადმოგცეთ; მაგრამ დარწმუნებული ვარ, რომ ჩემი ვარდაცვალების შემდეგ მრავალი წლის განმავლობაში არაავითარ შემთხვევაში არ იქნება დაეიწყებას მიცემული მაშინ მომხდარი საკვირველება, ყოვლად ძლიერი ღმერთის მიერ მოვლენილი.

19. ამასთან ერთად ის სამეუფო ძვირფასი შესამოსლებიც, რომლებიც მაჩუქა კომანთა ტყვეობიდან მოსულს ყოვლად ძლიერმა ჩვენმა თვითმპყრობელმა და მისმა ყოვლად კეთილბედნიერმა ძმამ სევასტოკრატორმა.

20. აგრეთვე ვაჩუქე სხვა დიდფასიანი შესამოსლებიც, უკერულნი, და ზოგიერთი სხვა ნაირნაირი და ყოველგვარი ჭურჭელნი შესამკობად და გასამშვენებლად ეკლესიისა, არა მცირედი, ფიცრის ხატნი, სხვადასხვა წმინდანთა და საუცხოო გამოსახულებათა შემცველნი, არა მცირე რიცხოვანნი, რვალის საცეცხურნი და სასანთლენი არა ნიცირედნი.

21. თითოეული ამათგანის შესახებ წინამდებარე წიგნში დავწვრილებათ არის აღნუსხული, აგრეთვე ყოველგვარი მოძრავი და

716 A. 20-21 παραγκωνόμεναι A. 21 βασιλικὰ A. 21 πολε-
μα A. 21 [ἢ] ὑμᾶς Petit (შდრ.; ἀπὸ μοι ἐδώρισται ... καὶ [ἢ] ... διδά-
ξαν). 23 εἰ τὲ A. 23 βαρύνεσθαι A. 23 εἶναι A. 24 δι ἀφορα A. 24 οὐκ ἔσθαι A.
24 πόσμον τὲ A. 26 διὰφόρον A. 26 περιπέματα A. 27 χαλκὰ A. 27 μανου-
δία A. 28 πάντων A. 28 τὰ Petit, τὸ AB.

αὐτοκινήτων εἰδῶν, καὶ ὁ τούτων ἀριθμὸς ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν παρ' ἡμῶν δοθέντων εὐδῆλος ἔσται: διὰ τῆς τοιαύτης λεπτοτάτης ἀπογραφῆς τῆς ἐνταῦθα ἀναγεγραμμένης.

Κεφάλαιον γ'

5 Περὶ τοῦ ἐλευθέρως δι' ἀγίειν τὴν παρ' ἡμῶν
 κτι:σ|(A 178)θεῖσαν ἀγίαν μονὴν ἀπὸ
 παντοίας εἰσπράξεως

1. Μετὰ ταῦτα καὶ πάντα διοριζόμεθα τὰς ἁγίας ἐκκλησίας
 καὶ τοὺς κατ' αὐτὰς ἱερωτάτους σηκοὺς καὶ τὰς ἐρήμους, ἐν αἷς αἱ
 10 τῶν ἀξύγων ἀγέλαι κοσμίως τε καὶ σεμνῶς περιέρχονται, ἀδουλώτους
 πάντη εἶναι καὶ ἀσυζητήτους σὺν τοῖς ἀνωτέρω γραφεῖσι πᾶσιν.
 Ἐτι δὲ διοριζόμεθα καὶ περὶ τῶν δωρηθέντων τῇ πολλάκις ῥηθείᾳ
 μονῇ ἀκινήτων κινήτων τε καὶ αὐτοκινήτων τὸ ἐλεύθερον ἔχειν καὶ
 πάντη ἀκαταδούλωτον ἅμα αὐτῇ ὡς αὐτεξουσίᾳ, ἑαυταρχούσῃ, αὐτῇ
 15 ἑαυτῆς τὴν κυρίαν ἐχούσῃ, μηδενὸς τοῦ οἰονοῦν εἶδους εἰσπράξει ὑπο-
 κειμένη μηδαμῶς βασιλικῆς ἢ πατριαρχικῆς ἢ τινος τῶν θεοφιλεστά-
 των μητροπολιτῶν ἢ ἐπισκόπων ἢ ἄλλων τινῶν ἐκκλησιαστικῶν, εἴτε
 ἀρχοντικῶν παντοίων προσώπων ἢ τινος τῶν οἰκείων συγγενῶν
 ἡμῶν καὶ τῶν πόρρω,

20 2. ἐν ἐξαίρετῳ δὲ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως βλαπτι-
 κῆς χειρὸς λαμβανούσῃ πείραν μῆτε ὑπ' αὐ|(A 179)τοῦ κυριευομένη
 ἐν τινι ὥστε μὴδὲ ἀναφέρεσθαι τοῦτον ὀνομαστί ἐν τῇ τῆς ἁγίας
 ἐκκλησίας ταύτης συναπτῇ, ἀλλὰ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχιεπισκόπων
 κοινῶς καὶ οὗτος μνημονευθήσεται ἐν τῷ λέγειν εἴπερ πάσ[η]ς ἐπισ-
 25 κοπῆς ὀρθοδόξων τῶν ὀρθοτομούντων τὸν λόγον τῆς σῆς ἀληθείας·

3. ὁμοίως δὲ καὶ κοσμικῶν παντοίων ἀρχοντικῶν προσώπων
 καὶ κεφαλῶν ἀπὸ μεγάλων ἕως μικρῶν, καθὼς καὶ ἐν τῷ εὐσεβεῖ
 χρυσοβούλλῳ λόγῳ ἀνατάττονται ἅπαντες.

1 ἀριθμὸς A. 2 εὐδῆλος A. 3 ἀπογράφων A. 5 διδάγειν A. 11 ἀσυζητή-
 τους A. ἀσυζήτους B, δουλώτους Petit. 12 ἔτι A. 12 διοριζόμεθα A.
 12 πολλάκις A. 13 ἀκινήτων A, 13 κινήτων τε A. 13 αὐτοκινήτων A. 14 ἅμα A.

თვითძრავი საგნების შესახებ; რიცხვი ჩვენს წმინდა ეკლესიაში მი-
ცემული ამ ნივთებისა სრულიად ნათელი იქნება ამ დაწვრილე-
ბითი ნუსხიდან, რომელიც აქ არის აწერილი.

თავი მასამი

იმის შესახებ, რომ ჩვენ მიერ აგებული წმინდა
მონასტერი თავისუფალია ყოველგვარი
გადასახადისაგან

A 178

1. შემდგომად ყველაფერ ამისა ჩვენ განვსაზღვრეთ წმინდა
ეკლესიები და მათი კუთვნილი უწმინდესი სენაკები და უდაბნოები,
რომლებშიც უსულელო ჯოგები მწყობრად და დამშვიდებით იე-
ლიან, ყოველნაირად თავისუფალნი იქნებიან და ყველაფერ ზემო
დაწერილთან შეფარდებულნი, ჩვენ აგრეთვე განვსაზღვრეთ, რომ
ზემოთ ხშირად ხსენებულ მონასტრისათვის ბოძებული უძრავი,
მოძრავი და თვითძრავი ქონება იქნება თავისუფალი და დაუმო-
ნებელი მასთან (ე. ი. მონასტერთან) ერთად, რომელიც არის
თვითმფლობელი, თავის თავად მქონებელი თავის თავზე ბატონო-
ბისა, რომელიც არ ექვემდებარება არავითარი სახის გადასახადს,
არც სამეფოს, არც საპატრიარქოს, არც რომელიმე ღვთისმოყვა-
რე შიტროპოლიტისას, ან ეპისკოპოსისას, ან სხვა რომელიმე სა-
ეკლესიო ან სამთავრო პირისას, ან რომელიმე ჩვენი შინაური ნა-
თესავისას, და შემდეგ,

2. განსაკუთრებით ფილოპოპოლის მიტროპოლიტის მავნე
ხელისაგან იყოს თავისუფალი, და არც მისგან იბატონებოდეს რა-
მეში, ისე რომ ის სახელდებით არც იხსენიებოდეს ამ წმინდა ეკ-
ლესიის კუერექსში, არამედ დანარჩენ არქიეპისკოპოსებთან ერთად
სხვათა შორის ესეც იხსენიებოდეს შემდეგი სიტყვებით: „ყველა
მართლმადიდებელთა და მართლმორწმუნეთა საეპისკოპოსოთათვის,
სიტყვა შენი ქეშმარიტებისა“.

A 179

3. თავისუფალი არის აგრეთვე ყოველგვარ საერო მთავარ-
თავან და მეთაურთაგან, დიდიდან ვიდრე პატარამდე, როგორც
ამას ყველანი აღნიშნავენ სამეუფო ოქრობეჭედში.

14 *ἰερεῖς* A. 21 *ἡδὴ* *δυσὸς* A. 21 *χρησιμεύου* A. 22 *ταῖς* A. 22 *μὴ* *δὲ* A.
22 *ὁμοιαστέ* A. 24 *πῶς*. *σ* A. 25 *ὀρθοτομοῦσθαι* A. 26 *κοσμητῶν* A. 26 *δεχοῦ*
των A. 27 *ἰας* A. *καὶ* *ἰας* B. 27 *μικρῶν* A. 27 *καθῶς* A. 28 *παντες* A.

Κεφάλαιον δ'

Περὶ τῶν καθόλου μοναζόντων ἢ τοῖς κοινῶς
 διαιωμένοις καὶ τοῦ κωλύεσθαι πάντας τοὺς
 ἀδελφοὺς τοῦ ἐν τῇ ἰδίᾳ κέλλῃ ἰδίως διαίγειν

- 5 1. Εὐδοκίᾳ τοῦ ἀγαθοῦ θεοῦ ἡμῶν καὶ κατὰ τὴν παράδοσιν
 τῶν προηγουμένων ἁγίων πατέρων ἡμῶν ἔδοξε ἡμῶς τῇ εὐτελεῖ καὶ
 ἀναξίῃ Γρηγορίῳ γενέσθαι κατ' αὐτοὺς τὰ τῇ ἡμετέρᾳ ἀγίᾳ μονῇ
 συμφέροντα καὶ πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἐν ταῦτα διαιωμένοις, ὥστε
 κοινῶς βιοτεύουσι συνετῶς τε καὶ ἐ(180) πιστημόνως, τοῦ τε καὶ η-
 10 γουμένου καὶ τῶν ἐπομένων πάντων τὰ καθ' ἑαυτοὺς διατιθεμένων
 ἐν τε θεοῖς τε καὶ ἀνθρωπίνους ἅπασιν πράγμασι σύμφωνος σύμφω-
 νοι ὀλικῶς ὄντες, τῇ ἡρέμῳ τε καὶ ἡσυχίῳ βίῃ ἑαυτοὺς προσακρο-
 σαντες.
2. Ἔσται δὲ ἡ τραπέζα τῆς ἐστίασεως αὐτῶν πάντων μία
 15 κοινή· οὐδόπως δὲ βούλομαι δύο εἶδη ἄρτου ἢ ἄλλου τινός τῶν ἐδω-
 μάτων τῇ τραπέζῃ προσενεχθῆναι· ἢ δύο διαφοράς οἴνου τοῦ πινόμενου
 ἐν ταύτῃ· οἱ γὰρ κοινῶς βιοτεύοντες οὐκ ἀφείλουσιν ὁ εἰς τοῦ ἐτί-
 ρου κρειττόνως ἐσθίειν ἢ οἶνον πίνειν κάλλιστον οὔτε αὐτὸς ὁ τούτῃ
 καθηγούμενος, ὅ καὶ μάλιστα περισσοτέρως ἐνδέχεται· τὴν τε τα-
 20 πείνωσιν ἔχειν καὶ τὴν σεμνοπρέπειαν, ὥστε δύνασθαι τοὺς λοιποὺς
 τῇ τετυπωμένῃ τάξει ὑπερβαλεῖν.
3. Ἐπι τε καὶ διακωλύομαι τοὺς ἀδελφοὺς πάντας, ὥστε μὴ
 ἔχειν τινὰ τούτων κατ' ἰδίαν γνώμην τε καὶ διάταξιν εἴτε τι ἐπιτή-
 25 δευμα ἢ ζῆλόν τινα κτάσθαι εἴτε ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ βρῶ|A (181)σι-
 μόν τι κρῖναι (ταῦτα γὰρ ἡμεῖς παντελῶς παρατιθέμεθα, καίτοι
 γε τὸ φαγεῖν καὶ πίνειν λάθρα ἢ καὶ κατ' ἐρίδα ἀναισχύοντες κατ'
 ἀντίθεσιν τῶν σεφρονούντων καὶ τῶν ὑποσχέσεων, ὧν ἐνώπιον θεοῦ
 καὶ τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀγγέλων παποιήκαμεν, καὶ οὐκ ἀνθρώπων, ὧν
 τοὺς λόγους ἀκριβῶς ἀφείλομεν ἀποδοῦνα· ἐνώπιον τοῦ φοβεροῦ βί-
 30 ματος τοῦ Χριστοῦ),
4. μήτε δὲ βραστήριον ὕδατος σκαθὸς ἔχειν, μήτε βραστὸν
 ἔδεσμα παρασκευάζειν ἰδίως, καὶ εἴτε ἰδίως τοῦτο ἐσθίειν εἴτε εἰς

4 κέλλαι B. 6 καμῶι A. 8 πᾶσι A. 8 ἐν ταῦτα A. 8 διαιωμένοις A.
 9 βιωτέσοι AB. 9 συνετῶς τε A. 11 ἀνίως A. 11 ἀπὸσι A. 12 ἡδμεν τε A.
 12 ἡσυχίῳ A. 14 ἐστίασεως A. 15 κοινή A. 16 προσενεχθῆναι K, προσνεχθῆ-
 σάν A, προσνεχθειῶν B. 16 πινόμενον A. 17 βιωτέοντες AB. 17 εἰς A.

უბანი მცოთხე

შესახებ ერთობით ცხოვრებისა. ესე იგი საზოგადოებრივად რომ იცხოვრონ და ყველა ძმას აეკრძალოს საკუთარ სენაკში განცალკევებით იზრუნოს ცხოვრებაზე

1. კეთილი ღმერთის ნებით და წინამორბედი წმინდა მანათი განწესების მიხედვით მეც, უნდო და უღირსმა გრიგოლმა, გადაწყვეტიტე მათი მიხედვით იყოს პირობები ჩვენს წმინდა ნონასტერში და ყველა იქ მცხოვრებ ძმებისათვის, რათა ერთობით იცხოვრონ გონიერულად და ბრძნულად, როგორც წინამძღვარი ისე მისი მიმყოფნი ყველანი ყველა ღვთაებრივ და ადამიანურ საქმეში ერთგული და ერთ-სიტყვა იყვნენ ყოვლითურთ და დაწყნარებულ ცხოვრებაში უოთიერთთან შეხმატკბილებულნი. A 180

2. მათი ტრაპეზი ყველასი იყოს საერთო; სრულიად არ მსურს, რომ ორგვარი პური ან სხვა რამე საქმლისა იყოს სუფრაზე მოტანილი, ან ორნაირი სასნელი ღვინო; როდესაც ერთობით ცხოვრობენ, არ შეიძლება ერთმა მეორეზე მეტი ჰამოს ან უკეთესი ღვინო სვას, არც თვითონ მათმა წინამძღვარმა, რომელსაც უფრო მეტად შეუფერის სიმდაბლე და წესიერება. რათა მან შეძლოს დანარჩენები დაიქიროს დამტკიცებული წესების ფარგლებში.

3. აგრეთვე ვუკრძალავ ყველა ძმებს, რათა არ ჰქონდეს რომელიმე ამთვანს, საკუთარი აზრისა და ნების მიხედვით, არც რამე საქმიანობა ან ოთხფეხა რამე შეიძინოს, არც თავის სენაკში რამე საქმელი შეინახოს (ამას ჩვენ სრულიად უკუვაგდებთ, თუნცა ჰამო და სმა ფარულად, ან გაჯიბრებით ეწინააღმდეგება გონიერულ დაპირებებს, რომლებიც ჩვენ დავდევით წინაშე ღვთისა და მისი ხელკვეითი ანგელოზებისა და არა ადამიანებისა. რომელთაც სიტყვებს ზედმიწევნით უნდა ვაძლევდეთ წინაშე ქრისტეს საზინელი საყდრისა). A 181

4. არც წყლის ასადულებელი კურკული უნდა ჰქონდეს, არც წვნიანი საკმელი შეიმზადოს საკუთრივ, და არც საკუთრივ ჰამოს

18 κατάλιστον AB, κατάλιον corr. K. 19-μάλιστα A. 21 ηεπερβηλεον A. 22 ενι εδ. A. 22 μηδ. 23 εναν A. 23 κατ' Petit, < AB. 24 ζαν τον κρδουαι A. 25 η A. 26 αναίσχυντος A. 27 σοφροισυντων A. 31 δε' δε' A. 32 ιθιως A.

τοῦμφανές παρατιθέναι καὶ σκανδαλίσαι τὴν ἀδελφότητα, καὶ γενήσεται ἀντὶ τοῦ εὐαγοῦς ὑπερήφου καὶ τῆς ἀποστολικῆς τροπείης ἐμπορεῖον* τῶν ἀπευκταίων.

- 5 ὁ. Εἰ δ' ἴσως δι' ἀσθένειαν σώματος ἢ διὰ γῆρας βαυχάτατον
 5 χρῆζει τις τῶν τοιούτων ἐν ἀληθείᾳ, τὸ τοιοῦτον ἀναγκαῖον λογιζέσθαι καὶ κατὰ τοῦτο οἰκονομείσθαι,

- 6 καὶ μᾶλλον εἴπερ ἐξ ὑψωτάτων τις τίτευχεν εἶναι ἢ
 ἀ] (Α 182) βροδικαίτης· τοῖς γὰρ τοιούτοις καὶ διακόνους τετάχθαι
 10 χρῆ καὶ ἀσθενοῦσαν τὴν φύσιν παραμυθησασθαι διὰ τοῦ παραχωρεῖν
 αὐτῇ τὴν ἀναγκαῖαν βοήθειαν· οὐ γὰρ ἔστι· ἐκ τούτου ἀνομαλία
 τις οὐδὲ τοῦ κοινωνικοῦ νόμου ἄμειψις, ἀλλ' οὔτε μεγίστη βλάβη ἢ
 καινοτομία οὐ μόνον τῶν πνευματικῶν, ἀλλ' οὐδὲ τῶν τοῦ τόπου
 πραγμάτων. Εἰ δὲ τις τῶν παρηκόων ἢ κατὰ βλακειάν καὶ ῥαθυ-
 μίαν πρὸς τὸν ὅμοιον τούτοις ὁρμήσει· σκοπόν, ἐν τούτῳ μὴ εὐρήσει
 15 ἄθειαν ὁ τοιοῦτος, καίτοι γε ἐκ τῶν διακονητῶν ἢ, ὅπως μὴ ἀντὶ
 κέρδους καὶ ἀναλήψεως βλάβη μεγάλη τοῖς διακονοῦσι γένηται· καὶ
 τοῖς φιλοπράγμοσιν ἀταξίας πρόφασις δεξαμένοις τοῦτο πρὸς κατά-
 λυσιν τῆς ὑπακοῆς ἀκρμόστη γνῶμη καὶ (ἴν' οὕτως εἶπω) ἀβούλη-
 20 τος βούλησις ἐξ ἀνάγκης γινομένη· ἀλλὰ θεωρεῖται τε καὶ ἐπιστημό-
 νως τοὺς λοιποὺς οἴκω] (Α 183) νομῆσαι δεῖ τὸν διακονοῦντα καὶ
 διαγεῖραι διὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν παραδείγματος τῆς ἐντρεχειας. Τοὺς
 δὲ διατροφὰς καὶ πότους ἐν ταῖς κέλλαις αὐτῶν διατηροῦντας καὶ
 λάθρα ἢ εἰς τοῦμφανές ἐσθίειν ὀρεγομένους, τοῦτο παντελῶς ἡμεῖς
 παραιτούμεθα χρῆσασθαι.

- 25 7. Οὐ γὰρ βουλόμεθα τῶν ἀδελφῶν [τινα] χρήματι λάθρα
 κεκτησθαι μήτε μέγα μήτε μικρόν, μήτε δὲ ἐξ ἑτέρου λαμβάνειν τι
 μήτε ἐτέροις δίδοναι, κἄν πάνυ τῶν πενηστῶν ἐστί· μὴ γὰρ ἀγ-
 νοεῖτω τις τῶν τοιούτων μὴ ἔσεσθαι ἔπαινον· τοῦτο δαιμονικὸν καὶ
 ἐκτὸς τοῦ νόμου καὶ τῆς ὑποταγῆς τοῦ κανόνος κατάλυσις.

* Joh. 2,16: μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ πατρὸς μου οἶκον ἐμπορείου.

1 τοῦμφανές Α. 1 σκανδαλίσαι Α. 4 διὰ βαυχάτατον γῆρας Β. 4 γῆρας Α. 5 τίς Α. 5 τοιοῦτον Α. 7 τίς Α. 8 ἀβροδικαίτης Α. 8 διακόνους Α. 9 παραμυθίσασθαι Α. 11 τίς Α. 11 κοινωνικῶ Α. 11 ὁρμήσει Α. 12 μόνων Α. 14 ὁμοιον Α. 14 εὐρήσει Α. 15 ἄθειαν Α. 15 γε εἰ ἐκ τῶν Α. 15 ἢ] ἢ Α, εἰ Β (ἄθου ὄδου)

ეს, არც ცხადად გაუწოდოს და შეაცდინოს ძმები; ნაცვლად პატოსანი ვერისა და სამოციქულო ტრაპეზისა ეს იქნება საზიზლარი სავაქრო.

6. ხოლო თუ ვინცობაა სხეულის დაუძღვრების განო ან ღრმა მოხუცებულობის გამო საკიროებს ვინმე ამას ნამდვილად, ნიღებულ იქნეს მხედველობაში ასეთი აუცილებლობა და ამის მიხედვით იქნეს გაცემული განკარგულება.

6. კიდევ მეტიც: შეიძლება ვინმე დიდებულთაგანი ან ფუფუნებით ცხოვრებულთაგანი მოვიდეს აქ (მონაზონად); ასეთები მოსამსახურების დაყენებას საკიროებენ და დაუძღვრებული ბუნების ნუგეშის საცემად საკირო დახმარების აღმოჩენას; ნუ შევქმნით ამისგან რაიმე უწყსოებას, არც საზიარო ცხოვრების კანონის შეცვლას; არათუ დიდი ვნება ან სიახლე ჩამოვარდება არა მარტო სულიერი, არანედ ამ ადგილის მამულებშიც, ხოლო თუ ვინმე არ დაემორჩილება ამას ან თავისი ტვინის სიბლავებით და დაუდევრობით გაემართება ნათთან მსგავსი მიზნით, ამ საქმეში ასეთი კაცი ვერ მიიღებს ნებათვას. თუნდაც ის მსახურთაგანი იყოს, რათა ნაცვლად სარგებლისა და შეტენისა დიდი ვნება არ მოუვიდეს და უწყსოების მიზეზად არ გაუხდეს შრომისმოყვარეებს, რომლებიც ამას შეიწყნარებენ იმით, რომ მორჩილებას დაარღვევენ შეუფერხებელი აზრით და (ასე ვთქვათ) მათგან დამოუკიდებლად; მაგრამ ღვთისმოშიშებით და ბრძნულად არის საკირო მსახურმა მოუაროს დანარჩენებს და მოსაქმეობის საკუთარი მაგალითი უჩვენოს. ხოლო ვინც საჭამადთა და სასმელებს თავიანთ სენაკებში შეინახავენ და ფარულად ან ცხადად ჰამით გულს იჯერებენ, ამას ჩვენ საბოლოოდ ვკრძალავთ.

7. ჩვენ არ გვინდა, რომ ვინმემ ძმათაგანმა რაიმე ფარულად შეიძინოს. არც დიდი, არც მცირე, არც სხვისგან აილოს რამე არც სხვას მისცეს რამე, თუგინდ ძალიან ღარიბიც იყოს; და ნურავინ ნუ გამოიჩენს უკოდნელობას იმისას. რომ ეს საქმეობრივ არ იქნება; ეს არის საეშმაკო, კანონის გარეშე და კანონის ბრძანების დარღვევა.

რეკლი უნდა იყოს A-ში el სტრ. 15). 16 *ἀναλήψας*; B, *ἀναλήψας* A, *ἀναλήψας* corr. K. 17 *τοῦτον* AB, *τοῦτο* corr. K. 18 *ἀναγκάστω* A. 18 *ἢ αὐτῶς* A. 19 *βισέλησις* A, < B. 19 *γενομένη* A, *γενομένη* B. 19 *τὴ* A. 22 *διατροφῆς* AB. 23 *τοῦτο* A. 25 *τινα* უმატებს B. 25 *χρηματ* A, *χρηματ* B. (τινα) *χρηματ* K. 26 *μικρόν* A. 27 *ἐτέρους* A. 28 *εἰς* A. 28 *τῶν τοιοῦτων* corr. K, *τὸν τοιοῦτον* AB. 29 *ἠμποταγῆς* A. 29 (*καὶ*) *τοῦ παντός* Petit.

8. Ὅταν γὰρ ἑαυτοῦ οὐκ ἐξουσιάζῃ τις κύριος εἶναι, πῶς κυριεύσει ἐτέρου τινὸς πράγματος ὡσπερ οἰκείου; καὶ ὁ τοῖς οἰκείοις πᾶσιν ὑποταξάμενος πῶς ἐπιμελεῖται τῶν μὴ οἰκείων;

5 9. Ὁ γὰρ ἑαυτὸν ἅπασι ἀρνησάμενος καὶ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα καὶ τῇ δουλείᾳ τῆς δικαιοσύνης ὅ (A 184) ποπεπτικῶς, ἔπειτα ἐργαζόμενος τι κατὰ τὸ ἴδιον θέλημα, τί ἄλλο ἢ τῆς δικαιοσύνης ἠλευθέρωται καὶ τῇ ἀμαρτίᾳ δεδούλωται;

10 10. Καὶ τί αὐτοῖς ὠφελήσῃ τῷ Χριστῷ ὁ τὴν ἴδιαν δικαιοσύνην συνιστῶν καὶ τῇ δικαιοσύνῃ τοῦ θεοῦ μὴ ὑποτασσόμενος; Ποῖος δὲ λόγος ἐλεημοσύνης ἔσται τούτῳ ἢ φιλοξενίας, ὅταν τις μῆτε τῶν μικροτάτων τὸ ὑστέρημα ὑπενέγκῃ, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ χρήματος, οὐ παρέξει τῷ πένητι, ἕτερόν τι ζητήσῃ παρὰ τοῦ προστώτος ἀντὶ τοῦ καλλιοῦ οὐ τῷ πένητι δέδωκε νέον, τὸ χρεώδες τὸ ἀχρηστον ἀνταλλάττων κακῶς,

15 11. καὶ κινδυνεύει ὡς οὐχ ἕνεκεν φιλοξενίας καὶ φιλοπτωχίας ἔργου, ἀλλ' ἕνεκεν φιλοκερδίας καὶ πλεονεξίας, ὅταν τὸ ἐκείνων ὑστέρημα αὐτὸς σὺ ἔ καινὸς φιλόπτωχος καὶ φίλοικος ἔστεργες, καὶ φύχασθαι καὶ γυμνητεύειν ἐδέδεξο διὰ τὴν τοῦ πλησίου ἀγάπην, καὶ οὕτως οὐκ ἐτύχχανες τοῦ τῆς καταδίκης σκοποῦ;

20 12. Ἄ (A 185) ἀλλὰ δεῖ μᾶλλον τοῦ προϊσταμένου ἔπεσθαι τῇ εὐθύτητι, καὶ τοῦτο μόνον σκοπεῖν, νόμον τε καὶ ἐντολὴν καὶ θεῖαν ἐπιταγὴν, καὶ οὐκ ἐπαινετὸν ἠγγεῖσθαι τὸν ἔπαινον μῆτε ἀγνοεῖν, ὅτι κοινὴ ἔστιν ἡ γενομένη φιλοξενία, καὶ ὑπὲρ πάντων διωρεῖται κοινῶς.

25 13. Ὁ οὖν τούτῳ μὴ ἐμμενων, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐγχειριζόμενος καὶ τὴν οὐρανομίμητον ὑποταγὴν δουλώσας: λογιζόμενος, ὡς νόθος καὶ ἀλλότριος τῆς ἀδελφότητος λογισθήσεται, καὶ εἰ μὴ ἔλθῃ οὗτος πρὸς διόρθωσιν, ἐξωσθήσεται τοῦ θεοῦ καταικητηρίου.

1 ἐξουσιάζει A. 1 τίς A. 1-2 κυριεύσει A. 4 ἅπασι A. 5 ὑποπεπτικῶς A. 5 ἔπειτα A. 6 τί A. 6-7 ἠλευθέρωται A. 8 ὠφελήσει A. 10 τούτῳ corr. K. τοῦτο AB. 12 ἕτερόν τι A. 12 προϊστώτ^ο A. 15 κινδυνεύει A. 16 φιλοκερδίας A. 17 φίλόπτωχος A. 18 πλησίον B, πλησίον A. 20 ἔπεσθαι A.

8. როდესაც ვინმეს არ აქვს უფლება თავის თავს ეუფლოს, როგორღა დაეუფლება ის სხვა ვისიმე ქონებას, როგორც საკუთარს? და ვინც ყველაფერ საკუთარს ეჯგნება, როგორ შეუძლია მას იზრუნოს არა საკუთარზე?

9. ვინც ერთხელ უარყო თავი თვისი და თავისი ნება და სიმართლის მონობას დაექვემდებარა, შემდეგ საკუთარი სურვილით A 184 რამეს აკეთებს, ნუ თუ სიმართლისაგან უნდა განთავისუფლდეს და ცოდვას ემონოს?

10. და რაში გამოადგება ქრისტეს ის, ვინც საკუთარ სიმართლეს ეპოტინება და ღმერთის სიმართლეს არ ექვემდებარება? ან და წვალობის რა სახეა ეს ან უცხოთმოყვარებისა, როდესაც ვინმე ოდნავადაც არ აიტანს გაჭირებას და იმ ფულის მაგიერ, რომელსაც ის ღარიბს მისცემს. სხვა ფულს მოითხოვს წინამძღვრისაგან, ნაცვლად იმ ძველი ფულისა, რომელიც ღარიბს მისცა, ახალს მოითხოვს, ამით ბოროტად ცვლის სახმარს უხმარზე,

11. და წვალობს არა სტუმართმოყვარების და გლახაკთმოწყალების გულისთვის, არამედ გამორჩენისა და ანგარების მიზნით; როდესაც შენ თვითონ, ახალმა გლახაკთმოყვარემ და გულჩვილმა, შეიყვარე იმათი გაჭირება და მახლობლის სიყვარულით იტან სიცივეს და სიშიშვლეს, განა ამით არ მიემთხვიე დასჯის მიზანს?

12. მაგრამ საჭიროა უფრო წინამძღვრის სიმართლეს მიჰყვე, A 185 და მხოლოდ ამას უგდო ყური, როგორც კანონს, მცნებას და ღვთიურ ბრძანებას, და საჭებარად არ მიიჩნიო ქება. არც უგულებელყო, რომ საზიაროა მომხდარი უცხოთმოყვარეობა და ზიარად ჯილდოვდება ყველასათვის.

13. ახლა, არ შეიძლება ამაზე შეჩერება, არამედ უფრო მეტს უნდა ცდილობდეს, და ზეციერ მორჩილებას უნდა ემონოს, თუ არა, ჩაითვლება უკანონოდ და ძმობისათვის უცხოად, და თუ ეს არ გამოსწორდა, გაძევებული იქნება ღვთაებრივი სავანიდან.

21 ἐπιθυμῶ A. 21 ἐπιταρῶν A. 22-23 καὶ τὴ ἐστὶν A. 23 φιλοξενία A. 23 διαφύται B. 24 τοῦτο A. 24 καὶ A. 25 ἡθροταρῶν A. 25 θιλάσιαι A. 26 λογισμῶν A. 26 μῆ A. 27 διαφύται A.

Κεφάλαιον ε'

Περὶ τοῦ ὄψεως δεῖ τὸν προϊστάμενον
 ἐκλέγεσθαι καὶ συστήσασθαι καὶ μετὰ τὸν
 πρῶτον προϊστάμενον ὄψεως δεῖ τὸν δεῦτερον
 5 προκαλέσασθαι εἰς τὴν αὐτὴν διακονίαν καὶ
 ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς

1. Ἀληθέστερον καὶ βικιότερον δεῖ ὑπὲρ πάντας καὶ πρὸ πάν-
 των τῶν καθ' ἐξῆς μελλόντων ἡγεμονεύειν, τῇ τάξει τῆς ἀδελφ(A 186)φύ-
 10 τητος τῆς μονῆς τὸ ἀριμόδιον λέγω, περὶ ὧν μέλει μοι λίαν, ἕνεκεν
 οὐ πάσαν κινῶν διάνοιαν καὶ ἐξετάζων πάντα καὶ δι' ἀλλήλων προ-
 τρεπόμενος, τοῦτο εὖρον εὐθύς καὶ τοῦτο ἐκ πάσης παραχῆς ἀπηλ-
 λαγμένην ὁδόν, ἔν' ἕως οὗτος ἐγὼ ὁ κτίτωρ τῆς θηλωθείσης μονῆς ζῶ,
 15 ὅν ἴστημι ἐγὼ καθηγούμενον τῆς μονῆς ἐκεῖνος ἔσται, καὶ ἂν ἔσται
 κατ' εὐθύτητα κατὰ τὴν διαταχθείσαν ἡμῶν ἐντολὴν διαμένη ἐν τῇ
 ἡγουμένῃ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

2. Ὁ γὰρ καθηγούμενος ὁ κατὰ καιρὸν τεταγμένος ὅταν ἐγγί-
 ζῃ τοῦ τεθνάναι, αὐτὸς ἴστησι τὸν μετ' αὐτὸν καθηγουμενεύοντα
 καὶ μέλλοντα ποιμαίνειν τὴν ἀδελφότητα· ἀλλ' οὐ κατὰ συγγένειαν
 ἢ σαρκικὴν τινα προσπάθειαν· ἀλλ' αἰρέσει καὶ μαρτυρίᾳ τῆς ἀδελ-
 20 φότητος συνιστᾷ τὸν τοιοῦτον. Ὁ δὲ δυνάμενος καὶ φρονῶν κατὰ
 τὸν καιρὸν τῆς ἐξόδου αὐτοῦ περισσοτέρως διακριτικώτατος ἔσται
 καὶ ἀπροσωπώληπτος,

3. καὶ οὕτως ἔχων τὴν ἀρχὴν ἐγκεχειρισ| (A 187)μένος τῆς
 ἡγουμενείας ἐκείνης, δι' ἧς προηγεῖσθαι μέλλει τῆς ἀδελφότητος,
 25 οὐκ ἐξ αὐτοβουλίας ἐλθὼν εἰς τὴν κλησιν ταύτην, ἀλλὰ καθ' ἣν
 ἐφορίαν τε καὶ διάταξιν ἀνωτέρω γέγραφα· οὕτως γὰρ βούλομαι τοῦτος
 τὴν τοιαύτην χειροθεσίαν διενεργεῖν, ἀλλ' οὐ παρὰ γνώμην τοῦ προ-
 εστῶτος καὶ τὴν εὐπέθειαν τοῦ τεθνάναι μέλλοντος.

3 οὐστήσασθαι A. 4 πρῶτον A. 7 δεῖ AB, δὴ Petit, καὶ οὗ Q.
 7-8 προαιάντων A. 8 ἡγεμονεθεῖν A. 9 ἀριμόδιον A. 9 ἕνεκεν A. 10 διάνοιαν A.
 10-11 προτρεπόμενοι A. 11 εὐθύς A. 12 ὁδόν A. 12 ἐν ἕως A, ἕως
 ἕως B. 12 οὗτος B. ὡς A. 12 ἐγὼ A. 12 κτίτωρ ἡγ. 306, κτή-
 τωρ AB. 12 θηλωθείσης A. 13 ἐγὼ A. 13 ἐκεῖνος A. 14 διὰ ταχθεί-
 σαν A. 15 ἡγουμένῃ A. 16 καθ' ἡγούμενος A. 17 ἴσθησι A. 18 ποιμαίνειν A.

თავი მესამე

**შესახებ იმისა, თუ როგორ უნდა იქნეს არჩეული
წინამძღვარი და დამტკიცებული, და პირველი
წინამძღვრის შემდეგ როგორ უნდა მოიწვიონ
მონასტრის ამ ხამსახურში და ამ
თანამდებობაზე მეორე**

1. უფრო კეშმარიტად და უფრო მოძალეებულად უნდა ვა-
ლიართ, ყოვლის უწინარეს, ის, თუ როგორი თანმიმდევრობით **A 186**
უნდა იქნეს წინამძღვრობა, ვგულისხმობ წესს, რომელიც შეეფე-
რება მონასტრის ძმობას. ამის შესახებ მე ძალიან ვწუხვარ, და
მისი გულისთვის აღძვარი მთელი ჩემი გულმოდგინება, გამოვიძიე
ყველაფერი, გამოვიკითხე ერთმანეთში, და ეს ვპოვე სწორად და
ყოველი შფოთისაგან თავისუფალ გზად, რომ ვიდრემდე მე, ხსე-
ნებული მონასტრის აღმაშენებელი, ცოცხალი ვარ, ვისაც მე და-
ვსვამ, მონასტრის წინამძღვრად ის იქნება. და თუ ის იქნება წე-
სიერი ჩვენ მიერ დადებული მცნების მიხედვით, დარჩეს წინამძღვ-
რად ვიდრე აღსასრულამდე თავისი ცხოვრებისა.

2. წინამძღვარი, რომელიც თავის დროზე იყო დაყენებუ-
ლი, როდესაც მას მოუახლოვდება სიკვდილის დრო, თვითონ ირ-
ჩევს ვინც მის შემდგომ წინამძღვრად უნდა იყოს და ძმები უნდა
მწყემსოს; მაგრამ ნათესაობით ან მეგობრობის მიხედვით კი არ
უნდა დააყენოს, არამედ იგი უნდა დააყენოს ძმების რჩევით და
დამტკიცებით. მისი გარდაცვალების დროისათვის მას უნდა შეეძ-
ლოს არაჩვეულებრივად გამჭრიახი იყოს და მიუდგომელი,

3. და ამნაირად უნდა იყოს ხელთდასხმული იმ წინამძღვრო- **A 187**
ბის ხელისუფლების მქონებლად, რის მეშვეობითაც უნდა უწი-
ნამძღვროს ძმობას, და არ მოვიდეს ამ წოდებამდე თავისი სურ-
ვილით, არამედ წინასწარ შერჩევით და ბრძანებით, როგორც ზე-
მოთ დავეწერე, ამნაირად მსურს მე ხდებოდეს მათი ხელთდასხმა,
არა სულთმოპოვადი წინამძღვრის ნების და დაჯერების გარეშე.

18 κατασχηματισίαν A. 19 τὴν A. 19 πρὸς πάθειαν A. 20 συνίσταν AB, συ-
στατὸ corr. K. 21 διακριτικώτατος A. 22 ἀποστολοποιήματος B. ἀποστολο-
ποιήματος A. 23 ἐπιχειρησόμενος A. 25 αὐτοβουλίας A. 25 ἐλθὼν A. 25 καθ'
ἑν A. 26 τὴ A. 26 οὕτως A, οὕτω B. 26 βούλλομαι A. 27 παραγωγήμην A.
28 ἐπιπέθειαν A, დაჯერებისა Q, ἐπιπέθειαν B. 28 τεθνήσκει A.

4. Μετὰ δὲ τὴν παραίτησιν καὶ ἀποδημίαν ἐντεθεὶν τοῦ πρώτου, ὁ δεύτερος ἔξει: τὸ κύριος αὐτοῦ μετὰ συμβουλῆς τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἀπάντων τῆς τοιαύτης μονῆς.

- 5 ὡς περὶ καὶ προφανῶς παρ' ἡμῶν ἢ ἡγουμενεῖα διακρίνεται καὶ τετύπωται. Εἰ δὲ γὰρ συμβῆ ποτε ἴσως κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην συνήθειαν ἀφηνεῖσθαι ἀναρπασθῆναι: καὶ οὐ φθάσαι: τὰ διαταχθέντα πράξαι ὁ προσετός τῆς ποιμνῆς, τότε διακρίσει καὶ ἐξετάσει τῶν κριτόνων καὶ | (A 188) ἐναρέτων καὶ γνωστικωτέρων ἀδελφῶν ἐκ τῆς ἀδελφότητος προϊστάσι: τὸν καθηγούμενον. Ἐπειτα πάλιν καθ' ἐξῆς πρὸ τοῦ λαχθέντος, ὃ ἐστὶ περὶ τοῦ νέου καθηγούμενου, ὃν δεῖ εἶναι τε καὶ ἐμμένειν ἐν τῇ ἡγουμενεῖα ταύτῃ τοῦ τεθναῶτος,
- 10

6. καὶ προβληθεὶς καὶ τῇ δεξιῶσι τοῦ ἡγουμένου κατασταθεὶς τὴν ἡγουμενεῖαν οὕτω τεκταίνοι: θανόντος τοῦ καθηγούμενου, τουτέστιν ἐκδημοῦντος πρὸς κύριον, συνηγμένης πάσης τῆς ἀδελφότητος ἐνώπιον τοῦ τεθναῖ: μέλλοντος καὶ τοῦ μέλλοντος δεξιουθῆναι μετ' αὐτόν, παραδιδόντος αὐτῷ τοῦ προτέρου προστασίαν ἐκ τοῦ παρ' ἡμῶν προτεταχμένου κανόνος, ἵνα πολιτεύσωνται κατ' αὐτόν καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἔχουσιν οἰκοῦν τι οἰκονομεῖν.
- 15

7. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ προτέρου ταφὴν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ δεῖ ταῦτα πράττειν τὸν νεωστὶ προϊστάμενον: ἀγγυλίαν ὀφείλει πινυόνχιον ἐκτελέσαι, τῇ δὲ ἐπαύριον με|(A 189)τὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς θείας μυσταγωγίας προσετάναι τὸν νεωστὶ καθιερωθέντα ἡγούμενον ἐμπροσθεν τοῦ ἀγίου θυσιαστηρίου, καὶ τῆς ἀδελφότητος πάσης κατὰ τάξιν γόνου κλινοῦσης αὐτῷ καὶ καθ' ἐξῆς ἀσπαζόντων, εἰθ' οὕτως πάντων εὐφραϊνομένων τῶν προκληθέντων καὶ τῷ κυρίῳ προσκολληθέντων, θαψιλῆς προτεθήσεται τράπεζα.
- 20
- 25

8. Οὕς ἐνορκῶν αὐθις τὰ αὐτὰ λέγω, ἵνα ὁ τὴν προστασίαν λαχὼν φιλοφρόνως τοῦ ποιμνίου προϊσταται, καὶ ἀπλουστάτῃ τῇ δικαιοσύνῃ πρὸς τὴν ἀδελφότητα κεχρημένος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυ-
- 30

1-2 πρώτου A. 2 ἔξει A. 3 ἀπάντων A. 4 πάλιν A. 4 τοῦτο φημί A. 5 ἡγουμενεῖα A. 5 διὰ κέρχεται A. 6 ποτὲ A. 7 ἐφηνεῖσθαι A. 7 φθίσει A. 7-8 πράξαι A. 8 προσετός A. 8 διακρίσει A. 9 ἐναρέτων A. 9 γνωστικωτέρων A. 9 γνωστικωτέρων B. 10 πάλιν A. 11-12 εἶναι τε A. 13 ἡγουμένου A. 14 ἡγουμενεῖαν A. 14-15 τοῦτέστιν A. 15 πάσης A. 16 τεθναῖ A. 16 καὶ τοῦ μέλλοντος δε-

4. პირველი წინამძღვრის უკანასკნელი გამოთხოვნისა და გარდაცვალების შემდეგ, მეორეს ექნება მისი ხელმწიფება ან მონასტრის ყველა დანარჩენი ძმების თანაბტობით.

5. კვლავ ამასაც ვიტყვი, წინამძღვრის გარდაცვალების შემდეგ, როგორც ჩვენ მიერ აშკარად იქმნა წინამძღვრობა შერჩეული და დაწესებული. თუ ვინცოდაა ოდესმე მოხდა, ადამიანური ჩვეულებისდა მიხედვით, რომ მოულოდნელად გარდაიცვალოს და ვერ მოასწროს სამწყსოს წინამძღვარმა განკარგულების გაცემა, მაშინ უნჯობესი, ურჩეულესი და გონიერი ძმების გამოჩრჩევით და გამო- A 188
ჩებით დაიწესონ წინამძღვარი იმათა შემადგენლობიდან. შემდეგ კვლავ თანამძღვრობით წინათ განჩინებულისა, რომელიც ეხება ახალ წინამძღვარს, საჭიროა იგი დადგეს წინამძღვრად მიცვალე-
ბულის ადგილზე.

6. დადგინებული და წინამძღვრის უფლებით დაყენებული ასე აგვარებს წინამძღვრობის საქმეს: როდესაც წინამძღვარი კვდება, ესე იგი როდესაც მიემგზავრება უფილთან, მთელი ძმობა შეიკრიბება წინაშე გარდაცვალებადისა და მის შემდეგ მმართველად განზრახულისა; ჩვენ მიერ განსაზღვრული კანონით წინანდელი წინამძღვარი გადასცემს მას უუროსობას, რათა ამ კანონის მიხედვით იმართებოდნენ ისინი (ე. ი. ძმები) და არავეითარი უფლება არა ჰქონდეთ განაგონ რაიმე თავისი ნებით.

7. პირველის დასაფლავების შემდეგ მესამე დღეს საჭიროა ახალმა წინამძღვარმა შემდეგი ვაკეთოს: საჭიროა შესარულოს ღამისთევით პანაშეიდი, ხოლო მეორე დღეს საღმრთო საიდუმ- A 189
ლოს შესრულების შემდეგ ახლად ნაკურთხი წინამძღვარი წარსდგეს წინაშე წმიდა საკურთხევისა, და ყოველმა ძმამ წესისაებრ მუხლი მოიყაროს მის წინ, ეამბორონ მას ოიგ-რიგად; მერმე ყველანი რომ ამნაირად გააარებული არიან, მათ მიიწვევენ, უფალს დაუკავშირდებიან და უხვი ტრაპეზი გაიშალოს.

8. მათ ვაფიცებ და ისევ ანას ვიტყვი, რათა ვისაც წილად ხედება წინამძღვრობა, კეთილგანწყობილად უწინამძღვროს სამწყსოს და უმაოტივესი სიმართლით ექცეოდეს ძმობას ქრისტეს მიერ

ჭიბობαι Petit, και ὁ μέλλων δεξ. B. και ὁ μέλλων δεξ. A. 19 οὐκ ἔστιν εἰς A. 21 πανύχιον A. 23 νεοσι A. 24 καθ' ἑαυτὸν A. 25 ἡγουμένον A. 25 ἐξ A. 25 κληρονομία A. 25 καμὶς ἢ A. 27 δι' ἑαυτὸν A. 28 ἐμὲ A. 29 προ-
σταται A.

րիփ հիմօն, տփ կարճիա՝ տե կա՛ նափրոս * էճետաճոնտ, տփ տօմօտերփ
 օպեր քաճան մաճաիրան ճիճտօմօն ** կա՛ ճտօմենփ մեճրի ճարիճտօմ փս-
 ճիճ տե կա՛ սօմաճո՝ կա՛ ճնտափօճիճոնտ: էկաճտփ կաճա՛ տա՛ էրճա
 աճտօս, մըճն ճնաճիճոն տե կա՛ ճսիճէճ էփաճաճեճն տփ էրճիր:ճփենտ: աճտփ
 5 կաճր՛ աճտօս | (A 190) տփ փօմնիփ աճտօս, տօտէճտի տփ՝ ճճելփօճտիճոճ,
 օպեր օն օսճ էկօփիաճտն օսճէ էտաճա:փօրըճտն, օսճէ տփ էճիփ մօճիճաճ կաճա՛
 տօն մեճան ճփօճտօլօն Քաճոլօն, օճ էփօճ էիփեճն, ճտի օճ արճոճ: մըճն
 էճփիէճաճ ***, քանտա՛ ճէ քրաճտեճն, օճ աճտօս էփօրօնտօճ տօս սիճօ տօս
 ճեճօ.

- 10 9. Օստճ տա՛ տփ՝ օիկօնօմիաճ էրճաճէճաճ քանտա՛ կա՛ քաճիճ կա՛-
 նօտօմիաճ ճփեճոնտա: կա՛ ճիկաճիճ տա՛ ճրաճիճա՛ քրաճոսսան: ճրկետօն ճար
 աճտօճ, ճտի էն օիճ օսճ էկօփիաճտն. տօճ էտերօն էնտրփփօսն էրճփօսի
 կա՛ քօնօճ, էն օիճ էտերօ: մըճիճտի ճփօսճիճ կա՛ մըճիճտօճ քօնօճ էտա-
 ճա:փօրըճտն, օն տօս կարփօս: օի փերաճիճենտօճ տօտօճ քեճաճիճ ճի-
 15 նօսկօսսի[ն], կա՛ աճտօ՛ տօտփն ճփանտփն ճկօփաճ: կա՛ ճկաճնօտօմիճտիճ
 ճփօլաճքանեճն ճնն ճիճիճիճիճտն. ճիճիճ օնն էճարիճստիճտաճտն տփ ճեճփ
 կա՛ հիմօն ճիճիճտիճ մնըմօնաէճտաճտն օճ ճիճիճն աճտօճ: տօսօտփն ճրա-
 ճիճն ճնօմեճտն,

- 20 10. կա՛ ճիճիճ քօրեճսօնտա: կա՛ **** | (A 191) էճարիճտօ: էճօն-
 տա: էն քիճիճ ճիճիճ աճտփն, կա՛ օստճ էճարիճստիճտաճտն տփ տփն էլօն
 սփտիճրի, ճտի օսճ էնեկեն տօս տփփօ ճիճեճն էճփօրօն տե կա՛ կաճլիճտօն
 քերիճրօմօնօ: էկօփիաճտն. ճլլա՛ հիմեճ: տփն տօսաճտփն տաճաիփօրիճն
 օքէճտիմեն ճնա՛ կա՛ կաճա՛ տրեճոնտօճ: կա՛ քանտա՛ տփփօն տփն էն տօճ
 կիճիճաճսն հիմօն քերիճրօմօնօ: կա՛ տօտօճս՛ ճփանտաճ էճետաճոնտօճ: կա՛
 25 ճիճտօնտօճ ճնափաճտիճրիճն տփն ճճելփօն էիճ կաճօիկիճն, տօտօճս՛ էճար-
 մօճտօտերօն ճիճ էփի:ճիճիճտերօն էրճիճաճեն օսճաճաճօճ.

1 տփ կարճիաճ... էճետաճոնտ Petit, տփ կարճիաճ... էճետաճոնտօճ AB-
 1 տփ տօմօտերփ Petit, տփ տօմօտիճօր A, տփ տօմօտիճօրօն B. 2 ճտօմենփ
 Petit, ճտօմենփօն A, ճտօմենփօն B. 2 ճարիճտօ A. 3 ճնտափօճիճոնտ Petit,
 ճնտափօճիճոնտօճ AB. 8 էճփիէճաճ A. 10 էրճաճէճաճ AB, էրճաճէճոնտա Petit
 (in schollis). 11 ճրաճիճա՛ A. 12 էնօճիճ A. 12 էտերօն A. 13 էտերօ A. 15 ճփան-
 տփն A. 16 էճարիճստիճտաճտն A, էճարիճստիճտաճտն B. 17 ճիճիճտիճ A. 18 ճնօմե-
 տփն A. 22 ճլլա՛ հիմեճ A. 24 ճփանտաճ A. 26 էճիճաճեն A.

* Արօճ. 2,23: *Եճօ էիմ օ Էրօսնփն ճափրօճ: կա՛ կարճիաճ, կա՛ ճօճաճ հիմօն*
 էկաճտփ կաճա՛ տա՛ էրճաճ հիմօն («Յը ճար, էրօճիճիճ ճաճնօճիճօճն ճիճլևն ճա՛ տօճիճ-
 ճիճլևն ճա՛ ճիճաճ տփճիճն տփփօճիճլևն ճաճիճիճա՛ տփճիճնճաճիճիճ»).

** Hebr. IV, 12 *Ճօն ճար օ ճօճօճ տօճ ճեճօճ կա՛ էնըրճիճ կա՛ տօմօտերօճ*

უფლისა ჩვენისა, „გულისა და თირკმელთა გამომეძიებელისა“, ყოველგვარ ორპირ მახვილზე უფრო გამკვეთელსა, რომელიც სული-
სა და სხეულის გაყოფამდე მიიწევს, რომელიც „თითოეულს საქ-
მეთა მისთაებრ მიუზღავს“, რათა არაფერი უღირსი და შეუფერ-
ბელი არ შეამთხვიოს თავის სამწყსოს, რომელიც მას მისგან აქვს A 190
ჩაბარებული, ესე იგი ძმობას, რომლისთვისაც არც უწრომია, არც
უწვალთა, არც საკუთარი ჯაფით მოუპოვებია რა, დიდი ნოციქუ-
ლის პავლეს თქმისა არ იყოს: „ვინც არ მუშაობს, ნუცა ჭამს“,
ხოლო ყველაფერი აკეთოს, თითქოს ძე ღმერთისა ამას ბედავდეს.

9. ანაირად უნდა აკეთონ საგამგებლო საქმეები, და აიცილ-
ნენ ყოველგვარ სიახლეს და მართლად ნოუვლიან დოვლათს (სი-
კეთეს იქმონან); საკმარისია წათთვის, რომ, სადაც არ უწრომიათ,
სხვების ნაოფლართ და ნაწრომით ნებვირობენ. იმ დროს როდესაც
სხვებს უდიდესი რუდუნებითა და უდიდესი შრომით უვაგლა-
ხნიათ და ამ შრომათა ნაყოფებს გამოცდილებით იცნობენ; ხოლო
ესენი ღირსი გახდნენ და ახლა ყველაფერ ამით სარგებლობენ უწრო-
მელად და ხელის გაუნძრევლად (თჯნიერ ზღვევისა). ანტიომ მათ
მართებთ მადლობდნენ ღმერთს და ჩვენც მუდამ გვიგონებდნენ,
როგორც მიზეზს მათი ასეთი სიკეთის მოვლინებისა,

10. და ღირსეულად ივლიან და მთელი თავიანთი ცხოვრე- A 191
ბის განმავლობაში მადლიერი იქნებიან. და ასე გადაუხდიან მად-
ლობას მისხელს ყოველთა, რომ არა ადგილის ძიების გულისათვის
იშრომეს და ნოიარეს რჩეული და მშვენბერი ადგილი. მაგრამ ჩვენ
ვიკისრეთ ასეთი საზრუნავი და ამ მიზნით ზემოთ და ქვემოთ ვი-
არეთ და ჩვენს მანულებში ყველა ადგილი ნიმოვიხილეთ; ყველა
ეს ადგილები დავხვერეთ, რომ მოგვეიებნა ვანსასვენებელი ადგი-
ლი ძმათა დასასახლებლად, მაგრამ ამაზე უფრო შესაფერისი და
უფრო მოსახერხებელი ვერსად ვიპოვეთ.

*ხმზე πῶτον μαχαιρεῖν διστοίον καὶ διακονητέον; ἄλλο μαρτυροῦν ἑαυτὸν καὶ
πνεύματος.*

*** 2 Thesal. 3,10: *εἰ τις ὁ μὴ θέλει ἐργάζεσθαι, μὴδὲ κομιέτω* (უფჯთუ
ვისზე არა უნებს საქმის, ნუცა სკამნა).

**** ამის შემდეგ B-ს აკლია, როგორც ჩანს, ორი ფურცელი (πορευοῦ-
ται καὶ... γυναικῶν. იმ. ქვემოთ A 195). I. Petit-ს შეუვსია მუსეოსის ახალ-
ბეძრნული თარგმანის მიხედვით. ქოიოს ნუ-ბაში არის ეს დანაკლისი
ტექსტი.

11. Ἡ θεία οὖν πρόνοια συνεργουσα ἡμῖν τοιούτων ἀγαθῶν ἀρῶν ἡμᾶς ἤξιωσε πρῶτον μὲν τοῦ τοιούτου τεύξασθαι καταγωγίου τερπνίστου τε καὶ καλοῦ. Καὶ κατὰ πάντα ἡδίστου. Οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἐπιτηδείοις θαψίλευσάτου. Καὶ τὰ χρεῖωδει πάντα
 5 ἅμα συγκεκραμένου καὶ κατὰ καιρὸν ἐκάστῳ τὴν χρῆσιν ἐτοιμῶς παρεχομένου, | (A 192) φημί δὴ, τῶν ψυχικῶν τε καὶ σωματικῶν, εὐκαίρως τὴν χρῆσιν διαπορθμεύοντος καὶ ἵνα θαρσύνοντος λέγω τῷ θεῷ παραδείσῳ ἐκείνῳ ἀφομοιωμένου, ἐν ᾧ ἡ τοῦ πρώτου ἀνθρώπου ὑπῆρχε τρυφερωτάτη ζωὴ εὐθινομένη τε καὶ ἀταλακίπορητος καὶ
 10 τῆς ἐν τούτῳ ἀμεριμνίας, καθ' ἣν ἐβίωτεον, μάλιστα δὲ ὅταν ἀποβλέψεται: τις εἰς τὴν ὠραιότητα τοῦ περιβλέπτου τούτου καὶ ἀμφιβοήτου ναοῦ καὶ τοῦ περὶ αὐτὸν κόσμου, καὶ τῶν ὕψασμάτων, καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν ἡδύπνοον εὐωδίαν καὶ τέρψιν τῆς πνευματικῆς χάριτος, καὶ τὴν ἡδωφωνάτην τῆς ἡσυχαστικῆς μουσουργίας τὸ εὐρυθμὸν μέλος, καὶ
 15 τὰς ψυχωφελεῖς παραδῶσεις, τὰς ποδηγούσας διὰ τῆς βασιλικωτάτης ὁδοῦ, καὶ τὴν πορείαν τὴν ἀγούσαν πρὸς τὴν ἀλυπον καὶ αἰωνίαν ζωὴν, καὶ τῶν τούτοις παρεπομένων παντοίων καλῶν, τὴν ποικιλίαν τε καὶ τὸ ἐκ (193) κριτον, δι' ὧν οἱ ἐν τῷ πανδήμῳ θεάτρῳ ἐκ δεξιῶν τυχόντες τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ.

20 Ἦν μὲν ὄντων αὐτοῖς ἀγαθῶν τεκμαίρωνται: τὴν ἀπόλαυσιν, τούτων οὖν οὕτως ἐχόντων καὶ οὕτως ἀμιχθῶς ἀπάντων τῶν καλῶν ἐν κατασχέσει γεγονότων ἡμῶν: πῶς οὐχί: οὕτως ἀλύπως τε καὶ ἀταράχως βιώσητε καὶ ἀπλουστάτη γνῶμη [καὶ] τῇ γλυκυτάτῃ πνοῇ τῶν λεπτοτάτων αὐρῶν τὸ βιωτικὸν πολύκλυστον διαπλεύσητε πέλαγος. Καὶ
 25 κατὰ τοὺς θεατάς τοῦ θεοῦ ἕρβου προφήτας θεοῦ ἡ καὶ ἀποστολικῶς εἰπεῖν πολιτεύσηται: γέλωτα ποιοῦντες, ὡς φησὶν Ἰωβ, τὰς πολυόχλους πόλεις καὶ τὰς τῶν πρακτόρων φωνὰς ἐξουθενούμενος*.

Πρὸ δὲ γε πάντων καὶ τούτων ἀνώτερον καὶ διὰ πάντων δεῖται: ἂν εἴη ὁ προϊστάμενος πάντων ἔστω κατὰ τὸν βίον παράδειγμα,

* Job 39, 7: καταγελῶν πολυοχλίας πόλεις, μέγα δὲ φορολόγου οὐκ ἀποῖται.

2 τοιούτου A. 3 τὸ A. 4 θαψίλευσάτου A. 5 συγκεκραμένου A. 5 ἐκάστου A. 6 χρῆσιν A. 6 ψυχικῶν τί A. 7 χρῆσιν A. 7 θαρσύνοντος A. 8 ἀφομοιωμένου A. < B. 9 ὑπῆρχε A. 9 τὸ A. 10 ἀμεριμνίας A. 10 ἐβίωτεον A. 10 μάλιστα

11. ღვთის განგება შეგვეწია ჩვენ და ღირსი გაგვხადა ერთ-
ბაშად ასეთი სიკეთებისა, რომ ჯერ ერთი შეგვახვედრა ასეთი
საუცხოო და მშვენიერი განსასვენებელი, ყოველნაირად სასიამოვნო,
მაგრამ არა მარტო ეს, არამედ ყოველგვარი საჭირო რამის
უფად მქონე, და ყველაფერი, რაც კი მოსახმარია, ერთმანეთთან
შეზავებული აქვს და თავის დროზე მოეპოვება გამზადებული ყო-
ველგვარი სახმარო, ვგულისხმობ სულიერსა და ხორციელ სახმარს, A 192
თავის დროზე გადმოგვცემს ამ სახმარს, და მე გაგვბედავ და ვი-
ტყვი, რომ ის მსგავსია იმ ღვთაებრივი სამოთხისა, სადაც პირ-
ველ ადამიანს ჰქონდა ნებიერი, უმწუხარო და უზრუნველი ცხოვ-
რება, რომლითაც იგი ცხოვრობდა, განსაკუთრებით კი, როდესაც
დაეხდა სიმშვენიერეს დიდებული და სახელგანთქმული ტაძრისა,
მისი სამკაულისას, შესამოსლებისას, და მათგან მომდინარე საამურ
სურნელოვნებას, სულიერი მადლის სიტკბოებას, გალობითი მუსი-
კის ხმატკბილობას და მწყობრ მელოდიას, სულის მარგებელ წე-
სიერებას, რომელსაც სამეფუთო გზით მიჰყავხარ და გზას გიკვლევს
უმწუხარო და საუკუნო ცხოვრებისაკენ; და ყველაფერ ამას თან
სდევს ყოველგვარი სიკეთე, ნაირნაირი და რჩეული, რომელთა
მეწეობით მოვხედებით მოუსყიდველი მსაჯულის მარჯვენით სა-
ყოველთაო სანახაობაზე. A 193

რადგან მათ აქვთ ყოველგვარი სიკეთე, დე ისინი განსაზღვ-
რავდნენ სიტკბოების გასინჯვას; ამნაირად რომ არის ყველაფერი
ეს და ასე უშრომლად რომ გვაქვს ყოველგვარი სიკეთე, ნუ თუ
უმწუხაროდ და უშუოთველად არ უნდა იცხოვროთ და უმარტი-
ვესი გულისსიტყვით და დაწყნარებული ჰაერის უტკბესი სუნთქ-
ვით გადასტუროთ მრავალმღელვარე ზღვა, ცხოვრება რომ ჰქვია,
მსგავსად ღმრთის წინასწარმეტყველთა, რომელნიც მხილველნი
არიან ღვთაებრივი ტახტისა (საყდრისა), ანუ მოციქულებრ რომ
ვთქვათ, მოქალაქობენ: დასცინიან, როგორც იტყვის იოზი, ამბო-
ბებულ ქალაქებს და მოხარკეთა ხნებს შეურაცხყოფენ*.

ხოლო ყველაზე უწინარეს და ამაზე უზემთაეს, წინამძღვრად
ვინც იქნება, ის უნდა იყოს მაგალითი ყველაფრით და ყველასა-

* იოზი 39, 7: «საციხელ მრავლისა ერისა ქალაქისა, ხოლო წყინება მო-
ხარკისა არა სმენილნი».

11. A. 10-11 ἀποβλέπειται εἰς A. 11 ὁρατότητα A. 12 περί A. 13 τέρας A.
14 πομπαικῆς; A. 14 μέλλος A. 16 ὁδοῦ A. 16 ἄγνωστον corr., ἀγνωστον A. 18 τὰ
A. 20 μετόπισθεν A. 22 ἰσχύει A. 22 εἰ A. 23 ἀπιστοσύνη A. 24 πο-
λιτείας A. 24 διαπλευσείτε A. 26 εἰ" A.

5 μάλιστα δὲ ἐν τῇ μηδὲν κτᾶσθα: ἴδιον, (A 194) πάντα γὰρ τὰ
 ὄντα ἐν τῇ μονῇ αὐτοῦ ἐστί, καὶ οὕτως εἰς εὐχὰς καὶ δεήσεις σχο-
 λάσαι, καὶ τῆς ἐν λόγῳ διδασκαλίας ἀντιέξασθαι, καὶ πρὸς ἐπί-
 σκεψιν τῶν ἀδελφῶν ἐπιστρέφασθαι, τιμιώτερα ταῦτα ἡγούμενος καὶ
 10 ἀνωτέρω, καθὼς φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος, διὰ τῶν ὀπλῶν τῆς δι-
 καιοσύνης, τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ
 δυσφημίας καὶ εὐφημίας, ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς*. Καὶ οὕτως διὰ
 τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν φυλαχθήσεται πρὸς τὴν εἰρημένην δι-
 15 καιοσύνην καὶ μακαριότητα. καὶ τὸ πρὸς πάντας φιλόστοργον ὁμοίως
 ἐνδείξεται πρὸς τοὺς μεγάλους τε καὶ μικροὺς ἀνεχόμενος τῶν ὀλιγο-
 ψύχων τε καὶ ραθυμούντων τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ, χρῆ λέγειν, ὅτι
 καὶ τῶν γογγυζόντων εἴ τινας εἰσὶ δυσφορότεροι πάντων καὶ ἀνόπισ-
 20 ται, οἱ δὲ ὑπομένοντες αὐτοὺς πολλὴν μισθὸν λήψονται, καὶ μνηστῆ
 τοῦ θεοῦ | (A 195) γενίσονται.

15 Μετὰ δὲ ταῦτα πάντα πάλιν παραγγέλλω καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ
 γένηται ἐν τῷ σημείῳ μου τούτῳ καθηγούμενος ἔχων πολλὴν συγ-
 γένειαν. Κωλύομεν δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἔσται τοῦ καθηγούμενου
 τις συγγενῆς τε ἢ ὑπουργὸς ἢ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἢ ἐν τοῖς ἔξω εἶτα
 ἐν τοῖς χωρίοις καὶ μοναστηρίοις καὶ λοιποῖς δουλείαν τινὰ ἐνεργῶν.

20 **Κεφάλαιον 4^ο**

Περὶ ποσότητος καὶ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόντων
 25 ὅς ἀνελλιπής διατέχθη παρ' ἡμῶν εἶναι
 καὶ ὅσους ἐξ αὐτῶν ἐργαζομένους καὶ
 ὑπηρέτας εἶναι χρῆ

25 1. Ὁφειλόμενον ὄν ἡμῖν ἐστὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μοναζόν-
 των νομοθετεῖν οὕτως.

* 2 Corinth. 6, 7-8: διὰ τῶν ὀπλῶν τῆς δικαιοσύνης τῶν δεξιῶν καὶ ἀριστε-
 ρῶν, διὰ δόξης καὶ ἀτιμίας, διὰ δυσφημίας καὶ εὐφημίας ὡς πλάνοι καὶ ἀληθεῖς.

1 μάλιστα A. 1 κτᾶσθα|πάντα A. 4 ἡγούμενος A. 5 φησὶν corr.
 φασὶν A. 5 θεός A. 9 ὁμοίως A. 10 ἐνδείξεται h. g. 3 s. 6. (Q: γογγυζοῦσα θα-
 θαῖσα θ υ α αὐθὺσθδδ, φωφωσ φω θροθθσ), ἐνδείξεται A. <B. 10 τί A. 10-11 ὀλι-
 γοψύχων A. 11 τί A. 11 χροῖ A. 12-13 ἀνόπιστος h. g. 3 s. 6. ἀνόπιστος A. <B.
 13 ὑπομένοντες A. 13 μισθόν A. 13 μνηστῆ A. 18 τίς A. 18 εἶτα A.
 22 ἀνελλιπή B. ἀνελλιπή A. 23 ὅσους corr., ὅσους A. ὅτι τοῦ B 23-24 ἐρ-
 γαζομένους καὶ ὑπηρέτας A. 25 ἐστὶ A.

თვის თავისი ცხოვრების მიხედვით, განსაკუთრებით კი იმით, რომ **A 194**
 არაფერი თავის საკუთრებად არ შეიძინოს, ვინაიდან ყველაფერი,
 რაც მონასტერშია, მისია და იმიტომაც, რომ ამნაირად უფრო
 ნოიცილის ლოცვა-ღალადებისათვის და სწავლა-მოძღვრების საქმეში
 მტკიცე იქნება, ძმათა საჭიროებისადმი ყურადღებიანი; ამგვარი
 საქმეები ჩათვალოს უპატიოსნესად და უალრესად, როგორც იტყუ-
 ვის ღვთაებრივი მოციქული: სამართლიანობის იარაღად იქცეოდეს;
 მარჯვნივ და მარცხნივ, დიდებითა და გინებითა, გმობითა და ქე-
 ბითა, როგორც მაცთურნი და ჭეშმარიტნი*. და ამრიგად, მცნე-
 ბათა შესრულებით დაიცავს ხსენებულ სამართლიანობას და ნეტა-
 რებას. და ყველას მიმართ, როგორც დიდთა ისე მცირეთა მი-
 მართ, თანაბრად აჩვენებს ნაზ სიყვარულს, და სულმოკლე და უქ-
 ნარ ადამიანებს დაუთმობს ქრისტეს სიყვარულის გამო. საჭიროა
 ისიც ითქვას, რომ თუ ვინმე არიან მობუზღუნეთაგან ყველაზე **A 195**
 უფრო აუტანელნი და მძიმენი, მათაც უნდა მოუთმინონ და დიდ
 ჯილდოს მიიღებენ; ამით ისინი ღმრთის მსგავსნი გახდებიან.

ყველაფერ ამის შემდეგ კვლავ ვაცხადებ ამასაც, რომ არ
 იყოს ამ ჩემს ღირსეულ მონასტერში ისეთი წინამძღვარი, რომელ-
 საც ჰყავდეს დიდძალი ნათესაობა. ჩვენ აეკრძალავთ იმასაც, რომ
 წინამძღვრის არც ერთი ნათესავი არ იყოს მსახურად არც თვით
 მონასტერში, არც გარეთ, სოფლებში და დანარჩენ მონასტრებ-
 ში¹, რაიმე საქმის აღმსრულებლად.

თავი მამამსა

მონაზონთა რაოდენობისა და რიცხვის შეხახებ,
რათა ჩვენ მიერ დაწესებულ [რიცხვს] არ დააკლდეს,
და იმის შეხახებ, თუ მათგან რამდენი უნდა
იყოს მომუშავედ და მსახურად²

1. საჭიროდ ვთვლით ამნაირად დავაწესოთ მონაზონთა რიცხ-
 ვის შესახებ.

* 2 კორინთ. 6, 7—8: «საქურველითა შით სიმართლისათა მარჯვენისა-
 თა და მარცხენისათა, დიდებითა და გინებითა, გმობითა და ქებითა, ჭითარცა
 მაცთურნი და ჭეშმარიტნი».

¹ იგულისხმება, ალბათ, პეტრიწონის მონასტრის კეთილი სოფლები და
 მამულები; ქართულ ტექსტში სწუოია: «რათა არა დააყენოა წინამძღვარმან
 თუსთა მისთაგანი კელადად გინა მსახურად მონასტერსა შინა გინა გარესო-
 ფელთა ანუ პრასტინთა».

² ქართულ ტექსტშია: «და თუ რავედნთაა ჯერ არს ამთგან მსახურად და
 ჯელისუფლად დაყენება ანუ ვითარ სახედა (მ. თა რ ხ ნ ი შ ე ი ლ ი, გვ. 25, 20—22).

- Ἐπειδὴ ὁ τῶν καλῶν ἐργάτης θεὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων συστη-
 σάμενος φύσιν, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πρότερον τὴν ὕλην πάντων τῶν ζῶ-
 των παραγαγὼν, ἐκάστω τούτων τάξιν καὶ μέτρον πανσόφως διετίθε-
 5 το, καὶ οὐδεὶς ὑπενόει τούτων τι τῆς παραγωγῆς τερ (Α 196) πύ-
 τερον εἶναι ἢ εὐαγωγότερον*, βούλομαι τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναζόν-
 των ἕως τοῦ πεντηκοστοῦ εἶναι, πρὸς οἷς καὶ τὸν αὐτὸν καθηγού-
 μενον, πλὴν πάσαις ἀρεταῖς κοσμουμένους, καὶ χάριτι θεῆα καταλαμ-
 πομένους. Οὐ βούλομαι δὲ τοῦ πεντήκοντα ἀριθμοῦ εἶναι ὑποδεστέ-
 ρους· ὑπὲρ δὲ τοὺς πεντήκοντα, ὡς εἴρηται, εἶναι τὸν καθηγούμενον.
- 2 8. Ἐνορχῶ δὲ τοὺς καθεζῆς ἡγουμενεύοντας ἐν τῇ τοιαύτῃ
 μονῇ τοῦ μὴ παρακαταβιβάζειν κώποτε τὴν δηλωθεῖσαν τούτων πο-
 σότητα, ἀλλ' εἰ γε διὰ θανάτου ἢ ἐτέρως τινὸς εὐλόγου συμβεβη-
 10 κείας προφάσεως ἔλλειψις γένηται τούτων, αὐθις τὸν τυπωθέντα
 τούτων ἀριθμὸν ἀναπληροῦν, ὅπως μὴ ἀδρανῆς τις ἢ δοξολογία τοῦ
 15 θεοῦ καὶ ἢ πρὸς αὐτὸν ἐκτενεστάτη εὐχὴ ὀφθήσεται κώποτε. Ἔσται
 δὲ ὁ τύπος τῆς ὑμνωδίας ἐμμελέστατός τε καὶ μετὰ τῆς ἀρμοζούσης
 προσοχῆς καὶ παρατηρήσεως καὶ | (Α 197) φόβῳ θεῆα κεκοσμημέ-
 νος καὶ ἀνελλιπής.
- 3 8. Ἐκ δὲ τοῦ τοιούτου ἀριθμοῦ τοῦ ἐνδῶ καὶ πενήκοντα ο-
 20 μὲν εἰς ὑπάρχει ὁ καθηγούμενος, ὃν δεῖ πάσης γνώσεως καὶ συνέ-
 σεως καὶ ἀρετῆς καὶ φόβου καὶ ἀγάπης θεοῦ εἶναι ἀνάπλεω.
- 4 4. Ἐτεροὶ δὲ δύο ἐκ τούτων ἐπίτροποι ἕστωσαν, ὁ μὲν εἰς ἐν
 τοῖς ὄριοις τῆς Φιλιππουπόλεως, ὁ δὲ ἕτερος ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Μο-
 συνοπόλεως καὶ τῶν καθεζῆς ταύτης διακειμένων χωρῶν.
- 25 5. Ἄλλος δὲ εἰς ἐκ τούτων ἐκκλησιαρχῆς ἕστω, γνώσεως ἐμ-
 πεπλησμένος, καὶ πείραν ἀκριβῆ ἔχων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐνθέων

* εἰ L. Petit ἀνάγει δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναζόντων (τέτοιαι λογῆς
 καὶ ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος τὴν καλὴν τάξιν ἐκείνου μιμνήσκου) („ἀριθμὸν δεῦρ
 ἀνάγει τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναζόντων“) καὶ ἀνάγει, ὅτι τὸν ἀριθμὸν τῶν
 μοναζόντων καὶ ἀνάγει, ἀνάγει τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναζόντων ἀνάγει
 ἀνάγει τὸν ἀριθμὸν τῶν μοναζόντων.

2 μὴ ὄντος Α. 2 πρότερον Α. 3 παραγαγὼν Α. 3 ἐκάστω Α. 3 τάξιν Α.
 3-4 διετίθετο corr., Κ, διατιθέμενος ΑΒ. 4 οὐδεὶς Α. 4 ὑπενόει Α. 4 τοῦ-
 των τι Α. 6 πεντηκοστοῦ Α. 6 οἷς Α. 6 τὸν αὐτὸν ΑΒ, τὸν αὐτὸν corr. Κ.
 7 πάσαις Α. 8 πενήκοντα Α. 10 ἡγουμενεύοντας Α. 11 μὴ Α. 11 παρακαταβί-

როდესაც კარგი საქმეების მოქმედმა ღმერთმა განაწესა ადამიანთა ბუნება, წინათ არარსებულიდან მოიბრუნა ყველა არსებათა ნივთი (მსგჳ), თითოეული მათგანისათვის დიდი სიბრძნით შემოიღო წესი და ზომა, და არავინ არ ფიქრობს, რომ რამე იყოს ამ შემქმნელზე უფრო სასიამოვნო და უფრო მოსახერხებელი; ასევე მე მინდა მონაზონთა რიცხვი იყოს ორმოცდაათამდე გარდა თვით მამასახლისისა: ისინი შემკობილი არიან ყოველგვარი სიკეთით და გაბრწყინებულნი ღვთიური მადლით. ხოლო მე არ მსურს, რომ დააქლდეს ორმოცდაათ რიცხეს; ამ ორმოცდაათის ზევით, როგორც ვთქვი, არის წინამძღვარი.

A 196

2. ხოლო მე ვაფიცებ იმათ, ვინც წინამძღვრად იქნებიან ხოლმე ამ მონასტერში, რომ არასდროს არ ჩამოქვეითდეს ეს გამოცხადებული რიცხვი მონაზონთა, არამედ, თუ ან სიკვდილის გამო, ან სხვა რამე საპატიო მიზეზით მოხდეს ამათი დაკლება, კვლავ იქნეს შევსებული ეს დადგენილი რიცხვი, რათა არასდროს არ შენეღდეს ღმრთის დიდება და მისადმი მიმართული ლოცვა, და საგალობელთა სახეც იყოს შესაფერისი და ლოცვასთან შეფარებული, ღვთის შიშით შემკული და დაუკლებელი.

A 197

3. ხოლო ამ რიცხვიდან, ორმოცდათერთმეტიდან, ერთი იყოს წინამძღვარი, რომელიც საჭიროა იყოს განსრულებული ყოვლითა ცოდნითა და შეგნებითა, სიკეთითა და ღვთის შიშითა და სიყვარულითა.

4. ხოლო ორნი ამ რიცხვიდან დადგენენ იკონომოსებად*: ერთი ფილიპოპოლის საზღვრებში, მეორე კი მოსინოპოლის მხარეში და სხვა მისქვეშეთ სოფლებში.

5. ერთი კიდევ მონაზონთაგან იყოს დეკანოზად**, განსრულებული ცოდნითა და მქონე ზედმიწევნილი გამოცდილებისა ეკ-

* ასე ვთარგმნით ჩვენ შესატყვის ბერძნულ სიტყვას *ἐκονομικὸν* ტიპიკონის ქართულ ტექსტშიც სწორია: «და ორნი იყვნენ იკონომოსად». ესე იგი, *ἐκονομικός* ყოფილა სამეურნეო ვალდებულებათა მქონე პირი.

** ბერძნულ ტექსტშია *ἐκκλησιαρχης*, ქართულში კი—ერთი დეკანოზად იყოს.

ჯეს A. 12 *ἐτέρας* A. 12-13 *συμφεριστίας* A. 13 *ἐλλειψής* A. 13 *αὐτῶν* A. 14 *ἀδρανής τις* A. 16 *ἀναοδίας* A. 16 *δομοζούσης* A. 17 *προσοχης*] ჩვენს აზრით უნდა იყოს *προσεσχης*. 19 *τοιούτου* B, *τοιούτου τοούτου* A. 19 *ἐπὶ* A. 20 *ἀναοῦς* A. 21 *ἀνάπλω* B, *ἀνάπλω* A. 22 *ἐτεροι* A. 23 *ἐτερος* A. 26 *αἰείαν* A.

ἐπιτηδευμάτων, μὴδὲν ἀπολειπόμενος τοῦ τεθέντος ἀρχήθεν συναξαρίου τῆς διατάξεως.

6. Ἱερεῖς δὲ τελούντες τὴν θεῖαν ἱερουργίαν ἔστωσαν ἐκ τούτων ἕξ,

5 7. καὶ διάκονοι δύο τούτοις συνήθως συλλειτουργοῦντες,

8. καὶ ὑποδιάκονοι ἕτεροι δύο τῇ ἀναγνώσει καὶ τῷ κανοναρχεῖν διενεργοῦντες,

9. ἕτερος | (A 198) δὲ ὁμοίως συνέσει καὶ πείρα καὶ φόβου θεοῦ καὶ ἀγάπῃ κεκοσμημένος ἔστω ἐκ τούτων σκευοφύλαξ καὶ δοχειάριος, πάντων τῶν ἱερῶν καμηλίων τῆς ἀγίας ἐκκλησίας τὴν φροντίδα ἔχων καὶ τὴν διατήρησιν, πρὸς δὲ καὶ τῶν πανταχόθεν συναγομένων λογαρίων ἀπὸ πανταίῳν εισόδῳν τὴν δοχὴν ποιούμενος καὶ τὴν ἔξοδον ὡς λόγον ἀποδώσων, οὐ μόνον τοῖς προὔχουσιν ἐν τῇ ἀγίᾳ μονῇ, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Χριστῷ τῷ θεῷ ἡμῶν.

10. Καὶ ἄλλος λυχνάπτης ἔστω, τῷ ἐκκλησιάρχῃ ὑπήκοος ταμείων τὰ τε θυμιάματα καὶ τὸν ἔλαιον καὶ τοὺς κηρούς καὶ τὸν οἶνον τῆς ἀπαρχῆς καὶ τὸ ἄλευρον, ἐξ οὗ ἀρτοποιεῖται: συνήθως ἢ προσφορά, καὶ μετὰ φόβου θεοῦ τὴν τούτων πάντων εὐκαιρῶς ποιήσει ἔξοδον. Ἐν δὲ ταῖς μεγάλας τε καὶ εὐσήμοις δεσποτικαῖς ἑορταῖς, ἐν αἷς ἢ ὑπηρεσίᾳ τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ ἢ διακονίᾳ προστεθῆσεται, ὀφείλει διατάσσεται ὁ καθηγούμενος ἄλλοις | (A 199) τοῖσιν ἐκ τῆς αὐτῆς ἀδελφότητος τοῦ συναντιλαβέσθαι καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπίκουρίαν παρέχειν τῷ τὴν λυχνάψιαν διηνεκῶς ποιοῦντι.

11. Ἐτερος δὲ ἔστω καλλικρίτης, ὃς παρὰ τοῖς Ἰβηρσι τανουτέρης ὀνομάζεται, ὃς ὀφείλει κατὰ [τὸν] τῶν μοναζόντων ἦτοι τῶν μοναστηρίων τύπον ἀδόλως καὶ ἀσκανδαλίστως ὑπὸ τὴν χεῖρα ἑαυτοῦ ἔχειν τὸν τε ἄρτον καὶ τὰ προσάγια πάντα καὶ τὰ ἀρτύματα, οἶνον, ἔλαιόν τε καὶ μέλι καὶ τὰ τούτοις παρόμοια, καὶ αὐτὸς τὴν τούτων ποιήσασθαι: ἔξοδον εὐκαιρῶς τε καὶ ἐπιμελῶς μετὰ φόβου θεοῦ.

1 ἐπιτηδευμάτων A. 5 διάκονοι A. 5 δύο A. 6 ὑποδιάκονοι A. 6 ἕτεροι A. 6 δύο A. 6-7 κανοναρχ. A. 9-10 δοχειάριος A. 11 φροντίδα A. 13 προσδοχούσιν A. 15 ἐκκλησιάρχῃ A. 15-16 ταμείων A. 17 συνήθως A. 18 εὐκαιρῶς B. 19 τῷ A. 20 ἀγίας A. 21 διατάσσεται A. 22 συναντιλαβέσθαι A. 22-23 ὀφειλομένην A. 23 ἐπίκουριαν A. 23 λυχνάψιαν A. 23 ποιούντι A.

ლესიის წმინდა საქმეებში, რომელიც არაფერს არ დააკლებს განაწესის ძველითგანვე დადებულ სინაქსარს.

6. მღვდელნი, შემსრულებელნი წმინდა მღვდელმსახურებისა იყვნენ ექვსნი,

7 და დიაკონნი ორნი, რომელნიც ჩვეულებრივ დაეხმარებიან მღვდელმსახურთ,

8. და სხვა კერძო-დიაკონნი ორნი, რომელნიც მოეხმარებიან წიგნის კითხვაში და კანონარხოზაში,

9. ხოლო მათგან ერთიც, რომელიც თანაბრად იქნება შემკუ- A 198
ლი ცოდნითა და გამოცდილებით, ღვთის მოშიშობით და სიყვარულით, იქნეს მეჭურჭლედ და დოქიარად, რომელმაც უნდა იზრუნოს წმინდა ეკლესიის ყოველგვარ სამღვდლო განძზე და მათ დაცვაზე, გარდა ამისა ყოველი მხრიდან შემოსული ანგარიშები ყოველგვარი შემოსავლისა უნდა აღრიცხოს და გასავალის გაცემაც უნდა აღრიცხოს, არა მარტო წმინდა მონასტრის უფროსთა წინაშე, არამედ წინაშე თვით უფლისა ჩვენი ქრისტესი.

10. და სხვა კიდევ იყოს მნათედ, რომელიც დეკანოზს უნდა ემორჩილებოდეს და განაგებდეს საკმეველსა და ზეთსა, კერეონსა და ღვინოსა ზედაშესა და ფქვილსა¹, რომლისგანაც, ჩვეულებრივ, სეფისკვერი ცხება, და ღვთის შიშით ამას ყველაფერს თავის დროზე გასცემდეს. ხოლო დიდსა და ღირსშესანიშნავ საუფლო დღესასწაულების დროს, როდესაც წმინდა ეკლესიის მომსახურება და მოვლა გართულდება, საჭიროა წინამძღვარმა განკარგულე- A 199
ბა მისცეს სხვებსაც ძმათაგან, რომ დაეხმარონ და საჭირო შეღავათი აღმოუჩინონ მას, ვინც მუდამ მნათობას ეწევა.

11. ხოლო სხვა კიდევ იყოს კელარად, რომელსაც იბერნი ტანუტერს² ეძახიან: ის მონაზონთა და მონასტერთა წესისაებრ უნდა იყოს უზაკველი და ერთგული და თავის განკარგულებაში ჰქონდეს როგორც პური, ისე შეჭამანდი და ყოველგვარი საკმაზი, მაგალითად, ზეთი და თაფლი და სხვა ამათი მსგავსი, და თვით გასცემდეს თავის დროზე და წესიერად ღვთის მოშიშობით.

¹ ბერძნულში ამას უდრის *βλευρον* („პურის ფქვილი“). ხოლო ქართულ ტექსტში „მზველი“.

² ბერძნულად სწერია *ταουτέρες*, ხოლო ქართულ ტექსტში — ოსტი-
განი.

26 *εἶπαι* AB, *εἶπον* Petit. 26 *ἡθὲρ* A. 26 *χέραι* A. 27 *πρὸς φάρα* A.
27 *τὰ ἀρτυμάτα* A, *τὸ ἀρτυμα* B. 28 *οἶον* A, *οἶνον* B. 28 *ἐλαιον τὲ καὶ μέλι*
A. 29 *ποιήσασθαι* A. 29 *τὲ* A. 29 *ἐπιμελῶς* A.

12. Ἄλλος δὲ ἔστω οἰνοχόος, ἐν φόβῳ θεοῦ τὴν δουλείαν ταύτην ἐμφρόνως διαπραττόμενος.

13. Ἄλλος δὲ ἔστω τραπεζάριος, τὴν τούτου τάξιν συνήθως ἀποπληρῶν.

5 14. Ἄλλος δὲ ἔστω ξενοδόχος.

15. Καὶ ἄλλος γηροτρόφος τε καὶ νοσοκόμος, τὴν τούτων ἐπιμέλειαν καλῶς τε καὶ ἐμφρόνως ποιῶν.

16. Ἄλλος δὲ | (A 200) ἔστω ἐπιτηρητής, ἐκλελεγμένος ὢν ἐπ' ἀρετῇ καὶ φόβῳ θεοῦ, ὃς ὀφείλει ἐν ταῖς κέλλαις περιέρχεσθαι τῶν ἀδελφῶν καὶ τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς ἱερᾶς συνάξεως καὶ μὴ φθάσαντας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ὄρθρου, ψαλλομένου ἔτι τοῦ ἐξαψάλμιου, ἀγαγεῖν τούτους πρὸς τὸν προεστῶτα καὶ τὸ κοινὸν τῆς ἀδελφότητος, ἵνα συνήθως καὶ κανονικῶς ὁ καθείς τούτων ἀποδώσῃ τὸ ὀφειλόμενον ἐπιτίμιον.

15 17. Ἄλλος δὲ ἔστω ἀρτοποιός.

18. Καὶ ἕτερος μάγειρος.

19. Καὶ ἄλλος πυλωονάριος. Ἐκαστος τούτων τὴν ἑαυτοῦ διακονίαν ἐμφρόνως καὶ ἐπιμελῶς καὶ μετ' εὐσεβοῦς ἐπιμελείας ποιούμενος.

20 20. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες τῆς ἀδελφότητος ἐν ταῖς ἑμνοδίαις τῆς ἀγίας ἐκκλησίας ἐν τε ταῖς νυκτεριναῖς καὶ ταῖς καθημεριναῖς προθύμως τερπνῶς τε καὶ ἐπιμελῶς σχολαζέτωσαν.

21. Πάντες δὲ οὗτοι ἔστωσαν ὁμόφρονες τε καὶ σύμφυχοι, καὶ ὁ | (A 201) μόβουλοι, τῷ θείῳ φόβῳ πάντοτε στοιχειούμενοι καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους ἀγάπῃ κεκοσμημένοι καὶ τῇ ὑπακοῇ τῇ πρὸς τὸν αὐτῶν προϊστάμενον ἐπὶ συστάσει καὶ ὠφελείᾳ τοῦ καθ' ἡμᾶς πολλάκις ῥηθέντος ἱερωτάτου σεμνείου. Καὶ μηδεὶς αὖν τολμήσῃ τῷ καθηγουμένῳ αὐτῶν κατὰ τινα τρόπον ἀντίστασθαι ἢ ἀντιλέγειν τὰ

2 ἐμφρ. διαπραττόμενος A, διαπραττόμενος ἐμφρόνως B. 3 τραπεζάριος A. 3 τάξιν A. 4 ἀπὸ πληρῶν A. 5 ξενοδόχος A. 8 ἐπιτηρητής A. 9 ὀφείλει A. 10 ἱερᾶς A. 11 ἔτι A. 11 ἐξαψάλμιου A. 12 προεστῶτα A. 13 καθείς A. 16 ἕτερος A. 17 πυλωονάριος corr. K, πυλαιονάριος AB. 18 ἐπιμελῶς A. 18 ἐπιμελείας A. 20 οἱ δε λοιποὶ A. 20 ἑμνοδίαις A. 21 νυκτεριναῖς A. 21 καθ' ἡμεριναῖς A. 23 σύμφυχοι A, σύμφυχοι B. 24 ὡς ἐν Q, σύμφυχοι corr. K. 23 καὶ A, < B. 26 ἐπὶ σφάται A. 26-27 πολλάκις A. 27 μὴ δεῖς A. 28 ἀντιλέγειν A.

12. ხოლო სხვა იყოს ღვინის მწედელ*, რომელიც ღვინის მო-
მიწობით ამ თავის სამსახურს გონივრულად შეასრულებს.

13. სხვა კიდევ იყოს მეტრაპეზედ, რომელიც ამ თანამდებო-
ბას შეასრულებს ჩვეულებისამებრ.

14. ერთი იყოს მესტუმრედ.

15. სხვა კიდევ იყოს მოხუცებულთა და სნეულთა მონგელე-
ლად, რომელიც ამათზე ზრუნვას კარვად და გონივრულად შეას-
რულებს.

16. ხოლო სხვა იყოს ზედამხედველად**, რომელიც არჩეული A 200
უნდა იყოს მისი სიკეთისა და ღვინის მოწიწობის მიხედვით; მისი
მოვალეობა იქნება ჩამოიაროს ძმათა სენაკები და ვინც ჩამორჩე-
ნილან წმინდა შეკრებას და არ მისულან ცისკრის დასაწყისში,
როდესაც ჯერ კიდევ „ლევიტელთა“-ს კითხულობენ (ψαλλομένης
ἐκ τῆς ἱερῆς βίβλου). წაიყვანოს ისინი წინამძღვართან და ძმობის
საბჭოში, რათა ჩვეულებისა და კანონისამებრ ყოველ მათგანს და-
ედვას კუთვნილი საკანონო.

17. ერთი იყოს მებურედ.

18. ერთი კიდევ იყოს მზარეულად.

19. ხოლო სხვა იყოს მეკარედ, თითოეული მათგანი თავის
სამსახურს ეწეოდეს გონივრულად და ზრუნვით და სათნო მზარუნ-
ველობით.

20. ყველა დანარჩენნი ძმათაგან უნდა საქმიანობდნენ ეკლე-
სიის მგალობლებად, როგორც ღამის ისე დღის მსახურების დროს,
უნდა საქმიანობდნენ მონღომებით, სიამოვნებით და ზომიერებით.

21. ყველა ესენი უნდა იყვნენ ერთ-გონნი და ერთ-სულნი და
ერთ-ნებანი, ყველანი მუდამ ღვინის მოწიწობით უნდა იყვნენ შე- A 201
პყრობილნი. ერთმანეთისადმი სიყვარულით შემკულნი და მათი
წინამძღვრის მიმართ მორჩილებაში მყოფნი სამსახურად და სარ-
გებელად ჩვენ მიერ ხშირად ხსენებული უწმინდესი ტაძრისა. და
ნუშკა ვინ გაბედავს, ნურავითარი სახით, წინააღმდეგობა გაუწიოს

* „ღვინის მწედელ“ (οἰνοποιός) ქართულ ტექსტში გადმოცემულია ვაჟი-
ნარო: „და ერთი იყოს მებარნედ ვაჟი რა და. „ვაჟინარი“ წარმოადგენს თა-
ვისებურ გადმოცემას სიტყვისა * βαρυνάρι, რომელიც მომდინარეობს ბიზან-
ტიურსა და ახალ ბერძნულში ხმარებული სიტყვისაგან βαρύνე „ქვევრი“, „კო-
კა“, „ღვინის ბურკელი“. იბ. ჩვენი წერილი თურნალ „მნათობში“ (1956 წლის
№ 19): „ახალი წიგნი პეტრიწონის შესახებ“.

** 'Βασιλειεύτης - ქართულ ტექსტში: «იპიტრიტადა».

πρὸς ὠφέλειαν τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ τὰ πρὸς σύστασιν τῆς μονῆς καὶ τὰ πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ψυχῶν τῆς ἱεράς ἀδελφότητος διδασκαλικῶς παραινούντι καὶ χριστομιμῆτως μυσταγωγούντι.

Κεφάλαιον ζ'

- 5   Περὶ τῶν ἱερουργούντων ὅπως οὗτοι
              ἐκλέγεσθαι ὀφείλουσιν ἢ τὴν θεϊαν
              ἐκτελεῖν ἱερατείαν

1. Ὅφείλουσιν ὁ τε προϊστάμενος τούτων καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ λίαν ἐπιμελῶς μετ' ἐρεῦνης ποιήσασθαι ἐκλογὴν, καὶ τοὺς ὄντας
 10 ἀγίους τε καὶ ἐναρέτους, παντοίως τε | (A 202) καὶ τελείως φοβουμένους τὸν κύριον, καὶ τούτους κατατάξαι τελετὰς τῶν θεϊῶν μυστηρίων, ἵνα δι' αὐτῶν παράσχη ὁ εὐργέτης θεὸς καὶ σωτήρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς σωτηρίαν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς.

2. Εἰ δέ τις ἴσται θρασὺς καὶ ἀνάγωγος ἐκ τῶν ἱερατευόντων
 15 καὶ ὀλιθυίας ἀνασχόντως καὶ καιρίως, τῆς μὲν ἱερωσύνης ἀπειργάσθω καὶ ἀντ' αὐτοῦ ταχθῆτω ἕτερος ἀξιοπρεπῶς τὴν θεϊαν ἱερατείαν πληρῶν, αὐτὸς δὲ ἐξωθεν τῆς μονῆς ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ταχθῆτω, καὶ κατὰ τὴν ἐπιδεικνυμένην παρ' αὐτοῦ μετάνοιαν τυμπαθείας καὶ ἐλέους τετόχθω καὶ τοῖς μὴ ἱερατεύουσιν ἀδελφοῖς συντετάχθω.

3. Καὶ τοῦτο ἐνορκῶ ὑμᾶς, εἰς θεὸν παραινῶ, μηδαμῶς ἔασαί
 20 τινα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἀναξίως ἱεουργεῖν, καὶ τοῦτο, ὦ πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀκριβῶς παρ' ὑμῶν φυλαττέσθω. Πρὸς δὲ τούτοις ἀκριβῶς ἐξετάζειν, μήπως κατὰ φθόνον ἢ μίτος | (A 203) ἢ κατ' ἄλλο τῶν ψυχοφθόρων παθῶν ἐκ τῶν ἱερατευόντων τις συκοφαντεῖται: καὶ ἀδίκως ὑποπίπτει τοῖς ἀπεικταίοις, ὅπερ ἐστὶ τῆς
 25 παρανομίας ἐξήαιρετον, εἰ δὲ τιμῆς ἄξιος διὰ φθόνον ἀτιμίας ὑφίσταται:

1 ἀγίας A. 2 οἰκοδομὴν A. 2 ἱεράς A. 2-3 διδασκαλικῶς A. 3 παραινούντι A. 3 χριστομιμῆτως A. 3 μυσταγωγούντι A. 5 ἱερουργούντων A. 7 ἱερατείαν A. 9 ἐπιμελῶς A. 9 ὄντας A. 10 τί A. 10 τί A. 12 δι' αὐτῶν B. 14 ἱερατευόντων A. 16 ἕτερος ἀξιοπρεπῶς A. 17 ἐνέτερω A. 18 κατὰ A. μετὰ B. 20-21 ἐλάσαι τίνα A. 21 ἀγία A.

ან შეეპასუხოს თავის წინამძღვარს, რომელიც ზრუნავს წმინდა ეკლესიის საკმეზე, მონასტრის მოწყობაზე და წმინდა ძმების სულიერ მომსახურებაზე მოძღვრულად და რომელიც ღვთისნიერად (?) ასრულებს საიდუმლოს კურთხევას.

თავი მეშვიდე

ეპისკოპოსის მამისმწირველთა შესახებ, თუ როგორ უნდა იქნენ ისინი არჩეული, ან როგორ უნდა შეასრულონ ღვთიური მღვდელმსახურება

1. როგორც ძმები, ისე მათი წინამძღვარი ვალდებული არიან ძალიან ბეჯითი გამოძიებით მოახდინონ არჩევა და საღმრთო საიდუმლოთა წმინდულებლებად აკურთხოონ ისინი, ვინც უმწიველო A 202 და სათნაო, უოველნაირად და უფლის ნიშნებით სრულყოფილი, რათა მათი მუშევრებით მოგვანიჭოს ეთილდისყოფილება ღმერთსა და ჩვენსა მაცხოვარსა იესო ქრისტემ ხსნა ჩვენი სულისათვის.

2. ხოლო უკეთეს ვინმე ეპისკოპოსისმწირველთაგან იქნება თავზედი * და უხეში, და უსირცხვილოდ დაუწევებს მომაკვდინებელ შეცდომა მღვდელმსახურების დროს, ის უნდა გამოთიწულ იქნეს მღვდელმსახურობისაგან და მის ნაცვლად დაუწებულ იქნეს სხვა, რომელიც შეასრულებს წმინდა მღვდელმსახურებას ღირსეულად, ხოლო ის სხვა აღვიდას იქნეს გამწესებული მონასტრის გარეთ **; თუ მის მიერ გამოყვანილი იქნება მონანიება, ნივთხვეს მას თანაგრძნობა და შეწყალება და ჩაირიცხოს იმ ძმებში, რომლებიც მღვდელმსახურებას არ ასრულებენ.

3. ამიტომ გაფიცებთ თქვენ, და ვთხოვთ ღვთის გულისთვის, არავითარ შენთხვევაში არ დაუშვათ ამ ჩვენს წმინდა ეკლესიაში მღვდელმსახურების შესასრულებლად უღირსი კაცი, და ეს ზედმიწევნით იქნეს დაცული თქვენ მიერ, მამანო და ძმანო, გარდა A 203 ამისა ზედმიწევნით უნდა გამოიძიოთ, რომ შერით ან სიძულელით ან სხვა რამ სულის-მრყენელი გრძნობით ვინმეს ეპისკოპოსისმწირველთაგანს ცილი არ დასწამონ და უსაბარლოდ არ გამოსწირონ,

* ძველ ქართულ ტექსტშია «წარმდები» (მცინძე).

** იქნეს გამწესებული მონასტრის გარეთ — ლეონოვ იქნა მოწინა... იაკობიტა. ქართულ ტექსტში სწერია: «გარეგან მონასტრისა სოხასტერთა წინა დაიწესოს» (თარხნი შვილი, გვ. 27, 21).

ἀλλὰ μετ' ἀκριβοῦς ἐξετάσας γενέσθω ἢ τούτων ζήτησις, καὶ ὁ ἐναργῶς ἐλεγχόμενος καὶ ἀνισχύωντας διακείμενος ἐξωσθήτω τῆς θείας ἱερατείας ὁμοίως καὶ τῆς ἁγίας μονῆς.

4. Ἦν δὲ ἄξιον, ἵνα ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀπὸ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας
 5 λαμβάνων πάντα τὰ ἐπιτήδεια καὶ ἐκ ταύτης διατροφόμενος. ὑπὲρ
 ἡμῶν καὶ ὑπὲρ ὧν ἡμεῖς προτραποόμεθα τὴν ἱεράν ἐτέλει μυσταγω-
 γίαν· ἀλλ' ἡμεῖς δι' ὑπερβάλλουσιν τῶν ἱερουργούντων ὠφέλειαν
 οὕτω διοριζόμεθα καθὼς ὑποτίθεται, ἵνα ἐν μὲν ταῖς εὐσήμεσι καὶ
 ἀμυβητοῖς θείαις ἑορταῖς τὰς ἁγίας λειτουργείας ὑπὲρ ἡμῶν τε
 10 καὶ τῶν ἡμετέρων ἐκτελέσωσιν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις πάσαις,
 καθὼς περ διαταξάμεθα· ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἑβδομάδος
 τὰς τρεῖς ἡμέρας, τετράδα τε καὶ παρασκευὴν καὶ σάββατον· ἐν
 γὰρ τῇ κυριακῇ πολὺ πρότερον ἐτυπώθη ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθαι τὴν
 προσφοράν. Εἰ τις δὲ παρὰ τινος ὑπὲρ λειτουργίας ἔλαβεν τι, ὑπὲρ
 15 ὧν ὁ καθηγούμενος καὶ ὁ ἐκκλησιάρχης προτρέψουσιν, αἱ θείαις ἱερουρ-
 γίαις τελείσθωσαν.

5. Αἱ δὲ λοιπαὶ τρεῖς ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος τῶν ἱερέων εἰσὶ,
 καὶ ὑπὲρ ὧν οὗτοι βούλονται τὴν θείαν ἱερουργίαν τελείψωσαν.

Κεφάλαιον η'

20 Περὶ τῆς τραπέζης ἐτοιμασίας καὶ τῆς τῶν
 διακονούντων ἐπιτελείας καὶ σιωπῆς

1. Τὰ δὲ κατὰ τὴν τράπεζαν καὶ τὰ τῶν διακονούντων εὐση-
 μόνως τελείσθω καὶ ὡς περ τοῖς βρώμασι τε καὶ τοῖς πόμασι μέτρον
 ἐθέμεθα, κατ' ἐκεῖνο | (A 905) καὶ ὅπερ ἐνταῦθα τελείται, εὐδηλα
 25 τιθέμεθα πάντα τοῦ λόγου προκόπτοντος τὰ κατὰ τοὺς διακονουμέ-
 νους καὶ διακονούοντας, τῶν τε εἰς τὴν ἐστίασιν καθηζομένων καὶ
 τῶν παρισταμένων διακονούντων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐπιτηρούντων καὶ
 διακονούντων καὶ τῆς εὐταξίας τούτων καὶ καταστάσεως. Οἱ μὲν οὖν

1 ζήτησις A. 2 διὰ κειμενος A. 3 ἐξωσθήτω A. 4 ἦν AB, ἦν Petit. 5 διὰ τρεφόμενος A. 7 ὠφέλειαν A. 8 καθὼς A. 9 θείαις A. <B. ὡς περ Q. 9 εἰ A. 10 πάσαις A. 11 καθὼς περ A. 11 ἑβδομάδος A. 14 λει-
 τουργίας A. 14 ἔλαβεν τί A. 15 προτρέψουσιν A. προτρέψουσιν B. 17 λοιπαὶ A.
 17 ἑβδομάδος A. 20 ἐτοιμασίας A. 21 ἐπιτελείας A. 21 σιωπῆς A. 23 τελείσθω A.
 24 ἐκεῖνο A. 27 παρισταμένως A. περιστάμενος B. περισταμένων corr. K.

რაც უკანობობას მოასწავებს, თუ პატივის ღირსს კაცს შურის გამო უპატივობას შეამთხვევენ; არაწოდნათი საქმის გარჩევა იწარმოოს კეშმარიტი გამოძიებით და, აშკარად მხილებული როგორც უსირცხვილო საქმის ჩამდენი, მოხსნილ იქნეს ღვთიური მღვდელმსახურებისაგან და გაძევებულ იქნეს წმინდა მონასტრიდან.

4. ღირსეულად იყო ცნობილი, რომ მღვდელმსახური, რომელიც ეკლესიისაგან ღებულობს ყოველ სახმარს და მისით საზრდოობს, ასრულებდა წმინდა საიდუმლო მსახურებას ჩვენთვის და ვისთვისაც ჩვენ შევსებოვით; მაგრამ ჩვენ მღვდელმსახურთა უფრო სარგებლობისათვის ესრეთ განვსაზღვრეთ, როგორც დაწესებულია, რომ ღირსშესანიშნავ და სახელოვან ღვთიურ დღესასწაულებზე იაინი ასრულებდნენ წმინდა ჟამისწირვას ჩვენთვის და ჩვენთანებისთვის* ყველა ეკლესიაში, როგორც ეს დაეწესეთ; ხოლო კვირის დანარჩენ დღეებში—სამჯერ (ოთხშაბათს, პარასკევსა და შაბათს); ხოლო კვირადღეს ხომ ბევრად უფრო აღრეა დაწესებული, რომ ჩვენთვის იყოს ჟამისწირვა. თუ კი ვინმემ ვინმესგან რამე აიღო ჟამისწირვისთვის, შესრულდეს წმინდა მღვდელმსახურება იმათვის, ვიზედაც ბრძანონ წინამძღვარმა და ეკლესიარხმა.

ბ. ხოლო დანარჩენი სამი დღე კვირისა მღვდლებისა არის, და ვიზედაც ამათ სურთ, იმათ შეუსრულონ ღვთიური ჟამისწირვა.

A 204

თავი მეხუთე

შესახებ ტრაპეზის შემზადებისა და მსახურთა თავმდაბლობისა და ღუმილისა

1. კეთილსახიერად უნდა შესრულდეს ის, რაც ეხება ტრაპეზს და მოსაქსახურებებს: როგორც ჩვენ დავდეთ საზომი ჰამისათვის და სმისათვის, იმის მიხედვით და რაც იქ არის ის უნდა შესრულდეს; ყველაფერი სრულიად ნათლად დავდეთ და ვთქვით მომსახურებულთა და მომსახურებელთა მიხედვით, როგორც იმათ შესახებ, რომლებიც პურის ჰამად სხედან, ისე იმათ შესახებ, რომელნიც მათ თავზე დგომით ემსახურებიან**, აგრეთვე ზედამდგო-

A 205

* „ასრულებდნენ ჟამისწირვას ჩვენთვის და ჩვენთანებისთვის“ — ესე იგი მთავრისა და მისი ნათესავებისათვის უნდა სწირონ. ამიტომ სწერია ქართულ ტექსტში: «თაჲთა სასეფო დ წირვიდენ» (ut... pro principatu missam celebrant).

** „თავზე დგომით ემსახურებენ“ — τὰν ἄνωθεν ὑψίσθεν διακονοῦντες. ქართულ ტექსტში სწერია: «რომელნი ზე დგანან მსახურებადა».

ἔστωτες καὶ πορευόμενοι περὶ τὴν τράπεζαν ἀφοφῆτι βηματιζέτωσαν, οἱ δὲ ἀνακείμενοι εἰς τὴν ἐστίασιν μεθ' ἡσυχίας τὴν ἐδωθὴν αὐτῶν ἐσθιέτωσαν, ὥστε γενέσθαι πάντα εἰς δόξαν θεοῦ, τῷ καλῷ ἡρτυμένα ἄλατι.

2. Τὸ δὲ προκαθῆσθαι, περὶ ὧν πρόκειται ἡμῖν λέγειν, ὁ προ-
 5 εσιῶς ταῦτα οἰκονομεῖτω, σκοπὸν ποιούμενος μὴ τις σύγχυσις ἢ ἀταξία προβαίη,

3. ἢ ὡς ξένον τινὰ ἡγούμενοι, τοῦτον παραλογίζονται πρὸς
 βλάβην ἀλλήλων καὶ τῶν ψυχῶν αὐτῶν, καθὼς φησὶν ὁ θεὸς ἀπόστολος*, ὅτι μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ | (A 206) ζητεῖτω, ἀλλὰ τοῦ ἐτέρου
 10 ἕκαστος, ἵνα σωθῆ διὰ λογισμοῦ τοιοῦτου ὑψούμενος, μάλλον δὲ κατὰ τὴν τοῦ κυρίου πρόσταξιν λέγουσαν, ὅτι ὁ ταπεινὸν ἑαυτὸν ὑψώ-
 θήσεται.

4. πρὸς δὲ βεβαίωσιν τηρεῖτωσαν καὶ τὴν συνήθειαν ἐν τῇ τρα-
 πείζῃ γενομένην ἀνάγκησιν καὶ τὴν τερπνὴν καὶ ἐπιεικῆ σιωπὴν, καὶ
 15 οὐ μόνον ἐν τούτοις τὴν ἑαυτῶν ἀκρίβειαν ἐνδειξάτωσαν, ἀλλ' ἐν παντί πάντοτε ἐν οἰκίαις τε καὶ ἐκτός, καὶ ἐν παντί τῷ βίῳ αὐτῶν
 καλῶς οὕτως βιοτεύτωσαν.

5. Ὁ ἄρτος δὲ καὶ ὁ οἶνος καὶ αἱ καθημεριναὶ συνήθειαι βρώσεις, μὴ ἀμειβεσθῶσαν, παρορώντων διὰ φειδωλίαν τῶν προσιταμένων ἢ
 20 προφασισσομένων ἐλεύσεσι μοναζόντων τινῶν μηδὲ παραλλαττόντων τὰ τυπωθέντα παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀδιαλείπτως τὸ τυπωθὲν παρ' ἡμῶν
 προσφάγιον προτεθήσεται, ἧτοι ἐν ταῖς τέσσαρσιν ἡμέραις τῆς ἐβδο-
 μιάδος ὁ τυρὸς καθὼς*** | (A 207) παρ' ἡμῶν ἐτυπωθή,

* 1 Cor. 10, 24: μηδὲ τις τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου.

** Lucas 18, 14: ὁ δὲ ταπεινὸν ἑαυτοῦ ὑψώθησεται.

*** εἰς: Ἐπιτομή B-6 εὐαγγ. A 207—208-ου Ἐπιτομή B-6 εὐαγγ. A-205, Ἐπιτομή Ἐπιτομή εὐαγγ. B-6. 2 Ἐπιτομή εὐαγγ. A-205, Ἐπιτομή Ἐπιτομή εὐαγγ. B-6.

1 βηματιζέτωσαν A, βηματιζέσθωσαν B. 3 ἐσθιέτωσαν A, ἐσθιέτωσαν B. 4 θεοῦ B, ὑψ: A. 4-5 προσιῶς A. 5 τις A. 7 τινὰ A. 7 ἡγούμενοι A. 7 τοῦτον A. 8 θεός A. 9 μηδεὶς A. 9 ἑαυτοῦ A. 10 διαλογισμοῦ A. 10 τοιοῦτου A.

მელთა და მსახურთა კეთილწესიერებისა და სიმტკიცის შესახებ. ვინც ღვანან და ტრაპეზის გარშემო მიმოდიან, უხმაუროდ * უნდა ვიდოდნენ; ხოლო ვინც სხედან ჰამად, წყნარად უნდა ჰამონ თავიანთი საქმელი, და ყველაფერი იყოს სადიდებლად ღვთისა და კეთილი მარლით შეზავებული.

2. ხოლო წინაგდომის წესები (ე. ი. ვინ შემოთ დაჯდეს, ვინ ქვემოთ), რაზედაც თქმა ჩვენ გვმართებს, განაწესოს წინამძღვარმა და თვალყური ადევნოს, რომ რამე შფოთი და უწესოება არ შემოვიდეს, —

3. ან რამე უცხო ზრახვით არ შეიყვანონ ეს (ე. ი. წინამძღვარი) შეცდომაში სავენებლად ერთმანეთისა და მათი სულებისა, როგორც იტყვის ღვთაებრივი მოციქული: ნურავინ ეძიებს მხოლოდ თავისას, არამედ თითოეულმა უძიოს სხვისაც **, რათა ამ სახით ამაღლდეს, ხოლო უფრო მეტად უფლის ბრძანებისაებრ: «რამეთუ რომელმან დაიმდაბლოს თავი თვისი, იგი ამაღლდეს» (ლუკა, 18, 14).

4. ხოლო უნდა დაიცვან მტკიცედ ტრაპეზის დროს მიღებული ჩვეულებრივი კითხვა და სასიამოვნო და ჯეროვანი დუმილი, და არა მხოლოდ ამაში უნდა გამოიჩინონ თავიანთი ზედმიწევნითობა, არამედ ყოველთვის და ყველაფერში, როგორც შინაურს ისე საგარეო საქმეებში, და მთელი თავისი სიცოცხლის განმავლობაში ასე მშვენივრად უნდა იცხოვრონ.

5. პური და ღვინო და ჩვეულებრივ ყოველდღიური საქმეები ნუ იქნებიან შეცვლილი, წინამძღვართა მიერ გამოჩენილი სიტყვის გამო ან ზოგიერთ მონაზონთა მიერ საბაბად წამოყენებულ გამოსდომათა გამო, ნუ გადაუხვევენ ჩვენ მიერ დაწესებულ საზომს, არამედ ჩვენ მიერ დადგენილი საზომით იქნეს მოტანილი საქმელად ყველაფერი, აგრეთვე ყველიც შვიდეულის ოთხ დღეში, რაც ჩვენ მიერ არის დადგენილი,

* ქართული ტექსტი უმატებს: «თვნიერ რეზუებისა ფერჯთასა» (sine trepitu pedum).

** 1 კორ. 10, 24; «ნუ ვინ თავისასა ხოლო ეძიებნ, არამედ მოყუასისაცა თუთოეული».

11 ταυτον Α. 13 βεβαλωσιν Β, βεβαλων Α. 16 παντι Α. 17 βιωτηστων ΑΒ. 19 διαφειδωστων Α. 20 μηδε Α. 21 αλλοιςαλλοις Α. 22 ποσοφειστων Α. 22-23 εθιομαδος Α.

6. καὶ μὴ ὑποκρατηθῆτω εἰ μὴ μόνον ἐν ταῖς τρισὶ τέσσαρα-
 κοσταῖς· ἀλλ' οὔτε δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων κρασοβολίων ἐκάστου ἀδελ-
 φου βουλόμεθα ὑποκρατηθῆναι· τρία δὲ φαγία ἐκάστη ἡμέρᾳ γενέσ-
 5 θαι· καὶ προτεθῆναι τοῖς ἀδελφοῖς διοριζόμεθα, εἴ τι ἂν ἢ τοῦ θεοῦ
 οἰκονομήσει πρόνοια·

7. Πλὴν ἐν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ ἦτο· τῇ κυριακῇ θαψιλεστέ-
 ραν διοριζόμεθα γενέσθαι τὴν τράπεζαν τῇ γὰρ προλαβούσῃ ταύτης
 νυκτὶ ἀγγυπνίαν πεποιηκότες, ἔκκοποι· εἶεν καὶ πρόσπεινοι.

8. Πρὸς δὲ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἁγίας πεντηκοστῆς καὶ
 10 μετὰ τὴν σιωτήριον γέννησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἕως
 τῶν φώτων τὸ λεγόμενον δωδεκάημερον τέσσαρα ἔστρωσαν τὰ βρω-
 μάτια τὰ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις πεπρακτέμενα· ἐν
 δὲ τῷ δεῖπνῳ τῶν δηλωσάντων ἡμερῶν τῶν δώδεκα καὶ τῶν μέχρι
 15 τῆς πεντηκοστῆς πεντήκοντα | (A 208) τυρὸς προτεθῆτω τοῖς
 ἀδελφοῖς καὶ ἄλλο εἴ τι ἢ θεία οἰκονομήσει πρόνοια καὶ κρασοβόλια
 ἐκάστη δύο.

9. Πλὴν ὁ κατὰ καιροῦς καθηγούμενος τὴν ἐφορείαν καὶ διακρίσιν
 ἔχων εἰσκοπήσει χρεῶν εἶναι ἄλλο τι προσθήσειν εἰς τὴν τῶν ἀδελ-
 φῶν δίαιταν, ἐξουσίαν ἔχέτω πρὸς τὸ ἀπαμβλῦναι τὰς ὁρμὰς τῶν
 20 τὴν λυχνίαν προτιμωμένων.

10. Εἴτε δὲ ἀπὸ προαστείου εἰσόδου, εἴτε ἀπὸ ποιμνίων, εἴτε
 ἀπ' ἄλλων τινῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν, εἴτε ὑπὸ συγγενῶν τοῦ τε κα-
 θηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν, εἴτε ἀπὸ γνωρίμων καὶ φίλων τὸ
 οἰκοῦν βρωμάτιον παραμυθίας ἀποκομισθῆ ἐν τῇ μονῇ, τοῦτο τῷ
 25 κελλαρῖῳ παραδοθῆτω, καὶ ἐν τῇ τραπέζῃ παρὰ τῆς κοινότητος τῶν
 ἀδελφῶν ὀκνηθῆτω, εἴτε αὐτὸς ὁ ὑποδοχεὺς τοῦ τοιοῦτου βρωσί-
 μου εἶδους ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦτο προσκομίσαιτο καὶ τῇ ἀδελφότη[τι]
 προσκομίσαιτο.

11. Ἄξιον δὲ μηδὲ τοῦτο ἀμνημόνευτον καταλιπεῖν, ἵνα οἱ
 30 προσ' (A 209) φοιτῶντες ἐν τῇ ἁγίᾳ μονῇ ταύτῃ εἴτε πρὸς τὸν προ-
 ἱστάμενον, εἴτε πρὸς τινὰ ἐκ τῆς ἀδελφότητος λόγῳ φιλίας καὶ γνη-
 σιότητος, ὁ τοιοῦτος νῆστις μὴ ἀποπέμποιτο, ἀλλ' ἐὰν ἐν καιρῷ τῆς

2 οὔτε A. 2 ἐκάστου A. 3 φαγία A. 3 ἐκάστη ἡμέρα A. 6 πλὴν A. 6 τῇ
 ἀναστασίμῳ ἡμέρα A. 6 τῇ κυριακῇ A. 7 τῇ γὰρ προλαβούσῃ A. 9 ἁγίας A.
 10 ἕως A. 11 δωδεκάημερον A. 12 ταύταις A. 13 τῷ δεῖπνῳ A. 13 δώδεκα A.
 13 μέχρι A. 14 πεντηκοστῆς πεντήκοντα A. 15 κρασοβόλια A. 16 ἐκάσ-
 τῳ A. 16 δύο A. 18 ἄλλο τι A. 18 πρὸς θῆσειν A. 19 ὁρμὰς A.

6. ნუ იქნება ჩამოკლებული, გარდა მხოლოდ სამი მარხვისა; არამედ არც ის გვინდა, რომ თითოეული მშის ოთხ კრასოეულს ჩამოაკლდეს; ჩვენ განვსაზღვრავთ, რომ ყოველდღე იყოს სამი ჯგრი ჭამა და ძმებს ასე მიეცეს. თუ კი ღვთის განგების განკარგულება იქნება;

7. გარდა აღდგომა დღისა ანუ კვირიაკისა, როდესაც, ჩვენი განსაზღვრით, უნდა დაიგოს უფრო მდიდრული ტრაპეზი: ამ დღის წინა ღამეს უძილოდ ათევენ და დამაშვრალნი იქნებიან და პწიერნი.

8. გარდა ამისა სულიწმინდის მოფენის დღეებში და ჩვენი უფლისა და მაცხოვრის იესო ქრისტეს შობის შემდეგ ვიდრე „სამი მეფის დღის“²² ევგრეთწოდებულ ათორმეტამდე ოთხჯერ ჰქონდათ ძმებს პურისჭამა დაწესებული ამ დღეებში; ამ გამოცხადებულ თორმეტ დღეში და ორმოცდაათდღეში ვიდრე სულიწმინდის მოფენამდე სადილად დაშატებულ იქნეს ძმათათვის ყველი და სხვაც, A 208 რასაც კი ღვთის განგება მოიწინებებს, და თითოეულ ძმას ორი კრასოეული.

9. გარდა ამისა, თუ კი ხანდახან წინამძღვარი დახედავს და საჭიროდ დაინახავს კიდევ სხვა რამ დაუმატოს ძმათა საკვებად, ჰქონდეს მას ამის უფლება, რათა შეანელოს იმათი სწრაფვა, ვინც სასანთლეს ამჯობინებენ (7)*.

10. უკეთუ პრასტინთა შემოსავლისაგან, ან სამწყემსოთაგან, ან სხვა რომელთაზე ღვთისსოყვარე კაცთაგან, ან წინამძღვრის და ძმათა ნათესავებისაგან, ან ნაცნობთა მეგობართაგან რამე ნუგეშისსაცემელი საჭამადი შემოვა მონასტერში, ეს უნდა გადაეცეს კელარს და დაიხარჯოს ტრაპეზის დროს ძმათა ერთობლიობის მიერ, ან თვით შეძღვნემ ამ საჭამადი სურსათისა მოიტანოს ის სუფრაზე და ძმებმა იხმარონ.

11. ღირსად იქნეს ცნობილი და ესეც არ იქნეს დავიწყებული, რომ ამ მონასტერში სტუმრად მოსულნი, ან წინამძღვართან, ან რომელიმე ძმასთან მისი მეგობარი ან ნათესავი თუ მოვიდეს, A 209 ასეთი არ იქნეს გასტუმრებული მშვიერი, არამედ თუ ის ტრაპე-

* აა ჩვენივეს გაუგებარ ადგილს ქართულ ტექსტში შეუფარდება: «რათა დაიხსნას უფილი მათი, რომელნი უნაყოვნესრე იყვნენ». ვ. ი. „რათა შეანელოს იმ ძმების მწუხარება, რომლებიც გაუმაძღარნი არიანო“.

22 *Μεσοφίλων* A. 21 *ομοιοθ* A. 24 *παραμυθίας* A. 24 *ἀποκομισθῆ* *ἐν τῇ* *μο-*
νῇ A. 24-25 *τῶ* *κελλαρίῳ* | *ἐὸ* *κελλαρίῳ* A. 25 *τῆ* *τραπέζῃ* A. 27 *ἀδελφότη* A.
27 *προσομιμαίωτο* A. 29 *δξιον* A. 29 *μῆδ* A. 30-31 *προϊστόμενον* A. 32 *ψο-*
εις A. 32 *ἐδ* A.

τραπέζης ἔσται ἢ τοῦ τοιοῦτου παρουσία, μεθ' ἑαυτοῦ λαμβανέτω τὸν τοιοῦτον ὁ ἀδελφός, πρὸς ὃν ἐλήλυθεν.

12. Εἰ δὲ παρήλθεν ἡ ὥρα τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐστιάσεως, εἴτε τοῦ ὑποχωρήσαι σπεύδων ὁ ξένος οὐκ ἀσμενεῖται ὑπομένων τὸν καιρὸν τῆς τραπέζης, παρὰ τοῦ κελλαρίου γενέσθω ἡ συνήθης πρόνοια τοῦ τοιοῦτου τῆς διακλήσεως κατὰ τὸ ἀρμόζον· οὐ γὰρ ἔξεστι τῷ ἀδελφῷ ἐστιάσασθαι τὸν φίλον ἐν τῇ αὐτοῦ κέλλῃ, καὶ ἀγάπην τῷ τοιοῦτῳ ποιήσασθαι.

13. Εἰ δὲ γε τῶν μοναζόντων ὁ φίλος ἔσται, ἀρμόδιόν ἐστιν ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὸν τοιοῦτον ἀναπαύσασθαι καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐφοδιάσασθαι αὐτὸν κατὰ τὸ ἀρμόζον καὶ οὕτως παραπέμψαι.

14. Εἰ δὲ γε συμβῇ ἀσθέ|A (210)νεῖα τις τῷ φίλῳ περικεσαιν, κατασχεῖν αὐτὸν δεῖ καὶ ἐπιμελεῖσθαι μέχρι τῆς τελείας ἀπαλλαγῆς τοῦ νοσήματος.

15. Εἰ δὲ τελευτήσῃ ἐν τῇ μονῇ, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ εὐχαῖς δεῖ τὸν τοιοῦτον στείλαι καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ κερδήσασθαι μισθὸν παρὰ τοῦ τῶν ὄλων θεοῦ.

Κεφάλαιον Θ'

20 Περὶ ἐνδυμάτων τῆς ἀδελφότητος ἢ τοῦ τούτων τιμήματος, καὶ ὅπως ὀφείλει διανεμηθῆναι τῇ ἀδελφότητι παρὰ τοῦ προϊσταμένου πρὸς δὲ καὶ τῶν ὑποδημάτων

1. Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ περὶ τιμήματος ἐνδυμάτων ἐπιμελεῖσθαι σπουδῆν ἐθέμεθα, οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ ὑποδημάτων καὶ λοιπῶν ἀπάντων χρειῶν· γενήσεται γὰρ διὰ δόσεως βρογῶν, εἰ τάχα καὶ περισσοτέρᾳ ἢ ἔξοδος λίαν γενήσεται. Ἄριστόν οὖν ἔδοξεν ἡμῖν δοῦναι ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ ἐκάστῳ κατὰ τὸ ἴδιον μέτρον, ὅπως μὴ γένηται πρόφασις τοῖς ἀδελφοῖς ἐξελείψεως ἀπὸ τῆς μονῆς διὰ τῶν τοιοῦτων χρειῶν, | (A 211) ἢ ἕνεκεν τοῦ ἀγοράσαι τι, ἢ ἕνεκεν τοῦ πορ-

3 ἐστιάσεως A. 5 συνήθεις A. 6 διακλήσεως A. 6 ἀρμόζον A. 7 κέλλη A, κέλλαι B. 9 ἀρμόδιον ἐστίν A. 11 ἀρμόζον A. 11 οὕτως A, οὕτω B. 12 συμβῆ A. 13 ἐπιμελεῖσθαι A. 13 μέτρον A. 20 ὅπως A. 20 ὀφείλει A. 21 διανεμηθῆναι A, διανεμισθῆναι B. 22 ὑποδημάτων B. 23 ἐπιμελεῖσθαι A. 24 ὑποδημάτων B. 24-25 ἀπάντων A. 25 διαδόσεως A. 27 ἐκάστῳ ἐνιαυτῷ A. 27 ἐκάστῳ,

ზის დროს მოვიდეს, ძმამ, რომელთანაც ის მოვიდა, თან მიიყვანოს ის პურის საჭმელად.

12. ხოლო თუ გასულია ძმათა პურისკამის დრო, ან თუ სტუმარს ეჩქარება წასვლა და არ სურს დაელოდოს ტრაპეზს, კელართან მიიყვანოს იგი ჩვეულებრივმა წინდახედულებამ, რათა სტუმარს ჯეროვანად მოუარონ (აწჷ მსახურჷთჷ?); ვინაიდან არ შეფერის ძმას გაუმასპინძლდეს მეგობარს თავის სენაკში, და იქ გამობატოს მისდამი სიყვარული.

13. ხოლო თუ მონაზონთა მეგობარი მოვიდეს, საჭიროა სამი დღე ნოასვენონ იგი და მეოთხე დღეს სამგზავროდ გააწაღონ იგი შესაფერისად და ისე გაისტუმრონ.

14. თუ ისე მოხდა, რომ რაჲმ ავადმყოფობა შეემთხვეს მეგობარს, საჭიროა იგი გააჩერონ და მოუარონ, ვიდრე საბოლოოდ ვანიკურნებოდეს სწეულებიან.

15. ხოლო თუ იგი გარდაიცვლება მონასტერში, ფსალმუნებიითა და ჰიმნებით და ლოცვით უნდა გაასვენონ იგი და სასყიდელი მოიგონ მისთვის ყოველთა ღმერთისაგან.

თავი მეცხრე

შესახებ ძმათა სამოსლიხა ან მისი ფახიხა,
და თუ როგორ უნდა გაუნაწილოს იგი ძმებს
წინამძღვარმა, და აგრეთვე შესახებ
ფეხსაცმელებისა

1. ანის შემდეგ გულმოდგინედ ვიზრუნეთ აგრეთვე შესამოსელთა ფასის შესახებ; და არა მარტო ამაზე, არამედ აგრეთვე ფეხსაცმელებზე და ყოველგვარ სხვა სახმარზე; ეს უნდა ნობდეს როქთა* გაცემით, უნდა სწრაფად იყოს გაცემა და ბევრი გაიცეს. საუკეთესოდ გვეჩვენა ჩვენ, რომ ყოველ წელიწადს თითოეულს მიეცეს თავისი საზომის მიხედვით, რათა საბაბი არ ექნესთ ძმებს მონასტრიდან გასასეღელად ამგვარ საჭიროებათათვის, ან საყიდლად

* „როქთა გაცემით“ — ძამ ბძთჷაჷ კ ი γ ო ო ო (per rogam). ქართულ ტექსტში სწერია: «გაროქვითა». საბას განმარტებით «როქი—გასაცემელი». საბა იცნობა აგრეთვე ამ სიტყვის ბერძნულიდან მომდინარე ფორმას: «როლაი იგივე საბოძვარი».

σασθαι σανδάλια παραγενέσθαι ἐν ταῖς τῶν σκυτοτόμων θύραις, ἢ ἄλλων τινῶν, καὶ τῇ προφάσει ταύτῃ βλάβης γενέσθαι μέτοχον, ἀλλὰ μᾶλλον διηνεκεῖς ἔσονται ἐν ταῖς εὐχαῖς τε καὶ ὕμνοῦσι καὶ ταῖς λοιπαῖς διακονίαις τῆς ἀγίας ἐκκλησίας καὶ ἅπαν τὸ χρεῶν ἐκπληροῦν.

- 5 2. Εἰ οὖν ἦν δυνατὸν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνωτέρω ταχθεῖσαν τῆς εὐαγεσιότητος μονῆς τῶν Παναγίου συνήθειαν τὴν διανομὴν τῶν ἐνδυμάτων, οὐδὲν ἦν ἕτερον τούτου ἀνώτερον ἢ ἀρμοδιώτερον, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῶν χρόνων φορὰν καὶ τὸ τούτων ἀσύστατον ἐτυπώσαμεν
- 10 γενέσθαι, ὡς ἤδη λέγοντες ἐλευσόμεθα. Ἔστωσαν οἱ ἀδελφοὶ τάξεις τρεῖς καὶ λαμβανέτωσαν ῥόγας. Ὁ μὲν καθηγούμενος τῆς μονῆς νομίσματα τριάκοντα ἕξ, οἱ ἱερουργοῦντες πρεσβύτεροι ἅμα τοῖς δυοῖν ἐπιτρόποις καὶ τῷ ἐκκλησιαρχῇ καὶ τῷ σκευοφύλακι | (A 212) καὶ
- 15 ὄσοι τῶν ἀδελφῶν ἔκκριτοι καὶ ὁμότροποι τούτῳ, ὥστε γενέσθαι τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν πεντεκαίδεκα, οἵτινες πρώτη τάξις ὀνομασθήσονται, λαμβάνει δὲ ὁ καθεὶς αὐτῶν νομίσματα εἰκοσι. Καὶ ἡ δευτέρα δὲ
- 20 τάξις ἔστω ὁμοίως ἄνδρες πεντεκαίδεκα, λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ὁ καθεὶς τούτων νομίσματα πεντεκαίδεκα. Ἡ δὲ τρίτη τάξις ἔστωσαν ψυχαὶ εἰκοσι, καὶ λαμβανέτωσαν ὁ καθεὶς τούτων ἀνὰ νομίσματα δέκα. Ἔστω δὲ τὸ λογάριον ἅπαν τῆς ῥόγας αὐτῶν ἱστάμενον τραχύ.

3. Καὶ εἰ τάχα πᾶσαι αἱ εἰσοδοὶ τῶν παντοίων εἰδῶν κατὰ τὸν σεπτέμβριον μῆνα συνάγονται καὶ αἱ ἀπαιτήσεις γίνονται, καὶ τότε ἔδει τοὺς ἀδελφοὺς τὸ τίμημα τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν λαμβάνειν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἵνα μὴ ἀναγκασθῶσιν οἱ ἀδελφοὶ προφάσεως τοῦ ἀγοράσαι ἐνδύματα καὶ πραγματεύεσθαι πορεύεσθαι πορρωτέρω καὶ ἀπομακρύνεσθαι τῆς μονῆς καὶ τῆς δουλείας! (A 213) ας ταύτης καὶ τῆς εὐχῆς ἀπολιμπάνεσθαι, ἐτυπώσαμεν λαμβάνειν αὐτοὺς τὰς δηλωθεῖσας ῥόγας αὐτῶν ἦτοι τὰ τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν τιμήματα

1 σανδάλια A. 2 διηνεκεῖς A, διηνεκαῖς B, διηνεκεῖς P o t i t. 3 ταῖς εὐχαῖς Δ, αὐταῖς προσευχαῖς B. 3 ὕμνοῦσι A. 4 ἀγίας ἐκκλησίας A. 3 ἔσονται A. 4 χρεῶν A. 8 ἕτερον A. 8 ἀρμοδιώτερον A. 12 τριάκοντα ἕξ A, τριακονταῖς B. 12 ἅμα A. 13 ἐπιτρόποις A. 13 σκευοφύλακι A. 14 ἔκκριτοι A, ἔγκριτοι B. 15 πέντε καὶ δέκα A. 15 οἵτινες A. 15 τάξεις A. 16 καθεὶς A, καθεὶς B. 16 εἰκοσι A. 17 τάξεις A. 17 πέντε καὶ δέκα A. 18 καθεὶς A, καθεὶς B. 18 πέντε καὶ δέκα A. 18 τάξεις A. 19 ψυχαὶ εἰκοσι A. 19 καθεὶς A. 19 ἀνα A. 20 δέκα A. 20 λογάριον A. 20 ἅπαν A. 23 σεπτέμβριον A, σεπτέμβριον

რისაზე, ან იმისთვის რომ შეამზადებინონ სანდლები (συνδξια) მეზამლეოთა კარებზე, ან კიდევ სხვა რამისათვის; და ასეთი საბაბით ზიანი შეემთხვევათ; მაგრამ უფრო მედგარნი იქნებიან ლოცვასა და გალობაში და წმინდა ეკლესიის დანარჩენ სამსახურებელში და ყოველგვარ საჭირო საქმეს შეასრულებენ.

2. თუ შესაძლებელი იყო ჩვენთვის ზემოთ ნოხსენებული, პანაგის ყოვლად წმინდა მონასტრის ჩვეულებისდა მიხედვით დაწესებული განაწილება შესამოსლებისა, სხვა არაფერი იყო ამაზე უფრო უმაღლესი და შესაფერისი, არამედ ეამთა ვითარებაში და განუმტკიცებლობაში დავაწესეთ, რომ ისე იყოს, როგორც ჩვენ ვთქვით. ძმები უნდა იყვნენ სამ დასად გაყოფილი და როქს იღებდნენ. მონასტრის წინამძღვარი უნდა იღებდეს ოცდათექვსმეტ დრაჰკანს, გამისწვირველი ხუცები, ორი იკონომოსი*, ეკლესიარხი და ქურჭლის მცველი, და ვინც რჩეული ძმები არიან და ამის თანაბარნი—იყოს მათი რიცხვი თხუთმეტი და ეწოდოს წათ პირველი დასი; ხოლო თითოეულმა მათგანმა მიიღოს ოცი დრაჰკანი. და მეორე დასში აგრეთვე იყოს თხუთმეტი კაცი, და თითოეულმა მათგანმა მიიღოს თხუთმეტი დრაჰკანი. ხოლო მესამე დასში იყოს ოცი სული და თითოეულმა მათგანმა მიიღოს ათ-ათი დრაჰკანი. ხოლო მათი როქის მთელი ნაღდი თანხა უნდა იყოს სრული სტამენონია**.

3. და თუ ვინცობაა ყოველგვარი სახის ყველა შემოსავალი სექტემბრის თვეში აიკრიფება და მოხდება გადასახადთა შეგროვება, მაშინ საჭიროა ძმებმა მიიღონ თავიანთი შესამოსლის საფასურო; მაგრამ იმიტომ, რომ არ იყვნენ ძმები იძულებული შესამოსლის ყიდვის და მოვაკრების საბაბით ზორს წავიდნენ მონასტრიდან და, ამრიგად, დააკლდნენ მონასტრის საშუაოებს და ლოცვას, ჩვენ დავაწესეთ, რომ მათ მიიღონ ზემოთ ხსენებული თავიანთი როქი, ანუ თავიანთი შესამოსლის ფასი ჩვენი უფლის იესო

* „ორი იკონომოსი“—*δύο τοῖς δασὶν ἐπιτερόμενοι*. ქართულ ტექსტშიც სწერია; და ორნი იგი დიდნი იკონომოსნიც. შჯრ. ზემოთ A 147.

** „სტამენონი“—*ιστάμενον* (?) უნდა იყოს რაღაც სახომის აღმნიშვნელი ქართულ ტექსტში სწერია; სტამენონი სრულია.

οιον B. 23 διατῆρας A. 23 γλονται A. 25 διατοδιο A. 25 προφδοιας AB, προφδοια Petit (← προφδο[ε]ως). 26 ποροτοια B. 26 αβροδς A, αβροδς B. 29 δελαμοθας A. 29 ητοι A. 29 τημηματα A.

ქრისტეს ბრწყინვალე აღდგომის დღეს, აღვსების (και πατρυα) დიდ კვირიაკეს; სწორედ ამ დროს არის განსაზღვრული პანიგირი* ყოველად წმინდა მონასტრისა, რათა ყველამ იყიდოს თავისი სახმარი; ვინაიდან ამ პანიგირში ხელსაყრელად მოიპოვება ყოველგვარი სახმარი.

თავი მათე

შეხაზებ სამი წმინდა მარხვისა და ამ მარხვათა წმინდად შენახვისა და ყოველდღე წყალობის ქმნისა ყველა გლახაკთა მიმართ

1. სამი წმინდა მარხვის დროს საჭიროა მარხულობა უღვიწოდ და უშეთოდ, გარდა შაბათ-კვირა დღეებისა, როდესაც ნუგეშინის საცემელად ყველანი სეაშენ თითო სასპისს. მონასტრის კარიბჭესთან ყოველდღე საჭიროა საკვები დაურიგდეს ქრისტეს-მიერ **A 214** ძმებს, ესე იგი გლახაკებს; ისინი ხომ ჩვენი ცხოვნების მიზეზნი არიან და მომავალ სიკეთეთა საწინდარნი.

2. ხოლო დიდმარხვის შაბათ-კვირა დღეებში საკმელი დაიდვას დაწესებული, და კრასოვულიც უკლებლივ მიიღონ; ხოლო თევზს ნუ სჭამენ, და შვიდეულის ხუთ დღეს ზეთით ნუ შეამზადებენ საჭმელს; სამშაბათსა და ხუთშაბათს ლეინო დალიონ თითო კრასოვული.

3. ხოლო ჩვენი ღმერთის, ქრისტეს, წმინდა შობის მარხვაში დღეში ერთხელ სჭამონ, ისიც მეცხრე საათზე, გარდა იმ დღეთა,

* „პანიგირი“ - πανηγυρις, ქართულ ტექსტში „პანიგირია“, სხვა ქართულ ძეგლებში გვხვდება „პანიჯურია“, ან სიტყვით აღინიშნება საგლო დღესასწაულები და ამ დროს წარმოებულ აღებ-მიცემობა.

რათა არა აქუნდეს ძიათა ქელმწიფება ნაძულავსა განეცმად ვისსაცა, გარნა მამასაბლისავე შეუქციოსა (მ. თარხნი შვილი, გვ. 33; ქილი, გვ. 61). ამისი ლათინური თარგმანია:

«Et quoniam quaestus indumentorum eorum per rogam institutus est, propterea expedit eis dare licentiam libere disponendi de roga et de rebus suis antiquis. Sin tamen, temporibus mutatis vel quocumque tempore hegumenus pro roga indumenta dare voluerit, ordinem supra dictum monachorum Panagii qui in quarto capitulo continetur observent: ut fratres non habeant facultatem res antiquas cuidam conferendi, sed ut eas coenobiarchae restituant (M. Tarchnizvili, Typicon... p. 20).

ἐνάτην ὥραν. πλὴν τῶν ἡμερῶν, ἐν αἷς ψάλλομεν τὸ θεὸς κύριος καὶ ἐξῆς, καὶ πίνομεθα οἶνον ἀνὰ κρασοβόλια δύο· ἐκάστη δὲ, ἐβδομάδι ἀποσχόμεθα ἐλαίου ἡμέρας τρεῖς.

4. Ἐν δὲ τῇ τεσσαρκακοστῇ τῶν ἁγίων ἀπιστόλων ὡσαύτως τὰς | (A 215) τρεῖς ἡμέρας ἀνευ ἐλαίου διαβιάσωμεν καὶ κοινῇ πάντες· ἄπαξ τῇ ἡμέρᾳ ἐστιασώμεθα, καὶ ταύτη κατὰ τὴν ἐβδόμην ὥραν, καὶ οἶνον πίνομεν ἀνὰ κρασοβόλια δύο, καὶ τῇ ἐσπέρᾳ ἀνὰ κρασοβόλιον ἓν.

Κεφάλαιον ια'

- 10 Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας καὶ τῶν λοιπῶν ἀμφιβοητήτων εὐσήμων δεσποτικῶν ἑορτῶν καὶ τῶν προκρίτων ἁγίων τοῦ ἑορτάσαι λαμπρῶς

1. Ἐτυπώθη παρ' ἡμῶν ἡ ἑορτὴ τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, ἡ ἱερά καὶ τιμία κοίμησις αὐτῆς μηνὶ αὐγούστῳ πεντεκαίδεκάτῃ τελείσθαι οὕτως. Βουλόμεθα τὴν παγκόσμιον ἑορτὴν ταύτην τῆς κοιμήσεως τῆς θεομήτορος ἐν φόβῳ τε καὶ λαμπρότητι, ὥσπερ δὴ ἐν ταῖς περιβοήτοις καὶ μεγίσταις ἐκκλησίαις πανηγυρίζειν τερπνῶς,

2. πρὸς δὲ καὶ τὰς τῶν ἁγίων μαρτύρων μνήμας μετὰ τῶν λοιπῶν πάντων | (A 216) ἁγίων, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν μετὰδωσιν τῶν πτωχῶν, καθὼς κατετάξαμεν ἐν ταῖς ἑορταῖς καὶ ἐν ταῖς νομίμοις μνηαῖς τῶν ἀποχομένων, μηδαμῶς ἀπολείψασθαι.

3. ἀλλὰ μᾶλλον ὑπερτιμᾶσθαι ἡ ἑορτὴ τῆς σεβασμίας κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου, περὶ ἧς ἐξορκίζω τοὺς ἐσομένους μετ' ἐμὲ μηδὲν ἐλλείψαι τῶν ἀρμοζόντων, ἀλλ' εἰ δυνατόν καὶ λίαν περισσοτέρως λαμπρύνεσθαι φιλεόρτως· οἱ γὰρ λαμπρῶς ἑορτάζοντες καὶ φιλοτίμως μεγάλων τεύζονται τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἀτελευτήτων

1 ἐνάτην A. 2 ἐξῆς A. 2 ἀνα A. 2 δύο A. 2-3 ἐβδομάδι A. 4 δε A. 4 ὡσαύτως A. 5 κοινῇ A. κοινῶι B. 6 ἄπαξ A. 6 ἐστιασώμεθα A. 6 εὐδόμην A. 7 ἀνα A. 7 δύο A. 7-8 ἀνα κρασοβολίων A. 10 ἑορτῆς A. 11 ἀμφιβοητήτων A. 13 ἁγίων A. 14 ἑορτῇ A. 14 ὑπεραγίας A. 14 θεοτόκου] ἰσκού A. 16 πέντε καὶ δεκάτῃ A. πέμπτῃ

რომლებშიც ვგალობთ «ღმერთი უფალი» და სხვა. და ვსვათ ღვინო ორ-ორი კრასოველი. ხოლო თითოეულ შვიდეულში სამ დღეს თავი შევიკავოთ ზეთისაგან.

4. წმინდა მოციქულთა მარხვაში ასევე სამი დღე უნდა ვავატაროთ უზეთოდ და ყველამ საერთოდ დღეში ერთხელ ვკა- A 215
მოთ, და ისიც შემვიდე საათზე, და ღვინო ვსვათ ორ-ორი კრასოველი, და საღამოთი თითო კრასოველი.

თავი მეთერთმეტი

**შეხახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულისა, და
დანარჩენი ხახელგანთქმული ღირსშესანიშნავი საუფლო
დღესასწაულებისა, და რჩეული წმინდანებისა,
თუ როგორ ვიდღესასწაულოთ ბრწყინყალედ**

1. ჩვენ მიერ დაწესებულია დღესასწაული ყოვლად-წმინდა ღვთისმშობლისა ჩვენ ეკლესიაში; მისი (ე. ი. ღვთისმშობლის) წმინდა და პატიოსანი მიძინების დღესასწაული აგვისტოს თვის შემთხუთმეტე დღეს სრულდებოდეს ამნაირად. ჩვენ გვსურს, რომ ღვთისმშობლის მიძინების ეს საყოველთაო დღესასწაული გადაიხადონ მოწიწებით და ბრწყინვალეობით, როგორც იხდიან სიამით სახელგანთქმულსა და უდიდეს ეკლესიებში,

2. აგრეთვე წმინდა მოწამეთა სახსენებელი იყოს ყველა დანარჩენ წმინდანებთან ერთად, ისევე როგორც ამ დროს მოხდეს A 216
გლახკითათვის წყალობის გაცემა; როგორც ჩვენ დაგვიწესებია დღესასწაულებისა და მიცვალებულთა დაკანონებულ მოსახსენებლები-სათვის, ნურავითარ შემთხვევაში ნუ დააკლდება;

3. მაგრამ უფრო მეტად პატივცემული უნდა იყოს დღესასწაული ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის მიძინებისა, რომლის შესახებაც ვაფიცებ ყველა იმას, ვინც ჩემ შემდეგ იქნებიან, არაფერი დააკლონ კუთვნილს, არამედ, თუ შესაძლებელია უფრო მეტადაც განაბრწყინვონ საყვარელი დღესასწაული: ვინაიდან ვინც

και δεχάτη Η. 16-17 πανκόμιον Α. 17 τὲ Α. 18 δὴ Α. 18 ταῖς Α, αὐταῖς Β. 20 ἄγλων Α. 20-21 μετὰ τῶν λοιπῶν Β, σὺν τῶν λοιπῶν Α. 21 πάντων Petit, πασῶν ΑΒ. 22 κατέταξαμεν Α. 23 μίας Α, μῆμας Β. 24 διαστρέψασθαι Α. 24 ἰσχυρῆ Α. 24 σβασμίας Α. 25 ὑπεραγίας Α. 26 ἐλλείψαι Α. 26 ἀρμαζότων Α. 27 φιλεδρεας Α. 28 φιλοστμας Α.

ὄψεων ἀξιοθῆσονται καὶ τῆς θείας χάριτος ἐν μετουσίᾳ γενήσονται.

4. Πρὸς δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς πανηγυριζέτωσαν.

Κεφάλαιον ιβ'

5 Περὶ φωταγωγίας τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἡμῶν, ὅπως ὀφείλει γενέσθαι, καὶ περὶ προσευχῆς, ὅτι δεῖ ἀπερισπάστως προσεύχεσθαι

1. Ὁφειλόμενον ἡμῖν ἐστὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν | (A 217) καὶ νύκτα ἀκομήτους διατηρεῖν ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου κανδήλας τρεῖς, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ βήματι κανδήλαν μίαν, καὶ ἔμπροσθεν τοῦ ἁγίου βήματος ἐν τοῖς καγκέλοις ἔμπροσθεν μὲν τῆς σωτηρίου σταυρώσεως κανδήλαν μίαν, ἔμπροσθεν δὲ τῆς ἁγίας εἰκόνης τοῦ προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ κανδήλαν μίαν, καὶ ἔμπροσθεν τῆς εἰκόνης τοῦ ἁγίου Γεωργίου κανδήλαν μίαν, καὶ ἐπὶ τῷ τάφῳ ἡμῶν κανδήλας τρεῖς.

2. Καὶ καθ' ἑκάστην ὥραν φαλμωδίας ἐν ὄλῳ τῷ ἐνιαυτῷ, ἤγουν ἐν τε τῷ ὕθρῳ, καὶ τῇ ἁγίᾳ λειτουργίᾳ, καὶ τῇ ἐσπέρᾳ σὺν ταῖς εἰρημέναις κανδήλαις πάσαις, καὶ κηροὶ ἀπτέσθωσαν ἀκοίμητοι μέχρι τῆς ἀπολύσεως· ἔκτοτε δὲ οἱ μὲν κηροὶ σβησθήτωσαν, οἱ δὲ κανδήλαι διὰ παντὸς ἀκοίμητοι ἕστωσαν.

3. Πρὸς δὲ καὶ ἔμπροσθεν τῶν δεσποτικῶν δώδεκα ἑορτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐν καιρῷ τῆς ὑμνωδίας κανδήλαι ἀπτέσθωσαν δώδεκα ἕως | (A 218) τῆς ἀπολύσεως.

4. Ἐν δὲ ταῖς ἀμφιβοήτοις ἑορταῖς καὶ μεγάλαις πάσαις αἱ οὐσαι ἐν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ κανδήλαι ἀπτέσθωσαν, καὶ ὅσα εἰσὶ κηροπήγια ἀπτομένων κηρίων ἐμπλεα ἕστωσαν.

5. Ἐν δὲ τῇ ἁγίᾳ ἑορτῇ τῆς εὐαγούς ἐκκλησίας ἡμῶν καθ' ὑπερβολὴν ἄγαν γενέσθω ἡ φωταγωγία, καὶ λίαν περιζόητος καὶ μεγάλη γενέσθω ἡ ἑορτὴ καὶ πανήγυρις ὕμνοις τε καὶ εὐωδίας καὶ

1 ἐν μετουσίᾳ A. 5 ἁγίων A. 5 ἐκκλησιῶν A. 6 ὀφείλει A. 9 διὰ τῷ φεῖν A. 9-10 ὑπεραγίας A. 10 βήματι A. 11 καγκέλοις A. καγγέλοις A. 13 ἁγίας A. 13 μίαν A. 17 λειτουργία A. 18 ἀπτέσθωσαν A. 19 μέχρι A.

ბრწყინვალედ და მოყვარულად დღესასწაულობს, ის დიდს სიკეთეს შეემთხვევა და უსასრულო საჩუქრებს ეღირსება, და საღმრთო მადლს ეზიარება.

4. ასევე დანარჩენ დღესასწაულებსაც უნდა იხდინდნენ ბრწყინვალედ.

თავი მეთორმეტი

შესახებ ჩვენი წმინდა ეკლესიების განათებისა.

თუ როგორ უნდა მოეწყოს ეს, და შესახებ ლოცვისა.

რომ ხაჭირთა გულდადებით ლოცვა

1. ჩვენ მოგვეთხოვება, რომ ყოველდღე და ყოველლამე და- A 217
უვსებლად ენთოს ყოვლადწმინდა ლეთისმშობლის ხატის წინ სამი კანდელი; და ერთი კანდელი დიდ საკურთხეველში; და ერთი კანდელი წმინდა საკურთხეველის წინ კანკელში წინაშე მაცხოვრის ჯვარცმისა; ერთი კანდელი წინამორბედისა და ნათლისმცემლის წმინდა ხატის წინ; ერთი კანდელიც წმინდა გიორგის ხატის წინ და სამი კანდელიც ჩვენს საფლავზე.

2. ფსალმუნთა გალობის დროს ყოველ საათში მთელი წლის განმავლობაში როგორც ცისკარზე ისე, წმინდა ეამისწირვის დროს და საღამოს ლოცვის დროს ზემოხსენებულ ყველა კანდელთან ერთად უნდა ენთოს დაუვსებლად სანთლები ვიდრე ლოცვის დასრულებამდე; ხოლო ამის შემდეგ სანთლები უნდა ჩააქრონ, ხოლო კანდელები დაუვსებლად უნდა ენთოს.

3. გარდა ამისა თორმეტი საუფლო დღესასწაულის წინ ყოველდღე ერთი კვირის განმავლობაში უნდა ენთოს თორმეტი კანდელი ვიდრე ლოცვის დამთავრებამდე;

4. ხოლო სახელგანთქმულსა და დიდ დღესასწაულებში წმინდა ეკლესიაში უნდა ენთოს ყველა არსებული კანდელი და, რამდენიც იყოს სასანთლე, ყველა სავსე იყოს ანთებული სანთლებით.

5. ჩვენი უმანკო ეკლესიის წმინდა დღესასწაულში უპირატესად იქნეს გაჩირალდნება, და ძალიან სასახელოდ და დიდებულად მოეწყოს დღესასწაული და პანიგირი ჰიმნებითა და კეთილგალო-

A 218

19 *επισημειοται* B, *επισημειοται* corr. K, *επισημειωσαν* A. 22 *ευσωθίας* A (სხვაგანაც ასეა A-ში). 22 *απειθωσαν* A. 23 *εως* A. 28 *φωταγωγη* A. 29 *πα-
φρως* A. 29 *εξ* A. 29 *εσθίας* A.

τραπέζῃ πληθούσῃ λαμπρότητος, πρὸς κεκοσμημένῃ, οἷς ἡ φιλανθρωπία τοῦ θεοῦ ἡμῶν ἡμῖν ἐδωρήσατο ἀγαθοῖς.

6. Ὅσα κινεῖται ἐκδοῦσαι εἰσὶν εἰς δόξαν θεοῦ νομοθετημένα τε καὶ τετυπωμένα, ὡς χρέος τι ἀπαραίτητον δεῖ τελεῖσθαι καὶ ἐκπληροῦν ἀπαρακλιτήτως καὶ ἀδικαίπτως· καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ θεοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν αἰεὶ, ὥστε ἀλλήλων ἐπηρειζόμενα· καὶ παρ' ἀλλήλων κομιζόμενα· βεβίαν φυλάττουσιν ὑπὲρ πάντα τὰ τετυπωμένα τὴν (A 219) θεῖαν δοξολογίαν τοῦ θεοῦ κατὰ τὸν παραδεδομένον κανόνα τε καὶ τὴν νομοθεσίαν, ἣν ἔχουσιν οἱ εὐαγέστατοι ἀδελφοὶ τῆς 10 τῶν Παναγίου θεῖας μονῆς ἐν τῷ ὄρει καὶ ταῖς καθημεριναῖς ὑμνωδίαις· πρὸς δὲ καὶ ἐν ταῖς ἀποδείπνοις εἰρηναίαις εὐχαῖς καὶ ἐν δλαῖς ταῖς νυκτεριναῖς ὑμνωδίαις καὶ στιχολογίαις, τῇ συνήθει παραδόσει αὐτῶν ἐπόμενοι. Ὁμοίως δὲ καὶ τῶν θεῶν μυστηρίων τελευμένων φυλαττέσθω ἡ τάξις·

7. πλὴν μὴ καθαρκαζέτωσαν ἐν σπουδῇ ἀπ' ἀλλήλων οἱ χοροὶ ἐν τῇ στιχολογίᾳ τοὺς στίχους, ἀλλ' ἐκδοχέσθω ὁ εἰς ἕως οὗ ὁ ἀρξάμενος τὸν στίχον πληρώσῃ καὶ εἰς τὸ τέλος λήξῃ, καὶ τότε αὐτὸς τὸν ἴδιον στίχον ἀρξάσθω, καὶ οὕτως εὐαγῶς τε καὶ θεοφιλῶς ἡ ὑμνωδία γενέσθω.

8. Ἐντεῦθεν γινώσκω ὁ τὴν ἐντολὴν παραβηκῶς, ὅτι τῇ πατρικῇ ὑποπίπτει ἀρξ, ὡς τὴν τοῦ θεοῦ ἀπειλὴν περιφρονήσας καὶ οὐ τὴν ἡμετέραν μόνην ἐντολήν, ἀλλὰ καὶ τῶν τοῦ θεοῦ (A 220) διαθηκῶν ἠλλοτριῶται.

9. Ταῦτα δὲ γράφομεν οὐ τοῖς κατ' αἰτίαν ἀδυναμίας πρὸς 25 καίρων ἀμελοῦσιν ἢ εἰς παρρημίαν καὶ ὑπηρεσίαν τῆς ἀδελφότητος ἀσχολοῦσιν εἴτε εἰς ξένων ἐλθόντων ὑποδοχὴν, εἴτε εἰς πενήτων ἐπιμέλειαν, ἀλλὰ τὴν ἐκούσιον ἀμέλειαν ἀποσοβόντες καὶ πρόδηλον παράβασιν τοῦ μοναδικοῦ νόμου τοῦτο ἡγοῦμενοι.

1 πᾶσα A, πᾶσα B, πᾶσα Petit. 3 ὅσα A. 3 τε]τέ A, < B. 4 τετυπωμένα A. 6 ἐπηρειζόμενα ἢ 3. 3 π 5., ἐπηρειζόμενα A, περιζόμενα B. 7 φυλάττουσιν A. 7 ὑπὲρ A. 9 ἐν A. 10 παναγίου A. 12 νυκτεριναῖς A. 12 στιχολογίας A. 13 ἐπόμενοι A. 16 στιχολογία A. 17 στίχον A. 18 ἐν A. 20 παραβηκῶς A. 20-21 πατρικῇ A. 21 ὑποπίπτει B. 21 ὡς] ὡς AB, ὡς Petit. 21 οὐ τοῖς A, αὐτοῖς B. 26 ἀσχολοῦσιν A. 26 ἠποδοχὴν A. 26-27 ἐπιμέλειαν A. 27 ἀλλὰ A. 27 ἐκούσιον A.

ბითა, ბრწყინვალე და სავსე ტრაპეზითა, რომელიც შემკულია ყველა იმ სიკეთით, რითაც ჩვენ დაგვასაჩუქრა ჩვენი ღმერთის კაცთ-მოყვარებამ.

6. რაც კი არსებობს გადმოცემანი ღვთის სადიდებლად მიჩნეულნი და დაწესებულნი, როგორც რაღაც აუცილებელი საჭიროება, უნდა შესრულდეს ისინი აუცილებლად და განუწყვეტლივ სრულდებოდეს, და ღვთის მცნებანი ნუდამ ფრთხილად უნდა იქნეს დაცული, ისე რომ ისინი, ერთმანეთს დაყრდნობილნი და ერთიმეორის გვერდით დაურევებულნი, კანონის მიხედვით და სჯულ-
ღებების მიხედვით დაიცავენ ყველაფერ იმას, რაც დაწესებულია, მტკიცე ღვთიურ დიდებისმეტყველებას, იმ სჯულღებების მიხედვით, რომელიც მოეპოვებათ პანაგის ღვთიური მონასტრის პატიოსან ძმებს ცისკრის ჯამს და ყოველდღიურ გალობის დროს; აგრეთვე მწუხრის მშვიდი ლოცვების დროს და ღამის ყველა გალობისა და ფსალმუნობის* დროს მოეპოვებათ ძმებს, რომელნიც წისდევნ მათ ჩვეულებრივ გადმოცემასა, ასევე უნდა იქნეს დაცული წესი ღვთა-
ებრივ საიდუმლოთა შესრულებისა. A 219

7. ნურც სიჩქარეში ერთმანეთს ჩამოართმევენ გუნდები ფსალმუნობის დროს მუხლებს, არამედ ერთმა დაიცადოს, სანამ მეორე დაასრულებდეს დაწყებულ მუხლს (ძბ თა:ჯთ) და ბოლომდე მიიყვანდეს; აი, მაშინ დაიწყოს მან თავისი მუხლი, და ასე წმინდად და ღვთის-მოყვარედ შესრულდეს გალობა.

8. ამიტომ იცოდეს ყოველმა კაცმა, რომელიც გადაუხვევს მცნებას, რომ მას ელის წყველა მამათა, როგორც ღვთის ბრძანების შეურაცხყოფელი, და ის არა მარტო ჩვენს მცნებას გარდა-
სულა. არამედ ღვთის მცნებებიც უგულვებელსუგვია. A 220

9. ხოლო ამას ცწერთ არა იმათთვის, რომლებმაც შეუძლებლობის მიზეზით თავის დროზე ვერ შეასრულეს საქმე, ან მიეცნენ ძმათა შექცევას და მსახურებას, ან მოსულ სტუმართა დახვედრას, ან გლახაკთა შესახებ ზრუნვას. არამედ გვინდა დავაფრთხოთ ისინი, ვინც შეგნებულად უსაქმურობენ, და ამას ვთვლით ჩვენ მონასტრული კანონის აშკარა გადახვევად.

* „ღამის ყველა გალობისა და ფსალმუნობის დროს“ — ბერძნულში „ფსალმუნობას“ ეუბრას *σεχολογία*, რაც ნიშნავს ფსალმუნების კითხვას რეკიტაციით თუ წკობილიტყვაობით. კართულ ტექსტში *σεχολογία*-ს უდრის „სწო-ბით ფსალმუნება“ (მ. თარხნიშვილი, გვ. 35, 24).

10. Παρεπομένων δὲ τῶν μοναζόντων τῷ νόμῳ τούτῳ [αὐτοὺς δεῖ] μετ' εὐαρμοστότου σιωπῆς ἀεὶ διαγεῖν, μᾶλλον δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς θείας συνάξεως, ἐν ᾗ κατὰ χρέως τηρεῖται ἡ σιωπή, μηδενὸς ἀνέχεσθαι τῶν ἀλλήλοις προσμιλούντων ἀκαίρως, εἴτε εὐκαίρως, 5 εἴτε καὶ γελώντων ἄχρι καὶ ψιλοῦ μειδιάματος, ἢ προσφθέγγασθαι τινὶ καὶ διὰ τούτων τὴν ἱερὰν μελοδίαν ἐμποδιζόντων ἢ παρατρέποντων καὶ συνεργούντων τοῖς πονηροῖς δαίμοσιν, ὧν ἔργον ἐστὶν τὸ κατὰ πράττειν

11. καὶ τοῖς πράττουσι συγκροτεῖν, μήτε δὲ περισπᾶσθαι 10 [(A 321) ὄλως, μήτε τοὺς πόδας διὰ ραθυμίαν ἢ βλακειάν συνεχῶς ἀμείβειν, ἀλλ' ἐν σεμνότητι καὶ ἱερᾷ καταστάσει ἀταράχῃ σώματα καὶ ψυχῇ προσφέρειν τῷ θεῷ αἰνήσεις.

12. Εἰ δὲ γέ τινες ἐπιτηδείως καταφρονηταὶ τῶν εἰρημένων 15 ὀφθῶσι, τοῖς ὑπὸ τῶν ἀγίων κατέρων τεθείαισι ἐπιτιμίοις καυτοβληθήτωσαν.

13. Δεῖ δὲ τοὺς ἐπὶ κυριακὴν ἡμέρας ἐπιφωσκούντας ὀρθροῦς ὀλονύκτιον ἀγρυπνίαν ποιεῖν.

Κεφάλαιον ιγ'

20 Περὶ τοῦ ὀφείλειν ἐκάστη ἡμέρᾳ τὴν ἀδελφότητα ἐξομολογεῖσθαι τῷ προστώτι τοὺς προσγενομένους αὐτοῖς λογισμοὺς καὶ τοὺς λόγους τε καὶ τὰς πράξεις εἰ τι ἂν ἐπραξάν

1. Ὄφειλόμενόν ἐστὶ τῷ προστώτι ἐξετάζειν πάντων τοὺς λο- 25 γισμοὺς καὶ μηδαμῶς ἐξουθενῆσαι αὐτοὺς τοὺς ὀχλουμένους καὶ θλιβομένους ὑπὸ τῶν λογισμῶν, ἀλλ' ἐρευνησθαι αὐτοὺς, εἰ δυνατόν ἐστι, δι' ὄλης τῆς ἡμέρας καὶ διορθώσασθαι τὰ [(A 229) σφάλματα καὶ καθαρῆσαι αὐτοὺς ἀπὸ παντός μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος.

1 παρεπομένων A. 1-2 αὐτοὺς δεῖ — εὐαρ εὐαρμοστότου L. Petit. 2 μετ' A, μετὰ B. 2 σιωπῆς A. 2 ἀεὶ A. 2 διαγεῖν A. 3 κατὰ χρέως B. 3 καὶ B, καταχρώως AB, κατὰ χροῖος Petit. 3 σιωπῆ A. 4 ἀλλήλοις A, ἀλλήλων B, ἀλλήλων corr. K. 4 προσμιλούντων A. 5 ψιλοῦ A. 6 τινὶ A. 7 συνεργούντων A. 8 πράττειν; A. 11 ἱερὰ A. 12 αἰνήσεις; ἐνέσεις A (ὀφείλεισθε ὑμῶν ὑμῶν)

10. ხოლო მონაზონებმა უნდა მისდიონ ამ კანონს და ამიტომ საჭიროა, რომ მათ ზუღამ დაიცვან სიჩუმე, უნთავრესად კი ღვთიური კრების (ე. ი. წირვის) დროს, როდესაც საჭიროა დუმის დაცვა; ნურავის ნუ მიუშვებენ ერთმანეთთან სალაპარაკოდ ნურც უღროოდ, ნურც დროულად, ნურც სიცილად -- თვით გაღმებამდეც -- არც ის, რომ ვინმეს გადაუჩურჩულონ და ამით წმინდა ჰანგები გალობისა შეაბრკოლონ, ნურც მიტრიალდებიან; ყველაფერ ამით უშააკის საქმეს აკუთვებენ, რადგან მისი საქმეა სწორედ ამის ჩადენა

11. და ამის ჩამდენთათვის ბელის შეწყობა (?); ხოლო ნურც საერთოდ უგულისყუროდ იქნებიან, ნურც სიზარმაციითა და ფუტქ-საფატობით ფეხების გადანაცვლებანი იქნებიან ნიადაგ გართული, არამედ სათნოებით და წმინდა მდგომარეობაში ნეტარული სიყუ-ლით და სულით ღმერთს ქებას უძღვნიდნენ. A 221

12. ხოლო თუ ვინმე შემოქმედეს უგულებელყოფს, წმინდა მამების მიერ დადებულ განკანონებას დაექვევდებაროს.

13. ხოლო საჭიროა, რომ ცვირა-ძალზე უათენებანდე მთელი ღამე ითხიზლონ.

მთავი მუცაშობა

შესახებ იმისა, რომ საჭიროა ყოველდღე ძმებმა

აღსარებაში უთხრან წინამძღვარს მათ მიერ

შეწყნარებული ზრახვანი, თუ რა კმნეს მათ სიტყვით და საქმით

1. საჭიროა, რომ წინამძღვარმა გამოიძიოს ყველას გულის-ზრახვები და ნურაფრით ნუ შეურაცხყოფს მათ, გულისსიტყვათა მიერ შეწყუბებული და შეძრწუნებული, არამედ განოჰკითხოს მათ, თუ შესაძლებელია, მთელი დღის განმავლობაში, გამოასწორები-ნოს შეცოთობები და ვანწმინდოს ისინი ყოველგვარი ბორცნილი და სულიერი შებლაღვისივან. A 222

რია ი). 13 *el de' ye tuxs* A. 13 *καταφύσθηται* A. 14 *ἐπιπέσει* A. 14-15 *καθ-
πομπήσθηται* A. 16 *ἐπιταπεινώσει* A. 16 *ἡσυχία* AB, *ἡσυχία* Petit. 19 *ὀφείλει*
A. 19 *ἐκδοθή* A. 20 *ἀποδοθή* A. 21 *ἀνοίξ* Petit, *ἀνοίξ* AB. 21 *λογισμοῦ*
A. 22 *τι* A. 23 *ἐπι* A. 23 *προκαταθή* A. 24 *ἐξομολογήσεται* A. 24-25 *ὀμολο-
γήσεται* A. 25 *ἐξομολογήσεται* A, *ἐξομολογήσεται* B. 27 *καταφύσθη* B.

2. Ὁφείλουσι δὲ καὶ οἱ ἀδελφοὶ μετὰ πίστεως καὶ συντετριμμένης καρδίας ἐν ἀπλότητι ψυχῆς δηλῶσαι τῷ προεστῶτι τὰ κατ' αὐτῶν ἅπαντα, καὶ μὴ ἀπέρχεσθαι ἀλλαγῶς καὶ ἐξομολογήσασθαι ἄλλῃ τινὶ ὡς νόθους καὶ οὐ γνησίους υἱούς, καὶ μετὰ ἀχρεϊότητος
5 καὶ πανουργίας δουλώσασθαι τὴν ἐξομολόγησιν· δεῖ γὰρ τὸν προεστῶτα εἰδέναι τὰς ἐνθυμήσεις πάντων, οὐ μὴν δεῖ, ἀλλὰ καὶ τὰς βεβαίας πράξεις, καὶ οὐκ ἄλλῃ τινὶ δεῖ ἀγκαλύπτειν ταύτας εἰ μὴ μόνον τῷ προεστῶτι, ὡς εἴρηται.

3. Μήτε δὲ πάλιν ἀποστρέφεσθαι τινὰ τῶν ἀδελφῶν κατὰ τὴν οἰκείαν θέλησιν ἄνευ διακρίσεως καὶ ἐκλογῆς τοῦ προεστώτος καὶ ποιεῖν τι καὶ ἀναλαβέσθαι αὐτοβούλως διακονίαν καὶ πρόξενον θανάτου ἑαυτοῦ γενέσθαι, καὶ ὑπόδειγμα τοῖς ἄλλοις ἀνυποταξίας γενήσεται διὰ τὸ μὴ γινώσκειν τὸν προεστῶτα τὴν ἐνθῦ (A 223) μῆσιν τῶν βουλευμάτων αὐτοῦ· καὶ αὐτὸς ἄνευ τῆς τούτου βοηθείας οὐ
15 δύναται ἑαυτὸν διορθώσασθαι.

4. Ἐκαστος γὰρ ἰδίαν ἔχει προαίρεσιν, μὴ εἰδῶς μετὰ διακρίσεως ἐκλέξασθαι τὸ καλόν· τὸ μὲν γὰρ τούτῳ πρέπει συνδιακοπεῖν, τὸ δὲ ἑτέρῳ· καὶ ταῦτα πάντα σοφίας δεόνται τῆς ἀρίστης καὶ ἡγεμονικῆς διακρίσεως, τοῦ εἰδότος οἰκονομεῖν ἀκριβῶς.

5. Ὅταν οὖν ἀνυπότακτοι ἔσονται οἱ ἀδελφοὶ καὶ τῶν θελημάτων αὐτῶν τὴν αἴρεσιν ἐκλέξωνται, πῶς τέκνα πιστότατα τοῦ πατρὸς ἑαυτῶν, ἦτοι τοῦ καθηγουμένου κληθήσονται; αὐτοὶ γὰρ ἑαυτοὺς ἐκόντες τούτου ἀπηλλοτριώσαν καὶ τῆς πατρικῆς κληρονομίας ἐστέρησαν καὶ κάρρῳ θήσονται τῆς θείας ἐξομολογήσεως, καὶ
25 ὁ ἐν ὀλίγῳ μὴ ὢν πιστὸς καὶ ὑπήκοος καὶ ἐν ταῖς μεγάλαις ἐντολαῖς σφαλλήσεται, καὶ πληρωθήσεται ἐν τούτοις εἰκότως τὸ τοῦ ἀποστόλου ρητὸν τὸ λέγον, ὅτι εἰ ὁ ἄπιστος θελήσει χωρίζεσθαι, χω-

1 ὀφείλουσι A. 1-2 συντετριμμένης B, συντριβῆς A. 2 καρδίας A. 2 προεστῶτι A. 3 ἅπαντα A. 4 υἱός A. 4 ἀχρεϊότητος A. 5 πανουργίας B. 5 δουλώσασθαι A, δουλώσασθαι B. 5-6 προεστῶτα A. 6 εἰδέναι A. 6 προεστῶτι A. 9 πάλιν A. 9 ἀποστρέφεσθαι τινὰ A. 10 προεστῶτος A. 11 πρόξενος A, πρόξενον B. 12 ἀνυποταξίας A. 13 διὰ τὸ μὴ A. 13 προεστῶτα A. 15 διορθώσασθαι A. 16 ἕκαστος A. 16 προαίρεσιν A. 16 εἰδῶς A. 17 τὸ μὲν γὰρ τούτῳ A. τὸ μὲν γὰρ τοῦτο B. 18 τὸ δὲ A, τὸ δὲ B. 18 ἀρίστης A.

2. ხოლო ძმებიც ვალდებული არიან რწმენით და მჭმუნვარე გულით და სულიერი სიმარტივით გაუმელავნონ წინამძღვარს ყველა მათი შეცთობა, და არ წავიდნენ აღსარების სათქმელად სხვასთან, როგორც უკანონო და არა ნამდვილი შვილები, და უღირსად და სიბოროტით მოივერაგონ აღსარება: რამეთუ საკვიროა წინამძღვარმა იცოდეს ვულისთქმანი ყოველთა ძმათა; და არა მარტო ეს, არამედ მათი საქმეების სიმტკიცე, და ძმებმა სხვა ვინმეს კი არა, არამედ მხოლოდ წინამძღვარს უნდა გამოუმელავნონ ეს საქმეები. როგორც უკვე ითქვა.

3. ნურც კვლავ რომელიმე ძმათაგანი საკუთარი სურვილის მიხედვით მოიქცევა წინამძღვრის ნებისა და გამორჩევის გარეშე, და რამეს გააკეთებს ან თვითნებურად ხელს მოჰკიდებს რამე სამსახურებელს და ამით საკუთარი სიკვდილის გამომწვევი გახდება, ხოლო სხვებისთვის მავალითი იქნება ურჩობისა, თუ წინამძღვარს არ ეცოდინება მის გულისთქმათა ნება, რადგან წინამძღვრის დაუუხმარებლად მას არ შეუძლია საკუთარი თავი გამოასწოროს. A 223

4. ყოველ კაცს თავისებური მიდრეკილება აქვს და არ იცის, როგორ გამოარჩიოს თუ რა არის უკეთესი, რადგან ერთს ერთი რამე შეეფერება დასახმარებლად, სხვას კიდევ სხვა: ყველაფერ ამას კი სჭირდება საუკეთესო წინამძღვრული შერჩევა, რადგან წინამძღვარმა იცის, თუ ზედმიწევნით როგორ განაგოს ეს.

5. როდესაც ძმები ურჩი აღმოჩნდებიან და თავიანთ სურვილთა გამორჩევის მოყვარენი, როგორღა შეიძლება ისინი იწოდებოდნენ თავიანთი მამის, ესე იგი წინამძღვრის, უერთგულეს შეილებად? ისინი ხომ თავისი ნებით მისგან განზე დგებიან და მამეულ სამკვიდრებელს შორდებიან, ღვთიური აღიარებისაგან შორს იტერენ თავს; და ვინც მცირე რამეში არ არის სარწმუნო და მორჩილი, დიდ მცნებებშიც მცდარი იქნება*, და მათ მიმართ ასრულდება შესაფერისად მოციქულის ნიერ თქმული, რომ თუ ურწმუნო

* მდრ. მათე 25, 21; ჩმციოტდსა ზედა სარწმუნო იქმენ, შრავალსა ზედა დაგადგინო შენა.

19. ἡγεμονίης A. 19. εἰδότης B, εἰδότηας A. 20. ἀνύποτατοι A. 21. αἰρεῖν A. 21. πιστότατα A. 22. ταυτῶν A, ταυτῶν B. 23. ἐκόντες B, ἐκόντες A. 23. ἀπὸ κληρονομίας A. 25. πιστός A. 26. σφαλῆσεται კონიექტ, σφαλῆσεται AB. 27. ἀπιστος A, ἀπιστολος B.

րի (A 224) ζέσθω*, και κατά την παραβολήν της συκῆς τὴν λέγουσαν, ὅτι ἵνα [τι] τὴν γῆν καταργήσῃς** και κόπους ματαίους τῆ γεωργῆ προξενήσῃς:

- 5 6. Οὐ χεῖρόν τι πάθος οὐκ ἔστι, τοῦ ἀνυπότακτον φημι εὐρεθῆσθαι τῷ προσεῖπῃ αὐτῷ και ἀνάρμοστα ἐναντίον αὐτοῦ ἀποθῆγασθαι. Ἄρθήτω οὖν ὁ τοιοῦτος ἐκ μέσου, ἵνα μὴ τοῖς συναδέλφοις και συνήλιξις ὑπόδειγμα πονηρὸν γενήσεται και διδάσκαλος ἀπειθείας, μηδὲν κατὰ τὸ θέλημα τοῦ κυρίου πράττων, ἀλλὰ τῷ ἑαυτοῦ θελήματι πάντοτε παρεπόμενος.

10

Κεφάλαιον 15

Περὶ ἐργοχειρίου και καρμάτου, και ὅτι ἀναμεταξὺ τοῦ ἔργου ψάλλειν ὀφείλομεν

- 15 1. Και αὐτοὶ οἱ σωματικὸν τι ποιοῦντες ἔργον οὐ δεῖ κωλύειν τῇ φαλμυδίᾳ, ἀλλ' ἀνά χεῖρα τὸ ἔργον ἔχοντες τοὺς φαλμούς φερέτωσαν διὰ στόματος· τοῦτο γάρ ἐστι θυμίσκιμα μυστικὸν και εὐπρόσδεκτον κατὰ τὸ θεοφιλὲς δόγμα Βασιλείου τοῦ μεγάλου (A 225) τοῦ τῆς Καισαρείας προέδρου και τῆς ἀγγελικῆς βοήθειας ταχυτάτου κλητορος***.

- 20 2 Ἐν γάρ τοῖς οἴκοις τῶν πλουτουμένων σκεῦη πολλὰ εἶσι, τὰ μὲν χρυσά, τὰ δὲ ἄστράκινα· διὰ τοῦτο πολλῆς δεῖται σοφίας ὁ προ-

1 χωρίζεσθω A. 2 [τι] უმატებს K. 2 καταργήσῃς A. 3 προξενήσῃς A. 4 ἀνυπότακτον A. 4-5 εὐρεθῆσθαι A. 5 ἀνάρμοστα A, ἀνάρμοστον B. 6 τοιοῦτος A. 6-7 συναδέλφοις Petit, συναδελφοῖς AB. 7 συνήλιξις A. 7 γενήσεται B. 12 ἀνά μεταξὺ A. 13 σωματικὸν τι A. 15 εἶσι A. 15 μυστικὸν A. 16 βασιλείου A. 19 πολλὰ εἶσι A. 20 χρυσά A. 20 δεῖται δεῖται A.

* 1 Cor. 7, 12: εἰ δὲ ὁ ἀπίστος χωρίζεται, χωρίζεσθω.

** Luc. 13, 7: ἵνα τί και τὴν γῆν καταργῆ;

*** «մին Յեմբեց խորտղը ՇքխՇՄի կոմբը ցրտի ԺԺԵԿԵ, իսկ Երեմ- Եղևս Ելու: (Յաչրամ Երա ոն, Իսկայ L. Petit უმატებს. ոն. Յոմբեցնո ցցերժո, ՅԵ. ***):

«Եռուտ յշքտղ Մինամլըրի Երա ոլտոն մլմլու, ցարնա լուրտոնի Յոլ ԵԵԵԵ ոլտոն Երա Ե յՄեյԵրի Նշլուսա Յան Եանոնասա Ե ԵրաՄեղ յլուսա Մին Ելմլուսնասա Երս ՄեյԵրա Ե ցանկնա, յԵր Երս Մինամլըրիսա, ԵրաՄա ցարտոնիոն մլմլուտա ցան յՄժոնիս Ե մոլուալ Ե մեյԵրի Մշլուսա Յան Եանոնասա, Ե ոլտոն ցանալիոն ՆլուրիԵրա մոլըրալ յոլլուսա ԵՄԵԵ, ԵրաՄա Մին»

წოდნობებს განშორებას, განშორდეს*, და მსგავსად იგავისა, **A 224**
რომელიც ლელვის შესახებ ამბობს, რომ რატომ უქმად დაგიტო-
ვებია მიწა** და ფუჯად აშრომებ მიწათმოქმედსო?

6. ამაზე უფრო ცუდე ვნება არ შეიძლება იყოს, როდესაც,
ვამბობ მე, უჩრი აღმოჩნდება თავისი წინამძღვრისა და შეუფერებ-
ლად ილაპარაკებს მის წინააღმდეგ. ასეთი კაცი უნდა გაირიყოს
წრიდას, რათა იგი ბოროტ მაგალითად არ გადაიქცეს თანამე-
ხისა და თანამოსაყეთათვის და ურჩობის მოძღვრად, რომელიც
არაფერს აკეთებს წინამძღვრის სურვილისამებრ, არამედ ყოველ-
თვის თავის სურვილს მისდევს.

თავი მეთოთხვითი

შეხაბებ ხელსაკმისა და შრომისა, და რომ მუშაობის
დროს უნდა ვიფხალშუნოთ

1. და ისინიც, ვინც რამე სხეულებრივ (ე. ი. ფიზიკურ) საქ-
მეს აკეთებენ, არ უნდა მოსცდნენ ფსალმუნთა გალობას, არამედ
აელში საქმე უნდა ჰქონდეთ და პირობით ფსალმუნებს უნდა
გალობდნენ: ეს ხომ არის საკმეველი საიდუმლო და სასიამოვნო
ღმერთისათვის თანახმად ბასილი დიდის, კესარიის წინამძღვრისა **A 225**
და მოციქულებრივი (ანგელოზებრივი) დახმარების უსწრატესი მოწ-
პის, ღვთისმოყვარე ბრძანებისა***.

2. გამდიდრებულთა სახლებში ნრავალი ქურკელია, ზოგი
ოქროსი, ზოგი თიხისა; ანტიკომ დიდი სიბრძნე მართებს წინა-

* 1 კორ. 7, 15; «ბოლო უკეთეს ურწმუნო იგი განეყენებოდეს, განეყენებ»
ტიმოკონის ქართულ ტექსტში სწერია; «ვითარმედ ურწმუნოა იგი განთუჯუნებ-
ბოდის განეყენებ».

** ლუკა 13, 7: «რასათჳ ქვეყანად დაუპკოია უქმად?».

*** ამის შემდეგ L. Petit უმატებს 3 სტრიქონს ახალი ბერძნული
თარგმანიდან, თითქოს ეს სტრიქონები დედანში უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ეს
ნაკვეთი არც A-შია, არც ქართულ ტექსტში.

მძღვრისა წილ მას უთბრობდენ და აღუარებდენ ყოველთა ცთომათა და გუ-
ლის-სიტყუათა თჳათა» (მ. თ ა რ ხ ნ ი შ ვ ი ლ ი, გვ. 39).

«Sin vero hegumenus non est sacerdos, sed monachus simplex, cen-
surae ecclesiasticae ignarus, et eo quod sacerdotis est ligare atque sol-
vere, opus est hegumono meliorem eligere ex sacerdotibus ascetam ac
instructum in rebus censurae ecclesiasticae eumque creare magistrum
spiritalium omnium fratrum, ut loco praepositi ei enarrent ac confitean-
tur cuncta peccata et cogitata sua» (M. Tarchnizvili, Typicon...
p. 24, 17-21).

εστὼς πρὸς τὸ ὑποδειξαι αὐτοῖς τὴν τῆς δικαιοσύνης ὁδόν. Διὰ διαφόρων γὰρ ὁδῶν ἔσται ἡμῖν ἡ εἰσοδος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· ὁ μὲν γὰρ τὸδε τι κατορθοῖ, ὁ δὲ τὸδε, ὁ δὲ ἄπαντα.

8. Καὶ τοῖς μὲν ἐπιτιμᾶν δεῖ τὸν προσετώτα, τοὺς δὲ παραιναι, τῶν δὲ ἀποτέμνειν τοὺς μάλωπα· τῷ τμητικῷ τοῦ ἐλέγχου ξίφει· πάντα δὲ ταῦτα χρὴ ἐμέτρως καὶ εὐκαιρῶς ποιήσασθαι·

4. ἄλλους δὲ εἰς ἔργον τάττειν καὶ κόπον σωματικόν, ὧν τὰ ἥθη οὐκ εἰσὶ βέβαια, οὔτε αἱ καρδίαι μετάμελοι. Ἐχόντι οὖν ἄκοντι δεῖ τοὺς τοιούτους διὰ καμάτων προσεγγίσει θεῷ· ψυχὴ γὰρ φίλεργος ἐγγύς ἐστι τῷ θεῷ καὶ κρώμιον εὐρήσει τὸ ἴαμα.

Κεφάλαιον ιε'

(A 226) Περὶ τοῦ μὴ ἔρχεσθαι τοὺς ἀδελφοὺς
ἔξωθεν τῆς μονῆς ἢ ἐξελεῖν ἐξ αὐτῆς
ἀνευ ἐπιταγῆς τῶν προεστῶτων

15 1. Τοὺς μὴ ἄγοντας ἡσυχίαν ἀπὸ τῆς ἀδελφότητος οὐ δεῖ εἶναι περιέρχεσθαι ἐν οἷς ἂν βούλωνται κουφότητι γνώμης, ἀλλὰ τοὺς θρασυνομένους συνηθεῖα τοιαύτη οἴκοι μένειν πείθειν ἀρμόδιον κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ἱεροῦ καὶ θεοῦ κανόνος.

20 3. Καὶ οὐχ ἕνεκεν τούτου μόνον παραγγέλλω παιδεῦσαι αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ παντὸς πράγματος μετέχοντος ἀταξίας καὶ ἀπειθείας ὡς ἂν κατὰ τὸ εἶκος ἐν ἀκριβεῖα πολιτεύσονται·

25 8. πᾶσι γὰρ ποιμῆσιν ἀνάγκη ἐπίκειται τοὺς τεθέντας ὄρους μὴ ὑπερβαίνειν καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον δεῖ αὐτὸν ποιμαίνειν τὸ λογικὸν αὐτοῦ ποίμνιον, κανονίζειν δὲ τοὺς ὀλισθήσαντας εἰς μετανοίαν καὶ φροντίζειν ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ διανοίας συναλογοῦν(A 227)τα αὐτοῖς ὡς οικείοις μέλεσιν, ἵνα μὴ τῷ τοῦ θεοῦ δικαίᾳ κρίσει ὑπαύθουνοι ἔσονται.

1 ὑποδειξαι A. 1 ὁδόν A. 1 δειά A. <B. 2 ἴσαι A. ἔστι B. 2 βασιλείας A. 3 ἄπαντα A. 4 ἐπιτιμᾶν A. 4 προεστῶτα A. 4-5 παραινέειν A. 6 χρεῖ B. χρεῖ A. 7 ὧν A. 8 μετάμελοι A. 8 ἐκῶν (A: ἐκῶν) οὖν ἄκοντι AB. 9 οὐκ οὐδους A. 10 ἐγγύς ἐστὶ A. 10 εὐρήσει A. 10 ἴαμα A. 15 εἶναι B. (εἶναι) εἶναι A.

მძღვარს აჩვენოს მათ სიმართლის ვა. ხომ სხვადასხვანაირი გზებით შეეძვიართ ცათა სამეუკოში: ერთი წარმართავს ამას, მეორე—იმას, ხოლო მესამე—ყველას.

ჰ. და საჭიროა, რომ წინამძღვარმა ერთნი შერისხოს, მეორენი შეაქოს, ხოლო სხვებს კიდევ მუწულები მოსჭრას მხილების მჭრელი მახვილით; ყველაფერი ეს უნდა გააკეთოს ზომიერად და თავის დროზე;

4. სხვები კიდევ უნდა დააყენოს საქმეზე და სიეულებრივ შრომაზე, ისინი, რომელთა ზნენი არ არიან მტკიცენი, არც გულნი—სინანულით აღსავსენი. ძალაუნებურად შრომათა გეშეობით უნდა დაფუხლოთ ესენი ღმერთს: სული საქმისმოყვარე ახლოს არის ღმერთთან და აღრე მიაღწევს განკურნებას.

თავი მეთხუთმეტი

შესახებ იმისა, რომ ძმები არ წავიდნენ მონახტრის გარეთ ან არ გავიდნენ მონახტრიდან წინამძღვართა ბრძანების გარეშე

A 226

1. ძმათაგან რომლებიც არ იცავენ სიმშვიდეს, არ არის საჭირო ნება მიეცეს მათ იარონ იქ, სადაც მოისურვებენ თავიანთი ჰკუის სისუბუქით, არამედ ვალაღებულნი ასეთი ჩვეულებით უნდა დაიყოლონ, წმინდა და ღვთიური კანონის ძალით, რომ დარჩნენ შინ.

ჰ. და არა მხოლოდ ამის გულისთვის ებრძანებ მათ წვრთნასა, არამედ ყველა საქმეში უწესობებისა და ურჩობის გამო, რათა ისინი წესიერად და ზედმიწევნით იქცეოდნენ;

ჰ. ყოველ მწყემსს მოვალეობად ადევს დადებული საზღვრები არ გადალახოს და ამ წესით არის საჭირო მწყსიდეგ გონიერ სამწყსოს, ხოლო განაქანონოს შემცდარნი სინანულად და იზრუნოს ზთელი თავისი გულითა და გონებით თანაგრძნობით მათდამი, როგორც საკუთარ წევრებისადმი, რათა ღმერთის სამართლიან სამსჯავროში არ მოხდნენ. A 227

16 περιερχομαι A. 17 τοιαυτη A. 17 οικoi μόνου A. ηκει μεν ον B. 18 ηιερον A. 20 μετχοιτος A. 21 ακριβια A. 21 πολιτευομαι < A. 22 δερωσ A. 23 εοφρωσ A. 25 εν A. 26 μελεσιν A. 27 δικαις κρισει| δι(καλ)ακρισει (καί ჩამატებულია სტრიქონს ზემოთ) A. 27 αρεθμοιοι A. 27 εσ α ν τ α ε, ισοιου B.

4. Καὶ τὸ διορισθὲν ἅπαν παρὰ τοῦ προστώτος νόμος ἐστί, καὶ ὡς αὐτοῖς τοῖς θεατοῖς νόμοις δεῖ προσέχειν τοὺς ὑποτασσόμενους αὐτῷ πᾶσι τοῖς λεγομένοις παρ' αὐτοῦ καὶ μηδὲν εὐτελὲς ἡγεῖσθαι εἴτε διακρίνειν τὰ παρ' αὐτοῦ λεγόμενα, εἴτε ἀντιλέγειν αὐτῷ, εἴτε ἄλλως πῶς ἀντιτάσσασθαι· ταῦτα γὰρ πάντα ἀπειθείας εἰσι τεκμήρια καὶ ἀπειθευσιότητος, πρὸς δὲ καὶ ἀταξίας, ἧτις ἐστὶ σύγχυσις καὶ κατὰ λυσις τῆς ὑπακοῆς τε καὶ εὐκρινείας, ὧν τὸ κρίμα ἐνδοκίον ἐπαλεύεται τοῖς ταῖαυτα πράττουσιν.

5. Δεῖ οὖν κατ' εὐδοκίαν τοῦ θεοῦ καὶ ταῦτα εἰπεῖν· οὐ βούλομαι γὰρ ἕτερόν τινα ἄρχειν αὐτῶν, οὐδὲ τὸν τῆς ὑποταγῆς νόμον βούλομαι καταλῦσαι· οὐκ ἔξαστι γὰρ ἄλλο τι τῷ μοναρχῷ φθέγγασθαι ἀπέναντι τοῦ προστώτος· εἰ μὴ τὸ Ἰησοῦν, πάτερ, συγχώρησον· αἱ γὰρ οὕτω μονάζοντες καὶ τῷ κανόνι τούτῳ ὑπο(Α 228)τασσόμενοι, εἰρήνη ἐπ' αὐτοὺς καὶ εἰλεος.

15. 6. Εἰ δὲ γε ἐκ τῶν ἀδελφῶν τις ἐλεγχθῆσεται μὴ βουλόμενος κατὰ τὸν ὅρον τοῦ κανόνος ζῆν, ἀλλ' ἀντιτάσσεται καὶ σκληρὸν καὶ ἀνεπιτήμητον ἡγήσεται τὸν ἐλεγχον τοῦ προστώτος καὶ οὐ πρὸς ὠφέλειαν ἑαυτοῦ καὶ κέρδος ἡγήσεται τὴν ἐπιτίμησιν αὐτοῦ καὶ διαμαχόμενος τῷ ποιμένι τε καὶ λατρῷ μὴ ἀποδεχόμενος τὸν ἐλεγχον αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἢ λάθρα ἢ φανερῶς αὐτῷ διαμάχεται (διαπερθεῖ βούλομαι δαιμονικῶς γὰρ πάθει ὁ τοιοῦτος ἐστί κάτοχος μεθύσκων τῷ πλησίον αὐτοῦ πόμα θολερόν, ὃ ῥήξις τε καὶ χωρισμὸς πολλὰκις τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας εἰσθε γινέσθαι), ὁ τοιοῦτος δὲ ἀνευ διορθώσεως μεμνηκῶς, μᾶλλον δὲ μετὰ μίαν τε καὶ δευτέραν καὶ τρίτην παραίνεσιν καὶ ἐπιτίμησιν ὡς σιτηπὸς μέλος ἐκταμηθήσεται καὶ πόρρω τοῦ θεοῦ ποιμνίου γενήσεται.

7. Ἔτι πρὸς τούτοις ἀνγκαῖον εἰδέναι τῷ τῶν | (Α 229) ψυχῶν οἰκονόμῳ, ἧτοι τῷ προστώτι, καὶ ἐπιμελεῖσθαι ἐν διατηρήσει καὶ ἀνοχῇ, καὶ οὕτως κατὰ τὸν Παύλον δοκιμάσαι τοὺς τοιοῦτους πάντας καὶ τὰ κρεῖττονα ἐκλέξασθαι καὶ ἀπέχεσθαι ἀπὸ παντὸς

1 ἅπαν Α. 1 ἐστὶ Α. 5 ἀντιτάσσασθαι Α. 6 ἀπειθευσιότητος Α. 6 δε" Α. 6 ἀταξίας Α. 6 ἐστὶ σύγχυσις Α. 7 ἐπὶ Α. 8 ταῖαυτα Α. 8 πράττουσι Α. 10 ἕτερον τινα Α. 10 ὑποταγῆς Α. 11 ἄλλο τι Α. 13 οὕτω Α. 13 τοῦτο Α. 15 τίς Α. 16 ὅρον Α. 17 ἡγήσεται Α. 17 προστώτος Α. 18 ἑαυτοῦ Α. 18 ἐπιτίμησιν Α. 19 ἱερατῶ Α. 21 βόλομαι Β. 22 ῥήξις Α. 22 χωρισμὸς Α. 22-23 πολλὰκις Α. 24 μεμνηκῶς Α. 24 ἐπὶ Α. 25 παραίνεσιν Β, τὴν παραίνεσιν Α. 25 ἐπιτίμη-

4. წინამძღვრის მიერ გაცემული ყოველი ბრძანება არის კანონი და როგორც ღვთიურ კანონებს ისე უნდა ემორჩილებოდნენ ყველაფერ მის თქმულს და მდარე რამედ არ უნდა ჩათვალოს მის მიერ თქმული, არც მის წინააღმდეგ ილაპარაკონ, არც სხვანაირად რამე მოიქმედონ მის წინააღმდეგ; ყველაფერი ეს არის დამატკიცებელი ურჩობისა და თვითუფლებისა*, აგრეთვე უწესობისა, რომელსაც მოსდევს შუოთი და მოსპობა მორჩილებისა და კეთილსჯისა, რომელთა გამო ამგვარი საქმეების ჩამდენზე მოივლინება სამართლიანი სასჯელი.

5. ღვთის კეთილი ნებით საჭიროა ესეც ვთქვათ: მე არ მინდა, რომ მათზე მთავრობდეს სხვა ვინმე, არც ის მინდა, რომ მორჩილების წესი დაირღვეს; არ შეეფერება მონაზონს სხვა სიტყვა თქვას წინამძღვრის მიმართ, თუ არა „ვეცოდე, მაშაო, მომიტყეე“. ვინც ასე მონაზონობს და ამ კანონს ემორჩილება, მათ მიმართ იქნება მშვიდობა და წყალობა. ▲ 226

6. თუ კი ვინმე ძმათაგან იქნება მხილებული იმაში, რომ მას არ სურს კანონის ფარგლებში იცხოვროს, არამედ წინააღმდეგობად იქცევა და წინამძღვრის მიერ მხილებას ჩათვლის მკაცრად და უსარგებლოდ, და არ ჩათვლის თავისთვის სასარგებლოდ და სახეიროდ მასზე დადებულ საკანონოს, თავის მწყემსსა და მკურნალს წინააღმდეგება და არ მიიღებს მის მხილებას, ამის გამო ფარულად თუ ცხადად მის წინააღმდეგ ბრძოლას დაიწყებს (მე ეს არ მინდა: ეშმაკეული სენით არის შეპყრობილი ასეთი კაცი, რომელიც ასმევს თავის მახლობელს მღვრიე სასმელს, რომელიც, ჩვეულებრივ, ხშირად არის ხოლმე განმყოფელი ეკლესიის სხეულისა), თუ ასეთი კაცი გამოუსწორებელი დარჩა პირველი, მეორე და მესამე გაფრთხილებისა და განკანონების შემდეგ, იგი მოიკვეთოს როგორც დამძალი ასო და ღვთიური სამწყსოსაგან შორს იყოს.

7. გარდა ამისა კიდევ აუცილებელია სულის მნისათვის, ესეც იგი წინამძღვრისათვის, იცოდეს და იზრუნოს თვალყურის დევნებით და მოთმინებით, და ამნაირად, პავლეს მიხედვით, გამოსცადოს ყველა ესენი, გამაარჩიოს საუკეთესო და განაშოროს ყოვე-

* „თვითუფლებისა“ — *αὐτεξουσιοθερίας*. ეს ბერძნული ტერმინი აღნიშნავს „თვითთავადობას“, „საკუთარი უფლების ქონას“. ქართულ ტექსტში ეს ტერმინი გადმოცემულია: «თ ა ვ ქ ე დ ო ბ ა».

πονηροῦ πράγματος* καὶ μὴ ἀποβλέψασθαι τινα ὄντα ἐν μικρῷ τινι παραπτώματι. ἵνα μὴ ἡ μικρὰ ζύμη ἔλιν τὸ φάρμακον ζυμοί**.

8. Πάλιν δὲ ἐάν τις τὰς μεγάλας ἐγχειρίζεται ἐγκρατείας, αὐτοθελῶς διακρίνων καὶ περιφρονῶν τὸν ὄρον τὸν τεθέντα παρὰ τῶν ἁγίων κατέρων, ὃν πρῶτον κατ' ἐκλογὴν καὶ μετὰ δοκιμασίας ἡμῖν παραδεδώκασι· κατὰ τὰς θείας αὐτῶν παραδόσεις, τὴν ἀληθῆ τε καὶ ἀπλανῆ καὶ μίσην ὁδόν, τουτέστιν τὴν ἀποκοπὴν τοῦ εὐκλείου θελήματος· ὁ γὰρ αὐτόβουλος δεῖ ἐσφαλμένος ἐστὶ καὶ ἀπείρατος καὶ ἀβέβαιος.

9. Νῦν οὖν τὰ τῆς ὑποταγῆς λόγῳ καὶ χρόνῳ ὑπὸ πάντων πεπείραται καὶ ἀκίνητος διατηρηθήσεται· διὸ οὐδὲ ἀνέχεσθαι (A 230) θεῖο τοῦτον δεῖ τῶν οὕτω δικαιομένων περὶ τῶν σχηματιζομένων καὶ μεθ' ὑποκρίσεως προσερχομένων ἐν μέσῳ [τοῦ] λαοῦ καὶ τῶν ἀνευ βουλήσεως τῶν συμφωνούντων ἐγκρατευσόμενων καὶ ἀνευ παρακινήσεως τοῦ καθηγουμένου καὶ ἐν μέσῳ τοῦ λαοῦ σχηματιζομένων πρὸς τὸ τοῦς ὀρθῶντας κείθεν προφάσαι τῆς προσευχῆς, καὶ ἄλλοις ἀνόμοιοι· οὗσι τοῖς πρῶτον, καὶ οὕτως κλαπέντες καὶ ἀπατηθέντες ἔσονται πρὸς κατάπληξιν τούτων, πρὸς οὓς ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη καὶ μάχη κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· καὶ γὰρ σκότος ἐστὶ*** καὶ φῶς ὑποκρίνεται, 20 Ταῦτα ἀρκοῦσιν ἡμῖν πρὸς παράδειγμα· καὶ γὰρ περὶ τούτων ἀπὸ τῆς εὐαγοῦς σεβασμίας μονῆς τῶν Παναγίου προφανῶς ἐπαυδαύθημεν, κάκειθεν δεῖ ἡμᾶς μανθάνειν τοὺς εὐτελῶς βουλομένους.

10. Πάλιν δὲ λέγω, πρὸς πάντας δεῖ ὁμοίως βουλευέσθαι· καὶ πάντας παραινεῖν καὶ εἰς τὸ καλὸν ὁδηγεῖν καὶ τὸν νοῦν | (A 231) αἰρεῖν ἐκ τῶν γηϊνῶν πλημμυλημάτων, ἵνα κατὰ τὴν ἐκείνου διακρίσιν

* I Thes. V, 21-22; πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε· ἀπὸ πάντων τῶν εἰδῶν πονηροῦ ἀπέχεσθε.

** I Cor. V, 6: οὐκ αἰδασθε δεῖ μικρὰ ζύμη ἔλιν τὸ φάρμακον ζυμοί;

*** Ephes. 6, 12: οὐκ ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη πρὸς αἶμα καὶ σάρκα ἀλλὰ πρὸς... τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους.

1 ἡ πράγματος A. 1 ἀποβλέψασθαι τινα A, ἀποβλέψασθαι τινα B. 1 ὄντα A, οὐδε B. 1 μικρῷ τινι A. 2 παραπτώματι A. 3 ἐάν τις B. 3 ἐγχειρίζεται B ἐγχειρίζεται A. 4 διακρίνων A. 4 ὄρον A. 5 ἁγίων A. 5 ὃν A. 5 κατ' ἐκλογὴν A. 5 δοκιμασίας A. 6 παραδεδώκασι A. 6 ἀληθῆ A. 7 τοῦτέστιν A. 11 οὐδέ A, ὁ δὲ B. 11 ἀνέχεσθαι A. 12 τοῦτον A. 13 τοῦ λαοῦ B. 3. 4^ο

ლი ბოროტი საქმისაგან*, და არ გამოორჩეს ვინმე. მკირე ცოლვა-
ნი მყოფი, რათა მკირე საფუარმა მთელი ცოში არ ააფუოს**.

8. კიდევ: თუ ვინმე ხელს მიჰყოფს დიდ თავშეკავებას, თვით-
ნებურად გამოარჩევს და შეურცხუოფს წინდა მამათა მიერ დად-
ბულ წესს, რომელიც იმთავითვე წერჩვეით და გაოცდით გადმო-
გვეცა ჩვენ, მათი ღვთიური ვადმოცემების მიხედვით, როგორც
ქეშნარიტი და უცხოწელი და საწუვალი გზა, ესე იგი როგორც
მოკვეთა საკუთარი სურვილისა; რამეთუ თვითრჯული ადამიანი
მუდამ შეშკადარია, ვანოუცდელი და არამტკიცეა.

9. აი, ახლა ძორჩილობის საქმეები სიტყვითაც და დროშიც
ყველას მიერ ვადოცდელია და შეურყველად იქნება დაცულა; ამი- A 230
ტომ არ არის საჭირო მოვითმინოთ ის, რადგან ასეთია ვითარება
იმათი, ვინც ნაჩვენებლობს და ლიქნით მოდის შუა ხალხში და
გარეშე ერთად დამთენთა ნებისა და გარეშე წინამძღვრის რჩევი-
სა შუა ხალხში ნორჩენებით იტკეოდნენ, რათა ლოცვის საბაბით
მხილველნი დაერწმუნებიათ, რომ ისინი არ ვვანან სხვებს, რო-
მელნიც წინათ იყვნენ. და ამგვარად იქნებიან მობარულნი და
ცთუნებულნი იმათ ვანსაცვიფრებლად, რომელთა მიმართ ვვაქვს
ჩვენ ომი და ბრძოლა სიტყვისამებრ ღვთაებრივი მოციქულისა:
ყინაიდან არის სიბნელე და სინათლეს იჩემებს***. ეს გვეყოფა ჩვენ
მაგალითად; რამეთუ ამოა შესახებ ჩვენ ამკარად ვარ ვაწვრთნი-
ლი პანავიის ყოვლად წმინდა და პატრიოსანი მონასტრის წესებით,
და იქიდან უნდა ვისწავლოთ, თუ გვინდა სრულყოფილად ვიქ-
ცუოდეთ.

10. კელავ იმასაც ვიტყვი, რომ საჭიროა ყოველთა მიმართ
ერთნაირად განბჭობა, ყველას დარიგება და კარგ გზაზე წარმარ- A 231
თვა, გონების ვამოყვანა მიწიერი შეცდომების რკალიდან, რათა

* I თეს. 5, 21-22: ყოველივე ვამოიყადეთ, და უცეთესი იგი შეიკრბა-
ლეთ. ყოვლისაგან საქმისა ბოროტისა განწოროვნითა.

** I კორ. 5, 6: არა უწყითა, რამეთუ მცირემან ცოშმან ყოველივე შე-
სფარული აღაფუენის? („შესფარული“ ნიშნავს „მოხელილა“).

*** ვფეს. 6, 12: რამეთუ არა არს ბრძოლა ჩუენი სისბლთა მიმართ და
კორცთა, არამედ... სოფლისმპყრობელთა მიმართ ბნელისა...ჯ.

ნიკიტ. 14 συμφοσιοντων A. 16 ბρძნთავ A. 16 პ რ ი ფ ძ ი ს ე A. პ რ ი ფ ძ ი ს ე
B. π ρ ο φ θ ῖ ς α ι Pet it. 16 ძ ლ ლ ი ს ე A. ძ ლ ლ ი B. 16 π ρ ὠ τ ε ρ ο ν A.
17 ὀ θ τ ᾶ A. ὀ θ τ ᾶ B. 19 θ ε ἰ ο ν A. 19 ἑ σ τ ῖ A. ε ἰ σ ῖ B. 19 ὁ π ο κ ρ ῖ ν ῶ ν τ α ἰ A.
ἁ π ο κ ρ ῖ σ τ ῶ ν B. ὁ π ο κ ρ ῖ σ τ ῶ ν Pet it. 21 α ε π ῖ ο σ τ ᾶ ς A. 21 π α ν ᾶ γ ῖ ο ν A. 24 ὁ θ ῖ -
γ ῆ ν A. 25 γ ῆ ν ᾶ A. 25 ὁ θ ῖ κ ρ ῖ τ ῶ ν τ ᾶ A.

τε καὶ προτροπὴν πάντα γενήσεται καὶ διὰ τῆς ἐκείνων πρὸς θεὸν οἰκειότητος· πᾶν γὰρ τὸ μὴ προσπελάζον τούτῳ μάταιόν ἐστι.

11. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι τὸν νοῦν δεῖ φυλάττειν πάντων τῶν
 5 πονηρῶν λογισμῶν ἀνώτερον καὶ ὅτι ἐκ τούτων προέρχεται ὁδὸς πονηρίας καὶ ἀγαθότητος· ἐκ μὲν τοῦ πονηροῦ δεῖ ἀπέχεσθαι· ἐν δὲ τῇ ἀγαθῇ προκόπτειν αἰεὶ, ἀπ' οὗ γεννᾶται τοσοῦτος καὶ ἀγαθότητος τε καὶ εὐθύτητος, καὶ καθὼς βοᾷ ἡ μεγάλη ταπεινὴ σάλπιγξ, τί οὖν ἐστὶν τοῦτο: ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρησι-
 10 τότης καὶ τὰ ἐξῆς*.

12. τοῖς γὰρ αὐτοβούλοις ἐγκρατεῦσι καὶ πρὸς ἐνδείξιν πρά-
 15 τούσιν, οἵτινες ἐν τοῖς φαινομένοις ἔχουσι τὴν μορφήν τοῦ προσχήματος, ἐκείνοις μανία παρέπεται· καὶ μῖλα αὐτοῖς παραφύεται καὶ τοῖς ἔξω δευχθήσεται· τοῖς τῇ κενῇ δόξῃ παρεπομέ^(A 232)νοισι, ὧν τὸ τέλος** ἀφικνεῖται τῇ ραθυμίᾳ, καὶ ὅς μεγάλως περὶ αὐτοῦ δο-
 15 κει οἴεσθαι, ὅπερ πράγματός ἐστι βλαβερώτερον παντός· τοὺς γὰρ ὁρῶντας μόνους κείθειν εἶναι ἀρετὴν μὴ οὕσα ἐντως ἀρετῇ, ὥσπερ τινὲς τῶν πατέρων διωρίσαντο, καθὼς καὶ ὁ προφήτης λέγει· Ἐάν τις κάμψῃ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ὥσπερ κλοῖόν, ἢ σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώνουσιν, οὐ ταύτην ἐξελεξάμεν ἐγὼ τὴν νηστειάν, ἀλλὰ διά-
 20 θρυπτε πεινῶντι τὸν ἄρτον σου καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου· τὸν γυμνὸν ἐνδύσαι· καὶ τῶν οἰκείων τοῦ σπέρματός σου οὐκ ὑπερόψε***.

13. Ὅσον γὰρ ταπεινοὶ τις ἑαυτὸν, τοσοῦτον ὑψωθήσεται κα-
 25 τὰ τὸ κληθεὶς παρομοιούμενον τοῦ ἀνυποστάτου τῆς θαλάσσης ὕδατος ἡσύχως πληθυνόμενον τὴν γεωργίαν τῆς δικαιοσύνης· ὅσον δὲ

* Galat. 5, 22· ὁ δὲ καρπὸς τοῦ πνεύματος ἐστὶν ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρησιότης, ἀγαθωσύνη, πίστις·

** Ἐφ. Philip. 3, 19· ὧν τὸ τέλος ἀπώλεια, ὧν ὁ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξα ἐν τῇ αἰσχρῇ αὐτῶν.

*** Ἐφ. Is. 58, 5-7.

1 προτροπὴν A. 3 τοῦτο A. 4 λογισμῶν A. 4-5 πονηρίας A. 6 γεννά-
 τε A. 7 ταπεινὴ A. 8 ἐστὶν A. ἐστὶ B. 9 ἐξῆς A. 10 ἐνδείξιν A. 14 ἀφικνεῖ-
 ται A. 15 πράγματός παντός ἐστὶ βλ. A, πραγματικός ἐστὶ βλαβερώτερον παν-
 15 τός B. 16 ὁρῶντας A. 17 τινὲς A. 18 τις A. 19 ἐξελεξάμεν P e t i t (ἀποστολῆς·

ყველაფერი ხდებოდეს მისი (ე. ი. წინამძღვრის) გადაწყვეტილებით და ბრძანებით და მათი (ე. ი. ძმების) მეგობრობით ღმერთის მიმართ, ვინაიდან სრულიად ფუჭია მისგან განშორება.

11. ვიტყვი იმასაც, რომ საჭიროა გონება იმთავითვე დაიკვა ყოველ ბოროტ გულისზრახვათაგან და რომ ამათგან წარმოსდგება ვზა ბოროტისა და კეთილისა: საჭიროა ბოროტისაგან თავი შეიკავო, ხოლო ისწრაფოდე კეთილისაკენ, რომლისაგანაც იზადება ამდენი ნაყოფი სიკარგისა და სიშართლისა, როგორც ამას ლაღადებს დიდი ტარსუნელის (ე. ი. პავლეს) საყვირი იმის შესახებ, თუ რა არის ეს? სიყვარული, სიხარული, მშვიდობა, სულგრძელება, გულკეთილობა და ასე შემდეგ*.

12. როდესაც თვითნებურად მისდევნენ მოღვაწეობას საჩვენებლად სხვებისათვის და ამ საქმიანობას წამოსწევენ სახედ ჩვენებისა, ასეთ ადამიანებს თან ახლავთ საცთური, რომელიც, რასაკვირველია, მათ აღმოეცენება და გარეშეთათვის ჩანს როგორც ფუჭი დიდების თანამგზავრი: მათი ბოლო** მგვა უქნარობასთან და ასეთი კაცი დიდი წარმოდგენისა იქნება თავის თავზე, რაც ყოველგვარ საქმეზე უფრო მავნებელია, ვინაიდან მხოლოდ მხილველებს დაარწმუნებს, რომ ეს არის სიკეთე. თუმცა სინამდვილეში არ არის სიკეთე, როგორც ზოგიერთი მამები განსაზღვრავდნენ, როგორც იტყვის წინასწარმეტყველი: „თუ ვინმემ მოიდრიკოს თავისი ქედი როგორც რკალი, ან ქვეშ დაიგოს ძაძა და ფერფლი, არა ასეთი მარხვა გამოვირჩიო მგ. არამედ მოუტეხე მშიერს შენი პური და უსახლკარო გლახაკნი შეიყვანე შენს სახლში; ტიტველს ჩააცვი და შენი თესლის ნათესავეებს არ დაემალო***“.

13. რამდენადაც კაცი თავს დაიმდაბლებს, ამდენადვე ანაღლებს მსგავსად უძლეველი ზღვის წყლის სიმრავლისა და წყნარად გარდაამეტებს სიშართლის საქმეს; ხოლო რამდენადაც კაცი

* გალატ. 5, 22: «ხოლო ნაყოფი სულისა არს: სიყვარული, სიხარული, მშვიდობა, სულგრძელება, სიტყობობა, საბიერება. სარწმუნოება...»

** ფილიპ. 3, 19: «რომელთა აღსასრული წარწყმედა არს, რომელთა ღმერთ მტეული არს, და დიდება სირცაჯლსა შინა მათსა».

*** ეკაი 58. 5-7: «არა ესე მარხვა გამოვირჩიე, ...არცა მო-თუ-იდრიკო ვითარცა გრკალი ქედი შენი. და ძაძა და ნაკარი დაირცო... და უნეცეე შშაერს, პური შენი, და გლახაკნი უსართულონი შეიყვანენ სახიდ შენდა, იხილო თუ მიშველი შექმთაე და თჯათაგანი თესლისა შენისათა არა უგულვებელს ჰყო».

εὐθύνει τις ἑαυτὸν, τοσοῦτον ὑψωθήσεται, ἢ γὰρ ταπεινώσει διδάσκει μᾶλλον τὰς ἑαυτοῦ ἐξετάζειν καὶ (A 233) κίνας καὶ εἰς ἑαυτὸ μόνον βλέπειν καὶ ἑαυτὸν κατακρίνειν· οὗτος γὰρ ἐστὶν νόμος πατρῷος ἡμῶν καὶ αἰτία εἰσόδου εἰς τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν· τοῦτο γὰρ ἀποστελεῖ ἡμᾶς εἰς ἀναπαύσεως τόπον τῆς ἡτοιμασμένης, ὡς οὐ μόνον τοῖς ἑπτά, ἀλλὰ κατὰ τὸν σολομώντειον λόγον καὶ τοῖς ὀκτώ δοῦναι μερίδα.

14. Εἰς τοῦτο γὰρ φέρει καὶ ὁ κυριακὸς λόγος ὁ λέγων· μάθετε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινός τῇ καρδίᾳ καὶ εὐρήσατε ἀνάπαυσιν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν. Λάβετε τὸν ζυγὸν μου ἐφ' ὑμᾶς καὶ μάθετε, ὅτι ὁ ζυγός μου χρηστός ἐστί καὶ τὸ φορτίον μου ἕλαφρόν·*

15. Ὡστε οὐ μόνον τὰ ἐκείθεν ἀγαθὰ παρέχει ἡμῖν ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ τὰ παρόντα παρέχει καὶ εὐδοοί, ἐὰν ποιήσῃ τις τὸ ἐκείνου θέλημα, ὡς δεῖ πάσαν τὴν εὐδόωσιν λογισασθαι τοῦ θεοῦ καὶ αὐτῷ παρατίθεσθαι πάσαν τὴν ἡμετέραν ζωὴν καὶ τὸν θεὸν κἀνοῦν θέσθαι, ἵνα ἔσται ἐν εἰρήνῃ ὁ τόπος ἡμῶν καὶ τὸ κατοικεῖν (A 234) κλητήριον ἡμῶν ἐν Σιών καὶ ἐκεῖ συντρίψει κύριος τὰ κρήνη τῶν τόξων**· ἐκεῖ πίστις, ἐκεῖ ἐλπίς, ἐκεῖ ἀγάπη καὶ θείας ἀγάπης πόθος· ἐκεῖ φωταγωγία, ὅτι φωτίζει σοὶ ἀπὸ ὀρέων αἰώνων***.

16. Περὶ οὖν τῆς ἐν οἰκῷ τραπέζης καὶ εὐταξίας τῶν διακονούντων καὶ κοινῆς εὐρυθμίας τε καὶ συστάσεως καὶ ἄλλης ὄλης οἰκονομίας τσαῦτα καὶ τηλικαῦτα εἰρήσθω σὺν θεῷ, ὡς διατάσσεται παρ' ἡμῶν.

25. 17. Περὶ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων καὶ ἀκολουθειῶν πᾶσιν εὐδελόν ἐστίν, συντόμως ἐρῶ· δεῖ γὰρ τὴν διακονίαν τῆς ἰσραηελείας ἀγάπῃ τε καὶ ἀγρυπνίᾳ κατὰ νύκτα τε καὶ ἡμέραν ἀδιαλείπτως

* Mt XI, 29-30: μάθετε—ἕλαφρόν (σπουδῆς ἡσυχίας-ἡσυχίας).

** Psalm. 15, 8(4): ἰσραηλῆται ὁ θεὸς ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ θεὸς ἡμῶν· ἐκεῖ ἡμῶν ὁ θεὸς ἡμῶν ὁ θεὸς ἡμῶν.

*** Genes. 49, 26.

1 τίς A. 4 βλέπειν A. βλέπειν B (Petit-b Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ῥωμαιοὺς βλέπειν). 3 οὗτος A. 3 γὰρ ἐστίν A. 4 αἰτία A. 5 τῆς B. τὴν A. 6 ἑαυτὸν A. 7 ὀκτώ A. 8-9 μάθετε A. 9 πραῖός εἰμι A. 9 εὐρήσαται A. 10 ὑμῶν] ἡμῶν AB. 10 λάβετε A. 10 ὑμῶν] ἡμῶν B. 11 μάθεται A. 11 ἑαυτὸν A. 12 ἀγάπη A. 13 ποιήσει A. 13 τίς A. 14 εὐδόωσιν B. 14 λογισασθαι A. 16-17 καιομένη

თავის თავს წარმართავს შრომისთვის, ამდენად იგი ამაღლდება. A 233
 წინაიდან სიმდაბლე ასწავლის, თუ როგორ უკეთ გამოიძიოს სა-
 კუთარი სიკუდენი, მიხედოს თავის თავს და თავისი თავი განსა-
 ჯოს: ასეთია სჯული ჩვენი მამებისა და მიზეზი ზეციურ სამეფო-
 ში შესვლისა; ეს გაგვგზავნის ჩვენ განსასვენებლად შემზადებულ
 ადგილში, სადაც არა მარტო შვიდს, არამედ, თანახმად სოლომონ-
 ნის სიტყვისა. რვასაც მისცა წილი*.

14. ამასვე ეხება საუფლო სიტყვა, რომელიც ამბობს: „ის-
 წაფეთ ჩამგან, რამეთუ მშვდ ვარ და მდაბალ გულითა, და ჰპოოთ
 განსუენებაჲ სულთა თქუენტაჲ. აილეთ უღელი ჩემი თქუენ ზედა
 და ისწაფეთ, რამეთუ უღელი ჩემი ტკბილ არს და ტკრთი ჩემი
 მცირე არს“**.

15. ასე რომ არა მხოლოდ საიქიო სიკეთეს მოგვეცემს ჩვენ
 ღმერთი, არამედ საიქიოსაც მოგვანიჭებს და კარგ გზაზე დაგვაყუ-
 ნებს, თუ ნის ნებას შევასრულებთ, ხოლო ჩვენ მოგვეთხოვება,
 რომ ყოველი კარგი წარმართვა ღმერთს მივაკუთვნოთ, და მას
 ჩავაბაროთ მთელი ჩვენი სიციცხლე, და ღმერთი გვედოს გონე-
 ბაში. რათა ეს ჩვენი ადგილი იყოს მშვიდობაში და სამკვიდრებე- A 234
 ლი ჩვენი იყოს სიონში, და იქ შემუსროს უფალმა მშვიდლთა ძა-
 ლა, იქ იყოს იმედი, სიყვარული და ღვთიური სიყვარულის ვნება;
 იქ იყოს განათლება, რომ გინათებს შენ საუკუნო მთებიდან***.

16. ახლა შესახებ სახლის ტრაპეზისა და მსახურთა წესიერე-
 ბისა, საზოგადო კეთილმოწყობისა და მდგომარეობისა და სხვა
 ყოველი საშნეო საქმიანობისა ითქვას ღვთის შეწევნით შემდეგი
 საგულისხმო რამ. როგორც ეს ჩვენ მიერ დაწესებულია.

17. ხოლო შესახებ საეკლესიო წესებისა და მღვდელმსახურე-
 ბათა ყველასთვის ცხადია და ამიტომ შემოკლებით ვიტყვი: საიქი-
 რთა სამღვდელო მსახურება სრულდებოდეს სიყვარულითა და

* ეკლ. 11, 2: „ეც ნაწილი შვიდთა, და მერვეთაცა, რამეთუ არა უწყი რა
 იყოს ბოროტი ქუეყანასა ზედა“.

** მათე 11, 29-30.

*** ფს. 75, 3(4): „შდრ. შესაქ. 49, 26: „ჯანძლიერდი უფროს მთათა მყარ-
 თაის, და კურთხევითა ბოროტთა საუკუნოთასა“.

ფსონ A. 17 σὶν A. 18 κρῖται A. 19 φωτίζει σοι A. φωτισί B. 21-22 δια-
 κομισθῶσαν A. 22 τὲ A. 22 ἄλλῃ A. 23 τηλικαῦτα A. 25 ἐκκλησιαστικῶν A.
 25 δακίλοισθῶν A. 26 εὐθῆλῶν ἴσθαι A. εὐθῆλῶν ἴσθαι B. 27 τὲ A. 27 τὲ A.
 27 δὲ δαξπρωσ A.

ποιεῖν κατὰ τὴν χάριν τοῦ θεοῦ καὶ τὴν δωρεάν τὴν παρὰ τοῦ σω-
τήρος δοθεῖσαν ἐκάστη γλώσση κατὰ τὸν ἴδιον φθόγγον ἐν Χριστῷ
Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,
ἀμήν.

5

Κεφάλαιον ιϛ'

Περὶ τῶν ἐπιτρόπων τῆς μονῆς παραίνεσις

1. Πάλιν ἀκόλουθα τῶν προειρημένων παρα| (A 235) γγέλλω
καὶ τοῦτο ἐνόηκως προτροπέομαι καὶ διορίζω τάδε τοῖς ἐν ἀγάπῃ
ἀδελφοῖς τοῖς ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐρήμῳ, ὅπως μὴ τὸ τοιοῦτον εὐαγγέ-
10 σμειον ἀνευ ἐπιτρόπων ἐάσωσι· μάλιστα δὲ ἐκλεκτοὺς τε καὶ ἐμ-
πείρους βουλομένους εἶναι τοὺς ἔχοντας τὴν ἐπιτροπὴν. Μετὰ δὲ τὴν
τούτων ἐντεῦθεν ἀποδημίαν ἄλλους δεῖ ἀπὸ τῆς ἀδελφότητος ἐκλέ-
γεσθαι τοὺς σεμινοτέρους τε καὶ τοὺς τὸν θεοῦ φόβον ἔχοντας, καὶ
15 θεὸν ἀγαπῶντων οἱ τὴν τοιαύτην ἀναδεχόμενοι ἐξουσίαν, οὓς καὶ
προτιμήσουσιν εἰς ἐπιστάσιαν τῆς μονῆς καὶ τῶν ἑαυτῶν ψυχῶν·

20

2. πλὴν ἀνευ ἐπιτρόπων οὐ βούλομαι αὐτοὺς εἶναι, οὔτε δὲ
ἀνευ τοῦ καθηγουμένου, ὥστε μὴ μόνον τὴν πνευματικὴν κατάστα-
σιν ἀμετάθετον διατηρήσωσι κατὰ τὰ παρ' ἡμῶν νομοθετηθέντα,
ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν σωματικῶν ἐπιμέλειαν ἐξουσίαν φυλάξαι βέβαια καὶ
25 περὶ τῶν διακονητῶν τῶν ; (A 236) ἐν τῇ μονῇ, ἵνα μηδενὸς ἐν-
δεῖς ἔσονται τῶν ἀναγκαίων.

Κεφάλαιον ιζ'

25

Ὅφειλόμενόν ἐστι σκοπὸν καὶ παραγγελίαν
ποιήσασθαι περὶ τε τῶν εὐνούχων καὶ
τῶν νεογνῶν παιδίων

1. Περὶ τῶν εὐνούχων, ἧτοι τῶν λεγομένων θλαδιῶν, καὶ τῶν
ἀνήθων καίδων, ἐπεὶ πολλοὶ τῶν ἁγίων πατέρων αὐτοὺς διεκώλυσαν
ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μυσταγωγίας, διὰ τὸ μὴ εἶναι σκάνδαλον

1 ἡμῶν A. 2 ἐκάστη A. 3 αἰῶνων A. 7 πάλιν A. 7 προειρημένων A.
7 παραγγέλλω A. 8 τοῦτο P e t i t, τοῦτο AB. 8 ἐνόηκως A, ἐν ὄρω B. 9 εὐαγγέ-
10 τὲ A. 13 τὲ A. 13 θεοῦ B, θεόν A (θ'ν). 15 ἀγαπῶντων A. 15 ἐξουσίαν A.
15 οὓς A. 16 προτιμήσουσιν A. 16 ἐπιστάσιαν A. 17 ἀνευ ἐπ. B, ἀνα ἐπιτρόπων A.

მღვდთარებით, ღამით და დღისით უკლებლივ, ღვთის მადლით და მაცხოვრის მიერ მოცემული ნიჭით, ყოველ ენაზე თავისი ხმით ქრისტეს მიერ უფლისა ჩვენისა, რომლისა არს დიდება უკუნითი უკუნისამდე ამინ.

თავი მეთექვსმეტი

დარიგება მონასტრის ეპიტროპოსთა შესახებ

1. მერმე თანახმად ზემოხსენებულთა ვბრძანებ ამასაც, დაბე- A 235
ჯითებით მრჩეველი, და განეუსაზღვრავ მოსიყვარულე ძმებს, რომელნიც ამ ჩვენ უდაბნოში არიან, რათა ესოდენ წმინდა სავანე არ დასტოვონ უეპიტროპოდ: უპირატესად რჩეულნი და გამოცდილნი გვსურს იყვნენ ეპიტროპოსის თანამდებობის მქონენი. ბოლო შემდგომად მათი განსვლისა აქედან (ე. ი. გარდაცვალებისა) საჭიროა სხვები იქნენ ძმთა შემადგენლობიდან გამოირჩეული უფრო სათნონი და ღვთისმოშიშნი, გინდა სასულიერონი იყვნენ, გინდა საერონი; და ღვთის-მოყვარულთაგან იმათ უნდა მიიღონ ეს ძალაუფლება, რომელნიც პატივითაც უპირატესნი არიან მონასტრის ზედამდგომლობისათვის და თავიანთი სულითაც.

2. მაგრამ უეპიტროპოდ არ მინდა იყვნენ ისინი, არც უწინამძღვროდ, რათა არა მარტო სულიერი მდგომარეობა შეუცვლელად დაიცვან ჩვენ მიერ დადებული წესების მიხედვით, არამედ ხორციელ საჭიროებათა შესახებაც გამოჩინონ ზრუნვა, რათა მტკიცედ დაიცვან მონასტერში მყოფ მსახურთა შესახებ წესები, A 236
ისე რომ ისინი არ იყვნენ მოკლებული არაფერს პირველსაჭიროების საგანთაგან.

თავი მეთექვსმეტი

საჭიროა შედგეს გეგმა და განჩინეს.
საჭურისთა და მოყმე კაბუკთა
შესახებ

1. შესახებ საჭურისთა, ანუ ეგრეთწოდებულ ყვერულთა, და უსაკო კაბუკებისა, რადგან მრავალნი წმინდა მამათაგან კრძალავდნენ მათ საეკლესიო საიდუმლოთა გამო, რათა არ მომხდა-

17 βούλομαι A. 18 τοῦ AB, <Petit. 18-19 κατάστασιν A. 20 ὁμαιῶν B.
20 ταυμάσιον A. 20 ζῆσιν A. 21 μὴ δεῖς A. 24 ἐστὶ A. 26 νεογνῶν B.
28 ἀγίον A.

καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐταξάν οὕτω μένειν εἰς τὸ διηγεῖσθαι μὴδὲ προφάσαι ὑπερήκου ἢ διακονίας τινὸς τοιοῦτόν τινα δεξιασθαι τοῦ μοναχικοῦ πράγματος· ἵσχυρος γὰρ ἐν ταύτῃ ἀταξίᾳ ἐφθίγγεται·

2. Ἐπισικῶς γὰρ φημι, ὡς πολλάκις· οἱ ἐν τῇ σκήτῃ πατέρας ἀριπρεπῶς διεσάφρασαν, ὅτι μὴ ἀγάγεσθε ἐνταῦθα τοὺς νεογνοὺς τῇ ἡλικίᾳ παιδας· πόσαι γὰρ ἐκκλησίαι· ὁ· αὐτῶν ἐμολύνθησαν· ἀλλ' οὔτε δὴ τοῖς μεθ' ἡμᾶς· τούτους τύπον σκανδαλοῦ κατακλιμπάνομεν προσετώσῃ τε καὶ ὑπηγ(Α 287)κόσις, οὔτε οἰζόδητιν· προφάσαι ἐώμιεν δεξιασθαι τοὺς τοιοῦτους, ὄργου ὑπόληψιν ἔχοντες, μὴδὲ δῶμιεν τῇ
10 κακίᾳ ἑδῶν, ἢ καὶ ἡμεῖς· πρὸ ταύτης τῆς τακτικῆς ἡμῶν νομοθεσίας ἐκ μέρους περὶ τοῦ τοιοῦτου ἐνομοθετήσαμεν, ὡς οὐ συνάδει τὰ τοιαῦτα ἢ ἡμετέρα νομοθεσία τοῦτο παρηκολούθησε καὶ εὐ ἔχειν ἔδοξε περὶ χρεϊώδους καὶ μεγάλου παιδίσματος σκοπὸν ποιουμένη. Τὸ ἴσαξ οὖν ἐξωσθῆν τῶν ἱερῶν διατάξεων οὐδαμῶς ἀφείλομεν δε-
15 ξασθαι.

3. Κατακρίνομεν οὖν τοὺς τοιοῦτους, ἦτοι τοὺς μεθ' ἡμᾶς προϊσταμένους, καὶ ἐπιτρόπους ἐν τῇ ἀγίᾳ ταύτῃ μονῇ, πρὸς δὲ καὶ πάσαν τὴν ἀδελφότητα ἐνορκιόντες εἰς αὐτὸν Χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ τὴν πανάχραντον αὐτοῦ μητέρα, μὴδέποτε καταδεξιασθαι ἐκτός
20 τῆς ἡμετέρας διατάξεως ταύτης καὶ τῆς πατρικῆς παραδώσεως ἱερόν τι περὶ τοῦ(Α 288)του οἰκονομεῖν οἰζόδητιν· προφάσαι οὐ μόνον ἐπὶ ἀπωλείᾳ ψυχῆς καὶ μεδέξαι μεγίστης καὶ πατρικῆς κατακρίσεως, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐνδοκωτάτῃ ψήφῳ αὐτῆς τῆς θείας κρίσεως ἐνό-
χους γενέσθαι.

Κεφάλαιον ιη'

Περὶ τοῦ ἐλευθέραν εἶναι τὴν κατ' ἡμᾶς μονὴν ἀπὸ πάσης ἀρχοντικῆς τε καὶ βιαιᾶς χειρὸς καὶ ἐτέρως παντοίως εἰσπράξεως·

1. Βούλομαι τὴν παροῦσαν εὐαγετητάτην κατ' ἡμᾶς μονὴν
30 ἐλευθέραν εἶναι· ἐκ πάντων τῶν βουλομένων βλαβερὰ χειρὶ ταύτῃ

1 οὕτω Α, οὕτως Β. 2 ὑπερήκου Α. 2 τοιοῦτον τινά Α. 4 ἐπισικῶς Α· ἐπὶ εἰκόσ Β. 4 γὰρ φημι Α. 4 πολὺτάκις Α. 4 σκήτην Α. 5 ἀριπρεπῶς Α. 5 δηλαδή καὶ θεοσεβῶς Β (Α·Βος οὕτως 18-19 ἔστω· ἕξωσι δὲ ἔστω· οὕτως οὕτως ὑφ' ἑσθαι· δηλαδή καὶ θεοσεβῶς). 5 διεσάφρασαν Α, διασάφρασαν Β (Petit· ὁ ἑσθ' ὑφ' ἑσθαι· ἕξωσι δὲ· διεσάφρασαν). 5 ἀγάγεσθαι Α. 7 οὕτω Α. 7 δὴ Β, δὲ Α

რიყო უსიამოვნება, და იმთავითვე დააწესეს ეს, ასევე დარჩეს სამუდამოდ, და არც სამსახურის საბაბით, არც რაიმე თანამდებობის გულისთვის არავის ასეთს არ ჩააბარონ სამონაზვნო საქმე, ვინაიდან ასეთი რამ წარმოადგენს უშვერებას და უწესობას.

2. ვიტყვი უფრო შესაფერისად, როგორც ხშირად სკიტში მყოფი ბაბები შესანიშნავად აცხადებდნენ—ნუ შემოიყვანთ აქ ასაკით ნორჩ ჯაბუკებს: რამდენი ეკლესია მათგან წაიბილწა! მაგრამ არც ჩვენ შემდეგ რომ იქნებიან წინამძღვარნი და ხელქვეითნი, არ დაუტოვებთ ჩვენ ასეთებს საცთუნებლად, არც რაიმე საბაბით და- A 237 ვრთავთ ნებას შემოიღებინ ასეთები, რომელნიც დასაგმობელნი არიან, არც ვზას მივცემთ ბოროტებას; ამ ჩვენი დაწესებული სჯულდების ნაცვლად ჩვენ დავაქანონეთ ასეთი კაცის შესახებ ნაწილობრივ, რადგან არ ეთანხმება ჩვენს სჯულდებას ასეთ რაწეს მისდოს, და გადაწყვიტა კარგ მდგომარეობაში ჰქონოდა დაყენებული დახვეწვა აუცილებელი და დიდი შეცდომისა. ჩვენ არავითარ შემთხვევაში არ უნდა შევიწყნაროთ წმინდა წესთაგან ერთხელ გავღებული საქმე.

3. ამიტომ ჩვენს მსჯავრს მივმართავთ ამათ წინააღმდეგ, ესე იგი ჩვენ შემდეგ ამ წმინდა მონასტერში წინამძღვრად დაყენებულთა და ეპიტროპთა წინააღმდეგ; გარდა ამისა ვაფიცებთ მთელ ძმობას თვით ქრისტე-ღმერთის ჩვენი უფლის და მისი ყოვლად უმანკო დედის სახელით, რათა ამ ჩვენი დადგენილებისა და მამათა მცნების გარეშე არ შიილონ სხვა რამ დადგენილება შესახებ ამ საქმეების განგებისა არავითარი საბაბით არა მხოლოდ იმიტომ, A 238 რომ ამით სულის წაწყმედას გამოიწვევენ და შემთხვევიან უდიდესი და მამული წესების დაგმობას, არანედ იმიტომაც, რომ სამართლიანად დაიმსახურებენ თვით ღვთიურ განსჯას.

თავი მეთვრამეტი

შესახებ იმისა, რომ ეს ჩვენი მონასტერი თავისუფალი იყოს ყველა სახელმწიფო და მძლავრული ხელისაგან და სხვა ყოველგვარი გადასახადისაგან

1. ნსურს, რომ ეს ჩვენი ყოვლად წმინდა მონასტერი თავისუფალი იყოს ყველა იმათგან, რომელნიც შოინდომებენ თავიანთი

7 τοῖς Ρετῖτ, τοῖς ΑΒ, Ἐκκλησιαστικῶν Α. 8 οὖν Α. 11 ἰσοδοκῶν Α. 11 ὑπάδου Α. 12 πατήρων Α. 14 ἀπὸ Α. 14 οὐδὲν Α. 17 ἀποστόλων Α. 19 μὴ ὀνειδέσθαι Α. 20 ἡμετέρας Α. 20 διὰ τῆς Α. 20-21 ἑαρόν τε Α. 21 ὀνειδέσθαι Α. 22 ἔτι Α. 27 πατρὶς Α. 27 ἢ Α. 28 ἑτέρας Α. 30 τὰς Α (+ Ρετῖτ), 36 τῆς Β.

ἀψασθαι, ἀλλοτρίων τε πάντων καὶ ἡμῶν συγγενικῶν προσώπων, νῦν ὄντων καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἔσεσθαι μελλόντων, ἔτι καὶ τῶν ἡμῶν λεγαταρίων ἐπιτρόπων τε καὶ λοιπῶν παντοίων προσώπων, μὴ ἔχοντος τινος ἀδείαν μερικῶς τε ἢ κοινῶς ὀχλήσιν τὴν οἴανου ἐκτύτῃ, ἐπαγαγεῖν, μῆτε μὴν τῶν τῇ ἀγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἡμῶν τυπωθέντων κτημάτων, μῆτε τῶν ἐν αὐτοῖς καὶ (A 239) τοικούντων οἰωδῆτινι τρόπῳ μέχρι καὶ τοῦ τυχόντος τινὸς πράγματος κατ' ἐπήρειαν ἀφελέσθαι.

9. Εἰ δέ τις τῶν ἡμετέρων συγγενῶν ἀλεγάτευτος καταληφθῆναι διὰ λήθην ἢ τινα ἄλλην τοιαύτην πρόφασιν καὶ φιλονεικίᾳ μερίδα τινα λήψεσθαι, τὸν τοιοῦτον καταργοῦμεν πάντῃ τῆς τοιαύτης πονηρίας ἐνθυμήσεως καὶ διοριζόμεθα δώδεκα φόλεις μόνας λόγῳ λεγάτου δέξασθαι παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ἡμῶν καὶ παύσασθαι τῆς ἀναισχύου του ταύτης φιλονεικίας· ἐγὼ γὰρ ἐνστατόν τε καὶ ὑποκατάστατον κληρονόμον τὴν ἀγίαν ταύτην ἐκκλησίαν ἔχω καὶ τὴν περὶ ταύτην εὐαγεσιτάτην μονήν, καθὼς ἀνωτέρω τε καὶ ἐν τοῖς ὑποτεταγμένοις σαφῶς τε καὶ λεπτομερῶς διεσάφησα. Ταύτην γὰρ τὴν εὐαγεσιτάτην μονήν μετὰ πάντων τῶν ὑπ' αὐτὴν θῶρον προσήξα θεῶ, τῇ πάντῃ τεκνηγαμένῳ καὶ συνέχοντι ὑπὲρ τῆς ἐμῆς κεφαλῆς καὶ πολυαμνητήτου ψυχῆς, αὖ (A 240) τεξούσιαν καὶ ἐλευθέραν ἀπο πάσης τε καὶ παντοίας χειρὸς ἡμετέρων οἰκείων τε καὶ ξένων καὶ ἀπαξιαπλῶς τε καὶ παντοίου προσώπου, μῆτε γνώμῃ τῶν ταύτης προῦσταμένων ἢ δόλῳ καὶ προδοσίᾳ τινὸς τῶν ἐν αὐτῇ μοναζόντων ἄχρι καὶ σμικροτάτου τινὸς τῶν τῇ δεσποτεῖα τῆς τοιαύτης ἀγίας μονῆς ὑποκειμένων ἐκποιήθῃναι ἢ ἀφαιρεθῆναι· μῆτε δὲ οἱ ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ μονάζοντες ἐτέρῳ τινὶ οἰκείῳ ἢ συγγενικῶ ἡμῶν προσώπῳ εἴτε ἀλλοτρίῳ ὑποτασσέσθωσαν ἢ χώραν δότωσαν τοῖς ἐξουσίαν ἔχειν τοῦ οἴονου ἐπράγματος τῶν ἐν αὐτῇ· μόνους γὰρ ἄρχειν καὶ ἐξουσιάζειν βούλομαι ἐν ταύτῃ τὸν καθηγούμενον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται καὶ ὡς οἱ χρυσόβουλλοι λόγοι διασαφού-

1 ἀψασθαι A. 1 τί A. 2 ἔτι τί καὶ A. 3 ἐπιτρόπων τε καὶ A. 3-4 ἔχοντος τινὸς A. 4 τί A. 4 ὀχλήσιν A. 4 οἴανου A. 5 ἀγία A. 5 τυπωθέντα A. 6 οἰωδῆτινι A (+Petit), οἰωδῆτινι B. 7 κατακείραν A. 8 ὄλιος A. 8 ἀλληλαγετος A. 8 καταλειφθῆ A. 9 ἢ τινα A. 9 τοιαύτην A. 9 φιλονεικίᾳ A. 10 τινα A. 11-12 πονηρίας A. 13 ὑποκατάστατον Petit, ἀποκατάστατον AB. 14 τῆς ἀγίας ταύτης ἐκκλησίας B. 15 τί A. 16 τί A. 16 διεσάφησα A. 17 θῶρων B. 18 τεκνηγαμένῳ A. 18-19 πολυαμνητήτου A. 19 ἀπτεξούσιον A. 19 πάσης A. 20 τί A. 20-21 ἀπαξιαπλῶς τί A. 22 ἄχρι A. 22-23 σμί-

შეენე ხელი შეახონ მას, აგრეთვე ყველა როგორც უცხო, ისე ჩვენი ნათესავი პირობისაგან, ამჟამად რომ არსებობენ და ჩვენ შემდეგაც რომ იქნებიან, და ჩვენი მოსამსახურე ეპიტროპებისა* და დანარჩენი ყოველგვარი პიროვნებისაგან; ნურავის ნუ ექნება ნება, კერძოდ ან საერთოდ, რამენაირად მას (ე. ი. მონასტერს) შეწუხება მიაყენოს, არც წმინდა ეკლესიის ჩვენ მიერ განსაზღვრული ქონებიდან რამე მიითვისოს ან მათში მცხოვრებლები დააზარალოს რამენაირად.

A 230

2. ხოლო თუ რომელიმე ჩვენი ნათესავთაგანი დარჩენილი იქნება უღელატოდ დავიწყების განო, ან სხვა ასეთი საბაბით და მოითხოვს ნაწილის აღებას, ასეთ კაცს ჩვენ ყოველნაირად შევაკავებთ ასეთი ბოროტი ზრახვისაგან და განუუსაზღვრავთ მიიღოს მხოლოდ თორმეტი ფოლი ლელატომისათვის ჩვენი ეპიტროპებისაგან და თავი გაანებოს ამ უსირცხვილო დავას, ვინაიდან ნოცილე და შემცვლელ მემკვიდრედ მყავს მე ეს წმინდა ეკლესია და მასთან არსებული ყოველად პატიოსანი მონასტერი, როგორც ეს ნათლად და დაწვრილებით განვაცხადე ზემოთაც და ქვემოთ მოყვანილ განწესებაშიც. ეს ყოველად პატიოსანი მონასტერი ყველა მის გამგებლობაში არსებული ქონებით ძღვნად შევწირე ღმერთს, რომელიც არის ყველაფრის შემოქმედი და განმკარგულბელი ჩემი თავისა და მრავალცოდვილი სულისა, და იგი არის თვითთავადი და თავისუფალი ჩვენი შინაურების და უცხოთა და, მარტივად რომ ვთქვათ, ყოველგვარი პიროვნების ყოველი ხელისაგან; ნურც მის წინამძღვართა გადაწყვეტილებით ან მასში დამკვიდრებულ რომელიმე მონაზონის სიყვარავითა და გამცემლობით თუნდაც მცირეოდენი რამ იქიდან, რაც წმინდა მონასტერს ექვემდებარება, გაყიდული იქნება ან წართმეული; ნურც ამ მონასტერში შემონახვებულ რომელსამე ჩვენს მახლობელს ან ნათესავს ან სხვა ვინმეს დაექვემდებარებიან, ნურც დაუთმობენ ხელი ჰქონდეთ ამ მონასტრის ქონებათაგან რამეზე; მე მინდა, რომ მართლ მათ ჰქონდეთ

A 240

* მოსამსახურე ეპიტროპებისა — τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας. ამ ტერმინით (ლათ. legatarius) აღინიშნებოდა მოხელე, ჩვენს შემთხვევაში სამნეთ დარჯის მოურავი. ქართულ ტექსტში სწერია: «მსახურთა ლელატისა ამღებთაგანი».

σι, καὶ ἕκαστον διάγειν ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι καὶ ὡς τὸ παρὸν τυπικὸν ὑπαγορεύει, καὶ ὑπερεύχεσθαι τῶν εὐσεβῶν καὶ κραταίων ἀγίων ἡμῶν βασιλέων, | (A 241) τοῦ φιλοχρίστου στρατοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ἀμαρτολῆς ψυχῆς καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῆς. Μὴ οὖν γένοιτο ἐξουσιάζειν τινά, ἢ χειρὶ βλαβερά τῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ μονῇ ἀφασθαι, μήτε τοὺς μονάζοντας ὑποταγῆναι τινί.

8. Τὴν γὰρ τοιαύτην ἀγίαν μονὴν τοῖς μονάζουσιν εἰς κατοικίαν καὶ δίκαιαν καὶ ἀνάπαυσιν τίθημι, καὶ εἰς τὸ διηνεκές αὐτεξούσιον αὐτὴν εἶναι βούλομαι καὶ αὐτοδέσποτον ἀπὸ πάντων τῶν ἀνωτέρω ρηθέντων, τῶν κατὰ καιροὺς καθηγουμένων τὴν φροντίδα καὶ διοίκησιν ταύτης ἀρμοζόντως ἐχόντων καὶ τὴν διάταξιν.

4. Οὐ γὰρ ὡσπερ τινὲς μοναστήρια συνιστῶσιν, ἢ ἄλλο τι τῶν ἱερωμένων καὶ τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν ὑπ' ἐξουσία διδῶσι κατὰ διαδοχὴν αὐτῶν μετὰ τὴν τοῦ κτίτορος ἀποβίωσιν, οὕτω καὶ ἡμεῖς πεποιήμεθα καὶ διωρισάμεθα ὅσπερ μὴ γένοιτο ἡμῖν τοῦτο οὕτως ποιῆσαι, ἢ ὀλως διακονήσασθαι, καὶ ἀντιτάξωσι καὶ ἐριδος πρόφασιν διδόναι ἐν μέ|(A 242)σφ αὐτῶν καὶ ἐχθρὰν θείναι καὶ δικαστηρίων πρόφασιν, ἕκαστου τῶν ἀπηγορευμένων ἑαυτὸν κύριον καὶ δεσπότην καλοῦντος τῶν ἐν τῇ μονῇ, καθὼς πολλαῖς ἐν τοῖς δικαστηρίοις τοὺς τοιούτους ἀμιλλωμένους ἐθεασάμεθα καὶ τὰ τοιαῦτα καθεξῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον προκόπτουσι· πολλαῖς γὰρ οἱ ἀνάξιοι ἐν τοῖς τοιούτοις προτιμῶνται τῶν ἀξίων ψήφῳ δικαστικῇ καὶ ἀδικοὶ προκρίνονται τῶν δικαίων. Διόπερ οὐ βούλομαι τὸν τῷ θεῷ ἀπερωθέντα τόπον τοῖς ἐμοῖς συγγενέσιν ἀποχαρίσασθαι, ἢ ἑτέρῳ τινί.

5. Ἐὶ δέ γε ὀφθῆσεται τις, εἴτε τῶν γνησίων ἡμῶν συγγενῶν, εἴτε τῶν ὀνομαζομένων, εἴτε τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν τῇ ἐκκλησίᾳ μου, εἴτε τῷ μοναστηρίῳ, εἴτε τοῖς ὑπ' αὐτὸ χωρίοις, εἴτε τοῖς κάστροις καὶ ἀγριδίοις οἰκισθῆναι τρόπον ἀντιτάσσεσθαι βουλευθῆ, εἴτε οἰκίαν

1 ἕκαστον A. 1 τάγματι A. 2 ἀγίων A. 3 βασιλείων A. 3 φιλοχρίστου A. 5 ἀγία A. 5 ἀρμολογῆσαι A. 7 ἀγίαν A. 8 ἀνάπαυσιν A. 8 τίθημι A. 8 διηνεκές A. 9 τῶν τῶν B. 11 διοικῆσαι A. 11 ἀρμοζόντως A. 11 διάταξιν A. 12 ἀλλοῦ τι" A. 13 διδῶσι A. 14 κτίτορος A. 16 ἀντὶ τάξεως A. 17 θῆναι A.

გამგებლობა და ხელისუფლობა, წინამძღვარსა და დანარჩენ ძმებს, როგორც ზემოთ ითქვა და როგორც ამას ნათლად აცხადებენ ოქრობეჭდთა სიტყვები, და თითოეული ტრიალებდეს საკუთარ A 241 საგამგებლოში, როგორც ამას კარნახობს წინამდებარე ტიპიკონი, და ლოცულობდეს ჩვენი წმინდა სათნო და ძლიერი მეფეებისათვის, ქრისტესმოყვარე ჯარისათვის და ჩემი ცოდვილი სულისათვის, მისი ცხონებისათვის. ნურავის ნუ ექნება უფლება ან მავნე ხელით შეეხოს მონასტრის საქმეებს, ნურც მონაზონებს დაუქვემდებარებენ ვინმეს.

8. მე დავუღე ეს წმინდა მონასტერი მონაზონებს დასასახლებლად, საცხოვრებლად და განსასვენებლად, და მინდა, რომ სამუდამოდ იყოს ეს თვითთავადი და თვითუფალი ყველაფერ ზემოთქმულთაგან, ხოლო წინამძღვრები დროზე ზრუნავდნენ მის მართვაზე შეწყობილად და მის გამგებლობაზე.

4. არც ისე მოხდეს, როგორც ზოგიერთები შვრებიან, რომ მონასტრები დააარსონ ან სხვა რამ სამღვდელმთავრო, და თავიანთ ნათესავეებს გამგებლობაში მისცენ დამაარსებლის გარდაცვალების შემდეგ მონაცვლეობის წესით,—ამის შესახებ ჩვენ ასე ვაკეთებთ და ვსაზღვრავთ: ნუ გავაკეთებთ ჩვენ ამას ასეთნაირად, ნურც გავიფიქრებთ ამას, რომ ერთმანეთთან დაპირისპირებისა A 242 და ერთმანეთთან დავის საბაბი მივცეთ და მტრობა გავაჩინოთ, სასამართლოში ჩივილი იწყონ: თითოეული მოცილეთაგან თავის თავს უფალსა და ბატონს უწოდებს ყველაფერ იმისას, რაც მონასტერშია, როგორც ეს ჩვენ გვინახავს ხშირად, სასამართლოებში რომ ერთიმეორეს ედავებიან ისინი და უფროდაუფრო უარეს შედეგს აღწევენ: ხშირად ამგვარ სადავო საქმეებში სასამართლოს განაჩენით უღირსნი უფრო ზეტ წარმატებას პოულობენ, ვიდრე ღირსეულნი, და უსამართლონი იმარჯვებენ და არა მართალნი. ამიტომ მე არ მსურს, რომ ღმერთისადმი შეწირული ადგილი ჩემს ნათესავეებს ან სხვა ვინმეს მიეცეს საჩუქრად.

5. ხოლო თუ ვინმე გამოჩნდება ან ჩემ ღვიძლ ნათესავთაგან, ან ასეთად რომ უწოდებს თავის თავს, ან ჩემ ყმათაგან და ჩემს ეკლესიას ან მონასტერს, ან მის ქვემდებარე სოფლებში, ციხეებსა და აჯარაკებში რამენაირად წინააღმდეგობის გაწევას მოისურვებს,

18 *ἐκάστον* Petit, *ἐκάστην* B, *ἐκάστου* A. 19 *πολλὰκις* A. 20 *ἰθαγάμεθα* A. 20 *καθ'ἑξῆς* A. 21 *χείρον* A. 21 *προκόπιονοι* A. 21-22 *τοιούτοις* A. 23 *βοῦλομαι* A. 23 *ἀφ'ἑραυθέντα* A. 24 *ἐτίρω* A. 28 *βουληθῆ* A, *βουληθῆν* B. 28 *οἰκείαν* B.

κτίσασθαι, εἴτε τὸ λεγόμενον σταλίον ἦτοι καταφύγιον ἐν τοῖς κάτω-
 ροῖς καὶ κατοικεῖν ἐν αὐτοῖς, | (A 242) εἴτε οἰκηθῆναι εἶδει τῶν
 εἰσοδιαζομένων ἐκ τῶν τόπων ἐκείνων πλεονεκτήσῃ ἢ αἰσχροκερδήσῃ
 5 διὰ τινος μεγάλου πράγματος, ἢ μικροῦ ἢ μόνου ψιλῶ ῥήματι, ἢ δια-
 νοήματι τούτοις διοχλήσει, ἐν πρώτοις τὴν ἀραν ἐχέτω τῶν τῆς
 ἀγίων θιοφόρων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνεληθόντων καὶ ἀναθεμα-
 τισμένοις ἔστω τῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως.

6. καὶ ἡ μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου καὶ ὁ
 10 ἔσται δεδομένον αὐτῷ παρ' ἐμοῦ, κἂν τε ἀκίνητον εἴη, κἂν τε κινή-
 τὸν ἢ αὐτοκίνητον, ἐξουσίαν ἔχει ἡ τοιαύτη ἀγία ἐκκλησία μου καὶ
 τὸ περὶ αὐτὴν μοναστήριον ἀφελέσθαι αὐτὸ ἀπὸ τοῦ τοιοῦτου καὶ
 ὑπ' αὐτὴν καθεστᾶναι.

7. Ἀλλὰ καὶ εἰ τις εὐραθῇ ἀπὸ τῶν καθεγουμενευόντων ἐν τῇ
 τοιαύτῃ ἡμῶν μονῇ ἢ ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν παραβῆναι τι τῶν
 15 ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ καὶ κτίσασθαι γνώμῃ δολίῳ καὶ συνδρομῇ
 τινι τῶν συγγενῶν | (A 244) ἡμῶν, ἢ τῶν ἀλλοτρίων ἀπὸ τῶν
 ἀπερωθέντων ἐν τῇ τοιαύτῃ ἡμῶν μονῇ ἀφελέσθαι τι, ἢ καὶ αὐτῆς
 κατακυριεῦσαι καὶ πόδα ὅλως ἐν ταύτῃ ἐμβαλεῖν, τὴν αὐτὴν ἀρὰν
 20 ἐπιτασσόμενος ἐξωσθήσεται καὶ ἀπ' αὐτῆς ὡς προδότης κατακριθεὶς
 καὶ παραβάτης τῶν ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν τυπικῷ ἀναγραφόμενων.

8. Ἄλλ' ἀπαύχομαι τοιοῦτον ἀμνήμονα τῶν ἐμῶν οἰκειῶν γε-
 νέσθαι τινα· πάντας γὰρ αὐτοὺς εὐηργέτησα ἀναθρώψας τε καὶ εἰς
 μέτρα ἀναγαγών, οὐ κατὰ χρέος ἢ εὐλογον αἰτίαν αὐτῶν τινος ἔχον-
 25 τος, ἀλλ' ἢ μόνον διὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ θεοῦ καὶ ἣν εἶχον φυσικὴν
 σχέσιν πρὸς αὐτούς.

9. Ὁ γὰρ μακαρίτης πατήρ ἡμῶν πάλαι ταχέως θανών, πάνυ
 σμικροτάτους ἡμᾶς κατέλειψε καὶ ἀνήβους, καὶ πάντα τὰ ὑπάρχοντα
 αὐτῷ ἢ μητρί ἡμῶν κατὰ γυναικεῖαν ἔξιν εἰς τὰ ἐπιτήδεια τῶν

1 κτίσασθαι A (εὐδοκῶ ο 335 > Q), κτίσασθαι B. 1 ἦτοι B, ἦτοι A.
 2 αὐτοῖς A, αὐταῖς B (Petit). 2 οἰκηθῆναι A. 3 πλεονεκτήσει A.
 3 αἰσχροκερδήσει A. 4 πράγματος A. 4 ψιλῶ A. 5 διοχλήσει A. 5 ῥῆματι A, τρια-
 κοσίων δέκα καὶ ὀκτώ B (Petit). 6 Ἰούδα A. 6 ὁ 335 > Kurtz.
 9 κἂν τε A. 9 κἂν τε A. 10 ἀγία A. 11 μοναστήριον A. 12 καθεστᾶναι AB,
 καθεστῆναι Petit. 13 εὐραθῇ A. 14 αὐτῆς A. 14 εἰ A. 15 παρόντι τυπικῷ A.
 15 κτίσασθαι B, κτίσεται A. 15 συνδρομῇ Petit, συνδρομῆ AB. 17 ἀμ-

ან სახლს აიშენებს, ან ეგრეთწოდებულ „სტალიონად“ ანუ სახიზნავად გაიხადოს ციხეებში და მათში დასახლდეს, ან რამენაირი ხრიკებით ამ ადგილების შემოსავალი მიითვისოს ან ანგარებით დიდი ან მცირე რაჲმ მოიხვეჭოს, ან მარტო ლიტონი სიტყვით ან გააზრებით ამეებით თავი შეიკრძებინოს,—პირველ ყოვლისა წყეულშიც იყოს სამას თვრამეტ ლეთივმოვლენილ წმინდა მამათა სახელით, რომელნიც ნიკეაში შეიკრიბნენ, და გავდებულ იქნეს ქრისტიანთა სარწმუნოებისაგან.

A 243

6. და მისი ხვედრი იყოს იუდა ისკარიოტელთან ერთად, და რაც ექნება მას მიცემული ჩემგან, უძრავი თუ მოძრავი ან თვითძრავი, ამ ჩემს წმინდა ეკლესიას და მასთან არსებულ მონასტერს უფლება მიეცეს ჩამოართვას ეს იმ ადამიანს და თავის მფლობელობაში ჩააყენოს.

7. მაგრამ თუ ამ ჩვენი მონასტრის წინამძღვართაგან ან მასში დამკვიდრებულ ძმათაგან მოიპოვება რომელიმე, რომ გადალახოს წინამდებარე ტიპიკონში დადებული რაჲმ და მზაკვრული განზრახვით და ჩვენი ნათესავეების დახმარებით ან სხვების მეშვეობით წაიღებს რამეს ამ ჩვენს მონასტერში შეწირულთაგან, ან მას დაეუფლება და მთლიანად ფებს მოიკიდებს მასში, იგივე წყევლა მოიწიოს მასზე და გაძევებულ იქნეს მონასტრიდან, და დაისაჯოს როგორც განცემი და წინამდებარე ტიპიკონში დაწერილი წესებისაგან გადანდგარი.

A 244

8. მაგრამ მე ვწყევლი ასეთ კაცს ჩემ მახლობელთაგანს, რომელიც უნადურობას იჩენს: ყველა იმათი კეთილისმყოფელი ვიყავი, აღმიზრდია და ზომამდე ამიყვანია, არა იმიტომ, რომ ვინმეს ნათგანს საჭიროებისამებრ ან რაიმე საფუძვლით ჩემთან საჩივარი ჰქონოდა, არამედ მხოლოდ ღვთის მცნების გამო და იმის გამო, რომ მე მათთან ბუნებითი (ე. ი. ფიზიკური) კავშირი მაქვს.

9. ვინაიდან ჩვენი ნეტარი მამა საკმაოდ ადრე მიიცვალა, ჩვენ ძალიან პატარეები დაგვტოვა და უსააკონი, და მთელი მისი ქონება დედა-ჩვენმა ქალური ჩვეულებისდა * მიხედვით თავისი

* „ქალური ჩვეულებისდა მიხედვით.“—κατὰ γυναικείαν ἔξελ. ქართულ ტექსტში სწერია: «დედობრივსა ჭირვეულობასა მიხედვითა». იქნებ, აქ უწერა „ჭვეულობასა“, ე. ი. „ჩვეულობასა“, რაც უდრის ἔξელს.

παίδων αὐτῆς καὶ τῶν θυγῆν (A 245) λειῶν ἀδελφῶν ἡμῶν δοῦσα εἰς
 προίκας, γυμνοὺς ἡμῶν κατέλιπε καὶ κεναὶς ταῖς χερσὶ πάντων τῶν
 πατρῶν ἡμῶν χρημάτων, πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐκυτῆς ἦτοι μητρῶν
 ἡμῶν· αἱ δὲ ἀδελφαὶ ἡμῶν μετὰ τῶν προικῶν αὐτῶν ἀπελθούσαι
 5 εἰς τοὺς ἀνδρας αὐτῶν ἐν διαφόροις χώροις,

10 10. πρὸς δὲ κάμοσ περιερχομένου ἐν τε τῇ Ἀρμενίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ
 καὶ τῇ Συρίᾳ, ἐτι τε καὶ τῇ Ῥωμανίᾳ προσφοιτῶντος καὶ τὴν εὐπο-
 ρίαν τῆς ζωῆς μου ζητοῦντος, πολὺν ἄγαν διεβίβασα χρόνον, καὶ
 ταῦτα πάντα κἄν τε κτήματα, κἄν τε χρήματα, κἄν τε ἀξιώματα
 10 ἐχρησάμην τῇ βοήθειᾳ τοῦ θεοῦ καὶ διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν τῶν
 γονέων μου καὶ δι' ἐμῶν πολλῶν τρόπων καὶ περιστάσεων γέγονεν,
 οὓς ὑπέστην, διὰ τε καμάτων καὶ δι' αἱματός μου ἐκκεχυμένου, οὐ
 διὰ τινος ἐτέρου ἀρωγῆς ἢ μεσιτείας· μάλλον δὲ πάντας οἱ συγγε-
 νεῖς μου | (A 246) καὶ οἱ ἄνθρωποι—δι' αὐτοῦ ἐμοῦ μόχθου καὶ
 15 τῆς δουλείας καὶ τῆς πρὸς με τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων προσπα-
 θείας καὶ φιλοτιμίας ἐδοξάσθησαν καὶ εὐργετήθησαν καὶ ἐξ οἰκείων
 μου κἄν τε ληγάτων τινὶ δέδωκα, ἢ ἐτι δώσω· τὰ δὲ ἐν τῇ ἀγίᾳ
 μου ἐκκλησίᾳ τυπωθέντα καὶ τυπωθησόμενα ὁμοίως ἰδιόκτητά μου εἰσι
 καὶ ψυχικά μου πάντα δέδωκα οἷς ἂν δέδωκα· καὶ μετὰ ταῦτα εἶ
 20 τι ἂν ἀγαθὸν εἰργασάμην εἰς τοὺς ἐμοὺς ζῶντάς τε καὶ τεθνεώτας,
 οὐκ ἀπ' ἄλλων τινῶν δικαίων εἶτε συνηθειῶν πακοίηκα.

12. Τούτων οὖν ἕνεκεν πάντων ἠθέλησα, ἵνα ἐκ πάντων ἐλευ-
 θέρως διάγῃ τε καὶ διαίξῃ παντοίως τὸ κατ' ἐμὲ ἱερὸν σημεῖον
 ἐμῶν τε καὶ ἀλλοτρίων καὶ παντοίων ἄλλων καὶ ἀπ' αὐτοῦ δὴ τοῦ
 25 βασιλικοῦ μέρους καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ, καθὼς περ διὰ τῶν εὐσεβῶν
 καὶ προσκυνητῶν χρυσοβούλλων προεθεσπίσθη. Οὐδὲν οὖν ἀναγκαῖόν
 μοι | (A 247) ἕτερον ἢν εὐσεβῆς χρυσοβούλλιον ἀναλαβέσθαι· περὶ
 τῶν διαφερόντων μοι κτημάτων, τῶν πρότερον προβεβηκότων τὰ εἰκό-
 τα περὶ τούτων καιρίως θεσπιζόντων· ἀλλὰ διὰ τοῦτο θερμῆν τε
 30 καὶ λιπαρὰν ἐποίησα ἀξίωσιν πρὸς τὸν κράτιστον ἡμῶν βασιλέα, ἵνα
 τὰ παρ' ἐμοῦ τυπωθέντα τε καὶ οἰκονομηθέντα κατὰ τὴν ἀγίαν μο-

1 παίδων A. 2 χερσὶ A. 4 ἀδελφαὶ A. 4 ἀπέλθουσαι A. 5 ἐν διαφόροις
 χώροις A. 7 σβρία A. 7 ἐτι τε καὶ A, ἐτι καὶ B. 7 προσφοιτῶντος A, προσ-
 φοιτῶντος B. 8 ζωῆς A. 8 διεβίβασα A. 13 ἐτέρου A, 13 ἀρωγῆς A. 15 βα-
 σιλέων A. 15-16 πρὸς παθείας A. 17 ληγάτων A, ληγάτων B. 18 μου εἰσὶ A.

ბავშვების სარჩენად და ჩვენი ღების მზითვად გამოიყენა, ჩვენ A 245-
 კი ტიტვლები დაგვტოვა და ცარიელი ხელებით მამა-ჩვენის ყო-
 ველგვარ ქონებას მოკლებულნი, აგრეთვე თავისი, ე. ი. ჩვენი ღელუ-
 ლის ქონებასაც მოკლებულნი; ხოლო ჩვენი ღები თავიანთი მზით-
 ვებით წავიდნენ ქმრებთან სხვადასხვა ქვეყანაში.

10. ხოლო როდესაც მე დავდიოდი სომხეთში, იბერიასა და
 სირიაში, და აგრეთვე რომანიაში (ე. ი. საბერძნეთში), და ვცდილობ-
 დი ცხოვრების კეთილმოწყობას, დიდი დრო გავიდა ამასობაში,
 და მთელი ეს ქონება და სახსრები, ისევე როგორც სახელისუფლო
 პატივნი მოვაბოვე ღვთის შეწყვენით, ჩემი მშობლების წმინდა ლოც-
 ვების მეშვეობით და თვით ჩემი მრავალი ტანჯვითა და ვაჭირე-
 ბით, რომლებიც გადავიტანე, აგრეთვე შრომითა და სისხლით,
 რომლებიც მე დავღვარე, და არა სხვა ვისიმე დახმარებითა და
 მეშვეობით; უფრო მეტი: ყველა ჩემი ნათესავეები და ყმები ჩემი A 246-
 გარჯითა და მსახურებით და ჩვენი ღვთისნიერი მეფეების ჩემდამი
 კეთილი განწყობილების და ღიდების მოკუთვნების წყალობით
 განდიდებული არიან და კეთილად მოვლილნი და ჩემი საკუთარი
 სახსრებიდან ერთს ლელატად მივეცი, ან კიდევ მივეცემ; ხოლო სხვა
 ჩემს ეკლესიაში რომ დამიწესებია და მომავალშიც რომ დავაწე-
 სებ, ჩემი საკუთარი შეძენილია და, ვისთვისაც მიმიცია, ჩემი სუ-
 ლისთვის მიმიცია; და ამის შემდეგ, თუ რაჟე სიკეთეს ვუზამ ჩე-
 მიანებს, ცოცხლებსაც და მკვდრებსაც, არა სხვების თანხებიდან
 და შემოსავლიდან (ἐκ τῶν ἐμῶν εἰς τὴν ἀναγκήν) გავაკეთე.

12. ყველაფერ ამის გულისთვის ვინებე მე, რათა ყველაფრი-
 საგან და ყოველნაირად თავისუფალი იყოს, ახლაც და მომავალ-
 შიც, ჩემი წმინდა საგანე, ჩემი მხრითაც და სხვების მხრითაც, და
 ყველა სხვებისაგანაც, თვით მეფის მხრითაც და პატრიარქის მხრი-
 თაც, როგორც ეს დამტკიცებულია სარწმუნო და თაყვანისსაც-
 მელი ოქრობეჭდებით. არავითარი სხვა სარწმუნო ოქრობეჭედი A 247
 აღარ იყო საჭირო მიმელო ჩემი სხვადასხვა ქონების შესახებ, რად-
 გან წინათ თავის დროზე ჰქონდა მიღებული შესაფერი ოქრობეჭ-
 დები ამათ შესახებ; მაგრამ იმიტომ მივმართე მხურვალე და გაბე-
 დული თბოვნით ჩვენს უძლიერეს მეფეს, რათა ჩემ მიერ დაწესე-

19 ψυχικά A. 20 ἰμοθς ἄσπτας τὴ A. 20 τεθναστας A. 21 τινών A. 21 εἰσε A.
 22 ἔτεκεν A. 23 διὰ γὰρ A. 23 τὴ A. 24 τὴ A. 26 χρυσοποιέλλων A, χρυσοποιέ-
 λων B. 26 ἀναγκαίων A. 27 ἔτερον A. 30 ἀξίωσιν A. 30 βασιλέα A. 31 τὴ A.
 31 ἀναγομθέντα A. 31 ἀφ' ἑαν A.

γὴν ταύτην τὴν κατ' ἐμὲ ἀκίνητά τε ἀμέριμνα ἐστηρικμένα καὶ βέβαια ἕως τέλους φυλάττωνται.

Κεφάλαιον ιθ'

5 Περὶ τοῦ εἶ γε τι σφάλλει ὁ καθηγούμενος τῆς μονῆς ἢ ἄλλοις τις τῶν προϋχόντων τῶν τὰς διακονίας ταύτης ἐγκρατερισμένων καὶ περὶ τῶν ἀκαίρως καὶ ἀφειδῶς δαπανώντων τὰ διαφέροντα ταύτῃ χρήματα καὶ δεῖ τοὺς τοιοῦτους ἀποθεῖσθαι ἀπὸ τῆς μονῆς

10 1. Εἰ δ' (ὅπερ ἀπεύχομαι) καὶ περιφρονήσουσιν οἱ προϋχοντες τῆς μονῆς τοὺς παρ' ἡ(Α 248)μιῶν τεθίντας ἔρους καὶ ἀντ' ὠφελείας βλάβην παρέξουσι τοῖς ἀδελφοῖς, διορίζομεθα τοῖς ὑποταγμένοις αὐτοῖς ἀδελφοῖς τοῖς προϋχοσὶ τε καὶ γέρουσι καὶ μάλιστα τοῖς προτετιμημένοις κατ' ἀρετὴν τε καὶ γνώσιν καὶ τοῖς κατὰ καιρὸν ἔχουσιν μοναχῶς τῆς μονῆς τὴν διακονίαν ὁμοθυμαδὸν ἀνίστασθαι
15 πρὸς τὴν τούτων ἐκδίκησιν καὶ σπουδῇ μεγίστῃ τὰ τοιαῦτα διορθώσασθαι ἀτοπήματα, ὅπως μὴ ὑπὸ τούτων καταλυθῆ καὶ ἐρημιθῆ ἢ τῶν τοιοῦτων ἀρίστων ἀνδρῶν κατοίκησις καὶ ἀχρηιωθῆ. Εἰ δ' ἀνέζητα· τις τῶν τοιοῦτων γενομένων καὶ ἐὰ γίνεσθαι, οὐ μικρὰν τινα κατάκρισιν
20 ὑφίσταται λιταῖς τῆς παναχράντου μητρὸς αὐτοῦ παρὰ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, ὡς πρότερον διορίσθη.

2. Εἰ γὰρ κατὰ δῆμνα αἰτίαν προφανῶς σφαλλήσεται τις καὶ οὐ τὴν εἰλικρινῆ διακρίσιν ποιήσεται, ἀλλὰ λύκος ἀντὶ ποιμένος [(Α 249) τῆ ποίμνῃ ἀφθῆσεται· καὶ τὰ τῆς μονῆς ἀκαίρως τε καὶ ἀφειδῶς ἐκποιήσεται καὶ τὰ ἱερὰ κτήματα, ὥστε πρὸς ἀπώλειαν καὶ ἔργον
25 θηριώδες διαπράξεται, πρῶτον ἐν χρηστότητι καὶ παραινέσει ἐν θεῷ φόβῳ παραινέειν τοὺς τοιοῦτους δεῖ, εἰθ' οὗτος τῆς τοιαύτης ἀρμοζούσης ἐπιμελείας ἐπιτυχῶν, εἰ μὴ διορθώσεται, τοῦ ἱεροῦ σῆμ-

2 ἕως Α. 4 εἰ Α. 5 τίς Α. 7 δαπανώντων Α. 8 τοῖς Α. 12-13 ἀπὸ ταγαμένοις Α. 13 προϋχοσὶ τε καὶ γέρουσι Α. 14 γνώσιν Α. 15 ὁμοθυμαδὸν Α. 16 ἐκδίκησιν Α. 16 τοιαῦτα Α. 16-17 διορθώσασθαι Α. 18 τοιοῦτων Α. 18 καὶ

ბული და განგებული საქმეების შესახებ ამ წმინდა ჩემი მონასტრისათვის ურყევად და უზრუნველად განმტკიცებული და სარწმუნოდ დაცული ყოფილიყო ვიდრე აღსასრულამდე ქვეყნისა.

თავი მეცხრამეტე

შესახებ იმისა, რომ, თუ მონასტრის წინამძღვარი ან სხვა ვინმე მონასტრის ხამსახურის შემსრულებელთაგანი შეეცდება და უადგილოდ და დაუზოგავად გახწევს სხვადასხვა ხარჯებს, საჭიროა ასეთების გაძევება მონასტრიდან

1. ხოლო თუ შეურაცხყოფენ (ნუმიც მოწმდარა ეს!) მონასტრის მეთაურები ჩვენ ჩიერ დადებულ წესებს და სარგებლობის მაგირ ვნებას ნოუტანენ ძმებს, ეუბრძანებთ დაქვემდებარებულ ძმებს, მეთაურებსა და მოხუცებს, და განსაკუთრებით სიკეთითა და ცოდნით გამოჩრეულთ და მონასტრის იმ მონაზობებს, რომელთაც ამ დროს აქვთ მინდობილი სამსახური, ერთსულოვნად აღდგენნ მათზე შურისსაძიებლად და დიდის მონდომებით განოასწორონ ასეთი უჯერობა, რათა ამათ მიერ არ დაიშალოს და არ გაუდაბურდეს ასეთ რჩეულ კაცთა საწყვიდრებელი და უხმარი არ გახდეს. ხოლო თუ ვინმე ნოითმენს ასეთ მოვლენას და დაუშვებს რომ მოხდეს, არა ნციოედ რანე დაგმობას დაიმსახურებს ყოვლად უმანკო დედის ლოცვებით თვით ქრისტე ნაცხოვრისაგან, როგორც ეს წინათაც ითქვა.

2. თუ რამე მიზეზით ვინმე აწკარად შესცდება და ნანდილ დასვენას არ გააკეთებს, არამედ სამწყოს მგლად მოველინება ნაცვლად მწყემსისა და მონასტრის წმინდა ქონებას უხეიროდ და დაუზოგავად დახარჯავს, ისე რომ საქმეს მიიყვანს მოსპობამდე და მხეცურ განადგურებამდე, პირველად სიტკობებით და ღვთის შიშით დაუვაებით არის საჭირო ასეთების დარიგება, შემდეგ კი, ასეთ შესაფერის ზრუნვას რომ შეემთავევა, თუ არ გამოსწორდა,

τοίχοις A. 18 ἂν ἐξῆται A. 19 μικρῶν A. 19 χαράχιστον A. 21 πρῶτον A. 23 διὰ χροίον A. 21 ἁρμῆται A. 24 τι A. 25 κτερά A. 25 ὅτι A. 26 διὰ ποδῶν A. 27 ὅτι B. ὅτι A. 27 ὑμῶν A. 28 ἄλλοι A.

უნდა განიდევნოს წმინდა სავენიდან ძმათა ერთობლივი თანხმობით და დამოწმებული განაჩენით, და შემდგომად ამისა მის ნაცვლად, ერთობლივი დადგენილებით, ღირსეული კაცია უნდა მოიყვანონ და დააპტიკონ.

თაზი პეოცა

იმათ შესახებ, ვინც მსოფლიონი არიან და წმინდა ეკლესიას შესწირავენ სახსრებს მიცვალებულთა მოხახხენებელი წირვისათვის, და ღარიგება, თუ ვისგან შეიძლება ეს სახსრები მიიღონ

1. მხოლოდ ის სახსრები შეიძლება მიიღონ და შეიწყნარონ შემომწირველთაგან, რომელთაგან არ შეიძლება ვნება მოუვიდეს მონასტერს, არც რაიმე სიბლეს გამოიწვევენ, არამედ ემსახურებიან წინამდებარე საქმის განმტკიცებას და რწმენისადმი მორჩილებას, თუნცა სიმძიმის გარეშეა და წინამდებარე საქმის აღორძინებას და სულის მარგებლობას იწვევს, იმათ სულისას, ვისთვისაც მოდის შეწირულება, და იმათისაც, ვისაც მოაქვს შეწირულება. A 250

2. ღმერთისათვის ეს არის სასიამოვნო, რომ იყოს ნამდვილი ნაყოფიერება და უდიდესი სანაცვლოს მიცემა ჰქონდეს და არა მოვაჭრება ჭეშმარიტი შეგნებისა ასეთი საქმის გზით და სულისათვის ვნების მოტანა. საჭიროა შესწირო მაცხოვრებელი სურვილი, რომლის ვულისთვის არის სიტყვები და ჩანაწერები, და, რადგან საჭიროა, ცალკე თავშია ნათქვამი და ჩანაწერილი ჩვენი მტკიცე განწყობების ბოლოში, რათა განმტკიცდეს ჩვენში და იქნეს სრულიად განმზადებულ მითითებად და ცხად მოგონებად თანხმობით ცხოვრებულ ძმათათვის მათი აღსასრულის ქაშს. A 251

13 *πίστην* A. 14 *ἐπιχαρή* A. 15-16 *πρός ἄγνωστον* A. 17 *τούτω* A. 17 *ἐθάρσεσεν* A. *εὐάρμοστος* B. 17-18 *γρηγοίς* A. 18 *κατηλέγη* A. 18-19 *ἀληθινή* A. 19 *ταύτην* A. 20 *προσαγαγεῖν* A. *προσάγειν* B. 21 *εἰς τὰ ἴσγια* A. 22 *σθερεῖσθι* A. 23 *ἐτοιμασίαν σπουδῶν* A. 24 *σμφασίαν* A.*

Κεφάλαιον κα'

Παραγγελία γενομένη παρ' ἡμῶν πρὸς τοὺς
 ἀδελφοὺς περὶ μνημοσύνου ἐμοῦ τε καὶ τῶν
 προσηκόντων ἐμοί καὶ περὶ ἀγάπης καὶ ἐστίασεω,
 5 αὐτοῖς γινομένης κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ
 μνημονευόμεθα, καὶ περὶ διανομῆς χρυσοῦνων
 τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ περὶ τοῦ πάσαν
 ἐλεημοσύνην εἰς τοὺς ἐνδεΐξασθα:

1. Νῦν οὖν διοριζόμεθα περὶ τῆς μνήμης τοῦ μακαρίτου καὶ ἐν
 10 αἰοδῆμῳ τῇ λήξει Ἀπατίου μαγίστρου μου αὐταδέλφου μου, τοῦ ἐκ-
 τελειοῦσαι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς τελειώσεως αὐτοῦ, ἧτοι: τὴν εἰκάδα
 τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός, ἐν ἣ τελείται καὶ ἡ πάντιμος ἀθλήσις τοῦ
 ἀγίου μεγαλομάρτυρος Εὐσταθίου καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ, ἐτοιμασ-
 15 θήναι τε πανδοκίαν λαμπρὰν καὶ παντοίων ἀγαθῶν ἐδεσμάτων πε-
 πληρωμένην | (A 252) τράπεζαν τῶν θεούθεν παρασχεθέντων ἡμῖν,
 καὶ ὑπὲρ αὐτὰ κατὰ τόπον λαμβανόμενα παρὰ τῶν ἀδελφῶν προστι-
 θέσθω ἕτερα ἐκάστην κρασφόλια δύο· ἔσοι δὲ ἱερατεύοντες ὡς: τῶν
 ἀδελφῶν τῶν ὄντων ἐν τῇ μονῇ καὶ τῶν ἐν τοῖς ἡσυχαστηρίοις,
 20 πρὸς δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς χωρίοις καὶ προαστείοις καὶ κάστροις καὶ
 πάσῃ τῇ διακροτήσῃ τῆς ἀγίας ἡμῶν μονῆς, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκεί-
 νην ὑπὲρ αὐτοῦ τὰ ὄντα τῷ θεῷ προσφερέτωσαν· γενέσθω δὲ καὶ τοῖς
 ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ διανομῇ νομισμάτων μὲν ἑβδο-
 μήκοντα καὶ δύο, καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἀγίας
 25 λειτουργίας διανεμηθήτωσαν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καὶ τοῖς λοι-
 ποῖς τοῖς παρακτοχοῦσι ξένοις τῇ μνήμῃ αὐτοῦ νομισματὰ εἰκοσι-
 τέσσαρα.

2. Μεθ' ὧν βούλομαι καὶ περὶ ἐμαυτοῦ λέγειν· καὶ γὰρ, ὡς
 γέγραπται· ἕκαστος κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τὸν ἐπιδεικνόμενον
 | (A 253) κόπον λήφεται τὸν μισθὸν αὐτοῦ*· οὐδεὶς δὲ καυχάσθαι, πλην
 30 εἰ μὴ ἐν θεῷ, οὐδὲν ὠφελήσῃ· ὁ γὰρ καυχώμενος, φησὶν, ἐν κυρίῳ
 καυχάσθω**. ὑμεῖς γὰρ αὐτοὶ οἱ ἀρχῆθεν με ἀσφαλῶς γνωρίζοντες

* 1 Cor. 3, 8: ἕκαστος δὲ τὸν ἴδιον μισθὸν λήμψεται κατὰ τὸ ἴδιον κόπον.

** Cor. 1, 31 ὁ καυχώμενος ἐν κυρίῳ καυχάσθω. οὐδὲν 2 Cor. 10, 17.

2 παραγγελία A. 3 τε A. 4 ἐστίασεως A. 5 γινομένης A. γινομένοις B. γενο-
 μένης P et it. 6 χρυσοῦνων A. 11 τελει(ώσε)ώσεως A. 12 ἀθλήσις A. 13 συνοδίας A

თავი ოცდამეორე

ბრძანება გაცემული ჩვენ მიერ ძმათა მიმართ შესახებ ჩემი მოხსენიებისა და ჩემ მახლობელთა მოხსენიებისა, და შესახებ ალაპისა და ძმათა პურისკამისა იმ დღეს, როდესაც ჩვენ მოვიხსენიებით, და შესახებ ქრისტეს-მიერთა ძმათათვის ფულის დარიგებისა და მოლიანი წყალობის გაცემისა მათ მიმართ

1. აი, ახლა ჩვენ განვაწესებთ შესახებ ნეტარისა და კეთილად ხსენებული ჩემი ძმის. მაგისტროს აბაზის მოხსენიებისა, რომ ეს მოხსენიება ხდებოდეს მისი გარდაცვალების დღეს, ესე იგი სექტემბრის თვის მეოცე დღეს, რომელ დღესაც სრულდება ყოვლად პატიოსანი დღესასწაული წმინდა დიდმოწამისა ევსტათისა და მის თანმზღებთა; განშზაღებულ იქნეს ბრწყინვალე ნაღიმი და ტრაპეზი საველ ყოველგვარი კარგი საქმეებით, ღვთის მიერ ჩვენთვის მოცემულით, და გარდა ძმათა მიერ ჯერზე მისაღებისა დაემატოს თითოეულისათვის სხვა ორი კრასოველი: მონასტერში რამდენიც იყოს ეამისმწირველი ძმა და სობასტერშიც, აგრეთვე სოფლებსა და პრასტიწებში, ციხეებსა და ჩვენი წმინდა მონასტრის მთელს სამფლობელოში, იმ დღეს სწირონ მისთვის (ე. ი. აბაზისთვის); და ამ დღეს ქრისტეს-მიერს ძმებს დაურიგდეს სამოცდათორმეტი დრაჰკანი, და შემდგომად ღამისთვისა და წმინდა მღვდელმსახურებისა დაურიგდეს ქრისტეს-მიერს ძმებსა და სხვა იქ მოსულ სტუმრებს მისი ხსენებისათვის ოცდაოთხი დრაჰკანი.

2. ამით შემდეგ მინდა ჩემ შესახებაც ვთქვა: როგორც სწერია, ყოველმა კაცმა თავისი საქმის და გამომეღაგნებული შრომის მიხედვით უნდა მიიღოს თავისი გისაპრჯელო; ხოლო კვებნას, თუ არა ღვთის შეშვეობით (?), არავითარი სარგებლობა არ მოაქვს. რომელი იგი იქადოდეს, ანბობს მოციქული, უფლისა მიერ

13 ძელთ A. 13 სთობელას A. 13-14 წიჟაძობჳნი ებ A. 14 პარბელას AB
 17 ზეჳა ლაძთა A. 17 ოთ A (+Petit), ოთი B. 19 პოდბელას A. 20 პბთი A. 20 ძელას A. 21 პობჳ ფებტათთ A. 22 ბარაჟ A. 22 ხომბობთ A.
 23 ბბ A. 23 გელას A. 24 ლითთჳლას A. 24 ბარაჟბრათთ A. 25-26 ხი-
 თინბბბბ A. 26 ლაბთ A. 26 ლიტბბბბბ A. 29 მბბბ A. 30 ძელთ A (+Petit), ებ B. 30 პარბბბბ A. 31 აბთ A.

γινώσκετε τὸν ἑμὸν μόχθον τε καὶ τὸν κόπιατον, πρὸς δὲ καὶ τὸν κόπον τε καὶ τὸν ἰδρωτὰ ἔτι τε καὶ τὴν τοῦ θεοῦ ὄψιν, ἣτις ἐν ἑμοί· ἐνήργησε καὶ οὐκ ἐγώ. Εὐ οἶδα τὴν ὑμετέραν πρὸς με ἀγάπην, ὅτι καὶ δῖχα τῆς ἡμετέρας παραγγελίας καὶ ὑπομνήσεως ὑμεῖς οὐκ ἐπιλανθάνεσθε οὔτε κατοκνεῖτε ἐν τῇ μνήμῃ μου τὰ ὀφειλόμενα πάντα καὶ εἰκότα ποιεῖν· ὁμοῦς ἐντίμως ποιεῖτε καὶ προθύμως καὶ μετὰ πίστεως· πάντοτε ἡμῶν μνημονεύοντες, πρὸς δὲ καὶ τῶν μεθ' ἡμᾶς ἑσομένων. Παρακαλῶ δὲ ὑμᾶς ὡς πατέρας καὶ ἀδελφοὺς, ἵνα μηδαμῶς ἡμῶν ἐπιλάθησθε.

- 10 8. Δεῖ δὲ ἐν τῇ μνήμῃ ἡμῶν μεμνησθαι, ὡ ἀδελφοί, | (A 254) βλέποντες τὴν τοιαύτην τερπνότητα τοῦ οἴκου τοῦ θεοῦ ἡμῶν, ἣτις ἐστὶν ἡ ἀγία ἐκκλησία, καὶ τῶν ἐνικυσίων εἰσόδων καὶ τῶν λοιπῶν χρειῶν, ἐννοοῦντες· ὅτι μετὰ θεὸν ἡμεῖς· τῶν τοιαύτων αἴτιοι ὄμην γεγονάμεν. Ἐν ᾗ δὲ ἂν ἡμέρα εὐδοκία θεοῦ συμβῆσται· ἡ ἡμέρῃ Γρηγορίου τελευτή, ἐν αὐτῇ καὶ τὸ μνημόσυνόν μου ἐκτελέσται.

- 20 4. καὶ διανεῖμαι τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς νομίσματα δύο καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ παράκλησις γενέσθω τοῖς ἀδελφοῖς διὰ θαφιλεστάτης τραπέζης· καὶ πάνυ πληθούσης ἐδεσμάτων τε καὶ ποτῶν, καὶ πᾶσι τοῖς ἐλληνοφύλοις εἰς τὴν δηλωθεῖσαν μνήμην ἡμῶν μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας διανεμηθήτωσαν χρυσοῦ νομίσματα εἰκοσιτέσσαρα. Ἐάν δὲ περιτεύσῃ τῶν τυποθέντων νομισμάτων ἢ ἕτερόν τι τῶν χρειῶν, καὶ ταῦτα ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ διανεμηθήτω τοῖς ἐνδεέσι.

- 25 5. Πρὸς δὲ καὶ ἐκ τῆς | (A 255) παντοίας εἰσόδου τῆς τοιαύτης ἀγίας μονῆς· εἰ τι ἂν περιτεύσῃ, ὁμοίως ἀπὸ παντὸς εἶδους τούτων τὰ ἡμίση ὑπὲρ φυγικῆς σωτηρίας μου διανεμηθήτωσαν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης ἡμῶν τοῖς εὐσεβέσιν ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς, τοῖς πένησι καὶ τοῖς καθυπηρετοῦσι τῇ τοιαύτῃ μονῇ μισθίους τε καὶ παροίκοις πάντα διὰ τῶν καθηγουμένων καὶ οἰκονόμων διανεμόμενα

1 γινώσκεται A. 1 τὸ A. 2 ἐπὶ A. 2 τὸ A. 3 ἐμοί A. 3 ἐγώ A. 8 ἡμετέραν A. 4 ἡμετέρας A. 4 παραγγελίας A. 5 ἐπιλανθάνεσθε A. 5 ἐπιλανθάνεσθε B. 5 οὐκ A. 5 κατοκνεῖτε A. 9 μὴ θαμῶς A. 9 ἡμῶν Petit. ὁμῶν AB. 9 ἐπιλαθῆσθε A. 11 τοιαύτην A. 11 οἴκου A. 12 ἀγία A. 12 ἐνικυσίων A. 13 ἡμέρα Petit. ἡμέραν AB. 14 καὶ A. 16-17 δύο καὶ ἑβδομήκοντα A. 17-18 θαφιλεστάτης A. 18 τὸ A. 19 ἐλληνοφύλοις A. 19 δηλωθεῖσαν A.

იქადოდესა*. ვინაიდან თქვენ, რომელნიც დასაბამიდან მიცნობთ მე კარვად, იცნობთ ჩემს გარჯასა და მეცადინეობას, გარდა ამისა შრ-ამასა და ოფლს, ღვთის მიერ მოცემულ ნიქს, რომელმაც იმოღვაწა და არა მე. კარვად ვიცი თქვენი სიყვარული ჩემ მიმართ, და რომ ჩვენი ბრძანების გარეშეც არ დაიფიწყებთ თქვენ მოხსენიებას, არც დააყოვნებთ ჩემს მოსახსენებელში შეასრულოთ ყველაფერი, რაც სავალდებულოა და შესაფერისი; ამავე დროს პატივით უნდა აკეთებდეთ, გულმოდგინედ და რწმენით უნდა მოგვიხსენიოთ ჩვენ, და იმათაც, რომელნიც ჩვენ შენდგომ იქნებთან. ხოლო გვედრებით თქვენ, როგორც მამებსა და ძმებს, რათა არასოდეს არ დაგვიფიწყოთ.

3. ხოლო ჩვენი მოხსენიების დროს საჭიროა, ძმებო, ხედავთ **A 254** ოა ამ ჩვენი ღვთის სახლის, ესე იგი წმინდა ეკლესიის ასეთ სიმშენიერეს, გახსოვდეთ ყოველწლიურ შემოსავალთა და სხვა სახმართა შესახებ და მხედველობაში გქონდეთ, რომ ღვთის შემდეგ ჩვენ ვართ თქვენთვის მიზეზი ყველაფერ ამის შექმნისა. და რომელ დღესაც ღვთის ბრძანებით მოხდება ჩემი, გრიგოლის, გარდაცვალება, იმ დღეს აასრულეთ ჩემი სახსენებელი.

4. და გაუნაწილეთ ქრისტეს-მიერს ძმებს, დაურიგეთ სამოცდათორმეტი დრაჰკანი, და მოიწვიეთ ძმები უხვად გაშლილ ტრაჰეზზე, რომელიც სავსე იქნება ყოველგვარი საქმელითა და სასმელით, და ყველა იმას, ვინც ამ ჩვენ სახსენებელზე მოვა, ღამისთევის და წმინდა ეამისწირვის შემდეგ დაურიგდეს კიდევ ოცდაოთხი ოქროს დრაჰკანი, ხოლო თუ ამ ჩვენ მიერ დაწესებულ ოქროს დრაჰკანთა რიცხვს ან სხვა სახმარს გადაარჩეს რამე, ისიც მეორე დღეს დაურიგდეს გლახაკთ.

5. გარდა ამისა, ამ წმინდა მონასტრის ყოველგვარი შემოსავლიდან თუ რაზე გადაარჩება, ყველაფერ ამის ნახევარი ჩემი სახსენებლის დღეს დაურიგდეს ჩემი სულის ცხოვნებისათვის კეთილსათნო ქრისტეს-მიერს ძმებს, გლახაკებს და ამ მონასტრის სამსახურში მყოფ დაჭირებულ მუშებს და გლეხებს, ყველაფერი დაურიგდეს წინამძღვართა და იკონომოსთა განაწილებით **A 255**

* 1 კორ. 1, 31.

20 *hērēs leitourgeias* A. 21 *voimata* A. 21 *ēn* A. 22 *voimátōn* A. 22 *lērōn* A. 22 *lērōn* A. 23 *ēndēsōi* A. 24-25 *voimōtes ávras* A. 25 *perivestōis* A. 26 *hēroth* A. 26 *psuchēs* A. 27 *pēroth* A. 28 *καμπήρεσθαι* A. 28 *voimōth* A. 28 *ē* A. 29 *diá vōimōmena* A.

6. μετὰ φόβου θεοῦ καὶ καθαρᾶ συνειδήσει· καὶ ἀδιακρίτη γνῶμη, εἰδόντων ὅπως κατακρίσεως ἔτυχεν ὁ τὸ γλωσσόκομον ἔχων καὶ τὰ βαλλόμενα κομιζόμενος, ὅς διὰ τοῦ νοσησίου κλέπτῃς τε καὶ προδότῃς ἀπεφάνθη*, πρὸς δὲ καὶ πάλαι διὰ τῆς φιλαργυρίας ὁ
- 5 Γιεζῆ ὅλα καταδεδικασται· λέπρα**.

7. Ταῦτα δὲ πάντα ἀπαρλλάκτως τε καὶ βεβαίως καὶ ἀσφαλῶς βούλομαι διατηρεῖσθαι καὶ οὐδὲν διὰ μᾶς προφάσεως ἐκ τῶν εἰρημένων τούτων καταλιπεῖν.

8. Εἰ δὲ | (A 256) γε ἐκ τῆς καρποφορίας τῶν ἀδελφῶν ἡ ἄλλων τινῶν συναχθῶσι νομίσματα, τὸ τούτων περίττευμα μὴ διανεμηθῆναι πτωχοῖς ἡμῶν ἔνεκεν, ἀλλὰ διατηρεῖσθαι ταῦτα τοῖς ἀγαθοῖσιν, ἐκ δὲ τῆς εἰσόδου τῆς ἁγίας μονῆς διοικεῖν τὰ ὑπὲρ ἡμῶν.
- 10

9. Καὶ ἐκάστη ἐνιαυσίῳ περιόδῳ καθ' ἐκάστην ἡμέραν προσαχθῆτω δῶρα τῆς θείας μυσταγωγίας ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας καὶ ἐκ τοῦ ἄρτοκοπίου ὁ ὀπτώμενος ἄρτος, ἦτοι αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ αἱ μὲν δύο δοθήτωσαν ἔξω τῆς μονῆς ἀσθενέσι τε καὶ λοιποῖς πένησιν, ὧν ἡ μὲν μία μερὶς ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἔσται· ψυχῆς, ἡ δὲ ἕτερα ὑπὲρ τῆς τοῦ ἀταδέλφου μου, ἡ δὲ ἄλλη δοθήτω τοῖς ἀδελφοῖς· εἰ τάχα δὲ αἱ ἀμφοτέραι ὑπὲρ ἡμῶν φκονομήθησαν, ἀλλὰ τοῦτο μετ' ἐπιτιμήσεως παραγγέλλω πάσῃ τῇ ἀδελφότητι, εἰ δὲ συμβῆ, ἵνα δύο λειτουργίαι τελώνται, καὶ αἱ τρεῖς ἀναφοραὶ ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ἔ|(A 257)στῶσαν, ἦγουν τοῦ πατρὸς ἡμῶν κἀμοῦ καὶ τοῦ ἀταδέλφου μου· καὶ ἐν πάσαις δὲ ταῖς ἐκκλησίαις προσφοραὶ γενέσθωσαν ἀναμφιβόλως ὑπὲρ μνήμης ἡμῶν καὶ σωτηρίας ψυχῆς
- 20
- 25 καὶ εὐρήσεται Ἐλεος.

10. Δεῖ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἑορτῆς τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἡμῶν πάντας τοὺς ἱερεῖς τὰς ἱερὰς λειτουργίας ὑπὲρ ἡμῶν ἐκτελεῖν, ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἀταδέλφου μου καὶ τῶν προσηκόντων ἡμῖν κοιμημένων, πρὸς δὲ καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς παγκοσμίου ἀναστάσεως

* Joh. 12,6,... οὗ κλέπτῃς ἦν καὶ τὸ γλωσσόκομον ἔχων τὰ βαλλόμενα ἐβάσταξεν.

** 4 Reg. 5, 27.

3 τὸ A. 4 ἀπεφάνθη A. 5 Γιεζῆ B. 6 εἰ A. 7 διὰ τηρεῖσθαι A. 8 τούτων A. 11 διὰ τηρεῖσθαι A. 12 ἁγίας A. 12 ἡπὲρ ἡμῶν A. 13 ἐκάστη A. 13 ἐνιαυσίῳ A. 14 δῶρα A. 14 μυσταγωγίας A. 14 ἡπὲρ A. 14 ψυχικῆς A. 15 ὀπτώμενος A. ὀπτώμενος B (Kurtz-δὸ θεολογικός: ὀπτώμενος). 15 ἀναφοραὶ A. 17 μερὶς A. 17 ἕτερα A. 19 ὑπὲρ ἡμῶν A. 20 πάσῃ A. 20 ἀδελφότη-

6. და ამას უნდა აკეთებდნენ ისინი ღვთის შიშით და წმინდა გონებით და მიუდგომელი აზრით, და უნდა იცოდნენ, რომ სასჯელი შეემთხვევა ვისაც „გუადრუცი იგი აქუნდა და შთასადებელი იგი ჰქიდავან“*, და რომელიც გამომფლანგველი და ქურდია, და გამომგლანდა როგორც გამცემი, აგრეთვე წინათ თავისი ვერცხლის-მოყვარეობის გამო გიგეუ დაისაჯა იმით, რომ კეთრი შეეყარა**.

7. ხოლო მე მინდა ყველაფერი ეს დაცულ იქნეს უცვლელად, ურყევად და მტკიცედ, და არაფერი ზემოთქმულთაგან არც ერთი საბაბით არ დაიშალოს.

8. ხოლო თუ ძმათა ან ვინმე სხუათა მიერ მოძღვნილთაგან **A 256** დაგროვდება დრაჰკანები, აქედან გადანარჩენი ნუ დაურიგდება გლახალებს ჩვენი სულის საცხონებლად, არამედ ეს დაცულ იქნეს მომძღვნელთათვის (ე. ი. ძმათათვის), ხოლო წმინდა მონასტრის შემოსავლიდან განკარგულ იქნეს ჩვენი ხსენებისათვის.

9. და ყოველი წლის პერიოდის ყოველდღეს ღვთაებრივი საიდუმლოს ეამისწირვა იყოს ჩვენი სულის ცხონებისათვის და ამ დროს იყოს თურნეში გამომცხვარი პური, ესე იგი სამი სეფისკვერი (μασφοραξ)***: ორი მიეცეს მონასტრის გარეთ უძღურთ და სხვა ღარიბებს; ამათგან ერთი—ჩემი სულისათვის, ხოლო მეორე—ჩემი ძმის სულისათვის; სხვა კიდევ მიეცეს ძმებს; ხოლო თუ ვინიცობაა ორივე (სეფისკვერი) ჩვენთვის იქმნა შემონახული, ამას ვაცხადებ საყვედურით წთელი ძმობის მიმართ; ხოლო თუ მოხდა ისე, რომ ორი ეამისწირვა შესრულდა, სამი სეფისკვერი ჩვენი სულის ცხონებისათვის დაიდგას, ესე იგი ჩვენი მამისთვის, ჩემთვის და ჩემი **A 257** ძმისთვის; და ყველა ეკლესიაში უეჭველად იყოს ეამისწირვა ჩვენი სულის ცხონებისათვის, და თქვენ კპოვებთ წყალობას ღმრთისაგან

10. საჭიროა, რომ ამ ჩვენი წმინდა ეკლესიის დღესასწაულის დღეს ყველა მღვდლებმა ჩვენთვის დააყენონ წმინდა წირვა, ჩემთვის, ჩემი ღვიძლი ძმისთვის და ჩვენი მიცვალებული მახლობლებისთვის; გარდა ამისა, ჩვენი ქრისტე ღმერთის ბრწყინვალე აღდ-

* იოანე 12, 6.

** 4 მეფუთა 5, 27.

*** *ἓτοι αὶ τρεῖς ἀναφορὰς* — ქართულ ტექსტში სწერია: «სამი სეფისკვერი უდიდროვნესი რომელსა ანაფორა ეწოდების» იმ. თარხნი შვილი, გვ. 58, 18.

†† A. 21 ἀναφορὰν ἑπὲρ ψυχῆς A. 23 πάσις A. 23 προσφορὰν A. 24 *δυναμ*
φαιβόλας Petit, ἀμφοβόλας AB. 25 εὐχόμενα A. 26 ἀγλας A. 26 ἀκαθ-
γιας A. 27 τὰς ἑρτάς A. 27 λειτουργίας A. 28 τὴν A.

Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ἦν πάσχα ὀνομάζειν εἰώθημεν, ὁμοίως καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς εἰς οὐρανὸν ἀναλήψεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τῆ ἀγία παντηχοστή, καθ' ἣν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον πρὸς ἡμᾶς ἐπεδήμησεν, καὶ τῆ ἡμέρα τοῦ εὐαγγελισμοῦ ὡσαύτως καὶ τῆ
 5 ἀγία γεννήσει ἡμῶν! (A 258) ὡς, πρὸς δὲ καὶ τῆ θαλά βαπτίσει τοῦ σωτήρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς πάσαις ὑπὲρ ἡμῶν γενέσθωσαν αἱ ἱεραὶ προσφοραί. Πρὸς τούτοις καὶ τῆ ἡμέρα τοῦ σαββάτου αἰ! ἐναλλάξ τῆ μιᾷ ἔμοι καὶ τῆ μιᾷ ἀδελφῆ μου· καὶ ὁσημέραι ἐν αἷς ὁ ἱερεὺς λειτουργεῖ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν μυστηρίων καὶ μετὰ δόσιν τῆς ἀγίας δωρεᾶς
 10 πρὸς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον ἐπιστρεφόμενος μνημονεύτω ἐμὲ τε καὶ τὸν ἀδελφόν μου, συγχώρησιν αἰτούμενος τῶν πολλῶν ἡμῶν ἁμαρτιῶν, τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν τούτου ἐπιμαρτυρούντων. Ἐν δὲ τῆ ἀπολύσει τοῦ δρθρου τε καὶ τοῦ ἑσπερινοῦ ὕμνου μνημονεύετωσαν πάλιν οἱ ἀδελφοὶ ὀνομαστὶ ἐμοῦ τε καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μου λέγοντες, ὅτι συγχωρήσαι ὁ Θεὸς τὰ τῶν κτιτόρων ἡμῶν παραπτώμα!
 15 (A 259) τα.

11. Ἐν δὲ τῆ σεβασίᾳ καὶ ἀγία ἡμέρα τῆς μεγάλης πέμπτης μνήμη τελεσθῶ τοῦ μακαρίτου καὶ περιδόξου πατρὸς ἡμῶν τοῦ Πακουριάνου, τοῦ ἀρχοντος τῶν ἀρχόντων, ἐν ἱεραῖς λειτουργίαις καὶ φαιδραῖς τραπέζαις· διανεμηθήτωσαν δὲ τῆ αὐτῆ ἡμέρα τῶν πένησι νομίσματα εἰκοσιτέσσαρα.

12. Μέννησθε δὲ τῆς ταλαιπορίας μου καθ' ὑπερβολὴν κόπου, οὐ ἐκοπώθην ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ἀγάπης, ὧν τὴν ἀντάμειψιν εὐροιμεν
 25 παρὰ Θεοῦ μνημονεύοντές τε καὶ μνημονεύμενοι ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν.

Κεφάλαιον κβ'

Περὶ τοῦ τελευτῶντος καθηγουμένου τῆς ἀγίας ταύτης μονῆς καὶ τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν καὶ ὅπως δεῖ μνημονεύειν αὐτοὺς διὰ τὴ ἀγίων λειτουργιῶν καὶ εὐχῶν
 30

1. Τελευτῶντος τοῦ καθηγουμένου τῆς τοιαύτης μονῆς δεῖ πάντως τοὺς αἰ (A 260) ἀδελφοὺς ἐνδόξως τιμᾶν αὐτὸν μετὰ θυμαμά-

1 ἦν A. 1 εἰώθημεν A. 3 ἅγιον A. 4 ἐπεδήμησεν B. 4 ὡσαύτως A. 5 δεῖ A. 7 πάσαις A. 7 ὑπὲρ ἡμῶν A. 8 ἐναλλάξ A. 9 ὁσημέραι A. ὡς ἡμέραι B (Petit: ὁσημέραι). 10 τῶν μυστηρίων A, τοῦ μυστηρίου B. 10 μετὰ δόσιν A. 10 ἀγίας δωρεᾶς A. 11 ἅγιον A. 11 ἐπιστρεφόμενος A. 11 ἐμὲ τε A. 13 ἁμαρτιῶν A.

გომის დღეს, რომელსაც „აღესებას“ (παύχα) ეძახიან ჩვეულებრივ, ისევე როგორც ჩვენი ქრისტე-ღმერთის ცად ამალღების დღეს და სულიწმინდის მოფენის დღეს, რომელ დღესაც სული წმინდა ჩვენთან მოვიდა, და ხარება-დღეს, ისევე როგორც წმინდა შობას, აგრეთვე ჩვენი მაცხოვრის, ქრისტე-ღმერთის ღვთიურ ნათლიღებას და დანარჩენ ყველა საუფლო დღესასწაულზე წმინდა ჟამისწირვა იყოს ჩვენთვის. ამათ დაერთოს ისიც, რომ მუდამ შაბათ-დღეს იწირვოდეს მონაცვლეობით, ერთ შაბათს ჩემთვის და მეორე შაბათს ჩემი ღვიძლი ძმისათვის, და ყოველდღე, როდესაც მღვდელი სწირავს, საიდუმლოს კურთხევის შემდეგ წმინდა ზიარებას რომ მიიბრუნებს წმინდა საკურობხეველში, მომიხსენიოს მე და ჩემი ღვიძლი ძმა, და გამოითხოვოს შენდობა ჩემი შრავალი ცოდვებისათვის, ხოლო დანარჩენი ძმები ამ მღვდელს თანამოწმობდნენ, ხოლო ცისკრისა და მწუხრის გალობის დროს კვლავ მოგვიხსენიონ სახელდებით მე და ჩემი ღვიძლი ძმა და იტყოდნენ, რომ ღმერთმა შეუნდოს მშენებლებს შეცოდებანი.

A 258

A 259

11. დიდი ხუთშაბათის პატიოსანსა და წმინდა დღეს აღესრულოს სახსენებელი ნეტარისა და სახელოვანისა მამისა ჩვენისა ბაკურიანისა, ერისთავთ-ერისთავისა, წმინდა ჟამისწირვითა და ბრწყინვალე ტრაპიზითა: ამ დღეს დაურიგდეს ღარიბებს ოცდაოთხი დრაჰკანი.

12. მოიხსენებდეთ ჩემს გაჭირებას ვადამეტებული შრომის გამო, რომელი შრომაც ვაეწიე თქვენდამი სიყვარულისათვის, რის სანაცვლოსაც ღვთის შეწევნით ვბოვებთ თქვენ მოხსენებლები და ჩვენ მოხსენიებულნი ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს მიერ.

თავი ოცდამეორე

შესახებ ამ წმინდა მონასტრის გარდაცვალებული წინამძღვრისა და დანარჩენ გარდაცვლილ ძმათა, თუ როგორ უნდა მოიხსენიონ იხინი წმინდა ჟამისწირვითა და ლოცვითა

1. როდესაც ამ მონასტრის წინამძღვარი გარდაიცვლება, საჭიროა ყველა ძმებმა დიდებით პატივი სცენ მას საკმეველითა და

A 260

14 τὸ A. 14 ἁγιασμοῦ A. 15 πάλιν A. 15 τὸ A. 16 τὸν κηρύσσει A. τὸν κηρύσσει B (+ Petit). 19-20 Παύλου B. 21 λειτουργίας A. 22 συμπαύσα A. 22 ὑπομονήσασθε A. 23 μέμνησθε A. 24 ἀνάμνησιν A. 24-25 εὐχαριστοῦμεν A. 30 δεῖ A. 30 ἀποδοῦ A. 31 ἀπὸν λειτουργῶν A. 32 ταύτης A. 33 τῶν A.

των τε καὶ κηρίων, ἐν φλμοῖς καὶ ὕμνοις ἐκπληροῦντας ἐπ' αὐτῆς τὴν συνήθη τάξιν, ἱερεὶ μὲν ὄντι: τὴν ἱερατικὴν, εἰ δὲ μονάζοντι λιτῶς κατὰ τὴν τούτω πρέπουσαν ἀκολουθίαν καὶ ποιεῖτωσαν μετάδοσιν ἐπὶ τῆς μνήματι αὐτοῦ διανομήν νομισμάτων δώδεκα ποιεῖτωσαν δὲ καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ παράκλησιν κατὰ πρόθεσιν τῶν ἐδεσμάτων καὶ τῶν ποτῶν, καὶ αἱ λειτουργίαι τῶν ἱερατευόντων πάντων ὑπὲρ ἐκείνου τελείσθωσαν· τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ γενέσθω παννυχίς, καὶ αὐθις αἱ λειτουργίαι ὑπὲρ αὐτοῦ γενέσθωσαν· πρὸς δὲ τούτοις καὶ κατὰ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν καὶ τῇ ἡμέρᾳ δὲ τῆς τοῦ ἐνιαυτοῦ συμπληρώσεως.

8. Εἰ δὲ ἀδελφός τις ἔσται ὁ τεθνηκώς, ὁμοίως ὕμνοις καὶ εὐχαῖς τοῦτον θαυπέτωσαν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ αἱ λειτουργίαι ὑπὲρ αὐτοῦ τελείσθωσαν, πρὸς δὲ καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμπληρώσεως τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Κεφάλαιον κγ'

Περὶ τοῦ μὴ εἰσέρχεσθαι γύναιον εἰς τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν μου, μήτε γυναῖκα κείαν μονὴν ἐν τοῖς ὄριοις τοῦ σεμνείου ἡμῶν οἰκοδομεῖσθαι

1. Οὐ βούλομαι ἑπ' ἀνδρὸν γύναιον εἰσέρχεσθαι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μου ἢ ἐν τῇ μονῇ σαφῶς προφάσει, οὔτε δὲ ἀνδρόγυνον ἐν τοῖς ὄριοις ἐκείνοις παροικῆσαι, μήτε δὲ νεογούς τινας παιδας, μὴ ποτε σκάνδαλόν τι γενήσεται, ἀλλὰ πόρρω που ἐν τοῖς χωρίοις τε καὶ τοῖς ἀγροῖς.

2. Ἀπαγορεύω δὲ καὶ γυναικίον μοναστήριον οἰκοδομηθῆναι ἐν τοῖς ὄριοις τοῦ μοναστηρίου ἡμῶν διὰ τῆς ἀφορμῆς τῆς μητρὸς τοῦ Ἰωβανῆ ἢ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἑφραίμ, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὰς τὰς δύο γυναικας μεταστῆσαι ἐκεῖθεν ὀφείλουσιν· ἄβαστον γὰρ πάντῃ γυναικὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγίαν (A 262) μονὴν εἶναι τε καὶ διαμεῖναι εἰς τὸ διηνεκές παρεγγυῆμαι καὶ παραινῶ ὑμᾶς, καθὼς καὶ πρότερον τοῦτο διαταξάμεθα· μόνην δὲ κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς τοιαύτης ἀγίας ἐκκλησίας ἢ βουλομένη παραγενέσθαι εὐχῆς χάριν μέχρι τῆς

1 κἠ Α. 2 τῶν Α. 2 μονάζοντι Α. μονάζοντι 2 Β (Petit-οὐ ἔξωθεν), μονάζοντι κτλ Kurtz. 3 ποιεῖτωσαν Β, ποιήτωσαν Α, 4 δώδεκα Α. 4-5 ποιεῖτωσαν Β, ποιήτωσαν Α. 6 πρόσθεσιν Α. 6 λειτουργίαι Α. 8 αὐθις Α. 11 τεθ-

სანთლებითა, უნდა შეასრულონ ფსალმუნობა და გალობა მასზე ჩვეულებრივი წესით: თუ მღვდელი იყოს, სამღვდლო წესით, ხოლო თუ მონაზონი იყოს, მარტივად მისთვის განკუთვნილი წესით; გაღებულ იქნეს მისი ხსოვნის აღსანიშნავად თორმეტი დრაჰკანი დასარიგებლად; იმ დღეს გამართონ ძმათათვის მოპატიყება საქმელთა და სასმელთა დამატებითი გაცემით; მისთვის შესრულდნენ ღამისწირვანი ყველა მწირველის მიერ; მესამე დღეს დაინიშნოს პანაშვიდი, და კვლავ იყოს მისთვის ღამისწირვა; გარდა ამისა მეორმოცე დღეს და წლისთავზე იყოს ღამისწირვა.

2. ხოლო თუ გარდაიცვალოს რომელიმე ძმა, აგრეთვე გალობითა და ლოცვებით დასაფლავონ იგი, და მესამე დღეს შე- A 261
სრულდეს მისთვის ღამისწირვა, აგრეთვე წლისთავზედაც.

თავი ოცდამესამე

**შეხაზებ იმისა, რომ დედაკაცი არ შევიდეს
ჩემს წმინდა ეკლესიაში, არც დედათა
მონასტერი იქნეს დაარსებული ჩვენი
ხავანის საზღვრებში**

1. არ მსურს, რომ გათხოვილი ქალი შემოვიდეს ამ ჩემს ეკლესიაში ან მონასტერში, რაგინდ საბაბით იყოს ეს, არც ცოლიანი კაცი დასახლდეს მის საზღვრებში, ნურც ნორჩი ჭაბუკები, რათა ოდესმე რამე უსიამოვნება არ ჩამოვარდეს, არამედ შორს სადმე სოფლებში და აგარაკებში იყვნენ.

2. ვკრძალავ იმასაც, რომ დედათა მონასტერი იქნეს აგებული ჩვენი მონასტრის საზღვრებში იოვანეს დედის ან ფერემის დის მიზეზით, უფრო კი თვით ამ ორი დედაკაცის გადაყვანა საჭირო აქედან სხვა ადგილას. მე მოვითხოვ, რომ საყოველთაოდ შეუვალი იყოს ქალისთვის ჩვენი წმინდა მონასტერი და სამუდამოდ ასე A 262
დარჩეს და გირჩევთ თქვენ, როგორც წინათაც დაგვიწესებია, შემდეგს: მხოლოდ ამ წმინდა ეკლესიის დღესასწაულზე მოვიდეს მსურველი დედაკაცი სალოცავად და მხოლოდ ვიდრე წმინდა წირ-

ვრძს A. 12 τούτων A. 17 γυναικίαν AB. 21 οία δήτιν A. 22 παραιοίσει A.
22 παραιοίσει τινάς A. 23 πού A. 23 τή A. 25 μοναστηρίον A. 26 δόμοις A.
27 λαβάν A. 27 εφραίμ A. 28 δόν A. 28 μετ' εσθ' A. 29 πάντ' Petit.
πίστ' AB. 30 παρ' εγγυάσαι A. 31 τριαστής A. 32 άγλης έκκλησίας A.

ὄρας τῆς ἁγίας λειτουργίας· μόνον μὴ κωλυέσθω· τῆνικαῦτα δὲ ταχέως ὑποχωρεῖτω. Διὰ τοῦτο ἀπαγορεύοντες κατακρίνομεν ἄλλοτε ποτε πλὴν τῆς δηλωθείσης ἡμέρας ἐν τῇ μονῇ ταύτῃ παραγενέσθαι.

Κεφάλαιον κδ'

- 5 Περὶ τοῦ μὴ κατατάσσεσθαι Ῥωμαίων
πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ἐν τῇ κατ'
ἐμὲ μονῇ καὶ δ· ἦντινα αἰτίαν

1. Παρεγγυῶμαι δὲ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ μονῇ καὶ βεβαιωτάτῃ δόγματι παριστῆ μηδέποτε ἐν τῇ κατ' ἐμὲ ταύτῃ ἁγίᾳ μονῇ Ῥωμαίων πρεσβύτερον ἢ μονάζοντα ταχῆσθαι εἰ μὴ μόνον νοτάριον τινα εἰδὸτα γράμματι καὶ πρὸς τοὺς κατὰ καιροῦς ἔρ(Α 268)χοντας ἐπιστέλλοντά τε τὴν γνώμην τοῦ καθηγουμένου καὶ πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀποσταλλόμενον παρὰ τούτου ἀπέρχεσθαι· καὶ τὰ χρεῖώδη τῆς μονῆς διοικεῖν.

- 15 2. Τούτου δὲ ἕνεκα τὴν τοιαύτην παραγγελίαν ποιοῦμαι ἐξασφαλιζόμενος, ἵνα μήπως βίαιοι ὄντες καὶ περιλογοὶ καὶ πλεονέκται, ὑστέρημά τι καὶ βλάβην τῇ μονῇ προξενούσιν, ἢ ἀντιτασσόμενόν τινα τῷ τόπῳ καθιστάσαι, σπεύδοντα τούτου κατακυριεύειν, ἢ τὴν ἡγουμενίαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι ἢ ἄλλην τινὰ κατὰ ἀπεικταίαν
20 πρόψαιιν ἰδιοποιήσασθαι τὴν μονήν, οἷα περὶ πολλάκις συμβεβηκότα εἶδομεν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φυλῇ ἐξ ἀπλότητος καὶ γνώμης ἐπεικούς. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο ἦν, ἡμεῖς τούτοις τῇ πίστει ὡς διδασκάλοι ἐπόμειθα καὶ τοῖς ἐκείνων κειθόμεθα δόγμασιν.

Κεφάλαιον κε'

- 25 Περὶ τῶν Ἰβήρων συγγενῶν καὶ ἀνθρώπων
|(Α 264) ἡμῶν τῶν εἰς τὴν μοναδικὴν τάξιν
ἐλληλυθόντων καὶ ἐλευσομένων, ὅπως δεῖ
αὐτοὺς δέξασθαι

1. Εἰ οὖν εἰσὶ τινες ἀπὸ τῶν ἡμετέρων συγγενῶν τῶν καθ'
30 αἷμα πλησιαζόντων ἡμῖν καὶ κατὰ βαθμὸν προτιμωμένων μοναδικῇ

1 ἁγίας λειτουργίας Α. 1 τῆνικαῦτα Α. 2-3 ἄλλοτε ποτε Α. 5 κατατάσσεσθαι Α. 8 παρεγγυῶμαι Α. 10 νοτάριον τινά Α. 11-12 ἐπιστέλλοντά τε Α. 13 τούτου Α. 15 ἕνεκα Α. 15 τοιαύτην Α. 17 ὑστέρηματι Α. 17 ἀντιτασσόμενον τινα Α. 18 καθιστάσαι Α. 18 σπεύδοντα Α. 18 τούτου Α. τού-

ვის თამამდენ უ დააბრკოლებენ: მაშინ კი სწრაფად წაიღეს ჟკან. ამიტომ ავკრძალავთ ამ მონასტერში მოსვლას, გარდა ზემოთ ნახსენები დღისა. როდისმე სხვა დროს და ვგმობთ, ვინც ამას დაარღვევს.

თავი ოცდამეოთხე

შესახებ იმისა, რომ არ იქნეს თანამდებობაზე დაყენებული ბერძენი ხუცესი ან მონაზონი ამ ჩვენს მონასტერში და რა მიზეზით

1. მე ვურჩევ ყველას ან მონასტერში მყოფს და უმტკიცესი დადგენილებით ვაწესებ, რომ არასოდეს ამ ჩემს მონასტერში ბერძენი ხუცესი ან მონაზონი არ იქნეს დამკვიდრებული, გარდა ერთი წლიენისა (ἑνιαέσιον). რომელმაც იცის წერა და რომელიც ხანდა-ხან მთავრებთან გაგზავნის წერილს წინამძღვრისაგან, და მათთან გაგზავნილს მისგან ჟკან დაიბრუნებს, და მონასტრის საქმეებს წარმართავს. A 288

2. ასეთ ბრძანებას იმის გამო ვცემ ასე მტკიცედ, რომ ბერძენები მოძალადენი არიან, უპირონი (παρρησιῶσι) და ანგარნი, და მონასტერს რამე გაჭირებას და ვნებას შეამთხვევენ, ან ვინმე მოწინააღმდეგეს დააყენებენ ადგილზე, რომელიც შეეცდება იქ გაბატონდეს, ან მამასახლისობა თვითონ ნიითვისოს, ან სხვა რაიმე დაწყევლილი საბაბით მონასტერი მიიჩემოს, რაც ჩვენ ხშირად გვინაბავს მათგან ჩადენილი ჩვენი ტომის გულუბრყვილობისა და გულმართლობის წყალობით. რომ ეს ასე არ იყოს, ჩვენ როგორც მასწავლებლებს მივყვებით მათ სარწმუნოების საკითხში და ნათი დებულებები გვწამს.

თავი ოცდამეხუთე

შესახებ იბერთა ნათესავეებისა და ჩვენი უმებისა, რომელნიც მონაზონური წესის მისაღებად მოდიან, და თუ როგორ უნდა მიიღონ ისინი

A 264

1. თუ არიან ჩვენი ნათესავეებიდან ისეთები, სისხლით რომ ჩვენი მახლობლები არიან და მათ უპირატესობა მისცეს მონაზონური წესით

16 τὰν Β, 17 τὴν τὴν Β Petit, 18-19 ἡγουμενίαν Α, ἡγουμενίαν Β. 19 ἐπί-
 πασασθαι Α. 19 τὰν Α. 20 πρόφασιν Α. 20 οἰαπερ Α. 20 πολλὰς Α.
 21 ἐπίκοπος Α. 25 τὸν (τὸν) Α. 25 ἕψῃσιν Α. 27 ἐκλήσθῃσιν Α. 29 οἰοί
 τὰς Α.

διαζώντες τάξει, φιλοτιμούμενοι πείρα τε καὶ συνέσει· καὶ ἐπιτήδαιοι πρὸς τὰ τῆ ἀγία ταύτη μονῆ συμφέροντα καὶ δυνατώτατοι, δέον τε καὶ συμφέρον ἡγοούμεθα τὸ προτιμᾶσθαι τούτους ὑπὲρ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἐξωτερικούς·

- 5 2. εἰ δὲ τῆς ἱερατικῆς τάξεως κόρρω εἰσὶ καὶ τῆς κατ' ἀρετὴν διαγωγῆς καὶ οὐ μόνον κατὰ ταύτην ἀδύνατοι, ἀλλὰ καὶ πάντῃ ἀνίκανοι καὶ ἀποίητοι πρὸς τὴν τῆς κοσμιότητος ἐπιτηδεύτητα καὶ οὐχ ὀλοκλήρῃ καρδίᾳ καθυπουργοῦντες γνωσθήσονται τοῖς ἱεροῖς τούτοις τύποις, μὴ γένοιτο ἐξουσίαν ἐγχειρισθῆναι· αὐτοῖς τὴν γὰρ
10 τοιαύτην τῶν μοναζόντων (A 265) ζώντων κατοίκησιν βούλομαι διορίσασθαι, ὡς πολλάκις εἴρηται, ~~καὶ~~ εἶναι· ἐλευθέραν πάντῃ ἀπὸ ξένων τε καὶ τῶν ἐγγυτέρων ἡμῶν συγγενῶν οὐδ' ἄλλῃ τινι· ἐτέρῃ ὑποτάσσειν ταύτῃ διορίζόμεθα, ἀλλ' αὐτεξουσίως ἀεὶ τε καὶ διαπαντός διαγείναι καὶ αὐτοδεσπότως.

- 15 3. εἰ δὲ τις τῶν εἰρημίων συγγενῶν ἡμῶν ἢ τῶν ἀνθρώπων ἡμῶν ἐκτός ἄλλος τις ἢ τῶν Ἰβήρων καὶ ἀποκαρῆ καὶ ὁ τετυπωμένος ἀριθμὸς τῶν μοναζόντων ἑλλειπῆς ὑπάρχει, δεῖ τοὺς τοιούτους προτιμῆσασθαι καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτοὺς ἐν τῇ μονῇ καὶ εἰς τοὺς τῶν
20 ἑλλειπόντων τάσσειν τόπους πρὸς ἀναπλήρωσιν τῆς τετυπωμένης ποσότητος, ὀφείλοντας αὐτοὺς διάγειν κατὰ τὴν τυπωθεῖσαν τάξιν τῆς τοιαύτης μονῆς καὶ ὁμονοεῖν αὐτοῖς τοῖς ἐν τῇ κοινότητι ἀδελφοῖς καὶ ὑποτάσσεσθαι τῷ καθηγουμένῳ. Ὁ δὲ τετυπωμένος (A 266) ἀριθμὸς τῶν μοναζόντων ἑλλειπέτω μηδέποτε.

Κεφάλαιον κς'

- 25 Περὶ τοῦ λογαριασθῆναι τὸν οἰκονόμον καὶ τοὺς λοιπούς διακονητάς ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου, τὸν καθηγουμένον δὲ λογαριασθῆναι ὑπὸ τῆς τῶν ἀδελφῶν κοινότητος

- 30 1. Ὀφειλόμενόν ἐστι καὶ ἄξιον, ἵνα δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ ὁ μέγας οἰκονόμος τῆς καθ' ἡμᾶς εἰρημίνης μονῆς λογαριάξῃ τοὺς τε

1 φιλοτιμούμενοι AB. 1 τί A. 2 ἀγία A. 2 συμφέροντα A. 3 ὑπὲρ B, ἢπερ A. 4 ἐξωτερικούς A. 5 ἱερατικῆς A. 6 διαγωγῆς A. 6 πάντως B, παντῆ(?) A (πάντι—πάντη). 7 ἐπιτηδεύτητα A. 8 καθ' ὅπου κατοικεῖν A. 10 πρῶτον A. 10 βούλομαι A. 11 πολλάκις A. 11 πάντι A. 12 ἐτέρῳ A. 12 ὑποτάσσειν Petit, ἐπιτάσσειν AB. 13 ταύτη A, ταύτην B (+ Petit). 13 διορίζόμεθα A. 13 διὰ παντός A. 13 διαγείναι A. 16 ἐκτός AB, ἢ καὶ Petit.

ეცხოვრათ, გამოკდილებით და ცოდნით გაამაყებულნი ამ წმინდა მონასტრის საქმეებისათვის სასარგებლონი და შემძლებელნი არიან, საკიროდ და სასარგებლოდ მიგვაჩნია იმათ მიეცეს უპირატესობა უცხოთა და გარედან მოსულთა წინაშე.

2. ბოლო თუ ისინი შორს არიან სამღვდელო წესისაგან და სათნოებით მოღვაწეობისაგან და არა მარტო ამაში არიან უძლურნი, არამედ საერთოდ არიან უუნარონი და უქნარნი საერისკაცო საქმიანობისადნი, და გულსავესებით ვერ შესძლებენ, რომ სამღვდლო საქმეებს ემსახურონ, ნუ ჩაუტდებთ მათ ხელში ძალაუფლებას. ვინაიდან მე მინდა, როგორც ხშირად მითქვამს, დავაწესო A 265 ეს ადგილი მონაზონთა სამკვიდრებლად, რომ იგი იყოს ყოველნაირად თავისუფალი როგორც უცხოთაგან, ისე ჩემ მახლობელ ნათესავეთაგან, არა სხვა ვინმეს ემორჩილებოდეს—ვაგბობთ ჩვენ—არამედ თვითთავადად იარსებოს მუდამ და ყოველთვის და თვითმფლობელად.

3. ბოლო თუ შემოხსენებულ ჩვენ ნათესავეთაგან ვინმე ან ჩვენ უმათა გარეშე სხვა ვინმე იბერთაგანი იქნება და აღიკვეცება, ბოლო მონაზონთა დაწესებული რიცხვი დაკლებული აღმოჩნდება, საკიროა იმათ მიეცეს უპირატესობა და ისინი შემოვიდნენ მონასტერში და ჩადგნენ დაკლებულთა ადგილას დაწესებული რაოდენობის შესავსებად; ისინი უნდა ცხოვრობდნენ ამ მონასტერში დადგენილი წესის მიხედვით, თანხმობით იყვნენ ძმათა ერთობლიობასთან¹ და ემორჩილებოდნენ წინამძღვარს. A 266

თავი ოცდამეცხვი

შეხაზებ იმისა, რომ იკონომოსი და სხვა მსახურნი ანგარიშდებული უნდა იქმნენ წინამძღვრის მიერ, ბოლო წინამძღვარი ანგარიშს უნდა აბარებდეს ძმათა ერთობლიობას

1. საკიროდ და ღირსეულია, რომ მთელი წლის მანძილზე ჩვენ მიერ ხსენებული მონასტრის დიდი იკონომოსი უმოწმებდეს

¹ ე. ი. მონაზონთა კოლექტივთან.

16 *εις* A. 16 *ή* B, *ελ* A. 16 *ἐβήσαν* A. 17 *διεθμάς* A. 17 *ἐλλειψής* A, *ἐλλειψής* B. 19 *ἐλλειπόντων* A, *ἐλλειπόντων* B. 20 *διὰ* A. 20 *επιποθήσαν* A. 20 *εἰς* A. 21 *τοιαύτης* A. 21 *ὁμοίως* A. 22 *ὑποτάσσεται* A. 25 *λογαριθοῦμαι* A. 26 *διακομητῆς* A. 27 *λογαριθοῦμαι* A. 29 *ἄξιον* A. 29 *ὁμόλου* A. 30 *λογαριθεῖν* AB.

παροικονόμους καὶ τοὺς διακονίας διαφόρους ἐγκαχειρισμένους ἀπ᾿ αὐτῶν κατὰ τὸν σептέμβριον μῆνα, καὶ αὐτοὺς κατὰ τὸ ἅγιον πάσχα σὺν φόβῳ θεοῦ· καὶ εἰ τι ἂν εὐρεθῶσιν ἀπολειπαζόμενοι, λαμβάνων παρ' αὐτῶν τούτοις ποιήσαι ἀπόδειξιν.

5 2. Ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος λογαριαζέσθω ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου, καὶ λογαριαζόμενος ἵπ' αὐτοῦ λαμβανέτω παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν.

8. Ὁ δὲ καθηγουμένος ἐν φόβῳ θεοῦ τῇ | (A 267) εἰδῆσαι τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν ἐξοδιαζέτω εἰς τὰς τῆς ἐκκλησίας χρείας καὶ τῆς μονῆς, καὶ τὸ καταλιμπανόμενον ἀναξοδίαστον πρὸς ὠφέλειαν τῆς μονῆς καὶ συμφέρον ὁύτω εἰς τὸν δοχιάριον καὶ λαμβανέτωσαν παρὰ τούτου ἀπόδειξιν. Καὶ καθ' ἕκαστον πάσχα ὁ καθηγουμένος λογαριαζέσθω ὑπὸ τῶν οἰκονόμων καὶ τοῦ δοχιαρίου καὶ τῆς ἀδελφότητος·

15 4. Ὡσαύτως καὶ ὁ δοχιάριος λογαριαζέσθω δις τῷ ἐνιαυτῷ ὑπὸ τοῦ καθηγουμένου καὶ τῆς ἀδελφότητος.

6. Καὶ εἰ γε ἐκ τούτων τις ἐπλεονέκτησεν ἢ κατεδαπάνησεν ἀκαίρως ἢ ματαίως τὰ ἐκκλησιαστικὰ χρήματα, δεῖ τὰ ἐλλείποντα καὶ ἀναλωθέντα πάλιν ἀποπληρῶσαι καὶ ἀποκαταστήσαι, αὐτὸν δὲ 20 ἐξῶσαι ἀπὸ τῆς ἀνά χειρᾶ αὐτοῦ δουλείας.

6. Εἰ τι δὲ περιτεύσαι ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰσόδου ὑπὲρ τὰς παρ' ἡμῶν τυπωθείσας ἐξόδους καὶ ἄλλας δικαί|(A 268)ας δόσεις, ὅσον ἂν εἴη τὸ τούτου, τόσον γενέσθω εἰς τὰ συμφέροντα τῆ ἐκκλησίας καὶ πρὸς ὠφέλειαν αὐτῆς φυλαττόμενον, ὥστε ἐν ἐπιτηδείῳ 25 καιρῷ εὐρεθῆσεται εἰς ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησίας. Ὡσπερ εἴρηται, καὶ ἐξοδιαζεται.

7. Διοριζόμεθα δὲ καὶ τοῦτο, ἵνα μὴ ἀπολείψῃ ποτὲ ἀπὸ τῆς μονῆς λογάριον ἕως δέκα λιτρῶν, ὥστε ἐν καιρῷ δέοντι τὴν τῆς μο-

1 παροικονόμους A. 1 ἐγκαχειρισμένους B. 2 σептέμβριον μῆνα A. 2 αὐτοὺς A. 2 ἅγιον A. 3 εὐρεθῶσιν A. 3 ἀπολειπαζόμενοι B. ἀπολοιπαζόμενοι A. 4 ἀπόδειξιν A. 5 λογαριαζέσθω A. 6 λογαριαζόμενος A. 6-7 ἀπόδειξιν A. 11 συμφέρον B. συμφέρων A. 11 δοχιάριον A. 12 ἀπόδειξιν A. 13 δοχιαρίου A. 15 δοχιάριος A. 15 δις B. ὁύς A. 15 ἐνιαυτῷ A. 16 καθ' ἡγουμένου A. 17 εἰς A. 17 κατεδαπάνησεν A. 18 ἐκκλησιαστικὰ A. 19 ἀναλωθέντα B. 19 ἀποπληρῶσαι A. 20 ἐξῶσαι A. 22 τυπωθείσας A. 23 τόσον B. πόσον A. 23-24 τῇ

ანგარიშს ქვეიკონომისებსა და სხვადასხვა ხელისუფლების მქონე მსახურებს, ერთხელ სექტემბრის თვეში, და კვლავ წმინდა პასქის (ე. ი. აღდგომის) დღეებში, ღვთის შიშით; და თუ აღმოჩნდებიან ჩამორჩენილნი, (დღიშა იკონომოსმა) უნდა აიღოს მათგან საბუთი.

2. დიდი იკონომოსი უნდა იქნეს ანგარიშდებული წინამძღვრის მიერ, და მის მიერ ანგარიშდებულმა უნდა მიიღოს მისგან საბუთი.

3. ხოლო წინამძღვარმა, შიშითა ღვთისათა, დანარჩენ ძმებ- A 267 თან შეთანხმებით, შემოსავალი უნდა ხარჯოს ეკლესიისა და მონასტრის საჭიროებათათვის და, რაც გადარჩება დაუხარჯავი, უნდა გადაეცეს მონასტრის სასარგებლოდ და საჭიროებათათვის მეჭურჭლეს¹ და მისგან მიიღონ საბუთი. და ყოველ აღდგომის დღეებში წინამძღვარი ანგარიშდებულ იქნეს; იკონომოსთა, მეჭურჭლისა (სპბ თაზ ბიჯარისა) და ძმების მიერ.

4. აგრეთვე მეჭურჭლე უნდა ანგარიშდებულ იქნეს ორჯერ წელიწადში წინამძღვრის მიერ და ძმების მიერ.

5. და თუ ვინმეს ამათგანს ანგარება გამოუჩენია ან გადაუხარჯავს უღროოდ და ფუჟად საეკლესიო ქონება, საჭიროა დაკლებული და გადახარჯული კვლავ შეაფსოს და აღადგინოს, ხოლო თვითონ მაშინვე უნდა იქნეს გადაყენებული თავისი სამსახურიდან.

6. ხოლო თუ საეკლესიო შემოსავლიდან ზედმეტი აღმოჩნდება იმის ზევით, რაც ჩვენ მიერ იყო შემოსავალად დაწესებული და რაც სხვა ჯეროვანი მისაცემი იყო, რამდენიც არ უნდა იყოს ეს, მთლად ეკლესიის სასარგებლოდ და მის მოსახმარად იქნეს დაცული, ისე რომ ოდესმე სხვა საჭირო დროს ეკლესიის სახმარად იქნეს გამოყენებული, როგორც ითქვა, და დახარჯული. A 268

7. იმასაც განვსაზღვრავთ, რათა არასოდეს არ დააკლდეს მონასტრის საფასეს ვიდრე ათ ლიტრამდე, ისე რომ გასაჭირის

¹ *εις τον διοικητον* — დ ი შ ი ტ რ ა კ ი ს განმარტებით (იხ. შიი ლექსიკონი, ტომი III, 2105) *διοικητος* აღნიშნავს მონასტრის საჭურჭლის უფროსს *διοχαιδρις, διοχαιδρις* — *εν της μοναστηριου, ο διαμελητης του διοχειου* („მონასტრებში, დოქის მზრუნველი“), ხოლო: **διοχειου... διομηκη τροφειου εν μοναστηριου** („დოქი — სურსათის საწყობი მონასტერში“).

εκκλησία A, *της εκκλησίας* B. 24 *πεινάσω* A. 25 *εβραθίχεται* A. 27 *ἀπολείψαι* A. 28 *λογείτων* A. 28 *ως* A.

νης χρεῖαν ἀποπληροῦν, τὰ δὲ ὑπερπερισσεύσαντα τῶν δέκα λιτρῶν δότωσαν εἰς ἀγορὰν κτήματος καὶ τὸ κτῆμα προσκυρωσάτωσαν τῇ μονῇ.

Κεφάλαιον κζ'

- 5 Περὶ τοῦ μνημονεύεσθαι τοὺς τελευτήσαντας ἐν ταῖς ἁγίαις λειτουργίαις καὶ ταῖς ἱερουργίαις μνημονεύεσθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀδιαλείπτοις εὐχαῖς

1. Καὶ ταύτην δὲ τὴν παραγγελίαν παραδίδωμι ὑμῖν, τοῖς πα-
 10 τράσι μου καὶ ἀδελφοῖς, μετὰ πάσης ἀσφαλείας καὶ | (A 269) βε-
 βαιότητος πρὸς δὲ καὶ κατακρίσεως καὶ γράφομεν ἐτοιμῶς, ἵνα δια-
 παντός ἀνυστερήτως τελήσητε τὸ μυστήριον τῆς θείας λειτουργίας
 αἰὲ μνημονεύοντες συνήθως τὰς ψυχὰς τῶν κεκοιμημένων, καθὼς
 15 ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν παρελάβομεν καὶ μέχρι τοῦ νῦν χάριτι θεοῦ
 διατηρήσαμεν ἐν πάσι ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις, οὕτω καὶ ὑμεῖς φυ-
 λάξατε εὐπρεπῶς μετ' εὐδοκίας θεοῦ· δεῖ γὰρ πάντας τοὺς πιστοὺς
 ἀπαρσάλευτον διαφυλάξαι τὴν παρούσαν ἐντολήν, μᾶλλον δὲ τοὺς
 μονάζοντας· διὰ τοῦτο γὰρ τοῦ ἀντικειμένου Σατὰν πᾶσα ἡ ἰσχύς
 καταλύεται.

2. Καὶ ἐν τῇ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου βαπτιστοῦ ἱερέα τάσσουσιν,
 ἵνα αἰὲ καὶ ἀνελλιπῶς ποιῆσῃ ἐν αὐτῷ τὴν μνήμην τῶν τελευτη-
 σάντων.

3. Ἐκτελείσθω καὶ μνήμη πάντων τῶν ἀδελφῶν δι' ἀγρυπνίας
 καὶ ὁλονύκτου ψαλμοδίας καὶ ἱερᾶς λειτουργίας, (A 270)

4. καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ εἰ μετὰ πίστεως καὶ δῶρον
 25 προσφέρει τις ἐξωθεν μετ' εὐποιίας διὰ χρημάτων διακονῶν τῇ μονῇ
 ταύτῃ ἡμέραν παρ' ἡμέραν μνήμης ἐνεκεν εἴτε καιρὸν παρὰ καιρὸν
 διὰ τὸ μνημονεύεσθαι κοινῶς ὑπὲρ τῶν τοιούτων προσευχέσθωσαν
 ἐκτενῶς καὶ κατὰ τὴν ἡμετέραν παράδωσιν μνημονεύτωσαν τῇ
 30 μυστηρίῳ τῆς θείας ἱερουργίας.

1 ἔπερ περισσεύσαντα A, ὑπερπερισσεύματα B. 1 λίτρων A. 5 τοὺς A.
 6 λειτουργίαις A. 9 παραδίδωμοι A. 10 πάσης A. 10-11 βεβαιωτικῶς A.
 11 ἐτοιμῶς A. 12 ἀνυστερήτως A. 12 τελήσηται A. 12 μυστήριον A. 12 ἱε-
 τουργίας A. 15 διέτηρίσαμεν A. 15 ἁγίαις A. 16 πιστοὺς A. 17 διὰ φυλάξαι A.

დროს მონასტრის სახმარად შეივსოს, ხოლო ათ ლიტრაზე გადა-
მეტებული გაიცეს მამულის საყიდლად და ეს მამული მონასტ-
რისა იყოს.

თავი ოცდავეშვიდა

**შესახებ იმისა, რომ მიცვალებულნი მოხსენებულ
იქმნენ წმინდა ჟამისწირვაში და ხამღდელი
მსხვერპლშეწირვის დროს მოხსენებულ იქმნენ
ხულნი მათნი დაუცბრომელი ღოცვებით**

1. ამ ბრძანებასაც გადმოგცემთ თქვენ, მამანო და ძმანო ჩემ-
ნო, სრულის დამოწმებითა და სიმტკიცით, აგრეთვე მოსალოდნელი **A 269**
გაკიცხვით, და ვწერთ კიდევაც, რათა ყოველთვის დაუგვიანებ-
ლად ასრულებდეთ ღვთიური ჟამისწირვის საიდუმლოს და მუდამ
იხსენიებდეთ, ჩვეულებისამებრ, მიცვალებულთა სულებს, როგორც
ეს დასაბამიდან და იმთავითვე შემოღებული გვაქვს და აქამდე,
ღვთის მადლით, დაცული გვაქვს ყველა წმინდა ეკლესიაში; ანევე
თქვენც დაიცავით წესიერად, ღვთის მადლით; საჭიროა შეურყე-
ველად დაიცვას ეს ბრძანება ყველა მორწმუნემ, განსაკუთრებით
კი მონაზონებმა, ვინაიდან ამის საშუალებით ჩვენი მოწინააღმდეგე
ეშმაკის ყოველი ძალა ქარწყლდება.

2. აგრეთვე წმინდა ნათლისმცემლის ეკატერში აწესებენ
მღვდელს, რათა იგი მუდამ და დაუცბრომლად მიცვალებულთა
ხსენებას აწარმოებდეს იქ.

3. აგრეთვე შესრულდეს ყველა ძმათა სახსენებელი ღამისთე-
ვითა, მთელი ღამის განმავლობაში ფსალმუნების გალობითა და **A 270**
წმინდა ჟამისწირვითა.

4. და არა მხოლოდ ეს, არამედ, თუ ვინმემ გარედან რწმე-
ნით შემოსწიროს ძღვენი და ქველმოქმედებით ემსახუროს ამ მო-
ნასტერს სახსრების გაღებით, ყოველდღიური მოსახსენებელის გუ-
ლისთვის, ან წლითი-წლად მოხსენების გულისთვის საერთოდ, ამათ
ულოცონ ხელაპყრობით და ჩვენი დავალების მიხედვით მოიხსე-
ნიონ ღვთიური მღვდელმსახურების საიდუმლოში.

17 παρῶσαν A. 17-18 τοῖς μονάχοις A. Petit, τοῖς μονάχοις
AB. 18 ἰαχὲς A, ἰαχρά B, ἰαχρότης Petit. 20 βαπτισαὶ A. 21 ἀελλε-
π. B. 21 ποιήσαι A. 26 πρὸς φέρεν ἕως A. 26 εὐποιῶν A. 26 διακοῦν A.
27 ἔνεκεν A. 28 παρῶσεν ἰαχῶσαν A. 30 μυστηρίῳ Petit, μοναστηρίῳ AB.

5. Καὶ ταῦτα πάντα διατηρεῖτωσαν ἀνελλιπῶς κατὰ τὴν ἡμέτεραν παραγγελίαν πάντες οἱ ἐσόμενοι μεθ' ἡμᾶς μέχρι τέλους τῶν αἰώνων.

Κεφάλαιον κη'

5 Περὶ γερόντων καὶ ἀσθενείας κινδυνευόντων,
ὅπως δεῖ τούτους περιποιήσασθαι καὶ
ἀναπαύσαι καλῶς

1. Οἱ οὖν παντελῶς ταλαιπωρήσαντες τῶν ἀδελφῶν καὶ ἐν ἀπορίᾳ ὄντες, γῆρα ἢ ἀσθενεία ἢ ἑτέρῳ πάθει τινὶ προσκακοπαθούντες, ὀφείλουσι περισσοτέρως προνοεῖσθαι καὶ ἐπιμεῖσθαι καὶ παραμυθίας τυχεῖν· καὶ αὐτοὶ δὲ ὀφείλουσιν ὑπομένειν τῇ θλίψει καὶ μὴ ἐκκακεῖν ἢ καταγογγύζειν, ὅτι αὐτοὶ τε καὶ οἱ διακονοῦντες κατὰ κοινὸν λήθονται τὸν μισθὸν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν· τοῦτο γὰρ ἐστὶ θίλημα θεοῦ, πρὸς τοὺς συνδούλους εὐγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην καὶ χρηστότητα ἐνδείξασθαι.

15 2. Πλὴν οὐ μόνον τοῦτο ἄξιον τῷ προισταμένῳ ἐνδείξασθαι καὶ ποιεῖν εἰς πρόνοιαν τῆς σαρκός, ἀλλὰ καὶ τῶν ψυχῶν τούτων ἐπιμελεῖσθαι ἐν λόγῳ διδασκαλίας, οὐ μὴν δέ, ἀλλὰ καὶ λόγοις κατὰ τὸν ἱετρικὸν νόμον ἰασθαι τὰς ψυχὰς αὐτῶν.

20 3. Καὶ γὰρ τοῦτό ἐστιν ἐν ᾧ χαίρομεν, περὶ οὗ ἄπαν ἔργον καὶ λόγος γίνεται· οὐκ ἐστὶ γὰρ ἄλλο τι εὐκρατύτερον τῷ θεῷ τοῦ τοῦ ἀκολάπτου σαρφρονίσαι· καὶ τοὺς μεθύοντας ἐγκρατεῖς ἀπεργάσασθαι, τοὺς θυμῶδεις πράους καὶ μακροθύμους, τοὺς ἀλαζόνας τε (A 272) πεινόμενους.

25 4. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ πρώτη σοφία, τοῦτο εἰκὼν καὶ ὁμοίωμα θεοῦ (κατὰ τὸ δυνατόν ἀνθρώπων) ἐκείνου τοῦ τὰς ἀσθενείας ἡμῶν λαβόντος καὶ νόσους βλαπτάσαντος, καὶ τί ἄλλο ἢ στόμα θεοῦ ὁ ποιητὸς ἐστὶν· καθὼς ὁ προφήτης λέγει*, ὅτι ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἁτίμου στόμα μου κληθήσεται, καὶ τὴν εἰκόνα ἀνάξει εἰς τὸ κατ' εἰκόνα πρὸς τὸ τοῦ ταύτης πρωτοτύπου ὁμοίωμα.

* Jer. 15, 19:

1 διὰ τηρήτωσαν A. 1 ἀνελλιπῶς A, ἀνελλειπῶς B. 1-2 ἡμετέραν A. 2 ἐσόμενοι A. 2 μέχρι A. 3 αἰώνων A. 5 κινδυνευόντων A. 8 ταλαιπωρήσαντες A. 9 ἑτέρῳ A. 9 πάθη A. 9-10 πρὸς κακοπαθούνας A. 10 ὀφείλουσι A. 10 περισσοτέρως A. 10-11 ἐπιμελεῖσθαι A. 11 παραμυθίας A. 12 καταγογγύ-

5. და ეს ყველაფერი უნდა დაიცვას დაუცხრონელად თანახმად ჩვენი ბრძანებისა ყველამ, ვინც ჩვენ შემდეგ იქნება ვიდრე დასასრულამდე საუკუნისა.

თავი ოცდამეცხე

შეხაზებ მოხუცთა და ხენით შეპყრობილთა,
თუ როგორ უნდა მოუარონ იმათ და
კარგად მოახვენონ

1. თუ ძმათაგან რომელნიმე გაქირებაში ჩაეარდებიან და სიძნელეებში, ან სიბერით ან ავადმყოფობით ან სხვა რამ სატკივარით დაუძღურდებიან, საქიროა უმეტესად მათზე ფიქრი და ზრუნვა და ნუგეშისცემა; ხოლო მათაც მართებთ აიტანონ უბედურება და არ მიეცნენ ღრტივნებასა და ჩივილს, რათა მათაც და საერთო მომვლელებშიც მიიღონ სასყიდელი სამართლიანი მსაჯულისაგან, ჩვენი ქრისტე-ღმერთისაგან; ღვთის სურვილია გამოიჩინონ მოყვასთა მიმართ კეთილისყოფა, სიყვარული და სიტკბოება. A 271

2. მაგრამ არა მხოლოდ ის შეეფერება წინამძღვარს, რომ გამოიჩინოს ზრუნვა ხორცისათვის, არამედ მან უნდა იზრუნოს მათი სულისთვისაც მოძღვრების სახით, და არა მარტო ეს, არამედ საექიმო წესის მსგავსად სიტყვების მეშვეობით ჰკურნოს მათი სული.

3. ჩვენი სასიხარულო სწორედ ესაა, რომლის შესახებ ვიღწვით საქმით და სიტყვით; ამაზე უფრო სასიამოვნო ღმერთისათვის სხვა არაფერია: აღვირახსნილნი მოათვინიერო, მემთვრალენი თავშეკავებულად წოაქციო, მრისხანენი მოწყალე და სულგრძელი გახადო, ხოლო მკვებარებს თავმდაბლობა ასწავლო.

4. სწორედ ეს არის პირველი სიბრძნე, ეს არის ხატი და მსგავსება ღმერთისა (ადამიანის ძალ-ღონის კვალობაზე), რომელმაც იკისრა ჩვენი უძღურებანი და სნეულებანი აღგავა, და რა იქნება ეს, თუ არა პირი ღვთისა? როგორც იტყვის წინასწარმეტყველი: ვინც გამოიყვანს პატიოსანს უპატიოებისაგან, ეწოდოს მას ჩემი პირი, და ის აიყვანს ხატს მისი პირველსახის მსგავსებამდე. A 272

γῆθεν Petit, καταγωγέσους AB. 12 ἀπὸς ἐξ A. 12-13 διακοσμήσας A. 14 ἕσται A. 16 ἀξίον A. 18 ἐπιμαρτυρεῖσθαι A. 18 μῆν A. 19 ταπεινὸν A. 19 ἴδιον A. 20 χαίρομεν A. 20 ὅν A. 2) ἅπαν A. 21-22 τοῦ τοῦ A, τοῦτος B. 25 ἐστὶ A. 25 τοῦτο Petit, τοῦτο AB. 25 εἰκόθ A. 27 ῥόσους A. ἔξ ῥόσους B. 28 ἐμίον A. 30 προσηύετον A.

Κεφάλαιον κθ'

Περὶ τῶν τριῶν παρ' ἐμοῦ κτισθέντων
κλιμάκων τῶν κληθείσων παρ' ἡμῶν
ξενοδοχείων οὕτως ἐτυπώσαμεν

- 5 1. Κάτωθεν δὲ τοῦ χωρίου τοῦ ὀνομαζομένου Στενιμάχου ἐπά-
νωθεν τῶν δύο ὁδῶν ἐκτίσθη ἐν ξενοδοχείῳ. Διατάσσομαι οὖν καὶ
διορίζομαι ἐκ τῶν προσόδων τοῦ ῥηθέντος χωρίου τοῦ Στενιμάχου
δοῦναι ἐκείσε λόγῳ τῶν ὁδοιπόρων καὶ τῶν πένητων ἐκάστη ἡμέρᾳ,
ἣν ἐποίησεν ὁ θεός, σίτου μοδίους δύο καὶ οἴνου μέτρα | (A 273)
10 δύο καὶ λόγῳ προσφαγείου ἢ ἐψητοῦ, εἴ τι παράσχη ἢ τοῦ θεοῦ
ἀγαθότης, οἶον ἐκ σπερμάτων καὶ λαχάνων. Ἐτύπωσα δὲ καὶ ὕδρο-
μυλον ἐκ τῶν δεσποτικῶν μυλώνων τῶν ὄντων ἐν τῇ Στενιμάχῳ,
ἵνα ἀλήθῃ τὸ τοῦτου ἄλεσμα, καὶ πάροικον ἓνα ἐκ τοῦ τοιοῦτου
χωρίου ἀπὸ πάσης ὑπηρεσίας τε καὶ δουλείας, αἷς τὸ ὄλον τοιοῦτον
15 χωρίον ὑπόκειται, ἐλεύθερον εἶναι διορισάμεν καὶ μόνῃ ὑποκεισθαι
τῇ τοιοῦτου ξενοδοχείῳ ὑπηρεσίᾳ, οἶον ξυλοφορεῖν ἐν αὐτῷ καὶ
ὕδροφορεῖν καὶ πᾶσαν δουλείαν τοῖς ξενοδοχείοις ἀρμόζουσιν ἐκτε-
λεῖν, δι' οὗ διανεμέται καὶ ἡ τοιαύτη παροχὴ εἰς τοὺς πένητας καὶ
τοὺς ὁδοιπόρους. Γενέσθωσαν οὖν ἐν καθαρᾷ γνώμῃ καὶ φόβῳ θεοῦ
20 καὶ διανεμέτω ἀνυποκρίτως τὴν τοιαύτην παροχὴν τῶν χρειῶν καὶ
λαμβάνετω μετὰ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ τῆς μονῆς τὴν λαγ-
χάνουσαν αὐτῷ ῥόγαν ὡς εἰς ἀπὸ τῆς τρίτης τάξεως ἀδελφός.

2. | (A 274) Καὶ τεθήτωσαν κράββατοι ἐν τῇ ξενοδοχείῳ
τούτῳ πολλοὶ καὶ φοῦρος ἕστω καὶ κλίβανος ἐν αὐτῷ, θερμοὶ ἄμφω,
25 ἵν' ὅταν ἔλθῃ ἐν ταῖς χειμεριναῖς ἡμέραις ὁ ξένος, ἐν τῇ τοιοῦτῳ
ξενοδοχείῳ θερμαινῆται τε καὶ στεγανώνηται καὶ ἀναπαύηται.

3. Καὶ εἰ κινδυνεύει νόσῳ τινὶ τις τῶν ἐκείσε παραγενομένων
ὁδοιπόρων καὶ φίλων, πρέπει τὸν τοιοῦτον ἀναπαθεῖν ἡμέρας τρεῖς·
μετὰ δὲ τὰς τρεῖς ταύτας ἡμέρας παραπέμψαι τοῦτον. Εἰ δέ γε πάνω
30 εἰς ἀδυναμίαν τις καταντίσῃ καὶ οὐ δύναται ὁδοιπορεῖν, δεῖ τὸν
τοιοῦτον ἕως τότε κρατεῖν καὶ ἀναπαθεῖν, ἕως οὗ τελείως ὕγιανεῖ.

4 ξενοδοχεῖ B. 4 οὕτως AB. ὁπως Petit. 6 ἐν A. 8 ἐκείσε A.
8 ὁδοιπόρων A. 9 δύο A. 10 προσφαγίου A. 10 τι|τη A. 10 παροίσει A.
12 στενιμάχῳ A. 13 ἓνα A. 13 τοιοῦτον A. 14 ὑπηρεσίας ἢ 3. 3 σ 6., ὑπηρεσίας
AB. 14 ὄλον A. 17 ἀρμόζουσιν A. 20 ἀνυποκρίτως A. 20 τοιαύτην A.
22 εἰς A. 23 ξενοδοχίῳ A. 24 φοῦρος A. 25 ἵνα ὅταν B. 26 ξενοδοχίῳ A.

თავი ოცდამეცხრე

შესახებ ჩემ მიერ აშენებული სამი სადგომისა,
რომელთაც ჩვენ მიერ ეწოდება ქსენოდოხიონი,
ახე დავაწესეთ

1. ეგრეთწოდებულ სოფელ სტენიმახის ქვემოთ, ორი გზის შესაყარის ზემოთ აშენებულია ერთი სასტუმრო¹. ჩვენ ვაწესებთ და განვსაზღვრავთ შემდეგს: ხსენებული სოფლის სტენიმახის შემოსავლიდან მიეცეს მგზავრთათვის და ღარიბთათვის ყოველდღე, რომელიც კი ღმერთს შეუქმნია, ორი მოდი დიკა და ორი მეტრო ღვინო; და საჭამადის ან წვნიანის სახით, თუ ღვთის სიკეთეს რამე მოუცია, — ცერცვათაგან და მხალთაგან. დავაწესე აგრეთვე წყლის წისქვილი საბატონო წისქვილთაგან, სტენიმახში რომ არის, რათა დაფქვას საფქვავეი, და ერთი გლეხი ამ სოფლიდან, თავისუფალი ყველა იმ სამსახურებელისაგან და სამუშაოსაგან, რომლებითაც მთელი ეს სოფელია დატვირთული, ჩვენ განვსაზღვრეთ, რომ ის მარტო ამ სასტუმროს სამსახურში იყოს, მაგალითად შეშა მოჰქონდეს, წყალს უზიდავდეს და ყოველგვარ საქირო საწესხურს უსრულებდეს სასტუმროებს; მისი ხელითვე უნაწილდებოდეს გლაბაკებსა და მგზავრებს ეს საზრდო. ის უნდა იყოს აღკურვილი წმინდა გონებით და ღვთის მოშიშობით, და ნიუდგომლად უნდა უყოფდეს საქირო საზრდოს, და მონასტრის სხვა ძმებთან ერთად უნდა იღებდეს მისთვის განკუთვნილ როქს, როგორც ერთი მესამისა დასისავანი.

A 273

2. და იღვას სარეცელები ამ სასტუმროში ბლომად, და იყოს იქ ფურნე და თორნე, ორივე გახურებული. რათა, როდესაც ზამთრის დღეებში მოვა სტუმარი, ამ სასტუმროში ის გათბეს, გაშრეს და მოისვენოს.

A 274

3. და თუ იქ მოსულ მგზავრთაგან და მეგობართაგან (ე. ი. სტუმართაგან) ვინმეს რამე ავადმყოფობა შეემთხვეს, ასეთი სამი დღის განმავლობაში უნდა მოასვენო; ხოლო სამი დღის შემდეგ გაავზავნო ის. და თუ ვინმე მთლად დაუძლურდეს და ვერ შეძლოს მგზავრობა, ასეთი მანამდე უნდა დააკავო და მოაყვენო, სანამ საბოლოოდ გამომთელდებოდეს.

¹ სასტუმრო — *ξενοδοχεῖον*. ქართულ ტექსტში სწერია: «ქენადოში», ხოლო ამ თავის სათაურშია: «ქსენადოშთათჳს, რომელ არიან უცხოთ სადგურნი».

26 *οταγαπρωηται* B. 29 *ουστον* A. 30 *εις κατανυξιαι* A. 30 *οδοιπορειν* A. 31 *ουστον* A. 31 *ως* A. 31 *ως* A. 31 *εγλαει* A.

4. Δεῖ δὲ οἰκοδομησαί: πλησίον τοῦ ξενοδοχείου ἐπὶ τῷ βουνῷ
 πύργον τινά, καὶ εἰ συμβῆ τις ἐκεῖσε φόβος, ἐν τῷ πύργῳ φυλάτ-
 τειν, ὅπως εἰ ἔλθῃ τις τῶν βασιλῶν, οὐ φθάσῃ ἢ χεὶρ αὐτοῦ.

5. Καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον (A 275) τὸ λεγόμενον Μαρμαρίον,
 5 ὃ ἐστὶ πλησίον τῆς γεφύρας, καὶ τὸ ἕτερον ξενοδοχεῖον, ὃ ἐστὶ παρὰ
 τὴν θάλασσαν καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς μονὴν τοῦ ἀγίου Νικολάου, ἅτινα
 δύο ξενοδοχεῖα οἰκοδομήσαμεν καὶ ἐτυπώσαμεν ὑπὲρ ψυχικῆς σωτη-
 ρίας τοῦ μακαρίτου ἀγαθῆς μου, ὁμοίως τεθήτωσαν εἰς διακο-
 νίαν τῶν ὁδοιπόρων τε καὶ πενήτων ἐκλεκτοὶ τινες καὶ μονάζοντες
 10 εἰς ἐν τῷ ἐνὶ καὶ ἕτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ, καὶ λαμβανέτωσαν καὶ αὐτοὶ
 βόγας, καθὼς περ καὶ ὁ Στενιμαχίτης.

6. Δοθήτωσαν δὲ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ Μαρμαρίου ἀπὸ τῆς
 εἰσόδου τοῦ χωρίου Σραβικίου ἐκάστη ἡμέρα οἴτου μῶδιος εἰς καὶ
 οἴνου μέτρον ἓν, καὶ ἐλευθερωθήτω πάροιχος ὥστε καὶ τὸ ἄλεσμα
 15 ἀλήθῃ καὶ το ζύλον ἀγάγῃ καὶ ἄλλην πᾶσαν ὀφειλομένην ὑπηρε-
 σίαν τοῦ τοιοῦτου ξενοδοχείου πληροί.

7. Ὅμοίως δὲ καὶ εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τοῦ ἀγίου Νικολάου δο-
 θήτω ἅ (A 276) ἀπὸ τῆς προσόδου τοῦ χωρίου Πριλόγγου ἐκάστη ἡμέ-
 ρα οἴτου μῶδιος εἰς καὶ οἴνου μέτρον ἓν καὶ λόγῳ μαγειρεύματος εἰ
 20 τι ἂν τύχῃ καὶ οἰκονομῆσῃ ἢ θείᾳ πρόνοια, κἄν τε ὑσπρία κἄν τε
 λάχανα, καὶ πάροιχος πάλιν ἐκείθεν ἐλευθερωθεῖν λόγῳ ἀλέσματος
 καὶ τοῦ ξυλοφορεῖν καὶ ὑδροφορεῖν καὶ τὰς λοιπὰς ὑπηρεσίας τοῦ
 ξενοδοχείου ἀποτελεῖν.

8. Ἐξορκίζω δὲ τοὺς μεθ' ἡμᾶς τῆς ἀγίας μονῆς ταύτης καθη-
 25 γουμινεύοντες, μηδέποτε τὰ τοιαῦτα ξενοδοχεῖα τῶν ἐν αὐτοῖς τετυ-
 πωμένων χρειῶν ὀφίστασθαι: στέρησιν τὴν οἴανον μερικῶς ἢ καθό-
 λου, καὶ πιστεύω τῇ ἀγαθότητι τοῦ θεοῦ καὶ τῇ πρεσβείᾳ τῶν
 ἁγίων αὐτοῦ, ἵνα εἰ καὶ μὴ ἐνεκὸν τινος ἄλλου διὰ μόνον τὰ τοιαῦτα
 ξενοδοχεῖα τὰ τυπωθέντα καὶ νομοθετηθέντα ἅπαντα σφραγίσαντα
 30 θῶσιν ἀεὶ εἰς τὸ ἐξῆς πάντοτε ἀπὸ πάσης βλάβης τε καὶ ἀχλήσεως.

1 ξενοδοχείου A. 2 τινά A. 2 εἰ ἢ B. 2 τίς A. 4 μαρμαρίον A. 5 ἐσ-
 τιν A. 5 ἕτερον A. 5 ἐστίν A. 6 ἀγίου A. 6 ἅτινα A. 7 ψυχικῆς A. 8 τεθή-
 τωσαν Petit, τεθήτω AB. 9 ὁδοιπόρων A. 6 τὸ A. 9 ἐκλεκτοὶ τινες A.
 10 ἐνὶ A. 10 ἕτερος ἐν τῷ ἑτέρῳ. 11 ὁ βόγας A. ὁ βόγαν B. 13 Πραβικίον
 Petit, σραβικίου AB (ἱεροσολίτικα: ἱεροσολίτικα). 15 ὀφειλομένην A.

4. საჭიროა აიგოს სასტუმროს მახლობლად ბორცვზე ერთი კოშკი, და თუ რაიმე შიშინანობა იქნება იქ, კოშკში იქნეს შენახული სახმარი, რათა თუ ვინმე მიზნძღავრებელთაგანი მოვიდა, ხელი არ მიუწვდეს.

5. ხოლო სასტუმრო ეგრეთწოდებული მარმარისა, რომელიც A 275 ხიდის მახლობლად არის, და მეორე სასტუმროც, რომელიც ზღვის ნაპირას არის და წმინდა ნიკოლოზის ჩვენს მონასტერთან, — ორივე ეს სასტუმრო ავაშენეთ და დავაფუძნეთ ჩემი ნეტარი ღვიძლი ძმის სულის საცხოვნებლად, — აქაც აგრეთვე მგზავრთა და გლახაკთა მომსახურებისათვის დაყენებულ იქნენ გამორჩეული მონაზონები, ერთი ერთში და მეორე მეორეში, და იმათაც მიიღონ როქი, როგორც სტენიმახელი ღებულობს.

6. მიეცეს მარმარის სასტუმროს სოფელ ზრავიკის შემოსავალიდან ყოველდღე ერთი მოდი დიკა და ერთი შეტრო ღვინო, ერთი გლეხი გაუთავისუფლონ, რომ საფქვავეი დაფქვას და შეშა მოზიდოს, და სხვა ყველა საჭირო სამსახური შეუსრულოს ამ სასტუმროს.

7. აგრეთვე წმინდა ნიკოლოზის სასტუმროსაც მიეცეს სოფელ პრილონგის შემოსავალიდან ყოველდღე ერთი მოდი დიკა და ერთი შეტრო ღვინო და საქამადის საბით, თუ კი რამე მოამარაგა ღვთის განგებამ, ცურცი და მზალი; და კვლავ ერთი იქაური გლეხი განთავისუფლდეს საფქვავისათვის, შეშის მოსაზიდავად და წყლის მოსატანად, აგრეთვე სასტუმროს დანარჩენი დავალებების შესასრულებლად.

8. ხოლო ვაფიცებ ინათ, ვინც ჩვენ შემდეგ ამ მონასტრის წინამძღვრებად იქნებიან, ნურასოდეს ნუ დააკლებენ ამ სასტუმროებს მათთვის დაწესებულ სახმართაგან, ნურც ნაწილობრივ, ნურც მთლიანად, და მე მრწამს ღვთის სიკეთე და მისი წმინდანების მოციქულობა, რომ თუ სხვა რამის გულისთვის არა, მარტო ამ სასტუმროებისათვის დაწესებული და დაკანონებული ყველაფერი უვნებლად იქნეს დაცული საშუდანოდ ყოველგვარი ზარალისა და სიმძიმისაგან.

16 τοιοθτου A. 17 παλιδου A. 18 εκδοτη A. 19 μόνιος A. 19 εν A.
 20 οικουαυθου B, οικουαυθου A. 20 καιν A. 20 καιν A. 21 παλιν A.
 24 ἀγλας A. 25 μη δέτοια A. 26 σέλοθαι A. 26 οίαν οθν A. 28 ένεχεν A.
 28 ένεχεν τινός A. 28 τοιαυτα A. 29 ξενοδοχεια A. 29 παντα A.
 90 τέ A.

9. |(A 277) Εἰ δὲ πρὸς τὸ κρείττον καὶ ἀφρονώτερον αὐξηθή-
 σεται θεία προνοία ἢ πρόσδοδος τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς, καὶ τῆς ξενο-
 δοχίας ὁ τρόπος ὡσαύτως αὐξηθήτω πρὸς τὸ κάλλιστον καὶ ὑπέρ-
 τερον. Εἰ δ' οὖν αὐταὶ αἱ παρ' ἡμῶν τεθεῖσαι ἐν αὐτοῖς τοῖς ξενο-
 5 δοχείοις χρεῖται ἔστωσαν ἀδιάλειπτοι καὶ ἀνυποκράτητοι, μᾶλλον δὲ
 ἀπαρσάλευτοί τε καὶ πάγιοι.

10. Εἰ δὲ βουλευθῆ τις τῶν μεθ' ἡμᾶς ἀπειργεῖν ἢ περικόπ-
 τειν τὴν τοιαύτην τυπωθεῖσαν παρ' ἡμῶν ξυναγωγίαν, εἰς μεγάλην
 ἀμαρτίαν λογισθήσεται αὐτῷ τοῦτο καὶ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων
 10 ἔσται ἐνοχος.

Κεφάλαιον λ'

Περὶ τοῦ τεθέντος παρ' ἐμοῦ πρώτου
 καθηγουμένου τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς ἤτοι
 Γρηγορίου μοναχοῦ μετὰ θάνατον μνημοσύνου

15 1. Ὁ ἀρχῆθεν παρ' ἡμῶν προσπαθούμενος μοναχὸς οὗτος διὰ
 τὴν πρὸς ἡμᾶς πίστιν αὐτοῦ καὶ θερμὴν δούλωσιν καὶ ἐκ'(A 278)τενῆ
 ὑπὲρ ἡμῶν εὐχὴν, μᾶλλον δὲ καὶ τὴν προσταχθεῖσαν αὐτῷ παρ'
 ἡμῶν σὺν θεῷ οἰκοδομὴν καὶ σύστασιν τῆς διαφόρως μνημονευθεί-
 20 σης τῆς εὐαγοῦς ταύτης καθ' ἡμᾶς μονῆς ἐπιτηδείως πληρῶσαι πε-
 ρισσοτέρας παρ' ἡμῶν ἀγάπης τε καὶ προσπαθείας τετόχηκεν.

2. Καὶ διὰ τοῦτο κατοικτειρήσαντες τουτοὶ ἰδιορισάμεθα καὶ
 μετὰ πότιμον τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς
 λαμπρᾶς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου γίνεσθαι, καὶ
 παραγγέλλω τοῖς ἱερεῦσι καὶ ἀδελφοῖς τοῦτο ποιῆσαι καὶ παραμυ-
 25 θεῖσθαι τοὺς ἀδελφοὺς πᾶσι τοῖς ἐδωδίμοις τε καὶ ποτοῖς καὶ δια-
 νέμειν τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς καθ' ἑκάστην μνήμην αὐτοῦ νομί-
 ματα εἰς κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς τελευταίας αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταύ-
 την τὴν τρίτην πρὸς δὲ καὶ τὴν τεσσαρακοστὴν καὶ τὴν ἐνιαύσιον,
 καθὼς ἀνωτέρω δεδήλωται περὶ |(A 279) τοῦ ἡγουμένου, οὕτω
 30 τελείωσαν.

3. Εἰ καὶ ὁ δηλωθεὶς καθηγούμενος φυλάσσει πάντα τὰ ἐν τῷ
 παρόντι μου τυπικῶ ἀναγεγραμμένα σφᾶ καὶ ἀπαράθραυστα καὶ οὐ

2 προνοία Α. 2-3 ξενοδοχίας Α. 3 κάλλιστον Α. 5 ἀδιάλειπ[ε]οι Α. 5 ἀνυπο-
 κράτητοι Α. 6 πάγιοι Α. 7 ἤς Α. 8 τυπωθεῖσαν Α. 8 συναγωγίαν Α. 13 ἤτοι
 Α. 16 πίστιν Α. 16 δούλωσιν Α. 17 προσταχθεῖσαν Α. 18 σύστασιν Α.

9. თუ ღვთის განგებით უფრო ძლიერად და უფრო უხვად გაიზრდება ამ ჩვენი მონასტრის შემოსავალი, გაიზარდოს აგრეთვე სასტუმროს მომარაგებაც უკეთესობამდის. ხოლო თუ არა, ეს ჩვენ მიერ სასტუმროთათვის დაწესებული სახმარნი იყოს მუდმივი და მტკიცე, უფრო ურყევი და მედგარი. A 277

10. თუ ვინმე ჩვენ შემდეგ მოინდომებს შეარყიოს ან შეკვეცოს ეს ჩვენ მიერ დადგენილი სტუმართმოყვარეობის წესი, ეს ჩაეთვალოს მას დიდ შეცოდებად და იყოს ჩვენი ცოდვების მზიდველი.

თავი ოცდამათე

შესახებ ჩვენი მონასტრის ჩემ მიერ დადგინებული პირველი წინამძღვრის, ესე იგი გრიგოლ მონაზონის სახსენებელიხა სიკვდილის შემდეგ

1. აღრიდანვე შეგვიყვარდა ჩვენ ეს მონაზონი-მისი ჩვენდამი რწმენისა და გულთბილი სამსახურის გამო, და რომ ჩვენთვის ლოცვას წარმართავდა, უფრო კი იმის გამო, რომ ის სათანადოდ ასრულებდა ჩვენ მიერ მასზე დაკისრებულ საღვთო მშენებლობას და ამ ჩვენი კეთილად ხსენებული და ჰატიოსანი მონასტრის მოვლას; ამიტომ მას შეხვდა ჩვენი განსაკუთრებული სიყვარული და თანალმობა. A 278

2. და ამიტომ ჩვენ, უალრეს მწუხარებაში მყოფმა, დავაწესეთ მისი სიკვდილის შემდეგ, რომ მისი ხსენება იყოს წმინდა გრიგოლ ღვთისმეტყველის ბრწყინვალე დღესასწაულის დღეს, და ვუბრძანებ მღვდლებსა და ძმებს შეასრულონ ეს, და რომ ძმები დაასაჩუქრონ ყოველგვარი საქმელებითა და სასმელებით, და ქრისტეს-მიერს ძმებს დაურიგონ ყოველთვის მისი ხსენების დღეს ექვსი დრაჰკანი; ხოლო მისი გარდაცვალების დღეს და ამის შემდეგ მესამე დღეს, აგრეთვე ორმოცზე და წლისთავზე, როგორც ზემოთ ითქვა წინამძღვრის შესახებ, იმნაირადვე შესრულდეს. A 279

3. თუ ხსენებული წინამძღვარი დაიცავს ყველაფერს, რაც წინამდებარე ტიპიკონშია ჩამოწერილი, ხელუხლებლად და გაუტმ-

18-19 *μνησθῆναι* A. 19 *ἐπιτελεῖν* A. 20 *τελεῖται* A. 21 *κατακτεροῦσθαι* B. 23 *ἀγίου γρηγορίου* A. 24 *ισοῦθαι* A. 25 *εἶ* A. 25-26 *διάνεμον* A. 26 *καθενάσιν* A. 27 *ἕ* A. 29 *καθῶς* A.

- კასტროკომონი, სოფელი 77.
- კატალიპი, პაქინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.
- კახაძე შიხ. 33.
- კედრენე იხ. გიორგი კედრენე 7—80; მისი წყაროა გიორგი სანგელოზი *10; მისი წყაროა თეოფანე *14.
- კეთილმუში (*Koutloumouch*), ტოლრულბეგის ბიძაშვილი (*ძაფიძე*) 81.
1. კეკეშენი, იბერიის დეკა 64; ანისისა და იბერიის მმართველი 69, 71, 73, 74, 75, 76; ბრძოლია შემდეგ დაბრუნდა ანისში 77.
  2. კეკეშენისი, მწერალი 314—315.
- კეკელიძე, კ. 20, 36, 88, 89, 289.
- კეხარი იხ. იოანე დეკა კესარი.
- კეხარია, ქალაქი 3ა; აქ თავმოყრილი იყო ბიზანტიის ჯარები 80.
- კეზიკი, ჭელესმონტიან დედაქალაქი 11.
- კვირიკე, ბიზ. სარდალი 15.
- კვიროსი, ფაზისის ეპისკოპოსი 28—29.
- კლარჯეთი 274.
- კლესურა, ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.
- კლემენტე: კლემენტის მონასტერი ათიბზე 41, 43.
- კოადი დარახთენი, ძე პეროზისა, სპარსეთის მეფე (488—531) 17. იხ. ქავადი-კოლხები 67.
- კოლხეთი, კოლხისი, იაფეტის სამფლობელოში შედის 3, 10; არგონავტების ლაშქრობა კოლხეთში 11; ჭერაკლეს მოგზაურობა კოლხეთში 12.
- კონდაკოვი ნ. (Кондаков Н.) 287, 298.
1. კონსტანტინე I დიდი (306—337), მის დროს მიიღეს ქრისტიანობა იბერიებმა 4.
  2. კონსტანტინე VII პორფიროგენეტო (913—959) 295.
  3. კონსტანტინე VIII (1025—1028) 32, 36, 38, 39, 40, 52, 53, 54, 56, 61; ომი აუტუხა ანისის მთავარს 59.
  4. კონსტანტინე IX მონომახოსი (1042—1054); ლიპარიტი მოლაპარაკებას აწარმოებს მასთან 1048 წლის მახლოებულ ხანებში 67; მასთან ჩავიდა ბაგრატ IV ლიპარიტის შესახებ. მო-

- სალაპარაკებლად 68; ცდილობს ტყვეობიდან გაშოსციდოს ლიპარიტი 78; ჰმ შეაიარაღა 15.000 პაქინაკი ოჯრების წინააღმდეგ საბრძოლველად 79; მან დაშალა 50.000-იანი აბერიელი ჯარი 82; აშენება ნანგნის მონასტერს 81.
5. კონსტანტინე ედროვალანოსი, პატრიკიოსი 79.
  6. კონსტანტინე ფიოგენე, ბიზ. სარდალი 57.
  7. კონსტანტინე კარანტენოსი, რომანოზ III-ის ციფე, ნავპლიის ტუპარბი 55, 57.
  8. კონსტანტინე მაგისტროსი, აღანი 63, 64.
  9. კონსტანტინე ხაჭურისი, ტომით სარკინოსი, კონსტანტინე IX მონომახოსის ვსახური 75; გაიგზავნა ნიკოლოზს ნავკლად სარდლად იბერიაში 65, 66.
  10. კონსტანტინე, სხოლათა დოჰესტიკოსი, მიხეელ IV-ის ძმა და იოანე მოკახლის ძმა 50, 58.
- კონსტანტინოვი 4, 5, 6, 14, 16, 17, 18, 2; 26, 28, 33, 34, 35, 36, 41, 43, 47, 56, 57, 68, 79, 90, 313 (ბიზანტიონი); ბარდა სკლიაროსი შიკაბლოვდა კონსტანტინოპოლს 2; კონსტანტინოპოლია არქივი 25.
- კრუშბახერი კ. (K. Krushbacher) 2
- კულაკოვსკი ა. (Ю Кулаковский) 12, 13.
- Kurtz Ed. 9, 92, 260.
- ლაზები: ლაქთა მეფე წათე 13, 14; ლაზთა გერისტრიანების საკითხი *14 — *15 სპარსთა ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ 15; ლაზები ბიზანტიის ჯარში 22, 24.
- ლაზეთი: ლაქთში ჩავიდა ირაკლი კვიციანი 3
- ლაღაფა, აჭაძი, ბეტრიწონის სავანის მანკორ 85.

ხელად, და არა მიახრებელი იქნება, მეტად თუ ნაკლებად, ჩვენი მონასტრისა, იყოს კურთხეული; ხოლო თუ იგი ასეთი აღმოჩნდება ან სიციცხლეშივე, ან სიკვდილის შემდეგ, ნაკვალად სახსენებელისა წყეულიც იყოს საერთოდ და უცხო იყოს როგორც ჩვენი წმინდა მონასტრისათვის, ისე მისი ძმობისათვის.

თავი ოცდამეათეობითი

შეახებ ნორჩი კაბუკებისა, რა წრეში უნდა ტრიალებდნენ და იზრდებოდნენ და როგორ უნდა სწავლობდნენ ხალმართო წიგნს

1. ასეთი მოყმენი განწესებული არიან წმინდა ნიკოლოზის მონასტერში, ციხის მახლობლად რომ არის. იქ უნდა იყვნენ, იქ იზრდებოდნენ და სწავლობდნენ; ხუცესთაგან ერთი მოხუცებული, სიკეთითა და ცოდნით აღსავსე, მათ ზედამდგომლად იყოს, ასწავ- A 230
ლიდეს მათ ხალმართო წიგნს, აგრეთვე მღვდელმსახურებას წმინდა ნიკოლოზის ყოვლად პატროსან ტაძარში. ასეთი იუცესი უნდა ლებულობდეს ოქსა და მთელ თავის სახმარს უკლებლივ მსგავსად დიდი მონასტრის იმ იმებისა, რომლებიც მისი დასისანი არიან.

2. ეს უნდა ასრულებდეს ღვთიურ საიდუმლოს თითოეულ კვირაში სამ დღეს, რომელთაგან ერთ დღეს უნდა მოიხსენიებოდეს ნეტარი მამა ჩვენი ბაკურიანი წმინდა ეპისწირვაში, ხოლო მეორე დღეს — მისი ღვიძლი ძმა ხუასროვანი; მესამე დღეს კი ამისი შვილი და ჩემი ბიძაშვილი ბაკურიანი.

3. დაწესდა ჩვენ მიერ, რომ ეძლეოდეს დიდი მონასტრიდან წმინდა ნიკოლოზის მონასტერს საკმეველი, ზეთი და სანთლები, გარდა ამისა სეფისკვერი და ზედაშე განუწყვეტლივ, რაზდენიც კი საკმარისი იქნება ხსენებულ მღვდელმსახურებისათვის.

4. ხსენებულ ყრმათაგან უნდა ისწავლოს იმ მოხუცებულ A 281
მღვდელთან ექვსმა ბავშვმა, და ისინი უნდა იღებდნენ დიდი მონასტრიდან თავიანთ საზრდოს და ყოველგვარ სამოსელს, როგორც

μοναστησ AB, *μημοναστησ* Petit. 19 *παχοτριδος* B. 14 *δε* A, < B. 20 *Χοσρι-*
της A, *Χοσριανες* B, ხუასროვანისათჳს Q. 21 *παχοτριδος* A (აგრეთვე 19).
22 *δγλον νικολαιον* A. 23 *ελεον* B. 23 *κηροί* A, *κηριον* B. 24 *προσφορι* A.
24 *παρχη* A. 27 *των δευτριων* A. 29 *δამ* *τροφες* A. 28 *πα-*
τοια A.

ἐνδύματα κατὰ τὸ ἀριμόδιον, καὶ ἔστωσαν ἑκάστω, ἕως οὐ τελείως μάθωσι· καὶ φθάσωσιν εἰς τάξιν ἱερατείας.

5 5. Τηνικαυτὰ δέ, ὅτε καὶ τὰς γενεάδας αὐτῶν φύσωσιν, οἱ ἀρμόζοντες ἐλθεῖν εἰς βαθμῶν ἱεροσύνης, οὗτοι κατὰ τὸν νόμον ταχθήτωσαν ἐν τῇ μονῇ τοῦ μετὰ τῶν λοιπῶν ἱερέων ἱερουργεῖν, κἄν μὴ ἑλληπῆς ἢ ὁ τῶν ἱερέων ὄρισμένος χορὸς. λαμβανέτωσαν δὲ ἀνελλιπῶς πάντα εἴ τι καὶ ὅσα οἱ πρῶτοι ἱεουργοῦντες λαμβάνουσιν.

10 6. Οἱ δὲ μὴ ὄντες ἄξιοι τῆς ἱεροσύνης παντελῶς ἐξωσθήτωσαν ὡς αἵτιοι τούτου αὐτοὶ ἑαυτοῖς γενόμενοι· πλὴν ὁ εἰς ἀριθμὸς τῶν μαθητευομένων παιδῶν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίου Νικολάου μηδამῶς ἐλλειπέτω.

Κεφάλαιον ββ'

15 | (A 282) Περὶ ἐκδόσεως ἢ διαπραΰσεως ἀγρῶν
ἢ κτημάτων εἰς πρόσωπα ἀπὸ τῆς μονῆς

1. Διακωλύμεν δὲ ἐκ τούτου καὶ διοριζόμεθα. οὐδαμῶς ὀλιγὸς ἀδεικνῆν ἔχειν τὸν κἀθηγούμενον τῆς ἡμετέρας μονῆς κατὰ τὸν τύπον τῶν μονῶν τῆς τε ἀνατολῆς καὶ τῆς δύσεως διδόναι ἀδελφῷ τινι ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς ἡμετέρας μονῆς μήτε παροικοτόπιον, μήτε 20 γῆν ἑτέραν, μήτε κῆπον ἢ ἀμπελῶνα, μήτε τι τοιοῦτον τῶν διαφερόντων τῇ δηλωθείσῃ μονῇ, ὅπως μὴ καταλυθῇ ἢ καλλίστη ὁμόνοια καὶ συμφωνία τῆς ἀδελφότητος.

2. Ὅμοίως δὲ μήτε πωλεῖν, μήτε ἐκδοῦναι· εἰς τινα πρόσωπα· οὕτω γὰρ διαπρυσίως καὶ ἀσφαλῶς παραγγέλλω καὶ διαμαρτύρομαι, 25 ὅπερ μηδὲ γένοιτο οὐ μόνον ποιεῖν, ἀλλ' οὐδὲ διανοεῖσθαι αὐτὸ τὸ ἐκποιήσασθαι οἰφθήτινι τρόπῳ πρὸς ὅτιον πρόσωπον ἐκ πάντων τῶν διαφερόντων τῇ ἀγίᾳ μονῇ, ἐκτὸς μόνον | (A 283) τῶν παροίκων τῶν δουλευόντων συνήθως αὐτῇ.

1 ἀριμόδιον A. 1 ἑκάστω A. 1 ἕως A. 2 μάθωσι A. 2 ἱερατείας A. 3 φύσωσιν A, ἀφήσωσιν B. 4 ἀρμόζοντες A. 4 ἱεροσύνης A. 5 τοῦ Petit, τοῖς AB. 6 ἑλληπῆς A. ἑλλειπῆς B. 7 ἀνελλιπῶς B. 7 πρῶτοι A. 9 ἱεροσύνης A. 11 ἁγίου Νικολάου A. 11-12 μηδამῶς A. 14 διὰ πρόσεως A.

შეეფერება, და იყვნენ იქ, ვიდრე საბოლოოდ არ განისწავლებიან და არ შიალწივენი მღვდლობის ასაკს.

ნ. ხოლო მაშინ, როდესაც ნათ წვერი წამოეზრდებათ, ვინც ღირსია მღვდლობის ხარისხში ავიდეს. ესენი კანონის მიხედვით უნდა დადგინდნენ მონასტერში დანარჩენ მღვდლებთან ერთად უამისწიროვის შესასრულებლად, თუ არ არის დაკლებული მღვდელთა განსაზღვრული გუნდი. ისინი უნდა ლეზულობდნენ უკლებლივ ყველაფერს, რასაც კი ლეზულობენ პირველი უამისწიროვნი.

გ. ხოლო ვინც არ იყოს ღირსი მღვდლობისა, სრულიად განიძეონ ისინი, რადგან თვითონვე არიან ამის მიზეზნი; მაგრამ რიცხვი ექვსი წმინდა ნიკოლოზის ტაძარში მოსწავლე ყრმათა არასოდეს არ უნდა იყოს დაკლებული.

თავი ოცდამეთორმეტე

შესახებ ყანების ან მამულების გაცემისა ან გაყიდვისა მონასტრიდან ცალკე პირებზე

A 232

1. ამასაც ვკრძალავთ და ვაწესებთ, რომ სრულიად არავითარ შემთხვევაში უფლება არ ჰქონდეს ჩვენი მონასტრის წინამძღვარს, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის მონასტრების წესისამებრ, მისცეს რომელიმე ძმას ჩვენი მონასტრის ქონებიდან, არც საგლებო ადგილთაგან, არც სხვა მიწა, არც ზალი ან ვენახი, არც სხვა ამგვარი რამ ხსენებული მონასტრის კუთვნილთაგან, რათა არ დაირღვეს საუკეთესო ერთობა და თანამობა ძმებისა.

2. აგრეთვე არც გაყიდვას ნებას ვერთავ, არც გაცემას ვინმეზე; ასე ვბრძანებ სრულიად მტკიცედ (βίαιον καὶ ἀσφαλῆς) და ღმერთისა და წმინდანების დამოწმებით, ასეთი რამ ნურც იქნება არა მარტო შესასრულებლად, არამედ ფიქრშიც არ იქნეს გატარებული, რომ რამენაირად ვაიციდოს რამე წმინდა მონასტრის კუთვნილიდან რომელსამე პირზე, გარდა გლეხებისა, რომელნიც, ჩვეულებისამებრ, მას (ე. ი. მონასტერს) ენსაბურებიან.

A 233

15 καμῆτων Α. 16 διακοσμήσασιν Α. διακοσμήσασιν Β. 16 διακοσμήσασιν Α. 18 τῶν Α. 20 ἐπίραν Α. 20 κῆπον Β. 20 ἀμαλῆσιν Α. 20 μῆσιν Α. 21 θελο-
θήσῃ Α. 21 ἁμονία Α. 24 διαπρασιότις Petit, διαπρασιότις ΑΒ.
24 διὰ μαρτυροῦμαι Α. 26 οὐκ ἀγνοῦ Α. 27 ἄγῃ Α. 28 τὸν ἄνθρωπον Α.

Κεφάλαιον λγ'

Περὶ τοῦ ἀσφαλῶς φυλάττειν τὸν παρόντα τόμον
 τῆς μονῆς τῆς τυπικῆς διατάξεως τῆς πολλακίς
 ῥηθείσης νεοδημίου σὺν θεῷ καὶ καθ' ἡμᾶς
 5 εὐαγεστάτης μονῆς καὶ τοῦ μηδὲν τῶν
 ἐμπεριεχομένων αὐτῶν ὡς παρ' ἡμῶν τεύπνται,
 μετακινήθῃναι ἢ αλλοιωθῆναι ἢ τὴν οἰανοῦν
 δεξασθαι ὑφῆσιν

Εἰς κύριον τὸν θεὸν ἐνορχεῖ τοὺς μετ' ἐμέ τὴν πρόνοιαν
 10 ποιομένους καθηγουμένους τε καὶ λοιποὺς ἀδελφοὺς τῆς τοιαύτης
 μονῆς καὶ τοὺς περὶ αὐτούς τε καὶ ὑπ' αὐτούς καὶ ἐπιτιμίας ἐξασ-
 φαλίξομαι τούτους, ἵνα μὴ τολμήσωσι τῶν παρ' ἐμοῦ τυπωθέντων
 ἐν τῇ ἡμετέρᾳ μονῇ αλλοιωθῆναι τι ἢ ὑφῆσιν ἢ μείωσιν τῶν ἀνηκόν-
 τῶν αὐτῇ καὶ διακρινόντων οἰωθῆναι: τράπη ἐργάσασθαι ἢ κεραιολο-
 15 γίσασθαι τὰ διορισθέντα παρ' ἡμῶν*, ἢ τὸ παρὸν τυπικὸν παραλλά-
 ξαι κατὰ τι, | (A 284) ἢ μεταποιήσασθαι, ἢ ὡς μίαν συλλαβῆς
 τούτου ἀποσπάσασθαι, ἢ τε καθόλου ἀπολείπειν, ἢ κλείπειν κεραιώσασθαι
 καὶ ἐκ τῆς μονῆς ταύτης ἀλλοτριώσασθαι καὶ τῶν διατεταγμένων παρ'
 ἡμῶν ταύτην στερήσασθαι, ὁ τοιοῦτος ἔσται κατακεκριμένος ἀπὸ
 20 κυρίου θεοῦ παντοκράτορος καὶ ἀφορισμένος πάντων τῶν ἁγίων
 αὐτοῦ καὶ τῆς ἡμετέρας ἀνακατήσεως καὶ ἀμαρτίας ἐνοχοῦ καὶ
 ὀφειλέτης τῶν ἡμετέρων κεραιωμάτων ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ
 φοβερῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἐν ἣ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀνεόχους
 εἶναι καὶ κεραιώσασθαι τε καὶ κολάσασθαι, καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν
 25 ἐν μεθέξει γενέσθαι καὶ ἀπολαύσει αἰωνιζούσῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ
 τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

[10330 34]

Διὰ τῶν ἐρῶν κεραιῶν καὶ σερπῶν ἁγίων εἰκόνων καὶ λοι-
 πῶν παντοίων | (A 285) τιμῶν ἀνκηθῶν τῶν προσκυρωθέντων
 30 ἀπερωθέντων τε καὶ κεραιωθέντων εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς δηλωθεῖσαν

* εἰ L. Petit ἡμετέρας αὐτοῦ ἀποσπάσασθαι τούτου ἀποσπάσασθαι, ἢ τε καθόλου ἀπολείπειν, ἢ κλείπειν κεραιώσασθαι καὶ ἐκ τῆς μονῆς ταύτης ἀλλοτριώσασθαι καὶ τῶν διατεταγμένων παρ' ἡμῶν ταύτην στερήσασθαι, ὁ τοιοῦτος ἔσται κατακεκριμένος ἀπὸ κυρίου θεοῦ παντοκράτορος καὶ ἀφορισμένος πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ καὶ τῆς ἡμετέρας ἀνακατήσεως καὶ ἀμαρτίας ἐνοχοῦ καὶ ὀφειλέτης τῶν ἡμετέρων κεραιωμάτων ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ φοβερῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἐν ἣ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἀνεόχους εἶναι καὶ κεραιώσασθαι τε καὶ κολάσασθαι, καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἐν μεθέξει γενέσθαι καὶ ἀπολαύσει αἰωνιζούσῃ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

თავი ოცდამეცამეტი

შესახებ იმისა, რომ მტკიცედ დაიცვან ხშირად ხსენებული და ღვთის შეწევნით ახალშენებული ჩვენი ყოვლად პატიოსანი მონასტრის ტიპიკონური განაწესის წინამდებარე გუჯარი და რომ მისი შინაარსიდან, რაც ჩვენ მიერ არის დაწესებული, არაფერი არ შეიცვალოს ან გადახზვაფერდეს, ან რამენაირად შემცირდეს

უფალ ღმერთს ვაფიცებ მათ, ვინც ჩემ შემდეგ იქნებიან მონასტერზე მზრუნველი წინამძღვრები, და ამ მონასტრის დანარჩენ ძმებს, მათ მრევლსა და მათ ხელქვეითებს, და შერისხვით უზრუნველყოფ მათ, რათა არ გაბედონ ჩვენს მონასტერში ჩემ მიერ დაწესებულთაგან რაიმე გადაახზვაფერონ, ან მისი საკადრისი და მისი კუთვნილი რაიმე შეასუსტონ ან გააუარესონ რამენაირად, ან ჩვენ მიერ განსაზღვრული წესებები უგულვებელყოფონ, ან წინამდებარე ტიპიკონი შეცვალონ სხვა რამის მიხედვით, ან გადააკეთონ, ან თუნდაც მისი ერთი მარცვლი გამოაკლონ, ან მთლიანად მოსპონ, ან სცადონ მოპარვა და ამ მონასტრიდან გასხვისება და ჩვენ მიერ დადგენილის დაკლება, — ასეთი კაცი დასჯილი იქნება ყოვლისმპყრობელი უფალ ღმერთის მიერ და შეჩვენებული იქნება მისი წმინდანების მიერ, და მონაწილე იქნება ჩვენი აღშფოთებისა და შეცოდებისა, ჩვენი ცოდვების პასუხისმგებელი იქნება ქრისტეს წინაშე განკითხვის საშინელ დღეს, რომელ დღესაც უნდა მოხდეს ის, რომ ჩვენ ყველანი უბრალონი ვიყოთ და თავისუფალნი სასჯელისა და დასჯისაგან, მონაწილენი ვიყოთ საუკუნო სიკეთეთა და საუკუნო განცხრომაში ვიმყოფებოდეთ ქრისტეს იესოს ჩვენი უფლის მიერ, რომელსაც ეკუთვნის დიდება უკუნითი უკუნისამდე, ამენ.

A 284

[თავი ოცდამეთერთმეტი]

სამღვდელთა განძთათვის და წმინდა პატიოსან ხატთათვის და ყოველგვარ პატიოსან იმ სამკაულთათვის, რომლებიც დაგვიმტკიცებია, შეგვიწირავს და მიგვიცია ჩვენ ხსენებულ წმინდა მონა-

A 285

ტიმოს A. 11-12 ἐξομολόγηται A. 13 ἀλλοιωσάι ἢ A. 13 φρεστν A. 14 διὰ φερόντων A. 15-16 παραλάβει A. 16 ἢ A. 17 ἢ τε| ἢ τε A. 19 σερεθησασθαι A. 19 κατακακωμένους A. 20 ἀπορετισμένος A. 22 θραυιέτης A. 24 κατακρίσας ἢ A. 29 τιμίων < B, პატიოსანთა Q. 30 ἢ A. 30 θελωθείσαν A.

ἀγίαν μονήν, ἔτι τε μὴν καὶ τῶν ὑπ' αὐτὴν φορβαδίων ζώων τε καὶ λοιπῶν τετραπόδων. + X

Εἰκόνες χρυσαὶ χειμευταὶ δύο ἔχουσαι: ἑσώθεν τίμια ξύλα.
Εἰκὼν χειμευτὴ μεγάλη ἢ Μεταμόρφωσις.

- 5 Εἰκὼν χειμευτὴ διὰ λίθων μεγάλη ὀκτάγωνος.
Εἰκὼν χειμευτὴ μικρὰ διὰ θυρίδων ἢ Θεοτόκος.
Τίμιος σταυρὸς χειμευτὸς μέγας διὰ λίθων τῆς ἀγίας τραπέζης

Σταυρὸς ἀργυρὸς στρατηγικὸς διὰ λίθων κοκκίνων.
Σταυρὸς ξύλινος ἡμφισμῆνος μετὰ χρυσοῦ καὶ λίθων πέντε

- 10 ὀκτακωνθίων μενεψῶν.
Εἰκὼν ἢ Σταύρωσις λίθινος διὰ θυρίδων.
Εἰκὼν ὁ ἅγιος Γεώργιος ὀλογραφία μετὰ ἀργυρῶν περιφερῶν.

Εἰκόνες ὀλογραφία μετὰ πετάλων τὸν ἀριθμὸν εἰκοσιεπτά.
Καὶ τέμπλον ἓν ἔχον τὰς | (A 286) δώδεκα ἑορτὰς.

- 15 Εἰκὼν ὁ ἅγιος Γεώργιος καὶ ὁ ἅγιος Θεόδωρος σαρούτην μετὰ ἀργυρῶν περιφερῶν.
Δισκοποτήρια ἀργυρὰ διάχρυσα μετὰ λίθων ζυγὴ μία, ἐξ ὧν λείπουσι λίθοι δώδεκα.

- 20 Δίσκος ἰασις διὰ χρυσοῦ καὶ χειμεύσεως.
Δισκοποτήρια ἀργυρὰ ζυγαὶ τρεῖς.
Λαβίς ἀργυρὰ μία.
Θυμιατοὶ ἀργυροὶ τρεῖς,
Καὶ ὑπεριον ἀργυροῦν ἓν.

- 25 Θήκη ἦτοι συρτάριον ἀγίων λειψάνων ἀργυροῦν.
Πολυκάνδηλα ἀργυρὰ δύο μετὰ τῶν ἀλυσσίδων αὐτῶν, ἐξ ὧν τὰ ἓν διάχρυσον.
Ἐδαγγέλιον ῥωμαϊκὸν διὰ λίθων πολυτίμων καὶ χρυσοῦ καὶ χειμεύσεως.

1 μονήν ἀγίαν B. 1 τὴν A. 1 τὴν A. 3 εἰκόναι A. 3 χειμευταὶ A.
4 εἰκὼν A. 4 χειμευτὴ A. 5 εἰκὼν χειμευτὴ A. 6 εἰκὼν A. 6 μικρὰ A. 8 στρα-
τηγικὸς A. 10 μενεψῶν Petit, μενεψῶν AB, ἄγιος Q. 11 στροφέσις A.
11 λίθινος A. 13 εἰκόναι A. 13 εἰκοσιεπτά A. 14 ἓν A. 14 ἔχον AB.
15 ἅγιος A. 17 διάχρυσος A. 17 ζυγὴ A. 19 ἰασις B, ἰασις A. 20 ζυγαὶ A.

სტრისათვის, და აგრეთვე მის განკარგულებაში მყოფ მხოველ ცხოველთა და დანარჩენ ოთხფეხთათვის.

ხატები ოქროსი, მინანქრიანი* ორი, შიგნით შემცველი პატიოსანი ძელის ნაწილებისა.

ხატი დიდი მინანქრიანი ფერისცვალებისა.

ხატი დიდი მინანქრიანი რვაკუთხიანი. თვლებიანი.

ხატი პატარა მინანქრიანი, ღვთისმშობლისა, კარედი.

ჯვარი პატიოსანი დიდი მინანქრიანი, თვლებიანი, წმინდა ტრაპეზისა.

ჯვარი ვერცხლისა სასარდლო, წითელთვლებიანი.

ჯვარი ხისა, ოქროთი მოჭედილი და ხუთი იაგუნდის თვლით, ნაცრისფერი (μασεχριν!).

ხატი ჯვარცმისა, კარედი, ქვისა.

ხატი წმინდა გიორგისა, ვერცხლით ნოჭედილი, ფერწერილი (საეკლესიო).

ხატები ხისა, ფურცლოვანი, რიცხვით ოცდაშვიდი.

და ერთი კანკელი, სადაც თორმეტი დღესასწაულია გამო- A 288 სახული.

ხატი წმინდა გიორგისა და წმინდა თეოდორესი, სარუსით (σαρσάνη) და ვერცხლით ნოჭედილი.

ბაოძიმ-ფეშხუნები ვერცხლისა, მოოქრვილი, ერთი წყვილი (საყრ), თვლებიანი, რომელთაგან აკლია თორმეტი თვალი.

ბარძიმი იასპი, ოქროსი და მინანქრიანი.

ბარძიმი-ფეშხუნები ვერცხლისა, სამი წყვილი.

მოსაგლუნი** ვერცხლისა ერთი.

საცეცხლური ვერცხლისა სამი,

და სასაკმეველე ვერცხლისა ერთი.

ყუთი ანუ დურჯი ვერცხლისა. წმინდა ნაწილებისათვის.

ქორაკანდლები, ვერცხლისა თავიანთი ჯაჭვებით, ორი, რომელთაგან ერთი მოოქრვილია.

სახარება ბერძნული ძვირფასი თვლებით შემკული, ოქროსი და მინანქრიანი (χρυσάσματος).

* ოქროსი, მინანქრიანი — χρυσάσι χρυσάσι („ქიმიური ოქროსი“); ქართულ ტექსტში სწერია: ხატნი ოქროსანი შემეფტონითა. „შემეფტონი“ წარმოდგარია სიტყვისაგან χρυσάσιჲ (შდრ. ძველრუსული χρивини и გვიანი φινифт) და ნიშნავს „მინანქარს“. იხ. შ. ა მ ი რ ა ნ ა შ ვ ი ლ ი, ქართულ-

23 εσπερίον A. 23 ἀργυρίον A. 24 ἦτοι A. 24 σπερίον B. 21 ἀργυρόν A.

26 τὸ ἐν A, τὸ ἐν B. 26 διὰ χρυσοῦ A. 27 ποσειδῶν A. 28 χρυσάσματος A.

Τετραευάγγελον ἀργυροῦν διάχρυσον ἰβηρικόν.

Ἔτερον τετραευάγγελον μικρὸν μετὰ ἀργυρῶν μικρῶν καρφίων.

Ἔτερον τετραευάγγελον μετὰ καρφίων ἀργυρῶν.

Εὐαγγέλιον καθημερινὸν ἀργυρὸν διάχρυσον.

5 Ἔτερον εὐαγγέλιον λιτὸν καθημερινὸν ἓν.

Βιβλίον ἔχον (A 287) τὴν ἐρμηνείαν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ κατὰ Ἰωάννην.

Βιβλίον ὁ Θεολόγος.

Βιβλίον ἔχον τὰ Ἠθικά τοῦ ἀγίου Βασιλίου.

10 Βιβλίον ἐκλογάδιον.

[Βιβλίον] ἔχον τὰ θαύματα τοῦ ἀγίου Συμεῶν.

Βιβλία τοῦ ἀγίου Μαξίμου δύο.

Βιβλία οἱ Κλίμακες δύο.

Ἔτερα βιβλία δύο τῆς Θεοτόκου.

15 Βιβλίον τοῦ Στουδίτου.

Μηναῖα τρία.

Ὀκτάηχος μία.

Συναξάριον ἓν.

Εὐχολόγιον ἓν.

20 Βιβλία ἀπόστολοι δύο.

Βιβλίον φαλτικόν ἓν.

Ἔτερον εὐχολόγιον μετὰ καρφίων ἀργυρῶν.

Βιβλίον τετράηχος παρακλητικὴ μία.

Βιβλίον τοῦ ἀγίου Ἰσαάκ.

25 Ἔτερον μηναιὸν ἐκλογάδιον ἓν.

Ἐπιλόρικα βασιλικά δευκάστορα τέσσαρα, ἐξ ὧν τὸ ἓν χρυσοῦν.

Σφικτούρια τέσσαρα διὰ γραμμάτων χρυσῶν.

Βλαττία δευκάστωρα δύο.

Σκαραμάγια βαρῖα πέντε.

30 Βλαττίν μαυριανίτι ἓν.

πρὸς θελομεθερῶν συζητήσεως, σδ. 1961, σσ. 328; σδ. Βουκουβ. Les émaux de Géorgie, Paris 1962, σσ. 16—17.

** «8 0 8 2 5 3 α ἡθροποιηθεὶς ψαλμῶδες» (υ δ ο); τὴν ζυζυγίαν συνίσταται λαβίδας αὐτῆς «ἡθροποιηθεὶς ψαλμῶδες», πρὸς θελομεθερῶν σδ. (σδ. 4,9).

1 ἀργυρὸν A. 2 ἕτερον A. 3 ἕτερον A. 4 διάχρυσον A. 5 εὐαγγέλιον A. 5 λιτὸν A, λιτὸν B, πρὸς θελομεθερῶν Q. 5 ~ καθημερινὸν λιτὸν B. 5 ἓν A, < B. 6 ἔχ (= ἔχον). 6 ἐρμηνείαν A. 8 ἠθικά A. 11 βιβλίον < AB. 11 ἔχον AB. 11 Συμεῶν A. 16 μηναιία A. 17 ὀκτάηχος A. 18 ἓν A. 19 ἓν A. 20 βιβλία < B. 21 φαλτικόν A. 21 ἓν A.

ოთხთავი ვერცხლით შექმედილი. მოოქრვილი, ქართული.
სხვა ოთხთავი პატარა, ვერცხლის პატარა-ლურსმნებიანი.
სხვა ოთხთავი ვერცხლის-ლურსმნებიანი.

სახარება ყოველდღიური*, ვერცხლისა და შოოქრვილი.
სხვა სახარება ყოველდღიური, ერთი ლიტონად შემოსილი.

წიგნი, რომელიც შეიცავს სახარების იოანეს თავის განმარ- A 287
ტებას (ანუ თარგმანებას).

წიგნი ღმრთისმეტყველი.

წიგნი, რომელიც შეიცავს წმინდა ბასილის ითიკასა.

წიგნი წრავალთავი.

[წიგნი], რომელიც შეიცავს წმინდა სვიმეონის საკვირველ-
მოქმედებას.

წიგნები წმიდა მაქსიმესი, ორი.

ორი წიგნი «კლამაქსნი».

სხვა წიგნები, ორი, ლეთისმშობლის ცხოვრება.

წიგნი სტუდიელისა.

«თთუნია», სამი.

რვათა ხმათა საგალობელი, ერთი.

სეინაქსარი, ერთი.

ევხოლოგიონი, ერთი.

წიგნები სამოციქულო, ორი.

წიგნი «დავითნია», ერთი.

სხვა ევხოლოგიონი, ვერცხლის-ლურსმნებიანი.

წიგნი პარაკლიტონი ოთხთა მნათა, ერთი.

წიგნი წმინდისა ისააკისა.

სხვა თთუნეი გამოკრებული, ერთი.

სამეფუო ღურა ოქსიკასტორი, ოთხი, რომელთაგან ერთი
ოქროქსოვილია.

ოთხი სახვევი, ოქროს ასოებით ამოქარგული.

ორი ძოწეული ოქსიკასტორი.

სკარამანვი მინიე, ხუთი.

სტაერა მოშავო (! μαυραίνε), ერთი.

* ყოველდღიური - *καθημερινόν*, ქართულ ტექსტში სწორია: «სა-
ხარებაა გამოკრებულია, ე. ი. იაეთი სახარების წიგნი, რომელშიაც აღნი-
შნულია ყოველდღიურად საკითხავი ადგილები სახარების ამა თუ იმ
თავიდან.

23 *αειρόχο* A. 25 *έτιρον* A. 25 *έκτοίδη* A. 25 *έπιχόρκα* B. 26 *έξυκί-
τορα* A. 26 *έπ* A. 28 *οφύχοισθια* A. *οφύχοισθια* B. 29 *βλαίν* B. 29 *έξυκί-
τορα* A. 31 *βλαίν* AB. 31 *μαυραίνε*^F A. 31 *έπ* A.

Βλαττίν τριβλάττιον ἔν.

Σκαραμάγγιον ἕτερον ἔν, ἐνδυτή τῆς ἀγίας τραπέζης μαυριανίτης μετὰ | (A 288) πάσης τῆς ἐξοπλίσεως αὐτῆς.

5 Ἐνδυταὶ δύο ὁμοίως τῶν ἀγίων τραπέζων τῶν ἑτέρων τῶν δύο ἐκκλησιῶν ὁλόκληραι.

Ἐτέρα ἐνδυτή τῆς ἀγίας τραπέζης ἄσπρον ἐξάμιτον, ἔχουσα εἰκόνα τὴν θεοτόκον διὰ μαργάρων.

Ἄλλαξίματα πρεσβυτέρου.

Ἵμοφόρια τρία, ἐξ ὧν τὸ ἓν ἔχει εἰκόνα διὰ μαργάρων.

10 Ἐτερον ὁμοφόριον σιμέντον καὶ ὁμοφόρια μεταξωτὰ ἑτερα τρία.

Μανουάλια χαλκᾶ μεγάλα δώδεκα.

Καὶ ἕτερα μικρὰ δύο.

15 Τοῦ τέμπλου μανουάλιον ὁλόκληρον ἔν μετὰ τῶν κηροπηγίων αὐτοῦ,

Καὶ ἕτερα μικρὰ δύο μετὰ τῶν διὰ χειρῶν κρατημάτων αὐτῶν.

Καμάραι μανουάλια δύο.

Δρακοντάρια ἐννέα μετὰ τῶν ἀβγῶν αὐτῶν.

20 Ἐτερα δρακοντάρια δέκα ἄνευ ἀβγῶν.

Πολυκάνδηλα δεκαεπτὰ μετὰ τῶν ἀβγῶν αὐτῶν.

Δεκάνη τῶν Φώτων μικρὰ μία.

Κανίσκιον ἔν.

Χερνιβό(Α 289)ξέστον καὶ σελλίον ἔν.

25 Μουχροῦτια ποτήρια δεκαεπτὰ.

Ξεστίον ἔν ὁμοίως.

Σκουτέλιον ἔν ὁμοίως.

Ἐτερον ξεστίον κρύον.

Ἐτερον ξεστίον πράσινον τὸ λεγόμενον μῆνᾶ.

30 Καὶ ἕτερα δάλια ποτήρια.

Καὶ κανδήλαι διάφοροι: —

1 βλαττίν A. 1 ἔν A. 2 σκαραμάγγιον A, σκαραμάγγιον B. 2 ἕτερον ἔν A. 3 ἐνδυτή A. 4-4 πάσης A. 4 ἐξοπλίσεως AB. 4 αὐτῆς + μία Petit. + ἔν B. 5 ἐνδυταὶ A. 5 ἑτέρον A. 7 εἰκόνα A. 7 ἐνδυτή A. 7 ἀγίας A. 9 πρεσβυτέρου A, πρεσβυτέρου B. 10 ὁμοφόρια B, μαφόρια A. 10 ἔν A. 11 ἕτερον μαφόριον A. 11 καὶ < B. 11 μαφόρια A. 11-12 ~ἕτερα τρία ὁμοφ. μεταξωτὰ B. 14 καὶ < B. 14 ἕτερα A. 15 ἔν A. 16 αὐτοῦ Petit. αὐτῶν AB.

სტავრა ტრიელატი, ერთი.

სხვა სკარამანგი ერთი, წმინდა საკურობველის საბურავი
μασχαχινჯ; მთელი თავისი მოწყობილობით.

A 288

აგრეთვე ორი საბურავი სხვა ორი ეკლესიის წმინდა საკურო-
ბველებსა სრულად.

სხვა საბურავი წმინდა საკურობველისა, თეთრი ექსამიტონი,
რომელსაც აქვს ღეთისმშობლის ხატი მარგალიტებიანი.

მღვდლის შესამოსლები;

სამი ომოფორი, რომელთაგან ერთზეა ხატი მარგალიტებიანი.

სხვა ომოფორი სიმენტისა, აგრეთვე სხვა სამი ომოფორი
აბრეშუმისა.

სპილენძის შანდლები, დიდი, თორმეტი,

და სხვა პატარა, ორი.

კანკელის მთლიანი შანდალი ერთი, თავისი შანდლებითურთ,

და სხვა პატარა ორი, მათი ხელტარებითურთ.

კამაროვანი შანდალი, ორი.

ცხრა დრაკონტარი (დროშა) მათი ტარებითურთ.

სხვა დრაკონტარი ათი, შუტარო.

ჭორაკანდელი ჩვიდმეტი მათი ტარებითურთ.

ჯამი პატარა წყალკურობველისა (τρυ φάτση), ერთი.

კაწინი ერთი.

ხერნიბოქსესტი* და სელიონი ერთი.

მახრუტი სასმისი ჩვიდმეტი.

A 289

აგრეთვე ერთი ქსესტიონი.

აგრეთვე ერთი ჯამი.

სხვა ქსესტიონი ბროლისა (? ჯრძე).

სხვა ქსესტიონი მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა.

სხვა კიქის სასმისები,

და სხვადასხვანაირი კანდელეები.

* Χερνιμπόξιστος „ჯამი წაყრობი წყლისთვის“; ქართულ ტექსტში სწე-
რიან: შრინიბოქსესტი.

17 και < B. 17 ἕτερα μικρά A. 19 μαροάλλα A. 20 δρακοντάρια A. 20 ἀμψι-
νόν B, ἀμψινόν A. 21 ἀμψινόν B, ἀμψινόν A. 22 δεκάπεντά A. 22 ἀμψινόν A.
24 κωνίαστων A. 25 σελίων A. σελίων B. 25 ἑν A. 26 δεκάπεντά A. 27 ξεσ-
τίων A, ξεστίων B. 27 ἑν A. 28 ἑν A. 29 ξεστίων B. 30 ξεστίων B. 31 και < B.
31 ἑλλά A. ἑλλά A. 32 κωνίαστων A. 32 διὰφοροι A, διὰφοροι B.

Διὰ τῶν ζῴων

*Αλογα ἀρρενικά τε καὶ φορβάδια μετὰ καὶ τῶν πωλαρίων αὐτῶν, ἀμφότερα ἑκατὸν δέκα.

5 ὄνικα ἀρρενικά τε καὶ θήλειαι μετὰ τῶν πωλαρίων αὐτῶν δεκαπέντε.

Βουβάλια ἀμεγάδια τέσσαρα.

Μοσχάρια δύο.

Καὶ βόες καματηροὶ διὰ τῶν ὄντων ἐν πάσι τοῖς κτήμασι τῆς μονῆς, ζευγάρια τεσσαράκοντα ἑπτὰ.

10 Ἀγελλάδια καὶ ταυρία ἑβδομήκοντα δύο.

Πρόβατα ἀμεγάδια διακόσια τριάκοντα ὀκτώ.

Κριάρια ἐννεμήκοντα τέσσαρα.

Καὶ αἴγες πενήκοντα δύο.

[10]380 351

15 Διὰ τῶν χρυσοβούλλων τῶν φυλαττομένων ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν τοῦ θεοῦ μεγάλην ἐκκλησίαν

[(A 290) Χρυσοβούλλια τρία περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτημάτων ἡμῶν ἤγουν τὸ μὲν ἐν τοῦ μέρους τοῦ Ἀνίου, τὸ δὲ ἕτερον τοῦ Ταῖς, καὶ τὸ ἕτερον τοῦ Τζούρμερη.

20 Χρυσόβουλλα δύο περὶ τῶν ἐν τῷ θέματι τῶν Ἀρμενικῶν κτημάτων μου, τὸ μὲν ἐν τῆς Λάβακας, τὸ δ' ἕτερον τοῦ Ἀρνασάκίου καὶ Μαρτισαπαῶ.

25 Χρυσόβουλλον ἐν τῆς μονῆς τῆς κυρᾶς Εὐφροσύνης τοῦ χωρίου Λιβαδίου.

Χρυσόβουλλα τρία τοῦ κύρ Μιχαὴλ περὶ τῶν ἐν Μοτυνοπόλει κτημάτων μου.

Χρυσόβουλλα τέσσαρα περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου.

30 Χρυσόβουλλον ἀθρόωσως τῆς ἐν τῷ Κάρσε πράξεώς μου.

2 ἀρρενικά τὸ Α. 2 φορβάδια Α. φοβάδια Β. 2 πωλαρίων Α. 3 ἑκατον Α. 4 ἀρρενικά τὸ Α. 4 θήλειαι Α. θήλη Β. 6 ἀμεγάδια Α. 8 καὶ < Β. 8 καματηροί Β. 8 πάση Α. 9 ἑπτὰ Α. 10 ἑβδομήκοντα Α. 11 ὀκτώ Α. 12 ἐννεμήκοντα Α. 13 καὶ < Β. 21 δύο Α. 21 ἀρμενικῶν ΑΒ. 22 ἕτερον Α. 23 μαρτισαπαῶ Β. 24 ἐν ἢ ἐν Α. ἐν Β. 24 τῆς μονῆς Α. (ἐν) ταῖς μοναῖς Β. 24 κυρᾶς Α. 30 χρυσοβούλλ. Α. χρυσόβουλλα Β. αἱγιόγραφους ᾠθησεως γένεση Q.

Χρυσόβουλλα δύο ἀθροώσεως τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεώς μου.

Χρυσόβουλλον ἕτερον ἐξκουσίαις περὶ τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου καὶ τῆς Μουσνουπόλεως.

5 Χρυσόβουλλον περὶ τοῦ χωρίου τῆς Ξανθείας.

Χρυσόβουλλον τοῦ Μάργω(A 291)νος ξυλοχάρτιον, ὅπερ ἔχω ἐν τάξει ἐνεχύρου.

Δίβελλοι δύο· ὁ μὲν εἰς περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Εὐδοκίμου, ὁ δ' ἕτερος περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Κοτρίσι.

10 Ἡ σημείωσις τοῦ κυροῦ Μιχαὴλ περὶ τῆς κινηθείσης τότε ὑποθέσεως τοῦ Μπατζινάκου.

Ὅμοιος ἑτέρα σημείωσις τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ μητροπολίτου Φιλιππουπόλεως.

15 Ἐτέρα σημείωσις τοῦ Βοτανιάτου περὶ τῶν κτημάτων τῆς Φιλιππουπόλεως.

Βασιλικά πιττάκια τὰ καϊστρωθέντα εἰς διάφορα σέκρετα καὶ ἕτερα πιττάκια περὶ διαφόρων ὑποθέσεων ἐξήκοντα καὶ πέντε.

Εἰσι δὲ καὶ τὰ ἴσα τῶν τριῶν χρυσοβούλλων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ κτημάτων μου.

20 [Ἰω 30 36]

Διὰ τῶν χρυσοβουλλίων τῶν ἐναποκατεμένων καὶ παραφυλαττομένων ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μονῇ

Χρυσόβουλλα δύο ἀθροώσεως τῆς πράξεώς μου τοῦ μεγάλου δομωτικαίου.

25 Χρυσόβουλλον ἐν τοῦ κάστρου Βάνσικας καὶ τοῦ (A 292) χωρίου τῶν Τζερβανῶν.

Χρυσόβουλλον περὶ τῶν ἐν τοῖς κτήμασί μου βελτιώσεων, οἰκοδομῆς κάστρων, χωρίων τε καὶ μοναστηρίων.

30 Ἐτερον χρυσοβούλλιον τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ εἰ γε πανυπέριπλος γένηται ἢ τῶν κτημάτων ἡμῶν πρόσδοσις, τοῦ ἔχειν ἐμὲ τε καὶ τοὺς μετ' ἐμὲ τὸ ἀφρόντιστον.

1 Θεοδοσιουπόλ. Α. 3 ἔξκουσίαις Α. 8 δύο Α. 8 εἰς Α. 9 κοτρίσι Α. 10 Μιχαὴλ Α. 11 πατζινάκου Α. 12 ἑτέρα Α. 13 Φιλιππουπόλεως Α. 16 βασιλικά Α. 18 εἰσι Α. 18 τριῶν Α. 21 χρυσοβουλλίων Α, χρυσοβούλλων Β. 25 ἐν Α. 25 Βάνσικας ΑΒ, (γοβου) ζαδζαουουζου, ζαδζαουουζου (ζοουου), Βάνσικας Petit. 25 τί Α. 29 εἰς Α. 29-30 πανυπέριπλος Β. 30 εἰμι τί Α.

ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ თეოდოსიუპოლში ჩემი მეუბაობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

სხვა ოქრობეჭედი შეფუალობისა ფილოპოპოლში და მოსინოპოლში არსებული ჩემი მამულებისათვის.

ოქრობეჭედი ქსანთისის სოფლის შესახებ.

ოქრობეჭედი მარლონისა, კილზე ნაწერი, რომელიც მაქვს წინ- A 291
დის წესით.

ორი წიგნი*: ერთი — ევლოკიძის სოფლის შესახებ, ხოლო მეორე კოტრესის სოფლის შესახებ,

სიგელი** კირ მიხაელისა შესახებ პაპინაკის მაშინ მომადარი ამოძრავებული თავდასხმისა.

აგრეთვე სხვა სიგელი იმავე კირ მიხაელისა შესახებ ფილიპოპოლის მიტროპოლიტისა.

სხვა სიგელი ბოტანიატისა შესახებ ფილიპოპოლის მამულებისა.

სამეფო წიგნები, რომლებიც ვრცელდება სხვადასხვა უწყებებზე, და სხვა წიგნები სხვადასხვა საქმეების შესახებ სამოცდახუთი.

არის აგრეთვე ანატოლიაში არსებული ჩემი მამულების შესახებ სამი ოქრობეჭედის პირები.

[თავი ოცდამეთექვსმეტი]

იმ ოქრობეჭედთა შესახებ, რომლებიც დევს და დაცულია ჩვენს მონასტერში

ორი ოქრობეჭედი იმის შესახებ, რომ დიდ დომესტიკად ჩემი მოღვაწეობის დროს არაფერი ბრალი არ მედება.

ერთი ოქრობეჭედი ვანისკის ციხე-სიმაგრისა და სოფელ ჩერ- A 292
ვენის შესახებ.

ოქრობეჭედი შესახებ ჩემს მამულებში წარმოებულ შეკეთებათა (βελτιστώσεων), ციხეების აგებისა, სოფლებისა და მონასტრების აშენებისა.

სხვა ოქრობეჭედი ამავე საქმის შესახებ, და თუ ძალიან განიზარდოს ჩემი მამულების შემოსავალი, მე და ჩემ შემდეგ ყველას უზრუნველობა ჰქონდეს.

* ორი წიგნი — *βιβλία* ონი. ქართულ ტექსტში სწერია: «ლიველონია». ** სიგელი — *σημασία* (ჩემი განმარტება). იგულისხმება სასაზართლოს განაჩენი (1078 წლის მახლობლად) გრ. ბაკურიანსა და პეწინაგს შორის და გრ. ბაკურიანსა და ფილიპოპოლის მიტროპოლიტს შორის ამტყდარი საქმის განო. იხ. Dölger, Corpus... 2. Teil, გვ. 20.

Χρυσοβούλλιον τῆς καθ' ἡμᾶς μονῆς τοῦ Πετριτζοῦ περὶ τῆς κυριότητος καὶ αὐτεξουσιότητος τῆς αὐτῆς μονῆς παντοίας ἐλευθερίας καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ προσκυρωθέντων κτημάτων μου.

Χρυσοβούλλιον περὶ τοῦ Σπάσιματος καὶ τοῦ Παγκαλιτζῆ.

- 5 Χρυσοβούλλια δύο περὶ τοῦ ἀθῆφους καὶ ἀλογαριάστου διατηρηθῆναι ἡμᾶς ὑπὲρ ὧν καταβαλόμεθα βασιλικῶν λογαρίων εἰς τὴν μετάκλησιν τῶν Κοιμάνων.

Χρυσοβούλλιον περὶ τῆς ἀθιρώσεως τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

- 10 Χρυσοβούλλια δύο περὶ τῶν ἐν Ἀχριδῶ κτημάτων μου, τοῦ τε χωρίου | (A 293) Σικονίου καὶ τοῦ χωρίου Χαρπετικίου.

Χρυσοβούλλιον τῆς ὑποθέσεως τῶν ἱερῶν τῆς εὐαγεστάτης μονῆς τοῦ Χαχοῦ.

- 15 Χρυσοβούλλιον τοῦ ἔχειν με ἐπ' ἀδείας παραπέμψαι τὰ κτήματά μου ἔνθα καὶ βούλομαι, καὶ πρὸς τοὺς συγγενεῖς καὶ ἀνθρώπους μου, κἂν τῆς θρησκείας τῶν Ἀρμενίων τυγχάνουσιν.

Ἴσον χρυσοβουλλίον τῶν ἐν τῷ Βολερῶ καὶ τῇ Μουσνοκόλει κτημάτων μου.

- 20 Ἔτερον ἴσον χρυσοβούλλου περὶ τῶν κτημάτων μου τῆς Φιλίππουπόλεως.

Ἔτερα ἴσα χρυσοβούλλου τρία περὶ τῶν ἐν Φιλίππουπόλει κτημάτων μου.

Ἴσον χρυσοβούλλου περὶ τῆς ἐν Θεοδοσιουπόλει πράξεώς μου.

- 25 Πιττάκιον βασιλικὸν περὶ τοῦ λογισθῆναι τὰ κτήματά μου ἅπαντα.

Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀποσχιδευμοῦ.

Ἔτερον πιττάκιον περὶ τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

- 30 Ἡ ἀπόδειξις ἧς ἔλαβον οἱ Φράγγοι φιλοτιμίας τῶν τριῶν (A 294) κεντηναρίων καὶ τὸ περὶ τούτων πιττάκιον, καὶ ἕτεραι ἀποδείξεις διάφοροι.

1 περὶ A. 4 Παγκαλιτζῆ A, Παγκαλιτζῆ B. 6 καταβαλόμεθα A. 7 μετάκλησιν A. 8 ἀλογαριάστου Q, μετάκλησιν B. 8-9 σμολένων B. 10 δύο A. 10 Ἀχριδῶ A, Ἀχριδῶ B. 11 Χαρπετικίου A, Χαρπετικίου B, χάρπετικίου Q. 14 ἐταδείας A. 17 ἴσον A. 19 ἴσα A. 21 ἴσα A. 21 τρία A. 21 Φιλίππου πόλει A. 23 χρυσοβουλλίον B. 23 Θεοδοσιου πόλεως A. 24 βασιλικὸν A. 25 ἅπαντα A. 26 καὶ < B. 26 πιττάκια A. 26 ἀποσχιδευμοῦ A, ἀπὸ σχιδευμοῦ B. 27 πιττάκιον A. 28 ἧς A. 28 φράγγοι B. 29 καὶ < B. 30 διάφοροι A.

ოქრობეკედი ჩვენი პეტრიწონის მონასტრის შესახებ, ამ მონასტრის უფლებობისა და თვითმფლობელობის და ყოველგვარი თავისუფლებისა, და შესახებ ჩემი მამულების დამტკიცებისა მისთვის.

ოქრობეკედი შესახებ სპაზნატიისა და პანკალიწისა.

ორი ოქრობეკედი შესახებ იმისა, რომ ჩვენ უბრალოდ და არაანგარიშვალდებულად ვითვლებოდეთ იმისთვის, რაც ღამეფო ანგარიშში გავიღეთ კონანთა (ე. ი. ყიფჩაყთა) მოწვევის დროს (?).

ოქრობეკედი ზმოლენის თემში [ჩემი სამსახურის დროს] უბრალოების შესახებ.

ორი ოქრობეკედი ჩემი მამულების შესახებ ახრიდონში, სოფელ სიკონში და სოფელ ხარპეტციონში.

A 293

ოქრობეკედი ხაბულის ყოვლად წმინდა მონასტრის სამღვდლო საქმეების შესახებ.

ოქრობეკედი შესახებ იმისა, რომ მე მაქვს უფლება გადავცე (παπατικῶς) ჩემი მამულები, სადაც კი მსურს, ჩემს ნათესაებსა და ჩემს ყნებს, თუნდაც ისინი სომხური სარწმუნოებისა იყვნენ.

ოქრობეკედის პირი შესახებ ჩემი მამულებისა ვოლერონში და მოსინოპოლში.

სხვა ოქრობეკედის პირი შესახებ ჩემი მამულებისა ფილიპოპოლში.

სხვა სამი ოქრობეკედის პირები შესახებ ჩემი მამულებისა ფილიპოპოლში.

პირი ოქრობეკედისა ჩემი მოღვაწეობის შესახებ თეოდოსიუპოლში.

სამეფო პიტაკი ყველა ჩემი მამულის ამორიცხვის შესახებ საგადასახადო სიიდან (ἀρχισμῦνα).

სხვა სამი პიტაკი გადასახადის მოკვეთის შესახებ (ἀπαρχισμῦνα)¹.

სხვა პიტაკი ზმოლენის თემის შესახებ.

საბუთი პატივმოყვარეობისა, რომელიც გამოიჩინეს ფრანგებმა სამი კენდინარის ალებით და პიტაკი ამათ შესახებ*, და კიდევ სხვადასხვანაირი საბუთები.

A 294

¹ ამ მნიშვნელობით არის ნახმარი ἀπαρχισμῦνα Anna Comn. III, 6. იხ. პეტრეტეფ ფო დელ გერო, Corpus d. gr. Urkunden... 2. Teil (1925) გვ. 31.

* ქართულ ტექსტში ასეა ეს წინადადება ასახული: «აპოდიქსი განძისაჲ სამისა კენდინარისაჲ რომელი ფილიპოპოლ და აილეს ფრანგთა მაგისტრე პირისათჳს პიტაკი ერთი». პეტრიწონის ქართულ წიგნებში *φιλία* დამკვიდრებული სიტყვა ყოფილა. შდრ. იოანე პეტრიწონი: *ესე აწ, ოა განმგონეთ, გიილიოტიშიე* (იოანე პეტრიწის შრომები, ტ. II, [1937], გვ. 71, 5).

Σημείωσις τοῦ χαρτοφυλάκου καὶ πιττάκιον πρὸς θεματικὸν δικαστὴν πρὸς εἰδήσεις καὶ ἀποδείξεις τῶν χρυσοβούλλων ἡμῶν καὶ λοιπῶν δικκιωμάτων τῶν ἀποκειμένων ἐν τῇ ἁγίᾳ Σοφίᾳ.

5 Τὸ ἰσοκώδικον τοῦ Σραβικίου καὶ αἱ ἀσφάλαιαι τῶν χωριῶν τοῦ αὐτοῦ χωρίου.

Τὸ ἰσοκώδικον τοῦ χωρίου Πριλόγγου.

Τὰ ἀγοραστήρια τοῦ Βαρδάνη περὶ τῆς ἐν Μοσυνοπόλει αὐλῆς καὶ τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Γεωργίου τοῦ ἐν τῷ Παπτικῷ.

10 Αἱ ἀποδείξεις περὶ τοῦ εἰσκομισθέντος λογαρίου περὶ τῆς ἀπικτήσεως τοῦ θέματος τῶν Σμολένων.

Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐν Φιλιππουπόλει κτημάτων μου.

15 Τὸ πρακτικὸν καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν κτημάτων μου τῆς Μοσυνοπόλεως, ὡσαύτως καὶ αἱ ἀποδείξεις τοῦ οἰκονόμου (A 295) περὶ τοῦ δημοσίου τοῦ λιβελλικοῦ. Τὸ λογίσμιον πιττάκιον τῶν κτημάτων τῆς Μοσυνοπόλεως.

Τὸ πρακτικὸν καὶ παραδοτικὸν τῆς Λάβακας.

Αἱ ἀσφάλαιαι καὶ αἱ ἀποδείξεις τῶν πανηγυριστῶν τοῦ Στενιμάχου.

20 Καὶ τὸ ὑπόμνημα, ὃ ἐποίησεν ὁ Μεσοποταμίτης ἐκ προστάξεως βασιλικῆς περὶ τῶν Βοδιῶν καὶ χωρίου τοῦ Ζαχαρίου.

* * *

1. Τὸ δὲ παρὸν τυπικὸν ἐγράφη βωμαϊκὸν ἰβηρικὸν τε καὶ ἀρμενικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς εὐχεστατῆς μονῆς τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πέτρι-τζονιτίσης κατὰ τὸν δεκάμβριον μῆνα τῆς ἐβδόμης ἰνδικτιῶνος ἔτους 6592, καὶ ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ τε αὐτοῦ τοῦ σεβαστοῦ Γρηγορίου καὶ μεγάλου δομestίκου τῆς δύσεως τοῦ Πακουριά-
25 του διὰ ἀρμενικῶν γραμμάτων καὶ τοῦ παναγιωτάτου πατριάρχου Ἱεροσολύμων κυροῦ Εὐθυμίου πρὸς βεβαίωσιν καὶ πίστωσιν πάντων τῶν ἐν τῷ αὐτῷ ἀναγεγραμμένων, ὡς παρατυχόντος αὐτοῦ
30 ἐνθάδε διὰ τὸ καὶ αὐτὸν ἐκ προστάξεως τοῦ κρατικοῦ καὶ ἁγίου

1 χαρτοφυλάκιον B, χαρτοφυλά (χαρτοφυλάκιον?) A. 2 προσειδήσεις καὶ ἀπάδειξις A. 4 σραβικίον AB, δέσζοζοζοζα Q, Πραβικίον Petit. 6 πριλόγγου B. 7 Βαρδάνη A, Βαρδάνη B. 9 ἀποδείξις A. 11 περιορισμὸς A. 11 Φιλιππουπόλει A. 13 περιορισμὸς A. 15 λιβελλικοῦ A. 15 πιττάκιον A. 18 ἀσφα

სიგელი ხარტოფილაკისა და პიტაკი თემის მსაჯულის მიმართ დასამოწმებლად და დასამტკიცებლად ჩვენი ოქრობეჭდებისა და დანარჩენ უფლებათა, აია სოფიაში დაცულთა.

ისოკოდიკონი ზრავიკისა და ამ სოფლის მცხოვრებთა ხელწერილები.

ისოკოდიკონი სოფელ შრილონგისა.

ნასყიდობის ქალაღდები ვარდინისა შესახებ ეზოსი, მოსინოპოლში რომ არის, და წმინდა გიორგის მონასტრისა, პაპიკიონში რომ არის.

საბუთები შესახებ ზმოლენის თემის საჩივრის გამო ჩატარებული შემოწმებისა.

აღწერა და შემოსაზღვრა * ჩენი მამულებისა, ფილიპოპოლში რომ არის.

აღწერა და შემოსაზღვრა ჩემი მამულებისა, მოსინოპოლში რომ არის, ისევე, როგორც საბუთები იკონომოსისა შესახებ სახელმწიფო გადასახადებისა (? *παι: τῆν ἡγεμονίαν τῆν ἀρχιεπισκοπῆς*). საანგარიშო მოხსენება მოსინოპოლის მამულებზე. A 235

აღწერა და გადაცემის წიგნი ლავაკისა.

ხელწერილები და საბუთები სტენინახის პანიგირელთა.

მოგონება, რომელიც გააკეთა ნესოპოტამელმა სამეფო ბრძანებით შესახებ ვოდინთა და ზაქარიას სოფლისა.

* * *

1. ხოლო წინამდებარე ტიბიკონი სრულიად პატრიოსანი ჩვენი მონასტრისა, რომელიც არის პეტრიწონის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობისა, დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად 6592 წელს, დეკემბრის თვეში, მეშვიდე ინდიქტიონს და ხელმოწერილია თვითონ ჩემ მიერ, ესე იგი, სათნო გრიგოლის და დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის ბაქურიანის მიერ, სომხური ასოებით და იერუსალიმის უწმინდესი პატრიარქის უფალ ექვთიმეს მიერ დასამტკიცებლად და სარწმუნო-ყოფად ყველაფერ იმისა, რაც შიგ არის ჩამოწერილი, მაშინ, როდესაც, ის აქ იყო, რად- A 296

* აღწერა და შემოსაზღვრა — *τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ ἀποκριτικόν*. ქართულ ტექსტში სწერია: «პრაბტიკონი და პერიგრუზონია».

ἀται A. 18-19 *σπειράχου* A. 20 *μεσοποταμίης* A. 21 *Βοθηῶν* A. 24 *Περαινε-
ντίσης* A. 25 *ἀπεργάφει* A. 25 *ἐποδ* A. 25 *εἰ* A. 28 *ἐπισημῶν* A. 28 *βιβλί-
ου* A. 30 *ἀγίου* A.

ἡμῶν βασιλέως διάγειν ἐν Θεσσαλονίκῃ ἕνεκεν εἰρήνης τοῦ ἀλάστορος Φράγγου καὶ αὐθις ὑποστρέψαντος καὶ μεθ' ἡμῶν καταλαβόντος ἐνταῦθα ἐν τοῖς Φιλιππουπόλεως κτήμασί μου.

2. Ἐγράφη δὲ ῥωμαϊκόν, ἰβηρικόν καὶ ἀρμενικόν διὰ τὸ τοὺς
5 μοναχοὺς τῆς τοιαύτης μονῆς Ἰβηράς* τε τυγχάνειν καὶ μὴ ἐπίστασθαι ῥωμαϊκὰ γράμματα· ἀλλ' ὀφείλει μετέρχεσθαι τὸ τοιοῦτον τυπικόν διὰ τε τῶν ἰβηρικῶν καὶ ἀρμενικῶν γραμμάτων.

3. Τὸ κῦρος δὲ τυποῦμεν ἔχειν τὴν ἐνταῦθα ῥωμαϊκὴν ἀπασαν
γραφὴν, ὅτι καὶ ἐν τῷ τέλει τοῦ ταύτης ὄφους τὴν ὑπογραφὴν
10 ἐδέξατο.

4. Γέγονε δὲ καὶ τὸ τοῦτου ἴσον (A 297) καὶ ὑπεγράφη ὁμοίως καὶ ἀναπετάθη εἰς τὴν εὐχαριστήριον μονὴν τῶν Παναγίου τὴν οὖσαν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, ὅπως εἰς τὸ διηγητικὸν ἀπόκειται· καὶ παραφυλάττεται ἐν τῇ τοιαύτῃ μονῇ.

5. Καὶ εἰ γε (ὅπερ ἀπεύχομαι) τίς τῶν καθηγουμενεύοντων ἐν
τῇ δηλωθείσῃ καθ' ἡμᾶς ἀγία μονῇ ἢ τῶν ἐν αὐτῇ μοναχῶν πρὸς
λύμην ταύτης καὶ τῶν ταύτῃ διαφερόντων ἐξανίσταται· καὶ πειραθῆ
ἀθετησῶν τὰ ἐν τῷ παρόντι τυπικῷ ἀναγεγραμμένα καὶ πρὸς κατά-
λυσιν καὶ ἀπώλειαν αὐτοῦ διεγερθῆ, τὸ παρά τῇ δηλωθείσῃ μονῇ
20 τῶν Παναγίου ἐναποκείμενον τυπικόν ἐμφανισθήσεται· καὶ ἀπελέγξει
τὸν κατατολήσαντα τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα διαπράξασθαι, καὶ εὐδυνή-
σεται· μὲν οὖτος ὡς εἰκὸς καὶ ἀπαιτηθήσεται· εἰ τι ἂν καὶ ἀμαρ-
τήσῃ, ἐξωθήσεται· δὲ καὶ ἀπὸ τῆς μονῆς. Εἰδ' οὕτως (A 298)
αὐθις τὸ τοιοῦτον τυπικόν ἀποτεθῆ εἰς τὴν εἰρημένην τῶν Παναγίου
25 μονὴν· οὐδὲν γὰρ βουλόμεθα ἐξωθεῖν ταύτης ἢ τῆς πόλεως μετα-
πεμφθῆναι· ἢ παραφυλαχθῆναι.

6. Τοῦτου γὰρ ἕνεκεν καὶ τοὺς καθηγουμενεύοντας ἐν τῇ τοι-
αύτῃ μονῇ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀδελφοὺς ἐνορκοῦμεν εἰς αὐτὴν τὴν
πανάχραντον καὶ θεομήτορα θεοτόκον ἡμῶν, ὅπως κρατήσῃ ἢ πα-
ροῦσα ἡμετέρα βούλησις καὶ φυλαχθήσεται ἐν αὐτῇ τὸ τῆς καθ'
30 ἡμᾶς μονῆς τυπικόν, καὶ μᾶλλον εἰ χρεῖα ἐστὶ τοῦτου παρά τινῶν
ἐν τοῖς ἔξω κατὰ τι ἀμφιβαλλόντων εἰς τὸ ἐν τῇ ἡμετέρῃ μονῇ ἀπο-
κείμενον τυπικόν, ὀφείλει μεταγραφῆναι καὶ τὴν πίστωσιν παρά τοῦ

1 βασιλέως A. 1 ἕνεκεν A. 2 φράγγου AB, Φράγγου Petit. 2 αὐθις A. 8 ἀπασαν A. 11 ὑπεγράφει A. 13 διηγητικὸς A. 13-14 παρά φυλάττεται A. 16 δηλωθείσῃ A. 16 ἀγία A. 17 διὰ φερόντων A. 18 ἀθετησῶν A. ἀθετησῶν

გან ჩვენი ძლიერი და წმინდა მეფის ბრძანებით ის იმყოფებოდა თესალონიკეში ვერაგ ფრანგთან ნშვიდობის ჩამოგდების გულისთვის და, უკან რომ ბრუნდებოდა, ჩვენთან ერთად წამოვიდა ჩემს მამულებში ფილიპოპოლში.

2. დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც.

3. ხოლო სიმტიკე — ვაწესებთ ჩვენ — უნდა ჰქონდეს ამ შემთხვევაში საყოველთაო ბერძნულ დაწერილობას, ისე რომ მისი ნაქსოვის ბოლოში მას ეკუთვნის ხელმოწერა.

4. ხოლო ნობდა ისე, რომ მისი პირიც აგრეთვე დაიწერა და დაიდვა პანაგიის ყოველად პატიოსან მონასტერში, რომელიც არის ღვთივ-დაცულ ქალაქში, რათა სანუდამოდ იქ იღვას და დაცულ იქნეს ამ მონასტერში. A 297

5. და თუ (ნუმც მოხდება ეს!) ვინმე წინამძღვართაგანი ხსენებული ჩვენი წმინდა მონასტრისა ან იქაური მონაზონთაგანი საყენებლად ამ მონასტრისა და იქაურ საქმეთა აღდგება და ეცდება დაარღვიოს წინამდებარე ტიპიკონში დაწერილი წესები და მის დასაშლელად და მოსასობად იმოქმედებს, პანაგიის ხსენებულ მონასტერში შენახული ტიპიკონი იქნება გამოჩინებული და მხილებული იქნება ის, ვინც გაბედა ასეთი შეუფერებლობა ჩაედინა: ის დასჯილი იქნება, როგორც შეეფერება, ახლვევინებენ, თუ რაიმე შესცოდა, და მონასტრიდანაც გაძევებული. ეს ტიპიკონი კი კვლავ დაიდება პანაგიის ხსენებულ მონასტერში; სრულიადაც არ გვსურს მის გარეთ ან ქალაქის გარეთ იქნეს გადატანილი ან ვადაშალული. A 295

6. ამის გულისთვის ვაფიცებთ ამ მონასტრის წინამძღვრებს ან დანარჩენ ძმებს ყოველად უნანკო ღვთის დედის ჩვენი ღვთის-ნშობლის სახელით, რათა ეს ჩვენი სურვილი ძალაში იყოს და დაცულ იქნეს მასში ჩვენი მონასტრის ტიპიკონი, და თუ ვინცობდა დასჭირდებათ ვინმე გარეშეს მიერ რისიმე საცილოდ გახდომის განო ამ ჩვენს მონასტერში დადებული ტიპიკონი, ის უნდა გადაიწეროს და ეს გადაწერილი შეამოწმონ წინამძღვარნა და

სი B. 18 *ταπεινά* A. 19 *διεξερχθή* A. 20 *εν αποστολικῶν* A. 20 *ταπεινῶν* A. 21 *ὡς παρασταθεί* A. 22 *ἀπατηθήσεται* A. 23 *ἐξαιθήσεται* A. 23 *ὄντως* A. 23 *ὄντως* B. 24 *παναγίου* A. 25 *ὅσθ' ἴδως* A. 27 *ἔτεκεν* A. 28 *ἐποσχόμενοι* AB. 29 *κρητήρι* A. 31 *ἡμᾶς* A. 31 *ταπεινόν* A. 31 *ἐστὶ* A. 33 *ἀφείλει* A.

καθηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν λαβεῖν καὶ μεταπεμφθῆναι πρὸς αὐτούς, τὸν πρωτοτύπου, ὡς δεδήλωται, μὴ μετα[κινουμένου πῶποτε ἀπὸ τῆς μονῆς] *.

7. (Γρηγόριος Πακουριάνος, σεβαστὸς καὶ μέγας δομῆστικός
5 τῆς θύσεως, τὸ παρὸν τυπικὸν τῆς ἱερᾶς μου μονῆς τῆς ὑπεραγίας
θεοτόκου τῆς Πατριζωνιτισσῆς οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέγραψα).

- Εὐθύμως, ἔλεψθ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἁγίας Χριστοῦ τῶν θεῶν
ἡμῶν ἀναστασίας πόλεως Ἱεροσολύμων, τὸ παρὸν τυπικὸν τῆς μονῆς
τῆς ἐκρηγῆς τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῆς Πατριζωνιτισσῆς τὸν
10 σεβαστὸν καὶ μεγάλου δομῆστικὸν τῆς θύσεως κύρ Γρηγόριον τὸν
Πακουριάνου ὑπέγραψα οἰκείᾳ χειρὶ.

ძმებმა და ისე წაიღონ და გადაუგზავნონ მათ, ხოლო პირველ-
დედანი, როგორც ითქვა, არავითარ შემთხვევაში არ უნდა იქნეს
დასრული მონასტრიდან.

7. (მე გრიგოლ ბაკურიანი, პატრიოსანი და დიდი დომესტი-
კოსი დასავლეთისა, ხელს ვაწერ საკუთარი ხელით პეტრიწონის
ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის წმინდა მონასტრის
ტიპიკონს).

მე, ექვთიმე, ღვთის წყალობით პატრიარქი იერუსალი-
მისა, ჩვენი ქრისტე-ღმერთის წმინდა აღდგომის ქალაქისა, პეტ-
რიწონის ყოვლად წმინდა ღვთისმშობლის სახელობის, დასავ-
ლეთის პატრიოსანი და დიდი დომესტიკოსის გრიგოლ ბაკურია-
ნის ქართული მონასტრის წინამდებარე ტიპიკონს ხელს ვაწერ
საკუთარი ხელით.

* აქ თავდება ტექსტი ორსავე (AB) ნუსხაში. შემდეგ მოდის ხელმოწერა, რომელიც Petit-ის ამოულია ახალი ზგომილი თარგმანიდან.

298. გვერდი ქიოსის ნუსხისა თავდება სიტყვებით ὡς δαδηλωται μὴ μετα..., ხოლო დასარჩენი (καθηγουμένου καὶ τῶν ἀδελφῶν λαβεῖν καὶ μεταπεμφθῆναι πρὸς αὐτούς) მიწერილია სხვა, ახალი, ხელით, იმავე 298. გვერდისა შიგნითა სიგრიძის არშიაზე ასევე ახალი (დაახლო-
ვებით მე-17—18 საუკუნის) ხელით მიწერილია პატრიარქ ექვთიმეს ხელმო-
წერა, რომლის რამდენიმე სიტყვა არა ჩანს, სახელდობრ არ ჩანს, გამჭკაღია, სიტყვები τῆς ὑπεραγίας და ბოლო სიტყვები Γρηγορίου-ს შემდეგ, გრიგოლის
ხელწერა არ არის.

ასეთია „პეტრიწონის წესდების“ ბერძნული ტექსტი და მისი ახალქართული თარგმანი.

ბერძნულ ტექსტს საფუძვლად უდევს ქიოსის ხელნაწერი (A), ხოლო ბუხარესტის ხელნაწერი (B), რომლის მიხედვით L. Petit-მ გამოსცა „პეტრიწონის წესდება“ 1904 წელს, გათვალისწინებულია ჩვენს სქოლიოებში.

„პეტრიწონის წესდების“ ეს ტექსტი ჩვენს წინაშე აყენებს მრავალ საკითხს როგორც ფილოლოგიური, ისე ისტორიული ხასიათისას: წესდების ტექსტში უამრავი მასალა მოიპოვება სამონასტრო მიწათმფლობელობის ხასიათის, მამულების მოვლა-პატრონობისა და სათანადო თანამდებობის პირთა შესახებ, გადასახადებისა და მათგან განთავისუფლებისა და შეუვალობის შესახებ (აზნაურებისათჳს... უოველთაგან სამეუფოთა და სამლდეღმთათჳროთა ხარკთა და მისაჯდეღთაგან გამოსავალთა). ეს და მრავალი ამგვარი საკითხი მოითხოვს საგანგებო კვლევა-ძიებას, რისთვისაც საჭიროა არა მარტო წესდების ბერძნული ტექსტი, არამედ მისი ქართული ვარიანტიც¹. ამჟამად კი ჩვენ შევხებით ბერძნული ტექსტის გამოცემასთან დაკავშირებულ ზოგიერთ ფილოლოგიურ საკითხს.

ბერძნულ ტექსტთან დაკავშირებული ფილოლოგიური ძიებანი

კონიექტურები ბერძნული ტექსტისათვის. ზემოთ დაბეჭდილ ტექსტში, შედარებით L. Petit-ს მიერ გამოცემულ ტექსტთან, ჩვენ მიერ შეტანილია რამდენიმე შესწორება. ამათ შესახებ გვსურს აქ უფრო დაწვრილებით ვილაპარაკოთ.

A 150: ...*αὐτοῖς* *ὅτι* *τὸ* *μακαριστῶν* *καὶ* *ἁγίων* *ἀνδρῶν* *κρίσις* (ასე შევააწორეთ ჩვენ AB-ს წაკითხვა *κρίσις*) — „უნეტარესი და ანგელოზთსწორი ნათი მათე ნებელია მოურ“. ასეთი არევა გადამწერის შეცდომით უნდა აიხსნას (η | ι). — *κρίσις* ნიშნავს „მფლობელს“, ხოლო *κρίσις* — „მაშენებელს“, „დამფუძნებელს“. ქართული რედაქციის ავტორსაც ასე ესმოდა ეს მუხლი, როდესაც წერდა: *ამათე ნებელია მათისა დადებულსა წესსა* (თარხნიშვილი 2, 19).

ასეთივე აღრევაა ქვემოთაც:

A 151: *ὁ* *προμηθοῦ* *συνεπιεὶς* *ἐν* *δοξίᾳ* *ἐν* *ἀγάπῃ* *κρίσις* (AB: *κρίσις*) — „წინახსენებულ საუკუნო განსვენებაში მყოფ დამფუძნებელს“.

A 153. მესამე თავის სათაურში სწერია: *Περὶ* *τοῦ* *εἶναι* *ἐκ* *θεοῦ* *καὶ* *ἐκ* *ἀνθρώπου* *μοῦ* *ἀπὸ* *παντοῦ* *ἐκ* *ἐκ* *καὶ* *ἐκ* *ἀνθρώπου* *καὶ* *ἐκ* *ἀνθρώπου* — აზნაურებისათჳს მონასტრისა ჩემისა უოველთაგან სამეუ-

¹ ქართული ტექსტი დამზადებული აქვს გამოსაცემად აკად. აკ. შანიძეს.

ფოთა და სამღდელთმთავროთა ხარკთა და მისაქდელთაგან გამოსავალთა...
(Petit გვ. 3, 24-25; თარხნიშვილის გამ. გვ. 3, 26-28).

ხაზგასმული სიტყვა *ἐπιθρεῖα* ნიშნავს „შეურაცხყოფას“ „ჩაგვრას“. რასაკვირველია, აქ გადამწერის შეცდომაა: *υ-*ს მაგიერ დაუწერია *ἐ*. შეუძლებელია აქ ლაპარაკი ყოფილიყო „შეურაცხყოფაზე“.

ამ სიტყვის გვერდით მოხსენებული *ἐπιχρήσεως* („სამეფოსაგან“) მოწმობს იმას, რომ მის წინაჲც (*τε και*) უნდა ყოფილიყო თავისი მნიშვნელობით *ἐπιχρήσεως*-ის მონათესავე სიტყვა და ჩვენ, ამიტომ, *ἐπιθρεῖας*-ის მაგიერ დავწერეთ *ἐπιθρεσίας* („სამსახურისაგან“). ქართული ტექსტიც მხარს უჭერს ამ ჩვენს კონიექტურას: *ახნაურებისათჳს... ყოველთაგან სამეფოთა და სამღდელთმთავროთა ხარკთა და მისაქდელთაგან გამოსავალთა*.

ასეთსავე კონიექტურას საჭიროებს **A 165**: *ἐξ ἀγγαρείας και παροικίης και ἑπερθεσθῆσθαι τῶν ἑμῶν παροίκων* — *გლებთა ჩემთა უსასყიდლოდ მოპაპრაკებითა რასავე მსახურებასა შინაჲ (თარხნიშვილის გამ. 10, 29-30). აქაც უნდა დაიწეროს *ἑπερθεσίას*.

A 154. ...*λειουργεῖν [ἢ πόσας και ποίας ἡμέρας και] ἐκάστην ἐβδομαῖδα λειουργεῖν* και *μνημονεῖν ἡμῶν τε και τῶν παρ' ἡμῶν μνημοσυνην*. ფრჩხილებში ჩასმული სიტყვები B-ს აკლია (ჩვენის აზრით კიდურმსგავსების გამო: *λειουργεῖν* — *λειουργεῖν*), A-ს კი აქვს. ქართული ვარიანტი სიტყვა-სიტყვით არ იმეორებს ბერძნულ ტექსტს, მაგრამ B-ში გამოტოვებულ სიტყვებს კი ვარაუდობს: *აწუ თუ მსგეფსა შინა რა ვდენი დღე ჯერ არს, რაათა სასფოდ ეამი წირთხა* (თარხნიშვილი 4, 15-16).

A 161. A-ს შესაწი სწერია: *κατὰ τὸν γέροσ υς μου καιρόν* — *ეჟამსა სიბერისა ჩემისასჲ* (თარხნიშვილის გამ. გვ. 9, 1). L. Petit-ს გამოცემაში სწერია *γῆρας*, ე. ი. ნაშარია კლასიკური ატიკური ფორმა. მაგრამ მხედველობაში მისაღები, რომ პარალელურად ფორმებისა:

- τὸ γῆρας
- γῆρας (ატიკ. γῆρας)
- γῆραι (ატიკ. γῆραι)

გვხვდება ახალი ალთჰმის წიგნებში:

- τὸ γῆρος
- მიცემ. γῆρει

ე. ი. τὸ γῆρος უბრუნებით როგორც τὸ γένος, მაშასადამე კანონიერი ფორმაა: *τὸν γῆროς*.

- τὸ γῆρος
- τὸν γῆρους
- τῷ γῆροι

ასე: *Και ἰδοὺ ἔβρισθη ἡ συγγένις σου και ἀπὲρ τοῦ κληφεν ὑἱὸν ἐν γῆροι αὐτῆς* (ლუკა 1, 36).

A 169. ...*ὁπαι και ἐθεσποδς χρυσοβούλλου ἑπαρχει ὁσδαρημένον ἀπὲρ εἰς ἀπράμειψιν τῶν κειμῆτων αὐτοῦ*.

ხაზგასმული სიტყვა ვარიანტებში ასეა:

- A *κειμῆτων*
- B *κισμαῖτων*

უნდა შესწორდეს *κ τ η μ ῆ τ ω ν*, რომლის კვალიც შეინიშნება A ში (ε-η).

წესდების ქართული ვარიანტი მზარს უკერს ჩვენს კონიექტურას: «საო-
წმუნოათა ოკრობეჲდითა მინიკებულად მისდა ნაცვალად პ რ ა ს ტ ი ნ თ ა მისთა,
რომელნი დაეტევენს ანტიოქიას» (თარხნიშვილი 13, 18). სხვა შემთხვევებშიც
«პ რ ა ს ტ ი ნ ი ა» (*propositio*) გადმოგვეყვას „მაბულს“, „სამფლობელოს“ (ე. ი.
καθημα-α)¹, ხოლო *καίμα* ნიშნავს „შენობას“.

A 172. *Kai toñ òs' aùtñv ògeròtiov toñ λεγομένων Γλασνάροϋς* — და
აგარათა, რომელსა ტ ლ ა ვ ა ვ ა ეწოდებისა (Petit 12, 33; თარხნიშვილი 14, 20).
ასე სწერია ქიოსურ ნუსხაში, ხოლო B-ში არის *Γλασνάροϋς*.

რადგან ქართულშია ტ ლ ა ვ ა ვ ა (სადაც ტ უნდა იყოს შეცდომით B-ს
მაგიერ და, მაშასადამე, უნდა ყოფილიყო ხ ლ ა ვ ა ვ ა), საფიქრებელია, რომ
სწორია *Γλασνάροϋς*, რომელიც იკითხვოდა დ ლ ა ვ ნ ო ნ ო ს, რაც უაბლოგ-
დება ხ ლ ა ვ ა ვ ა ს - ს.

A 182: *ἀναρμόστου γράμη* („შეუფერებელი² ახრით“)

A: *ἀναρμόστια*

B: *ἐναρμόστια* („შეზმატებილებული [ახრით]“).

Ed. Kurtz-ის კონიექტურა იყო *ἀναρμόστια*.

მაშასადამე A-მ დაადასტურა ედ. კურცის კონიექტურა.

A 183: *ἐν ταῖς κίλλαις αὐτῶν διατηρομένης* („თავიანთ სენაკებში შეი-
ნახავენ“):

A: *διατηρεῖται* (= *διατηρομένης*).

Petit-ს ტექსტში უწერია: *διατηρομένης* (აღბათ, კორექტურული შეც-
დომაა); სტოლიოში წერს: *διατηρεῖται* და *διατηρομένης*, ესე იგი B-ში სწერიათ
διατηρεῖται და შე ვასწორებო *διατηρομένης*. მაგრამ ეს სწორი არ არის.
აღბათ, B-შიც სწერია შემოკლებით *διατηρεῖται*. ხოლო Petit-მ წაიკითხა
διατηρεῖται.

A 184. მეოთხე თავის ერთ ადგილას სწერია:

καὶ φράσεται καὶ γαρησέναι ἑβδμήθιο διὰ τῆς τοῦ ἀληθοῦς ἀρεῖης
(A 184).

რაც ქართულად ნიშნავს:

«და შენ მახლობლის სიყვარულით იტან სიცივეს და სიშიშულეს».

მაგრამ საზადლო ქართულ ტექსტში ვკითხულობთ:

«და სიცივისა და სიშიშულისა თავს დებად მზარუნებლობ სიყვარული-
ათჲს მოყუსისა».

ბერძნულ ტექსტში სწერია *ἑβδμήθιο*, რაც წარმოადგენს *Plusquamper-*
fectum-ს ზნისა *δέχουαι* (*δέχεται*, *δέχεται*, *δέχεται*...).

ზნისა *δέχουαι* ბევრნაირი მნიშვნელობა აქვს: ვლებულობ, ვიწყნარებ, ვ ი-
ტ ა ნ. მოთმინებით ვმედებო...

¹ მაგალითად, A 174: *αὶ τῶν κατημάτων μου ἀρτισθῶ* (ჩემთა
პ რ ა ს ტ ი ნ თ ა ყოველთასავე შემოსავალსა).

² ხემათ წესდებია ტექსტის თარგმანში შეცდომით სწერია „შეუფერ-
ებელი“.

როგორც ჩანს; ქართველ მთარგმნელს აურევია ეს ხმნა მეორე ხმნანი: *δέκατος*, რომელიც ნიშნავს „ჩვენებას“ (შდრ. მჰარუენებლობ). მართლაც ამ ხმნის *Plusquamperfectum*-ი იქნება:

ἐδέδερται

ხოლო ამის პარალელურად შესაძლებელია:

ἐδέδεγμαι,

რომლის მეორე პირი მართლაც იქნება:

ἐδέδεξο

თუ ეს ასეა, ასეთი აღრევა შეიძლებოდა მოსელოდა ქართველს როგორც მთარგმნელს.

A 188

A: *γρασσεξωσερωσ ძბელფან* („გონიერი ძმების“)

B: *γρησειωσερωσ ძბელფან* (ღვიძლი ძმების).

რასაკვირველია, B-ს ვარიანტი უახრობას შეიცავს, ხოლო A-ს ვარიანტი, გარდა იმისა რომ შინაარსობლივად გამართულია, დადასტურებას პოულობს წესდების ქართულ რედაქციაში:

...διακρισει και ἐξετίσει τῶν
κρειττόνων και ἐταρτέων και γρασ-
σεξωσερωσ ძბελფან...

...გამორჩევითა და გაბოძებითა
უმჯობესთა და მოღუაწეთა და მც-
ნიერთა ძმთათა... (თარხნიშვილი,
23, 12).

A 220. წესდებით განსაზღვრულია, რომ წირვა-ლოცვის დროს მონაზონებმა უნდა დაიცვან დუმილი: «და უუროსად ეამსა წმიდისა ლოცვისასა რაგთა არა ვის მიეშუას უბნობად ერთი ერთისა ჯგროვნად გინა უჯგროდ» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 37, 9-11). ხაზგასმული სიტყვები ასეა ბერძნულში: *μηδενος; ἀνέχεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν* (L. Petit, p. 29, 27). ტექსტუალური გადმოცემა ასეთია:

ა) B: *ἐκκλησια*

ბ) რადგან გენეტივი *ἐκκλησια* აქ უადგილოა და იგი გადამწერს გაეპარა მომდევნო გენეტივის (*πρωτοσυμλῶντων*) გავლენით, ამიტომ K(urtz)მა საჭიროდ დაინახა კონიექტურა შემოეტანა და დასწერა *ἐκκλησιῶν*. მაგრამ სახელმობე-კილსა და უბადლო ფილოლოგოსს მზედველობაში არ მიუღია ის, რომ ხმნა *πρωτοσυμλῶν* („ველაპარაკები“, „ვემასლაათები“), უკავშირდება ნიცივით ბრუნვას და არა აქვზატივს, ე. ი. უნდა ყოფილიყო: *μηδενος; ἀνέχεσθαι τῶν ἐκκλησιῶν; πρωτοσυμλῶντων*.

მართლაც ქიოსურ ნუსხაში (A) ვკითხულობთ: *ἐκκλησιῶν*. ასეთი შემოკლება ქიოსურ ნუსხაში სხვაგანაც გვხვდება და იგი გადმოსცემს *οὐδ-ს*. მაგალითად:

A 167 *λοιπῶν* — *λοιποῖς*

A 198 *ἄλλῶν* — *ἄλλοις*

ამგვარად, ჩვენი ადგილი ეჭვიშუტანლად უნდა შესწორდეს A-ს მიხედვით და იქ დაიწეროს *ἐκκλησιῶν*.

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე.

A 222. მეცამეტე თავში მონაზონებს მოუწოდებენ აღსარება თქვან თავის წინამძღვართან და არა სხვასთან, გარეშესთან. თუ ვინმე სხვასთან იტყვის აღსარებას როგორც უცხო (და არა როგორც შვილი მამასთან), ეს იქნება ვერაგობა და მხავერობა აღსარების მიმართო. უკანასკნელი აზრი ასეა გამოთქმული ბერძნულად (Petit-ს გამოცემით): *μας δεισσητος και παισυριος θοιζοσ σασθαι ην ληοιστηοις*, რაც ქართულად ნიშნავს: „უღიროსად და ხაკვით ეწონებთან აღსარებას“.

მაგრამ ქოისური წესბა (A) ამ ადგილს ახე კითხვლობს: *μας δεισσητος και παισυριος θοιζοσ σασθαι ην ληοιστηοις* („უღიროსად და ხაკვით მოიფროგან აღსარება“), რის სინამდვილესაც კარგად ადასტურებს ქართული ტექსტი: „ესრეთ სიფერაგით ხაკულებად აღსარებბის მიმართო“ (თარაწიშვილის გამოც. გვ. 38, 9-10).

აფიქრებელია, რომ *θωισσασθαι* B წესბისა გადაწერის წყევლომა იყოს ან არა და ბეჭდვის დროს დაშვებული კორექტურული შეცდომა. ყოველ შემთხვევაში „მონათქცევა აღსარებისა“ (*θωισσασθαι*) უახრობაა.

შ. თარაწიშვილი. ქართული ტექსტის ლათინურ თარგმანში, კარგად გადმოგვეცმა ამ ბერძნული *θωισσασθαι*-ს რეფლექსი: *sic fraude ac dolose agere cum confessione* (Typicon Gregorii Pacuriani, გვ. 23, 27-28).

A 226. მეთხუთმეტე თავში ლაპარაკია იმაზე, რომ მონაზვნებს აკრძალული აქვთ მონასტრის ტერატორიიდან გასვლა წინამძღვრის ბრძანების გარეშე; „არა მიუშლა წინამძღვარმან ნებისებრ შათიაა განაღვად და როლინებად ვინაღა ენებოა ცნობისა სისუბუქითა, არამედ რომელნი წარმდებობდენ ესევითარითა ზეულებითა, ჯერ არს და ყენებაა შათი ბრძანებისებრ წმიდათა ნათ და ღმრთოვ დადებულთა ეანონთასა“ (თარაწიშვილის გამ. გვ. 40, 22-27). ბერძნულ ტექსტში ეს ახე იყა გამოთქმული: *οσ θει εδρ περιεχεισθαι ερ οισ ερ θωισσασθαι καυφθησ ηρσασ, αλλσ τοσ θρασοισμειουσ σσρηθσς ταισθσ ηξαι αεσ οσρ πειθεισ εδμθστοσ και τθ διαταγησ τοσ θειου και ιερθσ καρσθσ*.

ზახანსული სიტყვები ბერძნული ტექსტისა არ არი, ნათელი აზრის გამოსახველი. ქართული ტექსტის მიხედვით, თუ ვინიცობაა მონაზონებმა არ დაიშალონ თავისი ზეულება და მონადომონ მონასტრის გარეთ გასვლა, საკიროა შათი შეჩერება და განზრახულის გადათქმევილება („დაყენებაა“). ბერძნული *ηξαι μθσ οσρ πειθεισ εδμθστοσ* მხოლოდ ერთი სიტყვით *αειθεισ*, რაც „დარწმუნებას“ ნიშნავს, შეუდარდება ქართულს. მამასადაამე, საკითხი ეტება მონაზონების „დარწმუნებას“. რომ არ არის საკირო მონასტრიდან გასვლა; აქტიური *πειθω* მოითხოვს, რომ მასთან აქუხატივში იყოს ის, ვისაც არწმუნებ (*πειθω*), ხოლო „რამიცა არწმუნებ“ ისიც იყოს ნიეთის აქუხატივში (*ει*) ან ხმნის განუახლებრელ კილოში (მაგალითად, საჭმე მოც. 13, 43: *επειθουσ εδρσθσ ηρσθσ μειθεισ* — არწმუნებდეს [შათ] მტკიცედ დადგრომადა).

ჩვენს შემთხვევაში *αειθεισ*-ის ასეთ დამატებად გამოდგება მხოლოდ *εδμθστοσ* („დაარწმუნო იმაში, რაც შეესაფეროს ისა“). რაც შეეება სიტყვას *ηξαι*, თუ ის თავის ადგილსაა, მაშინ უნდა ვივარუდოთ, რომ ის ნახმარია *ερεθισθαι*-ს მნიშვნელობით, ე. ი. „საკიროა“. და მთელი წინადადება, დაახლოვდბით ასეთ მნიშვნელობას მიიღებდა: „საკიროა დაარწმუნო [მონაზონები] იმა-

ში, რაც შესაფერისია*. მაგრამ ბერძნული წინადადების ასეთ გაგებას ის ეწინააღმდეგება, რომ

1) *ἦκει* (ხმნისაგან *ἦκα* „მოვედი“) არ იხმარება *πρωτοκλα*-ს მნიშვნელობით;

2) *πειθευ*-ის დამატებად ზედსართავი *ἀγοσθίου* არ გამოდგება;

3) აუხსნელი რჩება აგრეთვე ნაწილაკი *μὲν*.

ამ მიზეზების გამო უპირატესობა უნდა მივაკუთვნოთ ქიოსური ნუსხის ვარიანტს ამ ჩვენი ადგილისათვის, სახელდობრ: ნაცვლად სიტყვებისა

ἦκει μὲν οὖν πειθευ ἀγοσθίου

სწერია:

οἱκοι μὲν πειθευ ἀγοσθίου.

ეს ვარიანტი მოგვეცემს საშუალებას უფრო ახრიანად გავეგოთ ბერძნული ტექსტის მნიშვნელობა: „საჭიროა (*ἀγοσθίου* [*εἶσι*]) დაარწმუნო, რომ შინ დარჩნენ* და მონასტრის გარეთ არ გავიდნენ.

საშუალო ბერძნულის თავისებურებები საშუალებას გვაძლევს ავხსნათ ასეთი ვარიანტის გაჩენა:

οἱκοι μὲν πειθευ (გამოითქმება „იკი მენინ“)

ἦκει μὲν οὖν (გამოითქმება „იკი მენ უნ“).

A 228/229. ...*ἀναγκασθῶν... ἀπέχεσθαι ἀπὸ παντὸς ποσυχῶν ἀργαματος καὶ μὴ ἀποβλέψασθαι τὴν οὐκ ἐν μακρῶ τῶν παρατεσμάτων ἴνα μὴ ἢ μακρὸν ζῆμυ δῖον τὸ φέρμα ζῆμοι* (Petit გვ. 33, 6).

ხაზგასმული სიტყვის-მაგიერ ქიოსურ ნუსხაში სწერია: *μῦσα*, რაც მართლაც აზრს აძლევს წინადადებას, რომელიც B-ში სრულიად გაუგებარი იყო: „საჭიროა შორს იყო ვოველგვარი ბოროტი საქმისაგან და არ უგულვებულ ჰყოს ვინმემ არც ერთგვარ მცირე შეცდომაში, რათა მცირე ცოშმა [ცუდად] არ ააფუჟოს მთელი მონახელი“.

ქიოსური ნუსხის კონიექტურას სინათლე შეაქვს წინადადებაში: *τὴν οὐκ ἐν μακρῶ τῶν παρατεσμάτων*—„ვინმე მყრფი რალაც მცირე შეცდომაში“ ე. ი. მცირე შეცდომის დამშვები უნდა ფრთხილად იყოს, რათა პატარა [მაგრამ უვარგისმა] ხაშმა მთელი-პურის ცოში არ გააფუჟოს. ქართული ტექსტი, მართლაც მზარს უჭერს ქიოსურ ვარიანტს:

«და არა უგულვებულს ყოფად მცირეთა ცდომათა ვითთამე, რამათა არა მცირემან მან ცოშმან ყოველი აღსუარული აღაფუჟნოს სიბო[რო]ტედა» (თარხნი-შვილის გამ. 42, 20-22).

A 229. ქიოსური ნუსხა იცავს იმ სწორ წაკითხვას, რომელიც თავის დროზე L. Petit-მ წარმოადგინა ნაცვლად B-ს მცდარი წაკითხვისა. სახელდობრ:

ἔάν τις τὰς μεγάλαις ἐχραιζεται ἐκραιτίας (A; *ἀκραιτίας* B). უკვე Petit-მ B-ს *ἀκραιτίας* („შეუკვებლობანი“) შეასწორა და დასწერა *ἐκραιτίας* („ზომიერებანი“) (Petit გვ. 33, 8).

ქართული ტექსტიც მზარს უჭერს *ἐκραιτίας*-ს: «უყუეთ დიდ-დიდთა ვინ მთლ უაწებათა კელ ყოს» (თარხნი-შვილის გამ. 42, 23).

A 229/230. B-ში იკითხებოდა: *ὅς τὲ ἀπέχεσθαι τοστων δεῖ* — „ამიტომ საჭიროა მისი შეწყნარება“.

ჭიოსური ნუსხა ასე კითხულობს: *ბი ო ბ ბ ძ ანჯითჳი თხთონ ბქ*—„ამიტომ არ არის საჭირო მისი შეწყნარება.

რადგან მთელი კონტექსტი იმ აზრს ატარებს, რომ მიღებული წესების გარეშე ვინღაც აკეთებს საქმეებს, რასაკვირველია უფრო ახლოს იყო სინამდვილესთან, რომ ასეთი რამ არ არის შესაწყნარებელი.

მართლაც ქართული ტექსტი შესანიშნავად უჭერს მხარს ჭიოსურ ვარიანტს:

«გვრეთვე არა შესაწყნარებელ არს საქმე მათი, რომელნი იგი გარეგან წესთა ჰყოფდენ რასაცა» (თარხნიშვილის გამ. გვ. 43, 2-3).

A 230. მე-15 თავის ერთი ადგილი (**Petit 33, 18**) დამაბინჯებელი ყოფილა გადამწერთაგან და **L. Petit**-ში შეიტანა კონიექტურა. სახელდობრ, ეწერა:

პროფმაც რჳს პროსეუჩჳ,

რაც არავითარ აზრს არ იძლეოდა, ვინაიდან *პროფმაც* არაფერს ნიშნავს. **L. Petit**-მ შეასწორა:

პროფმჳია რჳს პროსეუჩჳ,

რაც თითქოს უნდა ნიშნავდეს: „ლოცვა-ვედრებას, რომ წინდაწინ დაასწრო“. მაგრამ ამ კონიექტურას წინ ელოდება ის დაბრკოლება, რომ *პროფმძია* უნდა უკავშირდებოდეს ბრალდებით ბრუნვას (*ქი ან თქძ*).

ამ ადგილს ნათელს ფენს ჭიოსური ნუსხა:

პროფძია რჳს პროსეუჩჳ „ლოცვის მიხებით“.

ქართული ტექსტი ამას მხარს უჭერს: «უკუეთუ იკვნეს ვიეთნიმე, რომელნი გარეგან ნებისა ზოგად ცხობრებათასა და თუნიერ სწავლისა წინამძღუროისა შორის კრებულსა საბესა შოლუაწებისასა აჩუენებდენ ლოცვისა მიხებითა, რაჲთამცა დაარწმუნა მბილველთა...» (თარხნიშვილის გამ. 43, 6-10). ამას უდრის შემდეგი ბერძნული ტექსტი:

...ἢτε παραίσεως τῶν καθήκουμένων καὶ ἐν μέσῳ τῶν λαῶν σχηματισμένων πρὸς τὸ τοῦς ἁγίωντας πείθειν პროφძσει რჳს პროსეუჩჳ.

A 233. *...καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλάπτειν καὶ ἑαυτὸν κατακρίνει.*

ასე კითხულობს **B (Petit)**-ის გამოც. გვ. 34, 15). ხოლო რადგან აზრი არაფერი გამოდიოდა, **Petit**-ს შეუსწორებია (იწნებ ახალი ბერძნული თარგმანის მიხედვითაც) და დაუწერია *βλέπτειν*, რაც მართლდება როგორც ჭიოსური ნუსხით, ისე ქართული ტექსტით. სახელდობრ:

ა) ჭიოსურ ნუსხაში სწერია: *καὶ εἰς ἑαυτὸν μόνον βλέπτειν καὶ ἑαυτὸν κατακρίνει.*

2) ქართულ ტექსტში სწერია: «და თავსა ზოლო თქსსა მიხედავს და მას დასჯის (თარხნიშვილის გამ. გვ. 45, 1-2).

A 239. **B**-ში კითხულობთ: *Ταύτην γὰρ τῆν ἐναγεσάτην μοιήν μετὰ πάντων τῶν ἄρ' αὐτῆς ἐπέθεσεν პროიქცა მძ* — „ეს ყოვლად პატიოსანი მონასტერი ყველა მის განჯარგულებაში არსებული საჩუქრებით შევწირე ღმერთს“. **A**-ნუსხაში სწერია *ბმძთ*, რაც უფრო შეეფერება სინამდვილეს, რადგან იმის მოხსენიება, რომ ღმერთს შესწირა ის საჩუქრები, რომლებიც თავის დროზე შემოუვიდა მონასტერს, უბერზულია. თუ კი მივიღებთ **A**-ს წაკითხვას (*ბმძთ*), მაშინ აზრი ნათელი გამოდის: „ეს ყოვლად პატიოსანი მონასტერი ყველა მის გამგებლობაში არსებული [ქონებით] ძღვნად შევწირე ღმერთს“. ასევე ესმის ეს ადგილი ძველქართული ტექსტის ავტორს: „...და მო-

ნასტერი, რომელი-იგი ყოვლითა ნაქონებითა მისითა, რომელი მივეც და დაუშ-ტკიცე მას უღირსებისა ჩემისაგან, ძლ უნად შემიწირავს ღმრთისა» (თარხნი-შვილის გამოც. გვ. 49, 4-7). *Μύρω*-ის უბერხულება იგრძნო L. Petit-მ, რომელმაც იგი შეასწორა. მის შესწორებას ამართლებს ქიოსური წესბა.

A 242. B-წესბა ერთ ადგილას (Petit 38, 3) კითხულობს *ἐν αὐταῖς* ხოლო ქიოსურ წესბაში სწერია შემოკლებით:

ἐν αὐτῶ

უკანასკნელი შემოკლება უნდა წავიკითხოთ

ἐν αὐτοῖς

ამგვარი შემოკლება გვხვდება რამდენსამე ადგილას:

λοῖαι ~ *λοῖταις* (167, 4)

ἄλλ ~ *ἄλλοις* (198, 21)

τῶ ~ *τοῖς* (204, 20 და 231, 17)

ἀλλήλ ~ *ἀλλήλοῖς* (220, 13)

συναδέλφ ~ *συναδέλφοῖς* (224, 8)¹

მაშასადამე, ვგვი არ შეიძლება არსებობდეს, რომ აქ უნდა წავიკითხოთ *ἐν αὐτοῖς*.

ახლა რომ გადავხედოთ ტექსტს, არსაიდან არა ჩანს, რომ აქ უნდა იყოს *ἐν αὐταῖς*.

შართლაც, ტექსტი ასეთია: *εἰτε οἰκίαν κτήσασθαι, εἰτε ἐν λεγόμενον σταλίον ἦτοι καταφύγειν ἐν τοῖς κἀστροῖς καὶ κατοικεῖν ἐν αὐταῖς...* (Petit. 39, 2-3).

თუ რამეს შეიძლება გუთვნოდეს ეს საძიებელი სიტყვა, ეს არის—*ἐν τοῖς κἀστροῖς*, მაშასადამე აქ უნდა იყოს *ἐν αὐτοῖς* (და არა *αὐταῖς*).

ქართული ტექსტიც ამასვე ადასტურებს:

«ანუ ცხებთა რაჲთამცა ანუ საზლი იშენა ამათ შინა ანუ საბინაჲად თასად შექმნა» (თარხნიშვილის გამ. 50, 5-6).

A 245. B-წესბაში სწერია: *καὶ τῶν μηλων ἀδέλφων ἡμῶν δοθῆσα εἰς πρῶτα* (ადათა ჩუენთა ზითავად მისცა), ხოლო ქიოსური წესბა ნახგასმულ სიტყვას აე სწერს:

εἰς πρῶτα

რაც უთუოდ ნიშნავს *εἰς πρῶτα*. რომ ასეთი შემოკლება შართლა ავს ნიშნავს, ეს ჩანს რამდენიმე მაგალითიდან:

ἐκκλησί ~ *ἐκκλησίας* (154, 17)

ἐξουσι ~ *ἐξουσίας* (156, 3)

ἡλικ ~ *ἡλικίας* (163, 19)².

ამრიგად ცხადია, რომ ამ ადგილას სწერია: *εἰς πρῶτα*. რომ აქ არ შეიძლება ვწეროს *πρῶτα* იქიდანაც ჩანს, რომ ქიოსურ ტექსტში *πρ*-ისთვის სხვანაირი შემოკლება იზმარება, მაგალითად:

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე, გვ. 184-185

² იხ. აქვე დართული ტაბულა გვ. 182-183.

διακοι² διακοι¹ν (185, 17)

ερα²ν² ερα¹ν¹ (207, 10)

παρηγοια²ν² παρηγοια¹ν¹ (249, 13)¹.

მაშაადაპე, გამორიცხულია იმის შეაბღებლობა, რომ ჩვენს შემთხვევაში ქიოსურ წესხაში იკითხვოდეს *ερα¹ν¹*.

რახან *Η-ნუსხა* სწერს *ερα¹ν¹*, ხანს პირველი კანკლედობით უბრუნებიათ ეს სიტყვა და არა შეჰამით (*ερα¹ν¹*, *ερα¹ν¹*...), თუ ეს ასეა, მაშ ქიოსური წესხის *ερα¹ν¹* აგრეთვე პირველი კანკლედობის მრავლობითია აქუზატივი იქნება და, ამიტომ მახვილიც ექნება პაროქსიტონში.

P. S. მრავლობითი რიცხვის ხმარებისათვის შდრ. ქართული (იმერული) გამოთქმა: „მხითებში გაატანა“.

A 250. *Το¹ν¹ γ¹ρ¹ ε¹στ¹ν¹ ε¹ς¹ ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹ τ¹ρ¹ μ¹ε¹ρ¹*.—ასე აწერია *Η-ნუსხა*ში, ხოლო ქიოსური წესხა კითხულობს:

Το¹ν¹ γ¹ρ¹ ε¹στ¹ν¹ ε¹ς¹ ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹ τ¹ρ¹ μ¹ε¹ρ¹.

ქიოსური წაკითხვა ნათელ ახრს იძლევა — „ეს ღმერთისათვის ხახამოვანო არის“.

რაც შეეხება *Η-ს* ვარიანტს, იქ არც ახლი განოღის. ნათელი და სინტაქსურადაც შეწყობილი არ არის:

1) *Η-ს* თარგმანი ასეთი იქნებოდა: „ეს ღმერთთან კარგად შეწყობილია“.

2) სიტყვა *ε¹ς¹ ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹* („შეგუებელი რამესთან“) არ უკავშირდება მის ეთვნილ სიტყვას მიცემით ბრუნვით: ის უკავშირდება ან *ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹* ან *ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹*.

ამიტომ უპიოატესობა უნდა მივაკეთვნოთ ქიოსურ ვარიანტს.

ქართული ტექსტიც, თითქოს, ქიოსურ ვარიანტს უჭერს მხარს: ყვეც არა მებრ სათნოა ღმრთისაჲ (თარხნიშვილის გამ. 55, 4-5).

A 257. 21. თავში ლაპარაკია მოსახსენებლებზე, აღაპებზე და სხვა ანგვარზე და ერთ ადგილას სწერია: *ε¹ς¹ ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹ ε¹ς¹ ε¹κ¹κ¹λ¹η¹ο¹ι¹α¹ς¹ πα¹ρ¹ο¹σ¹φ¹ο¹ρ¹α¹ι¹ γ¹ε¹ν¹ε¹σ¹θ¹α¹σ¹τ¹ο¹ν¹ ε¹ς¹ ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹ ε¹ς¹ ε¹κ¹κ¹λ¹η¹ο¹ι¹α¹ς¹ η¹μ¹α¹ς*—„ველა ეკლესიაში განი იწირვოდეს ჩვენ მოსახსენებლად საეკვოდ“.

აქ იკითხება ეს ადგილი ორავე წესხაში. L. Petit-მ, რასაკვირველია, შენიშნა უახრობა და შეასწორა ეს ადგილი: *ε¹ς¹ ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹ ε¹ς¹ ε¹κ¹κ¹λ¹η¹ο¹ι¹α¹ς¹*—„უკველად“.

ტექსტის დამახინჯება აქ გამოიწვია იმ გარემოებამ, რომ წინა სიტყვის დაბოლოება იყო -ας, რამაც გადამწერს გამოატოვებინა შგორე -ας-ი:

γ¹ε¹ν¹ε¹σ¹θ¹α¹σ¹τ¹ο¹ν¹ [ε¹ς¹ε¹ρ¹μ¹ο¹σ¹τ¹ο¹ν¹ε¹ς¹].

L. Petit-ს კონიექტურას ამართლებს ქართული ტექსტი:

„და ვგრეთვე ყოველთა შინა ეკლესიათა სოხასტრიისათა ერთი სეფისკვერი აღმოკეთთილ იქმნას საჯაროდ სულთა ჩვენთათჳს თნიერ ყოვლითა ცილობითა“ (თარხნიშვილის გამ. 58, 26).

A 260. 22. თავში, სადაც ლაპარაკია გარდაცვალებული წინამძღვრის დაკრძალვის წესებზე, აწერია: *κα¹θ¹ι¹ μ¹ε¹ν¹ θ¹ν¹ι¹ τ¹η¹ν¹ ι¹ε¹ρ¹α¹ι¹α¹η¹ς¹, ε¹ι¹ δ¹ε¹ μ¹α¹σ¹ν¹ ε¹ς¹ ο¹ν¹ τ¹ε¹ λ¹ε¹τ¹ε¹ς¹, κα¹τ¹ε¹ τ¹η¹ν¹ τ¹α¹ς¹ ε¹ρ¹α¹ι¹α¹σ¹σ¹α¹ν¹ ἀ¹κο¹λο¹υ¹θ¹ια¹ς*—„თუ მღვდელია—დაიმარხოთ მღვდლის წესით, თუ კი მონაზონია—მისი ეთვნილი წესით“.

¹ ამის ნიმუშები იხ. ქვემოთ გვ. 182—183.

ჩვენ მოვიყვანეთ ტექსტი ქიოსური ნუსხის მიხედვით. სიტყვა *ღაძე* იქ სწორია შემოკლებით:

ღაძე

ეს შემოკლება არ იწვევს ეჭვებს: ასეთი შემოკლება ? ყოველთვის ნიშნავს ავ. მაგალითად:

ბიხეიქ? *ბიხეიკაძე* (211, 5)

პიოფიძე? *პიოფიძეაძე* (212, 18)

ლაჟიქ? *ლაჟიკაძე* (215, 10) ¹.

B-ნუსხის მიხედვით გამოცემულ ტექსტში L. Petit წერს: *ეს ძე მოიძღონე ღ ღაძე*. და ამ ტექსტს Kurtz-ი ასწორებს აუგ: *ეს ძე მოიძღონ თავ ღაძე*.

ჩვენ არ ვიციოთ დანამდვილებით, თუ რა ვითარებაა B-ნუსხაში, მაგრამ L. Petit-ის მიერ დაბეჭდილი ნასაღის მიხედვით ვიტყვი შემდეგს:

1) *ღაძე* არ არის ამოკითხული სწორად და აქ შეიძლება ისეთსავე გაუგებრობას ქმნოდეს ადგილი, როგორც არის ხეშოთ A 242 (*ეს აძეაძე*) ან A 250 (*ეს პიოფიძეაძე*) შემთხვევებში. გარდა ამისა მიცემითი *ღაძე* რას უნდა ეყუთვნოდეს? მისი შესატყვისი არსებითი სახელი არაად ჩანს. ბოლო, თუ მოვინდომებთ და არსებით სახელად გავიგებთ (*ღაძე* — „ლოცვებით“), მაშინ საჭიროა გახდეს *მოიძღონე*-ს სხვანაირად გაგება; აბა, რას უნდა ნიშნავდეს „მონახონი ლოცვებითა“. აქ ლაპარაკია იმაზე, რომ თუ გარდაცვალებული „მღვდელი“, მას ერთნაირი დასაფლავება ეყუთვნის, ბოლო თუ ის „უბრალო მონახონია“ — მაშინ სხვანაირი ეყუთვნის.

2) Kurtz-ი სიტყვას *მოიძღონე* ასწორებს: *მოიძღოე თავ*. ამას ნრავალი დაბრკოლება ზედება: პირველი დაბრკოლება ის არის, რომ გადაშწერს ერთი რამ შეიძლება შეეშალოს, მაგრამ ერთბაშად ერთ სიტყვაში საში შეცდომა ძნელი წარმოსადგენია: ა) ვითომ ეწერა *ე* და მან დასწერა *თ*; ბ) ეწერა *თავ* და მან დასწერა *თავ*; გ) თითქოს დაწერა კიდევ ზედმეტი *ღ* (*მოიძღონე ღ*). ამიტომ ჩვენი დასკვნა ასეთია: *მოიძღონე* თავის ადგილასა და არ არის საჭირო მისი შეცვლა სხვა გამოთქმით: *მოიძღოე თავ*.

3) მიცემითი გრუნვა *მოიძღონე* ძალიან კარგად არის შეხანებული:

ღაძე მენ ბიხეი... ეს ძე მოიძღონე...

ამაზე უკეთესად დაცვა ბერძნული სინტაქსური წესებისა წარმოუდგენელია.

A 263. მე-24-ე თავში გროგოლ ბაკურიანიძე შოფწოდებს ძმებს არ შეუშინან მონასტერში ბერძენი არაუბნ, თუ არა და ბერძენი, მონასტერში მოკალათებული, თანდათან ხელში ჩაიგდებს მთელ მონასტერს: *ჲ ძუერაიძიძემონ თავა ეფ რთარ ჯამიძეაძე, თაძიძეაძე თოძოთ ჯათაძეაძე, ჲ თუ იყოსაძეაძე აძე ჯათონ ჯათაძეაძეაძე* — „ახ ჩაყვებენ ვინმეს, ამ ადგილის წინააღმდეგ განწყობილს, რომ ეცდება მას (ე. ი. ადგილს) დაეკატორონოს, ან წინაშეღერობა შიითვისოს“.

ასეთი წაკითხვა (რთესთ) ეყუთვნის ქიოსურ ნუსხას და მე ვფიქრობ, რომ ყველაფერი თავის რიგზეა:

ა) *ჯათაძეაძეაძე* უკავშირდება გენეტიკს (რთესთ);

ბ) რთესთ, მამრობითი სქესის გენეტიკი, ეება რთესთ-ა.

¹ ასეთი შემოკლების ნიმუშები იხ. აქვე დართულ ტაბულაზე, გვ. 186—187.

B-ნუსხა *τοῦτοι*-ს მაგიერ კითხულობს *τοὺτοι* (ე. ი. ვინმე ეცდება დაეპატრონოს მას), რადგან *κατακράσειεν* მოითხოვს ნათესაობითს და არა აკუზატიეს (*τοῦτοι*; ამიტომ L. Petit-მ ეს დამახინჯებულად ჩათვალა და შეასწორა ასე:

τοὺτοι εἰσως

ე. ი. B-ს საფუძველზე გენეტივის დაუჯავშირა ხმნა *κατακράσειεν*, მაგრამ წინადადების ახრი ამით უფრო ნათელი არ ხდება: *τοῦτοι κατακράσειεν* გარკვევით ეხება „მას (ადგილს) დაეპატრონოს“, ბოლო *τοὺτοι* და *εἰσως*, თუმცა სინტაქსურად მართებული გენეტივები არიან, მაგრამ რას ეხებიან, არა ჩანს.

ამრიგად, ქიოსურ ტექსტს უნდა მიეცეს უპირატესობა. ქართული ტექსტიც მთლიანად მხარს უჭერს ქიოსურ ვარიანტს: «ანუ თუ წინააღმდეგობა ადგილისა იქმნენ და სრულად უფლებად მიხსა ეცადენ...» (თარხნიშვილისა გვ. 61, 26-28).

A 271. *Ὅτι οὐκ ἔστι γὰρ ἄλλο ἢ ἐπιεισοτότερον ἐφ' ἑαυτοῦ τοῦ ἐκ ἀποκρίσεως σοφρονίσαι καὶ τοῖς μεμόνουσ ἐγκρατεῖς ἀπειργάσασθαι* — «მაზე უფრო სასიამოვნო ღმერთისათვის სხვა არაფერია: აღვირახსნილნი მოათვინებრო, მემთვრალენი თავშეკავებულად მოაქციო». ასე სწერია A-ში, ხოლო B-ნუსხა, ნაცვლად ხაზგასმული სიტყვებისა, წერს: *τοῦτοι*, რაც აქ უადგილოა; შედარებითი ხარისხის შემეობით გამოხატული შემასმენლის შემდეგ (*ἐπιεισοτότερον*) ჩვენ მოველოთ ნათესაობითი ბრუნვით გამოხატულ დამატებას (*τοὺτοι σοφρονίσαι, τοὺτοι ἀπειργάσασθαι*). ეს კარგად გაითვალისწინა L. Petit-მ და *τοῦτοι* შეასწორა და დაწერა *τοὺτοι*. L. Petit-ს ამ კონიექტურას ამართლებს ქიოსური ნუსხა (A).

A 287—288.: B: *Σακραμῆγγιον ἕτερον ἐν. Ἐπισητὴ τῆς ἀγίας τριπλῆς μαυριανίτης μετὰ πείσης τῆς ἐξοικλήσεως αὐτῆς ἔν.*

რადგან *ἐν* აქ შეუფერებელია, ვინაიდან საშუალო სქესის სახელი არსად ჩანს, ამიტომ L. Petit-მ *ἐν* შეცვალა და დასწერა *μέλα*, და მიაკეთებნა ის სიტყვას *ἐπισητὴ* („საბურავი“). ქიოსის ნუსხაში *ἐν* არ არის, ამიტომ საფიქრებელია, რომ ეს L. Petit-ს მიერ ორ წინადადებად დაბეჭდილი ტექსტი წარმოადგენს ერთ წინადადებას, ისე როგორც ეს ჩვენ მიერ არის დაბეჭდილი, ე. ი. «სხვა სკარამანგი ერთი, საბურავად წმინდა საკურთხევლისა „მავრიანიანი“, მთელი თავისი მოწყობილობით». რომ ეს ასე უნდა იყოს ამას მხარს უჭერს ძველქართული ტექსტი: «სხუა საკურთხეველისა საბურავი შეკერული სკარამანგი დურანგი თავისა წესითა ყოვლითა» (Q 12; მ. თარხნიშვილი, გვ. 75, 3-4; დურანგითი წმიდისა წესითა ყოვლითა).

ბერძნულია და ქართული ტექსტების ურთიერთობა. ტიპიკონის ბერძნულ ტექსტში ნათქვამია, რომ იგი «დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომხურად 6592 წელს, დეკემბრის თვეში, მეშვიდე ინდიქტიონს» (იხ. A 295), ხოლო ქართულ ტექსტში სწერია: «დაიწერა უკუე და დამეტკიცა წესი ესე განგებისაჲ ამის პატრიონისა მონასტრისა ჩუენისაჲ... წერილითა ბერძულითა და ქართულითა თა დეკენბერსა, მეშვდესა ინდიქტიონსა, დასაბამით-

განთა წელთა ექუს ათას ხუთას ოთხნეოცდა მეათორმეტესა» (მ. თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 79—80). ამ ძირითადი ანდერძიდანაც ჩანს, რომ ტიბიკონის ბერძნული ტექსტი განსხვავდება ქართული ტექსტისაგან, მაგრამ ის კი ცხადია, რომ ეს წესდება არსებობდა ყოველ შემთხვევაში ორს ენაზე, ბერძნულად და ქართულად. თუ რომელი ვარიანტია დედანი — ბერძნული თუ ქართული — ამას კვლევა სჭირდება ქართული ტექსტის ბერძნობებში (მაგ.: დოშიარი, ვაეინარი, კანანაოხი, კანონი, კელარი, კრასაული || კრასოვოლი, ლოლარის ქმნა. პანაგირი, პანაშვიდი, პლანინა. პრასტინი, როქი, ქსენადონი, შევეტონი)¹ არ გამოდგება ქართული ტექსტის ბერძნულისაგან წარმომავლობის საბუთად, რადგან ბევრი ნათვანი ბერძნულიდან ქართულში დიდი ხნის წინათ არის შემოსული და დამკვიდრებული როგორც ქართული ლექსიკური მასალა. ასეთია, მაგალითად, „კრასოვოლი“, „პანაშვიდი“, „პრასტინი“, რომლებიც ქართულ ორიგინალურ ძეგლებში ხშირად გვხვდება. ზოგიერთი ზემოთ მოყვანილი სიტყვა წესდების ქართულ ვარიანტში მოიპოვება, ბერძნულში კი სულ სხვა სიტყვაა ნახმარი იმავე ცნების გამოსახატავად. მაგ., A 199: *ἔπειθε δὲ ἕσθη οἰνοχόου* («ლვინის მწღე», «მერიქივე») — «ერთი იყოს მემარნედ ვაეინრად (= *βαρυχάου, თარხნიშვილის გამოცემა, გვ. 26, 15); A 202: *ἐν ταῖς κτημασίαις* «პრასტინთა ჩემთაჲსა» (თარხნიშვილის გამ. 77, 13²).

მიუხედავად ამისა არის ქართულ ტექსტში რამდენიმე ადგილი, რომლებიც ბერძნული ტექსტის დიდ გავლენას ამჟღავნებენ.

A 212: *ἕσθη δὲ τὸ λαγαρεῖον ἀπαν τῆς πρόχης ἀπὸν ἱστὰ μείον τρᾶχς* — «და ყოველი განძი როქისა იყავნ სტაპილონი სრული» (თარხნიშვილის გამ. 32, 24).

A 212: *ἐλ... πασαι: αἱ ἐσοδοι... συγχίται: καὶ αἱ ἀπαταῖς: ἔχουσιν: ἔχουσιν: —* «დალა(კათუ) შემოსავალი ყოველი... შეკრებების და აპეტის იქმნების» (თარხნიშვილის გამ. 32, 26).

¹ *δοχειάριος, βαγნი, κανοσარχειν, κανών, κελარίτης, κρασობόλιος, λογαριάζω, πανήγρις, παννυχίς, πλανητή, προδίστειον, ὄβρα, ξησδιοχვიση, χεῖμεισις*.

² აგრეთვე A 202: *κτημασίαι μου* — «პრასტინთა ჩემთაჲ; A 203: *παρὶ τῶν κτημασίαι μου τῆς Φιλιπποπόλεως* — «ფილიპოპოლისა პრასტინთა ჩემთაჲს» (თარხნიშვილის გამ. 78, 7-8) და სხვაგანაც.

A 291: Βασιλικὰ πιττάκια τὰ καταστρωθέντα εἰς διάφορα σέκρετα — საბეუფოა წიგნები, რომელნი კატასტროს ქმნილ არიან სიკრიტონთა შინა» (თარხნიშვილის გამ. 77, 4).

A 292: Χρυσοβύλλιον περὶ τῶν ἐν τοῖς κτήμασί μου βελητώσεων, οἰκονομίας κἀστρων, χωρίων τε καὶ μοναστηρίων — ესხუა ოქრობეჭედი ერთი ველტიოს ქმნისათჳს პრასტინთა ჩემთაჲსა და მათ შინა ციხის გეზისა და სოფლისა და მონასტრისა შენებისაჲ» (თარხნიშვილის გამ. 77, 13).

A 293: Πιττάκιον βασιλικόν περὶ τῶν λογισθηῶν τὰ κτήματά μου ἅπαντα — საბეუფოა პიტაკი ერთი ლოგის ქმნისათჳს ყოველთა პრასტინთა ჩემთაჲსა» (თარხნიშვილის გამ. 78, 10).

A 293: Καὶ ἕτερα πιττάκια τρία ἀποσχιθεύσιον — ესხუა საბეუფოა პიტაკი [საძი აპოს კედეფსობისათჳს] თარხნიშვილის გამ. 78, 11).

A 294: καὶ ἀποδείξεις τῶν οἰκονόμων περὶ τῶν δημισίων τῶν λιβηλικῶν. Τὸ λογίσμιον πιττάκιον τῶν κτημάτων τῆς Μοσυνοπίλεως — «და ეგრეთვე ამოტიქსები კონომისაჲ დიმოსისაჲ და ველიკობისათჳს. ლოგისიმონობისა წიგნი მისინოპოლისა პრასტინთა ჩემთათჳს» (თარხნიშვილის გამ. 79, 8-9).

გავარჩიოთ, სანიმუშოდ, უკანასკნელი შემთხვევა.

«ლოგისიმონობისა წიგნი» უდრის ბერძნულს *λογισμιον* *πιττάκιον*. — სიტყვა *λογισμιος* ნიშნავს „ანგარიშდებულს“ ანუ „ანგარიშწორებულს“. ამ სპეციალური ტერმინით (*λογισμιον*) ბიზანტიურ საბუთებში აღინიშნება ისეთი მამული, რომლის კუთვნილი გადასახადი უნდა ჩაითვალოს გადახდილად, ე. ი. ეს ის მამულია, რომელიც გადასახადისაგან თავისუფალია (ან განთავისუფლებულია)¹. წესდების მეორე თავში (A 166) გრიგოლ ბაკურიანისძე ლაპარაკობს იმ მამულებზე, რომლებიც მან შეწირა პეტრიწონის საგანეს და რომლებიც, ამბობს ის, *λογισμια γεγονότα τοῖς εἰσεβάσι χρυσοβύλλαις λόγους ὑπεβῆβαιώθησαν* — „განთავისუფლებულთა გადასახადებისაგან, რაც უწმინდესი ოქრობეჭედით არის დამტკიცებული“. ქართული ტექსტის ავტორი უთუოდ იცნობს ბერძნულ ტექსტს, ხოლო მისთვის უცნობია *λογισμιον*-ის

¹ Fr. Dölger, Beiträge zur Geschichte der byzantinischen Finanzverwaltung, besonders des 10. und 11. Jahrhunderts. Leipzig-Berlin, 1927, 83, 83, 144, 156.

ბადალი ქართული ტერმინი და წერს: შევწირე მამულები (რომელნიცა მაქუნდეს კელმწიფებით სრულითა და შეუძრავითა უფლებითა ლოგისქმნილითა ოქრობეჭდებითა) (თარხნიშვილის გამ. 11, 14).

ასევე ესმის ქართული ტექსტის ავტორს ზმნა *λαγίζομαι* — «ლოგისქმნა»: «სამეფო პიტაკი ერთი ლოგისქმნისათჳს (περι τῶν λαγισμῶν — A 293) ყოველთა პრასტინთა ჩემთადასა».

როდესაც ქართველმა ავტორმა დაინახა ბერძნული გამოთქმა *λαγισμῶν πειταίων*, მან (უთუოდ ბერძნული ტექსტის გავლენით) გააკეთა ქართული გამოთქმა «ლოგისიმონობისა წიგნია, ე. ი. ბერძნული სახელის საშუალო სქესის -*ων* შეიტანა ქართულ ტექსტშიც («ლოგისიმონობისა»).

ამგვარად, უარყოფა ბერძნული ტექსტის გავლენისა შეუძლებელია.

მაგრამ, მეორე მხრით, ქართულ ტექსტში არის ისეთი აღვლილები, რომლებიც ბერძნული ტექსტის გავლენისაგან სრულიად თავისუფალია; არის აგრეთვე ისეთი წინადადებები, რომელთა შესატყვისი ბერძნული წინადადებები სულ სხვანაირად არის აგებული. ავიღოთ თუნდაც იგივე მეორე თავი:

Περι δωρεῶν τε καὶ ἀναθημάτων τῶν ἀνατεθέντων παρ' ἡμῶν ἐν τῇ ἀγίᾳ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίᾳ, περὶ ἧς ὁ βόγος.

Δεδωκαμέν τε καὶ ἐβιβαιώσαμεν ἐκ τῶν δι' ἐθσεβῶν χρυσοβούλλων δωρηθέντων ἡμῖν κτημάτων πατρικῆς κατὰσχέσεως λβγφ ἐπὶ ἀναφανέρτω καὶ τελείᾳ δεσποτείᾳ καὶ ἀλεθελ ἐξουσίᾳ, τίνα καὶ λογίσματα γεγονότα τοῖς εὐσεβέσι χρυσοβούλλοις λόγοις ἐπεβιβαιώθησαν.

შესაწირავთაჳს და ძღუენთა და ადგილთა, რომელნი მიეცნეს და დაისხნეს ეკლესიასა ამაჲს.

მივეც უკუშ და დაუბტიცე წმიდასა ეკლესიასა ჩემსა მე გრიგოლ ნეტითა ლმრთისაჲთა სეგასტოსმან და დიდმან დემესტრიკოსმან ყოვლისა დასავლეთისა მან ძემან სულკურთხეთლისა ბაკურისა მან ოქრობეჭდებითა ჩემდა მონიჭებულისაგან მონაგებისა და მამულისა ჩემისა, რომელნიცა მაქუნდეს კელმწიფებით სრულითა და შეუძრავითა უფლებითა ლოგისქმნილითა ოქრობეჭდებითა (თარხნიშვილის გამ. 11, 5-14).

ქართული ტექსტი გამართულია იმ დროისათვის დამახასიათებელი ქართული სტილით, რომლის ორიგინალობაში ეჭვის შეტანა შეუძლებელია. დაყოფილი სიტყვებით ჩვენ აღვნიშნეთ ის

ზემოთ მოყვანილი მასალა გვაძლევს, ჯერჯერობით, იმ დასკვნას დავადგეთ, რომ ტიპიკონის ბერძნული და ქართული რედაქციები ერთიანობის თარგმანს არ წარმოადგენენ.

მ. თარხნიშვილის აზრითაც ბერძნული და ქართული რედაქციები დამოუკიდებელი არიან: მარტვირი ქართველის სირიული და ქართული ტექსტების შედარების შედეგად, მ. თარხნიშვილი წერს: *On trouve à ceci un curieux parallèle dans Grégoire Pacourianos, qui nous a laissé deux rédactions (grecque et géorgienne) de son Typicon, dont aucune ne peut être considérée comme la traduction de l'autre* „აქ ვაძლავთ საგულისხმო პარალელს გრიგოლ ბაქურიანთან, რომელმაც დაგვიტოვა ორი რედაქცია (ბერძნული და ქართული) თავისი ტიპიკონისა: არც ერთი ამ რედაქციათაგან არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს მეორის თარგმანად“¹.

მიუხედავად ამისა მაინც შეიძლება გარკვეული გეზი ვიდლოთ ამ საკითხის გადაწყვეტაში, საქმის ვითარება ხომ ასეთია:

1. მოგვეხოვება პეტრიწონის წესდების ორი რედაქცია: ქართული და ბერძნული, იმის წყალობით, რომ აღმოჩნდა ამ რედაქციათა ტექსტების იმაზე უფრო ძველი ვარიანტები (ქიოსური ხელნაწერი № 1598), ვიდრე აქამდე ვგეგმავდით, შეგვიძლია თამამად ვთქვათ, რომ ანტიმად ჩვენს განკარგულებაშია პირველ-დედანთან ძალიან დაახლოვებული სახე პეტრიწონის წესდებისა.

2. ჩემთვის არ არის საცილობელი, რომ წესდების ბერძნული რედაქცია ეკუთვნის XI--XII საუკუნეს, XI საუკუნის ბოლო წლებს, ან XII საუკუნის დასაწყისს.

3. რაც შეეხება წესდების ქართულ რედაქციას, მე არ ვიცი, რას იტყვის მისი დათარიღების შესახებ აკად. აკ. შანიძე, რომელიც ამზადებს მას გამოსაცემად, მაგრამ ისიც საკმაოდ ძველი უნდა იყოს: პალეოგრაფიული ნიშნებით XIII--XIV საუკუნეზე გვიანდელი არ უნდა იყოს.

4. ამ ორ რედაქციას შორის განსხვავება საგრძობია, უნდა გულახდილად ითქვას: ჯერჯერობით დაწერილებით გამოკვლეული არა გვაქვს ამ რედაქციათა ურთიერთობა; იმედია, ბერძნული და ქართული ტექსტების გამოკვლევების შემდეგ ჩვენი მეცნიერები ზედმიწევნით შეისწავლიან ამ რედაქციათა ურთიერთობის საკითხს,

¹ M. Tarchnigvili, Publications récentes relatives à la Littérature Géorgienne: Le Muséon, LXXI. 1-2, pag. 183.

შეისწავლიან როგორც წესდებაში ასახულ ეკონომიურ ვითარებას, ისევე ტექსტების ენობრივ მოვლენებს.

6. ზემოთ მოყვანილი მოსაზრებები ქართული და ბერძნული რედაქციების ურთიერთობის შესახებ ნებას არ გვაძლევენ ვადაპრით ვილაპარაკოთ იმაზე, თუ რომელი რედაქციაა პირველდენი, მაგრამ a priori შეუძლებელია არ დაუშვათ, რომ ჯერ უთუოდ დაიწერა ერთი მათგანი.

6. მიუხედავად მე-4 მუხლში გამოთქმული შეხედულებისა, ახლავი შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მკითხველს თვალში ეცემა ერთი დიდი განსხვავება ამ ორ რედაქციას შორის: ეს განსხვავება შეეხება იმას, თუ რა ენებზე დაიწერა წესდება:

ა) წესდების ქართული ტექსტის მიხედვით «დაიწერა წერილითა ბერძულითა და ქართულითა» (თარხნიშვილი 79—80), ხოლო ბერძნული ტექსტის მიხედვით: «დაიწერა ბერძულად, ქართულად და სომხურად» (A 296).

ბ) წესდების ბერძნული ტექსტის მიხედვით გრიგოლ ბაკურიანისძე წერს: ტიპიკონი «ხელმოწერილია თვით ჩემ მიერ, ესე იგი, სათნო გრიგოლის და დასავლეთის დიდი დომესტიკოსის ბაკურიანის მიერ, სომხური ასოებით (ὁὗτος ἀρμενικῶν ὑφ᾽ ἑαυτοῦ)» (A 295), ხოლო ქართული ტექსტის მიხედვით: «და ქუშმოათ წარიწერენ კელითა ჩემითა ზემოკსენებულისა გრიგოლისითა ყოველნივე ესე ტიპიკონნი» (თარხნიშვილი 80, 4-5; «სომხური ასოებითა არ სწერია»).

7. წესდების ბერძნულ რედაქციაში იმით არის დასაბუთებული წესდების დაწერა სამს ენაზე, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც და სომხურადაც (A 296), ხოლო ქართულ რედაქციაში გრიგოლ ბაკურიანისძე წერს: «და ამისთვის დაიწერა ბერძულად და ქართულად, [რამეთუ მონაზონნი მონასტრისა ჩემისანი გუარად] ქართველნი არიან და არა იციან ბერძნული წარკითხვა და ჯერ არს, რაჟთა ქართულად წერილსა აღმოიკითხვიდენ და გულსკმა ჰყოფდენ აღწერილსა განსაზღვრებულსა ამას შინა ტიპიკონსა» (თარხნიშვილი 80, 15-19).

8. ტიპიკონის რამდენსავე ადგილას ხაზგასმით არის ნათქვამი:

ა) მონასტერში შეკრებილი არიან მონაზონები, რომელნიც ქართული წერა-კითხვისა და ენის მცოდნენი არიან» (A 148);

ბ) ვინაიდან ქართველები ვართ და ყოველგვარი მხედრული ცხოვრება გამოვლილი გვაქვს» (A 150) ან, როგორც ქართულ რედაქციაში სწერია, ვინაიდან ქართველნი ვართ ნათესავით მკნენი და მკედრობითა აღზრდილნი მარადის კირვეულსა ცხორებასა ჩუქულნი» (თარხნიშვილი 2, 23—25).

9. იმ ადგილას, სადაც ბერძნულ ტექსტში ლაპარაკია ტიპიკონის დაწერის შესახებ სამს ენაზე, ყურადღებას იქცევს შემდეგი გარემოება: რომ სწერია «დაიწერა ბერძნულად, ქართულად და სომეხურად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრული იყოს ქართულადაც და სომეხურადაც, — აქ ჩამატებულად მოჩანს «სომეხურად» და «და სომეხურადაც». ამ აზრის სისწორეს ის ამართლებს, რომ ამ მთლიანი წინადადების შუაში არ ჩანს დასაბუთება იმისა, თუ რატომ იყო საჭირო დაეწერა „სომეხურადაც“: დასაბუთებაში ნათქვამია, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა» და არა ჩანს, რით არის გამოწვეული სომეხურადაც ტიპიკონის დაწერის საჭიროება. რომ სიტყვა „სომეხურად“ იყოს ტექსტის ორგანული ნაწილი, მაშინ უნდა წერებულყო: იმიტომ რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები [და სომეხები] არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა.

10. ზემოთქმულის (§ 9) საფუძველზე საფიქრებელია, რომ თავდაპირველად ასე ეწერა: «დაიწერა ბერძნულად და ქართულად იმიტომ, რომ ამ მონასტრის მონაზონები ქართველები არიან და არ იციან ბერძნული კითხვა; ამიტომ საჭიროა ეს ტიპიკონი შესრულებული იყოს ქართულადაც».

11. ჩამატება „სომეხურად“ და „და სომეხურადაც“ გამოწვეული უნდა იყოს შემდეგი გარემოებით:

ა) წესდებით აკრძალული იყო მონასტერში მხოლოდ ბერძნების მიღება იმ მოსაზრებით, რომელიც გამოთქმულია ოცდამეოთხე თავში. ამიტომ საგულევებელია, რომ მონასტერს, რომელიც დააარსა ტაო-კლარჯეთის იმ მხარის ქართველმა (წარმოშობით... იბერთა უბრწყინვალესი გვარიდან), სადაც ბევრნი იყვნენ მართლმადიდებელი სომეხები (ე. წ. სომეხი ქალკედონიტები), მოაშურეს სომეხებმაც, რომელთა მიღება სავანეში, რასაკვირველია, არ იყო აკრძალული. ეს უნდა მომხდარიყო მონასტრის დაარსების (1083 წ.) შემდეგ სულ მალე, 20—30 წლის განმავლობაში. რახან სომეხებიც იყვნენ მიღებული სავანეში, საჭირო გახდა წესდების დაწერა სომ-

ხურადაც, რამაც გამოიწვია A 296 გვერდზე ამის ასახვა (ჩამატა „სომხურად“), ხოლო შუა-მუხლში აღარ მოხერხდა (თუ გამოჩნათ!) „სომხების“ ჩამატება, რის წყალობითაც ტიპიკონის ტექსტში დარჩა კვალი ძველი რედაქციისა;

ბ) თუ ეს ჩვენი მოსაზრება მართალია, მაშინ გასაგები ხდება, რომ ბერძნული ტექსტის პირველ რედაქციაში უნდა ყოფილიყო ისევე, როგორც არის ქართულ ტექსტში (დაიწერა... წერილითა ბერძნულითა და ქართულითა*).

12. წესდების ბერძნულად დაწერის საჭიროება, როგორც თვით წესდებაშიც არის ნათქვამი, გამოწვეული იყო იმით, რომ ა) ბერძნული იყო სახელმწიფო ენა: ესიმტკიცისა ქონებად უბრძანებთ ბერძულსა წერილსა, რამეთუ დასასრულსა საქმისასა ქუშშო წერილი მას უპყრიეს (თარხნხშვილი 80, 20-22), საბუთის ბეჭედი ბერძნულს აქვს დადებულიო; ბ) ბერძნულად ორ ცალად დაიწერა, ერთი ცალი კონსტანტინოპოლის არქივში იქმნა შენახული: „შეიქმნა სწორი ამისა (ე. ი. კობიო) და დაიდვა პატრიოსანსა ნონასტერსა პანაგიისასა (კონსტანტინოპოლში).

13. ამგვარად, ჩვენ წინაშეა ბერძნული რედაქციის ვარიანტი, რომელსაც უკვე განუცდია ცვლილება, შედარებით პირველ დედანთან. აქ ინტერპოლაციასთან კი არა გვაქვს საქმე, აოც ვისიმე ბოროტი გაბზრახვით ტექსტის „დამახინჯებასთან“, არამედ აქ გვაქვს ტექსტის შევსება, გამოწვეული ახალი საჭიროებით (მართლმადიდებელი სომხების ბერად აღკვეციით პეტრიწონის საგანგებო).

14. თუ რატომ იგივე ცვლილება-დამატება აღარ შეუტანიათ ქართული რედაქციის ტექსტში, ამაზე ვერაფერს ვიტყვით, ხოლო სრულიად გამორიცხულია იმის ვარაუდი, რომ თავდაპირველად ქართული ტექსტშიც წერებულყო „სომხურად“ და მერე ამოეშალოს ვინმე რევიზიონისტს. თავიდან ბოლომდე ისე გასდევს წესდების მთელ ტექსტს მთავარი დებულება: „ქართველნი ვართ ნათესავით, ან ქართველნი არიან და არა იციან ბერძნული წარკითხვაჲ (და ეს არის არა მართო ქართული რედაქციის ტექსტში, არამედ ბერძნულშიც), — ისე გასდევს ეს წითელი ზოლივით, რომ ტიპიკონის ტექსტის ქართული რედაქცია შეგვიძლია მივიჩნიოთ პირველ-დედნად.

15. ისე ჩანს, თითქოს ბერძნული ტექსტის შემდგენელს შეიძლება ხელთ ჰქონოდა ქართული ტექსტი. ამის მაჩვენებლად იქნებ

შეიძლება ჩავთვალოთ ბერძნული რედაქციის ტექსტის იბერიზმი $\mu\eta\gamma\alpha$ ს სახით (იხ. ქვემოთ „ლექსიკონში“):

სხუა მწუანე მინაჲ კეფი ერთი

Ἐξήρην ἑξήσιον ἰαδίσιον τὸ λεγόμενον μῆγ α.

მაგრამ ეს ყველაფერი წინასწარი თქმაა: ქართული რედაქციის ტექსტის ახალი გამოცემა და მისი შესწავლა, ბერძნული რედაქციის ტექსტთან შედარებით, უთუოდ ბევრს ახალს შეგვძენს ზემოთ დასმულ საკითხთა გარკვევისათვის.

ქიოსური ნუსხის დათარიღება. ქიოსური ნუსხა უთარიღოა, მაგრამ ვადაშწერის ხელი იმდენად ნიშანდობლივია, რომ ძნელია ადამიანი შეცდეს მის დათარიღებაში (მიახლოებით მაინც): ეს არის ტიპიური მინუსკული XI-XII საუკუნისა.

ამ ხელის ტიპიურობა შემდეგში გამოიხატება:

ა) ალფის დაწერილობა; სადაც ის სხვა ასოსთან გადაუბმელია, ხშირად მისი ბოლო მარჯვნივ ისეა მოკაუჭებული, თითქოს α -სთან ერთად ν -საც წერდეს. იხ. ტაბულა I, გვ. A 147, პირველ სტრიქონშივე $\xi\nu\alpha\sigma\alpha\rho\alpha$.

2) ორნაირი დაწერილობა „ η -ტისა“: ერთი — მთავრულის მსგავსი (H), ხოლო მეორე — კლაკნილი; ნიმუშები იხ. გვ. A 147, პირველ ნუსხურ სტრიქონში: $\delta\gamma\alpha\theta\alpha\tau\eta\alpha$; და იმავე გვერდზე, ბოლოდან მესამე სტრიქონში: $\theta\sigma\alpha\mu\epsilon\nu$ $\epsilon\zeta$ $\eta\epsilon$.

3) ასევე ორნაირი დაწერილობა „ χ აპისა“: ერთი — რუსული χ -ს მსგავსი, ხოლო მეორე — კლაკნილი. იხ. გვ. A 147, პირველ სტრიქონში: $\xi\nu\alpha\chi\sigma\alpha\rho\alpha$ $\chi\alpha$ (სწერია ორივენაირი χ აპა).

სხვა ნიშნების ჩამოთვლა აღარ არის საჭირო. შესადარებლად ვათავსებთ იმ ბერძნული ხელნაწერების ნიმუშებს, რომლებიც დათარიღებულია XI საუკუნით (იხ. ტაბ. X—XII).

შემოკლებანი ქიოსურ ხელნაწერში. ქიოსურ ნუსხაში ფართოდ არის გამოყენებული შემოკლებათა ის სისტემა, რომელიც მიღებული იყო ბერძნულ-ბიზანტიური დამწერლობის ხელნაწერებში. თუ აქვე, მომდევნო გვერდებში, მოთავსებულ „შემოკლებათა ნუსხას“ შევადარებთ იმ შემოკლებებს, რომლებიც გამოკვლეული და ილუსტრირებული აქვს გრიგოლ ფილიმონისძე წერეთელს¹, უთუოდ შევანიშნებთ, რომ შემოკლებელი ნიშნების მოხა-

¹ Григорий Церетели, Сокращения в греческих рукописях, преимущественно по датированным рукописям С.-Петербурга и Москвы. СПб. 1904 (უმათავრესად VII—XV საუკუნეთა ხელნაწერებია გათვალისწინებული).

ზულობანი, რომლებიც საუკუნეთა მანძილზე ცოტად თუ ბევრად მაინც იცვლიან თავიანთ სახეს, ქიოსურ ნუსხაში ისეთივეა, როგორც XI-XII საუკუნის იმ დათარიღებულ ხელნაწერებში, რომლებიც ნაჩვენებია გრ. წერეთლის წიგნში მოთავსებულ ტაბულებში.

ქვემოთ მოთავსებულ „შემოკლებათა ნუსხაში“ შეტანილია მხოლოდ ერთი ნაწილი მაგალითებისა; ამათ გარდა რამდენიმე ათეული სხვა შემოკლებული სიტყვებიც არის.

აქ მოყვანილი ნიმუშებით ამოიწურება შემოკლებათა სახეები: ქიოსურ ნუსხაში სხვა სახის შემოკლებები არ გვხვდება. გრიგოლ წერეთლის მონოგრაფიაში კი ბევრი სხვანაირი შემოკლებაც არის აღნუსხული: ა, ყჲ, ი, იჲ და სხვა; შემოკლებულად არის დაწერილი აგრეთვე წინდებულები, ზმნისწინები, კავშირები და ნაწილაკები: აჲს, ყჲჲ, ბჲ, ზჲ, ზჲჲ, აჲჲ, იჲჲ, აჲჲჲ, იჲჲჲ, აჲჲჲჲ, აჲჲჲჲჲ, აჲჲჲჲჲჲ, აჲჲჲჲჲჲჲ.

ჩვენ ნუსხაში ნიმუშები გადმოღებულია ქიოსური ნუსხიდან მხატვარ გ. ნადირაძის მიერ. წყვილ გვერდებზე მოთავსებულია ტრანსლიტერაცია და იქვე აღნიშნულია, თუ ქიოსური ხელნაწერის რომელ გვერდზე და რომელ სტრიქონშია ესა თუ ის სიტყვა. მაგალითად: აჲჲჲჲჲჲ; აჲჲჲჲჲჲ; A 217, 14-15 იმას ნიშნავს, რომ ეს ნიმუში მოიპოვება ქიოსური ხელნაწერის 217 გვერდზე, მე-14 და მე 15 სტრიქონში.

ἁγιογράφου Ἰβριτῶν

αις	κανδήλαις πάσαις Λ 217,14-15	χειμεριναῖς Λ 274,4		
αν	δι' ἀσθένειαν Λ 181,17	τὴν διακονίαν Λ 186,17		
	μνημονεύετωσαν Λ 190,19	τὴν τράπεζαν Λ 207,10		
	λαμβανέτωσαν Λ 214,8	κανδήλαν μίαν Λ 217,6		
	διεκώλυσαν Λ 238,8	παγισάτωσαν Λ 249,13		
ας	ἡμῶν ἐξουσίας Λ 108,3	ἡλικίας Λ 183,19	καὶ τοὺς ὄντας Λ 201,30	
	διατροφάς Λ 213,21	εἰς προίκας Λ 215,1	ῥόγας Λ 275,11	λοιπάς Λ 276,8
	τῆς ἀγίας Λ 285,12	καθ' ἡμᾶς (= ἡμᾶς) Λ 286,12		
δε	ἄλλος δὲ Λ 190,16			
εις	τὰς τρεῖς ἡμέρας Λ 204,3-4	ὁ καθῆις Λ 212,4		
εν	ἔξωθεν Λ 186,13	ἔξωθεν Λ 202,10	οἱ μὲν Λ 206,8	ἐμπροσθεν Λ 217,5
	ἐντεῦθεν Λ 219,17	ταῦτα δὲ γράφομεν Λ 220,1		ἔξωθεν Λ 270,2
	ἐποίησεν Λ 272,20	ἔσωθεν Λ 280,7		
ην	διάγειν τὴν μονὴν Λ 158,2-3	γυναικείαν μονὴν Λ 187,3	κατὰ τὴν Λ 160,6	
	τὴν Λ 225,6	τὴν τοιαύτην Λ 226,12	πρὸς βεβαίωσιν (= βεβαίωσιν) Λ 226,1	
ης	τῆς προσευχῆς Λ 185,2	μετὰ πάσης Λ 167,9	ἐλεημοσύνης Λ 184,7	
	τῆς ἀσματικῆς Λ 192,14	καὶ ἀνελλιπῆς Λ 197,1		
	εὐεργέτης Λ 202,8	τῆς μονῆς Λ 226,1-2	τῆς ἀγίας Λ 280,15-16	
	τῆς τοιαύτης μονῆς Λ 259,30-21	τῆς μονῆς Λ 267,4	τῆς μονῆς Λ 282,2	

ΑΙC καρδίᾳ· πᾶσ· χήμοριμ^ς

ΑΝ δῖασ θέρῃ τὴν διακοι^ν
 μνημοσύνας τῶν τράπεζ^ν
 λαμναρῶσ· καρδίαν μ^ν
 δὲ κῶλῳ παγίωσάτωσ

ΑC ἡμερῶσ δὲ ἡλικί^ν καὶ τοῦ οὔτ^ν
 διαιτροφ^{ῶσ} ἢ σ' προίκ^ν· ῥού^ν· λοιπ^ν
 τῆσ ἁγί^ν καθήμ^ν

ΔΕ ἄλλοσ ἔ

ΕΙC τασ τρ^ς ἡμέρας ὄκα^ς

ΕΝ ἔζωθ ὄξωθ· οἴμ^ν βῦπροσθ^ν
 βῦτάβ^ν ταῦτα δὲ γράφωμ ὄξωθ^ν
 ἐποίησ ὄσωθ

ΗΝ δῖα γῆμτ^ν μορῆν νηπαιμάρμο^ν κατὰ^ν
 τ^ν τῶν τοιαύτ^ν προσυβναίωσ^ν

ΗC τῆσ προσᾶχ^ν μφάσασ^ν ἐλθνημοσι^ν
 τῆσ ἁσ ματῆκ^ν· καὶ ἀμελιπ^ν
 ἀργέτ^ν τ^ν μονῆσ· τ^ν ἁγίαι^ν
 τ^ν τοιαύτησ μονῆσ· τῆσ μορ^ν· τῆσ μονῆ^ν

θα:	ἀνάγεσθαι A 153,15	ἐνδείξασθαι: A 154,16	ἀπώσασθαι: A 156,10	
	μνημονεύεσθαι: A 166,9	ἔπεσθα: (= ἔπεσθα:) A 166,1	ἐκλίγεσθαι: A 165,14	
	καὶ συστήρασθαι: A 165,15	προκαλίεσασθαι: A 165,17		
	καὶ μαθητεύεσθαι: A 279,19			
ιν	ὀφείλουσιν A 157,11	ἀποστολικῶς εἰπεῖν A 198,15	ἐπιστατίν (= ἐπιστάτην) A 279,21	
	τυγχάνειν (= τυγχάνειν) A 296,15			
και:	συστέλλειν καὶ A 166,22	καὶ πάντων τε καὶ A 166,21	καὶ τοῖς λοιποῖς A 167,4	
	βοηθείας καὶ δυνάμεως A 176,9-10	καὶ οὕτως A 229,2-3		
μεν	καθηγούμενος A 151,21	τὸ ὀνομαζόμενον A 167,14	παρεχομένου A 191,21	
	ποιούμενος A 206,16	πρασευχομένων A 166,10		
ν	μοναζόντων A 152,18	ἄρχοντικῶν A 179,8-9	ἀνταλλάττων A 184,15	
	διὰ τῶν ζώων A 288,6			
οις	ἐν τοῖς A 148,4	τοῖς λοιποῖς A 167,4	ἄλλοις A 198,21	καὶ τοῖς πόμοισι A 204,20-21
	ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις A 210,4	ἀλλήλοισι A 220,15	ἐν τούτοις A 228,19	
	τοῖς συναδελφοῖς A 224,5	ἐν τοῖς A 231,17	ἐν αὐτοῖς A 242,21	τοῖς A 265,5
ον	προσέδραμον A 162,8	ὀνομαζόμενον A 167,14	κάλλιστον A 180,13	
	τὸν δεύτερον A 160,16	ἐπιτίμιον A 200,10	τὸν ἔλαϊον A 269,6	A 260,17
	τὸν καθηγούμενον A 282,2-4	βιβλίον A 287,2	βιβλίον A 287,3	
	ἕτερον A 288,8	ἕτερον ἴσον A 293,10		

- ΘΑΙ ἀγάπῃ· ἐνδύζασθαι ἀποάσασθαι·
 μνημονιάσθαι ὡς ἐκλέγετε
 καὶ οὐκ ἐπιπέσασθαι προκαλέσασθαι
 καὶ μωθητάσθαι }
- ΙΝ ὁφθαλμῶν ἀποφολικοσθέντων ὡς ἰσχυρῶς
 τυχεῖν
- ΚΑΙ συγγεληθῆναι ἢ πόντον τε καὶ ἰσχυρῶς
 ὡς ἰσχυρῶς ἢ δυνάμει ἢ οὕτως
- ΜΕΝ καθηγουμένη τὸ δόγμαζον παρεχόμεν
 ποιούμεν προσεχόμεν
- Ν μοραζόμεν ἀρχὸν Τικκοῦ ἀνταχάπτω
 ἀντιπῶν
- ΟΙΣ ἐν τῷ τοῖσδε ἀλλὰ καὶ τῷ πόμασι
 φαλοῖσδε καὶ ὕμνῳ ἀλλήλῳ ἐν τούτῳ
 τοῖσδε συναδελφοῖσδε ἐν τῷ ἐν αὐτῷ τῷ
- ΟΝ προσεδραμῶν ὁμομαζόμεν καλλιῶν
 τὸν δὲ ἕτερον ὡς τίμιον τῷ ἔλαφῳ
 τῷ καθηγουμένου μελὶ μελὶ
 ἕτερον ἕτερον

ος	καθηγούμενος Α 161,21	παραδείγματος Α 188,2	μίσος Α 202,21		
	ποιούμενος Α 208,18	πρὸς Α 209,1	καὶ αὐτὸς Α 228,1	κλήτορος Α 229,2	
	τοῦ προσεστώτος Α 227,8	πρὸς Α 247,8	εἰσκομισθέντος Α 204,18		
ουν	διατηρουμένας Α 183,4-5				
ους	μέχρι· τέλους Α 188,10	τούς τοιούτους Α 225,18-19	καὶ ἀνήβους Α 244,18		
ων	παρ' ἡμῶν Α 151,14	καὶ τινων Α 188,6	μνημονευομένων Α 154,7		
	περιδόξων Α 184,18	προσευχομένων Α 185,15	εἰδῶν Α 156,5		
	περὶ τούτων Α 186,17	ἀγόνων Α 182,18	ἄλλων Α 173,12	τούτων Α 177,14	ἀδελφῶν Α 188,1
	παντοίων Α 182,20	μοναζόντων Α 195,10	συναγομένων Α 198,6		
	παρ' ἡμῶν Α 202,19	χρεῖων Α 210,21	πασῶν Α 215,21	δύτων Α 228,4	ἐπιτρόπων Α 228,16
	αὐτῶν Α 241,16	τῶν εἰσοδιαζομένων Α 243,1	συνελθόντων Α 249,7		
	τούτων Α 246,18	ἄλλων Α 248,17	προβεβηκότων Α 247,3	προσπερόντων Α 250,9	
	παρασχεθέντων Α 252,1	ἕτερόν τι τῶν χρεῖων Α 254,19-20			
	τῶν μυστηρίων Α 258,9	προτιμωμένων Α 264,6	συγγενῶν Α 265,8		
	τῶν αἰώνων Α 270,18	τῶν μαθητευομένων Α 281,19			
	διαφερόντων Α 282,18	παρ' ἡμῶν Α 288,19	βιβλίον ἔχων Α 288,21		
	τῶν ἱερῶν Α 288,2	τῶν κτημάτων Α 289,2	μεθ' ἡμῶν Α 289,5		
ως	καὶ ὅλως Α 182,12	ἐνοχλήσεως Α 188,5	κρίσεως Α 182,21		
	διακρατήσεως Α 171,18	χευόμεως Α 175,12	μηδαιμῶς Α 178,10	ὀλικῶς Α 180,4	

ως	παντελῶς A 181.1	Μεοφιλῶς A 182.20	πῶς A 183.18	ἀκριβῶς A 202.20
	διηγεκῶς A 211.5	προφάσεως A 212.16	λαμπρῶς A 215.10	
	μετὰ διακρίσεως A 228.4	ἐνδότης A 228.8	ἐμμέτρως A 225.14	
	διορθώσεως A 228.16	ἠποκρίσεως A 230.2	συγτόμως A 234.11	
	πράξεως A 238.9	κοινῶς A 238.12	λίτῶς A 260.5	
sp. asp.	ἐορτῶν A 315.9	ὄνδον A 229.16	ἕπερ A 282.3	

გარდა ჩვენს ნუსხაში აღნიშნულ შემოკლებათა, არის შემოხვევები თვით სიტყვის დაწერისა შემოკლებით; შემოკლების ნიშნად არაფერი არ უზის, ხოლო შემოკლებული სიტყვების უკანასკველი ასო სტრიქონს ზემოთ სწერია. ბოლოში რომ დამრეცო ხაზია, ეს შემოკლების ნიშანი კი არ არის, არამედ მკვერი მახვილის ნიშანია. აი, მაგალითად:

A 147, 8: τὸν ^zπρωαναρ (τὸν πρωανάρχου).

A 152, 17: θεσπιζοῖμ^e (θεσπιζαμένων).

A 153, 7: ἀφα:ρ^s (ἀφαρέσεων).

A 159, 3: ἐδαγεστα^r (ἐδαγεστατή [μιογή]).

A 197, 21: τῶ ^zκωνοαρ (τῶ κωνοαρχειν. B: τῶν κωνοάρχων).

A 209, 4: ἀποπέμποι^r (ἀποπέμποιτο).

A 210, 9: ὀφει^λ (ὀφείλει).

A 210, 10: τῆ ^rἀδελφότη (τῆ ἀδελφότητι).

A 286, 1: ἀγιο:ς Γεωρ^r (ἀγιο:ς Γεώργιος).

παρτελς̄ θεοφιλς̄ πς̄ ἀριυς̄
 διημτχς̄ προφάσε̄ λαμπρς̄
 μηδ̄θγαμρίσε̄ ἰδότης̄ βυμῆρς̄
 διορθώατς̄ ὑποκρίατς̄ σιωτόμς̄
 πράζε̄ς̄ κοιμς̄ λιτς̄
 ἔορτων̄ ὁδοῦ ὅπερ

A 292, 4: ἕτερον χρυσοῡ ^{λλ} (χρυσοῡσῶλλιον).

A 292, 14: χρυσοῡ ^{λλ} (χρυσοῡσῶλλια) ὄνο.

A 292, 18: χρυσοῡ ^{λλ} (χρυσοῡσῶλλιον).

A 293, 14: ἴσον χρυσοῡ ^{λλ} (χρυσοῡσῶλλίου)¹.

A 294, 13-14: τοῦ ἁ̄ Γεωρ ^Γ (ἁγίου Γεωργίου).

A 294, 21: τοῦ οἰκονο̄ ^μ (οἰκονόμου).

დასასრულ, მოვიხსენიებთ აგრეთვე იმასაც, რომ თავების აღსანიშნავად იწერება *κ᾽ ἂν κεφα* (ე. ი. *κεφάλαιον*) და სათაურების დასაწყისში იხმარება *Πε* (პერი)².

¹ ხემათ ტექსტში შეცდომით დაბეჭდილია: *χρυσοῡσῶλλου*.

² ბერძნულ ხელნაწერებში ხმარებულ შემთკლებათა სხვადასხვა სახის სის-ტემაზე დაწვრილებით აქვს ლამაზაკი გრ. წერეთელს თავის შრომის „შესავალში“.

ქიოსური ნუსხის გრაფიკული სამკაულები. ყურადღებას იქცევს პეტრიწონის ტიპიკონის ქიოსური ნუსხის (№ 1598) შეფასებაში ის გარემოება, რომ ხელნაწერში ერთად არის მოთავსებული ტიპიკონის ორივე რედაქცია — ქართული და ბერძნული: ხელნაწერის 1—145 გვერდები უჭირავს ტიპიკონის ქართულ ტექსტს, ხოლო 146—298 გვერდებზე მოიპოვება ბერძნული ტექსტი.

ამიტომ ესვამთ ჩვენ საკითხს იმის შესახებ, რომ პალეოგრაფიულად არ შეიძლება დავაშოროთ ქართული და ბერძნული ქიოსური ნუსხები, როდესაც შათ დათარიღებაზე ვიმსჯელებთ. რასაკვირველია, საბოლოოდ საკითხს გადაწყვეტს აკად. ა. შანიძე, რომელსაც ქართული ტექსტი აქვს დამზადებული გამოსაცემად და რომელიც უთუოდ პალეოგრაფიულ ასაკსაც შეეხება. ჩვენ კი აქ გვინდა შენდევ გარემოებაზე შევჩერდეთ: ქართულსა და ბერძნულ ტექსტებს ახასიათებს ერთისა და იმავე სახის მორთულობა: თავსართავები და დეკორაციული ინიციალები ორივეს ერთნაირი აქვს.

აქვე დართულ პირველ ტაბულაზე არის მოცემული ბერძნული ტექსტის პირველი გვერდი (A 146), ხოლო მეორე ტაბულაზე — ქართული ტექსტის პირველი გვერდი. დიდი მტკიცება არ სჭირდება იმას, რომ ორივე თავსართავი ერთნაირი წნულებით და ერთნაირი ხვეულებით არის შესრულებული (იხ. ტაბულა I და ტაბულა II).

ამ გამოცემასთან დართულ სხვა ტაბულებში ჩვენ მოვათავსეთ ის რამდენიმე გვერდი ბერძნული ნუსხისა, რომლებშიც გვხვდება ინიციალები, დეკორულად შესრულებული. საყურადღებოა ამ ინიციალების გაფორმებაში წნულის ხასიათი და ის მაკავშირებელი რგოლები, რომლებიც გარს ახვევია ასოს ღერს. თუ ჩვენ ამ ინიციალებს შევადარებთ ქართულ დათარიღებულ ხელნაწერებში არსებულ ინიციალებს, მათი დეკორუმი უთუოდ პარალელს იპოვის ქიოსური ნუსხის საინიციალო ასოებთან. მერვე ტაბულაში მოთავსებულია ინიციალების ნიმუშები XIII საუკუნის ოთხთავის ხელნაწერიდან (S—119) და ეს ნიმუშები, ვფიქრობთ, საბუთს გვაძლევენ ვივარაუდოთ, რომ ქიოსური ნუსხის სამკაულთა შემსრულებელი ხელოვანი ქართველი უნდა იყოს. ბიზანტიის ტერიტორიაზე ქართველ მხატვართა მიერ შესრულებული სამუშაოები ხომ ცნობილია¹.

¹ იხ. აკად. გ. ჩუბინიშვილის წინასიტყვაობა წიგნში: ქართულ ხელნაწერთა მორთულობის ნიმუშები. შესავალი და ტაბულების თანხმობები ტექსტი რენე შმეგლინგისა. თბ. 1940, გვ. 6.

ლექსიკონი

ლექსიკონში შევიტანეთ ზოგიერთი იშვიათი და სპეციალური ცნების განმარტებული სიტყვები. ეს სიტყვები უმეტეს შემთხვევაში არ მოიპოვება საყოველთაოდ ცნობილ ლექსიკონებში (Pape, Liddl-Scott, Sophokles, *Μημητρού-ჯიუჯი*), ან თუ აზის შეტანილი ამ ლექსიკონებში, არა იმ მნიშვნელობით, რომელიც ჩვენს ძეგლში იგულისხმება (მაგალითად, *ἐπιλάροισι*-ით სოფოკლესის „ლექსიკონი“ მეომართა აბჯრის ზემოთ წამოსასხმელ სამოსის ითვალისწინებს, იმ დროს რომდესაც პეტრიწონის წესდებაში სამღვდლო წამოსასხამი იგულისხმება).

ყველა სიტყვისათვის არ მოხერხდა ზედმიწევნითი მნიშვნელობის დადგენა, ხოლო რაც მოხერხდა, ამას უნდა ვუნდადლოდეთ იმ სპეციალურ მონოგრაფიებს (ვასილიევსკის, კონდაკოვის, ოსტროვოროსკის, დელჯერის და სხვათა), რომლებშიც შესწავლილია სიგელ-გუჯრებში და სხვა დოკუმენტებში ნახმარი ტერმინები.

ἀγιογραφίαι, τὰ ნასყიდობის ქალაღი. A 294.

თარხნიშვილი 79: ნასყიდის ნაწერები.

ἰβήνα, ἰβίνα ტარი; ღვეღი (ἰμάς, λαρῖον). A 288.

ἄλλοξίμαται, τὰ (ἄλλοξίμα) შესამოსელი, ზეღა ტანსაცმელი. A 288.

თარხნიშვილი 75, 8: «სამღვდლო შესამოსელი რიხისა (ქ)».

ἀναφορῆ 1) მიმართუა; ლოცვაში მოხსენიება, ალაპი (!); 2) სეფისკვერი A 256.

Васильевский: ЖМШПр 1874. № 202, стр. 251 (право возношения; упоминание в церковных молитвах).

თარხნიშვილი 58, 18: «და შეწირულ იქმნას... სამი სეფისკვერის (εραῖς ἀναφοραῖς) უდიდროვნესი, რომელსა ანაფორა ეწოდების».

ἰπτόειξ საბუთი. A 293. A 294.

თარხნიშვილი 78, 17: აპოდიქსი განძისა.

ἀποσχισμοῦ, ὁ მოკვეთა, ვადანახადის მოკვეთა. A 293.

Καὶ ἔτερα ἡπειρῶτα εἶρα ἀποσχισμοῦ — «სხვა სამი პიტაკი ვადანახადის მოკვეთის შესახებ» (თარხნიშვილი 78, 11: «სხუა სამეუფოა პიტაკი [სამი აპოსკედეფსობისათჳს]»¹).

„ვადანახადის მოკვეთის“ მნიშვნელობით არის ეს სიტყვა ნახმარი Anna Comn. III, 6: ἀβήσις ῥυθὸν καὶ περισθῆκαζ θῆσαι... καὶ σχισμοῦ; καὶ ἀποσχισμοῦ (ed. Reifferscheid I, 110, 25-27) — «[უფლება აქვს] გაუხარდოს ჯანაგირები, მოუმართოს საჩუქრები... შეუკვეციოს და სრულიადაც მოუკვეციოს ვადანახადები»².

¹ «სამი აპოსკედეფსობისათჳს» თარხნიშვილიან მიერ გამოცემულ ტექსტში გამოტოვებულია (ალბათ, ex homoioteleuto). შევავსეთ ქოთსური ნუსხიდან.

² ანა კომენანს თხზულების ეს ადგილი ასეა გაააგები («ვადანახადებისაგან განთავისუფლება») და არა ისე, როგორც თარგმანშია: уменьшать или

Fr. Dölger, Corpus d. gr. Urkunden... 2. Teil (1925), გვ. 31: „*Πατριάρχιον βασιλικόν*: an (Patriarchianus); seine Güter sollen im Steuerkataster geländicht werden (*λογισθῆναι; ἀποσχεδευμένης*)“ — „სამეფო პიტაკი (ბაკურიანისადმი): მისი მამულები უნდა ამოიწალოს საგადასახადო სიიდან“.

ἀσκήσιος; ἀσκήσιος ვერცხლისა. A 173.

Ἀπό τε νομιματάων καὶ παλαιῶν χορηγίων ἀσκήσιος τε καὶ ἱματισμοῦ — „განმისაგან ვერცხლისა კურკელთაგან, შესამთაველთაგან...“ (თარხნი-შვილი 15, 11).

მნიშვნელობა ამ სიტყვისა (*ἀσκήσιος; ἀσκήσιος*) ათის „უნიშნო“, „მოკვლეოელი“, გ. ი. რაც არ არის „მონეტისთვის მოკოილი“. ანუ ხოცად ჩამოსაშულია, და იხმარებოდა ვერცხლის ნიშარო (*ἀσκήσιος ἀγύρσιος*); სიტყვა *ἀγύρσιος* ჩამოსოროდა და *ἀσκήσιος* ცნინ. *ἀσκήσιος; ἀσκήσιος*) დარჩა „ვერცხლის“ მნიშვნელობით; *ἀσκήσιος* → *ἀσκήσι* ანაღ სალაპარაკო ბერძნულში არიო ერთადერთი სიტყვა „ვერცხლისათვის“; *ἀσκήσιος* ითვლება სწოგნობრულ სიტყვად.

თავისი ფერის განო „ვერცხლმა“ მიიღო „თეთრის“ მნიშვნელობა და ამიტოზ *ἀσκήσιος* გადატანიო ნიშნავს აგრეთვე „თეთრს“. შდო, ქართული „თეთრო“, რომელიც ვერცხლსაც ნიშნავს. შდო, აგრეთვე ანაღბერძნული *ἀσκήσιος* („თეთრო“), რომელიც აგრეთვე „უფლსაც“ ნიშნავს.

βλαττία, რბ (მრავლ. *βλαττία*), *βλαττί* სტავრა. A 287.

← ლათ. *blatta*.

ძირფასი კაციელი. ზეველებრივ აბრეშუმის უსთველი, რომლისაგანაც აზხადებდნენ წბ. ტოპაების გადასაფარებელს. შეიძლებოდა საუფიას ყოფილიყო, მაგოამ წითლად შეღებილი (A. Vogt, Le livre des cérémonies, Paris 1935, გვ. 53 (კონენტარი)).

ბημῶσιος; ბῆμῶσιος, რბ გადასახადი, ბეგარო; (государственный налог); რბ *ბημῶσιος* დასაბეგრი ადგილ-მამული. A 295.

Βασιλευσικὴ IV, 315 (რბ *ბημῶσιος* податные участки); Fr. Dölger, Beiträge... 29; Острогорский, Виз. податной устав; Sem. Kond. I, 113.

ბρακοντάρσιος; ბῆρακοντάρσιος, რბ დროშა. A 288.

Βρακοντάρια ἕνθεα κατὰ τὸν ἔμφυτον ἰσθμὸν („ცბრა დროშა მათო ტარებიოროთ“); *ἕτερα βρακοντάρια ἔδχα ἄνθη ἀσκήσιον* („სხვა დროშა ათო ეტარო“).

მომდინარეობს სიტყვისაგან *ბრაკონ* (*βρακοντ-*) „დრაკონი“, რომელ ჯაოში შემოღებული იყო ითიოფული კოსოტისათვის ააგამგებო ნიშნით („დრაკონის გამოხატულებით“) შემკობილი და ტარზე წამოცმული დროშა.

დიმიტრაკისი III, 2107; *ბრაკონ...* ?) *ἐμβλημα στρατιωτικόν, σήματα Themit. I, 219 A*; „სამეფრო ემბლემა“, „ნიშანი“. აქედან *ბრაკონტარიος* (— *ბრაკონტარის*) ან ემბლემის (დროშაზე) ეტარებელი, მეფროწე.

даже совершенно отменить жалование (Виз. Историки. перев. Петерб. Духовной академией, СПб 1859, гв. 154). ზედმიწევნით არც ინგლისორო თარგმანი შეეფერება სინამდვილეს (retrenchments and curtailments — „დაზოგვა და შეკვეცა“: The Alexiad... transl. by El. A. S. Dawes. London 1928, p 84).

Forcellini II, 164: *Draconarius*, Signifer qui vexillum portat dracone insignitum: Ammian. 20, 4, 18: abstractum sibi torquem, quo ut *draconarius* utebatur, capiti Julliani inposuit confidenter („მოიხსნა ველსახვევი, რომელსაც ის ხმარობდა როგორც მედროზე, და იუღიანეს ნოახეია თავზე“).

Dracontarium Tertull. Cor. mil. 15: Quid caput strophilo, aut dracontario damnas? h. e. torque, qui saepe draconis formam habebat, et quo pro corona interdum usi sunt veteris.

ἐκλογάδιος, β:βίσιον ἐκλογάδιον წიგნი შრავალთაეი. A 287.

დომიტრიკისი: *ἐκλογάδιον* τὸ — „კრებული ოთხთავიდან გამოკრეფილი, ეკლესიაებში საკითხავი ნაწყვეტებისა“;

თარხნიშვილი 74: «წიგნი ერთი დიდი მრავალთაეი».

ἐνθυσίη საკურთხეველის შესამოსელი ოქრონემსული. A 288.

(ცხ. ი"ე და ე"სი, გვ. 22), იგივეა რაც *ἑραπεζόφορος*.

P. Peeters, *Histoires monastiques...* p. 25; L. Petit, *Le Monastère de Notre-Dame de Pitié* (Изм. Р. Арх. Инст. в Константинополе, т. VI, стр. 142: «ἐνθυσίη არის საკურთხეველის გადასაქარებელი» (*la nappe supérieure d'antel*). — К. Кекелидзе, *Норусалимский кашопарь* 1928 (ამის მიხედვით *ἐνθυσίη*-ს კართულად ეწოდება ზეწარი ანუ ძეწარი).

ἐξέμιστος ექვსდათიანი; τὸ ἐξέμιστον ექვსმაგი (ἕξ) ძათისაგან (μῖστος) დამზადებული ქსოვილი, A 288.

თარხნიშვილი 75, 7: «საკურთხეველისა საბურავი ერთი თეთრი ექსამიტონი».

ἐπιλάστρον τὸ წამოსასხამი, ღურა. A 287.

Ἐπιλάστρια βασιλικὰ ἐξοκάστορα τίσσασθ...

თარხნიშვილი 74, 30: «ღურაა სამეფოთა ოქსიკასტორი ოთხი, ერთი მათგანი ოქროქსოვილი არს».

საბა: ღურა, კაცთ საყუბი (ე. ი. წამოსასხამი).

Sophokles Lex.: a garment put over the cuirass („აბჯარს ზემოთ მასაცმელი წამოსასხამი“).

ἰσοκάθειον, τὸ (ანუ ἰσοκήμειον ἑγγράφον) აღწერის დავთარი, საგადასახადო დავთარი (писцовая книга, переписная книга, податная книга). A 294.

Васильевский; ЖМНП 1879, т. 202, стр. 396; τὸ τῆς μονῆς ἰσοκάθειον монастырская писцовая книга; თარხნიშვილი 79: ისაკოადიკონი.

თვით სიტყვა ἰσοκήμειον გვიჩვენებს, რომ ეს უნდა იყოს არა დედანი, არამედ პირი (წათ) დავთრისა.

κρυσός, ὁ ბროლი. A 289.

ტექსტში ლაპარაკია სხვადასხვა ჭურჭელზე, სასმისებზე, ერთ-ერთი სახეა *κρυσίον* (ქინობითი ფორმა სიტყვისა *κρυσός*, რაც თავის მხრით ითვლება ლათინური *sextarius*-ი: [„მეექვსედი“], შესატყვისად). წესდების ტექსტში იხსენიორგია, ტ. V

ხება სხვადასხვანაირი *ξασίον*, მათ შორის: 1) „ქსესტიონი მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა“; 2) „სხვა ქსესტიონი ბროლიისა“ (*εταρα ξασίον φρόσι*). სიტყვა *ξασίον* ნიშნავს „სიცივეს“, „ყინვას“, მაგრამ ხალხურ ენაში მას მიუღია აგრეთვე „ბროლის“ ნიშვნელობაც, არისტოფანეს კომედიის „ლორბლები“ სკოლიასტს მიჰყავს (ს. შუშა), „განადიდებული შუშა“ განმარტებია დროს ნათქვამი აქვს: *οι παλαιοι δε την διαφανή λιβιον, τον (δ)τοιαχόν λυριστιον φρόσιον, λιαχόν δε χάλκον* — „ხოლო ძველები [ასე ეძახდნენ] გაჭვირვალე შუშას, რომელსაც მდაბიუროად ეწოდება ბროლი და მიჰყავს აქვას“ (იხ. *Aristophanis Nubes, instr. Blaydes, 1890, გვ. 422*). წე-დების ძველქართულ ტექსტშიც რამდენჯერმე იხსენიება: *ებროლისა კიქანია*, *ებროლისა წყლია სასუბელია*; *ქიქაე ბროლისაჲ დსკერვლია* (იხ. თარხნიშვილია გამოცემა, გვ. 76).

ლაქიძე (ლახიძე) მამა; მარყუცი; მოსაგლენი. A 266.

დომიტრიანისის ლექსიკონში ამ სიტყვის შემთხვევითი მნიშვნელობა ასეა განმარტებული: „ზიკარტელი სანთლებისა და ლამარების გასაწმენდად“ და დამოწმებულია იოანე ფლავიოსის „იუდეელთა სიტყვები“ 8, 37, სადაც ვკითხულობთ: *και λαβιδος και ἀποκαυας και οὐν οαχονς ἐθουιστορῆσαι ἐκ χαλκον* და *ტუაბნიცა* და ფციფნი და ყოველი ჭურჭელი შექმნა რვალიაგანა (*Naber, t. II, 187, 15-16*; ქართული ტექსტი გამოსაცემად დამზადებული მ. კახაძის მიერ. ტ. II, გვ. 637 (A 189 v)). ქართულ მთარგმნელს (იოანე პეტრიწას) *ლახიძე*-ის ნაგებო ამოუცნობავა *ლახიძე*, რაც მართლა ნიშნავს „ქებას“, ასე რომ ქართული მთარგმანი არ შეეფერება ბერძნულ სიტყვას.

ეს სიტყვა გვხვდება „დაბადების“ წიგნებში: გამოსლევ. 38, 17; *και ενε λαβιδος απενης χασიმς* და *მარწუნნი* მისნი ოქროსანია, და რიცხ. 4, 9; *και ενε λαβιδος απονης* და *მარწუნნი* (v. l. *მოსაგლენი* მისია). ამგვარად, *ლახიძე* აღნიშნავს მამას, რომლითაც სანთლის ნაშუეს მოკვეთდნენ ხოლმე. იხ. სახა: *ამოგლენცა* სანთლის ნაშუეს მოკვეცვა.

თარხნიშვილი 73: *ეკოვნი* ვეცხლიაჲ *ერთია* (*λαβις ἄγροα μία*).

ლიმელიძე წიგნი; განაცხადი. A 291.

Vasiljevskij, t. IV, 300: *ὅτι λιμῆλλον* посредством заявления на суде; *IV, 309*: *λιμῆλλονς* (ποπρῶν [могли представить] записи дозорщиков (Острогорский 112; иносекторов); *Dölger, Beiträge 80*: *λ. ποπρῶν* საზოგადოდ აღნიშნავს მფლობელობის საბუთს, მიტოვებული ხავეთების ნიშნებისადმი გაცემულს.

ლიმელიძე (← libellus) წიგნაკი, ქვითარი. A 295.

გადასახადი იყო დაწესებული საალრიცხო დავითრებში შეტანისათვის ისეთი მამულებისა, რომლებიც განთავისუფლებული იყვნენ გადასახადისაგან: ამ გადასახადს ერქვა *λ:β:ε:λ:ε:χ:β:ν* *ბჟამ:σ:თ* და უდრიდა $\frac{1}{12}$ -ს იმ თანხისას, რომელიც შეწერილი ჰქონდა ამ მამულს მის განთავისუფლებამდე გადასახადისაგან.

Острогорский, Византийский податный устав: Seminarium Kondakovianum I, Прага 1926, გვ. 119—120.

λογίσμιος ანგარიშდებული; λογίσμιον ანგარიში, ნუსხა; გადასახადისაგან თავისუფალი მიმული. A 295.

Ostrogorckij, Податной устав 119: «эти *λογίσμα...* означали для тех, кому жаловались, льготы в посенни податей, а то и полное от них освобождение».

Dölger, Beiträge 105: «die kaiserlichen Gnadengeschenke (*λογίσμα, σολέμνια*)»; Dölger, Beiträge 144: «*Λογίσμιον* არის მიმული, რომლის გადასახადები გადახდილად უნდა ჩათვალოს საბელმწიფო მოხელეებმა, ე. ი. რომელიც თავისუფალია გადასახადებისაგან»; Dölger, Beiträge 116: «ეს არის მთავრობის ყოველწლიური წყალობა საქველმოქმედო დაწესებულებისა და მონაწილებისადმი ბოძებული».

μαυσοειδισ, რბ, შანდალი. A 288.

μαυσοειδισ ანუ μαυσοειδ — დიდი შანდალი, რკინის, თითბროს ან სხვა ლითონისგან გაკეთებული და ეკლესიაში სახმარი» (დომიტრაქისი).

μενεψα A 285: «ჯვარი ხისა, ოქროთი მოკედელი და ხუთი ნაცრისფერი(?) იაგუნდის თვლით μετξ... λίθησ παύτε ἀκαυψύσων μενεψών (?)».

ბერძნულ ტექსტში სწერია არა μενεψων, არამედ μετεκταν («შეაფერისი»), აოლო L. Petit-მ შეასწორა μενεψων და მისცა ასეთი განმარტება: une autre en bois, mais dorée et ornée de cinq hyacinthes d'un bleu pourpre (mauve) (p. XVI). რის მიხედვით შეასწორა L. Petit-მ, არა ჩანს, არც ერთ ლექსიკონში (პაპე, დომიტრაქისი...) ასეთი სიტყვა (μενεψω) არ მოიხილება. ბოლო Du Cange-ს უწერია: Μενεψα ή Μενεψωλ, εἰς τὴν τὴν πορφύραν, in Lexico Ms. Reg. Cod. 1848 — «შენეფსა ანუ შენეფსა (მენეფსე), წითელი იგბი» (და მითითებულია ერთ-ერთი ხელნაწერი ლექსიკონი). დიუკანგის მასალა უფრო რეალურს ხდის ჩვენს ადგილს («ხუთი წითელი იაგუნდის თვლით»), ვიდრე L. Petit-ს განმარტება (bleu pourpre — «ციხფერ-ძოწეული»).

ჩვენი თარგმანი «ნაცრისფერი» გამოწვეულია ძველი ქართული ტექსტით: «ჯვარი ერთი შემისაჲ ოქროათა მოკედელი და ხედა ხუთი თვალი მტიე იაგუნდი» (თარხნიშვილი 73, 19). საბას განმარტებით: «მციე, მკიე, ნაცრისფერი».

μαυσοειδισ, რბ ერთგვარი სასმისი, საღვინე, მახრუტი. A 289.

საბა: მახრუტი ჰიქა არს, ღრმად კოდილი და სითხით ჰრეღებულნი (B: არა ღრმად კოდილი, არამედ სითხით ჰრეღებულნი).

μηρ, რბ მინა (ჰურჰელი). A 289.

სიტყვა μηρ არ არის ცნობილი არც ერთი ლექსიკონისათვის. წესდების ამ ადგილიდან (A 289) ნათელია, რომ ლაპარაკია «ჰიქის ჰურჰელზე»: ἕνεσθαι ἕνεσθαι περθεσθαι ἢ λερθεσθαι μηρ — «სხვა სასმისი (ჰესტიონი) მწვანე, ეგრეთწოდებული მინა».

«მინა» ზომ იხმარება ქართულში როგორც მასალის, ჰიქის, ალსანიშნავად, აგრეთვე ამ მასალიდან დამზადებული ჰურჰელის ალსანიშნავად («წამლის

მინა“, „არაფი წაიღეს მინითა“ — იხ. განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. V, გვ. 408). მაგრამ საბას განმარტებულად იმინია კიქა არს ფერადი ელვარულ შემზარებელი...) ჩანს, რომ „მინა“ ფერადი კიქა უნდა იყოს, ალბათ, ჩვენი ტექსტის ანიტომ ანბობს; „სასმისი მწყანე ვერფოფოდებული მინა“.

წყადებია ძველქართულ ტექსტში სწერია: „მწყანე მინაჲ კეთი ერთია (...ეფი აქ უღოის „ქესტიონა“ ანუ სასმისა).

ზემოთქმულის მიხედვით შეიძლება ვიფიქროს, რომ წყადების ბერძნულ ტექსტში (μυρ) შეტანილია გართულ ტექსტში საბასარი „მინა“.

ξασίον. ἄς (კნინობითი, ← ξασαγ), სასმისი, ქსესტიონი (იხ. ზემოთ კრძა). A 289.

წყადების ძველქართულ ტექსტში ამის ბადლად რამდენჯერმე ნახმარია „კეთი“: „მწყანე მინაჲ კეთი ერთია. მახრუდი კეთი ერთი სხვაჲ (თარხნიშვილი 76).

ეს სიტყვა (ξασαγ) ერთელ ნახმარია ოთხთავში: *βασισμοὺς ποτηρίων καὶ ξασαγ καὶ χαλκίων* (მრ. 7, 4); მაგრამ ძველქართულ ოთხთავში ამ ადგილას ნახმარია *ესტამასთაჲ* — *ესტამენისაჲ* — სომხურ ტექსტშიც სწერია *սամասայ* „სტომანაჲ“ (მდრ. ბერძნული *σάμα, σάμα* ← *σάμισ, σάμιος* — *სტამეია*) (განმარტ. 16, 33; ებრ. 9, 4).

ბლავასიონ

βλαβία βλαβασια ბნა (A 287) — „ორი მოწვეული ოქსიკასტორი“ (თარხნიშვილი 75, 1; ესტაკრა სამოკელი ეკრავი ოქსიკასტორი ორია).

βλαβασια βλαβას ბლავასთარა ეთთარა, ἄς ὄν τὸ βλ χρισθόν (A 287) — „დურა სამეფო ოქსიკასტორი ოთხი, ერთი მათგანი ოქსიკასტორი არს“ (თარხნიშვილი 74, 30-31).

ლ. პტის განმარტებით (გვ. XVI) ეს არის: *quatre cottes d'arme aux couleurs éclatantes de violet pourpre* („ოთხი საბეჭდო სამოსელი ბრჭყვი ალა ფერებისა, ილ.ფერი მოწვეული“) ბოლოში დართულ ლექსიკონშიც წერს ლ. პტი: *βλαβασთარος bleu pourpre*.

ბლავასიონ. ბ გლეხი. A 175. A 255. A 283.

თარხნიშვილი 16, 2-3: „...ესრე საბუე მოკაცებთან სოფლებით ყოვლითა სკვრითა მათთა სეფითა უღლებითა და ვერფთვე გლეხებთა მათითა. მთაბარითა და პლანინებითა“ (... *ήγουν βλαβασίων βλαβασίων. α γ ο ι κ α υ ρ και γ η ε παντοίαν ὄρεινῆς τε καὶ πεδινῆς, ἰσθμὸς δὲ καὶ τὸν πλαγίαν...*)

თარხნიშვილი 57, 25: „ხოლო ნახევარი ყოვლისა მის ნამეტნავისაჲ ...ვანე ყოა კეთილად მახურთა მინართ მათა კრისტესთა, გლანაკთა და დავოდოსილთა, და მახურთა და მუშაკთა მონასტრისათა და გლეხთა მათა (ბლავასიონისაჲ და პავსიონისაჲ).

თარხნიშვილი 72, 1: ესე ნუ იყოფინ ყოფად ოდესვე, გარნა გლეხთა ხოლო მიეცემოდის საკარგავი, რომელნი ეკლესიასა მსახურებდენ და თანაჲ დებსა ოსსა გარდაიქვიდენ“ (...*κατὰ μόνον τὸν παρσίαν τὸν δουλοπόντων τινῶν ἰσθμῶν*).

Παρονομία, სამულოას ნუსხა (ονίη, ἰμηνία). A 294.

თარხნიშვილი 79; კრახტიკონი და პერიერეხმონი ფილიპოპოლისა პრასტინთათჳს; კრახტიკონი და პერიერეხმონი მისინოპოლისა პრასტინთათჳს.

B. Васильевский: *ЖМНП* 1879. 202, стр. 219; Труды, т. IV, стр. 317

Fr. Dölger, Sechs byzantinische Praktika des 14. Jahr. für das Athoskloster Iheron. München L. 949 (Abh. d. B. Ak. d. W.), გვ. 12b; *περιοριστικὴ* Grenzbeschreibung, von Apographen amtlich angelegt und für alte rechtlichen Auseinandersetzungen über den betreffenden Grundbesitz verbindlich („სამულის საზღვრების აღწერა, აღწერის მიერ ოფიციალურად წესრულებული და სათანადო სამულის კოფელგვაოი უფლებრივი დავის დროს სავალდებულო“).

Πραχτική, სამულობელოს აღწერა (βλαδένια ζανίση).

Fr. Dölger, Sechs byz. Praktika, გვ. 5; ბიზანტიელ დიდ-მოხელეთა, აღწერეთა, ოქმები, სადაც აღნესბუღი იყო აწერილი ადგილ-სამულის შედგენილობა, სახელი მულობელისა და მისი ოჯახის შემადგენლობა, სათანადო გადასახადის აღნიშვნით.

თარხნიშვილი 79, 17; კრახტიკონი და პერიერეხმონი.

Προδοσιαι სანახები, გარეუბანი; პრასტინი. A 167. A 168. A 173. A 208. A 252.

სძახა... τὸ προδοσιαι τὸ σωμαζόμενον τοῖς Ζαοβζή — „მივეცი... გგოთწოდებელი ზაევის პრასტინი“ (თარხნიშვილი 12, 16; კრასტინი ნემი ზაევი); τὸ ληψόμενον προδοσιαι τοῖς Μηνῶν — „გვრეწოდებელი მინას პრასტინი“.

ქართული „პრა-ტინი“ გვავარაუდინება ბერძნულ *προδοσιαι* (= *προδοσιαι* ← *προδοσιαι*); ამ ხალხური საფლაპარაკო ენიდან მომდინარეობს ქართული „პრა-ტინი“, რომელსაც შემოენავეს „ნ“, იმ დროს როდესაც სომხურში გვაქვს *prast* (A. Thumb, Die griechischen Lehnwörter im Armenischen: BZ IX, 402, 419).

„პრასტინი“ დიდი ხნის დანჯვჯიდრებელი ჩანს ქართულ ენაში. იგი იზარება პეტრიწონის ტიპიკონის ქართულ ტექსტში იქ, სადაც ბერძნულ ტექსტში მას *προδοσιαι* ეი არ უფრის, არამედ *αἰψα*. ასე, მაგალითად: თარხნიშვილი 13, 19; პრასტინთა მისთა (A 168; *αὐτὴν αἰψαται ἀπὸς*); თარხნიშვილი 76, 18; მთინოპოლისა პრასტინთათჳს (*αὐτὴν τὴν Μοσινοπολίαν αἰψαται αὐτὴν*).

ჩამარება „პრასტინი“ ისეთ ქართულ შეგღშიც, რომელიც არაფრით არ არის დაკავშირებული ბერძნულ ტექსტთან, ათონის მონასტრის ალაგებში ვეთხულებო:

ჩამეთუ მრავალი მონასტერი და პრასტინი დაკვარა, მრავლით ემითვან წაზმულნი (ათონის კრებულო, თბ. 1901, გვ. 232).

და კვალად სხუთა პრასტინთათჳს და მელინთათჳს ღიად ილუაწეს შეუეთა თანა (ათონის კრებულო, გვ. 250).

სხვა დოკუმენტებში *propositio*-ს აქვს აგრეთვე „ქართული“ მნიშვნელობა, იხ. Ф. Успенский и В. Бенешевич, *Византизмские акты*. СПб. 1927, стр. LXVIII.

Острогорский, Податной устав 120—121: სოფლის მოშორებისათვის „გარაკები“—*αι αγροι εν τα χωρία*, და *τα προposita*. მათ შორის სურთ განხვავება: *αι αγροι* возделываются и обрабатываются самим владельцем-крестьянином. *προposita* же рабами, крепостными его или арендаторами.

προpositon. უბ კერძო პირი A 282.

Васильевский, Труды IV. 252: законом запрещено было *propositam* (პროპოსტონ) и домам царским и богоугодным покупать имения у сельских общин или у отдельных членов оных.

თარხნიშვილი 71, 29: პირსა.

δρυα ἢ *ჯამაგირი*; როქი; გასაცემელი. A 210. A 211.

ἡ δρυα; *δρυα* (A 210) — „ჯამაგირის გაცემით“ (გართობითა, თარხნიშვილი 31, 25); *και λαμβανεται δρυα* (A 211) — „და როქსა მიღებდენ“ (თარხნიშვილი 32, 13); *ερωξις* ანუ შესასთესლსა მიაცემეს ძნათა (თარხნიშვილი 33, 12).

Васильевский, Труды IV, 288: служат на жалованье (*ἐπι δρυα*).

σαφρα სპილენძისა. A 286.

ლექსიკოგრაფთაგან მიიღო დიქციონარს აქვს განმარტებული ესიტყვა, ისიც ფორმით „სარუქტი“, საელდობრ, დიქციონარს წერს: *Σαφρα*, *και Σαφρις*, *Σαφρις* ὁ *καχυρμενος χαλκός*; in *Glossis Saracenis MSS* (ტომი II, 1336) — „სარუქტი, და სარუხი, სირიულად გამოზწყარი სპილენძი, [კვანვება] სარკინოზულ სიტყვებში, იელნაწერად“. მაშასადამე, ეს სიტყვა სირიულად და ნიშნავს „სპილენძს“. სირიულად, მართლაც, არის ეს სიტყვა „სპილენძის“ მნიშვნელობით: *Sarūš cuprum purum* („წმინდა სპილენძი“) იხ. Brockelmann n. *Lexicon Syriacum*. 1928, გვ. 502.

წესდების ძველქართული რედაქციის ტექსტში სწერია: *ესხუა ბატი წინადისა გიორგისი და თეოდორესი სარუთითა და ვეცბლითა მოვეყილია* (თარხნიშვილი 73, 22), რაც უფრის ბერძნულს: *αι δρυ. I. και ε δρυ. θ. σαφρα* *μετα ἀποδωρον περιφρατων* (A 286). აზრი ამ წინადადებისა ადრია: წმ. გიორგის და წმ. თეოდორეს ბატი სპილენძისა, ხოლო გარშენო ვერცხვალათ შემოვედილი. ასე რომ ლ. პეტის სწორად აქვს ვაგებელი (*sur cuire*: Petit XVI).

σέκρητον. უბ (ლათ. *secretum*) სამდივნო; უწყება; სიკრიტონი. (*σέκρητον*, — η=ი). A 291.

Βασιλικὰ πιταχια *κατασφραμινα* *εις διάφορα σέκρητα* (A 291) — „სამეფო წიგნები, რომლებიც ვრცელდება სხვადასხვა უწყებებზე“ (თარხნიშვილი 77, 5: *სამეფო წიგნები, რომელნი კატასტროს კმნილ არიან სიკრიტონთა შინა*).

* ეს სიტყვა შეგვიმოწმა დოკ. მხ. შანიძემ, რისთვისაც მას მადლობას მოვახსენებთ.

ჟიბილტრაციით VII. 672: *σέκλαιον, σέκλαιον* — ბიზანტიელებთან მიწნაკა საბჭოების (ჯიბილტრაციის): „... *ἐπὶ τῶν σέκλαιων* — მდივანი“.

Васильевский, Труды IV. 256: *шапопник византийскаго приказа (σέκλαιον)*

σήμεριος ან *σημερια* („შენიშვნა“) სიგელი; განაზეხი. A 291.

Ἡ σημερινὴ τοῦ πατρὸς Μιχαὴλ ἀπὸ τῆς κληρικότητος τότε οὐκ ἔσσεται τῶν Μπαρλινάκων (A 291) — „ს ი გ ვ ლ ი ვ რ მ ა ბ ე ლ ი ა შ ე ა ბ ზ ბ ჰ ჰ ე ნ ა კ ი ა ს ა მ ი ბ შ ო ბ ნ დ ა რ ი ა ნ ო ბ რ ა ვ ე ბ უ ლ ი თ ა ე დ ა ს ბ ი ა ს ა“; თარხნიშვლი 76, 29: *ს ი მ ი ო კ ა ნ ი ე რ ო ბ ი ნ ი ხ ე ლ ს ე უ ს ს ა ჰ ე წ ი ნ ა გ ი ს ჰ ო რ ბ ე ნ ი ა თ ე რ*; Dölger, Corpus... 2. Teil, გვ. 20: *gerichtliche Entscheidung in einem Prozess zwischen Gregorios Pakurianos und Patzinakes*; Dölger, Byzantinische Diplomatik 48: *der kaiserliche Randvermerk zu Eingaben, Protokollen usw.* („კეი.რის რებოლუციი შექმნულ განცხადებაზე, ოქშზე და სეკ.“)

Ἐτέρω σημερινῶν τῶν Βοτανάκων ἀπὸ τῶν κτημάτων τῆς Φιλιππουπόλεως (A 291); „ზედა ოქროზე ჰედი ერთი კოტანიოტაია, რომელია შინა არს ს ი მ ი ო კ ა ნ ი პ ო ა ს ტ ი ნ ი ა თ ე რ ფ ი ლ ო პ ო ლ ო ს ს ა თ ა (თარხნიშვლი 77, 2-3).

σημεριον ყვაილები-მსგავსი ნაქარგი (სანოსელის კალთებზე დაკერებული, თუ ანოქარგული). A 288.

Σήμεριον, ან *σημεριον* არის გადასხვევებულ ლათინურ *segmentum*, რაც ნიშნავს „ჭილი“ (← *seco*); შრავლობით ოცივეში *segmenta* აღნიშნავს შოწეულზე ოქრომკვდით ნაქარგ ოთხკუთხ ან მრგვალ ნაჭრებს, რომლებიც შეამოსელი: კალთებზეა დაკერებული, უფროა *σημεριον* გამოწვეულია იმით, რომ ხალხურ ლათინურში ითქმოდა *sigmentum* (იხ. Georges, Lat.-d. Wörterbuch s. v.).

Constantinus Porph. (De adm. imp. c. 6): *... οἱὲν ქλαστικὰ, ἀρῖστια, χαρῖτια, σήμερια, ἀνάγει, δευτέρω ἀκλήματα: πάσθηκα* — „აგრეთვე შეადგვი საქონელი გააქვთ: სტაქრა, იშვიათი მანდი, ს ი მ ე რ ტ ე მ ი, პილიპილი, ავახია ტყეები... (CB, p. 72).

XI—XII საუკუნეებში გვხვდება ქართული ტანისამოსის კალთებზე მჭიდრ ზემოთ ორადე მზარეს დაკერებული ოთხფურცელა ყვავილა-მ-გავისი ნაწილები (*segmenta, σημερια, თამრა*). იხ. ნ. ზოდგვაშვილი, XI—XIII საუკუნეებში ქართული სამეფო სამოსელი: საქ. მეცნიერების აკადემიის გამომცემი, 1934.

σαρχαμάχιον (*σαρχαμάχιον*), *შ*, სკორამანგი: 1) ძვირ-ფასი წამოსასხამი, ოქრომკვდით ნაკერი; 2) ძვირფასი ქსოვილი (წამოსასხამისათვის, ან გადასათარებლისათვის). A 287—A 288.

თეოფანე („ქრონოგრაფია“); *რომელებმა ხელთ იგდეს მოკალი ზავეილი, მთლიანი ოქროსი... რახატის (სპარსული სარდლის) ფარი... მისივე აბჯარი, მთლიანი ოქროსი, აგრეთვე წაიღეს მისი აკარამანგი (σαρχαμάχιον) მის თავთან ერთად, მისი სამაჯურები* (ed. de Boor, I 819, 17).

თეოფანეს „ქრონოგრაფიის“ გამოცემებელს კ. დე-ბოორა ამ გამოცემასთან დაბრუნებულ ლექსიკონში მოჰყავს ეს ადგილი და იქვე განმარტავს: *pilei sive galeae gonus esse videtur* („ეს უნდა იყოს ჩაჩქანი ანუ მუხარადიო“). ასეთ

ჯანმარტებამდე მიიყვანა დე-ბოლორი, ალბათ, იმ გარემოებაში, რომ ნათქვამია: სარდალი რახატი რომ როკლეს, წაიღეა, როგორც ტროფეი, მის თავთან ერთად სკარამანგიცო (იჭულისაა მუხარადი, რომელიც თავზე უნდა ზურგბოდა). მაგრამ, თვალახსნს „ქროხოგრაფიის“ ლათინურ თარგმანში, რომელიც შესრულებულია ანასტასი ბიბლიოთეკარის მიერ, ეს ადგილი ასეა თარგმნილი: *scaramaggin eius detulerunt cum capite ipsius*, ხოლო ამ თარგმანის ზეღნაწერთა არშიაზე ყოფილა ჯანმარტება: *scaramaggin—id est genus vestimenti* („ესე იგი ერთგვარი სამოსელიო“) და უფრო გვიანი ზელით მიწერილია: *scaramaggin eius id est chlamydem seu supernam vestem* („მისი სკარამანგი, ესე იგი კლამიდი ანუ ზედა სამოსელიო“).

ამ ჯანმარტებაზე დაკრძნობით წერს, როგორც ჩანს, Sophokles-ი თავის ლექსიკონში: „ეს ერთგვარი წამოსასხამიო“ (*a kind of caftan*).

პეტროწონის წესდებაში ორჯერ არიან ხაზბარი ეს სიტყვა: „სკარამანგი მძიმე, ზუთი“ და „საეა სკარამანგი ერთი, წმინდა საეუროთხველის საბურავი მთელი თავისი მოწყობილობით“ (A 257 — A 285). ძველქართული რედაქციის ტექსტშიც სწერია: „სკარამანგი მძიმენი ზუთნია“ და „სხუაჲ საეუროთხველისა საბურავი შეეკრული კაოამანგი დურანგიითი წმიდისა წესითა ყოელითა“ (თარგმნილი 75, 2-5). ადელისძეშთა, თუ როგორც ვინის „სკარამანგი“ თვით მ. თარგმნილი, ლათინურად ია ასე თარგმნის: *vestes deauratae ponderosae quinque* („სამოსელი მძიმე, ოქრომკედით ნაკერი, ზუთი“) და *alia lodi altaris sutta deaurata «durangiti»* („საეუროთხველის სხვა გადასადარებელი ოქრომკედით ნაკერი «დურანგიითი»“). (ლათინური თარგმანი, გვ. 45, 36-38).

ზემოთ მოტანილი მასალიდან ჩანს, რომ ე. დე-ბოლორი ინტერპრეტაცია, თითქოს სკარამანგი ნიშნავდეს „მუხარადს“, უკუსაგდებია. სპარ-ელი სარდლის რახატიან მოყვლის შემდეგ მას თავი მოკვლა მოწინააღმდეგე, ხოლო მისი წამოსასხამი (*axoyamnyia*) და საეუროელი თან წაიღო.

თუ ეს ასეა, მაშინ მისაღებია მ. თარგმნილის ჯანმარტება: გრიგოლ ბაკურაიანის-მესე შეუწირავა მის მიერ აგებული ნიხასტრისათვის „ზუთი წამოსასხამი, ოქრომკედით ნაკერი“ მაგრამ მეორე ადგილას, სადაც ლაბარაკია „საეუროთხველის საბურავზე“, აღარ გამოდგება „წამოსასხამის“ ვარაუდი: აქ უფრო ისე გაეს, რომ სკარამანგი „წამოსასხამი“ ეი არ არის, არამედ ძვირფასი ქსოვილია, რომლისგანაც დაუშნადებით საეუროთხველის გადასადარებელი („საბურავი“).

ასეთ გაგებას უნდა ადასტურებდეს აგრეთვე ჯუანშერის თახულებაში ნათქვამი, რომ ვახტანგ გორგაალმა უძღვნა სპარსთა მღვდს (ძველი ათასი, სონა ზუთი, სტავრა აკარამანგი ზუთასი, ბიზონი ზუზბა ზუთასი, უდალი ცხენი ათი ათასი... (ქ. ებ. I [1955], 182, 2-4). ესე იგი: ვახტანგის მიერ გაგზავნილ საეუროთხველს შორის ყოფილა „ძვირფასი ქსოვილისაგან შეკერილი მუთასი შეამოსელი ან გადასადარებელი“. Brosset თარგმნის: *«lui donna mille servantes, cinq cents esclaves, autant de pièces d'étoffes lamées et brodées d'or»* — „ამდენივე (ე. ი. 500) ოქრომკედით ნაკარგი ქსოვილის ნაკერი“ (H. de la Géorgie I, 180).

¹ ქიოსურ ნუსხაში სწერია: „დურანგი თვისა წესითა ყოელითა“.

შებეთის XI საუკუნის საბუთშიც მოხსენებულია: «ბერძენთა მეფეჲან ბასილი მიზომანა... სკარამანგნი (v. l. სკარამანგნი) დიდნი¹ გარე-შეოღელნი, ვეცხლია გრაჲლითა შეკაზმულნი²; და ბაგრატ ერეკლეატიკისა ნაბოძეჲთ დიდი სკარამანგია, რვა დიდი სკარამანგი უბოძებია შეოღელი (ე. ი. არშებე შემოღებულნი სამოსელი) და ერთი ბაგრატ ერეკლეატიკის ნაბოძეჲრი აგრეთვე დიდი სკარამანგი. შებეთის საბუთში ბევრგან სხვაგანაც იხსენიება „სკარამანგი“, მაგრამ აქ ყურადღებას ჭავმახვილებთ გამოთქმაზე: «და ამა სამარტკლასა შიგან საკურთხეველი ჩემი შევმოსე სკარამანგითა... და დაეკიდე ეხოჲ სკარამანგი შეოღელი აა³».

ამ ამონაწერებიდან, ნათლად ჩანს, რომ სკარამანგი ისეთი ძვირუასი, ოქროსკედით დამზადებული ქსოვილია, რომლისაგანაც მზადდებოდა „შესამოსელი“, „გადასათარებელი“ (ჩაახურავი საკურთხეველისაჲ) და „ფარდა“ (დაეკიდე ეხოჲ).

σφραγιστός სასარდლო, სადროშო, A 285.

Σταυρός ძვირός σφραγιστός ბის *λίμων κοκκίσιον* — „ჯვარი ვერცხლია სასარდლო, წითელთელებიანი (A 285). ძველქართულ ტექსტში სწერია: «სხლად ჯვარი ერთი ვერცხლისაჲ სადროშაჲ წითლითა თუალებითა» (თარხნიშვილი 73, 17). ცხადია, აქ ლაპარაკია იმ ჯვარზე, რომლითაც სარდალი მიუძღოდა თავის ჯარს. აქვე გვაგონდება ჩვენ ტიპიკონის ქართული რედაქციის ტექსტი: «ერთი ადგილი, სადაც იგივე სწერია, რაც ზემოთ, ხოლო სხვა სიტყვით: «ნივეც სახლად ერთი ჯვარი ერთი სხუად ვეცხლისაჲ ოქროთა ცურვებული» (თარხნიშვილი 75, 22). ეს ადგილი ბერძნულ რედაქციაში არ მოიპოვება, მაგრამ რასაკვირველია, „სახლადერთ“ იგივეა, რაც *σφραγιστός*⁴.

σφραγισιον ყუთი ან დურჯი, A 286.

Μηχρη ήτοι σφραγισιον *τύλιον* *λαυριόσιον* *ძვირიძონ* — „ყუთი ანუ დურჯი ვერცხლია, წმინდა ნაწილებისათვის“ (ადურჯი ერთი ვერცხლისაჲ სანაწილე წმიდისაჲ ერთი) — თარხნიშვილი 74, 2).

დიუკანე იცნობს ამ სიტყვას, მაგრამ განსხვავებული მნიშვნელობით: *σφραγισιον*, *appellatur instrumentum quo metalla in sila diducuntur* — „ასე ეწოდება იარაღს, რომლითაც ლითონებიდან ღებულობენ ოქრებს“.

ახალბერძნულ ბალზურში იხსარება *σφραγιδ* („ყუთი“), როგორც ცალკე ისე კომპოზიტში — *σφραγιδήμηχρη*⁵ (შდრ. ჩვენი ტექსტის *Μηχρη ήτοι σφραγισιον*).

¹ „სკარამანგნი დიდნი“ უნდა ეხმაურებოდეს პეტრიწონის წესდების გამოთქმას: *სკარამანგნი მძიმენი*, ბერძნული *βαρής* ნიშნავს „მძიმე“ და აგრეთვე „დიდა“ (*σφοδრής*, *μέγας*). იხ. დიმიტრაკისის „ლექსიკონი“ II ტ., გვ. 1350, § 19 და § 20.

² ნ. ბერძენიშვილი, მცხეთის საბუთი XI საუკუნისა საქართველოს წლებშის შორებ, ტ. IV (1931), გვ. 290, 292; იხ. ივ. ჯავახიშვილი, მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის, III—IV, თბ. 1962, გვ. 172, 181—182.

³ ნ. ბერძენიშვილი, ძლევა (თბ. 1949), გვ. 36: „სახლადერთ ჯვარი, ამრიგად, სამხედვართმთავრო ჯვარია“.

⁴ M. P. Heuglin, *Λεξικόν ἑλληνοελληνικόν*, ათენი 1878, გვ. 1655.

σφιγκτοσθριον სახვევი; სულარა. A 287.

Σφιγκτοσθρια τήσθρα διά γαυμάτων χροσών — „ოთხი სახვევი, ოქროს ასლებით ამოქაოგულა“.

Du Cange (II, 1488): *σφιγκτοσθριον* Strictorium („მჭიდროდ ბეზსახვევი“). „უფრო გვიან ბერძენები უწოდებდნენ ერთგვარ ტანაცმულს, რომელიც არც ერთი მხრიდან არ არის გახსნილი და მჭიდროდ ეკვია ტანს“.

ნ. კონდაკოვი ასახელებს *σφιγκτοσθρια*-ს როგორც აღმოსავლელ ამონსელს: *pantalons collants* იხ. N. Kondakow, *Les costumes orientaux à la cour byzantine: Byzantion I* (1924), p. 48.

თარხნიშვილი 74, 31: „სულდარა ოთხი ოქრო-წერილითა აღსია“.

σχιδευιάς — რბევა, ნარცვა. იხ. *ἀποσχημαϊσμός*.

τέμπλον, τὸ (← ლათ. *templum*) 1) ტაძარი; 2) კანკელი („ბართლმადიდებელთა ეკლესიაში ხატებიანი ტიხარი, რომლითაც წმინდა საკურთხეველი გამოყოფილია დანარჩენი ტაძრისაგან“ — დიმიტრაკისი). A 285. A 288.

Καὶ τέμπλον ἔχει τὰς ἀνάκλα ἐσθίας — „და ერთი კანკელი, სადაც თარმეტი დღეასწავლია გამოსახული“ (თარხნიშვილი 73, 24: „და კანკელი დიდისა კონქისაჲ, რომელსა აქუა გამოახულად ათარმეტი სადებლთა განგებულეზისა ქრი.ტე.ია“).

Τὸ τέμπλον μαρτύριον ὁλόκληρον — „კანკელის მთლიანი მანდალი“.

τόμος ἢ გუჯარი. A 283.

თარხნიშვილი 72, 5: „ქრძალვით დამარბვისათჳს გუჯარისა აწის განაკვებლისა, რომელ არს ტიპიკონი (*Περὶ τῶν ἀποφασῶν φυλάττων τὸν παρόντα τόμον τῆς μονῆς τῆς τετακῆς διατάξας...*)“.

ἐλογγραφία, ἢ მხატვრობა (ხეზე). A 285. A 286.

Ἐκὼν ὁ ἀγιος Γεωργιος ἐλογγραφία μετὰ ἀγοσθῶν περιφερῶν — „ხატი წმინდა გიორგისა, ხეზე დამატული, ვერცხლით შეკაჭვიდილი“ (თარხნიშვილი 73, 20-21: „ხატი ერთი დიდი შეწისაჲ პეტალოთა ვეცხლითა შეკაჭვიდილი წმიდისა გიორგისი“).

Ἐκὼν ἐλογγραφία μετὰ πατάσων τὸν ἀγοσθῶν ἀκοσμητῶν — „ხატები შეწისაჲ ოქრო-პეტალოთა შეკაჭვილი რიცხვთ ოცდა შუდი“ (თარხნიშვილი 73, 23-24).

ἐπὶ μνημῆα მოხსენება; გადაწყვეტილება. A 295.

Καὶ τὸ ἐπίμνημα, ὃ ἐποίησεν ὁ Μεσοποταμίτης ἐκ προοιμῆσ: μνημῆσ... „მოხსენება, რომელიც გააკეთა მეზოპოტამელმა სამეფო ბრძანებით“ (თარხნიშვილი 79, 12: „იპომნიმაჲ, რომელი შექმნა მისოპოტამელმან სამეფოთა ბრძანებითა“).

Васильевский: ЖМНЩр 1879, № 202: издам релации и решения (ἐπιμνήματα).

χειμευσις A 175. A 286 იხ. *χειμευτός*.

χειμευτός, ἢ, ἢ, მიხანქრიანი. A 175. A 285.

Ἐκὼν χειμευτή μεγάλη — „ხატი დიდი მიხანქრიანი (A 285) საგრილიონ ფრამიკὼν διὰ λίθων ποικετῶν καὶ χροσῶν καὶ χειμευσῶσ“

სახარება ბერძნული ძვირფასი თულებით შემკული, ოქროსი და შინანკრიანი (A 286).

Н. Март (ВВр. XII, 19): «отделанных различными камнями, жемчужинами и эмалью (διά διαφόρων λίθων τε καὶ μαργαρίων καὶ χερματίων)». თარხნიშვილი 73, 9: «ნატნი ოქროსანი შემეფტონითა»; 73, 10-11: სხუა ნატი ერთი დიდი შემეფტონითავე ფერისცვალებისა უფლისაა.

სიტყვა *χερματί* ძველ რუსულ ენაში შესულია როგორც *химинот*. ხოლო უფრო გვიან — როგორც *финифть* და ნიშნავს „შინანკარს“. იბ. წ. ამირანაშვილი, ქართული იელენების ისტორია, თბ. 1961, გვ. 328; მისივე *Les émaux de Géorgie, Paris 1962*, გვ. 16—17.

სვიდა წერს: *χηματίη* «οὐδ' ἀγνοῖται καὶ χερμαί κατασκευαί» („შინანკარი: ვერცხლისა და ოქროს შენახადი“).

χερματίων ჯამი ნაკურთხი წყლისათვის. A 289.

ეს სიტყვა არც ერთ ლექსიკონში არ მოიპოვება. მაგრამ არის *χέρμαρ* (*χέρμαρις*) „ნაკურთხი წყალი“. მაშასადამე, ის ყოფილა „ნაკურთხი წყლის კურკელი“.

თარხნიშვილი 76, 1: «ძივეც ვეცხლისა შრინი დოქსესტი წყვილი ერთი».

Ὁμοφορία სამხრე (ἀφ' ἑσ. „მხარი“, „ბეჭი“), ომფორი. —

1) თავშალი, რომლითაც იფარავდნენ ქალები თავსა და ბეჭებს; 2) საეკლ. სამღვდელო შესამოსელი, ბრტყელი ბაფთის (ლენტის) სახისა, განიერი და გრძელი, კიდევბზე ფოჩებ-შემოვლებული, რომელსაც ამკობდა სხვადასხვა ხატის ან ჯვარის გამოსახულება. ომფორს წამოისხამდა ეპისკოპოსი სხვა ტანსაცმელზე, და ბეჭებზე გადაივლებდა. A 288.

Ὁμοφορία τῆς, ἢ ἂν τὸ εἶν ἔχει ἰσότητα διὰ μαργαρίων (A 288) — „სამი ომფორი, რომელთაგან ერთზე არის ხატი მარგალიტებიანი“.

A. Каждан: *Две византийские хроники X века*. М. 1959, стр. 124: „Ὁμοφορ — широкий и длинный «плат», надеваемый епископом поверх остальных одежд; он украшен изображением креста“.

Ἐπεὶ τὸν ὁμοφορίον ἀπέβυον καὶ ἀποφορία μεταξὺ τῆς ἑτέρας τῆς (A 288) — „სხვა ომფორი სიმენტისა, აგრეთვე სხვა სამი ომფორი აბრეშუმისა“. ძველქართულ რედაქციაში ეს ადგილები არ მოიპოვება (იხ. თარხნიშვილი 75, 9; რიხისა...).

ქიოსურ წესბაში *ἀποφορία*-ს ნაცვლად ორივე ადგილას სწერია *μοφορία*, რაც წარმოადგენს იმავე სიტყვის ხალხურ ფორმას.

დიმიტრაქისი V, 4500: „*μοφορία*, τὸ (μαφοριος ὁ) პაპირუსებში — ერთგვარი თხელი საბურავი, თხელი წამოსახნაში, რომლითაც იფარავდნენ თავს ქალები და მღვდლები“.

ქართულ ძეგლებში გვხვდება „ომფორი“. იხ. ე. თაყაიშვილი, ძველი საქართველო, ტ. III, გვ. 183.

საქუთარ სახელთა სამიწაველი *

პეტრიწონის წესდებისათვის

აბაზი (Abasidze), გრიგოლ ბაქურიანის-
ძის ძმა A 1486, 1534, 16826, 1694,
17321, 17416, 25110, 25221, 25618,
25721, 26, 2585, 15.

ავროვა აგარაკი A 16615.

აღეჭი კომენიხი (1281 — 1118 წ. წ.)
A 1768.

ანატოლია A 16127, 1736, 1740, 16, 20018.

ამისი A 29019.

ანტიოქია A 17012.

არშენიაკოა თემი A 29021.

არნახაკი გეოგრა. A 29022-23.

ახალი რომი A 14910.

ახრიდონი, სოფელი A 29210.

ახხართანი A 16826.

ბაქურიანი, გრიგოლია მამა A 1478,
14826, 29019, 21.

ბარბაღეს აგარაკი A 16624.

ბახილი დიდი A 32416, 2879.

ბაჩოკვა, სოფელი A 16618.

ბერძენი (Beridze) A 15712, 16026,
2626.

ბერძნული ენა A 2964, 6, 8.

ბოტანიკა იმ. ნიკიფორე ბოტანიკტი
მურხეზი, აგარაკი A 16614.

გელოვა (გელოვა), სოფელი A 1674.

გიორგი, წმ. A 16222, 21714, 29512, 29616,
აგარაკი A 16626, მონასტერი A 16818,
2916.

გრიგოლ ბაქურიანისძე A 1478, 14821,
16018, 1695, 17014, 1797, 25414-16,
29526, 2954, 10-11.

გრიგოლ ვანელი A 1586-7.

გრაგოლ ღვთისმეტყველი A 27926.

დობროღონგი, აგარაკი A 16618.

დობროსტანი, აგარაკი A 16614.

ევდოკიმი, სოფელი A 2918.

ევხათი, დიდმოწამე A 25113.

ევფროსინე A 29024.

ელა: წმ. გლიას მონასტერი A 16626.

ეფრემი A 26127.

ექვთიმე, იერუსალიმის კატოიკოტი
A 29626, 2967.

ვანისკა, ციხე A 16722-23, 26126.

ვარდანი, ენა A 2047.

ვახილიკიხი, პეტრიწონის ბეტსახელი
A 1668 16611.

ვოდიხის ციხე A 16721, 29521.

ვოლგრონიხ თემი A 1677.

ზაბაღტა, აქ იღვა ვანდი (Zabidze)
ანუ გარნიზონი A 17213.

ზაუწი, პრატინი A 1672.

ზაქარიახ სოფელი A 29521.

ზმოლენის თემი A 2924-9, 29327,
29410.

ზრავიკი, სოფ. A 17211, 27518, 2944.

იეოდორე ხტუდიელი A 28713.

იუზდორე, წმ. A 29616.

იუოდოხიუჟოლა A 17129, 1735, 29011,
29322.

იესალონიკე A 1696, 2961.

იანოვა, აგარაკი A 16612.

იბერია A 2458.

იბერნი A 14820, 19824, 26326, 26518,
2906; იბერთა მონასტერი (პეტ-
რაწონში) A 15227, 15826, 17327.

იერუსალიმი A 296-296, 2986.

იოანე, მახარებელი A 2877.

იოანე, ნათლისმცემელი A 16219, 21718-
იოხი A 19326.

იოვანე (Iovan) A 26127.

იუდა ისკარიოტა A 2438.

* დიდი ციფრები მიუთითებენ ქრისტიანულ ბელნაწიფიის (A) გვერდებს, რომ-
ლებიც აღნიშნულია ზემოთ დაბეჭდილ, როგორც ბერძნულს ისე ქართულ ტექ-
სტში; ხოლო პატარა ციფრები — ბერძნული ტექსტის დაბეჭდილ სტრიქონებს.

- კომანები (ციგნაეები) A 177^ა, 292⁷.
 კონსტანტინე I დიდი A 149^ა.
 კოტრესი (კოტრიააჲ), სოფელი A 291^ა
 კესარია, ქალაქი A 224^ა 16-17.
 კესაროპოლი A 172^ა 11.
 ლავაკა, სოფელი A 290^ა, 295^ა 17.
 ლავკუვა, აგარაკი A 166^ა 18.
 ლივადიონი, სოფელი A 290^ა 2.
 ლილიწონი, აგარაკი A 166^ა 24.
 მარშარი A 158^ა, 275^ა, 12 (სასტუმრო).
 მარტისხაპო, სოფელი A 290^ა 28.
 მარლონი A 290-291.
 მაქსიმე აღმსარებელი A 257^ა 12.
 მესობოტამელი A 295^ა 20.
 შინა, პრასტინი A 168^ა 21.
 მიხაელი, კესარი (მიხაელ VII; 1071 —
 1078 წ. წ.) A 290^ა, 291^ა 10.
 მონინოპოლი A 167^ა 8, 10, 168^ა 14, 19, 197^ა 28-24,
 290^ა, 290^ა 4, 293^ა 17, 294^ა 17, 18, 295^ა 16.
 ნიკეა A 243^ა.
 ნიკეორე ბოტანიაცი (1078 — 1081 წ.წ.)
 A 291^ა 14.
 ნიკოლოზი, წმ., ტაძარი და მონასტერი
 158^ა 12, 166^ა 26, 275^ა 17, 280^ა 14, 28, 281^ა 11,
 288^ა 24.
 პავლე, მოციქული A 190⁷, 194^ა, 205^ა,
 229^ა 29.
 პანაგიის მონასტერი A 149^ა, 151⁷, 11,
 152^ა 18, 211⁷, 219^ა 10, 290^ა 21, 297^ა 12, 20,
 298^ა 24.
 პანკალიწი, სოფელი. 292^ა.
 პაპიკონი A 168^ა 16, 293^ა.
 პაწინაკები (Πατρίνακοι) A 176^ა 14.
 პაქინაკი (Μπατρίνακη?) A 291^ა 11.
 პერიოფორიონი, ვარნიხონის სადგომი
 A 168^ა 20, 24.
 პეტრიწონი Πιτριτσόν A 147^ა, 148^ა 18,
 168^ა, 166^ა 10, 173^ა 27, 292^ა.
 პეტრიწონიტიხა (Πιτριτσονίτισσα, Πιτ-
 ριτσωνίτις) A 147^ა, 163^ა 30, 295^ა 24,
 298^ა, 2.
 პრენეზი რე Πρενίζη — „ფრენაკსა
 (ახლავს)“ 166^ა 26.
 პრიღონგი (პრიღონგიონი), სოფელი
 A 158^ა, 169^ა, 170^ა 16, 171^ა 29, 171^ა,
 275^ა 18, 294^ა 6.
 რომაელი (ბიზანტიელი) A 160^ა 28.
 რომანიი (ბიზანტია, საბერძნეთი)
 A 164^ა 18, 176^ა 18, 245⁷. იხ. აგრეთვე
 A 164^ა 11.
 რომაული საბელმწიფო A 164^ა 11.
 რომი, იხ. ახალი რომი A 149^ა 10.
 საბერძნეთი A 164^ა 18, 176^ა 18, 245⁷.
 სერის თემა A 172^ა 12.
 სიკონი, სოფელი A 293^ა 11.
 სიმეონი, წმ. A 287^ა 11.
 სიონი A 234^ა 17.
 სირია A 245⁷.
 სომხები, მათი სარწმუნოება A 293^ა 18.
 სომხეთი A 245⁷.
 სომხური A 296^ა 4, 7.
 სოფიოს ტაძარი A 294^ა.
 სპაზმატი, სოფელი A 292^ა.
 სტენიმახელი A 275^ა 11.
 სტენიმახი A 158^ა, 166^ა 22, 272^ა, 7, 12,
 295^ა 18-19.
 სტეფანია, საარქონტო A 168^ა 10.
 სტუდიელი, იხ. თეოდ. სტუდიელი.
 ტაო (Ταύ) A 290^ა.
 ტაპოლინიწი A 167^ა.
 თლიბოპოლი A 163^ა 30, 166^ა, 178^ა 20,
 197^ა 28, 290^ა 26, 291^ა 18, 293^ა 19-20, 21,
 294^ა 11, 296^ა.
 ფრანგები (Φράγγοι) A 298^ა, 296^ა.
 ქართველები (იბერები) A 150^ა 27,
 157^ა 18, 160^ა 28-24, 296^ა 4, 7.
 ქართული ენა A 148^ა 19, 296^ა 4, 7.
 ქანთია, სოფელი A 290^ა.
 ღლავნონი (Γλαβνον), აგარაკი A 172^ა 14.
 უარხი (Καρσέ) A 290^ა 30.
 ზურმერი, მხარე 290^ა 20.
 ზერევი, სოფელი A 292^ა.
 ზარპეტეკიონი, სოფელი A 293^ა 11.
 ზახული (ზახულის მონასტრისა — εἰς
 μονήν τοῦ Χαζοῦ) A 293^ა 18.
 ზუახროვანი, ბაქურიანის ძმა A 280^ა.

ნიკიფორე ვრიენიოსი

ნიკიფორე ვრიენიოსი XI—XII საუკუნის ისტორიკოსია, იგი დაიბადა 1062 წელს ცნობილი სტრატეგოსის ნიკიფორე ვრიენიოსის ოჯახში. მან ალექსი კომნენოსის ყურადღება მიიქცია სამხედრო საქმის კარგი ცოდნით და თავისი განათლებით. ამიტომ ნეფემ მას მიანიჭა კესარობა და პანიპერსევასტოსობა. შემდეგ მან მიათხოვა ნიკიფორეს თავისი ასული ანნა, ცნობილი ისტორიკოსი ანნა კომნენე.

ნიკიფორე დიდის გულმოდგინეობით ემსახურებოდა ჯერ ალექსის, ბოლო შემდეგ მის ნემკვიდრეს იოანეს: მიიღო მონაწილეობა წრავალ ბრძოლაში (გოტურიდ ბულიონის წინააღმდეგ, იკონიის სულტანის წინააღმდეგ და სხვ.). უკანასკნელად 1137 წელს იღებდა მონაწილეობას სირიასთან ბრძოლაში.

ნიკიფორე ვრიენიოსს დარჩა დაუმთავრებელი საისტორიო ნაშრომი, რომელსაც მან უწოდა "Ἰλη ἱστοριᾶς — „საისტორიო მასალები“.

ნიკიფორეს მოღვაწეობის საუკეთესო დახასიათება ეკუთვნის ანნა კომნენეს.

ჩვენ ხელთ გვქონდა ნიკიფორე ვრიენიოსის შემდეგი გამოცემანი:

1) Nicephori Bryenii Commentarii. Recognovit Augustus Meineke. Bonnæ 1836.

2) Nicephori Bryennii Historiarum libri quattuor: Migne, Patrologia Graeca, tom. 127 (1864 წლისა).

3) არსებობს რუსული თარგმანი: Исторические записки Никифора Вриенния (976—1087). СПб 1858.

ქვემოთ ჩვენ ვბეჭდავთ ტექსტსა და თარგმანს თ. ბრეგაძის გამოცენით (ზოგიერთი შესწორებით). იხ. მასალები საქართველოს და კავკასიის ისტორიისათვის, ტ. 31 (1954), გვ. 233—248.

ნიკიტორე ვრიენიოსის მიწანი

Ἄθλον δὲ τούτου μέγιστον ἀπάντων, ὃν ἴσμεν, προτέθεικας ἡμῖν, ὦ σωφράτῃ μοι φρήν καὶ διάνοια, τὰς Ἀλεξίου τὸν μεγάλου πράξεις συναγαγεῖν ἐπιτάξασα... τούτου τοίνυν τὰς πράξεις συναγαγεῖν ἐργῶδες ἂν εἴη καὶ τὴν ἡμετέραν θύναμιν ὑπερβαῖνον, καὶ παρατησάμην ἂν τούργον, εἰ μὴ με βίη Ἡρακλείη πρὸς αὐτὸ ἐβιάζετο, μεγίστων ἀγαθῶν βραχύν τινα πόνον ἀνταλλάξασθα: παίθουσα... εἰ δὲ μὴ πασῶν ἐπικέσθαι: θύνηθειν, ὁ λόγος, ἐπισυριτέτω τούτῃ μὲδεις. Οὕτε γὰρ ἱστορίαν συγγράφειν προήρημα: οὕτε πλέκειν ἐκείνῃ ἐγκώμιον: μόλις γὰρ ἂν πρὸς ταῦτα ἦ, τε Θουκυδίδου θειότηης καὶ τὸ Δημοσθένους ἐξήρησετε μεγαλόφωνον. Ἄλλ' ἀφουρμῆν τινα παρασχεῖν βουλόμενος τοῖς τὰ ἐκείνου συγγράφειν ἐθέλουσι πρὸς ταυτην: τὴν γραφὴν ἐξώρημα. Ταύτη τοι: καὶ ἄλλη ἱστορίας ἕνομα ἔστω τῷ λόγῳ.

სახელი აქვს მხოლოდ ისტორიული მასალებისა.

ამრიგად, აქამდე ცნობილ ყველა ღვაწლთაგან, შენ, ბრძენ-თა ბრძენო გონებითა და გულით. შემომთავაზე მე აღმეწერა საქმეები დიდი ალექსისა... აღწერა მისი საქმეებისა იქნებოდა ძნელი და აღმატებოდა ჩემს ღონეს და მე უარს ვიტყვოდი ამ საწუ-შაოზე, რომ არ შეიძლებდეს ამას ჰერაკლეს ძალა, რომელიც შთამაგონებს მე ამ ხანმოკლე შრომით მცირედ მიიცი გადავუხადო მადლობა იმ ნიღბულ უდიდეს სიკეთეზე... თუ ჩემი სიტყვა არ იქნება სრული, ის არ უნდა გახდეს ამისათვის გასაკიცხი, რადგანაც მე მას ისტორიის დაწერას და სოტბის შეთხვეას ვი არ ვუპირებ, ეს გაქირდებოდა თუკიდიდეს ნიჭით და დემოსთენეს ენაწყლიანობითაც. მე ხელს მივყოფ ამ საქმეს, რადგან მაქვს მხედველობაში მივცე მასალა სხვებს, რომლებიც მოინდომებენ ალექსის ცხოვრების აღწერას. ჩემ სიტყვას

თურქთა ცომი

Ἦναι δὲ οἱ Τούρκοι καὶ θῆεν γῆς ὄρηταιμένοι πρότερον ἔμορπειν Ῥωμαίοις Ἐληγον ὕστερον, ἀναγκαῖον ἄνωθεν διηγῆσασθα:. Οὕτοι οἰκεῖν μὲν ἔλαχον τὰ προτάρκτια τὰ πέραν Ἐναντιὸς τε καὶ Βοσ-

პირველად საქიროა ითქვას, თუ ვინ არიან თურქები და, პირველად ქვეყნის რომელ მხაროდან წამოსულნი, შემდეგში გახდნენ მოსაზღვრენი რომაელეებისა, ისინი ცხოვრობდნენ და

πόρου οὐ πάνυ τε τῶν Κανακ-
σίων ἀπέχοντες ὄρων. Αὐτόνομον
ἔθνος ἐν καὶ γαλακτοφάγον ἀρχη-
φαν πολυάνθρωπόν τε καὶ πολε-
μικώτατον ὑπ' οὐδενὸς δεδουλω-
ται: ἔθνος πῶποτε (CB I, c. 7,
p. 25-26).

ნეომარო, რომელიც ოძით იყვებოდა, და ჯერ არასოდეს არ
ყოფილა დამონებული არცერთი ხალხის მიერ.

თლობდნენ ტანდილისა და ბოს-
თორის იქით ჩრდილოეთით მდებარე
მხარეს და არც მაინც და-
მაინც დაშორებული იყვნენ კავ-
კასიის ნოტიდან. ეს ხალხი და-
შორებული იყო და დასაბა-
შიდან ხალხმრავალი და ნაწიცი

მარიაშ დედოფალი, მართა-ყოფილი

Καὶ ἡ μὲν τοῦ Διογένους
φάλαγγ οὕτως διελέλυτο καὶ διε-
κέδαστο, τροπαιοφόρον δ' ἐπανελ-
θόντι: τῷ Ἀνδρονίκῳ πρὸς τὴν
σκηνὴν καὶ μετ' εὐφροσύνης τὰ
χαριστήρια ἰθύοντι: καὶ ἕτερον
ἐπηλθὲν εὐτύχημα. Ἴππεὺς γάρ
τις ἦκεν ὡς τάχιστα πρὸς αὐτὸν
τῶν πολεμίων ἄγων τινα καὶ τὸν
στρατηγὸν δέχεται: θεάσασθαι. Ὁ
δὲ τῆς σκηνῆς προκύβη: ἑώρα
πράγμα πολλὴν αὐτῷ θυμηδῖαν
παρέχον, τὸν Χουτατούριον πρὸς
αὐτὸν ἀγόμενον δέσμιον. Οὕτως
γὰρ ἐν τῷ φεύγειν τὸν Ἴππου δι-
ωλισθηκότος, ὡς ἔλεγεν, λόχημην τε
εἰσῆδον τινὰ καὶ λανθάνειν ἔσπευ-
δεν. Ὡς δ' ὑπὸ τῶν διωκόντων
καταφανῆς γέγονε καὶ συλληφ-
θεὶς ἔμελλεν ἀναιρεῖσθαι, ἐλιπα-
ρει τὸν ζωγράφσαντα, Ὡς δὲ θα-
ρύοντα οὕτως τὸν ἄνδρα τιθέα-
ται, τὴν ἐσθῆτα ἀποδυσάμενος
καὶ γυμνὸν ἐπὶ τὴν λόχημην ἀφεί-
σθη. Ἐλτα δὲ ἄλλος αὐτὸν γυμ-
νὸν κατιδὼν ὑπὸ τῆς λόχημης

დიოგენეს თალანგი ასე დაი-
შალა და დაბანაკდა. ხოლო ნა-
დავლით დაბრუნებულს ანდრო-
ნიკეს, კარვის წინ მხიარული
ღმერთს რომ სამადლობლო
მსხვერპლს წირავდა, ღეორე ბედ-
ნიერი შემთხვევა ეწვია. სწრა-
ფად მიაქენა მხედარმა, რომელ-
საც მოჰყავდა ვილაც ნეტრთა-
გან (ტყვე), ის იყურებოდა აქეთ-
იქეთ, ეძებდა მხედართმთავარს.
ხოლო მან გამოჰყო თავი კარა-
ვიდან და დაინახა სანახაობა
მისთვის ძალიან სასიხარულო.
ნის წინ ზეკრული ხუტატუროსი
იყო მოყვანილი. რადგან მას,
როგორც ამბობს, გაქცევის დროს
დაეღუპა ცხენი, ამიტომ შესულა
ულრან ტყეში და სასწრაფოდ
დამალულა. ხოლო როცა ედუ-
ვართავან ერთმა შეამჩნია. შე-
იპყრო და მოკვლა დაუპირა,
სთხოვდა სიციცხლის შენაოჩუ-
ნებას. ხოლო როცა მან მოშტი-
რალი ვაგაკი დაინახა, გაჰხალა
ტანსაცმელი, შიშველი დატოვა

κρυπτόμενον ἄρμησεν ἀναρῆναι, ὃ δὲ ὅστις εἶη ἐφθέγγετο καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀπαχθῆναι: παρεκάλει. Κάκεινος ταχέως τοῦτον ἐπὶ τοῖς ἵππου θείς πρὸς τὸν Ἀνδρόνικον ἀπεκόμιζεν. Ὅν ἐκεῖνος ἐκ τῆς σκηπῆς ἰδὼν γυμνὸν ἐπαγόμενον ἐξήει: τε τῆς σκηπῆς καὶ ἔλεψ τῷ ἔμματα: τοῦτον καθυπεβλέπετο. Περιστείλας οὖν τὴν αὐτοῦ γύμνωσιν περιβόλη στρατηγῷ προεπούση γενναίῳ ἐν ἀδέσμοις ἐτήρει: φυλακῆ. Ἄγασθεις δὲ ὁ Χουτατούριος τῆς περὶ αὐτὸν φιλοφροσύνης τοῦ Ἀνδρόνικου, λίθον τινα τῶν πολυτίμων ὑπ' αὐτοῦ κρυβέντα περὶ τὴν λόχηγν ἐν ἑάλω αὐτῷ φανεροί, καὶ πέμψαι ξὺν αὐτῷ ἄξιο! τοὺς ἀποκομίζοντας. Καὶ ὁὖν πέμπονται, καὶ κομίζουσι θέαμα τοῖς ἑρῶσιν ἰδεῖν. Μεγέθει γὰρ ἦν σχεδὸν ὑπὲρ ἅπαντας λίθους, λαμπρότητι: δὲ τοὺς διαυγαῖς ἅπαντας ὑπερέλαμπεν. Ὅν ὁ Ἀνδρόνικος τῇ βασίλει: Μαρίᾳ δῶρον προσήνεγκεν ἕσταρον (CB I, c. 24, p. 52—53).

ლა გამქვირვალე ქვაზე უფრო. ეს ქვა შემდეგში ანდრონიკემ საჩუქრად მთართვა მაროიამ დედოფალს.

მაროამის დიხშვილი ირინე

Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαὴλ τοῦ Διογένους ἀπαλλαγείς τὴν κουργοπαλάτισσαν Ἄγγαν, ἦν ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσε μητέρα τῶν Κομνηνῶν, σὺν τοῖς υἱέσι: τῆς ὑπερορίας ἀνακαλεῖται: καὶ δὲ: ἀ κηδους.

ულრან ტყეში და წავიდა. ამის შემდეგ მეორემ დაინახა ის, შიშველი რომ ტყეში იმალებოდა, წამოვიდა მოსაკლავად, ხოლო მან გაუმელავნა ვინაობა და თხოვა მხედართნთავართან წაეყვანა. მაშინ საჩქაროდ შესვა ცხენზე და წამოიყვანა ანდრონიკესთან, რომელმაც კარავიდან რომ დაინახა იგი მის წინაშე შიშვლად მოყვანილი, გამოვიდა და ნოწყალე თვალებით გადახედა. შემდეგ მისი სიშიშვლე დაფარა მეთაურისათვის შესაფერისი სამოსით და უბორკილებოდ გადასცა მცველს.

ხოლო ანდრონიკეს მეგობრული მოპყრობით კმაყოფილმა ხუტატურობისმა განაცხადა, რომ დამალა დატყვევების დროს ტყის ახლოს ძვირფასი ქვა; ამიტომ ითხოვა გაეგზავნათ მასთან ერთად მხლებლები (მის მოსატანად). გაგზავნეს და მოიტანეს ნივთი, რომლის ნახვაც ღირდა, რადგანაც იყო თითქმის ყველა ქვაზე დიდი და ბრწყინავდა ყველა შემდეგში ანდრონიკემ საჩუქრად მთართვა მაროიამ დედოფალს.

დიოგენესაგან რომ განთავისუფლდა, მეფე მიხილმა კუროპალატისა ანნა, დედა კომენონოსებისა, რომლის შესახებაც სიტყვა აღრე იყო ნათქვამი, შვილებთან ერთად გამოიძახა გადა-

αὐτοὺς ἑαυτῶν αἰκισοῦνται· γήμας γὰρ αὐτὸς πρότερον τὴν Παγκρατείου¹ τοῦ Ἰβήρων κατάρχοντος θυγατέρα Μαρίαν τὴν ἐκείνης ἐξαδέλφην Εἰρήνην τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀλανίας ἐξουσιάζοντος τῶν πρεσβυτέρων τῶν παιδῶν τῆς κουραπαλατίσης Ἰσακίῳ πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐκδίδοσιν (CB II, c. 1, p. 56).

Ὁ μὲν οὖν καισαρ τὴν Ἀσιάτιν καταλαβὼν περὶ θήραν ἐπτοήσθαι προτεταπειτο. Ὁ δὲ βασιλεὺς Μιχαήλ συγκλειομένων αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἤδη κατὰ τε τὴν ἑω καὶ τὴν ἑσπέραν (οἷ τε γὰρ Τούρκοι· τὰ κατὰ τὸν Διογένην πυνθόμενοι· καὶ τὰς πρὸς Ῥωμαίους δὲ· ἐκείνον γενομένης ξυμβάσεις τε καὶ σπονδὰς διαλάσαντες τὴν ἑρῶν πᾶσαν ἐδῆρουντο καὶ ἐληίζοντο, οἷ τε μὴν Σκύθαι πρὸς τοῦτοις συστασιάζαντες θρησκῆν τε καὶ Μακεδονίαν κατέτρεχον, ὡς πορθήσθαι· μικροῦ δαῖν ἅπασαν τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Εὐρώπην ὑπ' ἀμφοῖν τοῖν ἐχθροῖν), οὕτω γοῦν αὐτῶν τῶν πραγμάτων συγκλειομένων τὸν Κομνηνὸν Ἰσακίον, ὃν διὰ κήθους ἑαυτῶν ῥηκισάτω, δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς καταστήσας, αὐτοκράτορα στρατηγὸν τοῦ κατὰ Τούρκων πολέμου τοῦτον ἐκπέπομπεν. Ὁ δὲ παραλαβὼν τὰς δυνάμεις ἀπῆει ὡς ἐπὶ τὴν τῶν

სახლებიდან და ქორწინების საშუალებით ისინი დინათესავე. თვითონ იყო ადრე დაქორწინებული იბერთა მპყრობელის ბაგრატის ქალიშვილზე, მარიამზე, ხოლო ამისი დისშვილი ირინე, ქალიშვილი ალანეთის მფლობელისა, კუროპალატისას უფროს შვილს ისააკს მისცა ცოლად.

ახიაში რომ იწყოფებოდა კესარი, თავი ისე ეჭირა თითქოს გატაცებული იყო ნადირობით. ხოლო შეფე მიხეილი იმ დროს შევიწროვებული იყო როგორც აღმოსავლეთის. ისე დასავლეთის საქმეებით. თურქებმა დიოგენეს აცხადეს რომ გაიგეს, დაარღვიეს რომაელებმა და მათ შორის დადებული ხელშეკრულება შვიდობაზე. ამიტომ მთელ აღმოსავლეთსა და დასავლეთს აოხრებდნენ და ცარცკავდნენ. ხოლო მათზე (ბიზანტიელებზე) აღმფოთებელი სკვითები თავს ესხმოდნენ თრაქიას და მაკედონიას. ასე რომ ამ ორი მტრის მიერ თითქმის სულ მთლად გაჩანაგებული იყო მთელი აზია და ევროპა. საქმეებისაგან ასე შევიწროვებულმა (მიხეილმა) ისააკ კომნენოსი, რომელიც ქორწინების საშუალებით დანათესავებული ჰყავდა და აღმოსავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად, გავზავნა მთავარ-

¹ Παγκρατείου ἡ γενεὴ τῶν οἰκιστῶν α. παγκράτειον οοδ.

Καπαδόκων (CB II c. 3, სარდლად თურქებთან ომში, p. 57--58).
 ხოლო მან (ისააკმა) წაიყვანა
 თან ძალები და წავიდა კაპადოკიისაკენ.

ბრძოლა თურქებთან

Ἄλκωνος δὲ τῆς τῶν ἐπὶ μισ-
 θῷ συνόντων τῆ γενναίῃ Ἰσαα-
 κίῳ. Ἀραβᾶτης τὸ ὄνομα, τὴν
 ἑρμῆν ἔτι πλείστην θεασάμενος
 τῶν βαρβάρων καὶ ὡς μετὰ σφο-
 δρᾶς τῆς βῆμης ἐπήστην καὶ τοὺς
 ἀδελφοὺς ἔτι μόνοι θεακινδυνεύ-
 ουσαι σὺν ἐλίχοις, θείσας μὲν τῶν
 ἀνηκέστων τούτων συμψαίη τινί,
 τὸν ἐταῖρον ἢ Νασκάρης ὄνομα
 ὑπὸ τῷ Κομνηνῷ Ἀλεξίῳ ταττό-
 μενον παρεκάλεσεν ἕξιν αὐτῷ γενέσ-
 θαι, καὶ ἄμφω τῶν ἱππων ἀπο-
 βῆναι καὶ τοξοῦσιν ἐπὶ τοὺς πολε-
 μίους. Αἰσχροὺς γὰρ ἐφησεν εἰ
 Ἄλκων ἔντασθα παρόντων πα-
 ρακινδυνεύουσαι ἄνδρες εὐγενεῖς
 τε καὶ ἄριστοι ὄνειδος γὰρ ἂν
 οὕτω ἄπαν ἕξει τὸ γένος τῶν
 Ἄλκων. Οὕτω μὲν σὺν ἐκαίνος
 ἔφη, ὁ δὲ τὴν βουλὴν ἀπεπέμ-
 πετο ὡς εὐ συνετὴν μᾶλλον ἢ
 τοιμηράν· αὐτούς τε γὰρ κινδυ-
 νεῖσαι οὕτω δρᾶσαντας κἀκείνους
 μηδὲν τι ἐκ τούτου προσηφουρῆν
 τὸν ὀνήσασθαι, ἄτε ὀμαλοῦ ὄντος
 τοῦ τόπου καὶ πεδινού. „Ἄλλ' εἰ
 τί τοι πείθῃ“, φησίν, „ἐπεὶ ἐγ-
 γύς παρ τῶν στενωπῶν ἴβῃ γεγύ-
 ναμεν, ἐπειδὴν ἔκαῖσε φθάσωμεν,
 ἀποβῆσθαι τῶν ἱππων καὶ γεν-
 ναίως ἀγωνίσασθαι σπεύσωμεν,

ხოლო ერთმა ალანმა, კეთილ-
 შობილ ისააკთან მყოფ დაქირა-
 ვებულთაგან, სახელად არაბატემ
 დაინახა, რომ ბარბაროსები (ე. ი.
 თურქები) აწვებოდნენ ძლიერად
 და სწრაფად და რომ მკირერო-
 ცხოვან მხლებლებთან ერთად
 ძმები განსაცდელში ვარდებოდ-
 ნენ. შიშით, რომ ვინმეს რაღე არ
 მოსწეოდა, მოელაპარა იგი ამხა-
 ნაგს, სახელად ნასკარესს, რომე-
 ლიც იყო ხელქვეითი ალექსი
 კომნენოსისა, და მოუწოდა მას,
 რომ მასთან ერთად ყოფილიყო,
 რომ ორივენი ჩამოსულიყვნენ
 ცხენიდან და მუშებრით შებრძო-
 ლებოდნენ მტერს. სირცხვილი
 იქნება, თქვა მან, როცა აქ არიან
 ალანები, კეთილშობილი და მა-
 ნაცი ვაჟაკები საფრთხეში ჩა-
 ვეცივდეთ; სირცხვილი იქნება
 ეს მთელი ალანთა მოღვინსა-
 თვის. ასე ურჩევდა არაბატე, ნაგ-
 რამ ხასკარესმა უარყო ეს რჩე-
 ვა რამდენადაც არა გონიერი,
 იმდენად გაბედული, იმიტომ,
 რომ ამბობდა ის, თუ ასე მო-
 ვიქცევით. ჩავეცივდებით განსა-
 ცდელში, რომელიც არავითარ
 სარგებლობას არ მოგვცითანსო:
 ადგილი სწორია და ვაკეო. „ჰაგ-
 რამ თუ შენ ოღნავ მაინც მიჯე-

καὶ οὕτω τὸ τε γένος τιμῆσταιεν
καὶ τοὺς δεσπότηας ὀνήσταιεν“.

Ταῦτα ἔ Χασκάρης ἔλεγεν.
Ὁ δὲ Ἄραβιάτης βαρβαρικῶς εἰς
αὐτὸν ἐξυβρίσας εὐθύς τοῦ ἱπποῦ
ἀπέβη. Καὶ τῆ μάστιγι τούτου
πλήξας ὥστε ἔπεσθαι τοῖς ἀπισ-
τοις, αὐτὸς ἦμυεν ἐν τῆ πεδιάδι.
Οἱ δὲ Τούρκοι: τῷ παραδόξῳ τῆς
θέας καταπλαγέντες ἠπόρουν ὅ
τι καὶ εἴη τὸ θρώμενον. Βραχύ-
γουν βέλος εἶχεν ἐν τῆ χειρὶ. Τὸν
γουν πρώτως ἐπίοντα βάλλει κατὰ
τῶν στέρνων τῷ ὀϊσθῷ καὶ εὐθύς
τούτων καταβάλλει: τοῦ ἱπποῦ.
Ἄφεις δὲ τις βέλος βάλλει τούτου
τὴν δεξιάν· ὁ δ' ἐκείθεν τὸ βέλος
ἐλάυσας αὐτῷ τούτῳ τὸν βάρβα-
ρον, καθάπερ ἔ Βρασιδάς πάλαι.
ἡμίνατο. Οἱ γουν βάρβαροι δείσαν-
τες αὐτοῦ τὸ γενναῖον βραχύ τι
τούτου δειστήσαν. Ὁ δ' ἀδείας
λαβόμενος ἐπί: τι δωμάτιον ἀνέ-
βαινε κάκειθεν αὐτοὺς τοῖς το-
ξεύμασιν ἔβαλλε, καὶ τοὺς λοι-
ποὺς εἶχον ἤδη τὰ στενωπὰ τῶν
χωρίων. Καταλιπόντες οὖν ἐκεῖ-
νον οἱ βάρβαροι μετὰ σφοδρωτά-
της ῥύμης ἐκείνοις ἐπήεσαν. Ὁ δὲ
Κοιμηγὸς Ἄλέξιος ὑποστρέψας
ξύν ὀλίγοις τῶν ἀμφ' αὐτὸν πρῶ-
τος ἕνα τούτων κατέβαλε. Καὶ ἔ
Χασκάρης, οὗ πρῶτον ὁ λόγος
ἐμνήσθη, κατὰ τῶν μεταφρένων
ἔτρωσεν ἕτερον. Φόβῳ οὖν μεγά-
λῳ συσχεθέντες ἀφέντες αὐτοὺς
ἀνεχώρουν. Οἱ δὲ ὀλίγον βαδίσαν-
τες, ἀποβάντες τῶν ἱππων ἐν

ῥοδ*, ἰქვა მან, „აი უკვე აალოს
არის ვიწრობი. მივიღეთ იქ და,
რომ ჩამოვალთ ცხენებიდან, ვი-
ბრობოლებთ კეთილშობილურად.
ამგვარად ხალხსაც (ე. ი. ალა-
ნებს) პატივს ვცვენთ და მეთაუ-
რებსაც მოვეუტანთ სარგებლო-
ბას“.

ასე ἰქვა ხასკარენსა. ხოლო
არაბატე მას ბარბაროსულად
ამყად მოეპყრა, ჩამოვიდა სასწ-
რაფოდ ცხენიდან და დაარტყა
მათრახი, რომ (ცხენი) დადგენ-
ბოდა გაქცეულენს. მან დაიწყო
ბრობოლა ქვეითად. ხოლო თურ-
ქები განცვიფრებულები ასეთი
არაჩვეულებრივი რაინის ხილვით
გაკვირვებულნი იყვნენ, რა მღერა
ესო? ხელში (არაბატეს) მოკლე
შუბი ჰქონდა, პირველად თავ-
დამსხმელს ეს შუბი მოარტყა
გულში და მაშინვე ჩამოავდო
ის ცხენიდან. ერთმა იგი ისრით
დასქრა მარჯვენა ხელში, მაგ-
რამ მან გამოიძრო ისარი ჭრი-
ლობიდან და იმავე ისრით გა-
დაუხდა საშვიგრო ბარბაროსს,
როგორც ოდესღაც ბრასიდასმა.
მისი მამაცობით შეშინებულმა
ბარბაროსებმა ცოტათი უკან
დაიხიეს. მან ისარგებლა ანით,
ავიდა სახურავზე და იქიდან
დაუშინა ისრები: ამით ის ვიწ-
რობში მყოფ მტრებს ავიწრო-
ვებდა. მაშინ ბარბაროსებმა მი-
ატოვეს იგი და დიდი სისწრა-
ფით დაესხნენ თავს მათ (ბერძ-
ნებს), მაგრამ ალექსი კომნენოს-

ὄχυρῶ χωρὶς ἐσκήνουν. Νυκτὸς δ' ἐπιγενομένης καὶ ὁ πρὶν ἀποβὰς τοῦ Ἰππου Ἀλάνος πρὸς αὐτοὺς κατελάμβανε. Καὶ πάντες ὁμοῦ διεσώθησαν, μὴθ' ἄλόντος μήτε θανόντος τινός. Οἱ δὲ σωθέντες ἅπαντες σωτήρα καὶ κηθεμόνα τὸν καλὸν ἐπευφήμουν Ἀλέξιον (CB L. II, c. 12—13, p. 70, 71—72).

ცხენებიდან და უშიშარ აღვილზე დაიბანაკეს. ღამით მოვიდა ის აღანიც, რომელიც აღრე ჩამოვიდა ცხენიდან. ამრიგად ყველა გადარჩა, არავინ არ იყო ტყვედ წაყვანილი და მოკლული და ყველა გადარჩენილი მადლობას უხდოდა თავის ვადანრჩენელ კეთილ აღექსის.

აღექსი კომენოსის ლაშქრობა

Καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν θαυμασιώτατον αἰσάρα τοιοῦτον ἔσχε τὸ τέλος, ὁ δὲ Οὐρσέλιος τῆς αἰγματοσφίρας βυσθίει ἀπθίει ὡς ἐπὶ τὸν Πόντον καὶ τινα τῶν φρουρίων κατελάμβανε. κάκειθεν ἐλύπει τὰς τοῦ Πόντου πόλεις Ἀμάσειάν τε καὶ τὴν νέαν Καίσρειαν· ἐδῆου γὰρ τὰς χώρας καὶ θασμοφορεῖν κατηγάγκαζεν· ὁ δὲ μαθὼν ὁ βασιλεὺς Μιχαήλ τὸν Παλαιολόγον Νικηφόρον πρὸς τὸν ἄρχοντα Ἀλάνιας ἐκπέπομφεν ἄζοντα φεράτευμα μισθοφόρον. Ὁ δὲ ἀπελθὼν καὶ στρατὸν ἐκείθεν ἀναλαβὼν περὶ που τὰς 35 χιλιάδας τὸν Πόντον κατείληψε καὶ τὰς ὁρμὰς τοῦ Οὐρσελίου ἀναστέλλειν ἀπεπειράτο. Τῶν δ' Ἀλάνων ἀπαιτούντων τὸν συμφωνηθέντα μισθόν, ἐπεὶ μὴ εἶχεν ἐκεῖ-

მა თავისი მცირერიცხოვანი ხალხით მობრუნებულმა მტრისაკენ პირველმა დასჭრა მოწინააღმდეგეთაგანი. ხოლო ხასკარესმა, რომელიც ზემოთ იყო მოხსენებული, დასჭრა ზურგში მეორე. შიშით შეპყრობილმა თურქებმა მიატოვეს ისინი და უკან დაიხიეს. ხოლო მათ (რომაელებმა) ნიცირელი გაიარეს, ჩამოხტენ

ასეთი ბოლო ჰქონდა კესარის საკვირველ საქმეებს. ხოლო ურსელიოსი, დაიხსნა თუ არა თავი ტყვეობიდან, მაშინვე წავიდა პონტოში და დაიპყრო სიმაგრეები. აქედან აწუხებდა პონტოს ქალაქებს ამასიას და ახალ კესარიას; აობრებდა ქვეყანას და ხარკსაც იღებდა. ხოლო ეს რომ გაიგო მეფე მიხაელმა, გაგზავნა ნიკიტორე პალეოლოგი აღანეთის მმართველთან, რომ მოეყვანა დაქირავებული ჯარი. წავიდა და შეაგროვა იქ 6 ათასი ჯარისკაცი და წამოიყვანა პონტოში, რათა შეეჩერებინა ურსელიოსის თარეში. ამასობაში აღანებმა მოითხოვეს დაპირებული ხელფასი. რადგან ეს არ ჰქონდა მას (ნიკიტორეს), საჭიროდ ჩასთავა, სანამ დაიქსაქსებოდა აღან-

ნო; ἰναγκάσθη τῷ Οὐρσέλιῳ προσβαλεῖν πρὸ τοῦ παλινοστήσαι τοὺς Ἄλανούς. Ἄλλ' οὗτοι ἐνέκαιντο τοὺς μισθοὺς ἀπαυτοῦντες, ἐν δὴ παρασχεῖν ἐκείνου μὴ ἔχοντος ὑπέστρεφον ἅπαντες, ὀλίγων δὴλαδῆ καταλειφθέντων. Οἷς δὴ καὶ συμβαλὼν ὁ Οὐρσέλιος ἐτρέψατό τε τοὺς καὶ οὐκ ὀλίγους ἀνείλεν αὐτῶν, οἱ δὲ λοιποὶ εἰς τὰς τοῦ Πόντου δεῖσώθησαν πόλεις. Ἀπαγγελθέντων δὲ τούτων τῷ βασιλεῖ Μιχαήλ, ὁ καλὸς νεανίας μετακαλεῖτο Ἀλέξιος, τῆς θείας προνοίας ἦδη βουλομένης ἐμφανῆ γενέσθαι τὴν αὐτοῦ ἀρετὴν. Μετακληθεὶς δὲ στρατοπεδάρχης προχειρίζεται καὶ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ τοῦ κατὰ Οὐρσελίου πολέμου.

Ὁ μὲν οὖν ἀσμένως ἐδέχετο τὰ τῷ βασιλεῖ δόξαντα, ἣ δὲ μήτηρ τούτου πυθομένη ταῦτα παραιτεῖσθαι ἰναγκάζει τὴν ἀρχὴν, λέγουσα μὴ νεανικῆς δεῖσῆται φρονὸς καὶ χειρὸς τὰ κατὰ τὸν Οὐρσελίον, ἀλλ' ἀνδρὸς γενναίου καὶ πολλὰ μὲν εἰδότες πολλὰ δὲ θράσαντος. Ἄλλ' ἣ μὲν οὕτως, ὁ δὲ παρακλήσεται χρησάμενος καὶ πέσας αὐτὴν ἐξήκει ταῖς εὐχαῖς αὐτῆς ἐφοδιασθεῖς, μήτε χρήματα πρὸς τοῦ βασιλέως λαβῶν εἰς τὴν τοῦ πολέμου δαπάνην μήτε στρατεύμα ἀξιόμαχον. Διελθὼν δὲ τὸν ἐν Παφλαγονίᾳ Πόντον περὶ τὴν Ἀμάσειαν γέγονε, καὶ τοὺς περισωθέντας τῶν Ἀλάνων εὐρῶν οὐ

თა ჯარი, შებრძოლებოდა ურსელიოსს. მაგრამ ალანები დაეჩინებოთ მოითხოვდნენ საფასურს. რადგანაც მას არ ჰქონდა და მიცემა არ შეეძლო, ყველანი უკან გაბრუნდნენ. ბუნებრივია, რომ ცოტანი დარჩნენ. ურსელიოსი შეებრძოლა მათ. გააქცისინინი და იმათგან ბევრიც დახოცა. ხოლო დანარჩენებმა თავი შეაფარეს პონტოს ქალაქებს. ეს რომ შეიტყო ნუფე მიხაელმა, გაემოძახა ნუფენიერი ჭაბუკი ალექსი, რადგანაც საღვთო ძალიან მოისურვა მისი ვაჟაცური საქმეების გამოჩინება. ის რომ განიძახებეს, მიანიჭეს ურსელიოსის წინააღმდეგ ბრძოლაში სტრატეგადარხოზა და ნხედართმთავრობა.

ალექსიმ სიხარულით იიღო მეფის წინადადება. ხოლო დედამ ეს რომ გაიგო, ევედრებოდა და უმტკიცებდა უფროსებს, ამბობდა, რომ ჭაბუკის საქმე არ არის არც მკუთით და არც ძალით ურსელიოსთან ბრძოლა. არამედ (ეს საქმე) კეთილშობილ ვაჟაცის, გამოცდილისა და ბევრის მნახველისა. ის ანას ამბობდა, ხოლო (ალექსიმ) დიდი თხოვნით დაიყოლია ის და წავიდა ნისკანდალოცვილი, მაგრამ მეფისაგან არ იყო მომარაგებული არც ჯარის შესანახი ფულით და არც საქმარისი ძალის მქონე ჯარით. გაიარა რა პაფლაგონიის პონტო, მივიდა ამასიაში. იოვან (იქ)

πλείους ἑκατὸν πρὸς τοὺς πεντήκοντα ὄντας, τοὺς πολεμίους ἀνέστειλε πᾶσιν μὲν αὐτοῖς προσβαλὼν, τσαυτάκις δ' ἤττησας (CB L. II, c. 19 — 20, p. 83—84).

გადარჩენილი ალანები რიცხვით ასზე ნაკლები და ორმოცდაათზე მეტი, რამდენჯერაც შეავიწროვა და თავს დაესხა მოწინააღმდეგეებს, იმდენჯერაც დაამარცხა ისინი.

ბიკოფორე ბოტანიაცი და მარიამ დედოფალი

Ἡ Βοτανειάτης δὲ τῶν τῆς βασιλείας σκήπτρων γενόμενος ἐγκρατής, καίτοι τοῖς ὀδοῖς προσεγγίσας τοῦ γήραος, μᾶλλον δὲ καὶ τούτων ἔνθον γενόμενος, καὶ δυνάμει γάμοις προσομιλήσας πρότερον, ὁμοῦ αὖθις τὴν βασιλῖδα Μαρίαν ἠγάγετο. Καὶ γὰρ ἅμα τῷ τὸν Βοτανειάτην ἐγκρατῆ τῆς βασιλείας γενέσθαι εἰς τὸ ἀγγὼν τῆς Σιδηράς διακείμενον μοναστήριον. Ἡ Πατρίον ὀνομάζεται, ἣ βασιλῖς Μαρία ἀπελθούσα ἔκεισε τὴν οἰκησὶν ἐποιήσατο. Ἐπεὶ δὲ τῷ φιλίῳ τοῦ καίσαρος, ὡς ἔ λόγος σαφέστερον ἐν ἡστέρω δηλώσει, καταπειθῆς γεγονῶς ὁ Βοτανειάτης ἀγαγέσθαι ταύτην προείλετο, μετακαλεσάμενος αὐτὴν ἔ καίσαρ εἰς τὰ βασιλεία εἰσάγει, κάπειτα τῶν πρὸς τὴν μνηστειάν ἐτοιμασιέντων καὶ πρὸ τῶν πύλων τοῦ τεμένους τοῦ τε βασιλέως καὶ τῆς βασιλῖδος νυμφίων ἦδη ἰσταμένων, ἐπεὶ ἔ μὲλλων τὴν μνηστειάν τελέσαι ἑαυτοῦ γεγονῶς καὶ πτοηθεὶς τὴν καθάρειαν διὰ τὸ τὸν τε βασιλέα καὶ

სამეფო კვერთხი რომ დაიპყრო ბოტანიაციმ, თუმცა უხელოვდებოდა სიბერეს, ანდა, უკეთესად, იყო უკვე ბებერი და ადრე ორჯერ იყო დაქორწინებული, მინც კიდევ დაქორწინდა დედოფალ მარიამზე, როცა ბოტანიაცი სამეფო ტახტზე ავიდა, მარიამ დედოფალმა დატოვა სასახლე და დამკვიდრდა მონასტერში, რომელსაც პეტრიონს ეძახიან და რომელიც მდებარეობს სიდერასთან ახლოს. როცა ბოტანიაცი დაუჯერა კესარის რჩევას, რაზედაც ქვევით გვექნება საუბარი, გადაწყვიტა დაქორწინება მასზე, მაშინ კესარმა მოიწვია და შემოიყვანა იგი (მარიამი) სასახლეში. შემდეგ მოეწყო მზადება ჯვრისწერისათვის და მეფე-დედოფალი როგორც საქმრო-საცოლეთი იღვნენ უკვე საკურთხევის წინაშე. მაგრამ (მღვდელს), როდესაც უნდა შესრულებულიყო ჯვრის წერა, შეეშინდა დაქვეითებისა, რადგანაც მეფე (მიხაეელი) დეჟა, ქმარი (მარიამისა) და

δοῦκα καὶ σύνευσον ἀπ' αὐτῆς καὶ ἦν εἶχεν ὁ Βοτανειάτης ἐκ θευτέρου συνοικιστοῦ ὁμεινέτιν ἔτι τῷ βίῳ περιεῖναι, συναγαγὼν ἑαυτὸν καὶ γνοῦς ὅπη κακῶν φέρεται: μοιχείαν ἅμα καὶ τριγαμίαν εὐλογῶν, ἀνεβῆλλετο τῶς τὴν ἐκ τοῦ βήματος πρόσοδον, τοῦτο θεασάμενος καὶ στοχασάμενος τοῦ ὄχλουστος τὸν ἱερέα λογιζομῶς ἐν ἀγωνίᾳ ἦν μὴ τὴν τελομένην μνηστειαν λύσει ὁ πατριάρχης ἐνωτισθεῖς περὶ τούτου καὶ ἀνθὶς πρὸς τὴν ἑὺδοκίαν ἀπονεύσει. Φράσαι δὲ τὸ βουλητὸν διὰ τοῦς περιστάτας μὴ θέλων πρὸς τὸν ἔκγονον αὐτοῦ Μ:χαὴλ τὸν Δούκα ἐνατενίσας διὰ τοῦ βλέμματος τὸ ἀπόρρητον ἐπιστημῆνασθαι ἴθιλεν ὁ δὲ γαστρίας οὗτος τὴν ἀναβολὴν τοῦ ἱερέως ὄρων καὶ τὸ εἰς ἑαυτὸν βλέμμα τοῦ καίσαρος γοργῶς συνῆκε τὸ θεόν, καὶ εὐθὺς ἕτερον ἱερέα ἐτοιμάσας τὸν τὴν μνηστειαν τελέσοντα τῶς εἶχεν ἀφανῆ, αὐτὸς δὲ τῷ θυσιαστηρίῳ πλησιάζας προσκαλεῖται τὸν παραιτούμενον τὴν μνηστειαν ἱερέα. 'Ὁ δὲ ἐπυθάνετο τί ἂν εἴη δι' ὃ προσκαλοῖτο· καὶ ὅς τῶν ἀμφίων αὐτοῦ ἀφάμενος μεθ' ἑστησι: τούτων ἐκείθεν ἡρέμα, ἀντεισάγει δὲ τὸν ἕτερον, ὅς καὶ τὴν ἱερολογίαν ἐτέλεσεν. Ἐντεῦθεν ὁ καίσαρ τὴν πρὸς βασιλῖδα παρρησίαν ἔσχηκεν (CB III, c. 25, p. 126—127).

გებლობდა მარიამის განსაკუთრებული ნდობით.

მეორე ცოლი ბოტანიატესი ჯერაც ცოცხლები იყვნენ. ეს რომ გაახსენდა და შეიგნო ისიც, თუ რა ცოდვას ჩაიდენდა მეძაობისა და სამცოლიანობის კურთხევით, საკურთხეველიდან არ გამოდიოდა, აგვიანებდა ან საქმეს. ამას რომ ხედავდა კესარი, მიხვდა (ყველაფერს). დაიწყო წუხილი რომ, გაიგებდა რა ანას, პატრიარხი დაშლიდა ჯვრის წერას და მყის ევლოკიას მხარეზე გადაიბრებოდა. რადგანაც არ სურდა თავისი ახრების გამოთქმა და მსწრეებთან, მან მიაპყრო თვალი შვილიშვილს ნიხაელ დუკას და უნდოდა შეხედვით გაეგებინებინა ის, რის თქმაც არ შეეძლო. ხოლო ჰაბუკმა დაინახა რა საქმის შეფერხება მღვდლის მიერ და კესარის შემოხედვა, მიხვდა რა უნდა გაეკეთებია. მყის მეორე მღვდელი მოამზადა ჯვრის წერის შესასრულებლად, რომელიც მანამდე დამალული ჰყავდა. ხოლო თითონ მიუახლოვდა საკურთხეველს და მოუხმომღვდელს, რომელმაც ჯვრის წერის შესრულებაზე უარი თქვა. როცა მან ჰკითხა, თუ რატომ ეძახიან, მაშინ ნიხაელმა წაავლო ხელი ტანსაცმელზე და ჩუმიად გაიყვანა იქიდან, ხოლო მის ადგილზე დააყენა მეორე, რომელმაც შესასრულა მღვდელთმსახურება. ამ დროიდან კესარი სარ-

ალექსი კომნენოსი — მარიამ დედოფლის ნაშვილებია

Ὁ δὲ Βρυέννιος ἐν Ὀδρυσσῶν δυνάμει καὶ τὰ κατὰ τὸν βασιλέα Μιχαήλ πυσθόμενος καὶ τὴν κατ' ἐκείνου στάσιν τῆς πόλεως, τὸ Μακεδονικὸν καὶ Θρακικὸν στρατεύματα συναλεξάμενος ἔβλον, ἐπαγόμενος καὶ συμμαχούς, ἐξώρμα πρὸς τὸ Βυζάντιον. Ἀλλὰ μακρῶν ἡ Βοτανειάτης καὶ δεΐσας μὴ μετὰ τοσαύτης δυνάμεως πλησιάσας τῇ πόλει, ἐκπεσεῖν αὐτὸν παρασχευάσαι, τῆς βασιλείας πρὸ τοῦ ταύτην σχεδὸν ἐνδραυμῆται, τέως μὲν πρόσβει, εἶδομαι, πέμπειν πρὸς ἐκείνον τοὺς περὶ διαλλαγῶν καὶ ξυμβάσεων ἐπιλήσοντας, εἶτα τὸν Κομνητὸν Ἀλέξιον υἱοῖσθετηθέντα τῇ βασιλείᾳ Μαρίᾳ, ὁμοῦστικὸν τῶν σχολῶν ἀπαδείξας τῆς δύνσεως ἡδὲ τρέπει, πέμπειν πρὸς ἀντιπαράταξιν (CB IV, c. 2, p. 129—130).

ენოსი, რომელიც დასავლეთის დაბიშნული.

ამასობაში ვრიენოსმა, რომელიც იმყოფებოდა ოდრისში, გაიგო მიხაელის ამბავი და ისიც, თუ როგორ აჯანყდა მის წინააღმდეგ ქალაქი, შეაგროვა მკვლელობის და ორაკის ჯარი და მოკავშირეებთან ერთად დაიძრა ბიზანტიონისაკენ.

ბოტანიატემ რომ შეიტყო ეს, რადგან მას ეზინოდა, რომ ვრიენოსს, რომელიც მოადგებოდა ქალაქს ასეთი ჯარით, არ აფშლებინა იგი დაეტოვებინა ტაბტი ნანამ, სანამ იგი მოასწრებდა გამაგრებას მის წინააღმდეგ, გადაწყვიტა პირველად გაეგზავნა ვრიენოსთან ელჩები, რათა მათი საშუალებით დაეწყოს მოლაპარაკება და დაედო შეთანხმება, ხოლო შემდეგ მის ნოსავერიებლად გაეგზავნა მარიამის ნაშვილები ალექსი კომნენოსი და დემეტრიოსად იყო

კეკავმენოსი

კეკავმენოსი (Κεκαυμένος) XI საუკუნის წარჩინებული ბიზანტიელია, სამხედრო საქმეებში გამოცდილი კაცი და სიბერის ეამს სამწერლო მოღვაწეობით გატაცებული. მას დაუწერია დარიგებითი ხასიათის შრომა, რომელსაც ბერძნული ხელნაწერის კატალოგიზატორმა წიაწერა: *nescio cuius scripturax...*

ერთ დროს, ამ შინაწერის მახედვით, შრომას ანონიმურად თვლიდნენ, მაგრამ ვ. ვასილიევსკიმ გაარკვია, რომ ავტორია კეკავმენოსი¹.

ამ შრომაში ავტორი იძლევა დარიგებებს როგორც სამხედრო ბელოვნების, ისე საყოფაცხოვრებო საკითხებზე. მაგრამ შთაფარდირებულებას შეადგენს ის ცნობები, რომლებიც ეხება ბიზანტიის უროიერთობას სხვადასხვა ხალხებთან და, საზოგადოდ, ბიზანტიის სახელმწიფო საქმეებს ბასილი II-ის (976 - 1025) დროიდან ვიდრე რომანოზ IV დიოგენემდე (1067—1071).

კეკავმენოსის შრომა, რომელსაც შემოკლებულად „სტრატეგიკონი“ ეწოდება, აღმოჩნდა მოსკოვის სინოდალური ბიბლიოთეკის ერთ-ერთ ხელნაწერში, რომელიც წარმოადგენს სხვადასხვა შრომების კრებულს. ეს კრებული ჯერ აღწერა Frider Mattheus-მა (Lipsiae 1805), ხოლო თვით კეკავმენოსის შრომა დაწერილებით შესწავლა 1881 წელს ვ. ვასილიევსკიმ, და 1896 წელს ვ. იერნ-შტედტთან ერთად განოსცა სრული ტექსტი.

ლიტერატურა და გამოცემა

1) В. Васильевский, Сопеты и рассказы византийскаго боярина XI века. Из венецианской рукописи XV века. РИМНПР 1881. кн. 215, стр. 242—289; кн. 216, стр. 102—171, 316—357.

2) *Conamen Strategicon et incerti scriptoris de officiis regis libellus*. Ediderunt W. Wassiliewsky et V. Jernstedt. СПб 1886.

¹ სპეციალურ ლიტერატურაში გამოიკვეა ახრი, რომ ეს ავტორი უნდა იყოს ცნობილი მხედართმთავარი კატაკალონ კეკავმენოსი, რომელიც გიორგი კედრენეს „ქრონოგრაფიაში“ ხშირად იხსენიება (G. Buckler: BZ 36 [1936] 7 შმდდ.), მაგრამ ეს დებულება არ დადასტურდა. იხ. G. Ostrogorsky, *Geschichte d. Byz. Reiches*, 1940, გვ. 224—225; აგრეთვე N. Banescu: *Byzantion* 13 (1938), 129 შმდდ.

იბერიის დაბეგვრა მძიმე გადასახადებით

Ἐπαινετὸν δὲ ἔστιν ἵνα εἰς πᾶσαν χώραν εἰς ἣν ἂν τραπήῃ, ἐὰν εὐρήσεις ἀδικίας εἶτε παρὰ τὸν ὀημοσίου εἶτε παρὰ τῶν πρακτόρων ἐπιγεγεννημένας, ἐκκόπτῃς αὐτάς, μάλιστα δὲ εἰς τὰς ἄκρας. Εἰ δὲ ἀδυνατῶς ἔχῃς κόψαι: ταύτας, γράφει τῷ βασιλεῖ ἀνευθοιάτως. ხოლო თუ შენთვის შეუძლებელი იქნება ასეთები მოსპობ, ნუ შეგეშინდება და მისწვრე მეფეს.

Πολλὰί γάρ χώραι: ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας ἀπώλοντο καὶ οὐκ ὀλίγοι: ἠδυσμύλησαν εἰς ἔθνη καὶ ἐξήγαγον αὐτὰ κατὰ τῶν Ῥωμαίων. Οἷον γέγονεν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως τοῦ Μανομάχου. Ἀπελθὼν γάρ εἰς Ἰβηρίαν καὶ Μεσοποταμίαν τῇ προστάξει αὐτοῦ ὁ Σερβίλιας ἀνυγράψασθαι καὶ ἐπιθεῖναι τέλος ἃ οὐδέποτε εἶδον εἰς τῆν χώραν αὐτῶν οἱ ἔκεισε ἄνθρωποι: (ὃ καὶ ἐποίησεν, ἦν γὰρ δευνότατος εἰς πάντα), αὐτομολεῖσθαι τούτους πανοικεῖ παρσκευάσσε πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν. Οἱ καὶ ἐξαγαγόντες αὐτὸν πανταρταῖ: κατὰ τῆς Ῥωμανίας μυρίων κακῶν καὶ σομοφορῶν ταύτην ἐνέπλησαν (Caucumeni Strategicon, p. 18, 12-24).

თა მეფე წამოიყვანეს დიდძალი რომელსაც ათასი უბედურება და

მოსაწონი იქნება, თუ ყველგან, სადაც შენ მიხვალ, მოსპობ უსამართლობებს, რომელთაც განიციდიან მცხოვრებნი მთავრობისაგან ან გადასახადების ამკრფთაგან, თუ კი დაინახავ ასეთ უსამართლობებს, განსაკუთრებით კი სახელმწიფოს საზღვრებში.

მრავალი მხარე დაგველუბა ამ მიზეზით და არა ცოტანი ჩამოგვეშორდნენ და გადავიდნენ სხვა ხალხების მხარეზე, რომლებიც შეძლევ რომაელთა წინააღმდეგ აამხედრეს. ასე, მაგალითად უსათნოესი მეფის მონომახოსის დროს იყო, რომ იბერიისა და ნესპოტამიასი გაეგზავრა, მეფის ბრძანებით, სერვლია¹, რომ მოეხდინა იქ აღწერა და დაედო ისეთი მძიმე გადასახადები, რომლებიც არასდროს არ ჰქონიათ მათი ქვეყნის მცხოვრებლებს (ეს ბრძანება მან სისრულეში მოიყვანა, რადგან ყველაფერში ძალიან ნარჯვე იყო), და ამით აიძულა ისინი მთელი კომლებით გადასულიყვნენ სპარსელთა მეფის მხარეზე². ამიტომაც მოხდა, რომ მათ სპარსთა მხარეში ჩამოვიდნენ და ბოროტება შეამთხვიეს.

¹ შდრ. ხეშოთ გვ. 82.
² ესე იგი არაბთა მხარეზე.

ლ ა მ ა გ ე ბ ა

ბაკურიანისძეთა მოღვაწეობის ისტორიიდან

როგორც ტიპიკონიდან ჩანს, ბაკურიანის ძენი, გრიგოლი და აბაზი, დიდი მანულების მფლობელნი იყვნენ: ნაწილი მამულებისა კეთილშენადენი იყო, ნაწილი კიდეც — მთავრობის მიერ ბოძებული. ტიპიკონის ტექსტში მოხსენებულია რამდენიმე ოქრობეჭედი, რომლებითაც მათ ებოძა კეისრებისაგან მამული ანდა მიეცა ამ მამულებისათვის შეუვალობის სიმტკიცე, მაგალითად:

«...პეტრიწოს, რომელიც მოგვენიჭა ჩვენი ჩვენი თეომაპყრობელი მეფეების სარწმუნო და პატიოსანი ოქრობეჭდით ნაცვლად ჩემი შრავალი დიდი სიხლდაწღვრელი ბრძოლებისა და მსაჯურებისა, რომლებიც მე გავწიე კაბუჯური ააკიდან დაწეებული ვიდრე აწინდელ აიბერგანდე» (A 163).

«...მამულები, რომლებიც განთავისუფლებულია გადასახადებისაგან (*სოქსია უყოხონა*), რაც უწმინდესი ოქრობეჭდებით არის დამტკიცებული» (A 165).

«განსვენებულ აბაზ მაგისტროსს... დაეწესა თავისი სოფელი, რომელსაც პრილონჯიონსი ჰქვია და... რომელიც მას ბოძებული ჰქონდა პატიოსანი ოქრობეჭდით...» (A 169).

«სამი ოქრობეჭედი კიო მიზაელია ჩემი მამულების შესახებ, რომლებიც ნოსინოპოლში არის».

«თაბი ოქრობეჭედი ჩემი მამულების შესახებ, ფილოპოპოლში რომ არის» (A 200).

«არის აგრეთვე ანატოლიაში არსებული ჩემი მამულების შესახებ სამი ოქრობეჭდის პირობი» (A 291).

«სანჯფო პიტაკი ყველა ჩემი მამულის ამორიცხვის შესახებ საგადასახადო სიიდან».

«სხვა სამი პიტაკი გადასახადია მოკვეთის შესახებ (*ძაოიჯიბუმი*)» (A 293).

გარდა გრიგოლ და აბაზ ბაკურიანისძეთა ტიპიკონში მათი ნათესავებიც იხსენიებიან (A 264—A 265).

ბაკურიანისძეთა ოჯახის წევრები სხვა წყაროებითაც არიან ცნობილი.

ამრიდელი (ბულგარეთი) არქიეპისკოპოსის თეოფილაქტის¹ (XI საუკ.) რამდენიმე წერილის ადრესატია ნიკოლოზ ბაკუ-

¹ თეოფილაქტე ჯერ კიდევ აია-სოფიის დიაკონი იყო, რომ კეისარმა მიზაელ VII დუკამ თავისი შვილის, კონსტანტინეს, აღმზრდელად მიიწვია იგი (კონსტანტინეს დედა ზამ იყო დედოფალი მარიაში. მართა-ყოფილი, ბაგრატ IV-ის ასული).

როიანი (Тѣ ѿѡѡѡѡѡѡ Παχουριανѡ)¹. ეს ნიკოლოზ ბაკურიანი 1073 წელს ლაშქრობს სპარსელთა და ფრანგთა წინააღმდეგ და იმარჯვებს კიდევ².

ალექსი I კომნენოსის 1098 წლის ოქრობეჭდით სლავური სოფლის რადოლიფოსის გადასახადები (სერის თემში)³ გადაეცა სუმბატ ბაკურიანის მეუღლეს, ქალ-ბაკურიანს, რომელიც იყო ამ სოფლის მფლობელი. გადასახადის რაოდენობა უდრიდა 10 ნომიზმას (13 კომლისაგან) და ის უნდა ეხადათ იბერთა (ათონის) მონასტრისათვის, რომელსაც თვით სოფელიც უბოძა ქალ-ბაკურიანმა თავისი ქმრის სუმბატის სულის საცხოვრებლად. მკვლევარები ვარაუდობენ, რომ სუმბატ ბაკურიანი იყო გრიგოლ ბაკურიანისძის ნათესავი⁴.

ხარტოფილაქსი დიმიტრი ხომატიანე, ბულგარეთის არქი-ეპისკოპოსი, გადმოგვცემს, რომ ჯერ კიდევ მის დროს (XII—XIII საუკ.) მაკედონიაში ცხოვრობდნენ ბაკურიანისძეთა შთამონავალნი⁵.

¹ Theophylacti archiepiscopi Bulgariae epistolae: PG 126, 409 (სხვა ვარიანტით: τѣ ѿѡѡѡѡѡѡ Παχουριανѡν χερѣ Νικολῆου).

² PG 126, 409 A. ამასვე ადასტურებს ერთი ტყვია-ბეჭედი. იხ. В. А. Панченко, Каталог моливдоулов: Известия Русского Арх. Института в Константинополе. XIII (1903), № 314.

³ გავიხსენოთ, რომ სერის თემში არსებული ეკსარქოპოლი ბრინობულით ჰქონდა ნაბოძები გრიგოლ ბაკურიანისძის ძმას აბაზს. იხ. პეტრიწონის წესდება A 172.

⁴ J. B. Pitra, Analecta sacra et classica spicilegio Solesmensi parata. Tomus VI, Roma 1891, გვ. 216.

⁵ ამ საკითხებს დაწვრილებით იხილავს გ. დიტაერიანი თავის მონოგრაფიაში. იხ. Г. Г. Литаврин, Болгария и Византия в XI—XII вв. М. 1960, стр. 101—102. თვით პეტრიწონის სავანის მამულებს და სავანის დამაარსებელს ეხება იმავე შრომის გვ. გვ. 97—100

საკუთარ სახელთა საძიებელი¹

- პარონი, ვესტი, ბულგარული სამეფო შთამომავლობისა; იბერიის მთავარი 68, 69, 71, 74, 76, 77; მისი მუციანია გიორგი დროსისი 78.
- აბაზგები 21; ა. აჯანყება იუტინიანეს დროს 22; ა. ბიზანტიის ჯარში 22, 24; ა. ჯარი 48.
- აბაზგია 68; აბაზგიის მთავარი გიორგი (I) 46, 48; ა. მთავართან შოლაპარაკება აქვს აჯანყებულ ქსიფიასს 47; შიდა აბაზგია 67.
- აბაზი, გრიგოლ ბაკურიანის-ძის შმა, 85, 90.
- აბრამ ალიში (იბრაჰიმ ინალი), სულთან ტოდრულბეგის ნახევარძმა, თურქთა სარდალი 51, 70, 72, 73, 74; მან აიღო არბე 75; ბრძოლა გაუმართა ბიზანტიელებს კაპეტრონის ციხესთან 76, 77. (იბნ-ელ-ათირი მას უწოდებს „იბრაჰიმ ჯამალ“).
- აგათია ხქოლახტიკოსი, ისტორიკოსი (VI საუკ.) 19.
- ადაში (ბიბლ.) 1.
- ადრიანე, ვინზე ხალდეველი 6.
- ადრიანოპოლი 66.
- აგარები, დასავლეთთა ჭუნები 26; მიუხაზლოვანეს კონსტანტინოპოლს 28.
- აგროვა, აგარაკი, პეტრიწონის მამული 85.
- აზია 306.
- ათანახე: ათანახეს ლავრა ათონის მთაზე 37, 41.
- ათანახი, იაკობიტების პატრიარქი 28, 29.
- ათონი 33, 41; პ. უაქენსკის მოგზაურობა ათონის მთაზე 43; ათონია ივერთა მონასტერი 38, 39, 40; ათონია მონიდრონი 41.
- აკოლუთოსი იმ. მიხაელ აკოლუთოსი 81.
- ალანები 58, 307; მიხაელ VII დუკან 6.000 ლახი დაიჭირა 309, 310, 311.
- ალანეთი 309.
- ალარიზი, რომის მეფე (526—534) 17.
- ალბანთა ციხე 25.
- ალბანია, იაფეტია სამეფოებლოში შედის 10.
- ალფე, გიორგი I-ის მეფულე, ტოპით ალანი 58.
- ალექსანდრე მაკედონელი 1.
- ალექსი კომნენოსი (ბიზ. ეგესარი, 1081—1118) 91, 302, 303; მისი ბრძოლა თურქებთან 308, 309; მისი დანიშვნა მხედართმთავრად 310; იგი დანიშნა დასავლეთის სხოლათა დომესტიკოსად 313; იგი მარიაშ დედოფლის (მართავოფილია) ნაშვილებია 313.
- ალფიდი, არაბთა სარდალი 29.
- ამანტოხი კ. ბერძენი მკვლევარი 94, 95.
- ამახია, პონტოს ქალაქი 309, 310.
- ამიკოხი 11.

¹ საკუთარ სახელთა საძიებელი „პეტრიწონის წესდების“ ტექსტისათვის ცალკეა შედგენილი. იმ. ხეშთი გვ. 300—301.

ამირანაშვილი შ. 241, 299.

ამორიონი 35.

ამშიერი, ციხე-სიმაგრე 65.

ანაკოფია, ანაქუფე, ციხე (ნიკოფსია) 58.

ანასტასი I (ბიზ. კისარია, 491—518 წ. წ.) 12, 13.

ანატოლია, მისი მმართველი ნიკიფორე ქსიფიასი 51.

ანდროეგი (—ადარბაჯანი?) 27.

ანდრონიკე, მხედართმთავარი, სხოლათა დოესტიკოსი, კეარ იოანე დუკას შვილი; მან კილიკიაში დაამარცხა რომანოზ დიოგენეს ჯარი 204; მან წარიბნ დედოფალს აჩუქა ძვირფასი ქვა 305.

ანისი 77; ანისის მზარე 82; მისი მზარ-
თველი ვეკავშენი 69; ომი ანისის გამო 59-66.

1. ანა კომნენე, ალექსი კომნენოსის
ა. ული, ისტორიკოსი 287, 302.

2. ანა კუროპალატისა, ალექსი და ისაქ
კომნენოსების დედა 305, 306, 310.

ანტიოხი 12.

ანტიოხის კუნძული 47.

ანტიოქია 28; ანტიოქიის დუკა სპონ-
დილე 52, 53.

აპაქუნისი, ადგილი (გადაჯცა იბერიას)
44.

აბლესთარესი (Abul-Sevar), გუთვნოდა
ბენი-შედდაგის გვარს (Ἐποπέε byz.
III 442, n. 7). დვინის მთავარი
61—66.

არაბატე, ალანი, დაქირავებული ჯარის-
კაცი 307, 308.

არაბები: მათ დაექვემდებარა ლახეთი
29, იბერია 315; არაბების ქვეყანაში
გაიქცა ბარდა სკლიაროსი 35.

არაბეთი: ბედნიერი არაბეთი 81.

არაქსი, მდინარე 61.

არგროსთა გვარი 57, იხ. რომანოზ III
არგროსი.

არგონავტები: მათი ლაშქრობა კოლხეთ-
ში 11, 12.

არზრუმი (კარინი) 44. იხ. არძე, თეო-
დოსიუპოლი.

არისტაკეს ლანტივერტელი, სომეხი
ისტორიკოსი 51, 54.

არისტოფანე, ბერძენი კომედიოგრა-
ფი 290.

არშენია, იაფეტოს სამფლობელოში
შედიო 10; დიდი არშენია 60,
61, 63.

არშენიაკთა თემი 82.

არშენიელები 6; გაქროსტიანდენე კონ-
სტანტინეს დროს 4; ცხოვრობენ
არძენი (საეპურო დაბაში) 73.

არშუშა, კართლისა პიტიახში 21.

არძე, დაბა-ქალაქი (αρχαία ἄρძε) 73;
მისი აღება აბრაჰის მიერ 75. —
არძენიელები 74.

ახანი, სულტანის სარდალი 68, 69;
აახნის დაცემა 70, 77.

ახენოვგრაფი (სტენიშაქი) 94.

ახოლიკი, სომეხი ისტორიკოსი 44.

ახპაშ ხელარი, აბრაჰის ნახევარძმა;
იგი ომში დაუპირისპირდა ლიპა-
რიტა 76 — შეიძლება ეს იყოს არა
საკუთარი სახელი, არამედ თანა-
მდებობა — aspah-salar („სპასა-
ლარ“) (Ἐποπέε byz. III 548,
n. 6).

აფრიკა 17, 18.

აფხაზები: აფხაზთა მეფე 30. იხ.
აბაზგები.

აფხაზეთი: ა. მთავარი გიორგი (I)
55. იხ. აბაზგია.

აშოტი, ადარნასე I ქართველთა მე-
ფის შვილი 5.

ახალკახარია, კონტოს ქალაქი 309.

ახრიდონი 82.

ბაბილონი 1, 79.

1. ბაგრატ კუროპალატი 297.

2. ბაგრატ IV (საქართველოს მეფე
1027—1072 წ. წ.), გიორგი I-ის
ვაჟია, მძევლად იყო ბიზანტიაში
46, 48, 50; აფხაზეთის მთავარია;
ბიზანტიის კისრის ძმისწუღია
მისი ცოლი 56, 57; მიემგზავრება
ბიზანტიის კისართან მოსალაპა-

- რაკებლად 67; მან შეურაცხყო ღიბათიტის საწოლი; 67; იგი მტრობა კატრესანს იასიტეს 50, 58.
- ბაიბერდი:** ბაიბერული ციხე-სიმაგრე 6.
- 1. ბაკური,** დაბის-ძე, ქართლის მეფე 19.
- 2. ბაკური II,** ქართლის მეფე 19, 20.
- ბაკურიანი,** იბერიის დიდგვაროანი ბაილი II-ის დროს 46; იგი ჭრისთავთურისთავია 81.
- ბანა:** იქ ჩავიდა გიორგი მეფე 83.
- ბარამიშ-ლიშ,** თურქთა შეთაურთ 51. იხ. აბრამ ალიშ.
- 1. ბარდა ვოილა,** ბაღდიის სტრატეგოსი 6.
- 2. ბარდა სკლიაროხი,** აღმოსავლეთის დამატრიკოსია 34; ბარდა სკლიაროსის აჯანყება 30 45.
- ბარდა ფოკა:** მისი ძე პატრიკიოსი ნიკიფორე 46.
- ბახიანი 44.**
- 1. ბახილი II** (ბიზ. კეისარი, 975—1028 წ.წ.) 32, 36, 38, 39, 40, 41, 42 (მისი სიგელი ათონისადმი), 43, 44, 49, 53, 54, 56, 314; ლაშქრობს გიორგი I-ის წინააღმდეგ 45, 46, 47, 48, 67; იგი გაემგზავრა იბერიაში 59; ბასილის გარდაცვალება 60.
- 2. ბახილი,** რომანოზ III-ის ძმა, ელენეს მამა 55—57.
- 3. ბახილი,** საქურისი, ბიზ. სარდალი 34.
- Βασίλεια τέρμα** („სამეფო აბანოები“): აქ ბრძოლა ბარდა ფოკასა და ბარდა სკლიაროსს შორის 30, 35.
- ბაჩყოფ,** სოფელი (პეტრიწონი) 81, 85, 94, 95.
- ბეზობრაზოვი ბ.** 90, 91.
- ბენეშევიჩი ვლ.** 35, 294.
- ბერაია,** ქალაქი სიოიაში 55.
- ბერძენიშვილი ნ.** 94, 95, 297.
- ბერძენები** (ბიზანტიელები) 25, 49, 56; ბერძენები პეტრიწონის სავანეში 80, 87, 174.
- ბიზანტია** 17, 32, 34, 50, 55, 56, 81, 83, 90, 314; ბიზანტიის მთავრობა 30; ბიზ. საბეგო ტატი 33; ბიზ. არმია 38, ბიზ. ჯარი 81.
- ბიზანტიელი 1, 314;** ბიზანტიელი მწეროლები 30.
- ბიზანტიონი** 13, 14, 68, 213; იხ. კონსტანტინოპოლი.
- ბითონია:** ბითონიი, მთებ. 80.
- Blake R.** 39.
- ბოხუორი** 304.
- Boor (C. de Boor)** 2, 9, 25, 295, 296.
- ბრანჯეში იხ.** ფრანჯები 81.
- ბრახიდახი** 308.
- ბრეგაძე თ.** 302.
- Brockelmann** 294.
- ბროზე მ.** 296.
- ბულგარეთი** 81, 94.
- ბურსეოხი,** აგარაკი, პეტრიწონის სავანის წამული 85.
- ბუზარესტი:** ბუზარესტი, ნუსია ტიპაკონისა 92, 95, 257.
- გაბაშვილი ტიმოთე** 42.
- გაგიკი,** როვანსოკეა ვაგი, ანთის მფლობელი 60, 61, 62.
- გალატია** 13
- განგრა,** აქ გაიქცა მაკედონოსი 13.
- განიმედე,** ტროას ზვილი 11.
- გელაშვილი, გ.** 49.
- გელციერი ბ.** 35.
- გეპიდები** 26.
- გილდერისი,** აფრიკის მეფე (523—530) 17, 18.
- გიორგი I** [დავით კვროპალატიის ძმა?] (1014—1077), შიდა იბერიის მმართველი 46; აბაზგიის მთავრობა 46—48, 55; მისი წვლარე ნუსულეა აღდე 58; იბრძვის ბიზანტიელთა წინააღმდეგ 59; მისი გარდაცვალება 55.
- გიორგი II,** საქართველოა მეფე (1072—1089) 83.
- გიორგი დროხოხი,** აარონი, ბღივანი (ბ. სიუგაჰმანეს) 78.
- გიორგი კედრენე,** 5, 6, 9—82.

გიორგი მთაწმინდელი 36, 37, 39, 44.
 გიორგი სინგელი 7.
 გოშევი, ქოთუყარაი (ბუღჯარელი) 94.
 გრიგოლ ხაქურაძისძე 81, 82, 83, 85, 86, 87, 89, 91, 96, 272, 273, 296;
 გრიგოლა დედა 9; გრიგოლის მამა 46, 81; გრიგოლის ძმა აბაი (C.A.ძ-
 თიძე, 85, 90.
 გრიგოლი, ქართლია მამასაბლაი 21.
 გრიგოლა, კ. 49.
 გრიგოლ ტარონელი, მაგისტროსი, თესა-
 ლისიკა მწართველი 45.
 გრიგოლ-წმინდა, ციხე 65.
 გუაბურაკანი (ვახუშტაკანი, *Vaahurakani*) 19, 68, 72.
 გურგენი, ქართლია მეფე (VI სსტ.) 17, 18, 19, 20.
 გურგერეი ა. (A. Gfroerer) 66.

1. დავით აღმაშენებელი 83.
2. დავით კუროპალატი 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 53; მასთან მოვი-
 და დახმარების სათხოვნელად ბარდა
 ფოკა 30; მისი გარდაცვალება 45;
 მისი ძმა გიორგი 46.
3. დავითი, შიქელ მოღრეცილია დის-
 წული 39.

Dawes A. S. 288.
 დალახენოსი 47, 50, 58.
 დამატრისი (დამატრაი), ქალაქი ბოსფო-
 რის აზღო 79.
 დამიანე დალახენოსი იხ. დალახენოსი 47.
 დარახთენი იხ. კოადი 17.
 დარუბანდის კარი 13.
 დამი უარშელი, ქართლია მეფე 19.
 დელგერი ფრ. (Fr. Dölger) 43, 57, 95, 249, 251, 269, 287, 288, 290, 293, 295.

1. დემეტრე, გიორგი I-ის და აღდეს
 ვაეი 58.
2. დემეტრე, წმ. მოწამე 45.
 დემოთენე, ბერტენი ორატორი 302.
 დენი, მისი მთავარია ალესფარესი 61,
 62, 63, 65. — დენელი (დენის მთა-
 ვარი) 62, 63.
 დიოგენე იხ. რომანოზ IV დიოგენე.

გეორგიკა, ტ. V

დიუკანგი (Du Cange) 291, 298.
 დილი შ. (Ch. Diehl) 89.
 დმიტრიევსკი ა. 91.
 დობროლინგი, აგაოაკი, პეტროპოლია
 საენის მამული 8ა.
 დობროსტანი, აგაოაკი, პეტროპოლის
 საენის მამული 85.
 დობოთეოსი, პატრიარქი 91.
 დროსიხი იხ. გიორგი დროსოსი 78

ემბრელი: ებოაღლა ისტორია 1.
 ეგვიპტური ცხენი 37.
 ევდოკია: ევდოკია ნაქრეზბოლიტი-
 კა. კონსტანტინე X-ისა და რომან-
 ნოზ IV-ის ცალი 312.
 ევროპა 30ა; დასავლეთა ევროპა 34.
 1. ევტაჰი მცხეთული 21.
 2. ევტაჰი, ჰეტერიოზი კონსტან-
 ტინე VIII-ისა დროს 52.
 ევზიბია, ავგლი 12, 13.
 ელენე, ბერტენა შეფის რომანოზ
 III-ის ძნია, ბასილია, ასული, სა-
 ქართველია დედოფალი 54—57.
 ელენი 41; ელენთა მეფეები (ბიზან-
 ტიელი მეფეები) 41.
 ეფრემ ახური 40.
 ექვთიმე ათონელი 36, 37, 40.

ვანი (Vani). ვახუშტაკანის დედაქა-
 ლაქი 77.
 ვარაზვანე: იოვანე ვარაზვანე 38.
 ვარაზგებო: გაბნეული იყვნენ ხალღი-
 ასა და იბერიაში 81.
 ვახლიევი ა. (A. Vasiljev) 33, 34.
 ვახლიევსკი ვ. (V. Vasiljevskij)
 7, 9, 287—291, 293—295, 298, 314.
 ვახუშტაკანი (*Vaahurakani*). გუას-
 კურაკანი 19, 68, 72.
 ვახტანგ გორგასალი 19, 296.
 ველხარი, ბიზანტიელი სარდალი 15.
 ვლადიმირი, რუსეთის თავადი 34.
 ვლადისლავი, აარონის მამა 68.
 ვოილა იხ. ბარდა-ვოილა 6.
 ვოლერონი; ვოლერონის თემი 82,
 113.

ჯამანაზი, იბერთა მეფე (VI საუკ.) იხ. ძამანარძე 16, 17, 18, 19, 22.

ზარზმა: ხარზმის წარწერა 37, 38.

ზებელი („ჯიბლუ“), მახართა მეთაური 27.

ზმირნაკი, გ.: მისი წიგნი „შთაწმინდა“ 41, 42.

ზმოლენის თემი 82.

ოკერეზი 68, 81.

თარხნიშვილი, მ. 82, 83, 85, 93, 149, 157, 169, 175, 181, 213, 257—275, 287—299.

თაყაიშვილი, ე. 49, 299.

თბილისი (*Tiflis*) 68.

თეოდორა, რომანოზ ლეკაპენის მეუღლე 5.

თეოდორე, ირავლი გენერლის ძმა 26, 27.

თეოდოსი მელიტენელი, თანავეტორი ლეონ გრამატიკოსისა 2.

თეოდოსიოპოლი, დიდი ქალაქი, მადარი კედლის მქონე 73, 82. იხ. აბდე, კარიონი, კარნუ-ქალაქი.

თეოფანე გამთააღმწერელი: მისი „ქრონოგრაფია“ 7, 14, 16, 17, 18, 19, 21, 25, 26, 28, 29, 295, 296.

თეოფანო, ბიზ. დედოფალი, ბასილი II-ისა და კონსტანტინე VIII-ის დედა 33, 36, 37, 40, 41.

1. **თეოფილაქტე**, დამიანე დალასენოსის შვილი 47.

2. **თეოფილაქტე**, არქიეპისკოპოსი 316.

თესალონიკე 41, 42, 43, 45.

თიბელი, თიბელები 3.

თორნიკე ერისთავი 33, 36, 37, 38 (იოვანე თორნიკე-ყოფილი), 39, 40, 41; თორნიკე სინჯელოზი 43; თორნიკეს ჯაჭვის პერანგი 41, 42.

თრაკია 28, 45; მას თავს ეახშიან სკვითები 306; თრაკიის ჯარი 313.

თუკიდიდე, ბერძენი ისტორიკოსი 303.

თურქები 26; სად ცხოვრობა თურქთა ტომი 303—304; მათი სარდალი ასანი 69; მათი ბრძოლა ბიზანტიასთან 68—78; მათთან ბრძოლა ბიზანტიის ჯარისა ისავე კომნენ-

ნოსის მთავარსარდლობით 307, 309.

იაზონი, იახონ თესალიელი 11, 12.

იაკობიტები: იაკობიტების კატრი-არქი 28.

იანოვა, აგარაკი, პეტრიწონის აგავნის მამული: 85.

იასიტები 66: იასიტე იბერიისა კატეპანი 50, 58.

იახოხი, ქალაქის სახელია 66.

იაფეტი: იაფეტის მოდგმა 2; იაფეტის საშფლობლო 10.

იამია ანტიოქელი (ამჟამ ანტიოქელი), არაბი ისტორიკოსი (გარდ. 1066 წ.) 51.

იბერია 18, 19, 44, 48, 67, 68, 82, 315; იხ. იაფეტის საშფლობლოში შედის 10; იბერიის სახელმწიფო საქმეები 16; თეფობი, გაუქმება VI საუკუნეში 17; იბერიის მეფე დავით ჯვროსალატი 30, 32, 33, 35; იბერიის თემი — საქატეპანო 53; იბერიის კატეპანი (დუკა) ნიკიტა პისიდიელი 52, 53, 54; იბერიის კატეპანი იასიტე 58; იბერიის დუკა კეკელენი 64, 69; იბერიის მთავარი აარონ ვესკი 68; ბასილი II წამოვიდა იბერიაში 45—46, 59; იბერიაში გაენათონენ ბიზანტიის ჯარები აარონია და კეკელენის სარდლობით 71; იბერიაში გაიტყა სულტანი 81; იბერიის ჯარი იბრძვის ააღესფარესის წინააღმდეგ 63; იბერიის დიდგვარაინები 46; იბერიის ციხე-სიმაგრეები 80; იბერია — მდიდარი ქვეყანაა 82; იბერიის მტრად შიანია ბიზანტია 79, 80.

იბერისა: იბერიის (*Ἰβηρίς*) მონასტერი კონსტანტინოპოლში 43.

იბერნი (იბერიელნი) 20, 22; იბერთა გვარი 81; თიბელები, რომელთაც ახლა იბერები ეწოდებოდათ 4; იბერებმა ქრისტიანობა მიიღეს კონ-

სტანტინეს დროს 4; იბერთა მფეფ
 ძამანარძე 16; იბერიელი კუროპა-
 ლატი ამოტი 5. 6; იბერთა არქონტი
 დავით კუროპალატი 30; ფარესშანე
 იბერი—ეუროპოლია ციხის უფროსი
 82; იბერეთი ბიზანტიის ჯარში 81;
 იბერთა ჯარი 36; იბერთა ჯარი
 ლიპარიტის მეთაურობით 72.

იერაპოლისი 28, 82.

იერიხო იბ. პიერისო.

იერნშტედტი ვ. (V. Jernstedt) 314.

ივან იბ. ვახი 77.

ივანე ხულაახძე, ხარზმის ევეტერის მა-
 მენებელი 38.

ივერია, ივერიელნი 17, 18. იბ. იბერია,
 იბერია.

იკონია: იკონიის სულტანი 302.

ილია ხანძელი (ფახტულია) 39.

ილიოხი, ტიროსის შვილი 12.

1. იოანე, ევქთიმე ათონელის მამა 36,
 37, 40, 41, 43.

2. იოანე კონსტანტინე, სხოლათა დო-
 მესტიკოს ძმა, მიხაელ IV-ის ძმა; ეს
 უნდა იყოს იოანე მონაზონი 50, 58.

იოანე დუკა, ეგვიპტი, მიხაელ VII-ის ბიძა
 306, 309; მისი რჩევით ნიკიფორე
 ბოტანიოტი თხოულობა მარიამ დე-
 დოფალს 311; სარგებლობს მარიამის
 განსაუფროებელი ნდობით 312.

იოანე ვარაზგაჩე 38, 40.

იოანე ზედაზადენული 19, 20.

იოანე-თორნიკე 38, 44.

იოანე კალაბოხის მონასტერი პიერისოში
 41, 42; 43.

იოანე კურკუა, სხოლათა დომესტიკოს-
 სი 6.

იოანე მალაღა: მისი „ქრონოგრაფია“
 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21.

იოანე მესხი: მისი „სამოთხე“ 40.

იოანე ორსეთლო, ენციციელი, რომა-
 ნოს III ავგოროსის სიძე 57.

იოანე ოქროპირი 40.

იოანე პეტრიწი 251.

იოანე პროტონოტარი 47.

იოანე ხელიცია 7—8; 49, 51.

იოანე ხუნგელი, იგივე იოანე თორ-
 ნიკე-ყოფილი 38.

იოანე I ციმისხი (ბიზ. კისარი
 969—976) 34, 53.

იოანე II კომნენოსი (ბიზ. კისარი
 1118—1143), ალექსი კომნენოსის
 მემკვიდრეა 302.

იოვანესიკე, ანისის მფლობელი 59;
 მისი გარდაცვალება 60; მისი ვა-
 ყთა გაგიკი 60.

1. იოსებ იახიტე 66.

2. იოსებ ფლავიოხი 4.

ირაკლი კისარი (610—641) 22—25;
 ირაკლის ჩასვლა ლაზეუში 26—28.

ირენეოხი, ბიზ. სარდალი 15.

ირინე, მარიამ დედოფლის დომეფი-
 ლი, ალანეთის მფლობელის ასუ-
 ლი; იგი მიათხოვეს ისააკ კოანე
 ნოსს 306.

1. ისააკ კომნენოსი (1057—1059) 7.

2. ისააკ კომნენოსი: დანიშნა აღმო-
 სავლეთის სხოლათა დომესტიკო-
 სად 306; იგი მთავარსარდალია
 თურქებთან ომში 307.

იუსტინე I (ბიზ. კისარი, 518—527);
 მან იშვილა წათე 13, 14.

იუსტინიანე I (ბიზ. კისარი, 527—565)
 15, 16, 17, 18, 20, 22

კაბორები: კ. თურქთა ჯარში 70.

კავადი, კოადი (პარსეთის მეფე,
 488—531) 14, 17 (კოადი დარას-
 თენი, ძე პეროხისა).

კავკასიის შთები 67, 304.

კამადოკია 13, 35, 46, 62, 307.

კამადოკიელები (= მესხები) 4.

კაბეტრონი, ციხე: კაბეტრონის ციხეს-
 თან 1050 წელს ქართული ჯარის
 (ლიპარიტის) დახმარებით გაიმარ-
 ჯვეს ბიზანტიელებმა თურქებთან
 ბრძოლაში 75.

კაედანი ა. (A. Kaedian) 299.

კარი (ყარსი) 62, 83.

კარინი (არზრუში) 44.

კარნუ-ქალაქი (არზრუში) 82, 83.

კახშიის კარები 12—13, 27.

კასტროკომიონი, სოფელი 77.

კატალიში, საკინაჯი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79

კახაძე მის. 33.

კედრენე იხ. გიორგი კედრენე 7-80; მისი წყაროა გიორგი სენგელიძის *10; მისი წყაროა თეოდანე *14.

კეთილშუშო (Κουιλοσυμης), ტოლრულბეგის ბიძაშვილი (ძველდ) 81.

1. კეკელენი, იბერიის დედა 64; ანისისა და იბერიის მმართველი 69, 71, 73, 74, 75, 76; ბრძოლია შემდეგ დაბრუნდა ანისში 77.

2. კეკელენისი, მწერალი 314-315.

კეკელიძე, კ. 20, 36, 88, 89, 289.

კეხარი იხ. იოანე დეკა კეხარი.

კეხარია, ქალაქი 3; აქ თავმოყრილი იყო ბიზანტიის ჯარები 80.

კეიხიკი, ქელესპონტიან დედაქალაქი 11. კეიხიკე, ბიზ. სარდალი 15.

კვიროსი. თუახისის ეპისკოპოსი 28-29.

კლარჯეთი 274.

კლესურა. ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.

კლემენტე: კლემენტის მონასტური ათონზე 41, 43.

კოადი დარახთენი, ძე პერონისა, სარსეთის მეფე (488-531) 17. იხ. კეკელიძის კოლხები 67.

კოლხეთი, კოლხისი, იადეტის სამფლობელოში შედის 3, 10; არგონავტების ლაშქრობა კოლხეთში 11; ჭერაკლეს მოგზაურობა კოლხეთში 12.

კონდაკოვი ნ. (Кондаков Н.) 287, 298.

1. კონსტანტინე I დიდი (306-337), მის დროს მიიღეს ქრისტიანობა იბერიებმა 4.

2. კონსტანტინე VII პორფიროგენეტი (913-959) 295.

3. კონსტანტინე VIII (1025-1028) 32, 36, 38, 39, 40, 52, 53, 54, 56, 61; ომი აუტება ანისის მთავარს 59.

4. კონსტანტინე IX მონომახისი (1042-1054); ლიპარიტი მოლაპარაკებას აწარმოებს მასთან 1048 წლის მახლობელ ბანებში 67; მასთან ჩავიდა ბაგრატი IV ლიპარიტის შესახებ მო-

სალაპარაკებლად 68; ცდილობს ტუვერობიდან გამოისყიდოს ლიპარიტი 78; მან შეაიარაღა 12,000 საკინაჯი თურქების წინააღმდეგ საბრძოლველად 79; მას დაშალა 50,000-ინი იბერიული ჯარი 82; აშენებს მანგანის მონასტერს 81.

5. კონსტანტინე აღრთვალანოსი, პატრიკიოსი 79.

6. კონსტანტინე დიოკენე, ბიზ. სარდალი 57.

7. კონსტანტინე კარანტენოსი, რომანოზ III-ის სიმე. ნაგაპლის ტოპარხი 55, 57.

8. კონსტანტინე შავებტროსი. ალანი 63, 64.

9. კონსტანტინე ხაქურისი. ტომით სარკისთში, კონსტანტინე IX მონომახისის შთადური 75; გაიგზავნა ნიკოლოზის წაცვლად სირილად იბერიამში 65, 66.

10. კონსტანტინე, სოლათა დოპესტიკოსი, მიხეილ IV-ის ძმა და იოანე მონაზონის ძმა 50, 58.

კონსტანტინოპოლი 4, 5, 6, 14, 16, 17, 18, 22, 26, 28, 33, 34, 35, 36, 41, 43, 47, 56, 57, 68, 79, 90, 313 (ბიზანტიონი); ბაიდა სკლიართოსი მიუაბლოდა კონსტანტინოპოლს 37; კონსტანტინოპოლის არქივი 275

კრუმბახერი კ. (K. Krumbacher) 2
კულაკოვსკი ი. (Ю Кулаковский)
12, 13.

Kurtz Ed. 91, 92, 260.

ლაზები: ლაზთა მეფე წათე 13, 14; ლაზთა გაქრისტიანების საკითხი *14 — *15; სპარსთა ლაშქრობა ლაზების წინააღმდეგ 15; ლაზები ბიზანტიის ჯარში 27, 24.

ლაზეთი: ლაზეთში ჩავიდა ირაკლი კისარია 26.

ლაღაფა, აგარაკი, პეტრიწონის სავანის მამული 85.

ლეჩენკო ბ. (М. Леченко) 34, 35.

ლეონ არგირიანი 57.

ლეონ გრამატიკოსი, ისტორიკოსი 1—6.

ლეონტი. ბიზანტიის კეისარი (695—698) 24.

ლეონტია: ლეონტიას მონასტერი თესალონიკში 41, 42, 43.

ლეონტი თორნიკი: იბერიაში იესო სტრატეგად 56; მისი გადმოცემილება და მისი გადაყენება 55.

ლეონტი სერვლია, ბიზ. პროკურატორი კონსტანტინე IX მონიმახოსის დროს 82, 315.

ლიბია 13

ლიკანდრე, ედინარე 62.

ლიონტები, პატრიქა ჯარში 70.

ლიპარიტ ერისთავი: გიორგი I-ის მთავრსადალი, მისი დაკეცვა 48; შველის ბერძენებ, თეოდოსია წინააღმდეგ 52; ასლი კოლონიკობა ბაგრატ IV-ისას 67—78; იგი ნესხეთის მთავრობა 68; იბრძევა ბიზანტიის ჯარში 70—76; ტანგეზ ზაქვარია თურქებ 70—77; იგი ტანგეზიდან განთავსიდა 105; წილა კონსტანტინე IX მონიმახოსს 78.

ლიტავრინი გ. (Г. Литаврин) 317.

მაზკა, მუსხთა დედაქალაქი კაპადოკიაში 4.

მაკედონია 45; მა. თავს ესწიან სკიფები 306; მაკედონიის ჯარი 313.

მაკედონიისი, პატრიარქი. მისი გადასაღება 12, 13.

მაღალა იმ ითანე მაღალა.

მანგანა: მანგანის სასახლე 6; მანგანის მონასტერი და მისი ამენება კონსტანტინე IX მონიმახოსის დროს 81.

მარდალი: აქ არის ციხე სევეგი 44.

მართა, ბაგრატი IV-ის ასული, გათხოვდა ბიზანტიაში და ცხოვრება მარიაში 82, 304, იმ. 2, მარიაში.

მარი 5, 86, 87, 299.

1. მარიაში, ბაგრატი IV-ის დედა 58, 87; ელიტბე: ვახანის კონსტანტინოპოლში 55—57.

2. მარიაში, ბიზანტიის დედოფალი.

მართა-ყოფილი, ბაგრატი IV-ის ასული 82, 304; მას მხედართმთავარმა ანდრონიკემ ატყა შეთქვათ ქვა 305; იგი მიხაელ VII-ის მეუღლეა 302; მისი დისწავლია ირანე 306; მარიაში რთათოვდა ნიკეფორე ბრატანიატს 311—313.

3. მარიაში, რომანოზ III აბუგროსის და 57.

მარია-წმინდა, ციხე 65.

მარკვარტი ი (J. Markwart) 17, 18, 21.

მარმარი: მარმარიუს სასტუმრო 83
Mattheus Fr. 314.

მეფეა 2.

მელითარანკი ბ. (Б. Мелитаранкни) 2.

მელიტანე, ქალაქი 79

მენანდრე პროტიკტორი, ისტორიკოსი (VI ს.) 19.

მესოპოტამია 3, 5.

მესხები, რომელთაც ანუ: კაპადოკიელები ეწოდებათ 4.

მესხეთი: მესხეთის მფლობელებს ეარბონა ეწოდება 30; მესხეთის (მეს. Μοξις) მთავრობა ლიპარიტი 68.

მესხი (= მესხი) 4.

მთაწმინდა 41.

„მთაწმინდა“ (ბიონიკის წიგნი "Αγιοσ Στιλι) 40.

მირელი: მონასტერი კონსტანტინოპოლში 6.

მიულერი ი. (Jos. Müller) 43.

მიქელ მოდრეკელი 39.

მიხაელ I რანგავე (811—813) 2.

მიხაელ VII დუსკა (1071—1078) 305; მისი ცოლია მარიაში, მართა-ყოფილი, ბაგრატი IV-ის ასული 306; ალანეთის მიმართულებით ვაგხანა მოციქული 305; ნიშნავს ალექსი კომნენოსს მხედართმთავრად 310; იგი გადაყენებულა 311—312; მის წინააღმდეგ აჯანყდა ქალაქი 313.

1. მიხაელ აკოლუთოსი, სარდალი; იგი იბერიაში ვაგხანა კეისარმა 81.

2. შიხაელ დუკა, კაბუჯი, იოანე კესარიის შვილიშვილი 112.
3. შიხაელ იახიტა, ვესტი, იბერიის მთავარი 60, 61, 63, 64, 66; მის გადაყენება 64.
4. შიხაელ სპონდილეს-ძე, ანტიოქიის სტრატეგოსი 54.
- მონომახოხი (= კონსტანტინე VIII) 60, 62, 315.
- მოხინოპოლი 82.
- მოხობი 4. იხ. მესხო, მესხები.
- მუხუხის გიორგი 91, 96.
- მცირე აზია 32; დაიშორნოლა ბარდა სკლიაროსმა 34.
- მცხეთა: მცხეთის საბუთი (XI საუკ.) 297.

ნადირაძე გ., შმატვარი 277.

ნაკა 34.

ნაკიტა, იბერიის კატეპანი 52; იბერიის დუკა 53, 54.

- ნაიფორე II ფოკა, ბიზ. კისარი (963—969) 34, 53.
- ნაიფორე III ბოტანიატე, ბიზ. კეისარი (1078—1081) 82, 313; იქორწინა მარიამ დედოფალზე 311.
- ნაიფორე ვრაენიოხი, ისტორიკოსი 302—313; მოდის ჯარით ბიზანტიონისკენ 313.
- ნაიფორე ვრაენიოხი, ისტორიკოსის მამა 302.
- ნაიფორე პალეოლოგოხი: მას გზავნის შიხაელ VII დუკა ალანეთში ჯარის დასაქირაველად 309.
- ნაიფორე, პროტოვესტიარი კონსტანტინე VIII-ის დროს 52.
- ნაიფორე ფოკა-ძე, პატრიკიოსი 46—47.
- ნაიფორე ქიფიასი სპასპეტი ბასილი II-ისა 46—47, 51.

ნაიკოლოზი, სოლათა დონესტიკოსი, კონსტანტინე VIII-ის საწოლთუბუცესი 52; გაიგზავნა სარდლად იბერიაში 61, 62, 63, 64; მისი გადაყენება 64.

ოდრისი 313.

ოლითხი 83.

ორდრო (ერტრუ, ისურტოუ) 50.
 ოსტროვოსკი გ. 34, 35, 53, 287, 288, 290, 291, 294.

ოსურტრუ, ადგილი 50, 71.

ოშვი: ოშვის ლავრა 39, 40.

პანაგიის მონახტერი 275.

პანკალია, მდებარეობს დალისის მანლობლად 30; აქ იყო დაბანაკებული სკლიაროსი 30, 35.

პანოდორე: პანოდორეს წულთალოციება 18, 29.

პაუშოხი, კუნძული 66.

პატცივი ე. (Edwin Putzig) 2.

პაფლაგონია 310.

პეტერხი პ. (P. Peeters) 269.

Petit L. 92, 93, 96, 180, 2 8, 256, 257—267, 289, 291, 292, 294.

პეტრე ნოტარი, ბიზ. საოფალი 15.

პეტრიწონი, ციხე. პეტრიწონის სავანე 81, 87, 83, 85, 87, 90, 91, 94, 275, 311; პეტრიწონის სენიარია 86, 88; პეტრიწონის ბიბლიოთეკა 94; პეტრიწონის წესდგბო: ორი რედაქცია 272.

История М. П. 297.

პეროზი, კავადის მამა 17.

პერხარმენია 25; მისი მთავარია აპლესფარესი 61. — პერხარმენიელი 70.

პლოვდივი (ფილიპოპოლი) 81.

პოლიდეკეი 11; ფსევდო-პოლიდეკეი — ისტორიკოსი, ლეონ გრამატიკოსის თანავეტორი 2.

პონტო 13; პონტოს ხელა 11; პონტოს ქალაქები 309, 310.

პრეგერი თ. (Th. Pregler) 2;

პრეხტერი კ. (K. Praechter) 2, 9.

1. პროკოპი კუხარელი 16, 19, 20, 22; მისი ცნობა იბერიაში შეფუთბის გაუქმების შესახებ 17.

2. პროკოპი, მთავარმოწამე 1.

პრუხიანე, აარონ ვესტის მამა 68.

პტი, ლუი იბ. Petit L.

პტოლემეოზები 1.

პულხერია, რომანოზ III არგიროსის და 57.

პატი (→ პორატი, Ὠπάτιος ← ὁ Πάτι); მოკლულ იქმნა ბასილი II-ისა და გიორგი I-ის ომში 67; ძისი დაბასათება 67.

რე ('Pē), ადგილი 78.

Reifferscheid 287.

რილის მონახტერი 94, 95.

რიშარი მ. (M. Richard) 94.

როდანტი, მხარე 46.

როდოპის შთა 81, 94.

როზენი ვ. (B. Rosen) 51.

1. რომაელი (Romanus) 1.

2. რომაელი (ბიზანტიელი) 13, 14, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 29, 45, 46, 47, 59, 60, 61, 62, 64, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 79, 80, 303, 306, 309; რომაელთა რახში 27; რომაელთა (ბიზანტიელთა) ჯარი 54. — იხ. რომაული ჯარი.

რომანია (ბიზანტია) 314.

რომანოზ I ლეკაენი (919—944) 1; მისი მეუღლეა თეოდორა 5; მის წინააღმდეგ აჯანყება 6.

რომანოზ II (959—963) 53; მისი ვაჟები არიან ბასილი და კონსტანტინე 32.

რომანოზ III არგიროზი (1028—1034) 55, 56, 57.

რომანოზ IV დიოგენე (1067—1071); მისი ჯარი, სომეხ ხეტატორიოსის წინამძღოლობით რომ იბრძოდა, დაამარცხა ანდრონიკე 304; მან ფარსმან იბერი დანიშნა იერაპოლის აკროპოლისის უფროსად 82; მანძიკიერტის ბრძოლის (1071 წ.) შემდეგ დიოგენე სამეფო ტახტზე შეცვალა მიხაელ VII დუკამ 305, 306.

რომაული ჯარი (ბიზანტიური ჯ.) 63, 72, 75, 80. — რომაული სახელმწიფო (ბიზანტია) 60; რომაული ქვეყანა (ბიზანტია) 82.

1. რომი (Roma) 17, 18.

2. რომი (ბიზანტია) 29.

1. საბა, ოშკის წინამძღვარი 39.

2. საბა, ადგილი 81.

საბერძნეთი (ბიზანტია) 37, 38, 39, 56.

საბირები, საბირის მუნები 12.

საინი, სპარსელთა სარდალი 23, 24, 26, 27.

სამუელი, ბულგარეთის მეფე (976—1016), ტოპარხი: მისი აჯანყება ბასილი II-ის წინააღმდეგ 45.

სარვარაზა, სპარსელი სარდალი 22, 23, 25, 26, 28.

სარვარანკა, სარდალი 22.

სარგენისინი, ადგილი ზარსანანის თემში 38.

საქართველო 30, 39; საქართველოს მეფე დავით კურთპალატი 32; საქართველოს შთავრობა 83.

ხეუფი, ციხე 44.

ხელტე, პაჭინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.

ხერვლია, ბიზ. მოხელე 82, 314.

1. ხერგი, კონსტანტინოპოლის ეპისკოპოსი 28.

2. ხერგი, ლაზეთის პატრიკიოსი 29.

ხვანება: სვანთა ჭეყვანა 67.

ხვიდა, ლეკიოგრაფი 66.

1. ხვიშონი. ქრესტიანობის გაცეპოსი; მისგან მიიღეს კოიტიანობა სპარსელებმა 5.

2. ხვიშონი, ვიჯლის დრუნგარი კონსტანტინე VIII-ის დროს 52.

ხილავენები 26.

ხიდურა, ადგილი 311.

ხივნიეთი, მხარე 19.

ხიკონი, სოფელი 82.

ხიშონი იხ. სვიშონი.

ხირია 54, 55, 82, 302. — ხირიელები 28; ცხოვრობენ არძეში 73.

ხიუზუმოვი მ. (M. СЮЗУМОВ) 9.

სკაბალანოვიჩი ნ. (Н. Скабалаинович) 57.

სკვითები: თავს ესხმიან თრაქია და მაკედონიას 306.

- ხკილიცე იხ. იოანე სკილიცე.
 ხოფია, კლაქი 94.
1. ხოფია: სოფიოს ტაძარი 5.
  2. ხოფია, ქრისტეფორე მეფის ცოლი 5. 6.
- ხომეზი, ხომეზები 30; სომეზი ქალედონიტები პეტრიწონის საეპარქიის 274 275.
- ხომეზი 13, 66, 82.
 ხომეზი 19.
- ხპარხეთი 1, 27, 33, 37, 79.
1. ხპარხელები 17, 21, 27, 25, 27, 42; სპარსელები გაქრისტიანდნენ სვიმეონისაგან 4; სპარსელებმა გააუქმეს ქართლში მღვდობა 16; სპარსელებმა ჩამოშორდა წათე 13, 14; სპარსელები ლაშქრობა ლახთა წინააღმდეგ 15.
  2. ხპარხელები (—არაბები) 314.
- ხპინდილე, ანტიოქიის დეკა 52, 53.
 ხტენიშახი, სტენიშაქა, 85, 89, 94.
1. ხტეფანე ასოლიკი, სომეზი ისტორიკოსი 44.
  2. ხტეფანე დეკანოზი, გადამწერი 37.
- ხტრაგნა, მდინარე: სტრაგნას სანაპიროებზე დიდი დამარცხება განიცადეს თურქებმა 1048 წელს, მათ შეთაურობდა ასანი 69.
- ხულაა: ივანე სულაასე 38.
- ხულაჯუნი, პაჰინაკი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.
- ხუმბატ დავითის-ძე 49, 54.
- ტანაიდი, მდინარე 304.
- ტაო 83; ტაოს მხარე 82. — ტაოელი: ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ნათესავით ტაოელი 49.
- ტაო-კლარჯეთი 274.
- ტახტუნთა ნათესავი 22.
- ტაძატე, მდიდარი არჰენიკელი 6.
- ტამოთე გაბაშვილი 42.
- ტარიდატე, პართელთა შთამომავალი 4.
- ტარლულბეგი, ხვარანსის სულტანი 68, 78; მან ასიათასიანი ჯარი გაგზავნა ბიზანტიის წინააღმდეგ 70; მან იერიში მიიტანა რომაელებზე 79; მისი

- საშხადისი ახალი შეტვეისათვის იბერიის მიმართულებით 80.
- ტრაპეზუნტი 67; აქ წმ. ფოკას მონასტერი 43.
- ტროსი, ფრიგიელთა ქვეყნის მმართველი 12.
- Thumb A. 293.
- უზნაძე ვლ. 93.
- უკუმია, ადგილი 50.
- ურამიზდა (პორმიზდა), სპარსეთის მეფე 20.
- ურხელიახი, ფრანგი, ისაყ კომენდოსის ჯარში 309; იგი თარეშობს პონტოში 309, 310; მან დაამარცხა ბიზ. ჯარი (დაჭირავებული ალანები) 310.
- უხენაკი თ. (Ф. Успенский) 294.
- უხენაკი პ. (Порф. Успенский) 43.
- უხტაქაფე, საკურისი, შაბურის ნასწავლებელი 5.
- ფაზისი, მდინარე 67.
- ფაზისი (ქალაქი ფოთი): ფაზისის ეპიკოპოსი კვირთსი 28.
- ფანცულაია ი. (ილია ბანძელი) 39.
1. ფარხმანი, ქართლის მეფე 19.
  2. ფარხმან II (ფარხმან სხუა) ქართლის მეფე 19, 20, 21, 22.
  3. ფარხმან იბერი, იერაპოლის აკროპოლისის უფროსი 82.
- ფეგდატე, დიდგვარიანი იბერი ბასილი II-ის დროს 46.
- ფერხი, დიდგვარიანი იბერი ბასილი II-ის დროს 46; ფერის, ძე ჯოჯიკისა, ტაოელი, პატრიკიოსი, მისი დასჯა სიკვდილით 48, 49.
- ფილიპოპოლი (პლოვდივი) 81, 82, 85, Vogt A. 288.
1. ფოკა (ბარდა ფოკა) 34; გაემგზავრა დავით ყუროპალატთან დანმარების სათხოვნელად 30, 35; იგი იყო ხალდიის დეკა 30; მისი ბრძოლა ბარდა სკლიაროსთან 31, 32, 35.

2. ფოკას-ძე: ნიკიფორე, ძე ფოკას განდგომილისა (ე. ი. ბარდა ფოკას ძე). ნეტსახელად წარვიზი 49, 51.
3. ფოკასი. ფოკათა გვარი: ფოკათა ციტადელია ყვარია 35.
4. ფოკა. წმ.: წმინდა ფოკას მონასტერი ტრაპეზუნტში 43.

Forcellini A. 289.

ფრანგები (ბოანჯუბი): გაბნეული იყვნენ ბალდიასა და იბერიაში 81.

ფრიგვილი: ფრიგიელთა ქვეყანა 12.

ძალკედონი 28.

ქართველი. ქართველები 17, 37, 41, 42, 87, 88, 91: ქართველთა სავანე ათონზე 40.

ქართლი 15, 20, 21, 22: ქართლის ისტორია 19: ქართლის მეფე 16: მეფობის გაუქმება ქართლში 17.

ქართული ენა 81, 86, 87, 88.

ქიოსი. კენჭილი: აქ იყო გაძევებული ბარდა ფოკა 35: ქიოსური ნუსხა პეტრიწონის წყადებისა 93, 95, 96, 257, 272: ან ნუსხი. დათარიღება 276, 277, 276.

ქრისტეფორე, რომანოზ I ლეკაენის თანამეფე (921-931 წ. წ.): გვირგვინი დაადგე. მის ცოლს სოფიოს 5, 6.

ქიფთაბა (ქაიფე, ქაიფენი) იბ. ნიკიფორე ქსიფთასი.

ქტესიფონტი: ქტესიფონტის ეპისკოპოსი სვინეთში 5.

ღალიხი. მდიხარე 30, 32, 35.

ქარაზანი. პაპინჯი, ბიზ. ჯარის სარდალი 79.

ყარხი (ძვ. Ἰσχυρ); მთა: გარემოცვა სულტან ტარტუღბეგის მიერ 80, 81, 82.

ყაუხიშვილი ხ. 49

ყოთლუმუსი (ყოთლუმუში. Κοιταλιουმიς), ტარტუღბეგის ბიძაშვილი 81.

შანიძე, აკ. 93, 257, 272, 286.

შანიძე მზ. 294.

შაპური (შაბორი) 5.

შეტაკოვი ხ. (C. Πεκτακος) 2.

Schweinburg K. 9.

შიო მღვიმელი: მისი „ეპორება“ 20, 21.

შლომბერგე გ. (G. Schlumberger) 51, 57, 61.

შმერლინგი რ. 286.

შუამდინარე 19.

ჩორშიარი, ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.

ჩოფიკაშვილი ნ. 295.

ჩუბინაშვილი გ. 286.

ციმიხბი, ბიზ. კეისარი იოანე ციმიხბი (969—976) 34.

ძამანარე (ზამანარზე), იბერიის მეფე (VI საუკ.) 16, 17, 18, 19, 22.

წათე, ლაბთა მეფე: მისი გაჭრისტიანება 14.

წარვეში, მეტსახელი ნიკიფორე ფოკას-ძისა 49, 51.

წერეთელი აკაკი 36.

წერეთელი გრ. 276, 277, 285.

ხაზარები (—თურქები) 26, 27.

ხალდია 81; ხალდიის დუკა ბარდა ფოკა 30; ხალდიის სტრატეგოსი ბარდა გილია ნ.—ხალდეველი ნ.

ხალკი. კუნძული კონსტანტინოპოლის მახლობლად 90, 91 (ხალკის ბიბლიოთეკა).

ხალტოპარჩი, ადგილი, გადაეცა იბერიას 44.

ხარბეციონი, სოფელი 82.

ხარხანანი, ქვეყანა 38; ხარხანანის თემი კაპადოკიაში 35; ხარხანანის მხარე 62.

ხახარხი, ალექსი კომნენოსის ხელქვეითი 307, 308, 309.

ხელიდონიონი, ციხე, დვინის მახლობლად 65, 66.

ხლაგა (ლლაგონი, Γλαγωνα) 126.

ხოხო (შაბრსთა მეფე) 22, 26, 27, 28.

ზრიხოპოლი (აბლანდ. სკუტარი) 79.
ზუტატურიოხი, სოშები, მხედართმთავარი; ის დაამარცხა ანდრონიკემ 304.

ჯავახიშვილი ივ. 17, 20, 21; 30, 53, 54, 58, 297.

ჯუანშერი, ისტორიკოსი 19, 21.

ჭარჭი, ადგილი, გადაგცა იბერიას 44.

ჭულესპონტი, მისი მმართველი, კვიზიკოსი 11

1. ჭერაკლე, გმირი; მისი მოგზაურობა კოლხეთში 12; ჭერაკლეს ძალა 303.

2. ჭერაკლე, კვისარი. იხ. ირაკლი.

შიერახო, ადგილი 41, 42, 43.

ჭილდერახი, გილდერიხი 18.

ჭორატი (—რატი) ლიპარიტის-ძე 67.

ჭორშიზდა, ურშიზდა (579—590 წ. წ.) 20.

ჭუნებო 12; დასავლეთის ჭუნებო 26; ჭუნებოს ქვეყანა 24.

საზანთა საძიებელი

ბერძინხმები ქართულ ტექსტში 268.

ბერძნულ-ბიზანტიური დამწერლობა 276.

გამოკრებული 243.

დომესტიკოსი, დიდი დომესტიკოსი, დასავლეთის დომესტიკოსი 81, 82, 90, 91.

ეპიტროპები. მოსამსახურე ეპიტროპებისა 197.

ვაჟინარი 155.

ზორგარი აღმოსავალია 83.

იბერიხმები ბერძნულ ტექსტში 276.

იკონოსოსი (ἱκονοσος) 167.

კესარობა 302.

სონოთულიტები 29.

ისტოგანი, ἱστοχηνეჲ 153.

პანიპერსევესტობა 302.

პანაგირი, პანიგირი, პანიჯური 169.

როჭი, როლაი (ῥοϋο) 165.

სახოლავროა 83; სახოლავროა ჯუარი 297, სადროშე ჯუარი 297.

სევესტოაი 81.

სობასტერი 157.

სტამილონი 167.

ფსალმუნობა (ψαλμοϋνα) 175.

Addenda et corrigenda

გვ.	სტრიქონი	სწორია	უნდა იყოს
54	1	ასული	ძმისწული
100	5 ქვევ.	მაგისტროსისა	მაგისტროსისა
105	2	იმ	ამ
109	11-12	მონასტერზე	მონასტერში
129	14	სპეტრაცი	სკეტრაცი
131	4-5	შენარევებით	მინანქრებით
133	22	ფილიპოპოლის	ფილიპოპოლის
137	21	შეუფერხებელი	შეუფერხებელი
137	5 ქვევ.	ძვარამოსთა A	ძვარამოსთა A, ზვარამოსთა B,
226	9	A 571	A 271
240	15	Εἰκὼν	Εἰκῶν
241	14	ფერწერილი	ზეზე დახატული
242	26	ბჭუძთხარა	ბჭუძთხარა
245	28	ტიქის	ბროლის
249	3	ფილიპოპოლში	ფილიპოპოლში
250	23	ჯრისიშვილის	ჯრისიშვილის
250	3 ქვევ.	ჯრისიშვილის	ა შ თ ი შ ა ლ ო ს
253	16	ბჟამიძის	ბჟამიძის
253	20	მოგონება	მოხსენება
274	11	შესრული	შესრულებული

დაიბეჭდა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის
სარედ.-საგამომც. საბჭოს დადგენილებით

*

გამომცემლობის რედაქტორი ც. შალამბერიძე
ტექნორედაქტორი ნ. ჯაფარიძე
კორექტორი ს. გაუხეიშვილი

შეკვეთის № 351

უპ 03665

ტირაჟი 1000

გადაეცა წარმოებას 22/XI 62 წ., ხელმოწერილია დასაბეჭდად 9/V 63 წ.
ანაწილების ზომა 6×10. ქალაქის ზომა 60×92.
სააღრიცხვო-საგამომცემლო თაბახთა რაოდენობა 20,2.
საავტორო თ. 19,7; ქალაქის ფ. 10,75; საბეჭდო ფ. 21,5.

შპსი 1 შპს. 48 კპპ.

თბილისის უნივერსიტეტის სტამბა, თბილისი, ი. ჯავახიშვილის პროსპექტი, 1.
Типография Тбилисского университета, Тбилиси, проспект И. Чавчавадзе, 1.

საპარტვილოს შესახებ არსებული უცხოური წყაროების
კომისიის ბაზრცემანი

წიგნი I: თ. ყაუხჩიშვილი, ჰეროდოტე. თბ. 1960.

წიგნი II: ნ. კეკელაძე, არიანე. თბ. 1961.

წიგნი III: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუ-
თები, ნაკვ. I. თბ. 1961.

წიგნი IV: ა. გამყრელიძე და ს. ყაუხჩიშვილი, გეორ-
გიკა, ტომი პირველი. თბ. 1961.

წიგნი V: ნ. შოშიაშვილი, გრიგოლ აკანელის მოისართა
ტომის ისტორია. თბ. 1961.

წიგნი VI: ნ. ჯანაშია, ლაზარე ფარპეცი და წისი ცნო-
ბები საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი VII: ეთ. სიხარულიძე, იაკუთის ცნობები საქარ-
თველოს და კავკასიის შესახებ (იბეჭდება).

წიგნი VIII: ი. ცინცაძე, ძველი რუსული წყაროები
(XI-XVI ს.ს.) საქართველოს შესახებ. თბ. 1962.

წიგნი IX: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში. ტომი I. თბ. 1962.

წიგნი X: ვლ. ფუთურიძე, სპარსული ისტორიული საბუ-
თები, ნაკვ. II. თბ. 1962.

წიგნი XI: თ. მიქელაძე, ქსენოფონტის „ანაბაზისი“ (მზად-
დება).

წიგნი XII: ს. ყაუხჩიშვილი, გეორგიკა, ტომი მეხუთე.
თბ. 1963.

წიგნი XIII: აკ. ურურაძე, აპოლონიოს როდოსელის არ-
გონავტიკა (მზადდება).

წიგნი XIV: გ. გელაშვილი, გიულდენშტედტის მოგზაუ-
რობა საქართველოში. ტომი II (წარმოებაში).

ΑΓΓΥΝΟΩΣ ΤΥΜΚ ΤΩΣΚ

ΓΕΘΠΑΡΑΧΜΕΔΕΜΕΤΑΚΥΡΟΥΝ
 ΤΣΠΑΚΟΥΡ ΠΡΟΣΤΗΝΠΑΡΑΥΚΤΙ
 ΜΟΝΗΤΗΣΥΘΚΟΥΤΗΣΠΕΤΡ
 ΩΤΙΕΝΣ † † †

Εταπκουριαλαιαγαθότητητησωαυτακτι
 κτηραμβρινοτε και σιωχουσητ σε πησ
 και ζωαρχικησ τρι αδδσ τουωροαμαρ
 προ σ τουσσωαρχου του και λογου
 αυτου και του ζωαρχικου και ομοιωσι
 ου αυτουωρισ τλωμιαρθοτητατε και
 δυναμωροσ ημε ματαρο με θα και ηκ
 προγουωρηλατρωμω εν πιδ και πησφι
 εσο απημε και απε ερεκσ το

Περὶ ἁγίου

Κ' 3 ΚΚΚΙ

τοῦ ποσὲν ἰσθῆλα γε γὰρ τῶν ἡμερῶν

τῶν περὶ συμφέρον τε καὶ ὀφελόμενον ἔστιν
 παρὰ τὴν χριστιανικὴν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν
 μετὰ τὸν μὲν ὡς τὸ αἴτιον καὶ φρικτὸν ὀ
 ροματικὸν σεμνομίαν τριάδος· τοῦ πατρὸς
 καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἁπλῶς προσ
 δοκίαν ἄχρητῶν καὶ ἡμερῶν τῶν ἀπαμύτων τελευ
 τῶν καὶ φροντίδας τῆς ἡμέρας τοῦ θεοῦ
 τοῦ αἰτοῦ καὶ προσδοκίαν τῶν πόρων τεκ
 τῶν τοῦ ἁγίου καὶ μετὰ τὸν ἀνάστασιν καὶ ἀνάστασιν
 τῶν φουβριῶν τῶν ἁγίων καὶ φρικτῶν τῶν
 ζήσαντων τῶν ὀρθόδοξων καὶ ὀρθόδοξων ὑποστῆναι
 μὴ καὶ ὀρθόδοξων καὶ ἐκαστοῦ τῶν περὶ τῶν ἁγίων
 τῶν ἀναμάρτητων ἁγίων καὶ ὀφελόμενον
 φροντίαν τῶν ἀναμάρτητων φροντίαν περὶ τοῦ
 βίου οὐ πῶς ἐρχόμεθα ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ
 καὶ παρὰ τοῦ ὀρθόδοξου ἀναμάρτητου φροντίαν τῶν
 οὐ βίωσιν ἐκ τῆς φουβριῶν τῶν ἁγίων καὶ ὀρθόδοξων
 μισοῦσαν ἁπλῶς καὶ τῆς ἀναμάρτητου τούτου ἁγίου

Π ΤΟΥ ΜΗ ΕΡΧΕΙ ΤΟΥΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ ΕΞ ΑΘΗΝΩΝ
 ΜΟΝΗΣ· Η ΕΞ ΕΛΘΕΙΝ ΕΞ ΑΧΤΗΣ, ΑΝΕΥΘΕ
 ΠΙΤΑΓΗΣ, ΤΩΝ ΠΡΟΕΦΩΤΩΝ

Αὐτὸ μὴ ἄγουσιν ἡσυχίᾳ ἀπὸ τῆς ἀ
 δελφότητος οὐδ' ἄτιμ' περὶ βρ' χ' θ'
 βροῖσ' ἀμ' αὐτῶν συμπτωκ' οὐφότητι γνο
 μῆσ'· ἀλλὰ τοῦ θρασυνομήτουσιν
 θάλατοι αὐτῆ, οἴκοι μὲν εἰς πᾶθειν ἄρμό
 διον· κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ ἱβροῦ καὶ
 θάου καμόμοσ', καὶ οὐχ ἔμβ' οὐ τοῦτον μα
 μομ' πρὸ ἀγγέλω παρ' αἰσῶν αὐτοῖσ', ἀλλὰ
 καὶ ἀπ' αὐτοῦσ' πρᾶγμα τοσ' μὴ χ' οὐ τοσ' ἀ
 ταζίασ' καὶ ἀπειθήασ'· ὡσ' ἀμ' κατὰ τὸ
 εἶκοσ', βρ' ἀπ' ἐριμιάπολι τᾶισ' αὐτῶν· πᾶ
 σι γὰρ ποίμ' σὺν ἀμ' ἀγκησὶ κήται· τοῖσ'
 τε θῆ' τ' αὐτοῦσ' ὄρουσ' μὴ ὑπερμαίμεν· καὶ
 κατὰ τούτουσ' τὸν τρόπομ' δ' αὐτοῦσ' ποι
 μάμεν τὸ λογικὸμ' αὐτοῦσ' ποίμιομ'·
 καμορίζεμεν δὲ τοῖσ' ὀλισθήσασ' τ' αὐτοῖσ',
 ἢ σ' μὴ ἄροι' αὐ· καὶ φρομτίζεμεν ἐξ ὀλησ'
 καρδίασ' τε καὶ διαφείασ'· σιωαλοῦσ'

ἐν τῇ μορῇ· ἰμαμὶ δὲ μοσ ἐν δὲ ἡσ ἄσσυται τοσ
 ἀρεκαί σομ· - κ' 13
 ὑφειλό μὴ οὐ ἐψί σκοπὸν καὶ παρ ἡ
 λία ποιήσας· π' τ' τὸν ἐπὶ ἡνοῦ χων κ
 τῶν ἡνεο γῆων ἡ παλ δίων
 ἐν τῶν ἄμ οὔχορ ἡ τοι τοῦ λ γο μ β ῶ ο ρ ἡ
 δίων, καὶ τοῦ ἀμ ἡ σορ παίδορ· ἑσ ἡ το
 λλοῖ τῶν ἄ γ ῶ ν πρὸ ἴ μ α ἴ ο ὡ δ ἡ β κ ὡ λ ῶ
 β κ τ ῆ σ β κ κ λ η σ ι α ρ κ ῆ σ μ ἰ φ ῶ ο γ ῆ α σ, δ ἰ
 ἄ τ ὸ μ ἰ εἶ ν α ἰ σ κ ἄ μ δ ῶ ο ρ καὶ ἐ ζ α ρ χ ῆ σ.
 ἑσ ἡ ἀ μ οὔ τ ῶ μ β ῶ ε ἰ μ ἡ σ τ ὸ δ ἰ η μ β κ ῶ· μ ἡ δ ἰ
 πρὸ φ ἄ σ ἡ ὑ π η ρ ῆ ο ὡ ἡ δ ἰ α κ ο ρ ῖ α σ τ ἡ μ ο σ τ ο ἰ
 οὔ τ ὸ ρ τ ἡ μ ἄ δ ἰ ζ α σ θ α ἰ τ οῦ μ ο ρ α δ ἰ κ οῦ π ρ ὲ γ ἡ
 τ ο σ· ἄ σ ε μ ρ ο σ γ ὲ ρ ἐ ν τ οῦ τ ῶ, ἄ τ α ζ ῖ α ἰ ο ρ ῆ
 σ τ α ἰ ἑ σ τ ἰ εἰ κ ὡ σ τ ὲ ρ ῆ κ ἡ μ ἰ ὡ σ π ο λ λ ἄ μ ἰ ο ἰ
 ἐ ν τ ῆ σ κ ῆ τ ἡ π α λ τ ἲ ρ ὡ χ ἄ ρ ἰ π ρ ε π ῶ σ δ ἰ ἄ σ ἄ
 φ ἡ σ α ρ· ὅ τ ἰ μ ἰ ἄ γ ὲ θ α ἰ ἐ ν τ αὔ θ α τ οῦ σ μ β ο
 γ ἡ ο ὡ τ ἡ ἡ λ ἰ κ ἰ α π α ἰ δ ῶ ο· π ὶ ο σ α ἰ ὲ ρ β κ κ λ
 σ ἰ α δ ἰ ἄ λ τ ῶ μ β ἡ μ λ ῶ ἡ θ ἡ σ α ρ· ὄ λ λ οὔ τ ἰ δ ῶ
 τ οῦ σ μ ε θ ἡ μ ἄ σ τ οῦ τ ῶ τ ἴ σ σ ρ μ σ κ ἄ μ δ ῶ ο λ ο
 κ α ἰ ο λ ἰ μ τ ὲ ἄ μ ο μ β ῶ τ ῶ ρ ο β ἄ ὡ σ ἰ τ ἲ καὶ ὑ π η

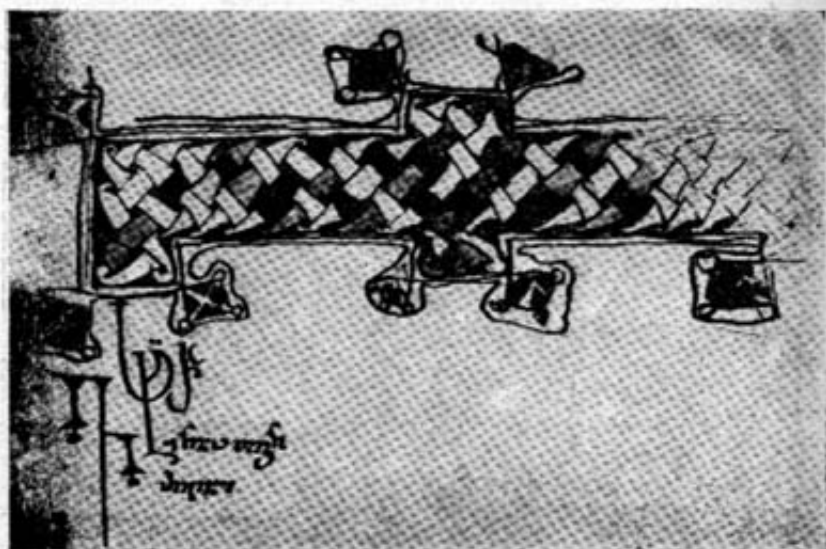
Του εμίαι υποιράυτου τελέσθω σόμ πε
 δε και τη ημέρα της συμπληρώσεως
 του βριαυτου = ΚΥ ΚΓ

του μηείσερχις θαι γυναζον είστην
 αη αν εκκλησία μου μη τι γυναζι αν
 μονη εν τοις ορίοις του σε μη είου η μ
 οικόδο μεσθαι =

Κυμουλομαι υποδρομ γυμαζομήσερχις
 θαι εν τη εκκλησία μου η εν τη μονη: οια
 δε ητηρι προφυσή ουτε δι ανδρο γυμο εν
 τοις ορίοις εκήροισ παροικησαι μη το
 δε εν τοις τήρασ πείδωσ μη ποτε σκαμ
 δεθ/ομ τι γεμησεται: αλλ απο ερω που εν
 τοις χωριοις τος και τοις αγροισ: απογορε
 ωδθ και γυμαζομοματηρι οικόδο
 μη θηρα εν τοις ορίοις του μασπηρις
 ημων: αλητησ αφορμησ της μρσ του
 ωιαρε: η της αδελφης του εφραιμ
 μαχωρδθ και αιτασ τασ δλω γυμαζοκασ
 μη τω η κασι εκείθ εν οφείλοισιν: αλλ
 τουρτθρη πηρη γυμαζο κι τλω καθημασ οη

ἢ μὴ ἀποὶ ἡσυχασθαι· ἢ ὡς μὲν αὐτοὶ συλλα
 μῆσ' τριτοῦ ἀποσπασθαι ἢ τε καθ' ἄ
 ἄπο λῶσθαι ἢ κλ'· πῆρ αὖτε καὶ ἐκ τῆσ'
 μαρκῶτα ἴτησ' ἄλλοτριώσασθαι τῶν
 τῶν μὲν παρ' ἡμῶν ταύτησ' περι
 ὄτοι οὗτοσ' ἐτακταὶ ἐκρίμμεν οὐ
 ποκ' ὑπὸ τῶν τοκράτοροσ'· ἴσθ' ὅρι
 μένοσ' παρ' τῶν ἁγίουσ' αὐτοῦ· κα
 τῆσ' ἡμῶν ἴσθ' ἁγία κτῆσ' ὡσ' ἀμμερ
 ασ' ἐνοχῶσ' καὶ ὀφθαλμῶσ' τῶν ἡμῶν
 παραπομπῶν· ἴσθ' ὅρι τοῦ κτ' ἐν
 τῆσ' φωνῆσ' ἡμῶν κτῆσ' κρῖσ' ὡσ' ἐν ἁγ
 ῖοι το παμ' τῶσ' ἡμῶν ἀμεροχῶσ' ἴ
 μα καὶ κατὰ κρῖσ' ὡσ' τε καὶ χολῶσ'
 ὡσ' ἴσθ' τῶν ἁγῶν ἁγῶν ἀγαθῶν ἐν με
 θῶσ' ἴσθ' καὶ ἀπολαύσθαι ἐν με
 θῶσ' ἐν χῶρ' ἡμῶν κτῆσ' ἡμῶν· ὡσ' ἴσθ' τῶν
 τῶν αὐτῶν τῶν αὐτῶν ἁγῶν ἁγῶν

Δια τῆσ' ἡμῶν κτῆσ' ἡμῶν κτῆσ' ἡμῶν
 ἀρῶν ἐκὸν ἡμῶν κτῆσ' ἡμῶν κτῆσ' ἡμῶν

ქართული ხელნაწერი A-449, XIII საუკუნისა

ქართული ხელნაწერი A-499, XIII საუკუნისა

ქობულდი, ხელნაწერი A-449, XIII ს. 251, 515

